

O M I L E T I C A

**Autori: Pr. Vasile Gordon (coordonator)
Pr. Adrian Ivan
Pr. Nicușor Beldiman**

**Volum publicat cu binecuvântarea
Preafericitului Părinte
DANIEL
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române**

***BASILICA*
București – 2015**

Autori capitole:

Pr. Vasile Gordon: I, IV, V, VII, VIII, IX, X, XI

Pr. Adrian Ivan: II, III

Pr. Nicușor Beldiman: VI

C U P R I N S

Cuvânt înainte.....	6
----------------------------	----------

OMILETICA GENERALĂ (TEORETICĂ)

I. Curs introductiv.....	8
I.1. Preliminarii.....	8
I.2. Definiție, obiective, importanță.....	8
I.3. Terminologie.....	9
I.4. Scurt istoric și raportul cu celelalte discipline.....	10
I.5. Structura cursului și orientare bibliografică generală.....	12
II. Temeiuri ale propovăduirii în Biserica Ortodoxă.....	16
II.1. Cuvântul lui Dumnezeu, temeiul propovăduirii în Biserică.....	17
II.2. Temeiuri biblice.....	19
II.3. Temeiuri patristice	23
II.4. Temeiuri canonice.....	27
III. Izvoarele predicii.....	33
III.1. Preliminarii	33
III.2. Revelația naturală.....	34
III.3. Sfânta Scriptură.....	35
III.4. Sfânta Tradiție.....	38
III.5. Scrierile Sfinților Părinți.....	40
III.6. Elemente de inspirație culturală.....	41
III.7. Concluzii.....	42
IV. Elemente semnificative din istoria predicii	44
IV.1. Predica în Vechiul Testament și valorificarea ei actuală.....	44
IV.1.1. Constatări preliminare.....	44
IV.1.2. Atitudinea Mântuitorului față de Legea Veche.....	44
IV.1.3. Propovăduitorii Vechiului Testament.....	45
IV.1.4. Profeții – predicatori cu vocație specială.....	46
IV.1.5. Tematica predicii vetero-testamentare.....	47
IV.1.6. Scurte ilustrări.....	48
IV.1.7. Concluzii.....	49
IV.2. Predica Mântuitorului Iisus Hristos.....	51
IV.2.1. Precizări introductive.....	51
IV.2.2. Mântuitorul Iisus Hristos – Predicator Desăvârșit.....	51
IV.2.3. Forma, obiectul, tematica, scopul, genurile și mijloacele predicii Mântuitorului.....	52
IV.2.4. Parabolele – mijloace preferate ale propovăduirii.....	53
IV.2.5. Concluzii.....	54

IV.3. Kerygma Apostolică.....	55
IV.3.1. Precizări terminologice.....	55
IV.3.2. Etapele și prioritatea propovăduirii.....	55
IV.3.3. Cuvântări cunoscute ale Sfinților Apostoli și trăsături specifice.....	56
IV.3.4. Concluzii.....	57
IV. 4. Predica în tradiția patristică a Bisericii. Presentare selectivă.....	59
IV.4.1. Precizări de ordin cronologic.....	59
IV.4.2. Predica Părinților Apostolici.....	59
IV.4.3. Predica din perioada I a literaturii patristice (sec. II-III).....	61
IV.4.4. Predica din perioada a II-a a literaturii patristice (de „aur”).....	62
IV.4.5. Predica din perioada numită „post-patristică”.....	66
IV.4.6. Concluzii utile prediciei de azi.....	72
IV.5. Omiletica și predica în contemporaneitate, la ortodocși, catolici și protestanți. Scurtă prezentare.....	74
IV.5.1. Precizări preliminare.....	74
IV.5.2. Omiletica în Bisericile ortodoxe surori.....	74
IV.5.3. Omiletica în Bisericile catolice și protestante.....	79
IV.5.4. În loc de concluzii: avantajele schimbului de experiență.....	85
V. Raportul dintre predica creștină și retorica greco-romană. Sfinții Părinți și Școlile Retorice sau despre valorificarea creștină a retoricii antice.....	86
V.1. Întâlnirea prediciei creștine cu retorica greco – romană.....	86
V.2. Retori renumiți.....	87
V.3. Raport predică-retorică.....	88
V.4. Sfinții Trei Ierarhi și Retorica. Studiu de caz.....	91
V.5. Concluzii.....	96
VI. Predica în Biserica Ortodoxă Română	98
VI.1. Privire de ansamblu asupra prediciei românești de la începuturi până în secolul al XX-lea.....	98
VI.2. Predica în Biserica Ortodoxă Română în secolul al XX-lea și începutul celui de-al XXI-lea.....	108
VI.2.1. Perioada 1900-1947.....	110
VI.2.2. Perioada 1948-1989.....	122
VI.2.3. Perioada 1989-2014.....	136
VII. Predica, predicatorul și ascultătorii predicii	167
VII.1. Funcția omiletică a cuvântului.....	167
VII.2. Predica – act liturgic, sacramental și soteriologic.....	169
VII.3. Raportul cuvânt – Sfintele Taine.....	171
VII.4. Personalitatea predicatorului.....	172
VII.5. Ascultătorii predicii.....	179
OMILETICĂ SPECIALĂ (PRACTICĂ)	
VIII. Genurile predicii	187
VIII.1. Precizări preliminare.....	187
VIII.2. Opinii privind clasificarea genurilor.....	188

VIII.3. Omilia.....	188
VIII.4. Predica tematică.....	190
VIII.5. Panegiricul.....	192
VIII.6. Pareneza.....	194
VIII.7. Pastoralele chiriarhale.....	196
VIII.8. Genurile predicii la romano-catolici și protestanți. Prezentare generală.....	198
IX. Elaborarea predicii, între teorie și practică	202
IX.1. Elemente de pregătire generală	202
IX.2. Etapele pregătirii speciale.....	206
IX.2.1. Rugăciunea la început de lucru, meditația, schița personală, documentarea propriu-zisă.....	206
IX. 2.2. Planul și redactarea predicii	207
X. Stilul predicii	223
IX.1. Introducere: grai, comuniune, stil.....	223
IX.2. Noțiuni generale.....	224
IX.3. Stil gramatical, literar, bisericesc.....	225
IX.4. Figuri stilistice de cuvinte; Figuri stilistice retorice; Figuri de stil specifice literaturii religioase	231
IX.5. Procedee stilistice contraindicate (de evitat).....	239
XI. Rostirea (prezentarea) și receptarea predicii	244
XI.1. Strategii care vizează acțiunea în predică: vorbire liberă sau citire?.....	244
XI.2. Memorizare verbală și reală.....	245
XI.3. Comunicare verbală și non-verbală.....	248
XI.4. Receptarea predicii: raportul emițător-receptor.....	253
XI.5. Feedback-ul și valorificarea lui.....	254
XI.6. Rezistența la persuasiune.....	254
XI.7. În loc de concluzii: <i>Atitudinea predicatorului după rostirea predicii.....</i>	259
XII. Anexa. Modele de predici.....	261
XII.1. Omilii.....	261
XII.2. Predici tematice.....	275
XII.3. Panegirice.....	289
XII.4. Pareneze (<i>predici ocazionale</i>).....	301
Autorii volumului.....	308

Cuvânt înainte

Volumul de față este structurat pe o programă analitică alcătuită la Simpozionul profesorilor de Omiletică și Catehetică, desfășurat în primăvara anului 2006, la Arad. Această programă, actualizată ulterior, a fost prezentată în anul 2012 Comisiei de coordonare a editării manualelor și cursurilor universitare și poate fi considerată „clasică”, având în vedere faptul că, în linii mari, o întâlnim la toți autorii de tratate și manuale omiletice, începând cu părintele profesor Vasile Mitrofanovici (Cernăuți, 1875), continuând cu părinții profesori Dumitru Belu (1974)¹, Nicolae Balcă (ms. dactil. – anii '60-'70) și Nicolae Petrescu (1977), până la „suporturile de cursuri” editate recent de către titularii care predau astăzi în Facultățile de Teologie. Reiterând viziunea distinșilor noștri înaintași, am considerat oportun, astfel, să respectăm linia omiletică tradițională și să distribuim prelegerile în cele două mari secțiuni ale materiei, *Omiletica generală (teoretică)* și *Omiletica specială (practică)*, similar Liturgicii, având în vedere înrudirea strânsă a celor două discipline. Planurile de învățământ prevăd ca Omiletica să se predea studenților din anul al IV-lea, de la Secția de Teologie Pastorală, pe ambele semestre ale anului universitar. De aceea, numărul prelegerilor a fost fixat în funcție de numărul real de ore: 14 săptămâni didactice (28 ore de curs) – în semestrul I, respectiv 12 săptămâni (24 ore de curs) – în semestrul al II-lea. Dimensiunile prelegerilor țin seama, totodată, de posibilitățile psihologice de receptare din partea studenților, iar conținuturile vizează, cu prioritate, aspectele practice ale propovăduirii actuale. Volumul este destinat, așadar, studenților teologi de la cursurile de licență, dar socotim că poate fi de folos și celor de la master și doctorat. În același timp, preoților, în general, mai ales pentru anumite capitole și paragrafe noi, precum și pentru semnalările bibliografice aduse la zi.

Secțiunea „generală” a Cursului evidențiază temeiurile biblice, patristice și canonice ale propovăduirii, dar propune și un scurt excurs istoric, atât în predica din Biserica noastră, cât și a celei din Bisericile Ortodoxe surori, în ideea valorificării la amvon a elementelor care corespund exigențelor pastorale de azi. Prezentarea istorică și pastorală nu se limitează, însă, la granițele confesionale proprii. Având în vedere bogăția bibliografică și experiența impresionantă în plan omiletic a marilor confesiuni creștine, Catolică și Protestantă, am considerat benefic să-i familiarizăm pe studenții noștri, fie și pe scurt, cu anumite repere în domeniu (*cursuri, manuale, cărți de predici*), atât din spațiul autohton, cât și de peste granițele României. În acest sens, socotim deosebit de actual adagiul latin: „Quidquid bene dictum est ab ullo meum est” (*Orice a fost bine spus de către cineva, îmi aparține* – Seneca, *Epistulae morales ad Lucilium, Liber II, XVI, 7*). Tot în secțiunea „generală” am introdus un capitol care nu se regăsește în manualele precedente: „Raportul dintre predica creștină și retorica greco-romană”, cu intenția de a valorifica anumite elemente ale oratoriei antice, așa cum au procedat majoritatea Sfinților Părinți ai Veacului de Aur, cu deosebire Sfinții Trei Ierarhi, pentru care am alcătuit un „studiu de caz” special. În ultimul capitol al secțiunii, al VII-lea (*Predica, predicatorul și ascultătorii*), am dat o atenție specială dimensiunii liturgice a predicii, dimensiunii duhovnicești a predicatorului, odată cu reliefaarea importanței receptivității optime din partea credincioșilor.

Secțiunea „specială” a Cursului, dedicată aspectelor practice, propune, mai întâi, o bună cunoaștere a genurilor predicii, pentru facilitarea unei redactări și rostiri limpezi, ferite de confuzii și generalități. O atenție sporită am acordat apoi stilizării, bine știindu-se că limbajul comunică, dar stilul înfrumusețează, dând cuvintelor expresivitate și vioiciune. De asemenea, în acord cu exigențele moderne ale comunicării, am rezervat un capitol special rostirii și receptării predicii, atât prin descrierea strategiilor privind „acțiunea” în sine

¹ Cursul părintelui profesor Belu, păstrat în manuscris la Biblioteca Facultății de Teologie din Sibiu (nr. inv. 485), a fost tipărit abia în anul 2012, la Editura Andreiana, sub genericul editorial „Integrala Dumitru Belu”.

(*vocalică, gestică* etc.), cât și în legătură cu valorificarea feedback-ului, dar și cu instrumentarea mijloacelor de eficientizare a persuasiunii.

La finalul fiecărei prelegeri sunt notate propuneri pentru câte două-trei „subiecte pentru seminarizare”, alese pentru a fi aprofundate la orele de seminar, cu anumite chestiuni care solicită alocarea unui timp special în acest scop. Tot la finalul prelegerilor, studenții au la dispoziție o listă bibliografică selectivă, cu titluri reprezentative, din care au fost extrase, în bună măsură, informațiile, dar cu ajutorul cărora pot să aprofundeze nelimitat oricare dintre temele prezentate.

„Anexa” include 20 de modele cu predici ilustrative, din toate cele 4 genuri aflate în uz (*omilii, predici tematice, panegirice și pareneze*), care poartă semnătura câtorva slujitori consacrați ai amvonului românesc, cărora li s-au asociat și autorii acestui volum.

*

Ne revine o datorie de suflet să pomenim aici faptul că un procent semnificativ al elementelor din conținutul cursului se sprijină pe ostenelele iluștrilor noștri înaintași, profesori la catedrele de Omiletică ale celor două Facultăți de Teologie cu tradiție îndelungată în Biserica Ortodoxă Română, de la București și Sibiu. Îi pomenim cu recunoștință, de aceea, pe câțiva dintre părinții profesori care s-au remarcat în mod deosebit la această disciplină. La București: Mihail Bulacu, Grigorie Cristescu, Nicolae Balcă și Constantin Galeriu; la Sibiu: Dumitru Belu, Dumitru Călugăr și Sebastian Șebu. Tuturor, nețarmurită prețuire, iar studenților noștri părintesc îndemn să le urmeze pilda!

Includerea Omileticii în Colecția „Cursuri, Manuale și Compendii de Teologie Ortodoxă” și tipărirea la Editura „Basilica” se datorează proiectului inițiat de Preafericitul Părinte Patriarh Daniel, fapt pentru care exprim aici fiască recunoștință, în calitate de coordonator, totodată, în numele colegilor coautori, atât pentru binecuvântare, cât și pentru încrederea acordată. În același timp, mulțumim distinșilor coordonatori ai Colecției: Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță, consilier patriarhal onorific, pentru îndrumările și sprijinul permanent oferite de-a lungul întregului proces de elaborare; Conf. Dr. Adrian Lemeni, consilier patriarhal, coordonator și la alcătuirea celor două volume de „Apologetică ortodoxă”, care, prin conținutul valoros și forma editorială excelentă, ne-au fost model în propriul nostru demers. Un cuvânt cald de mulțumire adresăm Pr. Dr. Mihai Hau, consilier patriarhal și director al Editurii, precum și întregii echipe care a ostenit la redactarea și tipărirea volumului.

Dând slavă lui Dumnezeu că ne-a ajutat să finalizăm această lucrare de teologie practică, nutrim nădejdea că informațiile teoretice și îndrumările practice din cuprinsul ei vor fi de real folos studenților teologi și tuturor slujitorilor amvonului, pentru o propovăduire fidelă tradiției noastre omiletice, dar conformă și cu exigențele pastorației contemporane.

Pr. Prof. Dr. Vasile GORDON
Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” a Universității din
București

I. CURS INTRODUCATIV²

1. Preliminarii; 2. Definiție, obiective, importanță; 3. Terminologie; 4. Scurt istoric și raportul cu celelalte discipline; 5. Structura cursului și orientare bibliografică generală.

I.1. Preliminarii. Între disciplinele cu tradiție ale învățământului teologic românesc s-a numărat dintru început și Omiletica, nominalizată în planurile de învățământ odată cu deschiderea cursurilor de nivel universitar (București, 1881), la un loc cu Liturgica, Pastorală și Catehetica, toate fiind socotite materii „practice”, denumire valabilă și astăzi. Esența preocupărilor Omileticii o constituie predica, act liturgic de slujire didactică a cuvântului, care se împletește armonios cu celelalte două slujiri sacerdotale din Biserică: sfințitoare (*harismatică*) și pastorală (*conducătoare*). Anticipăm cu prioritate caracterul de *act liturgic* al predicii, pentru că indică fără echivoc deosebirea fundamentală față de orice alt gen de cuvântare publică. Predica se rostește numai în cadrul cultului divin, în timp ce toate celelalte cuvântări își au locul în afara cultului. Iar caracterului de act liturgic al predicii i se asociază cel de *act sinergic (teandric) și soteriologic*, rostirea cuvântului în Biserică fiind, de fapt, o împreună-lucrare a slujitorului consacrat cu Dumnezeu. Sub acest aspect, cuvântul predicatorului se deosebește esențial de al vorbitorului obișnuit: în timp ce ultimul ține un discurs în nume personal, transmițând idei, sentimente și aspirații proprii, primul rostește predica „în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh” (*Matei* 28, 19), transmițând învățătura Sfintei Treimi, revelată nouă prin Evanghelia Mântuitorului nostru Iisus Hristos. De aceea, deviza predicatorului trebuie să consune cu cea mărturisită inspirat de Sf. Ap. Pavel: „Nu ne propovăduim (*predicăm*) pe noi înșine, ci pe Hristos” (*2 Corinteni* 4, 5). Asupra acestor aspecte majore vom reveni într-o prelegere specială, în care vom evidenția și alte considerații adiacente care privesc acest dar inestimabil pe care îl avem de la Dumnezeu, vorbirea, însă cu aceeași observare atentă a diferențelor esențiale dintre cuvântarea umană și cea divino-umană.

I.2. Definiție, obiective, importanță.

Omiletica este un *obiect de studiu al Teologiei Pastorale, în cadrul căruia se expun principiile teoretice și modalitățile practice de redactare și rostire a predicii*. Ca obiectiv general, Omiletica vizează formarea deprinderilor de slujitor al cuvântului, în cadrul cultului divin. Iar ca *obiective operaționale (practice)*, are în vedere următoarele deziderate, la finalul cursului:

- absolvenții trebuie să dețină cunoștințe teoretice solide, care să favorizeze abilități practice de redactare optimă a unei predici;
- să cunoască temeinic izvoarele (*sursele*) bibliografice de bază;
- să rostească liber predici, pentru fiecare din cele patru genuri (*omilie, predică tematică, panegiric și pareneză*).

Importanța Omileticii este confirmată de locul și impactul predicii în cadrul cultului divin, pe parcursul celor două milenii de creștinism. Prin predică Mântuitorul Iisus Hristos a revelat Evanghelia, după cum Însuși a mărturisit: „Trebuie să binevestesc împărăția lui Dumnezeu, fiindcă pentru aceasta am fost trimis!” (*Luca* 4, 43). Prin predică Sfinții Apostoli și urmașii lor au chemat neamurile la mântuire, având conștiința înaltei răspunderi misionare, mărturisită emblematic de Sf. Ap. Pavel: „Dacă vestesc Evanghelia, nu-mi este laudă, pentru că stă asupra mea datoria. Căci, vai mie dacă nu voi binevesti!” (*1 Corinteni* 9, 16). Prin predică Sfinții Părinți ai Bisericii nedespărțite și-au expus cele mai înalte învățături dogmatice și moral-duhovnicești, cu aceeași conștiință a puterii și binefacerilor slujirii cuvântului. Sf. Ioan Gură de Aur, numit și „Pavel din secolul al IV-lea” dă mărturie în acest sens, cu harisma lui

² O prelegere (2 ore de curs). Capitol elaborat de Pr. Vasile Gordon.

inconfundabilă: "În afară de pilda prin faptă, preoții n-au decât un singur mijloc, o singură cale de vindecare: învățătura cu cuvântul, predica. Aceasta e instrumentul, aceasta e hrana, aceasta e cel mai bun aer; Aceasta ține loc de medicament, aceasta ține loc de cauterizare, ține loc de bisturiu. Dacă preotul trebuie să ardă sau să taie, trebuie neapărat să se folosească de predică. Dacă predica nu-i în stare să facă asta, zadarnice sunt toate celelalte. Prin predică ridicăm sufletul deznădăjduit; prin predică smerim sufletul îngâmfat; prin predică tăiem ce-i de prisos; prin predică împlinim cele de lipsă; prin predică lucrăm pe toate celelalte câte ne ajută la însănătoșirea sufletului ..." (*Despre preoție*, IV, 3).

Logica elementara ne sugerează că reușita slujirii cuvântului presupune o pregătire omiletică pe măsură: Sfinții Apostoli au deprins arta cuvântului de la Cuvântul Întrupat, Predicatorul Desăvârșit, Iisus Hristos. Numai despre El s-a spus: „Niciodată n-a vorbit om ca Omul Acesta!” (*Ioan* 7, 46); Sfinții Părinți ai veacului de aur, predicatori exemplari, au deprins arta retoricii în cele mai renumite școli ale timpului; în decursul istoriei, până în zilele noastre, predicatorii cu putere de persuasiune au în spate ani buni de studiu, cu atenție specială asupra normelor omiletice care se cer a fi respectate. Nimeni nu poate fi convingător la amvon, doar „cu retorici ieftine și cu floricele”, vorba unui Înalt Ierarh român, predicator exemplar, de vrednică pomenire, ÎPS Antonie Plămădeală (*Vocație și misiune în vremea noastră...*, p. 164). În același timp, va fi mereu valabil adagiul latin „poeta nascitur, orator fit” (Cicero, *Tusculanae Disputationes*, 5, 22). De aceea, îndemnul celuiiași distins mitropolit sunt cât se poate de elocvente și realiste, dar pot fi socotite și testamentare: „Nu predici abstracte, despre lucruri asupra cărora credincioșii nu sunt informați și nu au mijloacele de a le înțelege, ci predici luminate, plasate în contextul interesului oamenilor și a culturii din vremea noastră și a capacității lor de înțelegere. Aș dori ca preoții noștri să predice în așa fel încât să mențină în popor continuitatea credinței ortodoxe, aceea care de-a lungul secolelor a apărut și continuitatea noastră ca popor pe vatra strămoșească. Să nu uităm că dincolo de slujbele pe care le facem în biserică, avem datoria de a învăța, potrivit poruncii: *Mergând, învățați!*” (*Preotul în biserică, în lume și acasă ...*, p. 187). În sfârșit, dacă luăm în considerare și opinia părintelui Dumitru Belu, profesorul de Omiletică prin excelență, care afirmă tranșant că *reușita unei predici este direct proporțională cu osteneala ce se depune pentru elaborarea ei* (*Curs de Omiletică...*, p. 479), înțelegem că studierea Omileticii se înscrie în efortul firesc al oricărui slujitor conștiincios al amvonului, bine știind că pentru împlinirea misiunii învățătoarești este absolut necesară cunoașterea unor principii, metode și mijloace precise, pe care această disciplină le oferă cu generozitate tuturor celor interesați să devină buni predicatori ai Bisericii.

I.3. Terminologie. Etimologic, cuvântul *omiletică*, ca disciplină teologică și termenul *omilie*, ca gen al predicii, provin din verbul grecesc *ὁμιλέω-ō*, care înseamnă *a fi în relație cu, a se întâlni, a convorbi*, iar *ὁμιλία*, ca substantiv, se traduce prin *reuniune, adunare, întreținere familială, așadar dialog*; *ὄμιλος*, tot substantiv, înseamnă *mulțime, adunare (ὄμοῦ - împreună; ἰλη - mulțime)*. Pentru disciplina de învățământ, limba greacă utilizează expresia „ὁμιλητική τέχνη” (*arta omiletică*), o transpunere modernă a expresiei retoricii greco-romane „τέχνη ῥητορική”.

În Noul Testament, termenul *ὁμιλία* apare de trei ori: *Luca*, 24,14, *Fapte* 20, 11 și *Fapte* 24, 26:

- *Luca* 24, 14: *Καὶ αὐτοὶ ὁμιλοῦν πρὸς ἀλλήλους περὶ πάντων τῶν συμβεβηκότων τούτων* (Și aceia **vorbeau** între ei despre toate întâmplările acestea). Este vorba despre convorbirea dintre Luca și Cleopa, în timpul călătoriei spre Emaus, înainte de întâlnirea lor cu Mântuitorul;

- *Fapte 20, 11: ἀναβὰς δὲ καὶ κλάσας ἄρτον καὶ γευσάμενος ἐφ' ἱκανόν τε ὁμιλήσας ἄχρις αὐγῆς, οὕτως ἐξῆλθεν (și dacă s-a suit și a frânt pâinea și a mâncat, a vorbit cu ei mult, până-n zori). Este vorba aici de activitatea Sfântului Apostol Pavel în Troa;*
- *Fapte 24, 26: ἅμα δὲ καὶ ἐλπίζων ὅτι χρήματα δοθήσεται αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Παύλου ὅπως λύσῃ αὐτόν· διὸ καὶ πυκνότερον αὐτόν μεταπεμπόμενος ὠμίλει αὐτῷ (nădăjduind – Felix, n. n.- totodată că Pavel îi va da bani; de aceea trimitea după el mai des și sta de vorbă cu el).*

Observăm că sensul nou-testamentar al verbului *ὁμιλέω* este de **convorbire**, înțeles pe care trebuie să-l reținem și să-l aplicăm și în practica omiletică actuală. Așa cum vom vedea în secțiunea specială a Omileticii (*aplicativă*), predica nu înseamnă monolog, ci **convorbire**, *întreită convorbire* a predicatorului: *cu Dumnezeu, cu ascultătorii și cu sine însuși*. Dacă în ecuația discursurilor laice sunt enumerați doi parteneri comunicaționali, *emițătorul și receptorul*, realizându-se, astfel, *dialogul* respectiv, în predică vorbim de *trialog*, tocmai pentru faptul că ea este, deodată, *act teandric și act sinergic (predicatorul comunică tainic și cu Dumnezeu, în timp ce le vorbește credincioșilor)*, dar *comunică simultan și cu sine însuși*, vorbind și spre sinele propriu, nu doar spre exterior. În acest raționament trialogic se înscriu întrebările retorice enunțate cândva de părintele Galeriu la orele de curs: „Având un text evanghelic în față și pregătindu-mă să predic, îmi stau în față trei întrebări: *Ce a vrut să spună Mântuitorul? Ce înțeleg eu din cele ce a spus? Ce trebuie să transmit credincioșilor?*”.

I.4. Scurt istoric și raportul cu celelalte discipline.

I.4.1. Precizări istorice. Primii pași în conturarea unui curs de Omiletică sunt legați de anii de naștere a celor patru centre universitare teologice de prestigiu ale României (Mari): București (1881), Iași (1860), Sibiu (1850) și Cernăuți (1875). La început, din motive lesne de înțeles, numărul studenților era modest. În consecință, era destul de redus și numărul disciplinelor și al profesorilor titulari, iar materiile erau, în multe cazuri, grupate la un singur profesor, în funcție de specificul lor. La București, de pildă, Omiletica și Catehetica au fost predate inițial împreună cu Liturgica, Pastorală și Dreptul Canonic, datorită înrudirii lor curriculare. Ulterior, pe parcursul dezvoltării individuale, fiecare disciplină și-a câștigat statut propriu, în funcție și de profesorii specializați pentru una sau alta dintre ele. Omiletica și-a obținut independența propriu-zisă în anul 1928, dar asociată cu Catehetica, avându-l ca titular pe părintele Grigorie Cristescu (1928-1938). Ea va fi legată apoi, potrivit unei bune orientări, de Pastorală, ca de pildă în anii 1939, 1941-1943, 1948-1955. Din anul 1955, *Omiletica, Catehetica, cu noțiuni de Pedagogie*, vor forma o singură „catedră”, care va funcționa în această formulă până în anul 1992, când, o dată cu reintrarea Facultăților de Teologie în Universitate, vor rămâne asociate doar Catehetica și Omiletica, Pedagogia intrând în atribuțiile profesorilor laici, cu specializare propriu-zisă în domeniu.

Omiletica se aseamănă, într-un anume fel, cu Retorica de altădată, care a constituit în vechime o preocupare de mare cinste pentru multe minți luminate ale vremii. Se știe că idealul majorității tinerilor de atunci era să ajungă buni oratori, dar pentru creștinism retorica antică nu a reprezentat un model decât în privința anumitor tehnici ale vorbirii, așa cum vom vedea într-o prelegere separată, care se va ocupa de raportul dintre predica creștină și retorica greco-romană. Conținutul Omileticii se deosebește esențial de cel al Retoricii. În timp ce Retorica avea drept țel câștigarea proceselor în tribunale, sau pur și simplu susținerea unor discursuri frumoase, rostite cel mai adesea în piețele publice, Omiletica vizează transmiterea către ascultători a învățăturilor creștine și înduplecarea voinței lor spre fapte bune, în vederea mântuirii.

Tot în cadru istoric, în legătură cu disciplina *Omileticii*, mai facem câteva precizări: **a)** predica a fost parte integrantă a cultului divin încă din zorii creștinismului, ca mijloc concret de exercitare a funcției didactice, sau învățătoarești; **b)** *omilia*, ca termen, își are paternitatea la Origen (185-254), ca gen al predicii fiind utilizată, însă, chiar înainte de Hristos, creștinismul preluând-o de la Templul iudaic; iar termenul de *predică* a fost consacrat de Tertulian (160-240), preluat din retorica greco-romană. Apogeul omiliei și al predicii are loc prin zelul inegalat al Sf. Ioan Gură de Aur; **c)** ca știință, însă, termenul *Omiletică* va fi propus de teologii luterani S. Goebel, în *Methodologia homiletica* (1672), J. G. Baier, în *Compendium theologiae homileticae* (1677) și J. Leyser, în *Cursus homileticus* (1701; informații suplimentare la: Dr. T. Hoekstra, *Gereformeerde Homiletiek*, Amsterdam, 1975, p. 3 ș.u.).

La noi, ca prim tratat de Omiletică este socotită *Ritorica sau învățătura și întocmirea frumoasei cuvântări* (Buda, 1798), atribuită lui Ioan Piuariu-Molnar, fiul preotului ortodox Ioan Molnar, cunoscut și sub numele de “Popa Tunsu”, persecutat de autoritățile politice datorită zelului său pentru apărarea credinței ortodoxe în fața acțiunilor de catolicizare. O a doua Omiletică reprezentativă este o traducere din rusește, în original fiind cuprinsă într-o lucrare de Pastorală a ierarhilor Gheorghe Koniski și Partenie Sopkovski, apărând în românește în două ediții, la Buda (1817) și la Sibiu (1857), cu binecuvântarea mitropolitului Andrei Șaguna, cu titlul: *Teologia pastorală cea pentru preoți de legea ortodoxă răsăriteană. Propriu-zis, este cea dintâi carte de Omiletică în românește*.

Tratatul care a impus termenul ca atare în Biserica noastră are titlul *Omiletica bisericii dreptcredincioase răsăritene*, aparținând eruditului Vasile Mitrofanovici (1831-1888). Este cel dintâi tratat modern al acestei discipline, în mare măsură valabil și astăzi.

Intitulat „*Omiletica Bisericii dreptcredincioase răsăritene*” (Cernăuți, 1875, XIII + 771 p.), cursul reprezintă un exemplu de rigurozitate științifică a școlii cernăuțene, cu puternica influență a disciplinei austriece, care se poate observa la tot pasul în acest compendiu pastoral-omiletic. Structurat pe trei mari capitole, împărțite în secțiuni și articole, tratatul părintelui Mitrofanovici debutează cu o „Introducere” programatică, în care întâlnim titluri pe deplin justificate în iconomia cuprinsului (*redăm enunțurile în limbajul original*): *Diregătoria profetică a lui Christos și a Bisericii*; *Organele Bisericii întru exercitarea diregătoriei omiletice*; *Definițiunea predicei și a Omileticii...*; *Puterea și fructele predicii*; *Din ce cauze predica nu totdeauna ajunge la fructe?*; *Calitățile cuvântătorului bisericesc*; *Literatura (bibliografia n.n.) predicei*. *Din celelalte titluri de capitole și secțiuni semnalăm următoarele: Materia (conținutul) cuvântărilor bisericești*; *Izvoarele generale ale predicii*; „*Dispuseciunea cu privire la feliurile predicei*”; „*Conceptul stilului...*”; „*Despre gesticulaciune*”. *Interesant de remarcat și faptul că volumul se încheie cu un „Supliment”, în care sunt descrise „Observațiuni istorice și rituale în privința predicei” și „Observațiuni pastorale în privința predicei”*.

Ca disciplină teologică, Omiletica va fi predată, apoi, de personalități binecunoscute. La București: **Badea Cireșeanu, pr. Marin Ionescu, pr. Grigorie Cristescu, pr. Mihail Bulacu, arhid. Nicolae Balcă, pr. Constantin Galeriu și pr. Vasile Răducă**; la Sibiu: **pr. Dumitru Belu, pr. Dumitru Călugăr și pr. Sebastian Șebu**. Dintre toți, părintele Dumitru Belu s-a făcut remarcat printr-un excelent *Curs de Omiletică*, care, în pofida vechimii de peste 50 de ani, prezintă încă o bună actualitate. Prelegerile sunt distribuite în 8 capitole: I. *Introducere*; II. *Predica și predicatorul*; III. *Materia și izvoarele predicii*; IV. *Scopul predicii*; V. *Elaborarea predicii*; VI. *Felurile predicii*; VII. *Stilizarea predicii*; VIII. *Susținerea predicii*. Urmează, apoi, o listă bibliografică, cu lucrări de după anul 1944, și o *Anexă*, în care sunt reproduse 15 predici, din toate genurile omiletice aflate în uz.

I.4.2. Raportul cu celelalte discipline trebuie văzut pe două planuri: A. *Cu disciplinele teologice, în general*; B. *Cu disciplina Cateheticii, în mod special*.

A. Omiletica, la fel ca Pastorală, fiind o materie aplicativă, fructifică într-o foarte mare măsură cunoștințele celorlalte discipline teologice. De aceea, părintele Grigorie Cristescu (1895-1961), care a predat această disciplină la București, o numește „estuarul teologiei”. Spre Amvon se canalizează cunoștințele biblice, doctrina, morala, istoria, cultul, normele canonice etc. În capitolul „Genurile omiletice” se va observa corelarea directă dintre Omiletică și celelalte discipline, mai ales în subcapitolul dedicat genurilor tematice ale predicii (*exegetice, dogmatice, morale, misionare, istorice, liturgice, canonice* etc.). O dată cu aplicarea normelor metodologice privind redactarea și rostirea, predicatorul trebuie întotdeauna să facă un efort

considerabil pentru selectarea informațiilor de specialitate, atât de abundente la fiecare disciplină, în ideea de a valorifica doar atât cât se încadrează optim în timpul psihologic al rostirii, potrivit capacității de receptare din partea ascultătorilor.

B. Raportul Omiletică – Catehetică este de complementaritate. Ambele discipline comunică anumite cunoștințe, împlinind porunca Mântuitorului, „învățați!”, având, în general, aceleași izvoare și surse documentaristice (*Sfânta Scriptură, Sfânta Tradiție, literatura profană de bună calitate* etc.). Pe de altă parte, trebuie să se respecte specificitatea fiecăreia, pentru a evita riscul confuziilor și al suprapunerilor: predica să se reducă la o lecție didactică, ori, la fel de grav, cateheza să fie o „predicuță” de toată trebuința. De aceea, semnalăm aici câteva diferențieri notabile:

- din punct de vedere cronologic, cateheza premerge predicii. În Biserica primară, mai ales, înainte de a fi botezați, aspiranții la intrarea în creștinism (*catehumenii*) treceau printr-o perioadă de pregătire sau catehizare. Practic, într-o comunitate se succedau aceste trei etape: *kerygma* (vestirea evangheliei), cateheza propriu-zisă și, abia în fața celor botezați, predica, rostită în cadrul Sfintei Liturghii;
- predicatorul vorbește continuu (metoda *monologică*, sau *acroamatică*, de la grecescul *ἀκροάωμαι* = a povesti), iar catehetul dialoghează (metoda *dialogică*, numită și *socratică* sau *erotematică*, de la *ἐρωτάω* = a întreba);
- predica se adresează cu precădere inimii, cateheza minții sau rațiunii; evident, „inima” nu este exclusă din ecuația catehezei, nici „mintea” din obiectivele predicii. Dar specificul unei sau alteia vizează „cu precădere” o anumită funcțiune sufletească;
- în predică vorbitorul este mai liber în desfășurarea ideilor, iar în cateheză el trebuie să se limiteze cu mare grijă la subiectul respectiv;
- „planurile” pe care se dezvoltă (și se desfășoară) cateheza și predica au momente diferite, deși, parțial, au și câteva puncte comune. **Cateheza:** *pregătire apercceptivă, anunțarea temei, tratarea, recapitularea (fixarea), asocierea, generalizarea, aplicarea (încheierea)*; **Predica:** *(uneori) text sau moto, formulă de adresare, introducerea, tratarea (cu: istorisire/explicație, argumentare, digresiuni etc.), încheierea*.

1.5. Structura cursului și orientare bibliografică minimală.

Structura păstrează viziunea devenită tradițională, aproape în toate cursurile și manualele de Omiletică, datorită caracterului ei practic: *Partea I – Omiletica Generală* și *Partea a II-a – Omiletica Specială*, structură asemănătoare cu cea a Liturghiei. Pentru o viziune de ansamblu, capitolele și subcapitolele fiecărei părți se pot repera la cuprinsul acestui volum. Aici notăm pe scurt motivațiile acestor structuri. În prima parte vom prezenta noțiunile teoretice, pentru a facilita înțelesul și asimilarea noțiunilor practice (*aplicative*) din partea a II-a.

A. Omiletica Generală (teoretică) are în atenție: *temeiurile propovăduirii, izvoarele, istoria (în plan național și universal, cu prioritate d.p.v. ortodox), personalitatea predicatorului, ascultătorii predicii*. Ca noutate față de cursurile și manualele mai vechi am introdus o prelegere specială și un subcapitol afiliat personalității predicatorului: „Raportul dintre predica creștină și retorica greco-romană. Sfinții Părinți și Școlile Retorice – valorificarea creștină a retoricii antice”, pentru a evidenția două elemente: 1. Ce anume a moștenit omiletica creștină din retorica antică (inclusiv raportul dintre ele); 2. Valorificarea avantajelor cunoașterii artei retorice antice de către Sfinții Părinți (în special Sfinții Trei Ierarhi, Vasile, Grigorie și Ioan). Subcapitolul afiliat personalității predicatorului se intitulează: „Valoarea cuvântului în actul mântuirii; raportul dintre Cuvântul lui Dumnezeu și Sfintele Taine; dimensiunea liturgică și duhovnicească a predicii”, în care vom evidenția caracterul liturgic, harismatic și soteriologic al predicii, în strânsă legătură cu Sfintele Taine, Ierurgii și, în general, cu întreg cultul divin.

B. Omiletica Specială (practică) vizează, cu prioritate, strategiile de redactare și prezentare a predicii, raportate la cele patru genuri omiletice aflate în uz, cu recurs la cât mai multe exemplificări persuasive, preluate de la predicatori consacrați și reprezentativi. Față de cursurile anterioare va fi extins capitolul dedicat stilisticii omiletice, în aceeași idee de a favoriza strategiile persuasive de redactare și rostire a predicii. Finalul cursului va include o „Anexă” cu predici ilustrative din toate genurile. Bibliografia generală va reprezenta o sinteză a tuturor reperelor indicate la finalul fiecărei prelegeri, dar și altele suplimentare, utile pentru toți cei interesați de aprofundarea unuia sau altuia dintre capitole.

Subiecte pentru seminarizare:

1. *Obiectivele și structura Cursului de Omiletică;*
2. *Raportul Omileticii cu celelalte discipline teologice;*
3. *Repere bibliografice de bază (selectiv).*

BIBLIOGRAFIE OMILETICĂ ESENȚIALĂ³:

I. Manuale, cărți, studii. Autori români:

Balcă, diac. Nicolae, *Curs de Omiletică* (dactil.), în Biblioteca FTOUB, sala 3, cota 19351- 56, f.a.;

Băjău, pr. Ioan, *Omiletică generală*, Craiova, 2004;

Idem, *Omiletică specială*, Craiova, 2004;

Belu, pr. Dumitru, *Curs de Omiletică*, Ed. Andreiană, Sibiu, 2012;

Chilea, pr. Sebastian, „Predica de succes”, în *MitrOlt* 1-3/1954;

Idem, „Predicatorul”, în *MitrOlt* 3-4/1958;

Idem, „Personalitatea preotului ca păstor sufletesc”, în *MitrOlt* 1-2/1974;

Cristescu, pr. Grigorie, *Predică și cateheză*, Sibiu, 1929;

Idem, „Predică și predicator în vremea noastră”, în *StTeol* 3-4/1950;

Duțu, pr. Constantin, „Întâlnirea predicii creștine cu retorica greco-romană”, în *StTeol* 2/1991;

Galeriu, pr. Constantin, „Catedra de omiletică-catehetică, cu noțiuni de pedagogie”, în *StTeol* 7-10 / 1981;

Idem, „Mântuitorul Iisus Hristos, învățătorul nostru suprem”, în *Ort* 1/1983;

Gordon, pr. Vasile, *Introducere în Omiletică* (Curs an IV Pastorală), Ed. Universității, București, 2001;

Grigoraș, pr. Constantin, „...Mergând, învățați toate neamurile!...” - Bazele hristologice, apostolice și patristice ale Catehetei și Omileticii, Ed. „Trinitas”, Iași, 2000;

Idem, „...Propovăduiți Evanghelia la toată făptura!...” - Omiletică și Catehetică specială, Ed. „Trinitas”, Iași, 2000;

Ivan, pr. Ilie, *Omiletica ortodoxă. Repere teoretice, metodice și practice*. Ed. Episcopiei Argeșului și Muscelului, Rm. Vâlcea, 1999;

Mitrofanovici, pr. Vasiliu, *Omiletica bisericii dreptcredincioase răsăritene*, Cernăuți, 1875;

Petrescu, pr. Nicolae, *Omiletica. Manual pentru Seminariile Teologice*, București, 1978;

Piuariu, dr. Ioan Molnar, *Retorica*, Oradea, 1999;

II. Manuale (cursuri). Autori străini:

Bonhoeffer, Dietrich, *La parole de la prédication. Cours d'homilétique à Finkenwalde*, trad. par Henry Mottu, Ed. Labor et Fides, Genève, 1992;

Breck, John, *The Power of the Word*, St. Vladimir's Seminary Press, Crestwood, New York, 1986 (trad. fr.: *La puissance de la parole. Une introduction à l'herméneutique orthodoxe*, traduit de l'anglais avec le concours de l'auteur, Cerf, Paris, 1996); în rom: *Puterea cuvântului în Biserica dreptmăritoare*, trad. Monica Herghelegiu, EIBMBOR, București, 1999;

Buttrick, David, *Homiletic. Moves and structures*, Vanderbilt University, 1985;

Craddock, Fred B., *Prêcher*, trad. par J. F. Rebeaud, Genève, 1991;

Стојановић, Љубовоје, *Служба Речи (Slujba Cuvântului)*, Belgrad-Zrenjanin, 2003;

Феодосий, епископ Полоцкий и Глубокский, *Гомилетика. Теория церковной проповеди*, Сергиев Посад, 1999;

Φουντούλης, Ιωάννης, *Ομιλητική*, Θεσσαλονίκη, 1969; reed.1998;

³ Cu toate că numite titluri vor fi incluse și în bibliografiile aferente prelegerilor, le semnalăm în mod expres și aici, pentru ca studenții să aibă în vedere, dintru început, o selecție utilă.

- Guérin**, Paul & **Sutcliffe** Terence, *Guide du prédicateur à l'usage des laïques et des prêtres*, Ed. du Centurion, Paris, 1994, 210 p.;
- Κούκουρα**, Δήμητρα, *Μεθοδολογική Προσέγγιση Ομιλητικών Κειμένων*, Εκδ. Πουρναρά, 2006;
- Idem**, *Λόγοι Επισκόπων. Περιγραφική προσέγγιση*, Εκδ. Τέρτιος, Κατερίνη, 1997;
- Möller**, Christian, *Seelsorglich predigen (Die parakletische Dimension von Predigt, Seelsorge und Gemeinde)*, 2 Auflage, Gottingen, 1990;
- Mottu**, Henry (et comp.), *Le défi homiétique. L'exégèse au service de la prédication*. Edit. "labor et fides", Genève, 1993;
- Rambaud**, R.P. *Traité moderne de prédication*, Lyon - Paris, 1941;
- Τρεμπέλα**, Ν. Παναγιώτη, *Ομιλητική, ή ιστορία και θεωρία του κηρύγματος*, Αθήνη, 1928;
- Θεοδόρου**, Δ. Ευάγγελου, *Μαθήματα ἐκκλησιαστικῆς ῥητορικῆς ἢ ὁμιλητικῆς*, Αθήνη, 1976;
- Тодор** Поптодоров, *Омилетика. Теория и история на проповедта, фототипно издание*, 2 том, Университетско Издателство "Св. Климент Охридски", София, 1992;

III. Cărți de predici. Autori români:

- Anania**, mitrop. Bartolomeu, *Apa cea vie a Ortodoxiei (pastorale și alocuțiuni)*, Ed. "Renașterea", Cluj Napoca, 2002;
- Idem**, *Cuvinte de învățătură*, Edit. „Renașterea”, Cluj-Napoca, 2009;
- Idem**, *Pastoralele*, în vol. „Cartea deschisă a împărăției / De la Betleemul Nașterii la Ierusalimul Învierii”, Ed. „Polirom”, Iași, 2011;
- Andreicuț**, mitrop. dr. Andrei, *Ospățul credinței. Cuvinte de învățătură*, Alba Iulia, 1999;
- Idem**, *Drept învățând cuvântul adevărului Tău. Carte de predici*, Editura Reîntregirea, Alba-Iulia, 2009;
- Belu**, pr. Dumitru, *Chemări la slujire*, Ed. Andreiana, Sibiu, 2014;
- Boghîu**, arhim. Sofian, *Buchet de cuvântări. Predici și meditații*, București, 2006;
- Bunea**, pr. Ioan, *Predici la duminici și sărbători*, Cluj-Napoca, 1983;
- Idem**, *Cuvinte de învățătură la botez, cununie și înmormântare*, Cluj-Napoca, 1986;
- Ciobotea**, Patriarh Daniel, *Făclii de Înviere*, Ed. „Trinitas”, Iași, 2005;
- Idem**, *Daruri de Crăciun*, Ed. „Trinitas”, Iași, 2005;
- Idem**, *Foame și sete după Dumnezeu-înțelesul și folosul postului*, „Basilica”, București, 2008;
- Idem**, *Misiune pentru mântuire. Lucrarea Bisericii în societate*, „Basilica”, București, 2008;
- Cleopa**, arhim. Ilie, *Predici la duminicile de peste an*, Ed. Ep. Roman, 1990 (ed. II-a, 1996);
- Idem**, *Predici la praznice împărătești și la sfinții de peste an*, Ep. Roman, 1986;
- Idem**, *Urcuș spre înviere. Predici duhovnicești*, Ed. Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Iași, 1998;
- Idem**, *Predici la sărbătorile de peste an (inedite)*, Ed. "Christiana", București, 2001;
- Coman**, pr. Constantin, *Dreptatea lui Dumnezeu și dreptatea oamenilor*, Ed. Bizantină, București, 2010;
- Coman**, ep. Vasile, *Hristos în familie (cuvântări la cununii)*, Brașov, 1945;
- Idem**, *Cuvântări liturgice*, Oradea, 1974 (ed. II-a, 1987);
- Idem**, *Slujind lui Dumnezeu, slujim oamenilor*, Oradea, 1985; ed. II-a, București, 2008;
- Comșa**, ep. Grigore, *Predici la toate duminicile anului bisericesc*, Arad, 1926;
- Idem**, *De la leagăn până la moarte*, Arad, 1927;
- Idem**, *Brazde în ogorul ortodoxiei. Cuvântări ocazionale*, Arad, 1932;
- Felea**, pr. Ilarion, *Duhul Adevărului*, Arad, 1943; reeditată de Arhiep. Alba Iulia, 1999;
- Galeriu**, pr. Constantin, *Tâlcuiri la mari praznice de peste an. 22 de modele omiletice*, Ed. „Anastasia”, București, 2001;
- Gordon**, pr. Vasile, *Mergând, învățați...* (Predici, cu un adaos de pilde din Pateric și alte istorioare ilustrative), Ed. Universității din București, 2001; Ediția a II-a, București, EIBMBOR, 2006;
- Ivireanul**, mitrop. Sf. Ier. Mc. Antim, *Predici*. Ed. critică îngrijită de G. Ștrempel, București, 1962;
- Idem**, *Didahii*, Ed. „Minerva”, București, 1983;
- Mihoc**, pr. Vasile, *Predici exegetice la duminicile de peste an*, Ed. „Teofania”, Sibiu, 2001;
- Idem**, *Meditații la Evangheliile Duminicilor Triodului și Penticostarului*, „Teofania”, Sibiu, 2003;
- Necula**, pr. Constantin, *Iubi-Te-voi, Doamne..., Predici și meditații duhovnicești radiodifuzate (perioada Octoihului)*, Ed. „Tehnopress”, Iași, 2001;
- Părăian**, arhim. Teofil, *Lumini de gând*, Cluj-Napoca, 1997;
- Idem**, *Credința lucrătoare prin iubire - Predici la Duminicile de peste an*, Ed. „Agaton”, Făgăraș, 2004;
- Idem**, *Sărbători Fericite! Predici la praznice și sărbători*, Ed. „Agaton”, Făgăraș, 2005;
- Idem**, *Din ospățul credinței*, Ed. Mitropoliei Olteniei, Craiova, 2005;
- Idem**, *Gândiți frumos. Cuvântări la ocazii speciale*, Ed. „Teognost”, Cluj-Napoca, 2006;
- Idem**, *Calea spre bunătate*, București, Ed. „Sophia”, 2007;
- Idem**, *Bucurie și mângâiere (predici pentru cununii și înmormântare)*, Ed. Agaton, 2012;

Plămădeală, mitrop. Antonie, (coordonator), *Lumină din lumină. Predici*, Sibiu, 1985;
 Idem, *Tâlcuri noi la texte vechi*, Sibiu, 1989 (Ed. a II-a, 1996, editura Axios SRL);
 Idem, *Cuvinte la zile mari*, Sibiu, 1989;
 Idem, *Cuvinte duhovnicești*, Sibiu, 2000;
Semen, pr. Petre, *Tâlcuiri evanghelice*, vol. 1, Trinitas, 2008;
Slevoacă, pr. Ștefan, *Popasuri duhovnicești. Predici la toate duminicile de peste an*, Râmnicu-Vâlcea, 1945;
 Idem, *Predici la duminici și sărbători*, București, 1978;
 Idem, *Făclii pentru dreapta credință*, Buzău, 1985;
 Idem, *Din tezaurul ortodoxiei*, Buzău, 1990 (conține, la sfârșit, pilde ilustrative);
 Idem, *Raze din lumina lui Hristos. Predici la duminici, praznice și sfinți*. Buzău, 1996;
Steinhardt, monah Nicolae, *Dăruind vei dobândi*, Polirom, Iași, 2008;

IV. Cărți de predici. Autori străini:

Miniat, ep., Ilie, *Viața și opera lui....*, vol. I, trad. de pr. D. Iliescu- Palanca, București, 1936;
 Idem, *Predicile și panegiricele lui Ilie Miniatis...*, vol. II, trad. pr. D. Iliescu- Palanca, București, 1944;
 Idem, *Didahii la Postul Mare*, trad. pr. D. Iliescu- Palanca, București, 1996 (reeditare a primei părți a vol. II din 1944, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al BOR);
 Idem, *Didahii și predici*, Edit. “ Buna-Vestire “, Bacău, 1995;
Sf. Nicolae Velimirovici, *Predici la marile praznice și duminici de peste an*, 3 vol., trad. Anca Sârbulescu, Ed. „Ileana”, București, 2002;

II. TEMEIURI ALE PROPOVĂDUIRII ÎN BISERICA ORTODOXĂ⁴

1. Cuvântul lui Dumnezeu, temeiul propovăduirii creștine; 2. Temeiuri biblice;
3. Temeiuri patristice; 4. Temeiuri canonice.

Preliminarii. Mântuitorul Iisus Hristos a încredințat Sfinților Apostoli misiunea de a predica Evanghelia pretutindeni (*Marcu* 16, 15). Pentru aceasta, El a împlinit făgăduința și, trimițându-le de la Tatăl pe Duhul Sfânt, i-a îmbrăcat cu putere de sus, iar ei au propovăduit în lume Evanghelia Fiului lui Dumnezeu întrupat, Logosul dumnezeiesc, viu și lucrător până la sfârșitul veacurilor: „Iată, Eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârșitul veacului. Amin.” (*Matei* 29, 20). Propovăduirea este o misiune de care Sfinții Apostoli s-au încredințat prin puterea lui Dumnezeu, nu printr-o rânduială sau lege omenească. Ei nu și-au însușit prin puterea lor cuvântul propovăduirii, ci prin chemare de sus.

Studiul omiletic presupune cunoașterea temeiurilor propovăduirii în Biserică, așa cum s-au descoperit de către Mântuitorul prin Sfinții Apostoli și, după aceștia, Sfinților Părinți și cum se regăsesc în tradiția bimilenară a Bisericii noastre. A înțelege temeiurile propovăduirii în Biserică înseamnă a surprinde coordonatele sau reperele neschimbabile ale acestei vocații, în lumina cărora preotul predicator va cunoaște atât exigențele misiunii sale preotești, cât și pericolele generate de cei care predică fără temei și pe care Sfânta Scriptură îi numește „prooroci mincinoși” (*Matei* 24, 11).

Prin predica Sfinților Apostoli și a celor rânduiți de aceștia să propovăduiască în Biserică, Dumnezeu a schimbat lumea și omul, le-a așezat pe temelia Adevărului (Sf. Antim Ivireanul, 1962, p. 74). Sfântul Apostol Pavel mărturisește că propovăduirea lui „nu a stat în cuvinte de înduplecare ale înțelepciunii omenești, ci în adevărarea Duhului și a puterii” (*I Corinteni* 2, 4). Cu alte cuvinte, nimeni nu își ia această misiune pentru că ea stă în puterea și adevărarea Duhului Sfânt, expresie a continuității apostolice neîntrerupte⁵. El subliniază aici două din coordonatele de bază ale propovăduirii în Biserica Ortodoxă: *apostolicitatea* și *lucrarea Duhului Sfânt* în Biserică. Predica se remarcă, așadar, ca transmitere a adevărului revelat al credinței în Biserică (Δημ. Μωραΐτη, 1947, p. 4), pe temelia apostolică neschimbabilă. Cu alte cuvinte, predica păstrează neatins reperele ființării noastre eclesiale, expresie a libertății omului și a alterității între Dumnezeu și om (I. Zizioulas, 2013, p. 72).

Biserica s-a constituit în lumina Adevărului pe care l-au mărturisit Sfinții Apostoli prin predica lor: „Și noi am văzut și mărturisim că Tatăl a trimis pe Fiul, Mântuitor al lumii” (*I Ioan* 4, 14). Predica are un rol deosebit în misiunea preotească, ea asumă condiția primordială a omului în dialogul său cu Dumnezeu. Atunci când ne referim la misiunea de a predica în Biserică, trebuie să avem în vedere atât primele forme de propovăduire, dar și reperele sau temeiurile neschimbabile ale propovăduirii, criterii care păstrează predica în hotarele propovăduirii creștine autentice.

Pe de altă parte, Omiletica se înscrie în rândul disciplinelor teologice din aria de cercetare a teologiei practice. Spre deosebire de alte discipline teologice, ea realizează la nivelul preocupărilor studenților o sinteză a tuturor cunoștințelor teologice și a metodelor de transmitere a învățăturilor revelate pe care teologul le dobândește și le pune în practică pe parcursul formării sale (Pr. I. Băjău, 2004, p. 55). Ar fi o greșeală să limităm predica la un nivel referențial minim, adică numai la ceea ce înseamnă pregătirea cuvântării la amvon,

⁴ Două prelegeri (4 ore de curs). Capitol elaborat de pr. Adrian Ivan.

⁵ Trimiterea nu se referă în exclusivitate la Apostoli, întrucât Mântuitorul subliniază continuitatea între trimiterea Sa de către Tatăl în lume și trimiterea Apostolilor la propovăduire: *Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, vă trimit și Eu pe voi* (*Ioan* 20, 21). Cf. X. Βάπτσος, 1999, pp. 38-39.

astfel că temeiurile propovăduirii în Biserică vizează locul persoanei predicatorului în raport cu Adevărul propovăduit, cu Tainele Bisericii.

Studiul omiletic are în vedere atât cunoașterea tradiției omiletice a Bisericii, a principiilor propovăduirii în Biserică, dar și vocația teologului de a fi el însuși o persoană educată și instruită în cunoașterea învățăturii revelate a Bisericii. Prin aceasta, teologul își însușește principiile vieții bisericești în lumina adevărului credinței, și nicidecum în afara experienței lui personale, ci în propria viață, devenind astfel mărturie vie a celor propovăduite.

Așadar, predica în Biserică nu începe și nu se sfârșește la amvon, cu practica sau exercițiul cuvântării bisericești. Din punct de vedere istoric, ea este prezentă sub diverse forme din cele mai vechi timpuri, în cele mai importante momente ale istoriei mântuirii neamului omenesc și a slujit întotdeauna descoperirii adevărului dumnezeiesc: „Dumnezeu, după ce odinioară, în multe rânduri și în multe chipuri, a vorbit părinților noștri prin prooroci, în zilele acestea mai de pe urmă ne-a grăit nouă prin Fiul” (*Evrei 1, 1-2*). Predica creștină reprezintă un moment deplin în istoria îndelungată a propovăduirii și a rolului pe care predica în general l-a avut în păstrarea dreptei credințe în Dumnezeu cel Unul și în pregătirea întrupării Fiului lui Dumnezeu. Predica patriarhilor și a profeților Vechiului Testament este tip al predicii creștine, prefigurare a misiunii predicatorului creștin, dar totodată ea a îndeplinit rolul de a descoperi legea și dreptatea lui Dumnezeu. Mai înainte și mai presus de predica veterotestamentară a fost, însă, Cuvântul lui Dumnezeu, care S-a descoperit omului de la facerea lumii.

Cuvântul lui Dumnezeu, ca ipostas al Tatălui, are în Sine rațiunile sau cuvintele lui Dumnezeu rostite în actul creației. Așadar, există o continuitate a predicii care poate fi urmărită în timp până la începutul tuturor, Cuvântul lui Dumnezeu: „La început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul” (*Ioan 1, 1*). Cu cât viziunea predicatorului asupra misiunii sale în Biserică urcă la Dumnezeu și se situează în planul economiei dumnezeiești, cu atât predica își păstrează rațiunea ei pe temeiurile neschimbabile ale revelației dumnezeiești.

II.1. Cuvântul lui Dumnezeu, temeiul deplin al propovăduirii creștine

Toate își au începutul prin Cuvântul lui Dumnezeu sau Logosul dumnezeiesc, adică „toate prin El s-au făcut și fără de El nimic nu s-a făcut din ceea ce s-a făcut” (*Ioan 1, 3*). Psalmistul ne încredințează și el despre cuvintele lui Dumnezeu în creație: „cu cuvântul Domnului cerurile s-au întărit și cu duhul gurii Lui toată puterea lor” (*Psalmi 32, 6*). Se deosebește aici atât Logosul lui Dumnezeu ca ipostas dumnezeiesc prin care toate s-au făcut, cât și cuvintele lui Dumnezeu ca rostiri ale Lui, expresii ale voinței Lui dumnezeiești.

Lumea și toate câte au fost zidite de Dumnezeu sunt pe de o parte materializări ale rostirilor Lui, fiindcă „El a zis și s-au făcut, El a poruncit și s-au zidit” (*Psalmi 148, 5*), iar pe de altă parte, sunt cuvinte ale Lui către om. Dumnezeu, zidind lumea prin Cuvântul Său ipostatic, a unit-o veșnic cu El și o luminează veșnic, păstrând-o în hotarele rațiunii existenței ei prin Cuvântul Său, păzind-o într-un anume fel și de pericolul ca, prin păcat, omul să se întoarcă împotriva ei. „Făcătorul universului, aruncând glas în lume, a pus dintr-odată în lume frumusețea luminii”, spune Sfântul Vasile cel Mare (*Hexaem.*, p. 93). Cuvintele lui Dumnezeu împodobesc lumea, o pătrund cu rațiunile lor și o ajută să își împlinească sensul. De aceea, la început, Adam pune nume animalelor și tuturor viețuitoarelor, descoperind în prezența lui Dumnezeu sensul lor. Altfel spus, Dumnezeu grăiește veșnic în lume și pretutindeni, de aceea predica trebuie văzută în contextul acestor rostiri ale lui Dumnezeu încă de la facerea lumii.

Dumnezeu a zidit toate în chip înțelegător sau rațional, iar pe om l-a zidit și l-a așezat în rai ca să înțeleagă sensul zidirii și să se ridice la Rațiunea cea dintâi a creației, la Cuvântul

sau Logosul Însuși (L. Thumberg, 2005, p. 93). Omul este și el persoană sau logos, după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, așadar, capabil să înțeleagă cuvintele lui Dumnezeu, să le poarte în el și să Îl descopere pe Dumnezeu în ele. „Unde este logos, acolo este și persoană, iar acolo unde este persoană, acolo este și logos” (Ζωγράφον, 1973, p. 8). Ascultând de glasul lui Dumnezeu, omul devine și el logos, persoană capabilă să înțeleagă toate cuvintele lui Dumnezeu în creație. „Nu numai cu pâine va trăi omul, ci și *cu tot cuvântul care iese din gura lui Dumnezeu*” (Matei 4, 4; Luca 4, 4). Din cuvintele lui Dumnezeu, omul se descoperă totodată și pe sine ca persoană cu rațiune înzestrată să-L cunoască pe Dumnezeu, să cunoască scopul pentru care a fost zidit, precum și sensul tuturor celor create.

Din această perspectivă, predica este nu doar un simplu act de vestire a poruncilor lui Dumnezeu, ci un univers al descoperirii Logosului dumnezeiesc în lucrare. Într-adevăr, Logosul dumnezeiesc se descoperă nu numai în sensurile cuvintelor rostite de Dumnezeu, dar mai ales în lucrările sau energiile lor (vezi Sf. Maxim Mărturisitorul, 1983, p. 226). Astfel, prin predică se vestește tot adevărul descoperit omului de Dumnezeu și pe care omul este capabil să-l înțeleagă și, cunoscându-l, să dorească a fi asemenea cu Cel care a făcut toate și Care ne vorbește prin toate câte sunt. De aceea părintele Stăniloae spune că rațiunile sau cuvintele lui Dumnezeu le sesizăm cu mintea, dar caracterul lor energetic, cu toată ființa noastră (nota 295 la Sf. Maxim, 1983, p. 226).

De la început, Dumnezeu a vorbit cu omul și S-a descoperit lui în chip înțelegător. Sfânta Scriptură ne spune că Dumnezeu adesea «umbla prin rai, în răcoarea serii» și vorbea cu Adam, până ce, o dată, acesta s-a ascuns la auzul cuvintelor lui Dumnezeu, din pricina păcatului (Fac. 3). Ascunzându-se, omul a pierdut posibilitatea de a-L cunoaște pe Dumnezeu din cuvintele Lui, nemijlocit, și de a înțelege și a asculta poruncile Lui: „Nu va rămâne Duhul Meu pururea în oamenii aceștia, pentru că sunt numai trup” (Facere 6, 3). De atunci, cuvântul lui Dumnezeu s-a descoperit în chip mijlocit, în ghicitură (I Corinteni 13, 12), prin patriarhi, profeți sau oameni aleși și trimiși de Dumnezeu pentru a păstra vie nădejdea mântuirii neamului omenesc, a întrupării Fiului lui Dumnezeu, Cuvântul.

Absența Cuvântului lui Dumnezeu din viața oamenilor a însemnat o alterare a vieții și a idealului lor de viață. Întoarcerea pătimășă a omului către firea înconjurătoare a însemnat îndumnezeirea firii, idolatrie și înlocuirea adevăratei cunoașteri a lui Dumnezeu cu știința sau filosofia: „cât de departe sunt cerurile de la pământ, așa de departe sunt căile Mele de căile voastre și cugetele Mele de cugetele voastre” (Isaia 55, 9).

Însuși actul vorbirii și al unității graiului omenesc s-a pervertit, întrucât oamenii n-au știut să se ridice prin cuvânt, rațiune, logos, la unitatea Cuvântului și a poruncilor lui Dumnezeu prin cunoaștere. A fost o alterare a omului, o „revărsare a lui în afara granițelor firii”, cum spune Sfântul Ioan Gură de Aur (*Omilii la Facere*, XXX, p. 382), care tâlcuiește momentul amestecării limbilor la turnul Babel (*Facere*, 11). Faptul că oamenii au nesocotit cuvintele lui Dumnezeu, poruncile Lui, i-a condus la gândul că pot să se ridice prin puterea lor la înălțimea Cuvântului lui Dumnezeu. Ei sunt tip al celor pe care Sfânta Scriptură îi numește prooroci mincinoși, adică cei care clădesc învățături fără temelia Adevărului. Temelia sau piatra din capul unghiului nebăgată în seamă de ziditori (Isaia 28, 16; Efeseni 2, 20) este Cuvântul lui Dumnezeu, pentru că „nimeni nu s-a suit în cer, decât Cel ce S-a coborât din cer, Fiul Omului, Care este în cer” (Ioan 3, 12). Mai târziu, patriarhul Iacov avea să vadă o scară al cărei vârf era cerul (*Facere* 28, 12), dar momentul acesta a arătat că din coapsele lui se va naște însuși Cuvântul, Fiul lui Dumnezeu, Care S-a coborât din cer.

Amestecarea limbilor nu a fost o consecință a dorinței oamenilor de a se urca la cer, ci a cugetării și rostirii lor în afara Cuvântului lui Dumnezeu, o desconsiderare a Lui. Reversul episodului amestecării limbilor la turnul Babel este ziua Cincizecimii, în care Cuvântul lui Dumnezeu se face cunoscut tuturor oamenilor prin predica Sfinților Apostoli în Duhul Sfânt, indiferent de limbă sau neam, pentru că cei care predicau o făceau după iconomia Cuvântului,

pe temelia Adevărului. Spre deosebire de cei care au încercat să zidească turnul Babel și au fost opriți de Dumnezeu prin amestecarea limbilor, Iacov este ales de Dumnezeu să primească și să vestească venirea Mântuitorului, întruparea Cuvântului, continuând șirul patriarhilor și al proorocilor până la venirea Mântuitorului.

Din cele arătate până acum, înțelegem că propovăduirea în Biserică se întemeiază pe o continuitate a descoperirii Cuvântul lui Dumnezeu, de la începutul creației, culminând cu momentul întrupării Lui, atunci când Biserica a luat ființă și a devenit „stâlp și temelie a adevărului” (*I Timotei* 3, 15). Astfel, predica nu este un concept uman, un simplu discurs, pentru că, în acest caz, ar fi corespuns mai degrabă unor exigențe culturale, civilizatoare, s-ar fi confundat în cele din urmă cu discursul filosofic, produs exclusiv al rațiunii omului. Dimpotrivă, predica a rămas, indiferent de perioada la care ne referim, o paradigmă a dialogului între Dumnezeu și om, până ce „Cuvântul S-a făcut trup și S-a sălășluit între noi” (*Ioan* 1, 14). Reperetele ei neschimbabile sau temeiurile propovăduirii ne conduc în cele din urmă la Cuvântul lui Dumnezeu în ipostazele sau etapele diferite ale descoperirii Lui.

II.2. Temeiuri biblice ale propovăduirii

În ceea ce privește propovăduirea, Sfânta Scriptură este foarte generoasă în a descrie atât misiunea predicatorului, cât și modul alegerii și trimiterii lui la propovăduire. Pe de altă parte, Sfânta Scriptură este în întregime descoperire a lui Dumnezeu prin cuvânt, în Vechiul Testament prin cuvântul patriarhilor și al proorocilor, dar, la plinirea vremii, prin Logosul întrupat, plinătate a descoperirii sau revelației divine.

Propovăduirea a fost întotdeauna un act inițiat de Dumnezeu, o pogorâre a Lui către oameni și o plinire a iconomiei Lui pentru mântuirea noastră, astfel că predica se diferențiază de la o epocă la alta, de la un autor la altul, pentru că ea a slujit și s-a integrat acestei iconomii dumnezeiești. Temeiurile propovăduirii le distingem în raportul direct dintre predică și Dumnezeu, de unde înțelegem și descrierea misiunii celui care predică. Temeiurile propovăduirii sunt veșnice, la Dumnezeu „nu este schimbare sau umbră de mutare” (*Iacov* 1, 17). Totuși, în raport cu omul, Dumnezeu a descoperit cuvintele Sale și El însuși S-a descoperit în chip acoperit, precum spune Mântuitorul, „ca, văzând, să nu vadă și, auzind, să nu înțeleagă” (*Luca* 8, 10), ceea ce arată că omul nu avut întotdeauna disponibilitatea de a recepta cuvântul lui Dumnezeu descoperit prin predică.

II.2.1. Temeiuri veterotestamentare

Fără să facem o descriere detaliată sau analiză sistematică a predicii veterotestamentare, urmând ca aceasta să fie realizată într-un capitol separat, vom încerca să surprindem coordonatele misiunii predicatoriale în Vechiul Testament, temeiurile vestirii cuvântului lui Dumnezeu, în contextul pe care îl presupune această perioadă din istoria mântuirii. În cea mai mare parte, cărțile Vechiului Testament, scrise sub inspirația divină, conțin bogate informații cu privire la persoana și rolul predicatorului, mediator al cuvântului lui Dumnezeu și vestitor al celor viitoare.

În Vechiul Testament, cuvântul lui Dumnezeu a fost mijlocit de profeți, care au primit de la El, prin descoperire, Legea și chipul celor viitoare. „A fost cuvântul Domnului către mine” (*Iezechiel* 1, 3) spun cei mai mulți dintre prooroci. Poporul primea poruncile lui Dumnezeu în chip mijlocit, nu avea voie să urce către locul descoperirii lor (vezi *Ieșire* cap. 19). În perimetrul gândirii semitice, substantivul *dabar* – *cuvânt* înseamnă *inversul lucrurilor*, adică ceea ce nu se vede, dar se află întotdeauna în spatele obiectului exprimat (Micle, 1993, p. 24). De aici, se înțelege că, prin cuvintele profeților, Dumnezeu ajungea în chip acoperit la inima oamenilor. Altfel spus, omul cunoștea o ruptură în firea sa, o neputință de a-L înțelege pe Dumnezeu spre a-I împlini poruncile. Nu de puține ori, Dumnezeu spune prin gura profeților: „Poporul acesta se apropie de Mine cu gura și cu buzele Mă cinstește, dar cu inima

este departe” (*Isaia* 29, 13, comp. *Matei* 15, 8; *Marcu* 7, 6). Predica veterotestamentară are în vedere această realitate și disjuncție ontologică a omului. Oricât de mult s-ar fi descoperit Dumnezeu prin cuvintele profeților, în om exista neajunsul acestei despărțiri pe care cel din urmă o resimțea ca înstrăinare de Creatorul și Modelul său.

În aceste condiții, predica a avut ca temei porunca sau legea lui Dumnezeu. „Porunca, recunoaște Sf. Grigorie de Nyssa, era o lege de viață care cerea omului să nu moară” (C. Cânt., p. 273)⁶. Prescripțiile Legii în Vechiul Testament și profețiile mesianice fac obiectul predicii veterotestamentare, cuvântul având mai ales rolul să descopere înțelesul acestora către omul a cărui ființă cunoaște disjuncția între trup și suflet, peregrinarea între viață și moarte.

Propovăduirea ca responsabilitate profetică în Vechiul Testament. Predicatorul este o persoană responsabilă, el este trimis de Dumnezeu să vestească, responsabilitatea lui fiind definită, atât în raport cu Dumnezeu, cât și în raport cu cei cărora era trimis să propovăduiască: „Și a fost către mine cuvântul Domnului și mi-a zis: «Fiul omului! Iată, te-am pus străjer casei lui Israel; vei asculta deci cuvântul ce-Mi va ieși din gură și-l vei vesti ca din partea Mea (s.n.). De voi zice celui rău: Vei muri! și tu nu-l vei înștiința, nici nu-i vei grăi, pentru a abate pe cel rău de la calea lui cea rea, ca să trăiască, cel rău va pieri în nelegiuirea sa și Eu voi cere sângele lui din mâna ta»” (*Iezechiel* 3, 16-18). Această responsabilitate este cu atât mai mare pentru predicatorul creștin. Se observă foarte bine caracterul eminent moral, sapiențial, al propovăduirii veterotestamentare, în sensul respectării Legii vechi, al săvârșirii faptelor Legii, însă, responsabilitatea predicatorului stă și în raport cu descoperirea celor viitoare: „Până în veci s-au arătat cele ce vor să fie și cele ascunse mai înainte de a veni ele” (*Eclesiastul* 48, 28).

Rolul predicatorului de a fi mijlocitor între Dumnezeu și oameni. Acest fapt arată că perioada veterotestamentară este timpul așteptării Mântuitorului, El fiind singurul care va descoperi în Sine pe Tatăl prin cuvânt. Toți patriarhii mijlocesc legământul lui Dumnezeu, iar Moise, unul dintre cei mai mari profeți veterotestamentari, primește pe muntele Sinai tablele Legii (*Ieșire* 20). Aceste prescripții aveau să fie transmise prin viu grai pentru a rămâne vie credința în venirea Mântuitorului, însă, predicatorul în Vechiului Testament vestea atât poruncile lui Dumnezeu în numele Lui, dar și cuvintele poporului către Dumnezeu. Moise, de pildă, arată lămurit acest lucru: „Iar Domnul a auzit cuvintele voastre, cum grăiați cu mine, și mi-a zis Domnul: Am auzit cuvintele poporului acestuia, pe care le-au grăit către tine, și tot ce-au grăit este bine. O, de ar fi inima lor așa, ca să se teamă de Mine și să păzească toate poruncile Mele în toată vremea, ca să le fie bine și lor și fiilor lor în veci! Du-te și le spune: întoarceți-vă în corturile voastre! Iar tu rămâi aici cu Mine; și-ți voi spune toate poruncile, hotărârile și legile ce trebuie să-i înveți ca să le păzească în pământul acela, pe care li-l dau Eu în stăpânire” (*Deuteronom* 5, 28-31).

Proorocii și patriarhii au vorbit în numele lui Dumnezeu, însă legământul făcut de Dumnezeu cu ei a fost deseori călcat, iar predica a devenit mijloc de mustrare și vindecare a poporului din rătăcirea idolilor și a necredinței. Predica a fost necesară și din acest punct de vedere, subliniind ambivalența atitudinii omului căzut în fața legământului și a legii, pentru că „unde nu este lege, nu este nici călcare de lege” (*Romani* 4, 15). Moise descoperă cuvântul lui Dumnezeu care arată atât libertatea alegerii, dar și reversul legământului, adică blestemul: „Iată, eu vă pun astăzi înaintea binecuvântare și blestem: Binecuvântare veți avea dacă veți asculta poruncile Domnului Dumnezeului vostru, pe care vi le spun eu astăzi (s.n.); iar blestem, dacă nu veți asculta poruncile Domnului Dumnezeului vostru” (*Deuteronom* 11, 26-27). Predica este dedicată vestirii celor viitoare, însă, în condițiile călcării Legii lui Dumnezeu, ea devine vestitoare a judecății divine: „Ascultă cuvintele legământului acestuia și

⁶ Vezi și Pr. prof. dr. Vasile Răducă, *Antropologia Sfântului Grigorie de Nyssa*, EIBMBOR, București 1996, p. 183.

spune bărbatilor lui Iuda și celor ce locuiesc în Ierusalim și le zi: Așa zice Domnul Dumnezeu lui Israel: Blestemat să fie omul care nu ascultă cuvintele acestui legământ... Iar Domnul mi-a zis iarăși: *«Vestește toate cuvintele acestea în cetățile lui Iuda și pe ulițele Ierusalimului și zi: ascultați cuvintele legământului acestuia și le împliniți!»*» (s.n.) (Jeremia 11, 2-6).

Spre deosebire de Vechiul Testament, unde mijlocirea prin predică a poruncilor lui Dumnezeu era însoțită și de vestirea pedepsei pentru neascultare, Mântuitorul arată o altă perspectivă asupra Legii și a prescripțiilor ei. Implicit, predica dobândește noi valențe și circumstanțe atât în raport cu Legea veterotestamentară, dar mai ales în raport cu Evanghelia Mântuitorului Hristos. În dialogul cu învățătorul de Lege, Mântuitorul îl întreabă pe acesta: „Ce este scris în Lege? Cum citești?” Și, după ce a răspuns el din cuvintele Legii, Mântuitorul i-a spus: „Fă aceasta și vei trăi!” (Luca 10, 26-28). În același timp, Mântuitorul descoperă un nou sens al vestirii cuvântului, ridicând propovăduirea la înălțimea misiunii Sale: „Cuvintele pe care Mi le-ai dat le-am dat lor, iar ei le-au primit și au cunoscut cu adevărat că de la Tine am ieșit, și au crezut că Tu M-ai trimis” (Ioan 17, 8). Astfel, predica în Biserică are sensul apropierei de persoana și lucrarea Lui mântuitoare, dincolo de orice prescripție și îndemn moral. De aici unitatea indestructibilă între predică și Sfintele Taine în Biserică.

Dacă, în Vechiul Testament, predica în conținutul ei se oprește la poruncă și împlinirea ei, precum spune psalmistul: „De la toată calea cea rea mi-am oprit picioarele mele, ca să păzesc cuvintele Tale” (Psalmi 118, 101), în Noul Testament, ea dobândește, în Duhul Sfânt, perspectiva dialogului deplin între Dumnezeu și om ca între Tată și fiu: „De acum nu vă mai zic slugi, că sluga nu știe ce face stăpânul său, ci v-am numit pe voi prieteni, pentru că toate câte am auzit de la Tatăl Meu vi le-am făcut cunoscute”, spune Mântuitorul (Ioan 15, 15). Psalmistul spunea: „Cât sunt de dulci limbii mele, cuvintele Tale, mai mult decât mierea, în gura mea!” (Psalmi 118, 103), iar despre cele viitoare: „Gustați și vedeți că bun este Domnul” (Psalmi 33, 8). Este vorba despre o trecere de la poruncă, legi și prescripții, la persoana Cuvântului, la înțelesul duhovnicesc al Cuvântului, în Care și prin Care Îl numim pe Dumnezeu Tată.

Așadar, Vechiul Testament ne oferă acele repere ale propovăduirii care nu pot fi înțelese în afara circumstanțelor istorice și în același timp în planul economiei mântuirii omului. Pregătirea propovăduitorilor în Biserică presupune cunoașterea în mod special a scrierilor veterotestamentare precum și a circumstanțelor și principiilor propovăduirii veterotestamentare prin care Dumnezeu a pregătit calea întrupării Cuvântului și ridicarea noastră la demnitatea de a-L primi pe El „nu pe table de piatră, ci pe tablele de carne ale inimii” (I Corinteni 3, 3).

II.2.2. Temeiuri novotestamentare

Întruparea Fiului lui Dumnezeu, Cuvântul. În prologul Evangheliei după Ioan, găsim această mărturie: „Cuvântul S-a făcut trup și S-a sălășluit între noi și am văzut slava Lui, slavă ca a Unuia-Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr” (Ioan 1, 14). Două temeuri ale propovăduirii sunt arătate aici: mai întâi, *descoperirea lui Dumnezeu prin Fiul Său, Cuvântul întrupat*, iar pe de altă parte, *Sfinții Apostoli au propovăduit ceea ce au văzut și au crezut*. Primul și cel mai important temei al propovăduirii în Noul Testament este că Dumnezeu S-a descoperit deplin și S-a arătat lumii. Pentru aceasta, predica Sfinților Apostoli nu mai este în umbră sau în literă: „Ceea ce vă grăiesc la întuneric, spuneți la lumină și ceea ce auziți la ureche, propovăduiți de pe case”, spune Mântuitorul (Matei 10, 27). Mai mult decât atât, ceea ce constituie miezul propovăduirii evanghelice este adevărul că Fiul lui Dumnezeu S-a întrupat și S-a răstignit pentru noi, a înviat a treia zi din morți, S-a ridicat la ceruri și a șezut de-a dreapta lui Dumnezeu Tatăl.

Întruparea Logosului dumnezeiesc este temeiul prin excelență al propovăduirii creștine (Ζωγράφου, 1973, p. 65), „căci nu ne propovăduim pe noi înșine, ci pe Hristos Iisus, Domnul” (II Corinteni 4, 5). Acesta este totodată și temeiul cinstirii icoanelor, pentru că adevăratul Chip al Tatălui S-a arătat nouă. Între icoană și cuvânt există o similitudine și complementaritate pentru că amândouă se întemeiază pe Arhetipul întrupat. Astfel, unii părinți descriu finalitatea cuvântării sau a predicii creștine ca fiind iconică. Cu alte cuvinte, Sfinții Apostoli și urmașii lor au zugrăvit prin cuvânt, ca în icoană, Chipul desăvârșit al Tatălui. Cuvintele lor în Biserică s-au îmbrăcat în harul sfințitor și transfigurator pe care îl întâlnim și în icoană. De aici, rolul deosebit de important al predicii și al icoanei în Biserică de-a lungul timpului, unitatea între cult și predică în Biserica Ortodoxă, echilibru desăvârșit între auzire și lucrare, între contemplație și faptă.

În Vechiul Testament, Dumnezeu a trimis pe prooroci să vestească voia Sa, iar la plinirea vremii, a trimis pe Fiul Său nu numai să vestească, dar să și săvârșească deplin lucrarea Tatălui: „Mâncarea Mea este să fac voia Celui ce M-a trimis pe Mine și să săvârșesc lucrul Lui” (Ioan 4, 34). Acesta nu numai a vorbit în numele Tatălui, dar S-a smerit pe Sine, la înfățișare aflându-Se ca un om și S-a făcut ascultător Tatălui până la moarte (Filipeni 2, 7-8). Cuvintele Lui sunt cuvintele Celui Care împlinește desăvârșit voia Tatălui, încât cei care Îl ascultau spuneau: „niciodată n-a vorbit un om așa cum vorbește Acest Om” (Ioan 7, 46), pentru că grația cu putere multă (Luca 4, 32).

Începutul activității Mântuitorului în lume a fost prin cuvânt și întreaga Sa activitate a fost o lucrare a Cuvântului, Ipostas al Sfintei Treimi. Mântuitorul a readus cuvintele lui Dumnezeu în mediul sau universul descoperirii Persoanei. Această venire în lume a Fiului lui Dumnezeu a însemnat o eliberare a omului din robia „înțeleșurilor slabe ale lumii” (Galateni 4, 3), pentru că El nu mai vestea cele care stăteau în puterea de înțelegere firească a omului, ci în descoperirea Tatălui. Nu este de mirare că Mântuitorul, de la început, a propovăduit Evanghelia Împărăției lui Dumnezeu (Marcu 1, 14), pentru că este o Împărăție a Cuvântului, iar cei care Îl primesc pe El sunt fii ai Tatălui după har, așadar capabili să înțeleagă cuvintele Tatălui către Fiul, Care S-a sălășluit între noi. Tabloul acesta trebuie întregit cu prezența Duhului Sfânt, care ne angajează și pe noi în înțelesul acestor cuvinte, cum spune Sfântul Apostol Pavel: „Și pentru că sunteți fii, a trimis Dumnezeu pe Duhul Fiului Său în inimile noastre, care strigă: Avva, Părinte!” (Galateni 4, 6). În acest sens, Mântuitorul avertizează: „Cuvintele pe care vi le-am spus sunt duh și sunt viață” (Ioan 6, 63), așadar cuvintele Lui nu mai sunt despărțite de Persoana Lui, de Dumnezeu Însuși.

De altfel, întreaga activitate predicatorială a Mântuitorului se bazează pe unimea desăvârșită între Tatăl și Fiul: „Dacă nu fac lucrările Tatălui Meu, să nu credeți în Mine. Iar dacă le fac, chiar dacă nu credeți în Mine (și în cuvintele Mele, n.n.), credeți în aceste lucrări, ca să știți și să cunoașteți că Tatăl este în Mine și Eu în Tatăl” (Ioan 10, 37-38). Fiul este deoființă cu Tatăl, așadar cuvintele Fiului sunt și ale Tatălui în Duhul Sfânt. Cel care va propovădi Evanghelia Mântuitorului, primește prin lucrarea Duhului Sfânt harul de a face cunoscută venirea în lume a Fiului, luând această menire prin Fiul, de la Tatăl, în Duhul Sfânt. Nimeni nu ia de la Sine această chemare

Predica novotestamentară este jertfă a Cuvântului. Predica a constituit în activitatea Mântuitorului nu numai un mijloc de a împărtăși adevărul, de a comunica oamenilor vestea „că s-a apropiat împărăția cerurilor”, ci a fost un mijloc de a se jertfi pe Sine celor credincioși prin înțelesul duhovnicesc al cuvintelor Lui, de a statornici lucrarea Lui în noi: „Dacă rămâneți întru Mine și cuvintele Mele rămân în voi, cereți ceea ce vreți și se va da vouă” (Ioan 15, 7). Cererea către Dumnezeu a fost întotdeauna un act de jertfă, de rugăciune, aici, însă, Mântuitorul Se identifică pe Sine cu rugăciunea sau jertfa noastră.

Acest fapt este posibil întrucât Mântuitorul este nedespărțit de cuvintele Sale și este totodată lucrător prin ele: „Eu le-am dat cuvântul Tău, și lumea i-a urât, pentru că nu sunt din

lume, precum Eu nu sunt din lume” (*Ioan* 17, 14). Disponibilitatea de a se jertfi prin cuvânt o arată Mântuitorul pretutindeni, dar o descoperă în mod evident ucenicilor Săi, pentru că ei aveau să continue activitatea de vestire a Evangheliei în Duhul Sfânt: „Aduceți-vă aminte de cuvântul pe care vi l-am spus: Nu este sluga mai mare decât stăpânul său. Dacă M-au prigonit pe Mine, și pe voi vă vor prigoni; dacă au păzit cuvântul Meu, și pe al vostru îl vor păzi” (*Ioan* 15, 20). Jertfa face ca, prin cuvânt, să se descopere persoana care grăiește, dar aceeași disponibilitate spre jertfă împrumută autoritate cuvintelor: „La dregători și la regi veți fi duși pentru Mine, spre mărturie lor și păgânilor. Iar când vă vor da pe voi în mâna lor, nu vă îngrijiți cum sau ce veți vorbi, căci se va da vouă în ceasul acela ce să vorbiți; Fiindcă nu voi sunteți care vorbiți, ci Duhul Tatălui vostru este care grăiește întru voi” (*Matei* 10, 18-20). Mântuitorul a refăcut, prin Jertfa Lui, unitatea dintre persoană și cuvânt, persoana redevenind temeiul descoperirii Adevărului.

Sfânta Scriptură ne descoperă temeiul prim al propovăduirii creștine, Logosul sau Cuvântul lui Dumnezeu, Care a grăit în multe feluri și în multe rânduri prin prooroci în Vechiul Testament, dar Care S-a întrupat și S-a dăruit pe Sine nouă prin cuvintele Lui și prin predica Sfinților Apostoli până astăzi. Cărțile Sfintei Scripturi sunt izvoare ale revelației divine și implicit ale predicii creștine și sunt nedespărțite de Persoana Logosului dumnezeiesc întrupat, ceea ce denotă că predicatorul în Biserică este mai întâi un trimis al Mântuitorului, un sacerdot sau slujitor al Sfintelor Taine ale Bisericii (Βάπτισμα, 1999, p. 41). Predicatorul are datoria să cunoască Sfânta Scriptură nu numai pentru a tâlcui cuvintele ei, dar și pentru a pune în lumină temeiurile propovăduirii creștine. Astfel, predica este mijlocitoare a credinței și reper sacru al misiunii Bisericii în lume ca vestire a Cuvântului lui Dumnezeu, rod al lucrării Duhului Sfânt în Biserică și în lume. De aici, înțelegem nu numai importanța predicii, dar și locul ei și totodată temeiul pe care se fundamentează, de la începutul Bisericii și până la sfârșitul veacurilor.

II.3. Temeiuri patristice

Perioada patristică este fără îndoială perioada de cristalizare a principiilor propovăduirii creștine, perioada în care Biserica se manifestă ca univers al descoperirii Cuvântului sau Logosului divin în lume, Trupul Său. Urmând poruncii Mântuitorului: „Mergeți în toată lumea și propovăduiți Evanghelia la toată făptura” (*Marcu* 16, 15), Sfinții Apostoli și cei cărora li s-a încredințat această misiune au propovăduit și apărât prin cuvânt Adevărul descoperit lor de Mântuitorul în Duhul Sfânt. Într-adevăr, predica se evidențiază de la început în Biserică mai întâi ca lucrare și manifestare a puterii Duhului Sfânt, Acela care îi va călăuzi pe Sfinții Apostoli și pe urmașii lor la tot adevărul, după făgăduința Mântuitorului (*Ioan* 16, 13).

Între viața Bisericii și predică s-a instituit de la început o legătură organică (Ζωγράφον, 1973, p. 11), aceea a lucrării Duhului Sfânt. Darul vorbirii, la început o harismă deosebită a Duhului Sfânt, rămâne o preocupare primordială încă din vremea Sfinților Apostoli care mărturisesc unanim: „Nu este drept ca noi, lăsând deoparte Cuvântul lui Dumnezeu, să slujim la mese” (*Fapte* 6, 2). Sfânta Scriptură evidențiază și unele aspecte foarte importante ale predicii apostolice, în sensul că predica se face mediu de comunicare și invocare a Duhului Sfânt, așa cum vedem în episodul din casa sutașului Corneliu: „Încă pe când Petru vorbea (s.n.), Duhul Sfânt a căzut peste toți cei care ascultau cuvântul” (*Fapte* 10, 44). În acest context, negreșit, predica a devenit cel dintâi mijloc nu numai de vestire a Evangheliei Mântuitorului, dar și de expunere a credinței creștine, areal al formulării primelor învățături sau dogme ale Bisericii (C. Preda, 2005, pp. 312-314).

Sfinții Părinți sunt cei care mărturisesc cu autoritate despre rolul predicii în Biserică de-a lungul timpului, despre temeiurile propovăduirii creștine, prin faptul că ei au asumat această responsabilitate în împrejurări deosebite, în care au probat atât adevărul învățăturilor

propovăduite cât și normele sau principiile omiletice. Potrivit scrierilor patristice, realitatea Bisericii este descrisă atât ca împărtășire a Cuvântului euharistic, dar și ca împărtășire a înțeleșului tainic al învățaturii creștine prin cuvintele predicatorului, și aceasta din urmă nedespărțită de cea dintâi (Clement Alexandrinul, 1982, p. 13). În mod evident, Sfinții Părinți au atras atenția asupra legăturii între predică și viața predicatorului ca epifanie a întregului, prin faptul că predicatorul vorbește în numele tuturor, ca unul care cunoaște prin experiență realitatea Bisericii. Astfel, temeiurile patristice ale propovăduirii conduc mai degrabă către o viziune unitară asupra Bisericii și nu către o paradigmă a cugetării umane asupra discursului oratoric creștin. De altfel, acest lucru explică de ce în literatura omiletică răsăriteană nu există o preocupare în a teoretiza și generaliza regulile oratorice ale predicii, ci în trăirea adevărului prin predică și prin mărturisire. Cu alte cuvinte, elocvența sacră își are rădăcinile în altă parte decât în imanența cugetării umane (Gordon, 2001, p. 17).

Sfântul Ioan Hrisostom are o asemenea viziune când spune: „Nu te osteni să-l faci pe fiul tău orator, ci învață-l să filozofeze (*să fie cucernic*); căci dacă aceea (arta oratoriei) nu este, nu-i nicio pagubă; dar dacă aceasta (arta filozofiei practice) lipsește, nu va putea avea nici un câștig din mii de cuvântări. De purtări bune este nevoie, nu de cuvinte; de obiceiuri bune, nu de iscusință în cuvânt; de fapte, nu de vorbe. Acestea (faptele) pricinuesc câștigarea Împărăției, acestea dăruiesc și lucrurile cu adevărat bune. Nu ascuți limba, ci sufletul curățește-l” (La Efes. XXI 2; PG 62, 152)⁷. Sfinții Părinți, fără a eluda regulile oratorice, au descris predica mai ales ca preocupare a descoperirii sensurilor mai adânci ale descoperirilor dumnezeiești, punând pe predicator în relație directă cu conținutul celor propovăduite și mai ales cu persoana Mântuitorului, de unde și reperele neschimbabile ale predicii în comparație cu retorica. Această atitudine este profund justificată pentru că „nu ne propovăduim pe noi”, spune Sfântul Apostol Pavel (*I Corinteni* 4, 5), ci pe „Mântuitorul Iisus Hristos, ieri și azi și în veci, același” (*Evrei* 13, 8).

După învățătura Sfinților Părinți, *predica este dimensiune esențială a slujirii preoțești*. Sfânta Scriptură precum și operele Sfinților Părinți abundă în argumente privind îndatorirea preotului de predica: „Dacă vestesc Evanghelia, nu-mi este laudă, pentru că stă asupra mea datoria. Căci, vai mie dacă nu voi binevesti!” (*I Corinteni* 9, 16). Faptul că Dumnezeu a încredințat această misiune în Biserică mai întâi Sfinților Apostoli și prin aceștia episcopilor și preoților, dovedește importanța acestei slujiri în cadrul misiunii preoțești. Misiunea predicatorială s-a deosebit de orice altă îndeletnicire: „Oare toți sunt apostoli? Oare toți învățători?” (*I Corinteni* 12, 29). Datoria de a predica nu este de la oameni și nu se suprapune altor interese umane: „Judecați dacă este drept înaintea lui Dumnezeu să ascultăm de voi mai mult decât de Dumnezeu” (*Fapte* 4, 19).

Cel care predica nu predica pentru cinstea pe care o dobândește de la oameni, nici nu caută un interes personal, ci spre slava lui Dumnezeu și spre mântuirea sufletelor credincioșilor (Sf. Grigorie de Nazianz, 1987, p. 173). Acest deziderat este propriu episcopului și preotului ca iconomi ai tainelor dumnezeiești. Ei asumă o mare responsabilitate, aceea a mântuirii credincioșilor prin cuvânt. În acest sens, Mântuitorul spune ucenicilor: „Voi sunteți sarea pământului; dacă sarea se va strica, cu ce se va săra? De nimic nu mai e bună decât să fie aruncată afară și călcată în picioare de oameni” (*Matei* 5, 13). Mântuitorul avertizează asupra faptului că ucenicii Lui trebuie să stăruie în învățătură și să învețe și pe alții. Astfel, aflăm că la început, în Biserică, toți „stăruiau în învățătura apostolilor și în împărtășire, în frângerea pâinii și în rugăciuni” (*Fapte* 2, 42).

Sfinții Părinți ne învață că predica îndeamnă nu numai la ascultarea învățăturilor, ci la stăruință în lucrarea lor, iar preotul predicator este lucrător al unor taine atât de înalte „ca și cum ar fi în cer, printre puterile cele îngerești” (Sfântul Ioan Gură de Aur, *Despre preoție*, p.

⁷ Citat după Stylianos Papadopoulos, *Gândirea teologică a Sf. Ioan Hrisostom*, p. 13.

57). Cuvintele preotului nu sunt simple rostiri pentru auzul celor credincioși, ne învață Sfântul Ioan Gură de Aur, așadar nu își au temeiul în plăcerea de a auzi a credincioșilor, ci în dorința lor de a cunoaște și împlini voia lui Dumnezeu: „facă-se voia Ta, precum în cer și pe pământ” (Luca 11, 2).

Predica și jertfa sunt două elemente constitutive ale preoției și amândouă îl arată pe preot la înălțimea vocației sale (Galeriu, 1982, pp. 5-6). În fapt, predica este o jertfă a preotului prin cuvânt și fapte, este o autodăruire a preotului din dragoste față de Cuvântului lui Dumnezeu (Micle, 1993, p. 17). „Dacă ai putea să te gândești ce lucru mare este, ca om fiind și îmbrăcat încă în trup și sânge, să te poți apropia de fericita și nemuritoare fire a Dumnezeirii, atunci ai putea înțelege bine cu câtă cinste a învrednicit pe preoți harul Sfântului Duh” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre preoție*, p. 59). Apropierea de Dumnezeu îi agonisește preotului o cunoaștere mai presus de orice cunoaștere, dar în același timp și o neliniște până ce nu va cunoaște din fapte cele propovăduite. „Pedagogul nostru, scrie Clement Alexandrinul, este Pedagogul îndemnător la fapte, nu Pedagogul metodei (μεθοδικός), deoarece și scopul Lui este să înnobileze sufletul; nu numai să-l învețe, ci să-l și călăuzească spre o viețuire înțeleaptă, iar nu spre știința stearpă” (1939, p. 26).

Sfinții Părinți au vorbit despre *responsabilitatea preotului prin predică*, atât în raport cu Dumnezeu cât și cu semenii. Față de Dumnezeu, el are datoria să cunoască și să păstreze neatinșă învățătura Bisericii, să o cuprindă și să o propovăduiască permanent, iar față de semenii, are datoria să-i scoată din întunericul necunoașterii și să-i călăuzească la lumina Adevărului. Misiunea lui este împotriva stăpânitorilor întunericului acestui veac (Efeseni 6, 12), al nebuniei științei fără Dumnezeu, despre care Sf. Ioan Gură de Aur spune că se arată prin „cuvinte golite de conținut, pustii”⁸. Nu pe acelea le învață preotul, ci știința cea adevărată, nedespărțită de Cel care dă toată cunoștința. De aceea, pregătirea preotului pentru a predica nu constă în obișnuința de a alege cuvintele, de a ascunde gândurile prin cuvinte frumoase, ci în simplitate și în deprinderea de a stăruia permanent în lumina adevărului: „Nu cer preotului nici podoaba căutată a cuvântărilor oratorilor păgâni și nici nu mă interesează cum îi este fraza și stilul. Să fie preotul sărac în cuvinte! Să-și aranjeze simplu și fără meșteșugire cuvintele în frază! Numai să nu fie neiscusit în știință, să nu fie neiscusit în precizia dogmelor; nici să răpească fericitului Pavel cea mai mare din bunătățile lui, capul laudelor lui, știința, ca să-și acopere propria-i trândăvie!” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre preoție*, p. 107). Cunoașterea la care face referire Sf. Ioan Gură de Aur este o cunoaștere prin încercare, prin încredințare și dăruire a preotului, a celui trimis să propovăduiască, „căci noi nu putem să nu vorbim cele ce am văzut și am auzit” (Fapte 4, 20). Predicatorul trăiește bucuria de a-i conduce pe ascultători la Dumnezeu: „eu m-aș ruga lui Dumnezeu ca toți care mă ascultă astăzi să fie așa cum sunt și eu, afară de aceste lanțuri”, spune Sfântul Apostol Pavel (Fapte 26, 29).

După Sfinții Părinți, predica este *mijloc de îndreptare a vieții credincioșilor*. Așa cum am subliniat, predica nu este delectare a auzului ascultătorilor, o vorbire după placul inimii, așa cum obișnuiau sofistii, nici nu este o îngămădire de cuvinte sau idei fără rost, ci este punctul de plecare al învățăturii cu fapta, al înțelegerii adevărului credinței prin săvârșirea tuturor virtuților. De aici și importanța ei pentru viața credincioșilor. „Știind, dar, iubitorilor, că nu ne e de vreun folos ascultarea predicii, dacă nu-i urmează împlinirea ei prin fapte, să nu

⁸ Ὡς τὰ γε ἄλλα πάντα ῥήματα μόνον ἐστὶ πραγμάτων ἔρημα, PG 57, 16. Termenul pe care îl folosește aici Sfântul Ioan pentru a arăta cele slabe ale lumii este ἔρημα (pustii, fără rod, sterpe), ἄλλα πάντα ῥήματα ἔρημα, de altfel un termen biblic, a cărui întrebuintare o redau cu precădere Evangheliile sinoptice. De pildă, la Sf. Evanghelist Matei: 3, 1; 4, 1; 11, 7; 12, 25; 14, 13; 15, 33; 23, 38. Termenul scoate în evidență o deosebire radicală între cuvintele lui Dumnezeu din dumnezeieștile Scripturi și cuvintele oamenilor, deosebire redată mai ales de calitatea lor de a descoperi persoana care le rostește.

fim numai auzitorii prediciei, ci și făcătorii ei, pentru ca faptele ce urmează cuvintelor să ne fie temei de multă îndrăznire către Dumnezeu” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, p. 32).

Pe preot, Sfântul Ioan Gură de Aur îl povățuiește să aibă conștiința medicului, să pătrundă la rădăcina bolii sau a păcatului și să dobândească înțelepciunea de a folosi cuvântul ca pe un medicament, știind când și ce să grăiască: „În afară de pilda prin faptă, preoții n-au decât un singur mijloc, o singură cale de vindecare: învățătura cu cuvântul, predica. Aceasta e instrumentul, aceasta e hrana, aceasta e cel mai bun aer; aceasta ține loc de medicament, aceasta ține loc de cauterizare, ține loc de bisturiu. Dacă preotul trebuie să ardă sau să taie, trebuie neapărat să se folosească de predică. Dacă predica nu-i în stare să facă asta, zadarnice sunt toate celelalte. Prin predică ridicăm sufletul deznădăjduit; prin predică smerim sufletul îngâmfat; prin predică tăiem ce-i de prisos; prin predică împlinim cele de lipsă; prin predică lucrăm pe toate celelalte câte ne ajută la însănătoșirea sufletului” (*Despre preoție*, p. 99).

Unul din cele mai importante temeuri patristice este *legătura între predică și viață*. Din experiența Sfinților Părinți, observăm că predica a mișcat inimile credincioșilor spre toată fapta cea bună, spre jertfă. În primele veacuri creștine, predica îi însuflețea pe creștini în fața prigonitorilor, îi îmbărbăta pe martiri și îi uimea pe păgâni pentru adevărul și puterea cuvintelor rostite. Sfântul Ignatie Teoforul, martir al primelor veacuri, spune: „Mie cereți-mi numai atât: putere pentru cele dinăuntrul meu și din afara mea, ca nu numai să grăiesc, ci să și voiesc, nu numai să-mi spun creștin, ci să și fiu găsit creștin” (1979, p. 175).

Predica arată dimensiunea acestei legături între cuvintele vieții veșnice și viața credincioșilor, între auzire și inimă, o responsabilitate a întregului, preoți și credincioși față de păstrarea predaniei Bisericii. Dacă preotul are datoria să predice, să mărturisească, să învețe, credincioșii au responsabilitatea de a păstra cu sfințenie cele încredințate lor prin cuvânt și de a se hrăni cu vrednicie din adevărul descoperit lor. „Eu nu voi înceta de a-mi face lucrul meu, spune Sf. Ioan Gură de Aur, de a scrie pe inimile voastre cuvintele cele drepte și adevărate. Dacă voi îmi veți zădărnici strădania mea, apoi să știți că plata mea e neștirbită, dar primejdia voastră nu-i mică” (1994, p. 142).

Sfinții Părinți au arătat că prin predică preotul are nu numai grija pentru mântuirea sufletelor credincioșilor, dar și *misiunea apărării dreptei credințe, a păstrării unității Bisericii*. Sfinții Părinți, deși au trăit în epoci și locuri diferite, au cunoscut schimbări majore în viața omenirii, totuși au grăit la fel, în același Duh Sfânt, pentru că „Acela din al Meu va lua și vă va vesti”, spune Mântuitorul (In. 16, 14). Prin predică, Dumnezeu a păzit Biserica și „unitatea Duhului, întru legătura păcii” (Efes. 4, 3), a așezat învățătura Bisericii pe temelia neschimbabilă a Adevărului și a făcut-o cunoscută până la marginile pământului. „Biserica este datoare întotdeauna «să dea» mărturie și despre adevărul ei și despre modul ei de viață” (Papadopoulos, 2014, *Gândirea...*, p. 223). Unitatea credinței se păstrează, așadar, prin unitatea propovăduirii, astfel încât Sfinții Părinți, marii predicatori ai Bisericii, reprezintă modelul desăvârșit de apărare a credinței și continuitate a învățăturii Bisericii, a tradiției interpretării textului biblic și a dogmelor. Recursul prediciei actuale la cuvintele Sfinților Părinți este fundamental din acest punct de vedere (Belu, 1959, p. 561).

Predicii i se datorează atât propovăduirea Sfintei Evanghelii la popoarele păgâne, cât și apărarea ei în fața ereticilor și a celor care s-au opus sau se opun misiunii Bisericii. Uneori, acest demers a fost deosebit de dificil, întrucât și ereticii apelau la predică și la alte mijloace de comunicare pentru a răspândi veninul ereziei lor. Despre Arie, de pildă, se cunoaște că era un preot predicator iscusit din Alexandria, Nestorie, de asemenea, ajunge episcop de Constantinopol pentru elocvența discursului său. Instrumentarul conceptual și terminologic pe care îl foloseau ereticii era deosebit de subtil și insesizabil în raport cu învățătura Bisericii, pentru oamenii obișnuiți. De aceea, predica avea și are rolul să dea consistență relației între predicator și credincioși, să-i unească în aceeași mărturisire de credință și să-i conducă spre același țel. Predica este mijlocul prin care cunoașterea învățăturii este dublată de convingerea

și trăirea adevărului în Biserică. În acest sens, predica începe prin invocarea numelui Sfintei Treimi și se încheie rostind Amin, însă acest Amin îl rostesc credincioșii pentru că primesc adevărul și mărturia din cuvintele predicatorului. Predica este adresare către întreaga Biserică, ea se imprimă de unitatea și trăirea acestei unități ca experiență eclezială, ca pregustare a frumuseților dumnezeiești.

Din acest punct de vedere, viziunea patriarhului Fotie al Constantinopolului este deosebit de relevantă, numind propovăduirea însăși împărăția lui Dumnezeu: „*Împărăție* este numită chiar și propovăduirea, pentru că este cea care aduce Împărăția, precum spune: Împărăția cerurilor este asemenea grăunțului de muștar și asemenea aluatului este Împărăția cerurilor. Prin ambele parabole se face aluzie la propovăduire. Căci, după cum grăuntele de muștar care, deși este foarte mic când este semănat, se face copac mare și se întinde, tot astfel și cuvântul propovăduirii, deși este foarte puțin și a fost la început semănat și s-a arătat doar în pământ iudaic, mai apoi de aici s-a întins și s-a răspândit în toată lumea locuită. Și precum aluatul, deși este puțin, dospește toată frământătura, tot astfel și harul propovăduirii, pus în frământătura omenească, l-a preschimbat în întregime, [aducându-l] la ascultarea de Hristos, pâine făcând din firea noastră semănată întru rătăcire, risipită și ruinată, strângând-o laolaltă și unificând-o. În acest fel este numită propovăduirea însăși «Împărăția cerurilor»” (Fotie, 2013, p. 269). Predica ne oferă icoana Bisericii din primele veacuri, dar și aceea până la sfârșitul veacurilor.

Glasul Sfinților Părinți este unul din reperele nepieritoare ale propovăduirii în Biserică. Predica din Biserica noastră este în duhul lor și aceasta se referă nu numai la o tradiție a interpretării Sfintei Scripturi sau a celorlalte învățături de credință, ci se referă la opera și lucrarea lor permanentă. Recursul la temeiurile patristice ale propovăduirii se face din acest punct de vedere, dobândind duhul lor, harul celui chemat la propovăduire. Totodată, Sfinții Părinți au arătat dimensiunea slujirii predicatoriale în contexte diferite de la o epocă la alta sau de la un spațiu la altul, întărind principiul continuității apostolice, al transmiterii harului propovăduirii. Ei au arătat în ce constă pregătirea preotului pentru această slujire, care sunt principiile călăuzitoare ale predicatorului și finalitatea acestei vocații. Cei mai mulți dintre Sfinții Părinți nu s-au referit în mod explicit la predică, însă viața, pregătirea, scrierile și lucrarea lor pastorală sunt temeiuri depline ale acestei chemări. Prin urmare, preotul predicator moștenește astăzi în Biserică acest tezaur patristic prin care slujirea lui la amvon devine un demers de autoritate bisericească, patristică, dar în același timp o deosebită responsabilitate.

II.4. Temeiuri canonice

Din mărturiile Sfinților Părinți am văzut importanța predicii și complexitatea slujirii predicatoriale. Atât viața cât și pregătirea viitorilor predicatori sunt esențiale pentru misiunea Bisericii. Față de această deosebită responsabilitate, Biserica a manifestat întotdeauna un interes major și acest fapt este vizibil în relatările istoricilor bisericești, dar mai ales în hotărârile și canoanele bisericești.

Credem că este necesar să subliniem faptul că îndatorirea preotului de a predica este prezentă de la începutul Bisericii, fără ca aceasta să fie reglementată în mod strict prin hotărâri sinodale. Încă din vremea Sfinților Apostoli, episcopul și prezbiterii aveau datoria să învețe poporul, cu timp și fără timp: „Propovăduiește cuvântul, stăruiește cu timp și fără de timp, muștră, ceartă, îndeamnă, cu toată îndelunga-răbdare și învățătura” (*II Timotei* 4,2). Sfântul Apostol Petru, de asemenea, îi îndeamnă pe prezbiteri, înțelegându-se aici atât episcopul cât și preoții, să păstorească cu grijă, turma cuvântătoare încredințată lor (*I Petru* 5, 1-2). Cei care primeau prin punerea mâinilor Sfinților Apostoli harul preoției, aveau să primească și misiunea de a vesti Evanghelia și de a învăța poporul. Totuși, observăm că vestirea Evangheliei, ca formă primară a predicii creștine, este asimilată uneori unei harisme a

Duhului Sfânt, unui dar special, despre care amintește și Sfântul Apostol Pavel (*I Corinteni* 12, 28). Cei care tâlcuiau Evanghelia Mântuitorului erau numiți uneori și prooroci, ca unii care vesteau și descopereau, prin lucrarea Duhului Sfânt, înțelesurile mai adânci ale cuvintelor Mântuitorului (vezi *I Corinteni* 14).

Din punct de vedere canonic, predica și cateheza sunt enumerate ca îndatoriri fără de care episcopul și preoții, dar și diaconii nu își pot duce la îndeplinire misiunea. Refuzul sau nepăsarea episcopului sau preotului față de această slujire este sancționată fără ezitare de canoanele apostolice și cele ulterioare.

Canonul 58 apostolic arată într-o formă scurtă și precisă: „Episcopul sau presbiterul arătând nepăsare (neglijând) clerului sau poporului și neînvățându-i pe aceștia dreapta credință, să se afurisească, iar stăruind în nepăsare și în lenevie, să se caterisească” (Floca, 2005, p. 40). Se remarcă faptul că îndatorirea de a predica se îndreaptă și către clerul inferior, nu numai către credincioși, întrucât și aceștia aveau o mare responsabilitate în iconomia misiunii Bisericii în primele veacuri. În timpul Sfântului Ioan Gură de Aur, spre exemplu, citețul avea datoria nu numai să citească din Sfânta Scriptură, dar și să interpreteze anagogic textul biblic, adică să învețe, să predice (Papadopoulos, 2014, *Viața...*, p. 30.), ceea ce arată o permanentă pregătire și supraveghere a activității lor din partea episcopului și a preotului.

De asemenea, din clerul inferior, erau propuși spre hirotonie preoți și episcopi. În acest sens, viața și pregătirea lor cădea în sarcina episcopilor și a preoților, care trebuiau să-i cerceteze prin cuvânt și să garanteze credința și pregătirea lor (can. 2 I ecum.).

Cât privește natura sancțiunilor aplicate în cazul celor care ar fi neglijat această slujire, este binevenită precizarea că „afurisirea” nu are sensul de excomunicare, ci de «suspendare din slujbă» (Floca, 2005, p. 40). Explicația vine în contextul în care comunitatea creștinilor trăia prin cuvântul predicatorului ca expresie a unității tuturor, iar absența lui ar fi slăbit până la apostazie această unitate, mai ales în timpul persecuțiilor. Îndreptarea imediată a celui neglijent ducea la însănătoșirea principiilor de viață creștină, la păstrarea conștiinței creștine.

Cele mai multe canoane se referă la modul de a predica, la conținutul predicii, locul sau timpul predicării. Aceste canoane au caracter normativ, sunt obligatorii, chiar dacă unele prevederi corespund unei epoci sau sunt reglementări de organizare, totuși ele sunt în strictă legătură cu dogma sau învățătura Bisericii. Facem această precizare pentru a nu exista o percepție relativă în privința acestor canoane, așa cum se întâmplă în cazul unor deosebiri terminologice în materie de drept bisericesc (vezi Ivan, 1970, p. 365).

Canonul 19 VI ecumenic, prevede următoarele: „Întâistătătorii Bisericii să învețe în fiecare zi, și cu deosebire în duminici, întregul cler și popor, cuvintele dreptei credințe, culegând din Scriptura dumnezeiască înțelesurile și judecățile adevărilor și să nu treacă hotarele cele ce și sunt puse, sau predania de Dumnezeu purtătorilor părinți. Dar și dacă s-ar dezbate vreun cuvânt din Scriptură, pe acesta să nu-l tâlcuiască altfel decât au arătat luminătorii și dascălii Bisericii prin scrierile lor proprii și mai vârtos întru aceasta să se mulțumească, decât alcătuiind cuvântări proprii, ca nu cumva să ajungă (în situația) ca fiind neiscușiți pentru aceasta, să se abată de la ceea ce se cuvine”.

Prima parte a acestui canon se referă la zilele dedicate predicii, în special duminica, însă, a predica zilnic trebuie înțeles și prin prisma faptului că preotul învață pe credincioși zilnic, fie prin cuvânt, fie prin exemplul său (Popa, 1972, p. 331). Totuși, nu este exclus a predica zilnic, dacă luăm ca exemplu pe Sfântul Vasile cel Mare, Sfântul Ioan Gură de Aur sau alți Părinți care predica uneori și de două ori pe zi.

A doua parte a canonului arată că predicatorul se formează și predică în duhul Sfintelor Scripturi, el trebuie să caute permanent înțelesul înalt al acestora prin trăirea lor, prin zidirea duhovnicească a celui care predică. Apoi, atrage atenția celor care subestimează adâncimea Sfintelor Scripturi și propovăduiesc după mintea lor, că este necesar să caute a trăi în lumina învățăturilor și nu în afara lor, „căci nu sunt ale noastre cele grăite, ci (grăim) cele

pe care ni le insuflă harul Duhului”, zice Sfântul Ioan Gură de Aur (PG 49, 17). Așadar, în Biserică, preotul are nu numai datoria să predice, dar și să aducă lumina Sfintelor Scripturi în viața credincioșilor și să stăruiască în aceasta.

Canonul 19 al sinodului de la Laodiceea (343) stabilește, cel puțin pentru acea perioadă (sec. III-IV), ca predica duminicală să fie rostită „chiar la începutul slujbei, adică al Sfintei Liturghii, după citirea apostolului și a evangheliei” (Floca, 1990, p. 22). Iată textul canonului: „Se cuvine ca, după predica episcopilor, mai întâi să se săvârșească și rugăciunea catehumenilor... după aceea, prezbiterii vor da episcopului pacea, atunci mirenii să dea pacea, și așa să se săvârșească Sfânta Jertfă” (Floca, 2005, p. 243). Prescripțiile acestui canon deși se referă la perioada în care a fost emis, întrucât, ulterior, rânduiala veche a Sfintei Liturghii a fost înlocuită de Liturghiile Sfântului Vasile cel Mare și Sf. Ioan Gură de Aur (Floca, 2005, p. 243), din punct de vedere omiletic, el respectă un principiu didactic evident, acela al explicării pericopelor biblice imediat ce acestea au fost citite în Biserică. Pe de altă parte, acest canon scoate în evidență că predica este nedespărțită de Sfânta Liturghie, de Sfintele Taine, este constitutivă acestora (Micle, 1993, p. 18). Există și o hotărâre a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române care prevede rostirea predicii duminicale imediat după citirea Sfintei Evanghelii (Glasul Bisericii, 9-10/1950, p. 79).

În general, canoanele bisericești fie enunță îndatoriri ale clericilor sau credincioșilor în Biserică, fie interzic unele practici greșite sau excese. În cazul reglementărilor privind îndatorirea preotului de a predica, unele canoane au caracter restrictiv sau de interdicție. Astfel, *canoanele 33, 35 apostolic, 2, 11 Sard., 20, VI ec.* opresc pe episcop sau preot să predice în afara eparhiei sau parohiei lor, fără învoirea întâistătătorului eparhiei sau parohiei respective. Predica reprezintă un act de exercitare a slujirii preoțești, astfel că venirea în eparhie a unui episcop sau preot din altă parte presupunea o cercetare a lui. „Niciunul dintre episcopii și prezbiterii sau diaconii străini să nu se primească fără scrisori de încredințare și, aducându-le pe acestea, să fie ispitiți (încercați) și, dacă vor fi propovăduitori ai dreptei credințe, să fie primiți, iar de nu, dându-li-se lor cele de trebuință, să nu-i primiți pe ei în biserică (comunitate), fiindcă multe se fac prin vicleană amăgire” (can. 33 ap.). Exceptând faptul că în vechime nu existau mijloace de verificare a identității sau apartenenței la Biserică a celor care se recomandau drept credincioși, episcopi, preoți sau diaconi, acest canon scoate în evidență că, la amvonul bisericii, nu sunt îngăduiți cei de altă credință. Încă o dată, canoanele consideră predica parte constitutivă a Sfintei Liturghii, rezultat al comuniunii liturgice, ceea ce, în cazul ereticilor, nu este posibil.

Canoanele pe care le-am amintit până acum reglementează activitatea clerului la amvon. Sunt, însă, canoane care se referă la mirenii în ceea ce privește predica. Statutul mirenilor în Biserică nu exclude calitatea lor de a se face pildă celorlalți, de a-i învăța prin fapte și cuvinte. Totuși, canoanele opresc pe mirenii „să-și ia slujbă de propovăduire”. Cel mai cuprinzător canon în acest sens este *canonul 64 V-VI ecumenic*: „(Orânduim) că nu se cuvine ca laicul să țină cuvântare sau să învețe în chip obștesc (public), însușindu-și de aici slujba învățătoarească, ci să se supună rânduielii predaniste de către Domnul și să deschidă urechea spre cei ce au luat darul cuvântului de dascălie (*învățătoresc*) și să învețe cele dumnezeiești de la aceștia. Căci în Biserică cea una, osebite mădulare a făcut Dumnezeu, după cuvântul Apostolului (I Cor. 12, 27)... Iar de s-ar prinde cineva atingând (călcând) canonul de față, să se afurisească 40 de zile.”

Acest canon nu are nevoie de prea multe lămuriri, însă problema participării mirenilor la activitatea sau slujirea învățătoarească a Bisericii rămâne una deschisă. Nu putem spune că în istoria Bisericii nu au existat mirenii care să propovăduiască, uneori chiar la amvon, dar a existat întotdeauna tradiția ca aceștia să predice numai cu binecuvântarea episcopului. Origen, de pildă, a predicat în timpul anilor 215-216 în biserica din Cezareea Palestinei apoi în Ierusalim și, predicând în aceste locuri, evident la amvon, fără încuviințarea episcopului

Dimitrie, deși era cunoscut ca mare predicator al scolii catehetice din Alexandria, a atras dezaprobarea și musturarea episcopului. În primele veacuri, în Biserică, existau laici foarte bine pregătiți care erau îngăduiți sau, în mod surprinzător, chiar invitați de episcopi să predice poporului în biserică, cum este cazul laicului Evelpis în Laranda (Isauria), chemat de episcopul Neonos, Paulinus în Iconia (Pisidia), chemat de episcopul Cels, sau Teodor în Sinada (Frigia), invitat de episcopul Aticus și alții la care se face referire în scrisorile episcopilor avertizați de episcopul Dimitrie în legătură cu abaterea lui Origen (Stan 1939, pp. 80-81).

Uneori, pregătirea foarte bună a mirenilor în cunoașterea dogmelor Bisericii dar și pentru elocvența sau calitatea discursului de care foarte mulți dădeau dovadă, a făcut ca episcopii să apeleze la autoritatea lor în disputele cu ereticii, ceea ce a fost benefic în contextul respectiv, dar a încurajat dorința laicilor în a-și aroga dreptul de a fi predicatori ai Bisericii sau reprezentați oficiali în probleme doctrinare. De altfel, canonul 64 VI ecum. acest fapt interzice, ca laicul să își ia singur această slujire, fără încuviințarea episcopului, argumentul principal fiind acela că tradiția Sfinților Părinți oprește pe mirean să discute public chestiuni bisericești, dogmatice, deoarece prin aceasta se consideră că tulbură liniștea și buna rânduială (*εὐταξία*) a Bisericii (Stan, 1939, p. 87).

În prezent, în Biserica Ortodoxă Română, este generalizată tradiția ca mireanul să nu predice decât cu acordul episcopului locului sau cel puțin al preotului. O hotărâre a Sfântului Sinod, încă din anul 1950, arată că se dorește „îndepărtarea oricărei alunecări spre metode introduse de protestantismul laicizant” și îi îndeamnă pe preoți să învețe poporul pentru că slujirea de a predica „păstrează întreg duhul nepieritor al Ortodoxiei” (vezi rev. Glasul Bisericii nr. 9-10/1950, p. 78). Singura formă oficială a prezenței laicilor, în fapt a teologilor, în slujirea didactică sau catehetică a Bisericii, este în școală, la ora de religie, dar și prezența lor în acel spațiu este condiționată de binecuvântarea episcopului și de conformitatea cu învățătura și normele Bisericii. În noul protocol încheiat între Patriarhia Română și Ministerul Educației în anul 2014, se prevede ca retragerea binecuvântării episcopului, motivată de unele abateri grave precum părăsirea învățăturilor Bisericii sau încălcarea normelor morale bisericești, să atragă după sine încetarea activității profesorului de religie sau a profesorului de teologie. Acest protocol nu poate fi decât în deplină concordanță cu normativele canonice la care am făcut trimitere.

Tot în categoria canoanelor cu privire la statutului mirenilor față de slujirea predicatorială sunt și canoanele care opresc femeile să vorbească în biserică. Cel dintâi care reglementează această dispoziție este Sfântul Apostol Pavel, în epistola către Corinteni: „Ca în toate Bisericile sfinților, femeile voastre să tacă în biserică, căci lor nu le este îngăduit să vorbească, ci să se supună, precum zice și Legea. Iar dacă voiesc să învețe ceva, să întrebe acasă pe bărbații lor, căci este rușinos ca femeile să vorbească în biserică” (*I Corinteni* 14, 34-35). Sfântul Apostol Pavel este atât de categoric încât nu mai lasă loc de interpretare, iar Părinții de la Sinodul V-VI nu fac decât să preia textul paulin în *canonul 70*: „Să nu se îngăduie femeilor să vorbească în timpul dumnezeieștilor liturghii...”. Această interdicție trebuie văzută în contextul mai larg al misiunii și slujirii preotului, după cum precizează și acest canon, predica fiind constitutivă acestei vocații și responsabilități.

Evident, oprirea femeii să vorbească în biserică nu se referă la interzicerea de a mărturisi credința și a învăța principiile creștine de viață în mediul educativ familial sau școlar întrucât această dimensiune a slujirii aparține cu precădere femeilor. Ne referim aici la vocația de mamă și profesor de religie, în egală măsură responsabilități deosebit de mari în Biserică și în societate astăzi.

În concluzie, temeiurile canonice ale propovăduirii ne redau spațiul normativ al slujirii preoțești, exigențele și standardele canonice ale predicării la amvon, precum și unele aspecte care vizează statutul predicatorului în Biserică. Caracterul normativ al canoanelor amintite se

deduce din rațiunea pentru care ele au fost emise fie la sinoadele ecumenice, fie la cele locale, iar autoritatea lor astăzi este indiscutabilă. La acestea, se adaugă hotărârile Bisericii Ortodoxe Române față de care preotul predicator este dator să se edifice și să le respecte cu strictețe.

Așa cum am văzut, temeiul prim al propovăduirii în Biserică este persoana Mântuitorului Hristos, iar temeiurile invocate ca argumente ale continuității și autenticității misiunii predicatoriale în Biserică și în lume sunt repere neschimbabile și permanent vii pentru preotul predicator astăzi.

Subiecte pentru seminarizare:

1. *Temeiuri biblice ale propovăduirii în interpretarea Sfinților Părinți (câteva exemple);*
2. *Temeiuri canonice în interpretarea specialiștilor în Drept Canonic.*

Bibliografie:

- Sf. Antim Ivireanul**, *Predici*, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1962;
- Băjău**, Pr. dr. Ioan, *Predica în slujirea dreptei credințe în primele veacuri*, Editura Sitech, Craiova 1997;
- Belu**, Pr. prof. dr. Dumitru, *Sfinții Părinți ca izvor omiletic*, în rev. Mitropolia Ardealului, nr. 7-8/1958, pp. 548-561;
- Clement Alexandrinul**, *Stromate*, I, 1, trad. de Pr. prof. Dumitru Fecioru, EIBMBOR, București 1982;
- Idem**, *Pedagogul*, trad. de Pr. prof. dr. Dumitru Fecioru, EIBMBOR, București 1982, vezi și trad. dr. Nicolae I. Ștefănescu, București 1939;
- Floca**, Arhid. prof. dr. Ioan N., *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note și comentarii*, Sibiu 2005;
- Idem**, *Drept canonic ortodox*, EIBMBOR, București 1990;
- Fotie al Constantinopolului**, *Mistagogia Duhului Sfânt. Exegeze la Evanghelii*, trad. de Oana Coman, Editura Polirom, Iași 2013;
- Galeriu**, Pr. prof. dr. Constantin, *Preoția, taină și slujire în viața Bisericii*, în rev. Ortodoxia, nr. 4/1982, pp. 538-549;
- Gordon**, Pr. prof. dr. Vasile, *Introducere în Omiletica Ortodoxă*, Editura Universității din București, 2001;
- Sf. Grigorie de Nyssa**, *Omilii la Cântarea Cântărilor*, PSB vol. 29, EIBMBOR, București 1982;
- Sf. Ignatie Teoforul**, *Epistola către Romani*, trad. de Pr. prof. Dumitru Fecioru, în vol. Scrierile Părinților Apostolici, PSB 1, EIBMBOR, București 1979;
- Sf. Ioan Gură de Aur**, *Despre preoție*, traducere, introducere și note de Pr. prof. Dumitru Fecioru, EIBMBOR, București 1987;
- Idem**, *Omilii la Facere*, I, trad. de Pr. prof. dr. Dumitru Fecioru, EIBMBOR, București 1987;
- Sf. Grigore de Nazianz**, *Despre preoție*, traducere, introducere și note de Pr. prof. Dumitru Fecioru, EIBMBOR, București 1987;
- Ivan**, Prof. Iorgu D, *Όποσ και κανών în dreptul bisericesc ortodox*, în rev. Ortodoxia, nr. 3/1970, pp. 365-372;
- Sf. Maxim Mărturisitorul**, *Capete gnostice*, Filocalia I, EIBMO, București, 2008;
- Idem**, *Ambigua*, PSB 80, EIBMBOR, București, 1983;
- Micle**, Arhim. Veniamin, *Trepte spre Amvon*, Eparhia Râmnicului, 1993;
- Papadopoulos**, Stylianos, *Viața, activitatea și opera Sfântului Ioan Hrisostom*, trad. de lect. dr. Octavian Gordon, Editura Bizantină, București 2014;
- Idem**, *Gândirea teologică a Sfântului Ioan Hrisostom*, trad. de lect. dr. Sabin Preda, Editura Bizantină, București 2014;
- Popa**, Ioan D, *Norme canonice privitoare la dreptul și datoria preotului de a predica*, în rev. Glasul Bisericii, nr. 3-4/1972, pp. 326-334;
- Popovici**, pr. lect. dr. Dănuț, *Propovăduirea dreptei credințe în lumina sfintelor canoane*, Editura Didactică și Pedagogică R.A., București 2008;
- Preda**, Pr. conf. dr. Constantin, *Propovăduirea apostolică. Structuri retorice în Faptele Apostolilor*, EIBMBOR, București 2005;
- Simeon Evlaviosul**, *Cuvântări morale*, 2, trad. Pr. prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Filocalia, București, 1977;
- Stan**, Pr. prof. dr. Liviu, *Mirenii în Biserică. Studiu canonic-istoric*, Sibiu 1939;

Thumberg, Lars, *Antropologia teologică a Sfântului Maxim Mărturisitorul*, trad. Anca Popescu, Sofia, București, 2005;

****Hotărârile Sfântului Sinod privitoare la problema catehizării*, rev. Glasul Bisericii nr. 9-10/1950, pp. 78-80;

Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, PSB, vol. 17, EIBMBOR, București 1986;

Βάντσου, Χρήστου, *Ιεραποστολική*, Θεσσαλονίκη, 1999;

Γιούλτση, Βασιλείου Τρ., *Πνευματικότητα και κοινωνική ζωή*, Θεσσαλονίκη, 1999;

Ζωγράφου, Πρωτοπρ. Παρασκευά, *Ομιλητική*, Αθηναι, 1973;

Μωραΐτη, Δημήτριος, *Ιστορία τῆς Χριστιανικῆς ρητορείας*, Θεσσαλονίκη, 1947;

Σιώτου, Μ., *Ο λόγος τοῦ Θεοῦ*, Πνευματικόν Συμπόσιον περί Ἀγίας Γραφῆς, Αθῆναι, 1970;

Zizioulas, Ioannis, *Comuniune și alteritate. Ființarea personal-ecclesială*, Σοφία, București, 2013.

III. IZVOARELE PREDICII⁹

1. *Revelația naturală*; 2. *Sfânta Scriptură*; 3. *Sfânta Tradiție*;
4. *Scrierile Sfinților Părinți*; 5. *Elemente de inspirație culturală*.

Preliminarii. Uneori, predica este descrisă, în anumite cercuri culturale, ca fiind o activitate exclusiv umană, culturală, socială, misionară, și i se atribuie totodată o finalitate strict morală în viața oamenilor, a cetățenilor. Despre predică, însă, nu se poate spune nimic autentic în afara lucrării divine și aceasta se justifică prin faptul că ea este cale de descoperire și cunoaștere a lui Dumnezeu. Predica este prin excelență o lucrare harică, de inspirație divină, așadar, izvoarele ei sunt căi ale revelației dumnezeiești, fiindcă „nu ne propovăduim pe noi înșine, ci pe Hristos Iisus, Domnul”, spune Sf. Apostol Pavel (*II Corinteni* 4, 5). Acest fapt o deosebește în mod categoric de orice altă formă a discursului retoric.

În același timp, trebuie observat că Dumnezeu a ales acest mod desăvârșit de descoperire a Lui prin predică, pentru că dorește să vină cât mai aproape de noi din iubire, precum un părinte iubitor caută prin orice mijloace să fie cât mai aproape de fiii Săi prin cuvânt și învățătură. Este o pogorâre permanentă a lui Dumnezeu către noi, către inimile noastre: „Cuvântul Mântuitorului coboară la inimile ascultătorilor¹⁰ și, aflându-le pe unele mai sensibile, le preschimbă îndată și le strămută spre o simțire bună”, ne spune Sf. Chiril al Alexandriei (2000, p. 502; PG 74, col. 13C). Astfel, Mântuitorul subliniază că misiunea Sa în lume este să grăiască pe față tuturor adevărul: „Eu am vorbit pe față lumii; Eu am învățat întotdeauna în sinagogă și în templu, unde se adună toți iudeii și nimic nu am vorbit în ascuns” (*Ioan* 18, 20). Biserica păstrează până astăzi cuvintele Lui prin predică și El însuși este Cel care grăiește prin preotul predicator.

Propovăduirea este misiunea preotului în care acesta se dedică vestirii Evangheliei Mântuitorului Hristos, prin urmare, ea este inepuizabilă din punct de vedere tematic, infinită în raport cu Dumnezeu, cu descoperirea sensurilor cuvintelor lui Dumnezeu și a semnificațiilor faptelor Lui. Totodată, ea este inepuizabilă și în raport cu omul, pentru că oamenii trăiesc în epoci diferite, aparțin unor culturi diferite și Îl cunosc în mod personal pe Dumnezeu, așadar învățătura creștină capătă noi și noi valențe și semnificații în viața oamenilor, ceea ce arată că Dumnezeu este viu și lucrător prin Cuvântul Său. Sfânta Scriptură ne spune că Dumnezeu în multe feluri și în multe chipuri a vorbit părinților noștri prin prooroci, iar la plinirea vremii, „ne-a grăit nouă prin Fiul, pe Care L-a pus moștenitor a toate și prin Care a făcut și veacurile” (*Evrei* 1, 1-2). Așadar, și grăirea lui Dumnezeu de-a lungul istoriei omului este diferită iar izvoarele ei au fost felurite. Acum, însă, El ne-a grăit nouă prin Fiul, Cuvântul Lui întrupat, Cel care este și la începutul veacurilor, este și acum, și va fi până la sfârșitul veacurilor același (*Evrei* 13, 8). Altfel spus, învățătura despre Dumnezeu își are acum temeiul propovăduirii ei descoperit în mod deplin.

Dacă afirmăm că predica are mai multe izvoare nu înseamnă că negăm faptul că Dumnezeu este singurul izvor al predicii, ci afirmăm că El S-a descoperit și Se descoperă în multe feluri, însă, căile revelației dumnezeiești conduc întotdeauna și se desăvârșesc în persoana Fiului lui Dumnezeu întrupat, temeiul propovăduirii. Căile revelației dumnezeiești sunt tot atâtea izvoare ale predicii. Pe de altă parte, izvoarele revelației divine ne arată că predica nu este un act unilateral, nu poate subscrie vreunei ideologii sau culturi, ci se inspiră

⁹ O prelegere (2 ore de curs). Capitol elaborat de pr. Adrian Ivan.

¹⁰ Sensul aici este mai mult «se așează», «se întrupează»: *κάτεισι τοῦ Σωτήρος ὁ λόγος εἰς τὰς τῶν ἀκροωμένων καρδίας*, adică vine spre cel care ascultă și așează cuvântul ca pe o sămânță în «pământul» inimii.

din diversitatea formelor culturale și descoperă un univers tematic inepuizabil¹¹, semnificativ și semnificativ, și aceasta o integrează misiunii Bisericii, având ca finalitate mântuirea credincioșilor.

III.1. Revelația naturală

Lumea și întreaga zidire sunt o frumoasă întocmire a cuvintelor lui Dumnezeu către oameni și, evident, această ordine și armonie sunt deosebit de grăitoare. Lumea, ca descoperire a lui Dumnezeu, împrumută omului o paradigmă a vorbirii dincolo de cuvinte. În vorbirea obișnuită, omul se oprește la cele văzute, le analizează, emite judecăți de valoare asupra lor, dar zidirea și lumea în care trăim ne vorbesc despre Creatorul lor. „Cerurile spun slava lui Dumnezeu și facerea mâinilor Lui o vestește tăria” (*Psalmi* 18, 1). Creația este primul predicator pentru cel credincios, ea vestește Înțelepciunea Ziditorului și măreția sau puterea Lui.

Faptul că Dumnezeu se descoperă în lume prin fapte este un dar făcut omului de la începutul zidirii. Din fapte, omul a înțeles gândul lui Dumnezeu, pentru că El a poruncit și s-a zidit. Astfel, creația se descoperă ca o carte a cugetărilor lui Dumnezeu, a poruncilor Lui, ca o predică vie și neîncetată despre iubirea Lui. Mântuitorul spune: „Priviți la corbi, că nici nu seamănă, nici nu seceră; ei n-au cămară, nici jitniță, și Dumnezeu îi hrănește. Cu cât mai de preț sunteți voi decât păsările! Priviți la crini cum cresc: Nu torc, nici nu țes. Și zic vouă că nici Solomon, în toată mărirea lui, nu s-a îmbrăcat ca unul dintre aceștia” (*Luca* 12, 24, 27).

Creația nu își descoperă adevărata frumusețe decât în măsura în care omul Îl descoperă pe Dumnezeu în ea, dar totodată trebuie să părăsească înțelesurile mai slabe ale lumii cunoscându-L pe Dumnezeu: „Dacă v-am spus cele pământești și nu credeți, cum veți crede cele cerești?”, întreabă Mântuitorul (*Ioan* 3, 12). Mântuitorul a predicat de nenumărate ori în mijlocul naturii: pe țărmul mării Galileii, în corabie, pe muntele Măslinilor, la fântâna lui Iacob etc., a arătat că El este domn al cerului și al pământului, că Lui i se supun valurile și vânturile mării atunci când a potolit furtuna (*Matei* 8), adâncurile ei, atunci când Apostolii au pescuit în chip minunat (*Luca* 5), și firea întreagă i s-a supus ca unui Dumnezeu, atunci când a prefăcut apa în vin (*Ioan* 2), a înmulțit pâinile (*Ioan* 6) și mai ales când El însuși a înviat din morți (*Ioan* 20). Așadar, rolul predicii și al predicatorului este de a ridica pe credincioși de la înțelesurile slabe despre lume, de la știința simplă, la înțelesurile cele mai înalte despre Dumnezeu și la Dumnezeu Însuși.

Revelația naturală se referă la calitatea tuturor celor create de Dumnezeu de a oferi omului posibilitatea să-L cunoască pe El și să se manifeste deplin ca ființă rațională, să înțeleagă și să se ridice cu mintea la Dumnezeu, de aceea, predica se hrănește deplin din frumusețile raționale ale lumii. Sunt multe exemple pe care predicatorul le preia din rânduiala tainică a firii ca să aducă în fața minții și a inimii ascultătorilor tainele lui Dumnezeu. Spre exemplu, Sfântul Vasile cel Mare amintește despre lucrarea minții și o aseamănă cu zborul albinei culegând nectarul din florile înțelepciunii și ale științei umane, apoi aseamănă întreg sufletul omenesc cu un pom zicând: „După cum însușirea proprie a unui pom este de a face un fruct bun și frumos, dar și frunzele, care se mișcă pe ramuri, dau pomului oarecare podoabă, tot așa și cu sufletul: fructul lui este mai cu seamă adevărul; dar nu-i lipsit de frumusețe dacă-i împodobit cu înțelepciunea profană, așa precum frunzele oferă fructului înveliș și înfățișare frumoasă” (*Omilia XXII*, 1986, p. 568).

În tradiția omiletică ortodoxă se observă acest atașament al predicatorului față de revelația lui Dumnezeu prin fapte. El redă sensul armoniei primordiale între om și natură,

¹¹ La Ιωάννης Φουντούλης, acest capitol este intitulat «Teme și izvoare ale predicii», accentuând rolul tematic al izvoarelor. În viziunea altor autori, predica este văzută prin prisma acestor izvoare, fiind accentuat caracterul ei biblic, patristic, aghiografic etc. Vezi, *Ομιλητική, Θεσσαλονίκη* 1998, p. 99; Ευαγγέλου Δ. Θεοδώρου, *Μαθήματα Εκκλησιαστικής ρητορικής η ομιλητικής*, Αθήναι, 1976.

echilibru pe care predicatorul creștin trebuie să-l aibă permanent în atenție ca pe un parcurs pedagogic, întrucât și revelația supranaturală s-a făcut treptat, după măsura pregătirii celor care aveau să primească această descoperire. „Era de trebuință ca cei care aveau în ei mintea încă ușoară și ușor de mutat de la un la alta, să nu fie duși îndată la desăvârșire și la o educație mai presus de minte și de înțelegere, adică la cea evanghelică, ci să fie călăuziți mai întâi prin cele mai de jos și să se supună unui exercițiu anticipat în lege pentru viața cea în Hristos” (Sf. Chiril al Alexandriei, 1992, p. 137). Și în predică este respectat acest principiu al pedagogiei divine, al trecerii de la înțelesul simplu, intuitiv, al învățaturii, la trăirea misterului credinței, al adevărului dumnezeiesc.

În predică, revelația naturală îl ajută pe predicator să rămână simplu și înțeles de toți cei care îl ascultă, mai aproape de sufletele oamenilor simpli și care găsesc în creație argumentele unei vieți creștine autentice. Așa poate fi explicat faptul că cei mai mari predicatori ai Bisericii au căutat nu numai podoaba cuvintelor pline de învățătură, pe care ar fi deprins-o cu ușurință de la oratori, ci au ales și au propovăduit viața ascetică, experiența refacerii unității între om și lume. În concluzie, prin predică, lumea participă în înțelesurile ei cele mai adânci ca revelație a lui Dumnezeu. Astfel, revelația naturală este unul din izvoarele autentice ale predicii creștine, o carte permanent deschisă a cuvintelor lui Dumnezeu, de la zidirea lumii.

III.2. Sfânta Scriptură

Tâlcuirea Sfintei Scripturi sau explicarea învățăturilor ei constituie universul specific al predicii în Biserică (Φουντούλης, 1998, p. 99), dar Sfânta Scriptură oferă predicatorului nu numai un bogat conținut tematic, ci mai ales paradigma propovăduirii în Biserică. La aceasta trebuie să mediteze mai ales preotul predicator. Sfânta Scriptură este izvorul nesecat al învățaturii Bisericii pentru că este scrisă sub inspirația Duhului Sfânt. Mulțimea faptelor, a evenimentelor și mai ales a cuvintelor rostite de Dumnezeu prin glasul patriarhilor și al profeților în Vechiul Testament, dar mai ales prin Fiul Său întrupat, oferă predicatorului un izvor inepuizabil în alcătuirea predicii, în formularea unor răspunsuri la numeroasele întrebări ale timpului. Încă de la început, creștinii „stăruiau în învățătura apostolilor și în împărtășire, în frângerea pâinii și în rugăciuni” (*Fapte* 2, 42).

Mântuitorul face început al propovăduirii Sale în sinagoga din Nazaret tâlcuind Scripturile, ne spune Sfântul Evanghelist Luca. După obicei, sâmbăta, intrând în sinagogă, „I s-a dat cartea proorocului Isaia. Și, deschizând El cartea, a găsit locul unde era scris: «Duhul Domnului este peste Mine, pentru care M-a uns să binevestesc săracilor; M-a trimis să vindec pe cei zdrobiți cu inima; să propovăduiesc robilor dezrobirea și celor orbi vederea; să slobozesc pe cei apăsați și să vestesc anul plăcut Domnului». Și închizând cartea și dând-o slujitorului, a șezut, iar ochii tuturor erau ațintiți asupra Lui. Și El a început a zice către ei: Astăzi s-a împlinit Scriptura aceasta în urechile voastre.” (*Luca* 4, 17-21). Relatarea pe larg a acestui moment nu este întâmplătoare, ea descoperă principiul unic al tâlcuirii profețiilor veterotestamentare, a Legii și a Proorocilor, împlinirea lor în Persoana Lui, începutul unei noi etape în abordarea textului sacru. Acest principiu se va perpetua în predica creștină și reprezintă regula de aur în ceea ce privește exegeza istorico-literală și simbolică a textului biblic.

Omilia exegetică va pune în lumină acest principiu ca descoperire a sensurilor și interpretare a Sfintei Scripturi. Prin întruparea Sa, Fiul lui Dumnezeu descoperă un sens mai înalt al Sfintei Scripturi, sens al cărui temei este El însuși. El predică făcând referire la Lege și la Profeți: „Ați auzit că s-a zis celor de demult: «Să nu ucizi»; iar cine va ucide, vrednic va fi de osândă. Eu însă vă spun vouă: Că oricine se mânie pe fratele său vrednic va fi de osândă” (*Matei* 5, 21-22). Dacă profeții grăiau în numele lui Dumnezeu, aici Dumnezeu însuși grăiește: «Eu însă vă spun.», accentul cade pe subiectul persoanei divino-umane a

Mântuitorului. De foarte multe ori, El amintește de profețiile veterotestamentare, în lumina cărora sunt înțelese faptele Sale, cele scrise de prooroci acționând ca o cheie în aflarea sensului Jertfei Lui și al cuvintelor Lui: „Și le-a zis: Acestea sunt cuvintele pe care le-am grăit către voi fiind încă împreună cu voi, că trebuie să se împlinească toate cele scrise despre Mine în Legea lui Moise, în prooroci și în psalmi. Atunci le-a deschis mintea ca să priceapă Scripturile. Și le-a spus că așa este scris și așa trebuie să pătimească Hristos și așa să învieze din morți a treia zi” (*Matei* 24, 44-46).

Predica Mântuitorului pune în legătură cele profețite despre El cu cele săvârșite de El, astfel nici o prescripție a Vechiului Testament nu poate fi înțeleasă deplin decât în El și aceasta face ca întreaga Scriptură să devină un izvor unitar și o dovadă certă a împlinirii iconomiei dumnezeiești, reflectată în predica creștină. După Învierea Sa din morți, aflându-Se în chip minunat împreună cu Luca și Cleopa în drumul spre Emaus, „de la Moise și de la toți proorocii, Mântuitorul le-a tâlcuit lor, din toate Scripturile cele despre El”, încât cei doi ucenici s-au întrebat la aflarea tainei: „Oare, nu ardea în noi inima noastră, când ne vorbea pe cale și când ne tâlcuia Scripturile?” (*Luca* 24, 27-32).

Până la venirea Mântuitorului, cercetarea Scripturilor avea să conducă la adevărul că El este Mesia, Fiul lui Dumnezeu întrupat: „Cercetați Scripturile, că socotiți că în ele aveți viață veșnică! Și acelea sunt care mărturisesc despre Mine” (*Ioan* 5, 39), spune Mântuitorul Hristos în predica Sa către evreii cunoscători ai Legii. Sfinții evangheliști, în relatarea istorică a evenimentelor din viața Mântuitorului, începând cu Bunavestire și Nașterea Sa din Fecioara Maria, invocă profeții ale Vechiului Testament pentru a dovedi că El este Cel prezis de prooroci. Sfântul Evaghelist Matei amintește cu privire la Nașterea Domnului de profeția lui Isaia (7, 14): „Iată Fecioara va avea în pântece și va naște Fiu și vor chema numele Lui Emanuel, care se tâlcuiește: Cu noi este Dumnezeu” (*Matei* 1, 23); pentru fuga în Egipt, de asemenea, amintește de profeția lui Osea (11, 1): „Din Egipt am chemat pe Fiul Meu” (*Matei* 2, 15), iar despre vindecările minunate scrie că pe „toți cei bolnavi i-a vindecat, ca să se împlinească ceea ce s-a spus prin Isaia proorocul, care zice: „Acesta neputințele noastre a luat și bolile noastre le-a purtat” (*Matei* 8, 16-17).

Profețiile mesianice și în general cărțile Vechiului Testament constituiau punctul de plecare în predica Sfinților Apostoli, în misiunea lor kerygmatică, mai ales atunci când aceștia predicau în general evreilor, cunoscători ai textelor profetice. Astfel, Sfântul Apostol Petru începe predica la Pogorârea Duhului Sfânt plecând de la profeția lui Ioil (3, 1) zicând: „Aceasta este ce s-a spus prin proorocul Ioil: «Iar în zilele din urmă, zice Domnul, voi turna din Duhul Meu peste tot trupul și fiii voștri și fiicele voastre vor prooroci și cei mai tineri ai voștri vor vedea vedenii și bătrânii voștri vise vor visa»” (*Fapte* 2, 16-17). Așadar, cele cuprinse în Sfânta Scriptură se înfățișează ca o adevărată «simfonie biblică» (Băjău, 2004, p. 43), atât a evenimentelor profețite în Vechiul Testament și împlinite prin venirea Mântuitorului, cât și a celor prezente și viitoare.

Vechiul Testament este prin excelență un izvor tematic pentru predică, un izvor prea puțin întrebuințat de preoții predicatori astăzi (Gordon, 2001, p. 28). Cunoașterea Vechiului Testament se impune atât prin bogăția temelor îndeosebi morale care se pot desprinde, dar mai ales în perspectiva înțelegerii unitare a Sfintei Scripturi (Belu, 1957, p. 885). Temele veterotestamentare care pot fi abordate în predică sunt diverse: despre îngeri, despre judecata, dreptatea sau sfințenia lui Dumnezeu, despre virtutea credinței și a așteptării venirii Mântuitorului, despre pocăință, despre pericolul închiării la idoli, despre poruncile divine etc.

Pe de altă parte, Sfânta Scriptură este mai mult decât o colecție de cărți istorice și profetice, ea este un izvor al formării cultului bisericesc și al organizării vieții bisericești. În jurul citirii din cărțile profetice și din învățăturile Apostolilor se organizează atât cultul public cât și viața bisericească în primele veacuri. Predica, inclusiv forma cu totul originală a kerygmei apostolice, se naște în unitatea dintre cultul Bisericii, citirile biblice, frângerea pâinii

și prezența întâistătătorului Bisericii. Sf. Iustin Martirul și Filosoful arată limpede, în prima sa Apologie, legătura între Sfânta Scriptură și predică în prima jumătate a veacului al II-lea creștin, integrându-le în cultul Bisericii: „Se citesc Memoriile apostolilor sau scrierile profeților, câtă vreme îngăduie timpul. Apoi, după ce cititorul încetează, întâistătătorul ține un cuvânt prin care sfătuiește și îndeamnă la imitarea acestor frumoase învățături” (Justin Martirul, 1980, p. 71). Foarte interesant este și faptul că împlinirea profețiilor mesianice era un argument foarte puternic în predică nu numai pentru evrei, dar și pentru creștinii convertiți dintre neamuri. Sfântul Iustin Martirul și Filosoful este unul dintre aceia care s-au convertit la creștinism cunoscând îndeaproape aceste profeții și faptul că s-au împlinit prin venirea Mântuitorului.

Integrarea textului biblic în cult și îndeosebi a pericopelor evanghelice, încă din primul veac creștin, condiționează rostirea predicii în cadrul cultului, dar și conținutul sau mesajul acesteia. Predica avea să fie mijlocul principal de explicare și transmitere a învățăturilor morale, dogmatice, canonice prin mijlocirea textului biblic către credincioși. Până astăzi, pericopa evanghelică din timpul Sfintei Liturghii, dar și celelalte pericope biblice din cadrul cultului, determină major tematica predicii, fiind izvorul principal al ei. De-a lungul timpului, îndeosebi după edictul de libertate a creștinilor din 313, cultul a evoluat dezvoltând armonios elemente iconografice constitutive, cele mai multe plecând de la textul biblic, dar tendința generală a fost de a se citi întreaga Scriptură la adunările creștinilor. Există studii care arată că aceste pericope biblice menite a fi citite în cult erau grupate cu diferite numiri. Spre exemplu, în Siria erau numite: Legea, Profeții, Faptele, Epistolele și Evanghelia; în Egipt: Legea, Profeții, Apostolul, Evanghelia; în spațiul occidental, bizantin și armean erau grupate în trei categorii: Vechiul Testament, Apostolul și Evanghelia (Φουντούλης, 1998, p. 100).

Cultul Bisericii Creștine a avut de la început ca elemente principale, după Sfânta Euharistie, lecturile biblice și predica (Braniște, 1993, p. 735). Extinderea acestor lecturi până la a cuprinde întreaga Sfântă Scriptură a condus la tradiția și practica tâlcuirii în predică a tuturor cărților Sfintei Scripturi. Este vorba despre perioada de aur a predicii și a scrierilor patristice (sec. IV-V). Unele cărți erau dedicate anumitor perioade liturgice din anul bisericesc, precum cartea Faptele Apostolilor care se citea în întregime în Biserica din Antiohia, de la Sfintele Paști până la Cincizecime, sau cartea Facerea în Postul Mare, cum relatează Sfântul Ioan Gură de Aur¹². Deseori, Sfântul Ioan Gură de Aur obișnuia să-i anunțe pe credincioși cu câteva zile înaintea citirii textului biblic la sărbători, pentru ca ei să aibă posibilitatea de a-l fi citit mai înainte și a pregăti înțelegerea lui mai adâncă în timpul predicii.¹³ Din această dorință, treptat s-a renunțat la citirea continuă a cărților Sfintei Scripturi și s-au ales pericope special dedicate sărbătorilor creștine (Braniște, 1993, p. 736), care au constituit miezul predicii în Biserică. Faptul că pericopele evanghelice dedicate duminicilor și praznicelor sau sărbătorilor de peste an aveau în conținutul lor învățături care exprimau semnificația duminicii sau sărbătorii respective, a condus pe de o parte la restrângerea ariei tematice a predicii la numărul celor 52 de pericope duminicale, la care s-au adăugat cele praznicale, iar pe de altă parte, la trecerea în umbră a cărților Vechiului Testament, sau scăderea semnificativă a pericopelor din aceste cărți ca arie tematică a predicii.

Astăzi, Sfânta Scriptură este izvor de cunoaștere atât pentru predicator cât și pentru credincioși, dar, mai mult decât a vedea în Sfânta Scriptură un izvor de răspunsuri pentru

¹² În prima omilie la cartea Facere, Sf. Ioan Gură de Aur precizează că această cuvântare deschide frumoasa perioadă a Postului Mare (*Omiliile la Facere*, 1987, p. 31). De asemenea, în Omilia a VII-a la statui, Sf. Ioan Gură de Aur accentuează că misiunea lui este să-i mângâie pe credincioși prin cuvintele cărții ce s-a citit, deși este a cincea zi de când tâlcuiește această carte (Facere n.n.). Vezi *Εἰς τοὺς Ἀνδριάντας Ὁμιλίας ΚΑ' ἐν Ἀντιοχείᾳ λεχθεῖσαι*, Ὁμιλία ζ', α', PG 49, col. 92; în rom. *Omiliile la statui*, București, 2007, p. 139.

¹³ Vezi *Omiliile la Matei*, I, 6, p. 23; *Εἰς τὸν Λάζαρον λόγος τρίτος*, PG 48, 995.

materialul alcătuirii predicii, este a considera textul biblic un mediu al exercițiului duhovnicesc, al zidirii sufletești. Deși textul fizic este acum la îndemâna tuturor, totuși sensul lui nu se descoperă decât celor care urmează întru totul calea apropierei de Cuvântului lui Dumnezeu prin împărtășirea cu Sfintele Taine, participarea la Sfânta Liturghie etc. De aceea, Sfântul Ioan Gură de Aur începe omiliile la Matei spunând că Sfânta Scriptură s-a dat omului pentru că nu a scris mai dinainte cuvintele lui Dumnezeu în inima lui: „Ar fi trebuit să n-avem nevoie de ajutorul Sfintelor Scripturi, ci să avem o viață atât de curată încât harul Duhului să fi ținut locul Scripturilor în sufletele noastre. Și după cum Sfintele Scripturi sunt scrise cu cerneală, tot așa ar fi trebuit ca și inimile noastre să fi fost scrise cu Duhul cel Sfânt” (1994, p. 15).

Prin urmare, Sfânta Scriptură este mai mult decât un izvor tematic al predicii creștine, este o paradigmă a întrupării sau coborârii Cuvântului lui Dumnezeu, permanent viu și lucrător prin cuvintele preotului predicator, în inimile credincioșilor. Cunoașterea Sfintei Scripturi de către preotul predicator este o condiție primordială și nu se rezumă numai la o cercetare teoretică, științifică, ci implică o apropiere de textul sacru, de semnificațiile lui, în duhul Sfinților Părinți. Aceștia îi oferă predicatorului de astăzi nu numai cheia înțelesului Sfintei Scripturi, ci mai ales modul de viață pe care predicatorul trebuie să-l deprindă pentru a înțelege și propovădui învățăturile desprinse din Sfânta Scriptură.

III.3. Sfânta Tradiție

Sfânta Tradiție reprezintă pentru studiul omiletic totalitatea izvoarelor de inspirație dumnezeiască, așa cum s-au transmis de la începutul Bisericii până astăzi, care oferă preotului predicator atât elemente de conținut, cât și paradigme sau modele ale predicii. Sfânta Tradiție este denumită uneori cu un termen foarte general, biblic, *predanie*, termen prin care înțelegem și predica propriu-zisă: „Deci, dar, fraților, stați neclintiți și țineți predaniile pe care le-ați învățat, fie prin cuvânt, fie prin epistola noastră” (*II Tesaloniceni* 2, 15). La început, toate învățăturile erau transmise prin viu grai, iar Sfinții Apostoli se îngrijeau de vestirea prin cuvânt a Evangheliei Mântuitorului: „Multe având a vă scrie, n-am voit să le scriu pe hârtie și cu cerneală, ci nădăjduiesc să vin la voi și să vorbesc gură către gură, ca bucuria noastră să fie deplină” (*II Ioan* 1, 12). Ei au scris numai ocazional și sub inspirația Duhului Sfânt. Astfel, monumentele care constituie Sfânta Tradiție și întregul tezaur al învățaturii Bisericii au calitatea de a fi transmise prin viu grai până la sfârșitul veacurilor.

În raport cu Sfânta Tradiție, predica nu numai că își trage toată seva și conținutul revelat al celor propovăduite, dar Sfânta Tradiție reprezintă garanția și întregul suport al propovăduirii. Ea ne oferă paradigma desăvârșită a predicii Mântuitorului Hristos, a împlinirii cuvintelor Lui, modelul kerygmei apostolice, al predicii părinților apologeți și a marilor predicatori din veacul de aur. Scrierile novotestamentare sunt rezultatul fixării în scris a unei părți din Sfânta Tradiție, principiu care s-a perpetuat de-a lungul timpului: „Sunt și alte multe lucruri pe care le-a făcut Iisus și care, dacă s-ar fi scris cu de-amănuntul, cred că lumea aceasta n-ar cuprinde cărțile ce s-ar fi scris” (*Ioan* 21, 25). În acest sens, Sfânta Tradiție cuprinde întreaga experiență a Bisericii ca manifestare a Duhului Sfânt în lume, până la sfârșitul veacurilor.

Este foarte important de subliniat că predica nu se limitează la tâlcuirea textului Sfintei Scripturi, ci ea este expresia întregii experiențe a Bisericii, lucrare a Duhului Sfânt în lume, dacă înțelegem prin această lucrare și descoperirea sensurilor învățaturii creștine și actualizarea ei, a principiilor de viață creștină, pentru că El „ne va călăuzi la tot adevărul și toate câte va auzi va vorbi și cele viitoare ne va vesti” (*Ioan* 16, 13).

În Sfânta Tradiție sunt cuprinse, așadar, *învățăturile și hotărârile sinoadelor ecumenice* și ale celorlalte sinoade care au stabilit dreapta credință și au ferit-o de învățatura greșită a ereticilor, au stabilit norme de înțelegere și propovăduire a învățăturilor cuprinse în

Sfânta Scriptură. Alături de aceste hotărâri ale sinoadelor stau scrierile Sfinților Părinți care au expus în cuvinte lămuritoare învățătura Bisericii, prin purtarea de grijă și lucrarea Duhului Sfânt, scrieri care de cele mai multe ori au forma scrisă a omiliilor sau catehezelor. Acestea sunt la îndemâna predicatorului astăzi nu numai în ceea ce privește conținutul, dar și forma predicilor. Cât privește cunoașterea învățăturilor și a hotărârilor sinodale, predicatorul are datoria să cunoască în amănunt învățătura Bisericii, să alcătuiască predica în duhul irenic al Sfinților Părinți, având conștiința că, mai înainte de a se îngriji de frumusețea cuvântării, trebuie să caute a nu fi sărac în cunoștință, după cuvintele Sfântului Apostol Pavel: „Chiar dacă sunt neiscusit în cuvânt, nu însă în cunoștință, ci v-am dovedit-o în totul față de voi toți” (II Corinteni 11, 6).

Cărțile de slujbă, sinaxarele, viețile sfinților, inscripțiile funerare, elementele de arhitectură bisericească, icoanele, toate acestea constituie surse autentice în alcătuirea și susținerea predicii. Rolul predicii este să pună în valoare inepuizabilul tezaur al Sfintei Tradiții, să «adape» la izvoarele cele mai limpezi ale Ortodoxiei înțeleșurile tainice ale credinței.

Cărțile de slujbă și cultul în general se împletesc în mod fericit cu predica, istoria predicii fiind în strânsă legătură cu istoria cultului Bisericii. În cult, sunt prezente scrieri și tâlcuiri ale Sfinților Părinți, rugăciuni și alcătuiri imnografice, cuvinte de învățătură. Amintim, de pildă, Cuvântul Sfântului Vasile cel Mare despre post citit la Utrenia de luni, miercuri, vineri din săptămâna brânzei, Cuvântul Sfântului Ioan Gură de Aur citit în Duminică Învierii Domnului etc. (Braniște, 1993, pp. 744-746). De altfel, predica a avut întotdeauna rolul de a preciza și a explica învățătura de credință, cultul Bisericii, astfel că și cultul a preluat texte omiletice patristice în concordanță cu evenimentul liturgic. Între predică și cult este o legătură organică evidentă, indisolubilă, cu atât mai mult cu cât predica stă în strânsă legătură cu lecturile biblice specifice cultului. Locul predicii în cult este redat de locul citirilor biblice, ceea ce arată și Mântuitorul când tâlcuiește profeția lui Isaia (Luca 4, 16-21). La fel de important pentru predicator este și faptul că predica împrumută stilul encomiastic și expresivitatea limbii cultice, „limba vechilor Cazanii” de care amintește poetul basarabean Alexei Mateevici. Frumusețea cuvintelor și expresiilor bisericești cultice stă în caracterul lor arhaic, mai presus de timp și de civilizația umană, ceea ce ar trebui să se întâmple și în predică. A renunța la expresiile liturgice, eminamente biblice, nu este cheia actualizării predicii, ci o cale sigură de a rupe predica din contextul liturgic și biblic.

Sinaxarele și viețile sfinților sunt izvorul aghiografic incontestabil al predicii encomiastice, al panegiricului la praznicele împărătești sau la sărbătorile sfinților de peste an. Cinstirea sfinților este prezentă în cultul Bisericii încă din primele veacuri, mai exact începând cu a doua jumătate a sec. al II-lea, îndeosebi după Martiriul Sfântului Policarp al Smirnei în anul 155. Din această perioadă, creștinii obișnuiau să cinstească zilele pămîririi sfinților mucenici venind la locul unde se aflau sfintele lor moaște și pomeneau laudând ziua nașterii lor în ceruri, «γενέθλιος ἡμέρα» (Παπαδόπουλος, 1985, pp. 43-44).

Sinaxarele își au originea în actele martirice (Braniște, 1993, p. 746), despre care avem cunoștință încă din veacul al doilea creștin și asupra cărora ne oferă informații prețioase istoricul bisericesc Eusebiu de Cezareea (265-369). În primele veacuri, dominate de persecuții sângeroase împotriva creștinilor, cultul sfinților a devenit un element central al vieții Bisericii. Actele martirice cuprindeau procesele verbale de judecare și condamnare a creștinilor la moarte (Rămureanu, 1982, p. 8), dar și cuvinte de laudă pentru virtuțile și curajul creștinilor mărturisitori. Astăzi, sinaxarul din rânduiala Utreniei cuprinde fragmente din actele martirice, viețile sfinților, și descrie înfricoșătoarele patimi suferite de martiri și nevoințele duhovnicești ale sfinților. Aceste documente de istorie bisericească sunt veritabile surse de inspirație în alcătuirea cuvintelor de laudă la sfinții martiri și la ceilalți sfinți ai Bisericii. Biserica le propovăduiește viața și faptele întrucât sunt vrednice cu adevărat de o amintire nepieritoare

(Eusebiu, 1987, p. 158). Generalizarea cultului sfinților a însemnat și dezvoltarea panegiricului ca gen al predicii, dar nu numai în ceea ce privește viețile martirilor, ci și ale cuvioșilor sau cuvioaselor femei, pentru că atât sângele martirilor, cât și lacrimile cuvioșilor sunt „mărturia credinței în Iisus Hristos, a învierii, a slavei lui Dumnezeu și a tăriei Bisericii” (Επ. Ψαριανού Δ., 1985, p. 4).

Monumentele de *arhitectură bisericească, inscripțiile funerare, monogramele creștine, însemnele religioase și simbolismul lor* sunt elemente de inspirație omiletică întrucât ele sunt argumente ale istoriei credinței noastre, ale faptelor minunate din viața martirilor și ale tuturor sfinților, a celor care au slujit Biserica și s-au dăruit misiunii ei prin cuvânt. De pildă, monograma creștină, inscripția pe care Sfântul Împărat Constantin cel Mare o așează pe steagul de luptă etc. Cât privește arhitectura bisericească și icoanele ortodoxe, ele reprezintă mediul descoperirii și lucrării Cuvântului lui Dumnezeu în Biserică. Icoana este în Biserica Ortodoxă o paradigmă a întrupării Cuvântului. Asemenea ei, predica este o icoană a sensurilor dumnezeiești pe care predicatorul o zugrăvește prin lucrarea Cuvântului. Sfântul Vasile cel Mare vorbește despre similitudinea între predică și icoană spunând că „ceea ce cuvântul transmite prin ascultare, aceea zugravul arată prin reprezentare în liniște desăvârșită.”¹⁴ Ca izvor al predicii, icoana slujește misiunii preotului predicator și devine realitate transfiguratoare (Belu, 1958, p. 884), unitate între cele văzute sau înțelese cu mintea și cele nevăzute sau deprinse prin lucrarea credinței. Dator este și preotul predicator să descopere limbajul evanghelic al icoanei (Τσελεγγίδη, 2003, p. 171).

Sfânta Tradiție reprezintă universul tuturor izvoarelor revelației divine și al întregii învățături a Bisericii, așa cum s-a păstrat și transmis de-a lungul timpului, asimilând întreaga experiență a Bisericii. Predica este liantul tuturor acestor neprețuite comori ale Ortodoxiei și rolul ei este să aducă în prim-planul vieții credincioșilor bucuria de a le descoperi și trăi permanent.

III.4. Scrierile Sfinților Părinți

Despre importanța operelor Sfinților Părinți pentru studiul omiletic se cuvine să vorbim cu mult mai mult decât ne rezervăm dreptul în acest subcapitol și cu siguranță o vom face în capitolul dedicat predicii patristice. Aici vom sublinia numai rolul lor ca izvor de inspirație pentru predicatorul de astăzi.

Scrierile patristice sunt punctul de plecare în alcătuirea predicii întrucât lor le datorăm autoritatea decisivă în materie de doctrină (Belu, 1959, p. 548), de stabilire a reperelor neschimbabile ale vieții creștine, plecând de la realitățile vieții creștinilor. Atât Sfânta Scriptură cât și dogmele Bisericii nu pot fi înțelese și propovăduite decât în lumina scrierilor Sfinților Părinți. Desigur, autoritatea lor și implicit a scrierilor lor este pusă în legătură cu viața și experiența lor duhovnicească. Aceasta a făcut posibilă transmiterea prin cuvânt a înțelesurilor înalte ale Sfintei Scripturi și a tuturor învățăturilor Bisericii într-un limbaj simplu, accesibil, ferit de orice îndoială și rătăcire. Cele mai importante elemente care au stat la baza succesului predicii lor au fost: cunoașterea aprofundată a Sfintei Scripturi, dobândirea unor cunoștințe vaste despre realitățile vieții credincioșilor și sfințenia vieții lor (Micle, 1993, p. 58).

Sfinții Părinți ne învață cum să citim și să înțelegem Sfânta Scriptură. Pentru predicator, apropierea de textul Sfintei Scripturi nu este un lucru oarecare, ci reprezintă o experiență vitală, dincolo de pregătirea oratorică și teologică. Sfântul Ioan Gură de Aur, deși cunoștea în mare măsură maniera de interpretare a Sfintei Scripturi specifică școlii antiohiene, totuși, se retrage în munții Antiohiei timp de peste șase ani, pentru a deprinde descoperirea

¹⁴ Ἄ γὰρ ὁ λόγος τῆς ἱστορίας διὰ τῆς ἀκοῆς παρίστησι, ταῦτα γραφικῇ σιωπῶσα διὰ μμήσεως δείκνυσιν. În Omilia XIX, *La cei patruzeci de mucenici*, PG 31, 509A.

sensului mai înalt al Sfintei Scripturi prin meditație și exercițiu duhovnicesc. Ucenicia aceasta nu numai îi descoperă noi și noi sensuri ale Sfintei Scripturi, dar îi conferă o autoritate morală ireproșabilă despre care vorbesc la superlativ toți istoricii lui (vezi Paladie, 2001, p. 52). Astfel, din literatura omiletică patristică deprindem în mod evident relația dintre viața predicatorului și autoritatea morală a predicatorului. Credem că operele Sfinților Părinți întregesc o icoană a tradiției omiletice ortodoxe pe care predicatorul de astăzi trebuie să o privească cu atenție și permanent.

Tot din literatura omiletică patristică deducem norme generale de adresare în predică, de transmitere a conținutului propovăduirii (Ivan, 1999, p. 165). Din predicile Sfinților Părinți deprindem cum să ne adresăm tuturor: celui sânguincios, dar și celui îndărătnic, celui smerit, dar și celui mândru, celui răbdător, dar și celui nerăbdător etc. (Sf. Grigorie cel Mare, 1987). Pe de altă parte, scrierile lor s-au născut ca răspuns major la realitățile și imperativele Bisericii, în momente de mare importanță pentru Biserică, de aceea ele nu constituie o literatură secundară, opțională, ci izvorul autentic obligatoriu pentru preotul predicator chemat să asume responsabil calitatea celui trimis la propovăduire.

În aceste circumstanțe, caracterul patristic al predicii astăzi este iminent, obligatoriu (Φουντούλης, 1998, p. 71). Recursul la Sfinții Părinți în predică este similar îndemnului Mântuitorului: „Rămâneți întru Mine și Eu în voi... Dacă rămâneți întru Mine și cuvintele Mele rămân în voi” (In. 15, 4-7). Propovăduirea presupune, așadar, o continuitate a misiunii învățătoarești a Bisericii, de la începuturile ei și până la sfârșitul veacurilor, o deprindere a predicatorului de a trăi în duhul Sfinților Părinți.

III.5. Elemente de inspirație culturală

Predica se înscrie la nivelul percepției astăzi ca un act civilizator, cultural, ea tinde să integreze idealurile sau aspirațiile cele mai înalte ale omului. Cu toate acestea, ea nu este un simplu produs cultural, fiindcă scopul ei nu este să rămână un act cultural, ci să înnobileze sufletele credincioșilor: „Credința voastră să nu fie în înțelepciunea oamenilor, ci în puterea lui Dumnezeu” (*I Corinteni* 2, 5). Dacă nu am preciza acest lucru, pledoaria pentru pregătirea intelectuală a predicatorului ar fi similară pledoariei pentru a deveni el însuși o personalitate culturală și atât.

Evident că, din acest punct de vedere, un predicator bun este un predicator iubitor de cultură, sub toate formele în care aceasta subzistă, și aici stă sub semnul imperativului pregătirea intelectuală a preotului predicator (Belu, 1959, p. 892). Marii predicatori ai Bisericii au fost exponenți ai culturii veacului lor. Sfântul Grigorie de Nazianz îl numește pe Sfântul Vasile cel Mare „geniul veacului meu”, iar pe profesorii de la Atena îi numește „dascălii noștri cei din afară” (vezi Micle, 1993, p. 57). Totuși, diversitatea formelor culturii obligă pe predicator la un maximum de discernământ, precum și în selectarea mijloacelor și a metodelor celor mai potrivite pentru a transmite învățătura¹⁵.

Pentru amvon, predicatorul împrumută forme concrete de exprimare persuasivă specifice unei culturi, unui mediu civilizator bine definit și în privința căruia trebuie să fie el însuși bine edificat. Recursul la un anumit gen literar sau elemente de stil literar, la opere de artă, la principii de artă și estetică, vine pe fondul apercetiv al credincioșilor și nu se dezvoltă în strictă dependență de afinitățile predicatorului. În prezent, există o întreagă literatură creștină capabilă să redea sugestiv intențiile predicatorului, dincolo de conținutul propriu zis al învățăturii de credință: apoftegme sau sentințe ale Părinților Bisericii, patericul, colecții de pilde și istorioare cu tâlc, cugetări sau maxime populare etc. Să ne amintim că Sfântul Apostol Pavel, în Areopagul Atenei, în fața unui auditoriu deloc favorabil, avea să predice pentru prima dată Evanghelia și, pentru a induce mediul potrivit, începe prin recursul la cultura lor,

¹⁵ O analiză utilă privind valorificarea culturii laice în predică ne oferă pr. Bogdan Teleanu, în lucrarea *Metaforă și misiune. Valorificarea literaturii laice în predica românească* (teză de doctorat), Edit. Trinitas, 2008.

citând din legendarul rege al Cretei, Minos: „În Dumnezeu trăim și ne mișcăm și suntem” (*Fapte* 17, 28; vezi Patriarhul Iustin, 2002, p. 257).

Pe de altă parte, în Biserică se găsesc numeroase elemente culturale, de tradiție populară, motive florale încărcate de un simbolism aparte, gravuri, miniaturi etc. De asemenea, predica marchează momente importante din viața oamenilor: începutul anului școlar, evenimente culturale, de comemorare, evenimente sociale sau activități cotidiene, așadar predica este prin natura împrejurărilor un demers care se naște din dorința credincioșilor de a-și sfinți permanent viața. În fapt, Biserica este locul în care cultura se naște și devine mediu prielnic împodobirii sufletești a omului, iar predica este reflectarea tuturor acestora prin cuvânt.

Concluzii. Din cele de mai sus, reținem că predica este un act liturgic ale cărui izvoare conduc la Unul Dumnezeu. Izvoarele predicii sunt căi ale revelației dumnezeiești, fie că vorbim despre Sfânta Scriptură sau Sfânta Tradiție, fie despre revelația naturală sau elemente ale valorilor culturale. Acestea oferă preotului predicator nu numai aria tematică pentru alcătuirea predicii, dar și norme privind viața predicatorului, interpretarea Sfintei Scripturi, rolul predicii în misiunea Bisericii și în viața credincioșilor. A cunoaște izvoarele predicii presupune o pregătire minuțioasă a predicatorului îndeosebi în ceea ce privește cunoașterea conținutului cărților Sfintei Scripturi, aprofundarea sensurilor și posibilităților de interpretare a textului biblic, a învățăturii de credință, a literaturii patristice, a culturii poporului nostru și istoria altor culturi. Toate acestea sunt priorități în pregătirea studenților teologi, care au mai întâi de toate datoria să armonizeze propria lor viață cu aceste izvoare ale predicii.

Subiecte pentru seminarizare:

1. *Sfânta Scriptură ca izvor al predicii la Sfinții Părinți. Câteva exemplificări;*
2. *Elemente ale culturii profane compatibile d.p.v. omiletic.*

Bibliografie:

- Băjău, Pr. conf. dr. Ion L, *Omiletică generală*, Editura Universitaria, Craiova, 2004;
- Belu, Pr. prof. dr. Dumitru, *Vechiul Testament ca izvor omiletic*, în rev. Mitropolia Ardealului, nr. 11-12/1957;
- Idem, *Iconografia ca izvor omiletic*, în rev. Mitropolia Ardealului, nr. 11-12/1958;
- Idem, *Sfinții Părinți ca izvor omiletic*, în rev. Mitropolia Ardealului, nr. 7-8/1959;
- Idem, *Lectura predicatorului*, în rev. Mitropolia Ardealului, nr. 11-12/1959;
- Braniște, Pr. prof. dr. Ene, *Liturgica generală*, EIBMBOR, București, 1993;
- Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la cărțile lui Moise*, trad. de pr. prof. Dumitru Stăniloae, PSB vol. 39, EIBMBOR, București, 1992;
- Idem, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, trad. de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, PSB vol. 41, EIBMBOR, București, 2000;
- Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, PSB vol. 13, EIBMBOR, București, 1987;
- Gordon, Pr. prof. dr. Vasile, *Introducere în Omiletică*, Editura Universității din București, 2001;
- Sf. Grigorie cel Mare, *Cartea regulei pastorale*, trad. Pr. prof. dr. Alexandru Moisiu, Sibiu 1987;
- Sf. Ioan Gură de Aur, *Omiliile la Matei*, trad. de pr. prof. Dumitru Fecioru, PSB vol. 23, EIBMBOR, București, 1994;
- Idem, *Omiliile la statui*, trad. de pr. prof. dr. Dumitru Fecioru, EIBMBOR, București, 2007;
- Idem, *Omiliile la Facere*, trad. de pr. prof. dr. Dumitru Fecioru, EIBMBOR, București, 1987;
- Ivan, Pr. dr. Ilie I., *Omiletica Ortodoxă*, Editura Episcopiei Argeșului și Muscelului, 1999;
- Sf. Justin Martirul și Filozoful, *Apologia I*, trad. pr. prof. Olimp Căciulă, în PSB vol. 2, EIBMBOR, București, 1980;
- Patriarhul Iustin, *Activitatea Sfântului Apostol Pavel în Atena*, Editura Anastasia, Episcopia Argeșului și Muscelului, 2002;
- Micle, Arhim. Veniamin, *Trepte spre Amvon*, Eparhia Râmnicului, 1993;
- Paladie, *Despre viața și felul de a fi ale Fericitului Ioan Hrisostom, episcopul Constantinopolului*, în vol. *Viața Sfântului Ioan Gură de Aur în relatările istoricilor bisericești*: Paladie, Teodor al Trinitundei,

Socrates, Sozomen și Fer. Teodoret al Cirului, trad. de pr. prof. dr. Constantin Cornițescu, EIBMBOR, București, 2001, pp. 23-160;

Rămureanu, Pr. prof. Ioan, Introducere generală la *Actele Martirice*, PSB vol. 11, EIBMBOR, București, 1982;

Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, trad. de pr. prof. Dumitru Fecioru, PSB vol. 17, EIBMBOR, București, 1986;

Teleanu, pr. Bogdan, *Metaforă și misiune. Valorificarea literaturii laice în predica românească*, Edit. Trinitas, 2008;

Θεοδώρου, Ευαγγέλου Δ., *Μαθήματα Εκκλησιαστική ρητορικής η ομιλητικής*, Αθήναι, 1976;

Παπαδόπουλος, Αντώνιος, *Αγιολογία*, Εκδ. Π. Πουρνάρας, Θεσσαλονίκη, 1985;

Τσελεγγίδη, Δημητρίου Ι., *Εικονολογικές μελέτες*, Θεσσαλονίκη, 2003;

Φουντούλης, Ιωάννης, *Ομιλητική*, Θεσσαλονίκη, 1998;

Ψαριανού, Επ. Διονισίου, *Μικρός Συναξαριστής*, Αθήναι, 1985.

IV. ELEMENTE SEMNIFICATIVE DIN ISTORIA PREDICII¹⁶

IV.1. PREDICA ÎN VECHIUL TESTAMENT și VALORIFICAREA EI ACTUALĂ

1. Constatări preliminare; 2. Atitudinea Mântuitorului față de Legea Veche; 3. Propovăduitorii Vechiului Testament; 4. Profeții – predicatori cu vocație specială; 5. Tematica predicii vetero-testamentare; 6. Scurte ilustrări; 7. Concluzii

IV.1.1. Constatări preliminare. Una din carențele predicii din zilele noastre este cauzată de faptul că valorifică extrem de puțin Vechiul Testament¹⁷, ignorând, astfel, pe cei care pot fi numiți pe drept cuvânt *propovăduitori ai voii Domnului*, datorită râvnei lor exemplare. În condițiile în care astăzi oficiul Amvonului are o responsabilitate crescândă, deodată cu a celorlalte slujiri, desigur, propovăduitorii trebuie să reconsidere cu atenție maximă toate izvoarele de bază ale actului omiletic. În acest scop, nu trebuie ignorată nici o sursă care poate servi slujirii învățătoarești, Vechiul Testament ocupând, fără îndoială, un loc prioritar. Nu trebuie să uităm, de asemenea, că Biserica Ortodoxă se confruntă astăzi într-o măsură din ce în ce mai îngrijorătoare cu “propovăduitori” eterodocși tot mai numeroși, între care foarte mulți exploatează scrierile vetero-testamentare cu un zel cantitativ apreciabil. “Cantitativ” doar, pentru că, așa cum se cunoaște, sub aspectul calității și al corectitudinii ermineutice propovăduirea lor este, de fapt, un act anti-omiletic. Trebuie să recunoaștem, însă, cinstit că zelul lor este real, că citesc și comentează pasaje întregi din Legea Veche, chiar dacă o fac *fără pricepere*, cum se exprimă pentru astfel de cazuri Sfântul Apostol Pavel: “Le mărturisesc că au râvnă pentru Dumnezeu, dar sunt fără pricepere!” (*Romani*, 10, 2). Ei bine, chiar fără această pricepere ei “propovăduiesc”, iar actul în sine se răsfărânge dureros asupra sutelor și miilor de ascultători, nefericite victime ale ignoranței și separării de Biserica cea una. Concluzia devine, astfel, avertisment: dacă predicatorii consacrați nu vor include în actul omiletic și Vechiul Testament și nu vor explica ei înșiși cele cuprinse în el, mulți dintre potențialii beneficiari, ascultători dornici ai cuvântului Domnului, își vor pleca urechea, conștienți sau nu, către “misionarii” neconsacrați, care predică tot mai intens și agresiv. Din aceste motive considerăm oportun să readucem în atenție acest subiect, în care s-a mai scris, de altfel, cu multă competență în literatura omiletică românească, dar care se cere actualizat *iară și iară*. Tot în cadru preliminar, facem precizarea că după ce au fost expuse, în capitolul al II-lea, *temeiurile vetero-testamentare* din punctul de vedere al teologiei biblice, evidențiem acum aspectele pastoral-misionare practice.

IV.1.2. Atitudinea Mântuitorului față de Legea Veche. Pornim la drum remarcând faptul că Însuși Mântuitorul Iisus Hristos făcea deseori referiri la învățăturile din Legea Veche, aprobativ față de unele, critic față de altele, începând de obicei cu expresia “Ați auzit că s-a zis celor de demult...”. Era aprobativ față de cele cu valabilitate veșnică, critic cu cele care nu mai corespundeau mesajului evanghelic. Spunem “critic” nu în sensul strict al dezaprobării, ci al precizării unei *împliniri* a ceea ce s-a spus și s-a scris a fi valabil până la El. Să ne amintim că celor care-L suspectau de nerespectarea sau “stricarea” Legii, Mântuitorul a spus limpede și neînvăluit, tocmai pentru a nu îngădui cuiva ispita interpretării echivoce: “Să nu socotiți că am venit să stric Legea sau proorocii; n-am venit să stric, ci să împlinesc!” (*Matei* 5, 17). “Să împlinesc” se referă la acele prescripții cu valabilitate limitată, care s-au împlinit în El, și care nu mai trebuia să constituie o povară în Legea Harului (*multitudinea*

¹⁶ Trei prelegeri (6 ore de curs). Capitol elaborat de Pr. Vasile Gordon.

¹⁷ Afirmția noastră se bazează pe un test făcut unui număr de peste 100 de studenți de la Secția de Teologie Pastorală a Facultății din București, dintre care foarte puțini au relatat că la bisericile pe care le frecventează preoții utilizează și Vechiul Testament în predici.

jertfelor, ziua sâmbetei etc.). Altele au primit, însă, confirmare prin înseși poruncile și pildele Sale (*cele zece porunci, iubirea de Dumnezeu și aproapele etc.*) cărora le-a imprimat un nou sens, acela al desăvârșirii. Reținem, așadar, că Mântuitorul nu a înlăturat tezaurul veterotestamentar, ci *a clădit pe el*, așa cum un constructor înțelept procedează la ridicarea unei case, făcându-i mai întâi temelia. Predica creștină s-a clădit, astfel, pe strădaniile omiletice ale predicatorilor Vechiului Așezământ, iar ca o confirmare imediată amintim faptul că însăși *omilia, ca termen și ca gen al predicii*, a fost preluată de la Templul iudaic. De altfel, Evangheliile sunt pline de mărturii în care ni se vorbește că Mântuitorul intra adesea în sinagogi, citea din “Scripturi” și tâlcuia înțelesul lor (făcea, adică, o omilie), în fața ascultătorilor fascinați de înțelepciunea și puterea cuvântului Său, așa cum consemnează, bunăoară, Sfântul Evanghelist Matei: “Îi învăța pe ei ca unul care are putere, iar nu cum îi învățau cărturarii lor” (7, 29). Iar Sfântul Evanghelist Ioan completează exclamația de admirație a fericitorilor Săi ascultători: “Niciodată n-a vorbit vreun om ca Omul Acesta!” (7, 46).

IV.1.3. Propovăduitorii Vechiului Testament. Privire generală.

Pășind pe urmele Mântuitorului, în cele ce urmează, redeschidem “Vechile Scripturi”, după îndemnul Său: „Cercetați Scripturile, că socotiți că în ele aveți viață veșnică. Și acelea sunt care mărturisesc despre Mine” (Ioan 5, 39), pomenind, astfel, câțiva slujitori remarcabili ai cuvântului dumnezeiesc și evidențiind, totodată, câteva repere omiletice, pentru împlinirea scopului mărturisit deja, acela de a valorifica mai eficient tezaurul Vechiului Testament în predica actuală.

Să recunoaștem, mai întâi, faptul că încă de la începutul istoriei neamului omenesc, cu toată căderea lui de la desăvârșirea sfințeniei, legătura între Ziditorul și făptura Sa nu s-a întrerupt. Dumnezeu a vorbit oamenilor neconștient și i-a ajutat să se ridice la “frumusețea cea dintâi”, adevărul Lui fiind totdeauna mărturisit. A existat, deci, continuu, o revelație a voii Lui, făcută conștiinței neamului omenesc, care a fost comunicată, interpretată și întărită printr-o lucrare omenească conștientă și independentă, deși condusă în chip supranatural. Interpreții voinței și cuvântului lui Dumnezeu, care au explicat uneori mai limpede, alteori mai obscur, se pot numi pe bună dreptate *predicatori*, deoarece ei au vestit cuvântul lui Dumnezeu, pregătind omenirea pentru întruparea Mântuitorului Iisus Hristos. Evident, ne ducem cu gândul la proroci, după mărturisirea Sf. Ap. Pavel: ”După ce Dumnezeu odinioară, în multe feluri și chipuri a vorbit părinților noștri prin proroci, în zilele acestea mai de pe urmă ne-a grăit nouă prin Fiul...” (Evrei, I, 1-2). Să nu-i uităm, însă, pe *predecesorii prorocilor*, între care mai însemnați sunt *Noe, Moise și Aaron*, dar, alături de ei, și alți slujitori ai învățăturii. Noe nu a fost doar un patriarh “drept și neprihănit între oamenii timpului său, care mergea pe calea Domnului” (Facerea, 6, 9), ci și un *mărturisitor* prin cuvânt al dreptății, cum inspirat l-a numit Sf. Ap. Petru: “Căci Dumnezeu n-a cruțat pe îngerii care au păcătuit, ci, legându-i cu legăturile întunericului în iad, i-a dat să fie păzit spre judecată. Și n-a cruțat lumea veche, ci *a păstrat numai pe Noe, ca al optulea propovăduitor al dreptății*, când a adus potopul peste cei fără de credință” (II Petru 2, 4-5). Moise, care a condus un “exod” și a eliberat pe frații săi din robia politică a Egiptului, om de stat și eminent organizator sub ascultarea nemijlocită a Domnului, nu s-a simțit, totuși, în stare să vestească adevărul dumnezeiesc în adunări obștești “că era zăbavnic în grai și încurcat în limbă” (Ieșire, 4, 10), lăsând această slujbă lui Aaron. Totuși, chiar și cu neiscusință în grai, misiunea de eliberator și organizator presupune o permanentă *comunicare* și este exclus ca *tot timpul* Aaron să fi vorbit în locul său. El este, de altfel, unanim recunoscut ca autor al *Pentateuhului*, așadar un *propovăduitor cel puțin prin scris*, după cum ne încredințează cartea Deuteronom: “Apoi a scris Moise legea aceasta și a dat-o preoților, fiilor leviților, care purtau chivotul legii Domnului și tuturor bătrânilor fiilor lui Israel” (31, 9).

Din șirul altor exemple ale slujirii didactice, afară de cea a profeților despre care vom vorbi în chip special, mai amintim un moment relevant. În vremea lui Iosafat (870-846), care a domnit în Iuda după Roboam și Asa, au fost trimise “cinci din căpeteniile sale, Benhail, Obadia, Zaharia, Natanael și Miheia, *ca să învețe poporul prin cetățile lui Iuda*. Împreună cu ei au trimis și leviți....Iar din preoți pe Elișama și Ioram. Aceștia *au învățat în Iuda, având cu ei cartea Legii Domnului; și au cutreierat toate cetățile lui Iuda și au învățat poporul*” (II Paralipomena 17, 7-9). Iată, așadar, câteva repere notabile ale slujirii învățătoresci în Testamentul cel Vechi, ilustrative, la care se pot adăuga, desigur, altele. Trebuie să precizăm că nu numai cuvântul învățătorilor (= *predicatorilor*) era prețuit ca atare de către ascultătorii receptivi, ci și vorbirea în sine, comunicarea obișnuită. Iată ce spune în această privință Isus, fiul lui Sirah: “Să nu lauzi pe nimeni înainte de a vorbi cu el, căci cuvântul este piatra de încercare a omului...Vorba celui cuvios este totdeauna cu înțelepciune, iar cel nebun se schimbă ca luna;...Vorbirea proștilor este groaznică și râsul lor izbucnește în desfătărele păcatului!” (27, 7, 9, 13).

IV.1.4. Profeții – predicatori cu vocație specială. Pentru slujirea profetică (*prorocească*), vocabularul biblic utilizează doi termeni: **profet** (*πρo* – *înainte*; *φημί* – *a zice*; *cel care spune înainte/dinainte*) și **proroc** (vsl. pro-rokū, cu același înțeles)¹⁸. Vom invoca, de aceea, acești doi termeni în alternanță, așa cum îi întâlnim, de fapt, și în traduceri românești ale Scripturii (De pildă, în *Ieremia* 2, 8, întâlnim „proroc”: „Păstorii au lepădat credința și **proorocii** au proorocit în numele lui Baal...”, în timp ce în *Ieremia* 23, 11, apare termenul „profet”: „Că **profetul** și preotul sunt necredincioși; și până și în casa Mea am găsit răutatea lor, zice Domnul”).

Cu toate că darul profeției nu era ereditar ca al preoției, prorocii s-au apropiat mai mult decât preoții Legii Vechi de propovăduitorii predicii creștine, fiind învățătorii propriu-ziși ai poporului. Vechiul Testament consemnează chiar școli unde erau instruiți tineri, într-un regim de răbdare, sărăcie și lepădare de sine. Ei sunt denumiți *fiii prorocilor* (IV Regi 2, 15: 4, 38 etc.). Propriu-zis, școli ale profeților se găseau în Ghibeea, Rama, Ghilgal, Betel, Ierihon și Muntele Efraim. Despre instruirea în arta muzicală și duhul profetic găsim mai multe mențiuni la I Regi 10, 5, 6; II Regi 6, 5; I Paralipomena 25, 1.

Cel mai vechi sens al echivalentului ebraic “profet” (*nabi*, pl. *nebiim*) nu indică atât pe cel care prezice, cât pe cel de *cuvântător*, *orator*, *interpret*. Iar „*προφήτης*” din greaca clasică desemnează *persoana care vorbește pentru altul*, așadar cineva care se găsește sub influență superioară, respectiv a lui Dumnezeu, interpretând voia Lui. Practic, prin profet vorbește însuși Dumnezeu. Deși profeții erau oameni din popor, chemarea lor la misiune se făcea direct Dumnezeu, fapt care le dădea o autoritate supremă în slujirea cuvântului. Profeții spun poporului ce păcate îi pasc, fără să se teamă de cineva. Nu puține erau cazurile când predica lor producea căință, inclusiv izbăvire, în sânul ascultătorilor. Să ne amintim că cetatea Ninive a fost cruțată în urma căinței datorate predicii lui Iona, fapt evocat chiar de Mântuitorul (Matei 12, 41). Oameni prin excelență ai lui Dumnezeu, ei se socoteau răspunzători numai față de El. *În esență, profetul este conștiința lucidă și responsabilă a poporului său în momentele de criză religioasă și morală* (B. V. Anania, *Introducere la Cartea Isaia*).

De aceea, muștrările lor nu-i cruțau nici pe regi (cazurile cele mai cunoscute sunt muștrarea lui David de către Natan și a lui Ahab de către Ilie). Profetul mărturisea adevărul și credința mai mult moral-spiritual decât dogmatic și cu o elocință atât de impetuoasă și patetică încât provocau adesea profunde zguduirii de conștiințe.

Ca *metode „predicatoriale”*, o dată cu prezicerile în sine, profeții utilizau adesea muștrările, amenințările, pedepsele, sfaturile imperative.

¹⁸ În traduceri românești ale Sfintei Scripturi, cuvântul „proroc” apare sub forma „**prooroc**” (doi de „o”, formând două silabe la început, în loc de una), în timp ce DEX-ul și, mai nou, DOOM-ul îl redau cu unul singur.

Ca denumiri vechi ale predicii în Vechiul Testament sunt cunoscuți termenii: לָמַד - *limmed* (a învăța), הֵבִין - *hebin* (a înțelege), הִגִּיד - *higgid* (a vesti), דָּרַשׁ - *daraș* (a explica). La început, predica era precedată de lectura unei *parașe* (*pericopă din Lege*), iar mai târziu și de citirea unei *haftare* (*pericopă din Profeți*). Pentru a face lectură, avea dreptul oricare dintre membrii comunității, iar predicator, în principiu, era oricare dintre participanții la cult. În mod obișnuit, însă, predicau cei care cunoșteau mai bine Legea. Practic, după lectură, urmau scurte tâlcuiri a celor citite (*cum se face astăzi în cadrul omiliei exegetice*). Prioritar, preocuparea principală a predicii se concentra pe convingerea credincioșilor de a rămâne statornici în respectarea Legii.

IV.1.5. Tematica prioritară a propovăduirii lor s-a axat pe două coordonate: **monoteismul** și **mesianismul**. Adiacent, **combaterea idolatriei**.

a. Monoteismul, însoțit de o **luptă fermă împotriva idolatriei**, a pregătit, de fapt, omenirea pentru întruparea lui Mesia, Fiul Dumnezeului Celui Unic. Politeismul popoarelor din jurul israeliților, odată cu deșertăciunile în sine pe linia credinței, alimenta riscul compromiterii oricărei încercări de unitate. Monoteismul, dimpotrivă, a fost și rămâne garantul unității și izvor al ei. Mai mult, premisa că Iahve este Dumnezeuul tuturor neamurilor, nu doar al poporului evreu, cuprinde acea forță spirituală capabilă să înlăture piedicile dintre etnii și rase, lăsând larg deschisă calea apropierei și solidarizării lor. De aceea, profeții erau foarte atenți la derapajele evreilor survenite în urma contactelor (uneori, conviețuirii) cu popoarele idolatre. În scopul menținerii monoteismului și respingerii idolatriei, profeții au întrebuințat, pe de o parte, amenințări, preziceri ale pedepselor (*și chiar pedepse*), pe de alta, rugăciuni și îndemnuri deosebit de persuasive. Pentru prima categorie, cărțile profeților abundă cu exemple, cum este acesta din Ieremia: *Pentru că au părăsit Legea Mea, pe care le-am pus-o Eu, și n-au ascultat glasul Meu, nici nu s-au purtat cum le porunca acel glas, ci au umblat după îndărătnicia inimii lor și în urma lui Baal, cum i-au învățat părinții lor, de aceea, așa zice Domnul Savaot, Dumnezeul lui Israel: "Iată, îi voi hrăni cu pelin și le voi da să bea apă cu fiere, și-i voi risipi printre popoarele Pe care nu le-au cunoscut nici ei, nici părinții lor, și voi trimite pe urma lor sabie până îi voi pierde"* (9, 13-16). Rugăciuni și îndemnuri la rugăciuni și pocăință, iarăși întâlnim la tot pasul, chiar la unii profeți care par, la prime vedere, excesiv de aspri, ca Ilie, de pildă. Mai întâi, un îndemn la pocăință, rostit de profetul Osea: „Găsiți rugi de pocăință, întoarceți-vă către Domnul și-I ziceți Lui: *Iartă-ne orice fărădelege, ca să ne bucurăm de milostivirea Ta...*” (14, 3). Iar „asprul” Ilie se roagă fierbinte, la vremea jertfei de seară: “Doamne Dumnezeul lui Avraam, al lui Isaac și al lui Israel! Auzi-mă Domne, ca să cunoască astăzi poporul acesta că Tu ești singur Dumnezeu... Că Tu le întorci inima la Tine!” (*III Regi* 18, 36)

b. Mesianismul este, practic, firul roșu al Vechiului Testament, de la un cap la altul, de aceea *profețiile mesianice*, constituie miezul conținutului omiletic vetero-testamentar. Semnalăm în acest subiect excelenta carte a pr. prof. dr. Nicolae Neaga, *Hristos în Vechiul Testament. Însemnări pe marginea textelor mesianice*, Seria Teologică, nr. 27, Sibiu, 1944 (reeditată la „Renașterea” – Cluj, 2004). Volumul este structurat în cinci capitole: I. Profeții mesianice în cărțile istorice; II. Profeții mesianice în cartea Iov; III. Profeții mesianice în psalmi; IV. Profeții mesianice în cărțile profeților; V. Profeții mesianice în cărțile necanonice. Cel mai mare spațiu este rezervat profetului Isaia, cunoscut și cu numele de „Evanghelistul Vechiului Testament”, deoarece în cartea profeției lui se găsesc cele mai numeroase texte mesianice.

c. Teme complementare. Alături de propovăduirea credinței în Dumnezeuul Unic și demascarea deșertăciunii idolilor, profeții vorbeau neconținut de pedeapsa păcatului și a tuturor rătăcirilor. Ei nu aduc ceva nou sau contrariu față de legea lui Moise, ci, pe această temelie, zidesc mai departe, adâncind, desăvârșind și spiritualizând o moștenire transmisă

posterității. Pe lângă conținutul ei religios, predica profeților a avut și mișcătoare accente sociale. Ei prevăd o ordine socială superioară ce se va instaura după venirea lui Mesia, Păstorul cel drept, “Părintele păcii” (*Isaia*, 9, 6), Care face dreptate celor apăsați iar pe împilatori îi va bate cu toiagul gurii Sale. Sub stăpânirea Lui “săbiile se vor prefăce în fiare de plug și lăncile în cosoare...” (*Isaia*, 2, 4). Predica Vechiului Testament constituie, astfel, o dovadă a luptei lor neîncetate pentru rânduirea unei lumi superioare, având valabilitate pentru toate timpurile. Idolatria, ca fenomen, nu a încetat, din păcate, până în zilele noastre, schimbându-se doar „idolii”. De aceea proorocii, ca modele pentru râvna credinței monoteiste, pot fi numiți, în acest sens, *contemporanii noștri*.

IV.1.6. Scurte ilustrări. Predica actuală poate beneficia de un număr variat de teme, idei și conținuturi din Vechiul Testament, pentru toate cele patru genuri omiletice. Redăm aici câteva constatări și sugestii, ca puncte de plecare pentru multe altele posibile:

- *panegiricul pentru Sf. Proroc Ilie* (20 iulie) poate fi extras aproape exclusiv din cărțile III și IV Regi. Desigur, în datele esențiale, câte pot fi concentrate în aprox. 15 minute, cu *recomandarea pentru credincioși de a citi integral acasă toate capitolele care descriu viața și faptele lui*. Fără o astfel de recomandare și lectură, credincioșii riscă să înțeleagă prea puțin, dar cu mare pagubă, din slujirea paradigmatică a profetului;

- *Predicile consacrate Nașterii Domnului* vor valorifica, prioritar, textele mesianice, cu deosebire din cartea profetului Isaia;

- *La panegiricele pentru sărbătorile Maicii Domnului (în special Nașterea – 8 sept.)*, pot fi evocate, cu un foarte bun impact, *prefigurări ale Fecioarei Maria În Vechiul Testament*, ca de pildă: „Protoevangheliul” (*Facere* 3, 15); „Scara lui Iacov” (*Facere* 28, 11-19); „Rugul care ardea și nu se mistuia” (*Ieșire* 3, 2); „Vasul cu mană” (*Ieșire* 16, 33); „Toiagul lui Aaron” (*Numeri* 17, 8) etc.;

- *La sărbătorile închinat Sfintei Cruci* (14 sept., dar și duminicile de dinainte și de după), un bun impact îl are prezentarea prefigurărilor Sfintei Cruci în Vechiul Testament: „Pomul Vieții” (*Facere* 2, 9 – text în legătură cu cel din Apocalipsă: „...Pomul vieții și frunzele pomului sunt spre tămăduirea neamurilor” (22, 2); „Șarpele de aramă” (*Numeri*, cap. 21); „Binecuvântarea dată de Iacov fiilor lui Iosif, Manase și Efraim, cu mâinile încrucișate” (*Facere* 48,14); „Toiagul lui Moise la despărțirea și, apoi, unirea apelor Mării Roșii” (*Ieșire* 14). La despărțire, ține toiagul vertical, la unire orizontal – fapt evocat în „Catavasii”, cânt. I: „Cruce însemnând Moisi în drept, cu toiagul, Marea Roșie a despărțit...”; „Lemnul aruncat de Moise, pentru îndulcirea apei de la Mara...” (*Ieșire* 15) ș.a.m.d.;

- *Pentru ilustrarea unor virtuți*, anumite personaje din Vechiul Testament pot fi date ca exemple pozitive. De pildă: *credința* – Avraam, Noe și, în general, toți patriarhii și proorocii; *smerenia și nădejdea* – Dreptul Iov; *pocăința* – David; *înțelepciunea* – Solomon; *curajul* – Frații Macabei etc.;

- *Parabole*. Când vorbim despre pildele (*parabolele*) lui Iisus, e bine să ne amintim că acest gen oratoric este întâlnit și în Vechiul Testament. Iată două exemple: *Parabola copacilor care își aleg împărat (sub forma fabulei)*, *Judecători* 9, 8-16; *Pilda viei neroditoare*, *Isaia* 5, 1-7;

- *Sentințe (proverbe)* recomandabil a fi inserate în predici, atunci când tema o solicită. Exemplele abundă, mai ales în *Psalmi*, *Pildele lui Solomon*, *Eclesiast*, *Cartea Înțelepciunii lui Solomon* și *Cartea Înțelepciunii lui Isus, fiul lui Sirah*. Redăm mai jos o scurtă listă ilustrativă, aranjată tematic și alfabetic:

- *Ascultare: Fii grabnic la ascultat și zăbavnic la dat răspunsul* (*Sirah* 5, 13);
- *Bătrâni (cinstirea lor): Înaintea celui bătrân să te ridici; să cinstești fața bătrânului* (*Levitic* 19, 32);

- *Cerșit: Fiule, viață cerșetoare să nu trăiești; mai bine să mori decât să ceri!* (Sirah 40, 31);
- *Deșertăciune: Deșertăciunea deșertăciunilor, toate sunt deșertăciune* (Ecclesiastul 1, 2);
- *Educație: Cine cruță toiagul său își urăște copilul, iar cel care îl iubește îl ceartă la vreme* (Pilde 13, 24);
- *Femeie (virtuoasă): Femeia virtuoasă este o cunună pentru bărbatul ei, iar femeia fără cinste un cariu în oasele lui* (Pilde 12, 4);
- *Ghicit: Ghicitul, tâlcuirea semnelor și visele deșarte sunt ca la aceea care este gata să nască: inima ei aiurează* (Sirah 34,5);
- *Hrană: Aruncă spre Domnul grija ta și El te va hrăni...* (Psalm 54, 25);
- *Iubire: Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși* (Levitic 19, 18); *Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău...* (Deuteronom 6, 5);
- *Înțelepciune: Înțelepciunea nu pătrunde în sufletul viclean și nu sălășluiește în trupul supus păcatului* (Înț. lui Solomon 1, 4);
- *Juruințe: Faceți juruințe și le împliniți Domnului Dumnezeului vostru* (Psalm 75, 11);
- *Luceafăr: Mai'nainte de luceafăr Te-am născut* (Psalm CIX, 3);
- *Mustrare: Mustră pe cel înțelept și te va iubi* (Pilde 9, 8);
- *Nume bun: Un nume este mai de preț decât bogăția; cinstea este mai de preț decât aurul și argintul* (Pilde 22, 1);
- *Ochi: Ochii Tăi (Doamne, n. n.) sunt prea curați ca să vadă răul* (Avacum 1, 13);
- *Părinți: Cel care cinstește pe tată se va veseli de fii și în ziua rugăciunii sale va fi auzit* (Sirah 3, 5);
- *Răzbunare: A Mea este răzbunarea...* (Deuteronom 32, 35);
- *Simbrie: Cel ce oprește simbria slugii este ca cel ce varsă sânge* (Sirah 34, 24);
- *Vise: Ca cel care se prinde de umbră și aleargă după vânt, așa este cel care crede viselor* (Sirah 34, 2).

IV.1.7. Concluzii. Vechiul Testament reprezintă, pe de o parte, un izvor prioritar al propovăduirii, prin conținutul său sacru, pe de alta, un model sub aspectul tehnicii oratorice, utilizate îndeosebi de profeți. R. P. Rambaud, premiat de Academia franceză pentru excepționalul său *Tratat de predică*, surprinde, concis, următoarele calități oratorice ale profeților: “Imagini mărețe, suflu liric, modele ale elocinței viguroase și persuasive” (*Traité moderne de prédication*, Lyon-Paris, 1941, p. 96). După captivitatea babilonică, preoții și leviții citeau legea în sinagogi, dar nu o interpretau. Comentariile sau expunerile libere care urmau erau facultative și aveau voie să ia cuvântul oricine se simțea pregătit s-o facă. Așa se explică faptul că Mântuitorul a intrat în Sinagoga din Nazaret, sâmbăta, “după obiceiul Său”, explicând textul de la *Isaia* 61, 1-2. La fel va proceda Sf. Apostol Pavel în călătoriile sale (*Fapte* 16, 26; 17, 2; 18, 19). În mod curent, oficiul propriu-zis al predicării în sinagogi îl aveau cărturarii, numiți și “învățători de lege” (*Luca* 5, 17).

Concluziile vizează, propriu-zis, câteva remarci și principii:

a. Remarci concrete privind predica profeților:

- predica profeților și-a avut sursa în descoperirea primită de Sus, în mod direct, nu într-un tezaur scripturistic preexistent;
- temele predicii vizau nu doar viața religioasă, ci și pe cea morală, socială și națională;
- genul omiletic predilect era cel parenetic (*îndemnător, mustrător, critic*), denunțând alunecările idolatre, luxul, desfrâul, nedreptatea și, în general, toate viciile;

- paradoxal, atitudinea critică și muștrătoare nu cultiva în nici un fel pesimismul. Dimpotrivă, nădejdea într-un viitor mai bun, nădejdea mântuirii neamurilor, prin venirea lui Mesia, pe Care L-au prezis cu râvnă prin cuvântul și ținuta vieții lor.

b. Principii omiletice inspirate din Vechiul Testament, aplicabile astăzi:

- Hirotonia obligă pe cel investit cu misiunea propovăduirii să consacre întreaga energie în oficiul învățătoresc, trecând peste toate obstacolele;
- Propovăduirea să fie sprijinită neapărat pe exemplul personal;
- Propovăduirea să țină seama și de viața externă, socială și materială a ascultătorilor.
- Predica să intervină și în apărarea celor oprimați, pentru a fi sprijiniți moral și material, precum odinioară procedau profeții, a căror exemplu este de-a pururi actual.

Subiecte pentru seminarizare:

1. *Predica profeților. Teme și modalități de propovăduire;*
2. *Teme și conținuturi pentru predica actuală, extrase din Vechiul Testament.*

Bibliografie:

1. **Balcă**, arhid. Nicolae, *Omiletica*, Curs dactil., Ex. V, fasc. I, BFT- București, cota 19351, f.a.;
2. **Belu**, pr. Dumitru, *Curs de Omiletică*, Editura Andreiana, Sibiu, 2012;
3. **Idem**, *Vechiul Testament ca izvor omiletic*, în *Mitrop. Ardealului*, 7-8, 11-12, an. II, 1957, pp. 504-521, respectiv 849-865;
4. **Gordon**, pr. Vasile, *Introducere în Omiletică* (Curs an IV Pastorală), Ed. Universității, București, 2001;
5. **Neaga**, pr. Nicolae, *Hristos în Vechiul Testament*, Sibiu, 1944; Ediția a II-a, Edit. Renașterea, Cluj-Napoca, 2004;
6. **Petrescu**, pr. Nicolae, *Omiletica*. Manual pentru Seminariile Teologice, București, 1978;
7. **Prelipcean**, pr. Vladimir (și colectiv), *Studiul Vechiului Testament. Manual pentru Institutele Teologice*, Editura Inst. Biblic și de Misiune al BOR, București, 1985;
8. **Ramabaud**, R. P., *Traité moderne de prédication*, Lyon-Paris, 1941.

IV.2 PREDICA MÂNTUITORULUI IISUS HRISTOS ȘI KERYGMA APOSTOLICĂ

IV.2. PREDICA MÂNTUITORULUI IISUS HRISTOS

1. Precizări introductive; 2. Mântuitorul Iisus Hristos – Predicator Desăvârșit; 3. Forma, obiectul, tematica, scopul, genurile și mijloacele predicii Mântuitorului; 4. Parabolele – mijloace preferate ale propovăduirii; 5. Concluzii.

IV.2.1. Precizări introductive. Concentrăm în aceeași prelegere câteva dintre cele mai relevante aspecte ale predicii Mântuitorului și ale kerygmei apostolice, atât din rațiuni care privesc economia programei analitice a Cursului, cât și datorită unei continuități evidente ale râvnei și conștiinciozității Sfinților Apostoli, deprinse de la Învățătorul lor Desăvârșit. Pe de o parte, ne propunem observarea trăsăturilor propovăduirii Mântuitorului, în contextul vremii secolului I al erei creștine, dar și ecoul lor în contemporaneitate. Pe de alta, să prezentăm “cheia” succesului kerygmei Sfinților Apostoli, sub raportul conținutului și al tehnicii omiletice, propriu-zis câteva din explicațiile reușitei lor, aparent paradoxale. Practic, observarea mijloacelor cuceririi unei lumi păgâne, cufundate în bezna atâtor credințe, curente și superstiții, de către niște predicatori simpli, până mai ieri atât de stângaci în a pricepe mesajul evanghelic, darămite a-l transmite și altora, ulterior, însă, atât de persuasivi prin cuvânt și faptă, dovedindu-se a fi învățători uriași ai omenirii.

Trebuie din capul locului să facem precizarea că ambele propuneri constituie subiecte foarte vaste, iar limitele firești ale cursului ne constrâng să creionăm selectiv doar anumite elemente, rămânând obligația cursanților de a le completa prin consultarea bibliografiei de la sfârșit. Pe de altă parte, despre misiunea învățătoarească a Mântuitorului și a Sfinților Apostoli, studenții au făcut cunoștință, în bună măsură, și la cursurile de studii noutestamentare, din anii I și II. În același timp, o lectură atentă a Noului Testament va da fiecărui cursant posibilitatea conturării unei imagini personale asupra slujirii învățătoarești a lui Iisus și a ucenicilor Săi, mai presus de informațiile didactice ale reperelor bibliografice, care trebuie văzute mai mult în rolul lor de a deschide căile pentru propriile înțelesuri și concluzii, aplicabile în misiunea pastoral-omiletică actuală.

IV.2.2. Mântuitorul Iisus Hristos – Predicator Desăvârșit. Despre nici un alt învățător nu s-a spus „niciodată n-a vorbit om ca Omul Acesta” (Ioan 7, 46). Această remarcă lapidară, surprinsă de evanghelist pe buzele unor slujbași simpli, trimiși de farisei să-L prindă pe Iisus și să-L aducă legat, reprezintă punctul de plecare al demersului nostru, pe cât de plăcut, pe atât de dificil de a pătrunde în tainele oratoriei divino-umane a Mântuitorului. Slujbașii s-au întors cu mâinile goale tocmai pentru faptul că au rămas fascinați de cuvintele unui învățător, pe care-L catalogaseră inițial un “agitator oarecare”. Mirarea conaționalilor, care Îl știau ca „fiu al lui Iosif”, ori „fiu al Teslarului” se vede și din întrebările spontane: „De unde știe El toate acestea?” (Marcu 6, 2); sau: „De unde la El înțelepciunea aceasta și puterile?” (Matei 13, 54); sau: „Cum știe carte fără să fi învățat?” (Ioan 7, 15).

Considerată din punct de vedere istoric, predica Mântuitorului este modelul prin excelență al predicii creștine. El este Învățătorul Unic, după propriile-I cuvinte: *Unul este Învățătorul vostru* (Matei 23, 8). „Unul”, nu în sens de singular și exclusiv, ci de revelator suprem al adevărului, cu puterea dumnezeiască de a trezi sufletele, pentru a le curăța și a le face partașe adevărului în chipul cel mai înalt.

Iisus nu a fost elevul vreunei școli dintre cele care erau la vogă în vremea Sa, întrucât predica lui nu are nici o legătură cu elenismul, alexandrinismul, ori păgânismul, în general. N-a studiat nici măcar în vreo școală iudaică, pentru că, așa cum vedem din Evanghelii, El a fost în opoziție față de cărturarii vremii Sale. A stăruit, însă, pe tâlcuirea Legii și a Proorocilor, lege

pe care n-a venit s-o strice ci s-o plinească (Matei 5, 17), adică să o desăvârșească, completând ceea ce-i lipsea, de fapt, Testamentului Vechi: iubirea universală, extinsă, pe de o parte de la conaționali la toate neamurile, pe de alta, de la cei apropiați și la vrășmași; totodată, iubirea totală, până la jertfa de sine. Așa se explică și noutatea poruncii Domnului: “Poruncă nouă dau vouă, să vă iubiți unul pe altul, precum Eu v-am iubit pe voi... (Ioan 13, 34). Așadar, noutatea constă în El, ca model al iubirii jertfelnice. Iisus este “Profetul” prin Sine, nu printr-un dar venit din altă parte. În acest fel Mântuitorul a altoit adevărul nou și absolut pe slova veche, circumscrisă în limitele spațiului poporului ales, îmbrățișând cu milă și dragoste lipsurile și tristețile unei lumi înstrăinate de Dumnezeu și a evidențiat descoperirea dumnezeiască în natura înconjurătoare, în valea Nazaretului, în seninătatea lacului Ghenizaret, de-a lungul pitoreștii văi a Iordanului, sau în tăcerea munților pământului făgăduinței.

IV.2.3. Forma, tematica, obiectul, scopul, genurile și mijloacele predicii Mântuitorului

Deși predica Mântuitorului nu se încadrează în canoanele obișnuite ale Omileticii, vom încerca, din rațiuni didactice, să adaptăm relatările Sfinților Evangheliști privind slujirea Sa învățătoarească la ceea ce socotim a fi util predicatorului de azi. În acest scop, un mare sprijin avem în studiul consistent al Părintelui Galeriu, *Mântuitorul Iisus Hristos, Învățătorul nostru Suprem* (Ort. 1/1983), pe care-l recomandăm în mod expres studenților, atât pentru informațiile în sine, cât și pentru modul duhovnicesc-pastoral în care le prezintă. Bazați pe acest studiu, pe celelalte surse menționate la finalul prelegerii, dar și pe constatări și concluzii personale, desprinse din relatările noutestamentare, semnalăm următoarele:

Forma predicii Sale a fost variată și a avut în vedere caracterul și limitele ascultătorilor, adaptându-se tot timpul puterii lor de receptare. Într-un fel a vorbit în fața cărturarilor, fariseilor și bogaților, altfel în fața oamenilor simpli și umili, ca un desăvârșit cunoscător al sufletului omenesc, după cum ne dă mărturie Sfântul Evanghelist Ioan: „Îi cunoștea pe toți și n-avea trebuință de cineva să-i dea mărturie despre om, căci El Însuși cunoștea ce era în om” (2, 24-25). Păcătoșilor, bărbați și femei, cuvântul Lui le-a trezit simțul remușcării; celor ce aveau să sufere pentru Evanghelie, le-a vorbit despre slava împărăției cerurilor. Pe cei obidiți i-a mângâiat, pe cei bolnavi i-a vindecat, pe cei morți i-a înviat, pe copii i-a binecuvântat, iar adevărurile spirituale pe care le rostea erau înfățișate într-o formă concretă și sugestivă, menită să determine punerea în mișcare a simțirii și a conștiinței ascultătorilor. Mântuitorul s-a adresat, deopotrivă, și minții și inimii celor ce-L ascultau. Așadar: adevăruri esențiale, formulate simplu, limpede, firesc și însuflețit - iată fondul, forma și forța predicii Sale.

Tema centrală a predicii Mântuitorului are ca obiect Evanghelia Împărăției lui Dumnezeu. “Pocățiți-vă, că s-a apropiat Împărăția lui Dumnezeu!” (Matei 4, 17; Marcu 1, 15) - sunt cuvinte programatice în predica Domnului. Strâns legate de tema centrală, Mântuitorul a reliefat în predici trei subiecte principale: *Dumnezeu, lumea, omul*.

Despre *Dumnezeu*, ca *Treime a iubirii: Tatăl*, a Căruia dragoste nemărginită, descrisă de Iisus prin cuvintele “Atât de mult a iubit Dumnezeu lumea încât pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat, ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică” (Ioan 3, 16). Această iubire fără limite este reliefată îndeosebi prin parabola *Fiului Risipitor*, a cărei frumusețe și adâncime este inegalabilă sub soare; *Fiul*, a Căruia iubire S-a dovedit prin actul suprem al jertfei, însoțit de cuvintele de pe Cruce: “Părinte, iartă-le lor că nu știu ce fac” (Luca 23, 34); *Duhul Sfânt, Care purcede de la Tatăl*, izvor nesecat al harului iubirii și adevărului (Ioan 14, 26; 15, 26).

Lumea este înfățișată ca operă a iubirii lui Dumnezeu și mediul de viață al omului. Este, în același timp, un *dar și un sacrament*, după expresia bine cunoscută a Părintelui Dumitru Stăniloae.

*Om*ul, ca subiect al propovăduirii Domnului, este un al doilea nume al Lui Însuși (El se numește pe Sine “Fiul Omului”- *Matei* 17, 9; 18, 11 etc.). Fiul lui Dumnezeu S-a întrupat în lume tocmai pentru a releva chipul adevărat al omului în mijlocul creației.

Scopul propovăduirii Mântuitorului este *desăvârșirea*: „Fiți, dar, voi desăvârșiți, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvârșit este” (*Matei* 5, 48). *Desăvârșirea*, cuvânt sinonim cu *mântuirea*, este posibilă doar prin iubire a semenilor, după modelul Său: „Precum v-am iubit Eu pe voi, așa să vă iubiți și voi unul pe altul” (*Ioan* 13, 34), iar iubirea semenilor se vedește prin slujire jertfelnică, așa cum tot El a slujit, mărturisind, totodată: „Fiul Omului n-a venit să I se slujească, ci ca să slujească El și să-Și dea sufletul răscumpărare pentru mulți” (*Matei* 20, 28).

Genurile (formele) propovăduirii sunt două: *omilia* și *predica tematică*. Omilia era în uz la iudei în vremea Sa, atât la Templul din Ierusalim, cât și în sinagogile provinciale. Să ne amintim relatarea Sfântului Evanghelist Luca privitoare la începuturile predicii Mântuitorului în Nazaret, într-o zi de sâmbătă, când a citit un fragment din Cartea prorocului Isaia: „Duhul Domnului este peste Mine, pentru care M-a uns să binevestesc săracilor; M-a trimis să vindec pe cei zdrobiți cu inima; să propovăduiesc robilor dezrobirea și celor orbi vederea; să slobozesc pe cei apăsați și să vestesc anul plăcut Domnului” (*Isaia* 61, 1-2; *Luca* 4, 18-19). Apoi, „închizând cartea și dând-o slujitorului, a șezut, iar ochii tuturor erau ațintiți asupra Lui. Și El a început a zice către ei: Astăzi s-a împlinit Scriptura aceasta în urechile voastre. Și toți Îl încuviințau și se mirau de cuvintele harului care ieșeau din gura Lui” (*Luca* 4, 20-22). Este deosebit de relevantă precizarea Sfântului Luca că Iisus a intrat în sinagogă sâmbăta, *după obiceiul Său* (4, 16), ceea ce înseamnă că în multe alte rânduri a intrat, a citit și a tâlcuit. În termenii noștri de azi, a făcut *exegeză biblică*, adică *omilie*.

Iar al doilea gen, foarte evident în Sfintele Evanghelii, este *predica tematică*, axată în special pe subiecte morale, dar și de eshatologie, ca, de exemplu, în *Predica de pe Munte* și în cuvântările de dinaintea Patimilor și a Răstignirii.

Mijloacele propovăduirii Mântuitorului cuprind o gamă foarte variată de procedee stilistice și retorice. În capitolul al X-lea al Cursului, dedicat stilului predicii, vom observa că la fiecare dintre principalele figuri de stil și figuri retorice, cunoscute în literatură, pot fi date numeroase ilustrări din cuvintele lui Iisus (*a se vedea exemplificările*). Pe de o parte, figuri stilistice de cuvinte (*epitetul, comparația, metafora, metonimia, sinecdoca, alegoria* etc.), pe de alta, figuri stilistice retorice (*interogația retorică, invocația retorică, antiteza, gradația, eufemismul, corecția, apostrofa, ironia fină* etc.).

IV.2.4. Parabolele, ca mijloace preferate în predica Mântuitorului. Cu toate că în multe împrejurări folosea vorbirea obișnuită, numită *directă* (*Predica de pe Munte* ș.a.), Mântuitorul a întrebuițat cu precădere parabola, modalitate întâlnită, de altfel, frecvent la popoarele orientale. O întâlnim, de asemenea, în Vechiul Testament (de ex. *Parabola viei neroditoare* – *Isaia* 5, 1-7).

Ca termen, *parabolă* (gr. s. *παραβολή*; v. *παραβάλλω*; din *παρά* – *alături* și *βάλλω* – *arunc, las să cadă, așez*) înseamnă “a așeza lucrurile alături, a spune lucrurile în alt mod”. Enumerăm, concis, câteva din avantajele întrebuițării parabolei:

- pentru ascultătorii simpli, istorioarele simple, intuitive, sunt mai ușor de ținut minte;
- prin parabole se pot biciui mai ușor păcatele, fără ca cei de față să se simtă vizați direct;
- parabola solicită gândirea mai mult decât vorbirea directă, contribuindu-se, astfel, și la ascutirea minții ascultătorilor;
- parabola dă posibilitatea de a feri unele adevăruri sfinte sau taine dumnezeiești. Să ne amintim de cuvintele Mântuitorului: “Vouă vă este dat să știți tainele împărăției

cerurilor, iar acelora (fariseilor, n. n.), nu. Pentru aceasta le și grăiesc în pilde, ca văzând să nu vadă și auzind să nu audă și să nu înțeleagă” (Matei 13, 13).

La o analiză izolată a acestor cuvinte, s-ar părea că Mântuitorul înadins voiește ca numai unii să înțeleagă... Evident, este exclusă orice formă sau intenție de discriminare. Explicația o avem, practic, în versetul al 15-lea: “Inima acestui popor s-a învățat și cu urechile aude greu și ochii lui s-au închis, ca nu cumva să vadă cu ochii și să audă cu urechile și cu inima să înțeleagă și să se întoarcă și Eu să-i mântuiesc...”. Așadar, este vorba de un act deliberat, de *învârtoșare*, din partea unor ascultători (nu din partea Domnului!), El respectând, efectiv, voința lor liberă.

O dată cu faptul că parabolele Mântuitorului reprezintă un material prioritar pentru predicatorii creștini din toate timpurile (dovadă fiind, cărțile cu omilii și predici), despre ele avem la îndemână și o vastă literatură laică, în general, de bună calitate. Relativ recent, filosoful Andrei Pleșu, pornind de la acest verset 13, cap. 13 al Evangheliei după Matei, aparent contradictoriu, a publicat, la rândul său, o lucrare interesantă în acest subiect (*Parabolele lui Iisus. Adevărul ca poveste*, Humanitas, 2012), lucrare premiată chiar în anul apariției, justificat, în opinia noastră, de Uniunea Scriitorilor din România. Pentru că lucrarea vizează în special *receptivitatea ascultătorilor*, vom face câteva referiri asupra ei în capitolul al VII-lea al Cursului (*Predica, predicatorul și ascultătorii*), semnalând, pe scurt, plusurile și minusurile care ni se par relevante. Autorul însuși, în câteva conferințe publice vizând tema și cartea, își intitulează demersul „o analitică a receptivității” și de aceea socotim potrivită plasarea referințelor în cap. al VII-lea și nu aici.

Exegeții nominalizează, în general, 33 de parabole, care se întrec în frumusețe unele pe altele și prin care se fac cunoscute, în mod discret, adevăruri dogmatice care depășesc puterea obișnuită de înțelegere. Ne amintim în acest sens și de principiul pedagogic enunțat de filosoful britanic Herbert Spencer (1820-1903): “Pe cele abstracte le facem sensibile prin cele cunoscute”. Așa se explică faptul că parabolele conțin tablouri luate din toate genurile de ocupații cunoscute atunci în Țara Sfântă: agricultură, pescuit, gospodăria casnică din familie, relațiile sociale comune, tabieturile casei regale etc. La frumusețea lor stilistică și adâncimea mesajului omiletic, se adaugă, desigur, valoarea actualității: oricare dintre ele pare a fi rostită acum, pentru noi, cei de azi.

IV.2.5. Concluzii. Mântuitorul Iisus Hristos este Modelul Desăvârșit al predicatorului ideal. Recunosc acest fapt până și oameni de cultură laică foarte solidă. Bunăoară, criticul literar Vasile Florescu (1915-1982) notează într-o carte publicată de Editura Academiei Române, chiar în plină perioadă comunistă: “Hristos a fost un vorbitor cu totul peste nivel., iar parabolele Sale, chiar în traducere, impresionează și pe cel mai adânc adversar al creștinismului...” (*Retorica și neoretorica*, 1973, p. 91). Iar Simion Mehedinți (1868-1962), cel mai mare geograf și etnograf român, dar și un profund pedagog creștin ortodox, mărturisește, la rândul său: “Iisus a fost cel dintâi mare educator al omenirii” (*Trilogia școlii*, în vol. *Scrieri despre educație și învățământ. Antologie*, E.A., București, 1992, p. 216).

Iisus vorbea, după mărturia evanghelistului, „ca Unul care are putere, iar nu cum îi învățau cărturarii lor” (Matei 7, 29), putere ce izvora, de fapt, din ființa Sa dumnezeiască, totodată din lipsa de păcat, cum Însuși a spus: “Cine din voi Mă va vădi de păcat?” (Ioan 8, 16). Așadar, mai presus de toate procedeele stilistice și mijloacele de propovăduire, stă *exemplul Său personal*. De aici deducem fără greutate “cheia” principală a reușitei actului omiletic dintotdeauna: sfințenia vieții predicatorului, în acest sens potrivindu-se și propovăduitorilor cuvintele Domnului: “Fiți desăvârșiți, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvârșit este” (Matei 5, 48).

Iisus Hristos, Dumnezeu și Om Desăvârșit, era numit nu întâmplător *Rabi (Învățător)*, El însuși mărturisind că pentru a învăța a venit în lume: “Să mergem în orașele și satele care

sunt mai aproape, ca să vestim și acolo, căci pentru aceasta am venit” (*Marcu* 1, 38), sau: “Se cade Mie să vestesc împărăția lui Dumnezeu și altor cetăți, căci spre aceasta sunt trimis” (*Luca* 4, 43). Evident, nu trebuie înțelese în sens exclusivist aceste cuvinte. O dată cu misiunea învățătoarească sau profetică, Mântuitorul le-a slujit la modul absolut și pe celelalte două: pastorală (*împărătească*) și sfințitoare sau arhierescă. Vrea să sublinieze, însă, importanța mântuitoare a predicii, iar exemplul Său va fi urmat îndată de Sfinții Apostoli, așa cum similar se exprimă și Sf. Ap. Pavel, când spune: “Căci Hristos nu m-a trimis să botez, ci să binevestesc!” (*I Corinteni* 1, 17).

IV.3. KERYGMA APOSTOLICĂ

1. Precizări terminologice; 2. Etapele și prioritatea propovăduirii; 3. Cuvântări cunoscute ale Sfinților Apostoli și câteva trăsături specifice; 4. Concluzii.

IV.3.1. Precizări terminologice. Pentru predica sau propovăduirea Sfinților Apostoli, specialiștii în studii omiletice și biblice întrebuințează, în general, termenul consacrat „kerygmă”, de origine greacă (vezi, de pildă, N. Petrescu, *Omiletica...*, 1977; Al. Olivar, *Dizionario di Omiletica...*, 1998; V. Grigoraș, *Kerygma apostolică...*, 2001; C. Preda, *Propovăduirea apostolică...*, 2005). Ca substantiv, *κήρυγμα* înseamnă *vestire, anunț public, predică*, corespondentul verbului *κηρύσσω*, care se traduce prin *a proclama, a vesti, a predica*.

Bazat pe o bibliografie nou-testamentară riguros selectată, Constantin Preda face un pas mai departe, scoțând în evidență câteva nuanțări terminologice deosebit de utile. Astfel, expresia care acoperă integral propovăduirea apostolică este de „cuvântări kerygmatico-misionare”, întrucât Sfinții Apostoli, propovăduind, împlinesc, de fapt, misiunea încredințată lor de Mântuitorul Iisus Hristos, atunci când le-a poruncit: „Mergând, învățați...” (*Matei* 28, 19). Aceste cuvântări se împart, practic, în patru categorii: *kerygmatic* (*vestirea inițială*, atât la iudei, cât și la păgâni), *apologetice* (*de apărare a creștinilor, acuzați pe nedrept*), *bisericești* (*predica/omilia adresată creștinilor*), *procesuale* (*de apărare în tribunale, ori în fața puternicilor zilei*). Trebuie să precizăm, însă, că în procesul de naștere și consolidare a unei comunități creștine printre păgâni, istoria Bisericii primare consemnează, propriu-zis, trei pași ai propovăduirii: *kerygma*, *cateheza* și *predica (omilia)*.

Să ne imaginăm, concret, cum se petreceau lucrurile într-o comunitate în care venea pentru prima oară un Apostol: spunea cine este, în numele cui vorbește și, apoi, prezenta pe scurt învățătura evanghelică. Cu alte cuvinte, *anunța, vestea* ceva. Desfășura, adică, o acțiune *kerygmatică*. Dacă acea comunitate îl accepta, urma o perioadă, mai mare sau mai mică (de la caz la caz) de *catehizare*. După catehizare cei instruiți erau botezați, participau la Sfânta Liturghie și, aici, ascultau apoi *omilia* și, alternativ, *predica tematică*.

IV.3.2. Etapele și prioritatea propovăduirii Sfinților Apostoli. Predica Sfinților Apostoli, așa cum ne este înfățișată în Noul Testament, s-a desfășurat în patru etape:

1. Predica din Ierusalim (*Fapte* 2-8);
2. Predica din Samaria, Damasc și Antiohia (*Fapte* 8-12);
3. Predica Sf. Pavel și Barnaba în Galatia Meridională (*Fapte* 13-14);
4. Extinderea Evangheliei în Europa, prin predica Sf. Ap. Pavel (*Fapte* 15-18).

Din izvoarele Tradiției se poate completa și reconstitui în bună măsură aria kerygmei apostolice. Bunăoară, istoricul bisericesc Eusebiu de Cezareea (aprox. 260-340), bazat pe câteva informații preluate de la Origen, are un capitol special în a sa *Istorie Bisericească*, intitulat „În ce părți ale lumii au propovăduit Apostolii”, din care spicuim: „Sfinții Apostoli ai Mântuitorului precum și ucenicii lor s-au împrăștiat în toată lumea locuită pe atunci. După Tradiție, lui Toma i-a căzut soarta să meargă în Parția, lui Andrei Sciția, lui Ioan Asia, unde a

și petrecut vreme mai îndelungată, murind în orașul Efes. Petru pare a fi predicat la început între iudeii împrăștiați prin Pont, Galatia, Bitinia, Capadocia și Asia, iar pe urmă a venit și la Roma, unde, la dorința lui, a fost răstignit cu capul în jos. Ce să mai zicem de Pavel, care începând din Ierusalim și până în părțile Iliricului a plinit Evanghelia lui Hristos și a murit apoi ca martir pe vremea lui Nero la Roma? Așa ne spune textual Origen în cea de-a treia carte la Comentariul său la Cartea Facerii” (P.S.B..., 13, p. 99).

Prioritatea propovăduirii apostolice față de săvârșirea cultului și chestiunile bisericești organizatorice, trebuie înțeleasă cronologic, nu valoric. Bunăoară, pentru ca ascultătorii să creadă și să accepte administrarea Sfintelor Taine și participarea la cultul divin, în general, trebuia să fie convinși să creadă, mai întâi, prin predică. În acest sens trebuie înțelese cuvintele Sf. Ap. Pavel, când spune: “Căci Hristos nu m-a trimis să botez, ci să binevestesc!” (I Corinteni 1, 17). Sau, și mai explicit: „Cum vor chema numele Aceluia în Care n-au crezut? Și cum vor crede în Acela de care n-au auzit? Și cum vor auzi fără propovăduitor?... Prin urmare, credința este din auzire, iar auzirea prin cuvântul lui Hristos” (Romani 10, 14-15; 17). Această prioritate cronologică a predicii poate fi constatată biblic chiar din primele zile ale istoriei Bisericii creștine. Văzând că slujirea agapelor le răpește prea mult timp, Apostolii au încredințat această slujire diaconilor, zicând: „Nu este potrivit ca noi, părăsind cuvântul lui Dumnezeu, să slujim la mese. Drept aceea, fraților, căutați șapte bărbați dintre voi, bine văzuți, plini de Duhul Sfânt, pe care noi să-i rânduiim la această slujbă...” (Fapte 6, 2-3).

IV.3.3. Cuvântări cunoscute ale Sfinților Apostoli și câteva trăsături specifice.

Pentru a ne edifica, pe cât este posibil, asupra structurii, conținutului și modului de prezentare a predicii apostolice, trebuie să analizăm cu atenție cuvântările cuprinse în Faptele Apostolilor, prin lectură proprie, iar pentru interpretare să apelăm la sprijinul comentariilor Sfinților Părinți, dar și ale specialiștilor bibliști de astăzi¹⁹:

- a. *Cuvântări ale Sf. Ap. Petru*: la alegerea lui Matia (1, 16-22); în ziua Pogorării Sf. Duh (2, 14-40); în pridvorul lui Solomon (3, 12-26; două în fața Sinedriului (4, 8-20 și 5, 19-32); în fața lui Corneliu (10, 28-43); în fața ierusalimitenilor (11, 5-17); la Sinodul Apostolic (15, 7-11).
- b. *Cuvântări ale Sf. Ap. Pavel*: în Antiohia Pisidiei (13, 16-17); în Listra (14, 14-16); în fața Areopagului (17, 22-31); la Efes (20, 18-35); la Ierusalim (22, 1-24); în fața Sinedriului (23, 1 ș.u.); în fața lui Felix (24, 10-31); în fața lui Festus (24, 2-29)
- c. *Cuvântarea Sf. Iacob la Sinodul I Apostolic* (15, 13-31);
- d. *Cuvântarea Sf. Ștefan* (7, 2-53).

Analizând din punct de vedere omiletic aceste cuvântări se desprind câteva trăsături specifice:

- *Structura (schema) cuvântărilor*, după cum remarcă J. Dupont în studiile sale, constă, în general, din șase elemente constitutive: 1. Un exordiu de circumstanță, care motivează cuvântarea; 2. O trimitere la slujirea publică a Mântuitorului; 3. Împrejurările în care El a murit; 4. Proclamarea solemnă a Învierii Sale; 5. Explicarea însemnătății Învierii, pe baza Scripturii; 6. Concluzie ce include anunțarea iertării păcatelor, celor care acceptă mesajul (apud C. Preda, *Propovăduirea...*, p. 59). Simplificând schema acestor elemente, observăm, practic, următoarele trepte ale cuvântărilor: *un mic rezumat al istoriei vetero-testamentare, cu evidențierea unor profeții mesianice, apoi întruparea, activitatea, moartea și învierea Domnului, încheindu-se cu anumite sfaturi morale.*

¹⁹ Pentru examen, studenții vor cunoaște conținutul acestor cuvântări, o dată cu remarcarea anumitor strategii omiletice și procedee stilistice, făcând apel și la cunoștințele acumulate la Studiile Biblice, în anii I și II.

- Pentru Sfinții Apostoli, predica este întâi de toate o *ascultare* a poruncii Domnului (*Mergând, învățați toate neamurile...*), precum mărturisește Sf. Ap. Pavel: “Căci Hristos ... m-a trimis... ca să binevestesc” (*I Corinteni* 1, 17); sau: “Poruncă mare stă asupra mea. Vai mie dacă nu voi binevesti” (*I Corinteni* 9, 16); totodată, un act de ascultare din partea ucenicilor Sfinților Apostoli: “Propovăduiește cuvântul, stăruiește cu timp și fără timp” - îndeamnă Sf. Pavel pe Timotei (*II Timotei* 4, 2);
- *Characterul preponderent* al kerygmei este misionar, atât de necesar în Biserica primară;
- *Locul desfășurării* kerygmei era diferit, după împrejurări: în Templul din Ierusalim (*Fapte* 5, 21) și în Sinagogle provinciale (*Fapte* 9, 20); în casele creștinilor, sau ale viitorilor creștini (*Fapte* 13, 7); în piețe (*Fapte* 17, 17); în aer liber (*Fapte* 16, 13-14) etc.;
- Din punctul de vedere al *adaptării*, Sfinții Apostoli s-au dovedit buni cunoscători ai psihologiei ascultătorilor, ai mentalității și culturii lor, factori de care înțelegeau să țină seama în activitatea predicatorială. Temele, argumentele și stilul folosit erau perfect adaptate la fondul apercetiv și la posibilitățile efective de receptare. Astfel, în fața păgânilor lipsiți de cultură din Listra, Pavel vorbește simplu, despre Dumnezeu creatorul și purtătorul de grijă al lumii (*Fapte* 14, 15-17); în Areopag, ține un cuvânt elevat, pentru că avea ascultători instruiți (*Fapte* 17, 22-31); în Ierusalim ține un cuvânt apărare în fața conaționalilor (*Fapte* 22, 1-21); în fața lui Agripa, un cuvânt adaptat la un iudeu instruit (*Fapte* 26, 2-23); către procuratorul Felix se adresează potrivit normelor juridice romane (*Fapte* 24, 10-21) etc.;
- Predica apostolică este strâns legată de *viața harismatică* în Iisus Hristos. Cuvântului propovăduit îi era asociată administrarea Sfințelor Taine. Mântuirea nu se poate dobândi prin simpla ascultare a predicii, ci prin *ascultarea predicii și prin primirea Sfințelor Taine*. Dovada cea mai elocventă o avem la Cincizecime, când, în urma ascultării cuvântării Sf. Ap. Petru, cei de față, “pătrunși la inimă”, au întrebat, plini de emoție sfântă: „bărbați, frați, ce să facem?” botezându-se „ca la trei mii de suflete” (*Fapte* 2, 37, 41).

*

IV.3.4. Concluzii. Așa cum foarte bine se cunoaște din Sfintele Evanghelii, Sfinții Apostoli nu au fost cărturari, ci oameni simpli, cărora Sfântul Duh le-a descoperit știința tainelor dumnezeiești și darul limbilor. Cunoscând bine adevărurile divine pe care aveau să le predice, fiind martori ai Domnului (*Fapte* 1, 8) și profund convinși de aceste adevăruri, Apostolii au dobândit puterea să expună în limbajul propriu aceste adevăruri. Există o regulă în retorică, după care cel care stăpânește bine ideile, adică cel ce are noțiunile clare în minte, le poate prezenta cu ușurință și în cuvinte. Romanii spuneau: *Res verba rapiunt (ideile răpesc, smulg, cuvintele)*, cugetare din care desprindem că toți predicatorii creștini trebuie să-și contureze bine imaginea adevărului pe care îl au de înfățișat, pentru a-l transmite, apoi, fără dificultăți ascultătorilor.

Sfinții Apostoli nu au învățat retorica în vreo școală specială, nici nu și-au cultivat o vorbire rafinată, în stilul celui cu care se mândreau retorii greci păgâni, ci și-au însușit cu smerenie darurile primite de sus, pentru a spulbera părerea unora că lumea a fost cucerită prin măiestria cuvintelor omenești și nu prin dumnezeirea adevărilor creștine. Este exact ceea ce a exprimat Sf. Ap. Pavel: “Iar cuvântul meu și propovăduirea nu stau în dovezile meșteșugite ale înțelepciunii omenești, ci în dovedirea Duhului lui Dumnezeu” (*II Corinteni* 2, 4).

Subiecte pentru seminarizare:

1. *Temele prioritare ale predicii Mântuitorului;*
2. *Parabolele lui Iisus și analitica receptivității;*
3. *Predica Mântuitorului și kerygma Sfinților Apostoli. Scurtă analiză comparativă.*

Bibliografie:

1. **Belu**, pr. Dumitru, *Curs de Omiletică*, Editura Andreiană, Sibiu, 2012;
2. **Idem**, *Predica apostolică*, în *Mitr. Ardealului*, an. XI, 1966, nr. 1-3, pp. 100-108;
3. **Eusebiu de Cezareea**, *Scrieri. Partea I*, trad. Pr. prof. T. Bodogae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, P.S.B., vol. 13, București, 1987;
4. **Florescu**, Vasile, *Retorica și neoretica*, Editura Academiei, București, 1973;
5. **Galeriu**, pr. Constantin, *Mântuitorul Iisus Hristos, Învățătorul nostru Suprem*, Ort., an XXXV, 1983, nr. 1, pp. 34-60;
6. **Gordon**, pr. Vasile, *Introducere în Omiletică* (Curs an IV Pastorală), Ed. Universității, București, 2001;
7. **Grigoraș**, pr. Costachi, *Kerygma apostolică în predica Sfântului Apostol Pavel*, Ed. Trinitas, Iași, 2001;
8. **Jeremias**, Ioachim, *Parabolele lui Iisus*, trad. PS Calinic Dumitru, Pr. Prof. V. Mihoc și Dr. Șt. Matei, Editura Anastasia, București, 2000;
9. **Mehedinți**, Simeon, *Scrieri despre educație și învățământ. Antologie*. Editura Academiei, București, 1992;
10. **Idem**, *Creștinismul românesc*, Edit. Anastasia, București, 1995;
11. **Idem**, *Parabole și învățături din Evanghelie*, Ed. Sophia, București, 2002;
12. **Nicolaescu**, diac. Nicolae; Marcu, pr. Grigorie; Vlad, pr. Sofron; Munteanu, pr. Liviu, *Studiul Noului Testament – Pentru Institutele Teologice*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, Ediția a III-a, București, 1983;
13. **Olivar**, Alexandre, *Predicazione: nella chiesa antica*, în „Dizionario de Omiletica”, Torino-Bergamo, 1998, pp. 1216-1222;
14. **Petrescu**, pr. Nicolae, *Omiletica. Manual pentru Seminariile Teologice*, București, 1978;
15. **Pleșu**, Andrei, *Parabolele lui Iisus. Adevărul ca poveste*, Editura Humanitas, București, 2012;
16. **Preda**, pr. Constantin, *Propovăduirea Apostolică. Structuri retorice în Faptele Apostolilor*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 2005.

IV. 4. PREDICA ÎN TRADIȚIA PATRISTICĂ A BISERICII (prezentare selectivă)

1. Precizări de ordin cronologic; 2. Predica Părinților Apostolici; 3. Predica din perioada I a literaturii patristice (sec. II-III); 4. Predica din perioada a II-a a literaturii patristice (de „aur”); 5. Predica din perioada numită „post-patristică”; 6. Concluzii utile predicii de azi.

IV.4.1. Precizări de ordin cronologic. În tratatele clasice de Patrologie, „perioada patristică” este încadrată temporal de la Părinții Apostolici, până la Sf. Ioan Damaschin († 749), inclusiv²⁰. După această limită, se vorbește, în mod curent, de una „post-patristică”. Discuțiile mai noi privind această periodizare atrag atenția asupra faptului că nu este corect a limita perioada patristică la secolul al VIII-lea, iar Părinți precum Sfinții Grigorie Palama, Simeon Noul Teolog sau Grigorie Sinaitul, de pildă, să fie înregistrați înafara ei. Interesant de remarcat, în aceeași idee, este și faptul că părintele George Florovsky (1893-1979), bunăoară, propune termenul de „sinteză neo-patristică”, prin care înțelege o valorificare în perioada modernă a scrierilor Sfinților Părinți, o întoarcere la izvoarele vii ale operei lor. Desigur, discuțiile (și controversele, chiar) asupra terminologiei și delimitărilor sunt mult mai ample, dar nu e locul aici să le evocăm. De aceea, pentru a le depăși, preferăm expresia mai largă **tradiția patristică a Bisericii**, așa cum am menționat în titlu, în care includem Părinții și Scriitorii bisericești, de la sfârșitul veacului I, până în contemporaneitate, în așa fel încât în „listă” să poată fi cuprinși toți cei care s-au remarcat în câmpul omiletic, începând cu Părinții Apostolici, continuând cu Părinții veacului de Aur și ajungând până aproape de zilele noastre, la Sfântul Filaret al Moscovei, la Sfântul Nicolae Velimirovici etc. Înainte de a trece la evocări și descrieri, socotim necesare încă două precizări: prima, că prezentarea va fi selectivă, pentru a ne încadra firesc în limitele programei analitice; a doua, că vom folosi, totuși, periodizarea clasică, dar numai din motive de sistematizare didactică.

IV.4.2. Predica Părinților Apostolici. Denumirea de “Părinți apostolici” a fost pusă în circulație în secolul al XVII-lea, de către primul editor al acestor scriitori, Jean Baptiste Cotelier, teolog catolic francez, în lucrarea sa *Patres aevi apostolici* (2 volume, Paris, 1672).

Propriu-zis, sunt numiți “apostolici” scriitorii creștini din a doua jumătate a secolului I și prima jumătate a secolului al II-lea, care au fost ucenici ai Sfinților Apostoli sau cel puțin i-au cunoscut: *Barnaba*, *Clement Romanul*, *Ignatie al Antiohiei*, *Policarp*, *Păstorul lui Herma*, *Papias*, la care se adaugă autorii anonimi ai *Epistolei către Diognet* și ai *Didahiei celor doisprezece Apostoli*. Evident, titlul de “părinte” și de “apostolic” nu se poate acorda tuturor acestor scriitori, pentru că nu sunt nici toți “părinți” nici toți “apostolici”, dar uzul, printr-un pogorământ, i-a înglobat pe toți. Literatura patristică din această perioadă este strâns legată de scrierile Vechiului și Noului Testament, are o înfățișare modestă și un caracter dublu: *missionar* (adresându-se necreștinilor) și *catehetic* (pentru creștini). Se poate împărți în trei categorii principale: *epistolară*, *apologetică* și *antieretică* (sau *polemică*). Din istoria predicii se observă două fapte esențiale în perioada de care ne ocupăm: a) încetarea inspirației divine speciale, pentru că s-a încheiat elaborarea scrierilor Sfintei Scripturi și de acum înainte urmează comentariul autentic al cuvântului lui Dumnezeu; b) intră în funcție natura umană, elocința și arta literară, mai mult ca în perioada apostolică, tot cu ajutorul harului divin, bineînțeles. Predica se va sprijini, așadar, tot pe ajutorul lui Dumnezeu, dar ea trebuie să devină acum o una cultivată și elocventă, pentru o reușită corespunzătoare. Oficiul predicatorial aparține prin excelență episcopului. Dar preoții, diaconii și chiar laicii (în anumite condiții) nu sunt excluși

²⁰ Părintele Profesor Ioan Gh. Coman identifică însăși Patrologia, ca materie de studiu, cu „perioada patristică”, împărțind-o în trei secțiuni: prima, a *începuturilor* (sec. I – începutul sec. IV); a doua, a *înfloririi* sau *de aur* (de la 313-jumătatea secolului al V-lea); a treia, *decadentă* (461-749). Vezi *Patrologie*, vol. 1, Edit. Inst. Biblic și de Misiune al BOR, 1984, pp. 25-33.

de la această slujire. Sfântul Apostol Pavel scria ucenicului său Timotei: “Preoții cei ce-și țin bine dregătoria să se învrednicească de îndoită cinstire, mai ales cei ce se ostenesc în cuvânt și în învățătură” (*I Timotei* 5, 17). Clement Alexandrinul († 215) știe că episcopul este cel responsabil de propovăduirea cuvântului, dar notează că și prezbiterul are oficiul de propovăduitor. Mai mult, spune expres: “Adevăratul prezbiter al Bisericii nu-i decât acela care face și învață cele ce sunt ale lui Dumnezeu” (*Stromate*, VI, 13, P. G. 9, 328). De altfel și canonul 58 apostolic prevede că preotul este împreună răspunzător cu episcopul de instruirea credincioșilor: “Episcopul sau preotul care nu poartă grijă de cler sau de popor și nu-l învață buna cinstire de Dumnezeu să se afurisească”. Diaconii predica, de asemenea, când episcopul sau preotul erau bolnavi, ori lipseau cu treburi importante din localitate. Obișnuit, diaconii erau utilizați în activitatea de instruire a catehumenilor. Laicii aveau permisiunea să predice în biserică numai cu încuviințarea episcopului. Origen, se știe, a predicat în Cezareea cu încuviințarea lui Teoctist al Cezareii și a lui Alexandru al Ierusalimului.

Pentru denumirea cuvântărilor religioase se foloseau termenii: *κήρυγμα* (*predica misionară*), *διαλέξεις* (*didactică populară*), *ὁμιλία* (*exegeza*) și *λόγος* (*predica tematică*). Predica se rostea în toate zilele în care se oficiau servicii religioase. Se propovăduia în biserici anume construite pentru cult. Numai în cazuri excepționale se predica în catacombe și în bisericile cimitirelor. Episcopul predica stând jos în scaunul său, iar preotul în picioare, din fața Altarului. Uneori se rosteau mai multe cuvântări în cadrul aceleiași slujbe.

Drept ilustrare, evocăm scrierea socotită a fi *cea mai veche cuvântare*, anume *Epistola a II-a a Sfântului Clement*, episcop al Romei (92-101), adresată corintenilor. Cu toate că paternitatea acestei lucrări omiletice este oarecum controversată, fapt care creează anumite dificultăți de localizare, din punctul nostru de vedere interesează, desigur, conținutul omiletic și felul în care este prezentat. Ca gen, cuvântarea se încadrează în categoria parenezelor, fiind, de fapt, o grupare de pareneze, întrucât este plină de îndemnuri la virtute și la pocăință, în vederea îndreptării. Cuvântarea are ca scop principal atenționarea acelor membri ai Bisericii din Corint, mai ales din rândul tinerilor, care produsese războaie și alungaseră pe preoții slujitori. Are 20 de paragrafe. Caracterul parenetic se evidențiază chiar de la început: “Fraților, așa trebuie să gândim de Iisus Hristos, ca de Dumnezeu, ca de Judecătorul viilor și al morților, că nu trebuie să gândim lucruri mici despre mântuirea noastră. Dacă gândim lucruri mici de Iisus Hristos, lucruri mici nădăjduim să primim. Cei care ascultă vorbindu-li-se de Hristos, ca și cum li s-ar vorbi de niște lucruri mici, păcătuiesc; de facem așa, păcătuim și noi, ca nu știm de unde am fost chemați, de Cine și spre ce loc, că nu știm câte a suferit Iisus Hristos pătimind pentru noi...” (*PSB*, Vol. I, Cap. I, p. 94). După înșirarea feluritelor sfaturi, autorul face un apel fierbinte pentru pocăință, mai ales în cap. XVI și XVII: “Să luăm, deci, fraților, nu mic prilej de a ne pocăi. Cât avem timp să ne întoarcem la Dumnezeu cel ce ne-a chemat, până îl mai avem încă pe Cel ce ne primește. Dacă ne lepădăm de plăcerile acestea și dacă ne stăpânim sufletul nostru și nu-i mai împlinim poftele lui cele rele, vom avea parte de Iisus... Să ne ajutăm, dar, unii pe alții și să-i povățuim pe cei slabi spre bine, ca să ne mântuim toți; să ne sfătuim unii pe alții și să ne întoarcem la credință. Să nu părem credincioși și cu luare aminte numai atunci când ne predică preoții, ci și când ne ducem acasă, să ne amintim de poruncile Domnului...” (*Ibid.*, p. 102).

Că este vorba de o predică și nu de epistolă se poate dovedi ușor: În cap. I se vorbește de *ascultarea* cuvântului, termenul exprimând atitudinea credincioșilor prezenți la slujbă în timpul când se citea sau se rostea predica. În cap. al XVII-lea sunt cuprinse cuvintele: “Să ne arătăm credincioși și ascultători nu numai acum când suntem povățuiți de către preoți, ci și când mergem acasă...” . Astfel, acest îndemn nu poate avea alt înțeles decât ca făcând parte dintr-o cuvântare adresată unor ascultători prezenți la slujbă. Și dovezile pot continua.

IV.4.3. Predica din perioada I a literaturii patristice (sec. II-III). Pentru această perioadă trebuie pomeniți îndeosebi următorii: *Clement Alexandrinul*, *Tertulian*, *Origen*, *Grigorie Taumaturgul*, *Ciprian*, *Lactanțiu*, *Ilariu* și *Hipolit*. Fiecare din ei merită atenție, însă spațiul programat nu ne îngăduie a vorbi despre operele omiletice ale tuturor. De aceea, zăbovim selectiv.

- **Clement Alexandrinul** (aprox. 150-216) ne-a lăsat o valoroasă omilie, *Care bogat se va mântui?* (PSB, 4, pp. 35-66), cuvântare axată pe textul de la *Marcu* 10, 17-31, îndeosebi pe fragmentul: „Mai lesne este cămilei să treacă prin urechile acului, decât bogatului să intre într-o împărăție a lui Dumnezeu” (10, 25). Particularitatea acestei omilii constă, pe de o parte, în faptul că în ea se tratează pentru prima dată în mod amănunțit tema bunurilor materiale din unghiul de vedere al moralei creștine, pe de altă, în faptul că valorifică în expunerea sa nu numai argumente teologice, dar și puncte de vedere sociale, privind bunurile ca mijloace menite să lege pe oameni între ei, să-i sprijine în demersul lor legitim de a se organiza în cadrul comunității. Autorul condamnă vehement, de la începutul cuvântării, atât bogăția agonisită necinstit, cât și pe cei care-i lingușesc pe bogătașii egoiști și îmbuibăți: “După părerea mea, cei ce aduc bogaților ca daruri cuvinte de laudă ar trebui socotiți, pe bună dreptate, nu numai lingușitori și meschini, pentru că cinstesc cu fățarnicie, peste măsură, pe cale care nu merită a fi cinstite, ci și necredincioși și vicleni...” (*Ibid.*, p. 35).

- **Origen** (185-254) este cel dintâi teolog răsăritean de la care ne-au rămas un însemnat număr de predici. El este începătorul omiliei propriu-zise, inclusiv ca termen. Este adevărat că și înainte de el s-au rostit omilii în cadrul cultului, pe baza textelor scripturistice, dar ele nu aveau o legătură exclusivă cu textul de la care porneau. Începând cu Origen, însă, omilia se individualizează, ca predică exegetică (analitică), legată strâns de textele scripturistice, de la un capăt la altul. Iar pentru predica tematică, cu puncte de plecare în textele scripturistice, dar cu o arie mai largă de inspirație, se utilizează termenul de „logos”.

Opera sa exegetică cuprinde aproape întreaga Scriptură, dar, din păcate, nu toate omiliile s-au păstrat. Dintre acestea le amintim doar pe cele traduse deja în românește: *Omilia la Facere*, *Ieșire*, *Numeri*, *Iosua*, *Cântarea Cântărilor*, *Cartea Proorocului Ieremia* (PSB, 6). Erudiția lui Origen este arhicunoscută. Începuturile educației le datorează tatălui său, Leonida, care, fericit că fiul este atât de receptiv “îi săruta pieptul, pe când Origen dormea”, după cum notează cu emoție Părintele Ioan Gh. Coman în *Tratatul de Patrologie* (1956, p. 97). Înalta sa pregătire nu-l îngâmfa, însă. Într-una din omiliile la *Exod* (*a III-a*), transpare sfioșenia lui în fața textelor biblice, tâlcuirea având, în parte, nuanță autobiografică: “Cât timp Moise se afla în Egipt și se iniția în toată înțelepciunea egiptenilor, nu era slab la cuvânt și neîndemânatic la vorbire. Nici nu a spus că ar fi lipsit de iscusința vorbirii. În Egipt avea și voce puternică și elocvența incomparabilă. Dar când a auzit glasul lui Dumnezeu și felul Lui de a vorbi și-a dat seama de puținătatea și slăbiciunea cuvântului său și de limba sa târzie și împiedicată...”. Așa se explică, bunăoară, una dintre invocațiile făcute în timpul altei omilii: „Trebuie să chem în ajutor pe Domnul Meu, Iisus Hristos, să facă așa, ca eu, cel ce caut, să găsesc, și mie, celui ce bat, să-mi deschidă, ca să aflu în Scripturi cuptorul în care să ard sacrificiul meu, ca să-l primească pe Dumnezeu” (*Omilia a V-a la Levitic*).

Omiliile lui Origen sunt, în general, scurte, prezentând concentrat învățăturile dogmatice, morale și duhovnicești, pe care le considera necesare ascultătorilor. Ceea ce-l individualizează, însă, pe Origen sunt două principii călăuzitoare: *primul*, izvoara din convingerea profundă că Scriptura reprezintă cuvântul lui Dumnezeu și că în toate expresiile și propozițiile biblice sunt ascunse înțelesuri profunde; *al doilea*, era de natură practică. Prin fiecare omilie urmărea educarea credincioșilor în sensul de a-și potrivi viața conform învățăturilor dumnezeiești. De aceea, se străduia să adapteze aceste înțelesuri prin explicații simple, evitând artificii retorice.

- **Sf. Mc. Ipolit** (aprox. 170-235), episcop al Romei, s-a remarcat prin cultură, elocvență, zel și moralitate. În timpul persecuțiilor împotriva creștinilor, ordonate de împăratul Maximinus, Ipolit a fost exilat în insula Sardinia, unde a murit ca martir în jurul anului 235. Era atât de vestit încât însuși Origen l-a vizitat spre a-l asculta predicând. Așa se explică păstrarea omiliei “De laude Domini Salvatoris”, rostită în prezența lui Origen. Între cele mai însemnate lucrări ale lui se înscriu operele exegetice (*Comentarii la Daniil, Cântarea Cântărilor, Proverbe, Ecclesiast* etc.), dar și *Philosophumena* (Combaterea tuturor ereziilor). În sfera omiletică pe lângă *De laude Domini Salvatoris* (*Despre lauda Domnului Mântuitor*), i se atribuie și *Cuvânt la Sfânta Teofanie* (*predică la Botezul Domnului*).

De la **Tertulian** (160-240) și **Sf. Ciprian** (†258) nu ne-au rămas predici, dar din celelalte scrieri se poate contura o imagine a „puterii și iscusinței lor în cuvânt”, cum se exprimă Fer. Ieronim.

O scurtă privire de ansamblu asupra predicii post-apostolice ne duce acum la câteva concluzii preliminare:

- Predica post-apostolică este legată ființial de predica apostolică, neo-testamentară;
- Nu mai este revelată ca în perioada apostolică, dar nu este nici o simplă parafrază a textelor sacre. Se formează acum conștiința că predica este și efort personal, pe bază de pregătire temeinică în cadrul Bisericii;
- Ca metodă de interpretare s-a folosit mai mult cea alegorică, cu scopul de a atrage atenția asupra adâncimii Scripturilor și de a respinge păreri greșite asupra textelor scripturistice;
- Propovăduitorii remarcabili au fost episcopii, dar, alături de ei, preoți, diaconi și chiar laici (*Origen, de ex.*);
- Predica post-apostolică a avut un rol determinant în pregătirea terenului pentru predicatorii din veacul numit “de aur”, despre care vom vorbi în continuare.

IV.4.4. Predica din perioada a II-a a literaturii patristice. Este vorba despre secolele IV-V, perioadă numită *de aur*, când strălucesc unii dintre cei mai însemnați predicatori ai Bisericii nedespărțite.

A. Pentru Răsărit: *Sf. Macarie Egipteanul, Sf. Efrem Sirul, Sf. Atanasie cel Mare, Sf. Grigorie de Nisa, Sf. Grigorie de Nazianz, Sf. Ioan Gură de Aur.* Pentru **Apus:** *Sf. Ambrozie, Fericitul Ieronim, Fericitul Augustin, Sf. Grigorie Dialogul.*

- **Sf. Macarie Egipteanul** († 390) ne-a lăsat, între altele, 50 de omilii *duhovnicești*, la care se adaugă încă 7, după cum sunt rânduite în traducerea datorată pr. C. Cornițescu (PSB, 34, 1992). Nu ascundem faptul că paternitatea lor este controversată, dar majoritatea cercetătorilor le atribuie, totuși, Sfântului Macarie. Adresate inițial monahilor, ele sunt de folos deopotrivă tuturor oamenilor, pentru că toți țințesc spre desăvârșire. Fără a urma o expunere sistematică, omiliile cuprind întreaga gamă a trăirilor omenești, de la căderea în păcat până la îndumnezeire. Iată câteva titluri: *Explicarea alegorică a vedeniei descrise de profetul Iezechiel* (Omilia I); *Se cuvine creștinilor să străbată cu luare aminte și cu grijă stadionul acestei lumi...* (Omilia IV-a); *Numai Hristos, doctorul cel adevărat al omului celui dinlăuntru, poate să vindece sufletul și să-l împodobească cu veșmântul harului* (Omilia XX-a); *Despre paradis și despre legea duhovnicească* (Omilia XXXVII-a); *Dumnezeu este Cel Care face minuni prin sfinții Săi* (Omilia L-a).

- **Sf. Efrem Sirul** († 373), numit și *liră a Sfântului Duh*, pentru cuvântul său vibrant. Lui îi datorăm și frumoasa rugăciune pe care o rostim în Postul Mare, *Doamne și Stăpânul vieții mele*. Cele mai importante predici sunt următoarele: *Cuvântările asupra judecății viitoare, Îndemnuri la căință, Cuvântul despre cei repauzați în Hristos și despre ceasul morții, Îndemnuri către călugări, Învățătura despre virtute, Cuvântări despre iubirea săracilor, Despre Post, Despre deșertăciunea lumii, Despre disprețul bunurilor și poftelor lumești, Lauda Sfintei Cruci, Cuvântare despre preoție;*

Editura “Buna-vestire”, a tipărit relativ recent un volum de *Cuvinte și învățăături* ale Sf. Efreim Sirul, care cuprinde peste 50 de predici, la care se adaugă cuvinte folositoare ce pot fi, de asemenea, valorificate la Amvon (Bacău, 1996).

- **Sf. Atanasie cel Mare** († 373), numit de Sf. Grigorie de Nazianz “trâmbița adevărului, viersul cel înalt, columna credinței, luminătorul lui Hristos”, a lăsat opere apologetice, dogmatice, polemice, istorico-polemice, care prezintă un mare interes pentru Omiletică. Îndeosebi, cuvântările împotriva arienilor. Are, de asemenea, opere exegetice, cele mai multe la Vechiul Testament. Multe dintre acestea ne-au parvenit prin intermediul lui Fotie și Ieronim.

- **Sf. Chiril al Ierusalimului** († 387) a devenit celebru în literatura omiletico-catehetică prin *Catehezele* rostite atât pentru catehumeni (18) cât și pentru neofiți (5). Sunt studiate cu deosebire în cadrul *Cateheticii* (anul al III-lea, Teologie Pastorală).

- **Sf. Vasile cel Mare** († 379), ne-a lăsat 22 de omilii și alte 24 de cuvântări diferite (*unele intitulate tot omilii*): dogmatice, morale, panegirice, pedagogice. Din primele 22 de omilii, 9 omilii sunt la Hexaimeron și 14 la Psalmi. Interpretarea este literală, autorul valorificând admirabil știința antichității și a timpului său, din domeniul literaturii, filozofiei, medicinei etc. În misiunea sa pastorală, Sfântul Vasile a beneficiat de un întreg avantaj: *cultură teologică solidă, cultură filozofică și literară*, deprinsă în special în timpul studiilor la Atena și *o bună cunoaștere a păstoriților*. Din punct de vedere omiletic, discursul său a ținut *combaterea ereziilor, implicarea creștinilor în rezolvarea problemelor sociale*, dar și *promovarea principiilor creștine*, atât în viața de familie, cât și în societate, în general. Predicile sale, îndeosebi cele morale, au în vedere, de asemenea, viața monahală, pentru care a lăsat, de altfel cunoscutele *Reguli Mari și Mici*. Pentru tineri, Sfântul Părinte alcătuiește omilia specială (a 22-a din șirul „Omilii și cuvântări”), cunoscută chiar cu acest titlu, *Omilia către tineri*. În cuprinsul ei se poate constata erudiția impresionantă a Sfântului Vasile, mai ales în domeniul literaturii și al filozofiei, pomenind o sumedenie de nume reprezentative ale culturii profane. Îndemnul Sfântului Părinte este ca tinerii să nu ignore aceste frumuseți, din care să aleagă, precum alina, numai ceea ce este necesar pentru zidirea caracterului moral-creștin. Remarcăm, în acest sens, titlul inspirat și sugestiv al acestei omilii: „Cum pot întrebuința cu folos literatura scriitorilor eleni” (PSB, 17, 1986, p. 566-582).

- **Sf. Grigore de Nisa** († 394) a scris, în domeniul nostru, mai multe cuvântări funebre, omilii la praznice împărătești și panegirice: *Cuvânt funebru la marele Vasile*, fratele său; *Lauda sfântului părintelui nostru Efreim*; *Viața Sf. Grigorie, făcătorul de minuni*; două cuvântări la *Sfântul Ștefan, întâiul mucenic*; *La marele mucenic Teodor*; *La sfinții patruzeci de mucenici* etc. Beneficiem, deja, de o recentă traducere a câtorva omilii la praznice împărătești (Ierom. Agapie Corbu, Arad, 2010).

- **Sf. Grigorie de Nazianz** († 390) are aprox. 45 de cuvântări, majoritatea cu caracter dogmatic, liturgic și ocazional. Practic, se grupează în: *cuvântări dogmatice*, *cuvântări la sărbători mari*, *necrologuri*, *panegirice* și *cuvântări ocazionale*. Cele mai cunoscute și valorificate, mai ales din punct de vedere dogmatic, sunt cele cinci cuvântări teologice. Atragem atenția, însă, asupra necrologurilor. Părerile unanime ale patrologilor converg asupra faptului că, practic, Sfântul Grigorie de Nazianz este *creatorul acestui gen literar în literatura patristică*. De la el ne-au rămas cele mai multe necrologuri, dintre care unele pot fi ușor confundate cu panegiricul, datorită preponderenței aspectului encomiastic. Astfel, a rostit discursuri funebre în lauda fratelui său Cezar, a surorii Gorgonia, a tatălui său Grigorie (numit și *cel bătrân*) și în cinstea Sf. Vasile cel Mare. Precum se vede, trei dintre ele sunt rostite pentru membrii familiei, obicei mult răspândit în vechime. De altfel, părintele Ioan Coman atrage atenția că Sf. Grigorie de Nazianz s-a inspirat în discursurile funebre din literatura păgână, la fel ca și ceilalți pionieri ai genului. Necrologurile Sf. Grigorie au dubla calitate a conținutului și formei. Conținut teologic, care țintește permanent spre câmpiile veșniciei și

formă literară de o frumusețe unică. Ele rămân, fără îndoială, perle de compoziție în literatura creștină. Eliberate, însă, de tușul poetic, uneori destul de puternic, găsim evocate fapte istorice și chipuri reale. Sf. Grigorie s-a condus după un anumit șablon: cuvântul prin care cinstește amintirea mamei se aseamănă cu acela adresat memoriei Sfintei Gorgonia, iar necrologul pentru bătrânul episcop și mai ales cel adresat fratelui său, Cezar, se aseamănă în terminologie cu acela adresat Sfântului Vasile. Cu toate acestea, Sfântul Grigorie nu inventează fapte, ci numai scoate în evidență părțile pozitive ale personajelor, evitând pe cele negative, după cunoscutul principiu „de mortibus nihil nisi bene”. Însă, pentru a dobândi o imagine cât mai obiectivă a slujirii învățătoarești a Sf. Grigorie de Nazianz se recomandă studierea și celorlalte genuri pe care le-a uzitat: predicile dogmatice (îndeosebi *Cele cinci cuvântări teologice*), predicile sociale (ca cele despre pace și cele despre iubirea de săraci), predici apologetice (cu deosebire *Cuvântul de apărare*, sau *Despre fugă*) etc. Succesul deosebit pe care l-a câștigat Sfântul Grigorie Teologul în activitatea sa predicatorială, decurge din următoarele însușiri personale: cunoașterea aprofundată a Sfintei Scripturi, cunoștințe vaste asupra realităților vieții credincioșilor și sfințenia vieții sale.

• **Sf. Ioan Gură de Aur** († 407), numit și “Pavel al sec. al IV-lea”, este recunoscut unanim ca **cel mai mare predicator din perioada patristică**, dar trebui considerat, totodată, și teoretician omiletic prin învățăturile referitoare la predică și predicator din *Tratatul despre preoție* (*Περὶ ἱερωσύνης*, PG, Lib. IV-V, tom. XLVIII, 623-692) și *Omilia despre predică* (*Ὁμιλία περὶ τῆς κηρύξεως*, PG, L, 653-662). Dintre toți Părinții Răsăriteni, el ne-a lăsat cel mai mare număr de omilii (aprox. 700), la aproape toate cărțile Sfintei Scripturi, la care se adaugă un mare număr de predici ocazionale, apologetico-polemice, morale, dogmatice, panegirice. A fost și a rămas în admirația tuturor creștinilor, dincolo de hotarele confesionale, datorită harismei lui oratorice de excepție. Deloc întâmplător i s-a spus „ὁ Χρυσόστομος” (*Gură de Aur*). Și nu doar Biserica Ortodoxă îl consideră cel mai însemnat predicator din toate timpurile, ci și Bisericele Apusene, Romano-Catolică și Protestante. Dovadă, traduceri și prezența acestor traduceri în bibliotecile tuturor. Să nu uităm nici exclamația spontană, care a făcut înconjurul lumii, rostită de credincioși la moartea sa: *mai bine să apună soarele, decât să tacă gura lui Ioan!*

“Secretul” succesului predicii hrisostomice constă în utilizarea optimă a Sfintei Scripturi, pe care o cunoștea în chip admirabil (biografia spun că șase ani, retras în ascetism, a studiat-o cu ardoare, sfârșind prin a o cunoaște în amănunt). În toate predicile, fără excepție, apelează la Scriptură pentru a susține dogmele creștine. Lectura oricăreia dintre omilii, ne arată recursul frecvent la texte scripturistice, în așa fel încât cuvântările ne apar o împletire armonioasă între afirmațiile făcute și argumentarea biblică, pas cu pas. El însuși atrage atenția că “necunoașterea Sfintei Scripturi este pricina tuturor relelor” (*Omilia IX-a la Coloseni*, P. G. LXII, 361). Iar cu alt prilej afirmă: “Cunoașterea Scripturilor întărește duhul, curăță conștiința, smulge patimile înrobitoare, seamănă virtutea, ne ridică deasupra săgeților diavolului, ne face să locuim aproape de cer, eliberează sufletul de legăturile trupului, dându-i aripi ușoare și face să intre în sufletul cititorilor tot ceea ce s-a putut spune vreodată mai bine” (*Omilia X-a*, P. G. LXIII, 485). O dată cu limbajul ales, în predicile sale întâlnim o permanentă vioiciune a ideilor, atenția ascultătorilor fiind întreținută, de asemenea, prin expresii și actualizări surprinzătoare, în sensul cel mai bun al cuvântului.

Dacă omiliile Sfântului Ioan sunt, în general, cunoscute, nu același lucru se poate spune despre sfaturile pentru predicatori, conținute în cele două repere menționate mai sus. Le semnalăm, de aceea, în mod special.

Astfel, în *Tratatul despre preoție*, vorbește despre importanța covârșitoare a predicii, în termeni testamentari: “În afară de pilda prin faptă, preoții n-au decât un singur mijloc, o singură cale de vindecare: învățătura cu cuvântul, predica. Aceasta e instrumentul, aceasta e hrana, aceasta e cel mai bun aer; Aceasta ține loc de medicament, aceasta ține loc de

cauterizare, ține loc de bisturiu. Dacă preotul trebuie să ardă sau să taie, trebuie neapărat să se folosească de predică. Dacă predica nu-i în stare să facă asta, zadarnice sunt toate celelalte. Prin predică ridicăm sufletul deznădăjduit; prin predică smerim sufletul îngâmfat; prin predică tăiem ce-i de prisos; prin predică împlinim cele de lipsă; prin predică lucrăm pe toate celelalte câte ne ajută la însănătoșirea sufletului ..." (IV, 3, Trad. rom., p. 99).

Iar pentru predicatori, Sfântul Ioan expune sfaturi cât se poate de concrete: *să fie bine pregătiți a lupta cu ereticii; să disprețuiască laudele, căutând să placă nu oamenilor, ci lui Dumnezeu; să fie receptivi la nemulțumirile (criticile) ascultătorilor, dar să nu le pună pe toate la inimă; să fie puternici în cuvânt, deoarece predicatorii slabi aduc multă pagubă păstoriților...*

Cu aceeași conștiință a responsabilității față de impactul major al predicii, Sf. Ioan Gură de Aur a rostit, pe când era preot în Antiohia, *Omilia despre predică*²¹, în care atrage atenția, între altele, că predicatorul nu trebuie să se asemene doar cu un chirurg care taie partea bolnavă, ci are îndatorirea să și vindece, să îngrijească rănilor respective: "Cel mai bun mijloc de vindecare nu-i numai tăierea părții bolnave, ci și oblojirea rănilor; iar cea mai minunată lege de predicare nu-i numai mustrarea, ci și sfatul și mângâierea. Așa a poruncit și Pavel: "Mustră, ceartă, mângâie "(II Timotei 4, 2). Dacă-i mângâi mereu pe ascultători, îi faci trândavi; dacă îi cerți numai, îi faci îndărătnici, că, neputând îndura povara unor continui mustrări, te părăsesc îndată. De aceea felul predicării trebuie să fie variat..." (Trad. rom., *Mitrop.Ardeal.*, 1-3, 1978, p. 58).

Această omilie, cvasinecunoscută, merită o atenție sporită, întrucât prin ea Sfântul Părinte zugrăvește portretul predicatorului conștiincios, pe care îl asemuiește cu o „santinelă”, mereu la post în apărarea creștinilor. De mare forță persuasivă este comparația dintre predicator și chirurg. Pe de o parte, chirurgul, când taie partea bolnavă, nu simte durerea, dar predicatorul simte durerile păstoriților, despre care vorbește și pe care le tratează; pe de altă parte, se aseamănă între ei: și unul și altul, uneori sunt nevoiți să administreze „medicamente amare”, ca să-l vindece pe cel bolnav. În sfârșit, Sfântul Părinte atrage atenția că predicatorul slab, neconștiincios, este mai rău decât ucigașii (criminalii): cel care omoară oameni, ucide doar trupul; predicatorul slab poate ucide sufletul!

• **Sf. Proclu al Constantinopolului**, patriarh între anii 434 și 446. A fost ucenic apropiat al Sfântului Ioan Gură de Aur și cunoscut mai ales pentru al său *Tomos* („Tomusul lui Proclu”), care a păstrat pacea în mijlocul disputelor hristologice dintre episcopii răsăriteni ai vremii sale. Prăznuirea sa în Biserica Ortodoxă se face la 24 octombrie și la 20 noiembrie. În plan omiletic sunt cunoscute și traduse la noi câteva omilii la Nașterea Domnului (vezi, de ex. în ediția tradusă de Parascheva Grigoriu, postfață și anexa de Pr. Jean Nicolae, Sophia, București, 2008). Omiliile Sfântului Proclu au în atenție prioritară problema hristologică, fixând, totodată, cultul marial, în temeuri teologice și hristologice, consacrand termenul de Theotokos ca atribut esențial al Maicii Domnului, împotriva contestărilor iudaizante ale ereticului Nestorie.

*

Pentru Răsărit trebuie să mai amintim, fie și în treacăt, pe *Sofronie al Ierusalimului* († 638), supranumit “Scolasticul”, de la care au rămas 9 predici; *Gherman al Constantinopolului* († 740), panegirist vestit, îndeosebi al Maicii Domnului (din cele 9 cuvântări rămase de la el, 7 sunt consacrate Maicii Domnului) și *Sf. Ioan Damaschin* († 749), cu 13 omilii (se pare, nu toate autentice).

B. Pentru Apus, cele mai cunoscute nume de predicatori sunt: Sf. Ambrozie, Fericitul Ieronim, Fericitul Augustin și Papa Grigorie cel Mare.

²¹ Părintele Mihail Bulacu a realizat un studiu excepțional asupra acestei omilii, publicând o broșură specială: *Omilia despre predică a Sf. Ioan Hrisostom*, București, 1946, 47 p.

• **Sf. Ambrozie** (†397). De la el s-au păstrat câteva necrologuri: *La moartea fratelui Satyrus* (două), *La înmormântarea împăraților Valentinian II și Teodosie*. Acestea se adaugă și omiliile exegetice consacrate Evangheliei după Luca (10 cărți), *Hexaameronul*, în șase cărți (imitându-l fidel pe Sf. Vasile cel Mare). Amintim de asemenea omiliile dedicate Patriarhilor și Comentarii la 12 Psalmi.

• **Fericitul Ieronim** († 420). Opera omiletică a înregistrat 59 omilii asupra Psalmilor, 10 omilii la Marcu, 10 asupra altor texte biblice. A fost unul din cei mai mari comentatori ai Sfintei Scripturi, lăsând importante opere exegetice din care amintim: *Mici comentarii la Psalmi*, *Comentarii la Ecclesiast*, *Comentarii la Profeți*, *Comentarii la Matei*, *la câteva epistolele pauline* (*Galateni*, *Efesenii*, *Tit și Filimon*), *Comentarii la Apocalipsă* etc.

• **Fericitul Augustin** († 420) este cel mai prolific predicator din Apus, cu aprox. 800 de omilii (*inclusiv cele exegetice*). Deosebit de importantă pentru teoria predicii este *De doctrina Christiana* (PL, XXXIV, 15-122), operă augustiniană de căpetenie, un tratat în patru cărți, dintre care primele două se ocupă cu pregătirea necesară în vederea înțelegerii Sfintei Scripturi, a treia este ermeneutică, iar *a patra este omiletică*. Un auxiliar util al textului latin îl reprezintă varianta franceză alcătuită de Peronne Vincent și echipa sa (v. *Oeuvres complètes de Saint Augustin*, Paris, 1870). Predicile sale sunt scurte și simple (“vulgare”, adică *populare*). Se spune că timp de 40 de ani a predicat în fiecare zi, fiind deosebit de sugestivă una dintre mărturisirile sale făcute ascultătorilor: “Dacă vă predic și mă ascultați, eu mă mântuiesc; dacă vă predic și nu mă ascultați eu tot mă mântuiesc; dar eu nu vreau să mă mântuiesc fără voi...”. Bibliografia omiletică românească dispune de traduceri recente ale câtorva predici reprezentative: *Predici la Înviere* (ierom. dr. A. Obreja, Bacău, 2010); *Predici* (ierom. dr. A. Obreja, Sibiu, 2010); *Predici la Crăciun, Anul Nou și Bobotează* (Ed. IBMBOR, 2012).

• **Papa Grigorie cel Mare-Dialogul** († 604) este ultimul orator apusean remarcabil al perioadei patristice „clasice”. Este numit “Dialogul” după lucrarea sa aghiografică *Dialoguri despre viața și minunile Părinților italieni*, în 4 cărți, în care “dialoghează” cu diaconul Petru. Ne-au rămas de la el 62 omilii. Pentru viața sa exemplară este trecut în rândul sfinților și pomenit în ziua de 12 martie. În afară de omilii, pentru slujirea învățătoarească este de mare importanță și *Cartea regulei pastorale* (*Liber regulae pastoralis* - PL, LXXVII, 13-128), structurată în patru părți, dintre care ultimele două conțin elemente cu preponderență omiletică. Dispunem de traducerea românească a cărții, prin osteneala pr. prof. Al. Moisiiu (Ed. IBMBOR, 1996). Descrierile Sfântului Părinte sunt cât se poate de actuale, fapt ce se poate observa chiar din subtitluri. Spre exemplu, în partea III-a, cap. 1 se intitulează: “Câtă varietate trebuie să fie în arta predicării”, iar cap. 40: “Despre faptele și cuvintele propovăduitorului”. Partea IV-a, „Calitățile și smerenia predicatorului”, atrage atenția asupra celei mai înalte virtuți morale, smerenia: “Predicatorul, după ce și-a împlinit îndatoririle slujbei lui, trebuie să se întoarcă în el însuși pentru ca viața și propovăduirea să nu-l ducă la trufie. Adeseori, o cuvântare reușită și bogată în conținut înalță sufletul cuvântătorului și succesul obținut îi poate cauza o bucurie tainică. Chiar pentru aceasta este nevoie ca predicatorul să trezească în el frângerea de sine și să trăiască în smerenie sfântă...” (Trad. rom., p. 209).

*

Tot în perioada patristică „clasică” se înscriu și următorii predicatori apuseni: **Papa Leon cel Mare** († 461), de la care avem 96 de cuvântări, la posturi și praznice împărătești, dar și panegirice, accentul lor fiind, în general, liturgic; **Petru Hrisologul** († 450), arhiepiscopul Ravenei, cu 176 de cuvântări, mai ales cu teme luate din Sfânta Scriptură; **Beda Venerabilul** († 735), călugăr și istoric englez, a lăsat două volume cu omilii, câte 25 în fiecare, fiind adresate monahilor.

IV.4.5. Predica din perioada numită „post-patristică”.

A. În Răsărit, după impresionanta preocupare omiletică din perioada patristică, în secolele următoare se constată un anumit declin. Treptat, omilia patristică a fost înlocuită pe alocuri cu predica tematică, uneori fără text scripturistic, cuvântările având mai mult un caracter retoric, bombastic. De fapt, predica devine o raritate, cultul fiind, în unele locuri, singura “predică”. Bineînțeles, preocupările omiletice nu s-au stins total. Istoria bisericească a înregistrat nume importante de predicatori, dintre care amintim (*selectiv*):

- **Patriarhul Fotie al Constantinopolului** († 898; sfânt, pomenit la 6 februarie). Este socotit cel mai influent patriarh din Răsărit, după Sf. Ioan Gură de Aur, atât prin erudiția sa (remarcabile sunt, în special, *Lexiconul* – o enciclopedie, cu aprox. 8000 de articole și *Biblioteca* - *Μυριόβιβλος*, o lucrare cu extrase/citate din aproape 300 de cărți), cât și pentru atitudinile lui pline de curaj creștin. Dintre predicile sale, două sunt mai cunoscute: *la praznicul Nașterii Sfintei Fecioare* și *la târnosirea paraclisului împărătesc*. Ele dovedesc marele talent de predicator al lui Fotie, cu fraze bogate, limpezi și solemne.

- **Sf. Simeon Noul Teolog** († 1022), este unul din cei trei sfinți ai Ortodoxiei care poartă titlul de „Teolog” (*Cuvântător de Dumnezeu*), dimpreună cu Sf. Ioan Evanghelistul și Sf. Grigorie de Nazianz. Biserica Ortodoxă îl pomeneste la 12 martie. În bibliografia teologică românească este cunoscut prin traduceri ale părintelui Dumitru Stăniloae (*Cele 225 de capete teologice și practice*; *Filocalia* nr. 6) și, mai nou, prin cele îngrijite de arhid. I. Ică Jr.: *Discursuri teologice și etice. Scrieri I*²²; *Cateheze. Scrieri II*²³ și *Imne, Epistole și Capitole. Scrieri III*²⁴. Toate, desigur, pot constitui izvoare de mână întâi pentru predica de azi. Recomandăm, însă, în mod special „Catehezele”, întrucât ele sunt, asemănător întrucâtva cu ale Sf. Chiril al Ierusalimului, *meditații duhovnicești*, rostite în fața ucenicilor, în vremea cât era stareț la mănăstirea Sf. Mamas din Xerokeros. În unele dintre ele, face chiar mărturisiri ale experiențelor sale mistice, fapt care atrage suspiciuni din partea unor ucenici, dar motivarea acestor mărturisiri, întrutotul sincere și smerite, este, pe cât de plastică, pe atât de instructivă și pentru noi, cei de azi: „Așa cum un sărac iubitor de frați (πτωχός φιλάδελφος) cerând de la un oarecare om iubitor de Hristos și milostiv, și primind niște bani, aleargă cu bucurie la semenii săi în sărăcie și le vestește, zicându-le în taină: „Alergați cu râvnă și voi, ca să luați!”, arătând cu degetul și indicându-le pe cel ce i-a dat lui banul, iar dacă aceștia sunt neîncredzători, deschizându-și palma, le arată însuși banul, ca să creadă și să se grăbească să-l ajungă din urmă degrabă pe bărbatul acela milostiv, tot așa și eu, smeritul și săracul și dezbrăcatul de orice bine și rob al sfinției voastre, al tuturor, făcând experiența iubirii de oameni și a compătimirii lui Dumnezeu, și apropiindu-mă de El prin pocăință și prin mijlocirea sfântului Simeon, părintele meu și al vostru (*Evlavis, n.n.*), primind eu, cel nevrednic de orice har, harul, nu suport să-l ascund în sânul sufletului, ci vouă tuturor, fraților și părinților mei, vă spun, pe cât îmi este cu putință, darurile lui Dumnezeu, vă arăt cum este talantul cel dat mie, și prin cuvânt îl descopăr desfăcându-mi palma, și zic nu în ascuns și în taină, ci strigând cu glas mare: „Alergați, fraților, alergați!”; și nu strig numai, ci-L și arăt pe Stăpânul Care l-a dat, punând înainte în loc de deget cuvântul...” (*Cateheza a 34-a*).

- **Sf. Teofilact al Bulgariei** († 1108), arhiepiscop de Ohrida, este unul dintre cei mai importanți tâlcuitori ai Sfintei Scripturi din Răsărit. Cu toate acestea, pe nedrept, este prea puțin cunoscut în rândurile credincioșilor noștri și chiar în mediile academice. Originar din insula Eubeea (Marea Egee), Teofilact a studiat la Universitatea din Bizanț, ajungând retor și profesor de Retorică în cadrul școlii patriarhale, în același timp arhidiacon la Biserica Sfânta Sofia. Fiind unul dintre cei mai învățați dascăli ai vremii, împăratul Mihail VII Ducas i-a încredințat educația fiului său, Constantin Porfirogenetul. A fost numit, împotriva voinței sale,

²² Deisis-Sibiu, 1998, 560 p.

²³ Deisis-Sibiu, 1999, 382 p.

²⁴ Deisis-Sibiu, 2001, 431 p.

episcop de Ohrida, pe care a păstorit-o, totuși, cu toată râvna și priceperea, vreme de 25 de ani. Spre sfârșitul vieții se retrage la Tesalonic, trecând la Domnul aprox. în anul 1108. Este pomenit în 31 decembrie. Opera sa de căpetenie este reprezentată de *Tâlcuirea celor patru Evanghelii* (PG 123-124), continuată cu *Faptele Sfinților Apostoli* (PG 125), *Epistolele Sf. Ap. Pavel* (PG 124-125) și *Epistolele Sobornicești* (PG 125). La acestea se adaugă și comentariile la *Osea*, *Avacum*, *Iona*, *Naum* și *Miheia* (PG 126), dar i se atribuie și o *Tâlcuire a Psalmilor*. Este numit, pe bună dreptate, cel mai mare exeget al Scripturii din veacul al XI-lea, dar este recunoscut și ca autor de predici, cele mai cunoscute fiind omiliile: *Asupra celei de-a 11-a Evanghelie a Utreniei; la sărbătoarea Intrării în Biserică a Maicii Domnului* și *la Cinstirea Sfintei Cruci* (toate în PG 126). În limba română au fost traduse mai întâi fragmente ale comentariilor biblice, mai ales la Evanghelii, păstrate azi în diferite manuscrise, începând din veacul al XVII-lea. Integral, *Tâlcuirea celor patru Evanghelii* s-a făcut în vremea Mitropolitului Veniamin Costachi, de către călugării Gherontie și Grigorie, fiind tipărită la Iași în anul 1805. Făcând un arc peste timp, în actualitate semnalăm prezența în librării a tâlcuirilor la Evanghelii și la epistolele pauline, prin sânguința ostenitorilor Editurii Sophia, începând cu anul 2002. Volumul dedicat Evangheliei de la Matei beneficiază și de o prefață consistentă privind viața și opera Sf. Teofilact, semnată de traducătorii R.P. Sineanu și L.S. Desartovici (2002). Caracteristic comentariilor biblice ale Sf. Teofilact este concizia, claritatea și precizia ermeneutică. Calcă pe urmele Sf. Ioan Gură de Aur, ale cărui comentarii le cunoaște și le valorifică, dar este mai concis în explicații, voind să dea atenție fiecărui verset în parte.

- **Sf. Grigorie Palama** († 1359), arhiepiscop al Tesalonicului, pomenit în calendar la 14 noiembrie și în duminica a 2-a din Postul Mare. Cele mai răspândite scrieri ale Sfântului Grigorie Palama au în atenție disputele isihaste din prima jumătate a secolului al XIV-lea, iar în literatura de spiritualitate românească el este cunoscut mai ales prin intermediul Filocaliilor, dar și prin alte osteneli de excepție ale părintelui Dumitru Stăniloae, sintetizate, relativ recent, în lucrarea *Viața și învățăturile Sfântului Grigorie Palama* (IBMBOR, București, 2006). Mai puțin cunoscută este opera sa omiletică, cu toate că, în privința mesajului și a profunzimii cugetării, omiliile palamite nu sunt mai prejos decât tomurile aghioritice isihaste. Notăm, însă, contribuția importantă în valorificarea acestor omilii a pr. Roger Coresciuc, care a elaborat de curând teza de doctorat „Omiliile Sfântului Grigorie Palama. Analiză omiletică”, sub îndrumarea noastră, lucrare publicată deja la „Doxologia” (Iași, 2013). Plecând de la traducerea în limba română a celor 63 de omilii (*Omilii*, vol. I-II-III, trad. Dr. Constantin Daniel, Paraschiva Grigoriu, Ed. Anastasia, 2004-2007), dar și de la alte traduceri existente (pr. D. Belu, I. Ică Jr., E. Moraru etc.), pr. R. Coresciuc face anumite revizui de traducere și chiar propune câteva noi variante, bazat pe manuscrise grecești, unele procurate direct din arhiva Mănăstirii Vatoped (Athos). În principal, în teză se face o analiză atentă a omiliilor, ținând seama de duminicile și sărbătorile în care s-au rostit, de genurile în care se încadrează, de temele dezvoltate etc. Majoritatea omiliilor au ca obiect duminicile și sărbătorile de peste an, dar notăm și câteva pareneze speciale (*Omilia 1, Despre pace*, rostită la trei zile după înscăunare; *Omilia a 26-a și a 27-a la vremea secerișului*; *Omilia a 33-a, la litie*; *Omilia a 39-a, la o epidemie*; *Omilia a 63-a, pentru cei din felurite necazuri*).

- **Gheorghe Scolarul** († 1460), cel dintâi patriarh sub turci, călugărit mai apoi sub numele de Ghenadie, lasă posterității mai multe predici între care se remarcă: *Despre Cina cea de Taină* și *Despre Trupul tainic al Domnului*²⁵. Tot el rostește o cuvântare (*pareneză*) în fața sultanului cuceritor Mahomed al II-lea, despre adevărul religiei creștine, tradusă în turcește.

- **Ilie Miniati** († 1714) este, după opinia noastră, cel mai însemnat cuvântător grec din perioada numită „post-patristică”. A fost învățător și predicator al Bisericii celei Mari din

²⁵ Editate de Renaudot, Paris, 1709.

Constantinopol, apoi episcop de Cernica și Kalavrita, în Peloponez. “Didahiile” sale au fost traduse în mai multe rânduri în limba română, ultima oară de părintele Dumitru Fecioru (Ediția I: 1945; a II-a: 1996, EIBMBOR). Cele mai recente ediții ne-au fost oferite de Editura “Buna-Vestire” din Bacău, sub titlul “Didahii și Predici” (1995) și de Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române (1996) sub titlul “Didahii la Postul Mare”. De fapt, conținutul ultimului volum este inclus în primul, care cuprinde, pe lângă didahiile la Postul Mare și didahii la diferite duminici și sărbători. Duminici după Rusalii: *a II-a, a III-a, a IV-a, a XI-a, a XXI-a, a XXVI-a, a XXVIII-a, a XXX-a*; apoi: *Cuvânt despre dragoste, Cuvânt la Sf. Ierarh Nicolae, Cuvânt la duminica dinaintea Nașterii Domnului, Panegiric la Intrarea în Biserică a Maicii Domnului, Două panegirice la Buna-Vestire, Panegiric la Adormirea Maicii Domnului, Panegiric la Înălțarea Domnului*. Acestea se adaugă două cuvântări rostite în italianește, *Despre credință* și *Despre dragostea de vrăjmași*.

Didahiile la Postul Mare, repartizate în patru serii, conform prezentării Editurii Institutului Biblic, sunt tematice (*dogmatice, morale și liturgice*) vorbind *despre credință, păcat, suflet, mărturisire, moarte, conștiință, rai, predestinație, invidie, judecata viitoare, Sfânta Cuminicătură* etc.

• **Nichifor Teotoke** († 1800), originar din insula Corfu, face studii în Italia, ajungând apoi la Constantinopol. De aici este invitat la Iași de către domnitorul Grigorie Ghica, care îl va numi Rector al Gimnaziului (1775). Mai târziu va ajunge episcop de Cherson (Rusia), apoi de Astrahan, în nordul Mării Caspice. Spre sfârșitul vieții se va retrage la o mănăstire în Moscova (spun biografii lui că a fost nevoit să se retragă din scaunul episcopal pentru că a refuzat să binecuvânteze o masă de dulce într-o zi de post...). Cea mai cunoscută lucrare a sa în domeniul omiletic este *Chiriadromionul*, care cuprinde tâlcuirea tuturor evangheliilor duminicale de peste an. Are următorul titlu: “Chiriadromion ce cuprinde întru sine tâlcuirea tuturor evangheliilor a Duminicilor celor de preste an, și după fieștecare tâlcuire a evangheliei și deosebit cuvânt pentru învățătura năvurilor”. Tradus întâia oară de Mitropolitul Grigorie Miculescu (“Dascălul”), în anul 1801, va mai apărea ulterior în cinci ediții, ultima în anul 1912. Acest *Chiriadromion* stă la baza Cazaniei folosite în Biserica noastră (Edițiile 1960, 1973, 2005, 2014)²⁶. Pentru dezambiguizare, facem următoarele precizări: cuvântul „Chiriadromion” (*gr. Κυριακοδρόμιον*), înseamnă *parcurs/itinerariu duminical*; „Cazanie” (vsl. Kažaniie): *învățătură, îndemn, mustrare, dojană* (în sens pastoral-pedagogic).

De reținut că în Cazaniile românești se păstrează, practic, orânduirea din Chiriadromion: pentru fiecare duminică avem două predici, una exegetică (*omilia*), alta tematică. Importanța Chiriadromionului și a Cazaniei ce a izvorât din el trebuie văzută și prin rolul de excepție avut în planul unității și armonizării graiului românesc, în toate cele trei provincii istorice, precum l-a avut mai înainte Cazania Sfântului Mitropolit Varlaam al Moldovei (1643). Mitropolitul Ungrovlahiei, Dositei Filitti (1793-1812), care a binecuvântat prima traducere a Chiriadromionului, a ținut să mărturisească în predoslovie că această carte se adresează „tuturor cititorilor ce sunt adevărați fii ai Bisericii”, iar cei doi traducători, călugării Gherontie și Grigorie (viitorul mitropolit Grigorie Dascălul), spun în predoslovie semnată de ei că osteneala lor îi are în vedere pe toți pravoslavnicii creștini, „cei de pretutindeni, câți slujesc cu limba aceasta românească, nu numai în vremurile acestea de acum, ci și în cele viitoare, în neam și neam”²⁷. Cuvinte profetice, pentru că, nu peste multă vreme, cartea este întâlnită și în Moldova, unde Sf. Mitropolit Veniamin Costachi face un pas mai departe, binecuvântând tipărirea Chiriadromionului la pericopele apostolice (Neamț, 1811), iar în Ardeal Chiriadromionul la evanghelii apare cu binecuvântarea Sf. Mitropolit Andrei

²⁶ „Chiriadromion” (*gr. Κυριακοδρόμιον*), înseamnă *parcurs/itinerariu duminical*; „Cazanie” (vsl. Kažaniie): *învățătură, îndemn, mustrare, dojană* (în sens pastoral-pedagogic).

²⁷ Text transliterat de I. Bianu și N. Hodoș, în *Bibliografie românească veche*, vol. II, București, 1910, p. 423-424.

Șaguna (Sibiu 1855). Și edițiile au continuat, de-a lungul vremii, ultima datând din anul 2014, tipărită cu binecuvântarea Părintelui Patriarh Daniel.

- **Sf. Filaret al Moscovei** (1782-1867) este unul dintre cei mai reprezentativi teologi și predicatori ai Bisericii Ortodoxe Ruse. Înainte să fie ales episcop (1819), apoi mitropolit al Moscovei (1826), Filaret (pe numele de mirean, Vasile Drozdov) a fost profesor și rector la Academia duhovnicească din Petersburg. Între ostenele lui de excepție se numără traducerea Sfintei Scripturi în limba rusă modernă, în timpul Țarului Alexandru al II-lea. A fost canonizat în anul 1995 și este pomenit la 19 noiembrie. În spațiul românesc este cunoscut mai ales prin „Catehismul ortodox” (a se vedea traducerea recentă, Gh. Ciocoi, Sophia, 2007). În plan omiletic, semnalăm mai multe volume de predici, tipărite la Moscova începând cu anul 1844 (trei volume), la care se adaugă altele, în timp. Totalul cuvântărilor pe care le-a elaborat se ridică la aproape 400. Cea mai recentă editare rusească a lor este din anul 2000, sub genericul „Opere. Cuvinte și Discursuri”. În limba română, din păcate, sunt traduse foarte puține, predicile Sf. Filaret fiind cunoscute mai degrabă pe filieră franceză, în traducerea lui Al. Sturza (*Oraison funèbres. Homélies et discours*, Paris, 1849). Relativ recent, Editura Sophia a publicat „Cuvinte despre Taina Crucii” (trad. A. Și X. Tănăsescu-Vlas). În anul 2010, părintele Tasici Borislav (Reșița) a elaborat teza de doctorat „Opera omiletică a Sf. Filaret al Moscovei”, susținută în anul 2010, sub îndrumarea subsemnatului, prezentând o analiză a predicilor mai reprezentative (conținut, idei, strategii stilistice etc.). În prezent, p.c. sa lucrează la traducerea lor în limba română.

- **Sfântul Nicolae Velimirovici** (1880–1956), episcopul Ohridei și Jicei, mare părinte și învățător al Bisericii Ortodoxe Sârbe, a fost și unul dintre cei mai mari propovăduitori ai Cuvântului lui Dumnezeu în secolul al XX-lea²⁸. După studiile de teologie la Belgrad, își continuă instruirea la Berna, Oxford, Geneva și Sankt Petersburg, obținând două doctorate în Teologie și Filosofie și o licență în Istorie. Instaurându-se regimul comunist în țară, a fost considerat dușmanul aprig al noii ideologii și este nevoit să ia drumul pribegiei mai întâi în Anglia, apoi în Statele Unite, unde-și trăiește ultimii ani de viață activând ca profesor de Teologie. La 18 martie 1956 trece la cele veșnice și este înmormântat la mănăstirea Sfântul Sava din Libertyville. La 12 mai 1991, Moaștele sale au fost mutate în țară și așezate în racla ctitoriei sale din satul natal Lelić. Sfântul Sinod al Bisericii Sârbe l-a canonizat în 19 mai 2003, cu zi de pomenire în 18 martie. Sfântul Nicolae este considerat și cel mai prolific scriitor sârb, opera sa fiind reeditată parțial în mai multe colecții, cea mai însemnată fiind *Sabrana dela (Opere complete)*, un proiect care prevede 20 de volume mari. Până în prezent au fost publicate 12 volume, opusul său teologic și literar fiind comparat cu cel al lui Origen, Sfântul Ioan Gură de Aur și Fericitul Augustin. Amintim și faptul că de numele său se leagă și cunoscuta lucrare *Proloagele de Ohrida*. În câmpul omiletic notăm: *Predici la poalele muntelui, Deasupra păcatului și a morții, Omilii* și alte multe predici tematice. A publicat toate genurile de predică într-o limbă poetică și literară strălucitoare, plină de aforisme, metafore, contraste, parabole și alte multe figuri de stil. În limbajul său retoric de excepție este evidentă gândirea logică, metoda critică, apologia, persuasivitatea, polemica, plasticitatea, urmate de efecte psihologice excepționale. În spațiul românesc au fost publicate: *Predici la marile praznice și duminici de peste an* (3 vol., trad. A. Sârbulescu, Ed. „Ileana”, București, 2002-2003) și *Predici* (Ed. Sophia, 2010).

- **Părinți predicatori apropiați de zilele noastre. Notă specială.** Considerăm legitim ca în șirul autorilor omiletici consacrați ai Tradiției Patristice să fie considerați și anumiți părinți mai apropiați de zilele noastre, sau chiar contemporani, a căror viețuire și predică este în duhul marilor Părinți despre care am vorbit mai înainte. Editurile și librăriile

²⁸ Părintele timișorean, Stancovici Branislav, a elaborat teza de doctorat cu titlul „Episcopul Nicolae Velimirovici, viața și opera”, susținută în anul 1999, la disciplinele Omiletică și Catehetică, sub îndrumarea pr. prof. C. Galeriu.

noastre creștine ortodoxe abundă acum de cărți cu predici (*omilii*) ce la aparțin, traduse mai ales în ultimele două decenii. O bună parte dintre ele se găsesc în rafturile din bibliotecile Facultăților de Teologie (cum e cazul, de pildă, în sala Prof. Teodor M. Popescu, de la București). Le recomandăm călduros studenților noștri, mai ales pentru caracterul lor duhovnicesc. Semnalarea noastră este, inevitabil, selectivă, dar „lista” poate fi extinsă nelimitat, zăbovind în biblioteci și librării. Notăm, așadar, câteva exemple (în ordine alfabetică):

- **Sf. Ignatie Briancianinov** (1807-1867), *Predici*, Edit. „Sophia”, 2009;
- **Sf. Ioan de Kronstadt** (1829-1908), *Cuvinte la Postul Mare*, Edit. „Sophia”, 2013;
- **Sf. Ioan Maximovici** (1896 -1966), *Predici și îndrumări duhovnicești*, Edit. „Sophia”, 2008;
- **Cuv. Iustin (Popovici) de la Celie** (1894-1979), *Cuvinte despre veșnicie (predici alese)*, Edit. „Egumenița”, 2013;
- **Sf. Luca, arhiep. al Crimeei** (1877-1961), *Predici*, Edit. „Sophia”, 2010;
- **Sf. Nectarie din Eghina** (1846-1920), *Zece cuvântări la Postul Mare*, Edit. „Sophia”, 2010;
- Idem, *Despre descoperirea lui Dumnezeu în Lume. Tâlcuiri la Sfânta Scriptură*, Edit. „Egumenița”, 2011;
- **Sf. Serafim al Dimitrovului** (1651-1709), *Pâinea cerească (predici despre Sfânta Liturghie)*, Edit. „Sophia”, 2014;
- **Cuv. Varsanufie, Starețul de la Optina** (1845-1913), *Omilii duhovnicești*, Edit. „Sf. Mt. Frăsinei”, 1994;
- **Sf. Teofan Zăvorâtul** (1815-1891), *Predici*, Edit. „Sophia”, 2009;
- **Emilianos Simonopetrul** (n. 1934), *Viața în duh. Cateheze și cuvântări*, Edit. Deisis, 2011.

*

ÎN APUS, începând din secolul al XI-lea se impun în manifestarea culturală cele trei curente mai cunoscute: *scolastica*, *mistica* și *umanismul*. Predica medievală a fost și ea influențată de aceste curente, iar în perioada care a precedat reforma se constată o degradare a oficiului omiletic, atât sub aspectul conținutului cât și al formei de exprimare. Unii predicatori speculau miraculosul și făceau apel la exemplificări nepotrivite, iar anumiți călugări incult și fanatici răspândeau, cu detalii, legende absurde din chiliile lor. Pe amvon se făceau chiar anumite mascarade insuportabile și farse vulgare, cu totul ne la locul lor, ca să-i amuze pe ascultători și să-i facă să râdă cu hohot. Când Luther s-a ridicat, la începutul secolului al XVI-lea, el a văzut nevoia urgentă de a reforma și amvonul, iar prin el, Biserica.²⁹ Dincolo de aceste aspecte negative, reținem câteva nume de predicatori reprezentativi, fiecare pentru secolul în care au trăit și propovăduit: **Petru Damiani** († 1072), considerat “doctor al Bisericii”, predicator al reformelor clerului în Italia nordică și la Milano; **Anselm de Caterbury** († 1109), arhiepiscop britanic, cunoscut mai ales ca susținător al argumentului ontologic privitor la existența lui Dumnezeu; **Bernard de Clairvaux** († 1153), numit și “doctor melifluus” (*dulce ca mierea*), pentru “dulceața” predicilor sale. Rămân de la el peste 300 de predici, rostite în trei state: Franța – în favoarea cruciaților, Italia – împotriva mării schisme, Germania – împotriva antisemitismului.

Trebuie amintiți, de asemenea, predicatorii numiți “populari”: **Antonie de Padova** (†1231), **Ieronim Savonarola** (†1498) și **Ioan Capistran** (†1456).

Nu pot fi trecuți cu vederea nici următorii predicatori: **Toma d'Aquino** († 1204), dogmatistul oficializat al Catolicismului, alături de reformatorii **John Wycliff** († 1384), **Jan Hus** († 1415), **Martin Luther** († 1546), **Ulrich Zwingli** († 1531), **Jean Calvin** († 1564), care și-au propagat ideile reformatoare mai ales prin predici.

Cel mai mare răsunset pe tărâm omiletic în predica apuseană îl au, însă, predicatorii francezi din secolele XVII-XVIII: **Jacques Bénigne Bossuet** († 1707), **Louis Bourdaloue** (†

²⁹ Arhid. prof. dr. N. Balcă, *Curs de Omiletică*, Fasc. I, p. 39. Pentru detalii vezi și V. Vasilache, *Predica în Evul Mediu*, Teză de doctorat, Iași, 1938.

1704), **Jean Baptiste Massillon** († 1742), **Esprit Fénélon** († 1715). Din opera omiletică a doi dintre cei mai sus citați s-a tradus și în limba română: “Petit Carême” a lui Massillon (trad. de Eufrosin Poteca, București, 1846) și “Predicile de Advent” ale lui Bourdaloue (trad. Al. Nicolescu, Blaj, 1920).

Cel mai renumit, însă, dintre toți este **Bossuet**, numit și “Vulturul de la Meux” (*Meux* fiind localitatea unde a slujit ca episcop). Predicile lui sunt pline de măreție și forță, Sfânta Scriptură fiindu-i izvor principal de inspirație. S-a dovedit un ostenitor de excepție, deosebit de harnic și muncitor. Se numea pe sine “Bos-suetus aratro” (*Bou deprins cu plugul...*). A servit cu devotament papalitatea, deși a fost în același timp un apărător al galicanismului. N-a cruțat, însă, când situația o cerea, viciile curții lui Ludovic al XIV-lea. Predicile care s-au impus cel mai mult în conștiința posterității sunt necrologurile, dovadă fiind și edițiile consacrate acestui gen omiletic³⁰. Aceste necrologuri sunt foarte lungi, însă, pentru vremea de acum. De exemplu, *Oraison funèbre de Marie-Thérèse d’Autriche* (decedată la vârsta de 45 de ani), necrolog pronunțat la Saint-Denis, la 1 sept. 1683³¹, are o extensie de 38 de pagini tipărite. Bossuet utilizează din abundență Sfânta Scriptură, citatele biblice fiind întâlnite, de altfel, pe tot parcursul necrologului. Până la urmă, ca și în cazul Sf. Ioan Gură de Aur, sau al altor mari predicatori, una din “cheile” succesului omiletic al lui Bossuet constă în utilizarea cu măiestrie a Sfintei Scripturi. Socotim o lipsă că până acum nu s-au tradus și publicat măcar o parte din necrologurile sale, întrucât ele constituie mostre ilustrative nu doar pentru autor, ci și pentru epoca în care au fost rostite, importanța lor depășind limita granițelor confesionale.

IV.4.6. Concluzii utile predicii de azi. După ce am pășit pe firul cronologic al istoriei predicii creștine și ne-am oprit la câteva nume ale slujitorilor reprezentativi ai amvonului, socotim utile predicii de azi câteva concluzii și recomandări, după cum urmează:

- Prezentarea selectivă a fost condiționată de limitele programei analitice. Recomandăm, de aceea, extinderea studiului omiletic și la alți predicatori, având ca sprijin bibliografia omiletică, atât cea atașată prelegerii, cât și cea de la finalul volumului;

- Obiectivul prioritar al predicii ortodoxe este Revelația Dumnezeiască, teaurizată în Sfânta Scriptură. Tâlcuirea ei se va face, însă, numai în duhul, discursul și scrisul Sfinților Părinți. Acest principiu ne deosebește tranșant de protestanți și neoprotestanți, care ignoră, cu mare pierdere, tezaurul patristic, de inestimabilă valoare;

- Considerăm mai potrivită expresia „tradiția patristică”, decât periodizarea „clasică”, limitată la secolul al VIII-lea. În acest mod, în iconomia *istoriei predicii patristice* intră și marii Sfinți Părinți predicatori plasați pe nedrept până acum în așa-numita perioadă „post-patristică” (Sf. Simeon Noul Teolog, Sf. Teofilact al Bulgariei, Sf. Grigorie Palama etc.);

- Predicile Sfinților Părinți, o dată cu prezentarea învățăturilor de folos mântuirii, ne sugerează și cultivarea echilibrului privind maniera redactării și prezentării, invitându-ne să fim atenți la armonia între exegeza literal-istorică și cea alegorică (armonie în care a excelat Sf. Ioan Gură de Aur). În același timp, la depășirea caracterului didactic (ori *didacticist*), prin promovarea dimensiunii duhovnicești (*isihaste*, chiar) și liturgice a propovăduirii (cum am văzut la Sf. Grigorie de Nazianz, Sf. Simeon Noul Teolog, Sf. Grigorie Palama etc.). Nu în ultimul rând, predica patristică unește mereu teologhisirea înaltă cu fapta bună, respectiv dimensiunea socială a vieții (un exemplu strălucit ne oferă aici Sf. Vasile cel Mare).

- Între reperele istorice ale predicii creștine am inclus și câteva din Bisericele Catolică și Protestantă, recunoscând, astfel, valoarea unor osteneli reprezentative din sânul lor, având convingerea că ele ne sunt de folos și nu contravin dogmei ortodoxe. Am considerat, aici, valabil principiul filozofului Seneca: *Quidquid bene dictum est ab ullo, meum est – Orice a fost bine spus de către cineva, îmi aparține* (*Epistulae morales ad Lucilium*, Liber II, XVI, 7).

³⁰ Vezi de ex. *Oraisons funèbres et panégyriques*, Paris, 1870; de asemenea, *Oraisons funèbres*, Paris, 1876.

³¹ *Oraisons funèbres et panégyriques*, Paris, 1870, p. 65-103.

Subiecte pentru seminarizare:

1. *Elemente concrete privind actualitatea predicii patristice;*
2. *Prezentarea bibliografiei patristice omiletice, în Răsărit și Apus (selectiv).*

Bibliografie:

- Agachi**, Adrian, *Sinteza neo-patristică și viziunea teologică modernă*, „Lumina”, 20 ian. 2012;
- Belu**, pr. Dumitru, *Curs de Omiletică*, Editura Andreiană, Sibiu, 2012;
- Bulacu**, pr. Mihail, *Omilia hrisostomică în ortodoxia românească*, în *GlBis*, 5-6/1975;
- Clement Alexandrinul**, *Scrieri, I*, trad. pr. D. Fecioru, PSB, vol. 4, București, 1982;
- Coman**, pr. I. Gh., *Patrologie*, vol. 1, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, 1984;
- Coresciuc**, pr. Roger, *Omiliile Sfântului Grigorie Palama. Analiză omiletică*, Ed. „Doxologia”, Iași, 2013;
- Fecioru**, pr. Dumitru, *Predicatorul în concepția Sf. Ioan Gură de Aur*, în „BOR”, nr. 5/1954;
- Grigorie cel Mare (Dialogul)**, Sf., *Cartea Regulei Pastorale*, trad. pr. prof. dr. Al. Moisiu, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1996;
- Grigorie de Nazianz**, Sf., *Omilii la praznice împărătești*, trad. Ierom. Agapie (Corbu), Ed. „Sf Nectarie”, Arad, 2010;
- Ioan Gură de Aur**, Sf., *Despre Preoție*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, trad. pr. dr. D. Fecioru, București, 1987
- Idem**, *Omilii despre predică*, trad. pr. D. Fecioru, *MitropArdeal*, 1-3/1978;
- Macarie**, Sf., *Omilii duhovnicești*, trad. pr. C. Cornițescu, PSB, vol. 34, București, 1992;
- Miniat**, ep. Ilie, *Viața și opera lui....*, vol. I, trad. pr. D. Iliescu- Palanca, București, 1936;
- Idem**, *Predicile și panegiricile lui Ilie Miniatis....*, vol. II, trad. pr. D. Iliescu- Palanca, București, 1944;
- Idem**, *Didahii la Postul Mare*, trad. pr. D. Iliescu- Palanca, București, 1996;
- Idem**, *Didahii și predici*, Edit. “ Buna-Vestire “, Bacău, 1995;
- Nicolae**, pr. lect. Jan, *Nașterea Domnului oglindită în predica patristică*, teză de doctorat, susținută sub îndrumarea pr. prof. V. Gordon, ms. comp. BFT, București, 2008;
- Origen**, *Scrieri alese. I*, trad. Pr. T. Bodogae, pr. N. Neaga, Z. Lațcu, PSB, vol. 6, București, 1981;
- Palama**, Sf. Grigorie, *Omilii*, vol. I, Ed. „Anastasia”, trad. dr. Constantin Daniel, București, 2000;
- Stancovici**, pr. Branislav, *Episcopul Nicolae Velimirovici, viața și opera*, teză de doctorat, ms. BFT, 1999;
- Tasici**, pr. Borislav, *Opera omiletică a Sf. Filaret, Mitropolitul Moscovei*, teză de doctorat, susținută sub îndrumarea pr. prof. V. Gordon, ms. comp., BFT, București, 2011;
- Teofilact**, Sf. al Bulgariei, *Tâlcuirea Sfintei Evanghelii de la Matei*, trad. R.P. Sineanu și L.S. Desartovici, Ed. Sophia, București, 2007;
- Idem**, *Tâlcuirea Sfintei Evanghelii de la Marcu*, trad. R.P. Sineanu și L.S. Desartovici Ed. Sophia, București, 2008;
- Idem**, *Tâlcuirea Sfintei Evanghelii de la Luca*, trad. R.P. Sineanu și L.S. Desartovici Ed. Sophia, București, 2007;
- Idem**, *Tâlcuirea Sfintei Evanghelii de la Ioan*, trad. R.P. Sineanu și L.S. Desartovici Ed. Sophia, București, 2009;
- Vasile cel Mare**, Sf., *Omilii și cuvântări*, PSB, vol. I (serie nouă), Ed. „Basilica” a Patriarhiei Române, București, 2009;
- Velimirovici**, Sf. Nicolae, *Predici la marile praznice și duminici de peste an*, 3 vol., trad. A. Sârbulescu, Ed. „Ileana”, București, 2002-2003.

IV.5. OMILETICA ȘI PREDICA ÎN CONTEMPORANEITATE, LA ORTODOCȘI, CATOLICI ȘI PROTESTANȚI. SCURTĂ PREZENTARE

1. Precizări preliminare; 2. Omiletica în Bisericile ortodoxe surori; 3. Omiletica în Bisericile catolice și protestante; 4. În loc de concluzii: avantajele schimbului de experiență.

IV.5.1. Precizări preliminare. În cele ce urmează, semnalăm câteva repere omiletice utile, în scopul unei mai mari deschideri față de ostenele în domeniu ale Bisericilor ortodoxe surori, dar și ale celor catolice și protestante. Astfel, vom avea în vedere tratate (*manuals, cursuri*) de teorie omiletică, dar și anumite cărți de predici pe care le considerăm reprezentative. Nu intră în iconomia capitolului cursuri și cărți din Biserica noastră, pentru că ele fac obiectul unui capitol special (al VI-lea, *Predica în Biserica Ortodoxă Română*). În paragraful anterior, dedicat prezentării predicii patristice, am prezentat deja câteva nume ale unor părinți consacrați aparținând Bisericilor surori, pentru că se integrează în tradiția patristică extinsă, ca, de pildă, Ilie Miniati (Grecia), Filaret al Moscovei (Rusia), Nicolae Velimirovici (Serbia), Teofilact de Ohrida (Bulgaria). Acum vom extinde prezentarea, în scopul conturării unei imagini de ansamblu a unor ostenele din perioada modernă și contemporană a istoriei predicii. Departe de a fi un act formal, demersul țintește evidențierea câtorva realizări remarcabile, în speranța că studenții noștri vor dori să aprofundeze cercetările de istoriografie omiletică, iar unii dintre ei, cunoscători ai limbilor în care au fost scrise și redactate, să studieze și chiar să traducă ceea ce vor considera util pentru omiletica românească, atât din șirul manualelor și al cursurilor reprezentative, cât și al unor cărți de predici, care, prin conținut, idei și formulări sunt apropiate de realitățile vieții creștinilor noștri.

IV.5.2. OMILETICA ÎN BISERICILE ORTODOXE SURORI.

IV.5.2.1. Biserica ortodoxă bulgară³². Semnalăm, mai întâi, existența unor reviste utile cu profil omiletic, mai cu seamă în secolul al XX-lea, ca, de exemplu: *Săvetnik, Pravoslaven pastir, Pravoslaven propovednik, Tărkoven amvon* și altele.

Șirul numelor reprezentative pentru omiletica modernă din Bulgaria începe cu Mitropolitul Natanail (sec. al XIX-lea), care a lăsat moștenire o carte cu reguli omiletice, intitulată: *Svetitelskoe poucenie k novopostavlennomu sveašteniku* (1856). Remarcabil rămâne, apoi, Mitropolitul Climent de Vrața (1873-1930), care a scris primul manual de Omiletică pentru școlile de teologie ale Bisericii Ortodoxe Bulgare, intitulat: *Răkovodstvo za tărkovno propoviadvanie ili omiletika* (1906), fiind autor și al volumului de predici *Reci i poucenia* (1926). Lista autorilor reprezentativi continuă cu profesorii universitari Hristo Dimitrov (1891-1973), Todor Poptodorov (1910-2000) și Ivan Denev (n. 1937). Între ei, prof. Dr. Todor Poptodorov se înscrie ca personalitatea cu cea mai fructuoasă activitate omiletică din Bulgaria contemporană. A scris un voluminos manual de omiletică, în două părți: *Teoria predicii* (Sofia, 1958, 324 p.) și *Istoria predicii* (Sofia, 1958, 418 p.)³³. Ambele părți ale manualului prezintă în mod amănunțit, clar și sistematizat teoria și istoria predicii. A lăsat, de asemenea, trei volume impresionante de predici: *Omiletică practică. Comentarii binevestitoare la pericopele duminicale de peste an* (vol. I, Editura „Sinodalno izdatelstvo”, Sofia, 1963, 329 p.; vol. II, 1964, 304 p.) și *Omiletică practică. Comentarii binevestitoare la pericopele duminicale, praznicale și alte texte din Sfânta Scriptură, vieți de sfinți, rugăciuni și cântări bisericești* (Edit. „Sinodalno izdatelstvo”, Sofia, 1966, 308 p.). A scris și lucrarea *Procesul socio-pedagogic și rolul predicii în el* (Edit. „Sinodalno izdatelstvo”, Sofia, 1948).

³² Datele ne-au fost furnizate de Pr. Sinev Kiril Radoslavov, care a urmat studii de teologie (licență și master) la București și de Dr. Andrian Alexandrov, lector pentru Omiletică la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Sofia.

³³ Ediția a II-a, la Editurii Universității „Sf. Climent Ohridski” (1992); a III-a, aceeași editură (2000).

Caracteristicile predicilor lui Todor Poptodorov pot fi sintetizate astfel: *construcție impecabilă, limbaj pur, natural, artistic, festiv, liric. Stilul poartă pecetea unei expresii pline de vioiciune, distingându-se prin claritate, simplitate, eufonie, imagini, emoție, muzicalitate, dinamism și patos.*

Notăm, de asemenea, volumul semnat de Bojidar Andonov, cu lucrarea *Teoria elocvenței eclesiastice* (Editura Iztok-Zapad, Sofia, 2011), considerată o a doua contribuție remarcabilă după cele semnate de Todor Poptodorov.

În actualitate se remarcă prof. dr. Ivan Denev, în mod special cu teza de doctorat, intitulată *Sfântul Climent de Ohrida ca predicator* (în „Godișnic na Duhovnata Academia”, vol. XXVIII și XXIX, 1978-1980). El a continuat linia predecesorului său analizând multe personalități ale Bisericii Ortodoxe Bulgare și mari ierarhi din secolul al IV-lea, din punctul de vedere al criteriilor omiletice³⁴.

În șirul cărților de predici publicate în ultima vreme se înscriu următoarele:

- Ioan Karamihalev, *Urcarea Taborului*, Sofia, 2006;
- Alexandr Lașcov, *În duh și în adevăr*, Editura “Nov Ciovek”, 2005; vol. II – 2006;
- Lyubomir Popov, *Predici în duminici și sărbători*, Editura Universității “Episcop Constantin Preslavski”, 2006; vol. II – 2011; vol. III – 2013.

Ca trăsături generale privind literatura omiletică în actualitate, se observă încercarea de explicare a condițiilor istorice contemporane în lumina învățaturii lui Hristos. Predicatorii compun predici actuale care sunt ascultate și citite cu însetare de credincioși. Este vorba de o renaștere a predicii bulgare îndreptate către nevoile duhovnicești concrete și către sporirea duhovnicesc-morală a credinciosului ortodox bulgar. În ciuda acestui fapt, înaintea predicatorului bulgar se află o piedică greu de depășit, și anume educația ateistă, care a durat vreme de patru decenii. De aceea, la fel ca și în celelalte țări foste comuniste, predicatorul bulgar este chemat să semene, în locul neghinei ateiste utopice, florile proaspete ale învățaturii mântuitoare a lui Dumnezeu.

IV.5.2.2. Biserica ortodoxă rusă³⁵. Câteva teme și preocupări pe tărâm omiletic, provenind de la două mari centre teologice, Academiiile Duhovnicești din Kiev și Moscova, ne vor oferi o minimă orientare privind dezvoltarea studiilor din acest domeniu. Prezentăm, practic, cinci repere, în ordine cronologică, iar la sfârșit notăm câteva lucrări de specialitate reprezentative. Deși încă din secolele XI-XIII, în Biserica Rusă sunt cunoscuți nu puțini predicatori talentați (de exemplu, mitropolitul Kievului Ilarion, Preasfințitul Kiril - episcopul de Turov, mitropolitul Climent Smoliatic, arhiepiscopul de Vladimir-Serapion, și alții), totuși în Rusia nu a existat o teorie omiletică anume până în secolul al XVII-lea. Primul Curs de Omiletică scris în Rusia, se consideră a fi lucrarea *arhimandritului Ioanichie Galiatovski*, “Știința, sau modalitatea compunerii predicii” (sec. al XVII-lea). În anii 1659-1660, în Kiev, arhimandritul Ioanichie a publicat o culegere a predicilor sale, sub denumirea “Cheia înțeleșului” (două volume). O personalitate exponențială în omiletica rusă este profesorul Academiei Duhovnicești Moscovite Mihail Mihailovici Tareev (1867-1934). În cartea sa „Probleme ale Omileticii” (Serghiev Posad, 1903), face apel la renunțarea cu desăvârșire la utilizarea abordărilor artei oratorice în cadrul predicii. Profesorul Tareev consideră că predica trebuie să se întoarcă la simplitatea și naturalitatea Evanghelică. În jurul anului 1970, în Academia Duhovnicească Moscovită se lucra la alcătuirea unui index tematic al lucrărilor celor mai importante ale sfinților părinți, pentru utilizarea lui la pregătirea predicilor. Această

³⁴ Vezi semnalările bibliografice ale Prof. Dr. Ivan Denev, *Razvitie na Practicescoto bogoslovie v Bălgaria. Po povod 80-godișninata na Bogoslovskia facultet pri SU „Sv. Climent Ohridski” 1923-2003*, în rev. *Bogoslovskia misal*, nr. 1-4/2004.

³⁵ O parte însemnată a informațiilor ne-au fost furnizate de Dr. Vladimir Burega, profesor și prorector teologico-științific al Academiei Duhovnicești din Kiev.

lucrare a stat la baza volumelor cinci, șase și șapte a “Cărții de căpătâi a preotului slujitor”, dedicată problemelor practice ale predicii bisericești.

Pentru timpurile recente, ne-au atras atenția următoarele cursuri de Omiletică/Retorică, dar și două cărți cu predici:

- Arhiep. Teodosie de Polotk și Gluboksk, *Гомилетика: теория церк. Проповеду (Omiletica: teoria predicii bisericești)*, Ediția a 2-a, Самшит-издат, 2007. Autorul (pe numele de mirean, Pavel Zaharovici Bilcelko), a predat Omiletica la Academia teologică din Moscova, iar în 2006 a fost ridicat la rangul de Arhiepiscop Polotk și Gluboksk. Cuvintele „cheie” ale volumului: *elocința bisericească, personalitatea preotului – propovăduitorului, metodologia generală a predicii, omiletica formală, tehnica vorbirii, metodologia particulară a predicii etc.*;

- Alexandru Alexandrovici Volkov, *Курс русской риторике (Curs de retorică rusă)*, Издательство храма св. муч. Татианы, 2001. Autorul este profesor, Șeful Catedrei de Lingvistică generală și comparat-istorică a Facultății de Filologie a Universității de Stat din Moscova (MGU) Lomonosov și predă Retorica în Școlile duhovnicești moscovite. Manualul cuprinde o expunere sistematică a cursului de retorică generală. Elaborat pe baza cursurilor citite de către autor la MGU (*Universitatea de Stat din Moscova*) și la MDA (*Academia Teologică din Moscova*), poate sluji drept manual de studiu pentru studenții formelor de învățământ superior, duhovnicești sau laice;

- Protoiereul Dmitri Smirnov (n. 1951), *Проповеду (Predici)*, Moscova, 2001. Cartea conține diferite cuvântări la duminici și sărbători;

- Nicolai Alexeevici Alexandrenko, fost profesor la Seminarul Teologic din Odessa, *Гомилетика. Семь шагов к проповеди (Omiletica. Șapte pași către predică)*, 1997. Propune o reflecție profundă asupra câtorva întrebări de bază: *Cui trebuie să propovăduim? De ce propovăduim? Ce trebuie să propovăduim? Cum trebuie să propovăduim?*

Notăm, de asemenea, alte două repere interesante: Arhiepiscopul Ambrozie (Cliucharev), *Știința predicii*, Moscova, 2006; Zubov V. P., *Propovăduitori ruși: Schițe ale istoriei predicii rusești*, Moscova, 2001.

IV.5.3. Biserica ortodoxă sârbă³⁶. Notăm, mai întâi, faptul că posibilitatea de exprimare eufonică a limbii sârbe i-a conferit un avantaj considerabil înaintea altor popoare slave. În acest sens, celebrul slavist francez Cyprian Robert scria, pe la anul 1844: „Se poate afirma că limba sârbă prin abundența vocalelor, prin unirea fericită a sunetelor line și tari, este limba cea mai armonică și cea mai eroică, cea mai duioasă și cea mai bărbătească dintre toate limbile popoarelor slave”. Cel care a pus piatra de temelie în arta propovăduirii la sârbi a fost *Sfântul Sava Nemanici* (1174 – 1235), primul arhiepiscop al Bisericii Sârbe Autocefale, de numele căruia se leagă autocefalia, fiind întemeietor al școlilor sârbești și patronul lor, totodată, cel mai mare luminător al neamului sârbesc. Cei doi biografi ai Sfântului Sava, Teodosie și Dometian, descriu printre altele și activitatea sa omiletică. „Ascultătorii – scrie Teodosie – se minunau de dulceața limbii și puterea cuvântului Sfântului Sava”. Eliberarea teologiei de limitele înguste ale scolasticii și revenirea la izvoarele patristice, aparține Sfântului *Nicolae Velimirovici* (1880–1956), episcopul Ohridei și Jicei, despre care am prezentat un medalion în paragraful precedent, din rațiunea de a fi inclus în tradiția patristică a Bisericii răsăritene.

Procesul transfigurării și reînnoirii Teologiei Sârbe a fost continuat de *Părintele Justin Popovici* (1894-1979) și ucenicii săi. Până la instaurarea comunismului a fost profesor la Facultatea de Teologie din Belgrad. Regimul comunist l-a izolat la Mănăstirea Celiје, unde a

³⁶ Datele pe care le prezentăm au fost prelucrate după informațiile transmise de către Pr. Dr. Branislav Stancovici, protopopul sârbilor ortodocși din Timișoara și Pr. Dr. Sava Milin, asistent pentru Omiletică la Facultatea de Teologie din Belgrad.

continuat să scrie și să traducă. I se datorează, astfel, *Viețile Sfinților*, în 12 volume mari, cea mai completă și documentată lucrare aghiografică; *Dogmatica* în trei volume; tâlcuiri la Sfintele Evanghelii după Matei și Ioan și la toate epistolele pauline și ioaneice, la care se adaugă multe alte cărți și studii. În câmpul omiletic îi datorăm, practic, trei volume de predici: 1. *Prăznicare* (81), 2. *Duminicale* (48), 3. *Pascale* (50). Sinodul Bisericii Ortodoxe Sârbe l-a canonizat în anul 2010 și i-a consacrat zi de pomenire în data de 1 iunie.

Benefic pentru teologia pastoral-omiletică este și proiectul „Teologia sârbă în secolul al XX-lea, probleme de cercetare și rezultatele acestora”, inițiat de cadrele didactice a Facultății de Teologie din Belgrad, sub genericul căruia s-au organizat câteva simpozioane, începând din anul 2006. Ca rezultat al acestor cercetări au apărut câteva volume de culegeri a lucrărilor susținute și dezbătute în cadrul primelor două simpozioane. Scopul acestui proiect este să prezinte în mod științific și critic dezvoltarea teologie bisericești, culturale și academice (*disciplinele științifice și sensurile lor*), în lumina materialului de arhivă și cel de documentare, precum și auto-reflexele teoretice. Pentru aprecierea critică a cugetării teologice sârbești din secolul al XX-lea au fost elaborate unele lucrări de cercetare științifică pentru cunoașterea educației sârbe bisericești a școlilor confesionale, a seminariilor și în mod special a Facultății de Teologie, includerea ei în cadrul Universității, perioada războiului, perioada dictaturii comuniste și a excluderii ei din cadrul Universității, revenirea în cadrul Universității, precum și perspective cu privire la organizarea catedrelor, a disciplinelor teologice fundamentale în contextul academic. Sunt interesante temele tratate și dezbătute în cadrul simpozioanelor. Unele au ca obiectiv privire generală asupra activității teologilor sârbi, precum cea intitulată *Contribuția profesorilor de Teologie Ortodoxă la dezvoltarea cugetării teologice sârbe*, semnată de prof. dr. Vladan Perišić (*Catedra de Patrologie*), iar altele, semnate de profesori de specialitate, vizează personalitățile marcante care au activat în acest vast domeniu al cugetării teologice sârbești, inclusiv în plan omiletic și catehetic.

În actualitate, în uz prioritar se află următoarele două repere omiletice:

- Ljubivoje Stojanović, *Služba Reci (Cuvinte pentru slujire)*, Beograd-Zrenjanin, 2003. Volumul are două părți: prima, cu reguli omiletice; a doua, cu predici pentru duminicile și sărbătorile anului;

- Ljubivoje Stojanović, *Crkvena propoved (Propovăduirea bisericească)*, Foča, (Bosnia și Herțegovina), 2011. Are, de asemenea, două părți: prima, cu cele mai importante reguli omiletice (*noțiuni de stil, raportul omiletică-Scriptură, elemente de istorie omiletică, structuri omiletice* etc.); a doua, predici și metode pentru alcătuirea predicilor pentru duminici și sărbători;

O dată cu acestea, merită a fi menționat și volumul semnat de Obrad Stanojević/Sima Avramović, intitulat *Ars rhetorica* (Belgrad, 2002), remarcabil pentru principiile omiletice pe care le promovează.

IV.5.2.4. Biserica ortodoxă din Grecia³⁷. Dintre Bisericile ortodoxe surori, cu Biserica Greciei avem cele mai strânse legături, având în vedere, pe de o parte, numărul însemnat de teologi români care studiază în universitățile grecești, pe de alta, numărul mare de cărți de teologie, inclusiv din domeniul omiletic și catehetic, traduse din limba greacă în limba română. De aceea, paragraful dedicat predicii din Grecia are un spațiu preferențial, comparativ cu al celorlalte Biserici. Precizăm, mai întâi, că, pentru Grecia, orașele Atena și Tesalonic sunt pilonii principali ai preocupărilor teologice. Aici se concentrează, deopotrivă, trecutul și prezentul teologiei grecești, cu elemente comune, dar și specifice. Astfel, în timp ce

³⁷ O parte a informațiilor ne-au fost furnizate de Constantin Gordon, care a studiat un semestru la Facultatea de Teologie din Tesalonic și de Mihail Voicescu jr., care a urmat studiile de licență și master, la aceeași Facultate. Verificarea informațiilor și completarea lor aparține pr. lect. Dr. Adrian Ivan, care a efectuat un stagiu de pregătire la Facultatea de Teologie din Tesalonic.

la Atena accentul cade pe dimensiunea socială a teologiei, la Tesalonic preponderența revine teologiei pastorale.

A. Atena. Omiletica, numită și „Retorică bisericească” se sprijină în actualitate pe următoarele repere bibliografice:

- Ευάγγελου Δ. Θεοδώρου (Evangelou Teodorou, profesor emerit al Universității din Atena; 1921-2008), *Μαθήματα ἐκκλησιαστικῆς ῥητορικῆς ἢ ὁμιλητικῆς (Cursuri de Retorică și Omiletică bisericească)*, Atena, 1976. Capitolele sunt distribuite în trei părți: I. *Introducere în cursurile de Retorică și Omiletică (utilitatea Retoricii/Omileticii; elemente istorice; elemente de neoretorică și omiletică bisericească etc.)*; II. *Predica din punct de vedere al materiei/conținutului (caracterul biblic al predicii; predica hristocentrică și liturgică; predica personală; actualizarea/modernizarea predicii etc.)*; III. *Predica din punctul de vedere al formei (aranjarea materialului; redactarea și stilul predicii; rostirea predicii)*.

Același profesor, Θεοδώρου, semnează și o lucrare de omiletică practică: *Ασκήσεις ἐκκλησιαστικῆς ῥητορικῆς ἢ ὁμιλητικῆς (Exerciții de retorică și omiletică bisericească)*, Atena, 1978.

Tot pentru Atena, deși mai veche, este reprezentativă și lucrarea lui Παναγιώτης Τρεμπέλα (Panagiotis Trembela, 1886-1977, teolog și profesor universitar), *Ομιλητική, ἡ ἱστορία καὶ θεωρία τοῦ κηρύγματος (Omiletica, istoria și teoria predicii)*, Atena, 1928. Remarcăm în acest volum (ca de altfel în aproape toate tratatele de omiletică grecești), evidențierea relației dintre Retorică și Omiletică, în sensul valorificării actuale a teoriei și practicii retoricii antice (volumul are, de pildă, un capitol special în acest sens: *Σχέση της ομιλητικῆς προς την ρητορικῆ - Legătura Omileticii cu Retorica*).

B. Tesalonic. Facultatea de Teologie are două departamente/secții: 1. Departamentul de Teologie și 2. Departamentul de Pastorală și Teologie Socială. În cadrul secțiunii pastorale sunt prezente și studiile de Omiletică și Catehetică.

Între personalitățile și lucrările reprezentative în plan omiletic, notăm:

- Δημήτρης Ν. Μωραΐτης (Dimitris Moraitis, profesor), *Ἱστορία τῆς Χριστιανικῆς Πηγορείας (Istoria Retoricii Creștine)*, Tesalonic 1947. Se numără printre primele manuale de istoria omileticii apărute la Tesalonic și urmărește o descriere în linii mari a predicii apostolice, patristice, cu accente de analiză retorică. Un eveniment important s-a produs între anii 1968-1974 în Tesalonic, atunci când profesorii de la catedra de Omiletică a Facultății, cu sprijinul Mitropoliei Tesalonicului, au pus bazele unui centru de pregătire a predicatorilor, atât preoți, teologi cât și laici. Activitatea de pregătire consta îndeosebi în exersarea abilităților de interpretare a textului biblic în manieră omiletică, ceea ce a atras contribuții importante în omiletică ale unor profesori renumiți în studiul biblic precum: Σάββας Αγουρίδης, Ιωάννης Καραβιδόπουλος sau Στέργιος Σάκκο.

Ιωάννης Φουντούλης (Ioanis Fundulis, 1927-2007, profesor al Universității Aristotel), *Ομιλητική (Omiletica)*, Tesalonic, 1998. Preocupările autorului și contribuțiile lui sunt îndeosebi în domeniul liturgic, însă manualul de Omiletică este o contribuție tot atât de importantă dacă luăm în calcul legătura evidentă dintre predică și cult în Biserica Ortodoxă. Structurat în șase capitole, manualul reușește să acopere atât elemente de istoria predicii, cât și de omiletică specială: 1. Istoria predicii 2. Predica și diaconia ei 3. Teme și izvoare ale predicii 4. Formele predicii 5. Genurile omiletice 6. Redactarea și rostirea predicii. Autorul acordă o atenție deosebită textelor patristice reprezentative din punct de vedere omiletic, pe care le grupează într-o anexă la finalul manualului, ceea ce demonstrează că o bună parte din materialul didactic la cursul de omiletică îl constituie studiul textului omiletic patristic, concomitent cu însușirea teoretică a principiilor omiletice.

Același Ioanis Fundulis semnează și volumul *θεωρία του κηρύγματος, πανεπιστημιακές παραδόσεις (Teoria predicii, notițe universitare)*, Tesalonic, 1978. Notăm câteva repere de

conținut: caracterul predicii creștine; izvoarele predicii; formele/genurile predicii; redactarea și rostirea/prezentarea predicii.

În actualitate, profesoara Δήμητρα Κούκουρα (Dimitra Kukura, titulara cursului din anul 1993), se remarcă în special prin lucrarea *Η Ρητορική και η Εκκλησιαστική Ρητορική. Διαχρονική Μελέτη (Retorica și Omiletica Bisericească. Studiu diacronic)*, Tesalonic, 2003.

În prima parte a lucrării, autoarea prezintă: *retorica în perioada clasică, elenistică și greco-romană*; în partea a doua: *Noul Testament și tehnica ritoricească; întâlnirea predicatorilor evangheliei cu metodele didacticii retorice, în veacul al IV-lea*.

Prof. D. Kukura semnează și volumele de cursuri practice, ca *Άσκηση Ομιλητικής – Επικοινωνίας (Practica Omileticii - a comunicării)* și *Μεθοδολογική Προσέγγιση Ομιλητικών Κειμένων (Metodologia interpretării textelor omiletice)* Εκδ. Πουρναρά, 2006, o culegere de predici semnate de diferiți ierarhi, preoți și predicatori laici.

Tot la Tesalonic se remarcă și profesorul Τρύφων Τσομπάνης, ucenic al prof. I. Fundoulis, totodată, autor al volumului *Τό μυστήριο καί η Διακονία του Λόγου (Taina și diaconia/slujirea cuvântului)*, Editura „Μυγδόνια”, Tesalonic, 2010.

Între cărțile de predici, cu bun impact actual, semnalăm:

- Αρχιμ. Αλεξάνδρου Μοστράτου: *Κυριακάτικοι Αντίλαλοι (Ecouri duminicale)*, Editura „Πέτρος Α. Ρούσσος, Νάξος 1995;
- Μητροπ. Φιλίππων Νεαπόλεως και Θάσου Προκοπίου, *Το μήνυμα της Κυριακής (Mesajul Duminicii)*, Edit. „Παρουσία”, Καβάλλα, 1998;
- Αρχιμ. Βασίλειος Μπακογιάννης, arhiepiscopul predicator al Mitropoliei din Patras, se înscrie mai ales în rândul predicatorilor care abordează genul predicii tematice, majoritatea aparițiilor editoriale fiind dedicate acestui gen omiletic. Cărțile nu păstrează forma omiliilor clasice, cu introducere, cuprins și încheiere, ci sunt mici tratate cu caracter pastoral, într-un limbaj simplu, pe înțeles, dar cu impact deosebit asupra problemelor actuale. Amintim între cele peste 50 de cărți: *Το Ευαγγέλιο της Κυριακής. Μυστήρια καί Αποκαλύψεις! (Evanghelia Duminicii. Taine și descoperiri)*, Edit. „Θαβώρ”, Πάτρας, 2014, *Ποίμαινε τα πρόβατά Μου (Paște oile Mele)*, Edit. „Παναγόπουλος Δημ. Νεκ.”, 1996; *Η προσευχή (Rugăciunea)*, Edit. „Θαβώρ”, Πάτρας, 2006; *Σχολή Πολέμου (Școala Războiului)*, Edit. „Τέρτιος, Παπαγιαννούλης Κων/νος”, 1997;
- Π. Γεώργιος Δ. Μεταλληνός, renumit predicator în Atena, profesor universitar de istorie bisericească, dar cu deosebite preocupări în domeniul spiritualității ortodoxe, a publicat: *Κηρύγματα στα αποστολικά αναγνώσματα (Predici la pericopele apostolice)*, Edit. „Ορθόδοξος Κυψέλη”, Tesalonic; *Φως εκ Φωτός (Lumină din Lumină)*, predici la pericopele evanghelice de peste an, Edit. „Ορθόδοξος Κυψέλη”, Tesalonic (f.a.).

IV.5.3. OMILETICA ÎN BISERICILE CATOLICE ȘI PROTESTANTE. Câteva dintre caracteristicile predicii la romano-catolici și protestanți vor fi prezentate în capitolul al VIII-lea, dedicat genurilor omiletice, văzute comparativ cu practica ortodoxă. În acest paragraf ne vom limita la semnalarea unor cărți, atât din aria teoriei omiletice, cât și din cea practică, legată direct de amvon. Pentru o înțelegere unitară e bine să fie consultate, desigur, și informațiile din capitolul al VIII-lea, prezentate separat pentru cele două Biserici surori, așa cum vom proceda și în prezentul capitol.

IV.5.3.1. Omiletica în Biserica Romano-Catolică din România. Mai întâi, o precizare de strategie pastoral-misionară. De aproximativ o jumătate de secol, în romano-catolicism strategiile slujirii omiletice și catehetice sunt fixate de Conciliul Vatican II (1962-65). Astfel, potrivit decretelor Conciliului, predica și cateheza trebuie să se adapteze continuu la realitățile vieții contemporane, să aibă în vedere toate categoriile sociale și de vârstă, cu preocupare

prioritară pentru propovăduirea Evangheliei, nu a „înțelepciunii proprii”. Iată două fragmente desprinse din decretul Conciliului, care îi vizează pe episcopi și preoți:

- În exercitarea îndatoririi lor de a învăța, **episcopii** să vestească oamenilor evanghelia lui Cristos – aceasta fiind cea mai de seamă dintre îndatoririle lor; să expună învățătura creștină într-un mod adecvat necesităților timpului, adică răspunzând dificultăților și problemelor care îi apasă și îi neliniștesc cel mai mult pe oameni; instruirea catehetică, al cărei scop este de a face credința oamenilor vie, conștientă și activă, luminată prin învățătură, să fie transmisă cu deosebită grijă atât copiilor și adolescenților, cât și tinerilor și chiar adulților; (Decretul „Cristus Dominus”, II, 12, 13, 14)

- **Preoții** sunt datori față de toți să le împărtășească adevărul evangheliei de care se bucură în Domnul. Așadar, fie că prin purtarea lor exemplară îi aduc pe păgâni să-l preamărească pe Dumnezeu, fie că propovăduiesc deschis vestind necredincioșilor misterul lui Cristos, fie că transmit cateheza creștină sau explică învățătura Bisericii, fie că studiază în lumina lui Cristos problemele contemporane, datoria lor este ca mereu **să transmită nu înțelepciunea lor, ci cuvântul lui Dumnezeu** și să-i cheme stăruitor pe toți la convertire și la sfințenie. (Decretul „Presbiterium ordinis”, II, 4)

Privitor la situația omileticii catolice românești, un sprijin imediat pentru informare ni-l oferă site-urile celor două Facultăți de Teologie romano-catolică din România, de la București și Iași³⁸. O dată cu denumirea disciplinelor legate de predică și cu locul lor în planurile de învățământ, avem acces și la bibliotecile virtuale, în care se regăsesc o parte dintre cursurile și manualele de teorie omiletică, dar și dintre volumele de predici, mai vechi și mai noi. Trebuie să precizăm că doar la Iași se predă acum Omiletică (și Retorică), întrucât la București nu mai există cicluri de Teologie Pastorală.

Ambele biblioteci includ, însă, volumul Dr. Nicolae Brânzeu, *Semănătorul. Omiletica Modernă*, Tom 2, Lugoj, 1944, volum existent și în Biblioteca Facultății de Teologie Ortodoxă din București³⁹. În pofida celor 70 de ani trecuți de la publicare, este justificat încă adjectivul „modern” din subtitlu. Considerăm actual conținutul, în bună măsură, exceptând ușoara neactualitate a limbajului (prezența multor arhaisme și a lexicului specific anilor '40) și, evident, sub aspect bibliografic. Remarcăm, întâi de toate, ca foarte inspirată delimitarea conceptelor de „retorică” și „omiletică”. Astfel, în „Partea primă: Retorică generală”, sunt prezentate noțiunile de *limbaj, stil, istoria retoricii, persoana oratorului, genurile oratorice și discursul (plan etc.)*; „Partea a doua: Omiletica” prezintă *istoria predicii, felurile predicii, redactarea predicii, persoana predicatorului și redactarea predicii*.

Dintre volumele (*cursurile și cărțile de predici*) recente le semnalăm pe cele publicate (sau coordonate) de părintele Alois Bișoc (n. 1950), profesor de teologie pastorală la Institutul Teologic din Iași, la editura „Sapientia”:

- *Predicarea cuvântului lui Dumnezeu. Teologie, misiune, formare* (Iași, 2001);
- *Cuvinte pentru viață (A)* (Iași 2001), *Cuvinte pentru viața (B)* (Iași, 2002), *Cuvinte pentru viața (C)* (Iași 2003);
- *Mors fidelium, imitatio Christi. Predici la înmormântare* (Iași, 2001);
- *Chemați la sfințenie. Culegere de predici în cinstea sfinților* (Iași, 2001),
- *Sacramentele vieții creștine. Culegere de predici* (Iași, 2002), *Verbum Domini (A)* (Iași, 2007).

Tot în șirul cărților de predici, notăm încă două contribuții însemnate:

- Mons. Ioan Robu, *Sfinții ne învață. Predici la diferite sărbători*, Edit. ARCB, București, 1996;

³⁸ București: www.ftcub.ro/biblioteca.html; Iași: <http://bibliotecaitrc.ro/weblibrary/info/contact.asp>.

³⁹ Nr. Inv. 3619.

- Pr. Prof. Isidor Martincă, *Omilii, Anul A – La duminicile anului bisericesc și sărbători*, București, 1993 (broșată); *Omilii, Anul B - La duminicile anului bisericesc și sărbători*, București, 1991 (broșată).

Legat de predarea Omileticii în actualitate, notăm că în programa analitică a Facultății din Iași figurează următoarele discipline:

1. *Retorica*. Reținem câteva dintre „obiectivele cursului”: *însușirea unei dicții cât mai bune în timpul vorbirii; însușirea manierei de a vorbi îngrijit în public; obișnuința de a respecta auditoriul prin pregătirea unui discurs; însușirea tehnicilor de transmitere cât mai bună a conținutului unui mesaj prin forma exterioară; vorbirea;*
2. *Practică omiletică*. Obiectivul cursului: *deprinderea artei de a predica și de a vorbi în public;*
3. *Predicarea cuvântului lui Dumnezeu*. Obiectivul cursului: *să prezinte teologia misiunii predicării cuvântului lui Dumnezeu, pentru o practicare corectă și eficientă a sa, pentru redescoperirea valorii și importanței sale, atât pentru predicator, cât și pentru cei care ascultă cuvântul.*

Trebuie menționat și faptul că în România, în cadrul UBB Cluj-Napoca figurează și Facultatea de Teologie Romano - Catolică (în l. maghiară), cu două Departamente (*Teologie Socială*, la Cluj și *Teologie Pastorală*, la Alba-Iulia⁴⁰), dar în lista disciplinelor de predare, la Teologie Pastorală, figurează doar Catehetica, nu și Omiletica.

IV.5.3.2. Omiletica în Bisericile Protestante din România. Informațiile cele mai pertinente le avem de la Institutul Protestant din Cluj Napoca⁴¹ (*în limba maghiară*) și de la Departamentul de Teologie Protestantă⁴² (*în limba germană*), din cadrul Universității „Lucian-Bлага” din Sibiu.

3.2.1. *La Cluj*, în cadrul Institutului Protestant, Omiletica se predă în semestrele 7 și 8 (adică, anul al IV-lea de studii), iar seminarele fac parte din masterat (semestrele 9, 10 și 11).

Kiss Jenő (n. 1963), titular pentru disciplina Omiletică la acest Institut, semnează volumul intitulat *Hármashatvan Istén Színe Előtt (În trei, înaintea lui Dumnezeu)*, Cluj-Napoca, 2010. Între domeniile în care prof. Jenő este specializat se înscriu exegeza, ermeneutica, omiletica și retorica. Așa se explică viziunea eminentă biblică în care este conceput și structurat acest compendiu, din care semnalăm, bunăoară, modul în care sunt văzute formele (*genurile*) predicii: *predica învățătoarească, predica kerigmatică, omilia, predica de mărturisire (pentru formarea mărturisitorilor/misionarilor creștini), predica narativă* (pp. 28-29). În principiu, volumul se axează pe cei trei mari factori ai predicii: *textul biblic, adunarea (comunitatea) bisericească și propovăduitorul.*

În bibliografia de specialitate a Omileticii Protestante se înscrie și Literáty Zoltán (n. 1976), cadru didactic al Catedrei de Teologie Practică al Universității Reformate "Károli Gáspár" din Budapesta, cu lucrarea *Homiletika és Retorika. Múltbeli kapcsolatok és jelenkori lehetőségek (Omiletica și Retorica. Posibila cuplare a trecutului cu prezentul)*, Budapest, 2009. Remarcăm preocupare pentru a valorifica retorica greco-romană, la fel cum întâlnim și în manualele (tratatele) de Omiletică grecești. Între cărțile de predici recomandate studenților se înscriu în special următoarele două, aparținând pastorului clujean (și profesor de teologie), Dr. Kozma Zsolt (n. 1935): *Állj elő az Igével. Prédikációk (Prezintă-te cu Cuvântul Domnului. Predici)*, Cluj, 2002; *Szavak az Igéből (Cuvinte din Scriptură)*, Cluj, 2003. Deși mai vechi, este încă apreciat volumul semnat de episcopul reformat Ravasz László (1882-1975), *Krisztussal a viharban. Igéihirdetés (Hristos în furtună. Predici)*, Budapesta, 1977.

⁴⁰ <http://rocateo.ubbcluj.ro/ro/index.html>

⁴¹ <http://www.proteo.cj.edu.ro/>

⁴² <http://www.ev-theol.ro/>

3.2.2. *La Sibiu*, în cadrul Departamentului de Teologie Protestantă (în limba germană), Omiletica este prevăzută în planurile de învățământ, astfel: *exerciții de omiletică liturgică* (an, II, ambele semestre); *Retică* (an III, sem I); *Omiletică* (an IV, ambele semestre).

Pentru informarea bibliografică de mare sprijin este site-ul bibliotecii, foarte bine pus la punct⁴³. Cuvântul „cheie”, *Homiletik*, ne trimit la o serie de manuale și cărți cu predici, majoritatea în limba germană, iar unele în limba engleză. Dintre cele mai recente cursuri, semnalate în fișier, notăm: Jan Peter Grevel, *Die Predigt und ihr Text. Grundlegung einer hermeneutischen Homiletik* (*Predica și textul ei. Baza unei ermeneutici omiletice*), Neukirchen-Vluyn, Neukirchener Verl., 2002. Un alt reper, după care se studiază în prezent este: Christian Möller, *Einführung in die Praktische Theologie* (*Introducere în teologia practică*), Verlag A.Francke, Tübingen, Basel, 2004.

Între cărțile cu predici (omilii) apreciate se înscrie cea semnată de Hans Stefeens, în pofida unei anumite „vechimi”: *Homilien zu den Evangelien* (*Omilii pentru Evanghelii*) Lesejahr B (anul B). *Den Weg zu bereiten Unbekannter Einband* (*Calea de a pregăti drumul necunoscut*), Verlag: Bonifacius-Druckerei, 1969. Foarte apreciat este volumul cu de predici al Dr. Christoph Klein (emeritus, din 2010): *Um die elfte Stunde* (*În ceasul al unsprezecelea*), Martin Luther-Verlag, Erlangen, 1993. Cartea este tradusă și în limba română (trad. Liliana Popa), cu un adaos de titlu, *Predici din Transilvania*. Volumul conține câte o predica pentru fiecare duminică din cursul anului.

IV.5.3.3. Semnalări de repere ale predicii catolice și protestante din străinătate. În acest paragraf prezentăm în comun câteva titluri de manuale omiletice și cărți cu predici, întrucât ambele categorii de volume promovează omilia, atât teoretic, cât și sub formă de modele/aplicații practice. Iar această „promovare” este legată direct de uzul prioritar al omiliei, ca gen al predicii, în amândouă confesiunile creștine. De aceea, în listele bibliografice, la fel ca și în biblioteci (*clasice și virtuale*), la capitolul „Omilie/Omiletică”, pot fi identificate în același loc, atât reperele catolice, cât și cele protestante. În multe cazuri, chiar și cele neoprotestante. Bunăoară, un site omiletic foarte util în limba franceză (*homiletique.fr*) este alcătuit de un tânăr pastor neoprotestant (Gabriel Monet) și dispune de o listă bibliografică foarte bogată, care include, cu precădere, titluri catolice⁴⁴ și protestante, dar sunt menționate și câteva repere ortodoxe (spre plăcuta noastră surpriză, apare inclus Ioan Toader, fost profesor la Facultatea de Teologie Ortodoxă de la Cluj, cu un studiu intitulat „Homilétique et sciences de la communication”). Pentru o mai bună și utilă orientare a studenților noștri, le recomandăm să caute în librării și biblioteci (inclusiv online) titluri omiletice în limbile pe care le stăpânesc mai bine, pentru că, în general, cele mai importante dintre ele sunt traduse din original în alte una-două (ori mai multe) limbi de circulație. Așa e cazul unei lucrări cu foarte largă răspândire, semnată de Fred Craddock, *Preaching* (Nashville: Abingdon, 1985), apărută în limba franceză câțiva ani mai târziu, cu titlul *Prêcher* (trad. J. F. Rebeaud, Geneva, 1991).

În acest scop, pentru a facilita orientarea bibliografică, am optat pentru criteriul lingvistic, limitându-ne la câteva din cele mai utilizate limbi de circulație în rândurile studenților noștri.

IV.5.3.3.1. În limba franceză:

- Manuale/cursuri: R. P. Rambaud (des Frères Prêcheurs): *Traité moderne de prédication* (*Tratat modern de predică*), Ed. Emmanuel Vitae, Lyon-Paris, 1941, poate fi considerat „manualul” catolic clasic, prin excelență. La vremea apariției a fost apreciat la cel mai înalt nivel, pe de o parte, de către Papa Pius al XII-lea, pe de alta de Academia Franceză, care i-a

⁴³ <http://biblioteca.ulbsibiu.ro>.

⁴⁴ Lista începe, alfabetic, cu Amherdt Francois-Xavier, preot catolic, profesor la Facultatea Teologie a Universității din Fribourg, inclus cu trei titluri.

acordat un premiu special. Cei 75 de ani trecuți de la data apariției nu-i anulează apelativul de „modern”, decât la capitolul predica prin mijloacele media (menționează doar „radioul”) și, evident, în ceea ce privește bibliografia.

Henry Mottu/Pierre-André (coordonatori), *Le défi Homilétique. L'exégèse au service de la prédication (Provocarea omiletică. Exegeza în serviciul predicării)*, Ed. Labor et Fides, Geneva, 1993. Este un compendiu care așează la un loc 11 capitole de teorie și practică omiletică, semnate de 11 dintre cei mai renumiți predicatori și exegeți protestanți (între care: Gerd Theissen, Bernard Reymond, Pierre Gisèle etc.).

Paul Guérin/Terence Sutcliffe, *Guide du prédicateur, à l'usage des laïques et des prêtres (Ghidul predicatorului, pentru uzul laicilor și preoților)*, Ed. du Centurion, Paris, 1994. Volumul oferă o abordare inedită, prin implicarea laicilor în slujirea omiletică. Practic, în anul 1983, autorii cărții - preoți catolici din sectorul Palaiseau (regiunea Île-de-France), au deschis o „școală de predică pentru laici”, în ideea de a-i instrui pe acei creștini atașați de comunitatea parohială pentru a fi, apoi, misionari în locurile fără preoți și a fi capabili să redacteze și să rostească predici.

- **Cărți de predici.** Menționăm, mai întâi, că, la fel ca în multe alte domenii, bibliotecile cu omilii și predici s-au mutat din bibliotecile clasice în cele „virtuale”. Internetul oferă, astăzi, posibilități uriașe de accesare a predicilor în limba franceză (ca în toate limbile pământului, de altfel). De pildă, „www.homelies.fr” oferă modele de omilii concise, pe zile și sărbători, care poartă semnătura predicatorilor consacrați, iar „Index des homélies” arhivează predicile pe ultimii 10 ani. Cărțile clasice trebuie să rămână, evident, în atenția noastră. Din lista extrem de generoasă pe care ne-o oferă librăriile și bibliotecile franceze, ne-au atras atenția următoarele volume: P. Dufloy, *Homélies simples et percutantes (omilii simple și percutante)*, Ed. Salvator, 2007; James Hunter, *150 plans de prédications et d'études bibliques (150 planuri de predici și studii biblice)*, Ed. G-LU (diffusé par Farel), 1998; Gérard Guillon, *Les plus belles homélies de mariage (Cele mai frumoase omilii pentru căsătorie)*, Ed. Salvator, 2010. Alte numeroase volume pot fi vizualizate pe internet, la cuvintele „cheie” *sermons* și *homélies* (ca, de pildă pe site-ul: <http://recherche.fnac.com>).

IV.5.3.3.2. În limba engleză:

- **Manuale/cursuri.** Printre cele mai utilizate cursuri de omiletică în spațiul anglofon se înscriu următoarele două repere, întâlnite în toate bibliografiile de specialitate din Europa și SUA: David Buttrick, *Homiletic. Moves and structures (Omiletica. Mutări/mișcări și structuri)*, Vanderbilt University, SUA, 1985; Fred Craddock, *Preaching (Predicând)*, Nashville: Abingdon, SUA, 1985. *Le-am utilizat și noi în cuprinsul manualului de față. Cu major în bibliografia omiletică se înscriu și alte două repere:* Thomas G. Long, *The Witness of Preaching (Mărturia predicării)*, Edit. Westminster John Know, Louisville, Kentucky Press, 1989; Conținutul: un îndrumar solid privind metodele de aplicabilitate; omiletica propusă: predicatorul trebuie să facă pastorație ca mărturisitor viu al adevărului Scripturilor;

Robert Waznak, *An Introduction to the Homily (Introducere în omilie)*, Edit. The Liturgical Press, Collegeville, Minnesota, USA, 1998.

- **Cărți de predici:** James A. Wallace, *Preaching to the Hungers of the Heart: Preaching on the Feasts and Within the Rites*, Edit. The Liturgical Press, Collegeville, Minnesota, USA, 2002. Conținut: *predici la praznicele Mântuitorului, la sărbătorile Maicii Domnului și ale sfinților.*

Cu foarte bun impact este antologia editată de Thomas G. Long și Cornelius Platinga Jr.: *A Chorus of Witnesses. Model Sermons for Today's Preacher (Un cor de mărturii. Predici model pentru predicatorul de azi)*, W. B. E. Publishing Company, Grand Rapids, Michigan (USA), 1994 (306 p). Volumul adună între coperte predici semnate de peste 30 de

reprezentanți ai amvonului protestant (ca, de pildă, F. B. Craddock, Jurgen Moltmann, Karl Barth, Paul Tillich, G. A. Buttrick, C. S. Lewis etc.).

IV.5.3.3.3. În limba germană:

- **Manuale/cursuri:** Christian Möller, *Seelsorglich predigen. Die parakletische Dimension von Predigt, Seelsorge, Gottesdienst und Gemeinde (Propovăduirea pastorală. Dimensiunea paracletică a predicii, a pastorației, a cultului și a comunității)*, Spinner, Waltrop 3. Aufl. 2003; Albrecht Grözing, *Homiletik*, Gütersloher Verlagshaus, 2008; Wilfried Engemann, *Einführung in die Homiletik (Introducere în Omiletică)*, Edit. Francke, Tübingen și Basel, 2002; Klaus Müller, *Homiletik: ein Handbuch für kritische Zeiten (Omiletică: un ghid pentru timpuri critice)*, Regensburg, Edit. Pustet, 1994; Philipp Müller, *Predigt ist Zeugnis: Grundlegung der Homiletik (Predica este mărturie: fundamentul omileticii)*, Edit. Herder, Freiburg im Breisgau, 2007;

- **Cărți de predici:** Hans-Gerd Krabbe, *Lesepredigten für alle Sonn- und Feiertage im Kirchenjahr: vom Pfingstfest bis zum Ewigkeitssonntag (Predici pentru toate duminicile și sărbătorile anului bisericesc, de la Cincizecime până în duminica ultimă)*, Edit. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 2010; Hans-Ulrich Wiese, *Leucht in meines Herzens Schrein. Reflexionen und Predigten auf dem Weg zu Gott*, Edit. Lit, Berlin & Münster, 2009.

IV.5.3.3.4. În limba italiană:

- **Manuale/cursuri:** Vittorio Peri, *Omelia non „parole al vento”*, San Paolo, 2012; Davide Caldirola/Antonio Torresin, *I verbi del prete. Forme dello stile presbiteriale*, Edizioni Dehoniane Bologna, 2012; Chino Biscontin, *Predicare bene*, Edizioni Messagero Padova, 2008;

- **Cărți cu predici:** Padre Livio Fanzaga, *Gesu ci insegna a vivere (Iisus ne învață să trăim)*, Sugarco Edizioni, Bologna, 2011; Carlo Maria Martini, *Colti da stupore. Incontri con Gesu*, Mondadori, Milano, 2012.

- **Dizionario di Omiletica.** Merită o semnalare specială „Dicționarul de Omiletică”, editat în limba italiană de Manilo Sodi și Achille M. Triacca, Edit. Elle Di Ci - Torino/Edit. Vela spa – Bergamo, 1998 (ediția a doua: 2013). Ediția primă explică 398 de termeni, numărul autorilor („experti”) este de 245, pe cuprinsul a 1708 pagini! Totul este impresionant și foarte util. Fiecărui termen îi este rezervat un număr apreciabil de coloane (de. ex., pentru „omiletică” – un total de 11 coloane, din care 2 cu bibliografie).

IV.5.3.3.5. În limba spaniolă:

- **Manuale/cursuri:** Juan Sebastián Ramírez-Navas, *Manual de Homilética*, Cali, Colombia, 2012;

- **Cărți cu predici:** Dr. Isidre Gomà i Civit (1917-2000, mare predicator modern al catalanilor, fost profesor universitar la Barcelona), *Reflexiones en torno a los textos bíblicos dominicales (Reflecări în jurul textelor biblice duminicale)*, Abadía de Montserrat, Barcelona, 1988 (1033 pagini!). Cartea cuprinde predici care au fost publicate inițial în „Full Dominical de Barcelona”, începând din anul 1972; José Antonio Pagola (n. 1937; Profesor la Seminarul de la San Sebastián și la Facultatea de Teologie din nordul Spaniei), cu predici intens mediatizate, inclusiv pe internet (<http://iglesiadesopelana3.blogspot.ro/>).

- **Diccionario de la Teología Práctica: Homiletica.** Editor: Rodolfo G. Turnbull, trad. de Norberto Wolf, Grand Rapids, Michigan, USA, în două ediții: 1976 și 1984. Originalul englez, face parte din *Baker's Ddictionnary of Practical Theology (Section 2: Homiletics)*, publicat în 1967. Semnalăm acest dicționar (secțiunea omiletică) pentru structura foarte asemănătoare unui manual. Iată paragrafele principale: *Istoria; Predica și Retorica;*

Clasificarea predicilor; Ilustrări cu predici; Predica în cult; Structura predicii; Stilul predicii; Pregătirea predicii; Analiza predicilor.

IV.5.4. În loc de concluzii: avantajele schimbului de experiență. Deschiderea și interesul față de practicile omiletice ale Bisericilor ortodoxe surori și ale altor confesiuni creștine facilitează oportunități de îmbogățire bibliografică și diversificare a propriilor strategii de redactare și rostire a predicilor. Biserica noastră va păstra mereu caracterul ei național și identitatea specifică în sânul poporului român, totodată, în marea familie a popoarelor lumii. Dar, așa cum națiunea română nu este izolată cultural, nici Biserica nu trebuie izolată cultic. Fiind deschiși față de alte practici și experiențe omiletice, aducem beneficii propriului amvon, dar construim și punți de promovare a vieții noastre liturgice, inclusiv pe linia propovăduirii. Deschiderea trebuie să vizeze și alte confesiuni creștine, în special cele catolice și protestante. Studiarea comparativă a practicilor omiletice trebuie intensificată, în condițiile schimbului tot mai intens de studenți, prin programe de burse Erasmus și nu numai. Am optat, de aceea, pentru prezentarea câtorva repere eterodoxe în limbile în care tinerii noștri studiază cu cea mai mare frecvență: engleză, franceză, germană, italiană și spaniolă. În același timp, grupuri tot mai numeroase de români, muncind în străinătate, viețuiesc în comunități eterodoxe, rezultând adesea căsătorii mixte, iar cuplurile frecventează, alternativ, și bisericile ortodoxe, și bisericile altor confesiuni. Vor observa, bunăoară, că omilia, gen al predicii foarte prețuit de Părinții Bisericii nedespărțite, este în mare cinste în alte biserici, deși utilizată adesea exclusiv, în detrimentul predicii tematice, pe când la noi prevalează predica tematică, în detrimentul omiliei. O echilibrare a utilizării alternative a celor două genuri este neapărat necesară, așa cum avem pildă, bunăoară, în vechile noastre Cazanii.

În sfârșit, mai presus de toate considerentele de ordin „tehnic”, trebuie să recunoaștem faptul că performanțele predicatorilor creștini reprezentativi depășesc granițele confesionale. Ei au devenit un bun comun în slujirea pastoral-misionară a creștinismului, fapt care obligă măcar la un studiu minimal reciproc, ca premisă pentru aprofundări nelimitate a tuturor celor interesați să extindă cercetările.

Subiecte pentru seminarizare:

1. *Manuale/cursuri/compendii reprezentative ale Bisericilor ortodoxe surori și ale celor catolice și protestante. Prezentare comparativă cu cele din BOR;*
2. *Cărți de predici reprezentative ale Bisericilor ortodoxe surori și ale celor catolice și protestante. Prezentare comparativă cu cele din BOR.*

Bibliografie:

1. **Buttrick**, David, *Homiletic. Moves and structures*, Vanderbilt University, 1985;
2. **Craddock**, Fred B., *Prêcher*, trad. par J. F. Rebeaud, Genève, 1991;
3. **Стојановић**, Љубовоје, *Служба Речи (Slujba Cuvântului)*, Belgrad-Zrenjanin, 2003;
4. **Феодосий**, епископ Полоцкий и Глубокский, *Гомилетика. Теория церковной проповеди*, Сергиев Посад, 1999;
5. **Φουντούλης**, Ιωάννης, *Ομιλητική*, Θεσσαλονίκη, 1969; reed.1998;
6. **Κούκουρα**, Δήμητρα, *Μεθοδολογική Προσέγγιση Ομιλητικών Κειμένων*, Εκδ. Πουρναρά, 2006;
7. **Möller**, Christian, *Seelsorglich predigen (Die parakletische Dimension von Predigt, Seelsorge und Gemeinde)*, 2 Auflage, Gottingen, 1990;
8. **Mottu**, Henry (et comp.), *Le défi homiétique. L'exégèse au service de la prédication*. Edit. "labor et fides", Genève, 1993;
9. **Rambaud**, R.P. *Traité moderne de prédication*, Lyon - Paris, 1941;
10. **Тодор** Поптодоров, *Омилетика. Теория и история на проповедта, фототипно издание*, 2 том, Университетско Издателство "Св. Климент Охридски", София, 1992.

V. RAPORTUL DINTRE PREDICA CREȘTINĂ ȘI RETORICA GRECO-ROMANĂ. SFINȚII PĂRINȚI ȘI ȘCOLILE RETORICE sau DESPRE VALORIFICAREA CREȘTINĂ A RETORICII ANTICE⁴⁵

1. *Întâlnirea predicii creștine cu retorica greco – romană*; 2. *Retori renumiți*; 3. *Raport predică-retorică*; 4. *Sfinții Trei Ierarhi și Retorica. Studiu de caz*; 5. *Concluzii*

V.1. Întâlnirea predicii creștine cu retorica greco-romană. Dezambiguizare necesară. Urmărind similitudinile dintre Omiletica creștină și Retorica greco-romană, cu privire la strategiile practice de redactare și rostire a cuvântărilor, unii cercetători au emis ipoteza falsă că Omiletica nu ar fi altceva decât o „fiică a Retoricii păgâne”. Cu alte cuvinte, arhierii și preoții predicatori creștini au deprins tehnicile de amvon abia după ce au făcut cunoștință cu *Τέχνη Ρητορική* (*Arta retoricii*), din tratatele clasice ale marilor retori păgâni. Că lucrurile nu stau așa, o dovedesc, în primul rând, izvoarele care confirmă succesiunea apostolică neîntreruptă, cu toate formele ei de slujire harică și pastoral-misionară. Se știe bine acum, în baza cercetărilor moderne, că întâlnirea propriu-zisă dintre predică și retorică are loc abia în veacul al IV-lea, mai ales din momentul în care au încetat persecuțiile asupra creștinismului. Până atunci, episcopii și preoții rânduiți de Sfinții Apostoli, dimpreună cu Părinții Apostolici și cu toți slujitorii care, o dată cu celelalte îndatoriri pastorale, s-au dedicat și Amvonului, împlinind cu sfințenie porunca Mântuitorului, „mergând, învățați...” (Matei 28, 19). Se știe că, la început, cultul creștin a preluat și elemente din cultul iudaic, între care și omilia. E ilustrativă, bunăoară, o mărturie de pe la anul 150, consemnată de Sf. Justin Martirul și Filozoful, în *Apologia I*: “Iar în așa-zisa zi a soarelui, se face adunarea tuturor celor ce trăiesc la orașe sau la sate și se citesc memoriile apostolilor sau scrierile profeților, câtă vreme îngăduie timpul. Apoi, după ce cititorul încetează, *întâi-stătătorul ține un cuvânt prin care sfătuiește și îndeamnă la imitarea acestor frumoase învățături* (ὁ προεστὼς διὰ λόγου τὴν νοουθεσίαν καὶ πρόκλησιν τῆς τῶν καλῶν τούτων μιμήσεως ποιεῖται). Apoi, ne ridicăm în picioare toți laolaltă și înălțăm rugăciuni; după care, încetând noi rugăciunea, așa cum am arătat mai înainte, se aduce pâine și vin și apă, iar *întâi-stătătorul înalță deopotrivă rugăciuni și mulțumiri, cât poate mai multe, la care poporul răspunde într-un singur glas, rostind: Amin*” (PG, VI, 429).

Așadar, însăși Sfânta Liturghie, chiar în forma primară, simplă, avea inclusă predică în rânduiala ei. Literatura omiletică românească beneficiază de câteva studii edificatoare în acest sens, între care se remarcă în mod aparte unul foarte consistent, semnat de părintele Constantin Duțu, doctor în Omiletică (v. ST 2/1991). Părintele Duțu prezintă detaliat argumentele istorice, omiletice și liturgice privind timpul și impactul interferențelor dintre Omiletică și Retorică. O dată cu fixarea secolului al IV-lea, ca început al întâlnirii dintre cele două discipline, părintele Duțu prezintă și avantajele tehnice pe care Omiletica și le-a însușit de pe urma studierii Retoricii de către unii tineri creștini, cum e cazul celor cunoscuți acum sub numele de Sfinții Trei Ierarhi, pe care îi vom prezenta mai jos, ca „studiu de caz”.

Având în vedere beneficiile pe care Omiletica le-a avut de pe urma Retoricii, considerăm utilă analizarea raportului acestor două discipline, evidențiind, pe de o parte, similitudinile, pe de alta, diferențierile⁴⁶. În acest scop, să ne amintim, mai întâi, că Sf. Vasile

⁴⁵ O prelegere (2 ore de curs). Capitol elaborat de Pr. Vasile Gordon.

⁴⁶ De reținut și faptul că în aproape toate tratatele de Omiletică grecești întâlnim evidențierea relației dintre Retorică și Omiletică, în sensul valorificării actuale a teoriei și practicii retoricii antice. De exemplu, volumul semnat de prof. Παναγιώτης Τρεμπέλα, intitulat, *Ομιλητική, ἡ ἱστορία καὶ θεωρία τοῦ κηρύγματος* (*Omiletica, istoria și teoria predicii*), Atena, 1928 (reed. 1976), are un capitol special în acest sens: *Σχέση της ομιλητικής προς την ρητορική* (*Relația dintre omiletică și retorică*).

cel Mare, în celebra *Omilie către tineri*, îndeamnă pe tinerii creștini din vremea lui să nu disprețuiască scrierile profane, dar să le utilizeze cu discernământ, așa cum face alina: se așează pe toate florile, dar nu de la toate culege substanțele pentru miere, ci numai de la cele neotrăvitoare. Așa trebuie să procedeze și predicatorul creștin: să cerceteze și scrierile laice, alături de cele bisericești, mai ales cele cu privire la tehnica redactării și prezentării predicii, respectiv *Retoricile*. În spiritul acestui îndemn, mare parte din regulile retoricii antice au fost însușite, cu mare folos, de către predicatorii creștini. Să nu uităm că Sfinții Părinți, în marea lor majoritate, au studiat și retorica la școlile înalte ale vremii, alături de alte discipline în uz atunci. Nu numai că au studiat-o dar au fost, mulți dintre ei, retori, sau au practicat avocatura, până în momentul când s-au dedicat exclusiv misiunii creștine. Este bine să exemplificăm: *Tertulian* studiind retorica, a practicat avocatura; *Sf. Ciprian* a fost retor în Cartagina; *Lactanțiu* a studiat retorica cu Arnobiu, devenind el însuși profesor de retorică în Nicomidia, iar mai apoi profesor de aceeași disciplină lui Crispus, fiul lui Constantin cel Mare; *Sf. Vasile cel Mare* studiază retorica sub îndrumarea celebrilor profesori Libaniu, Proheresiu și Himeriu, el însuși profesând-o, apoi; *Sf. Grigorie de Nyssa* o studiază cu Libaniu; *Sf. Grigorie de Nazianz* stă în Atena aprox 8-9 ani, studiind-o cu Himeriu și Proheresiu; *Sf. Ioan Gură de Aur* cu retorul Libaniu și filozoful Andragatiu... Și exemplele pot continua.

Din perioada patristică nu avem tratate omiletice care să descrie amănunțit arta retoricii, dar se simte, nu numai în omilii sau predici, ci și în anumite încercări de teorie a predicii, prezența unor reguli oratorice specifice uzului profan al perioadei antice. Mai târziu, când se vor alcătui manuale și tratate de retorică creștină, aceste reguli vor fi invocate aproape constant.

V.2. Retori renumiți și receptarea operelor în spațiu românesc. Ca reprezentanți ai Retoricii antice grecești, cei mai cunoscuți și utilizați sunt *Demostene* (384-322 î.Hr.), conducător al partidei antimacedonene, celebru prin "Filipicele" rostite împotriva lui Filip al II-lea Macedoneanul și *Aristotel* (384-322 î.Hr... coincidență biografică, d.p.v. cronologic, cu Demostene!), elev al lui Platon și magistrul lui Alexandru Macedon, autor al câtorva tratate de Logică, Filozofie și Metafizică, dar și al unei Retorici, în care-și expune principiile după care s-a călăuzit în această disciplină.

Din spațiul latin, oratorii cei mai renumiți sunt, fără îndoială, *Cicero* (106-44, î.Hr.) și cel care se considera discipol al său, deși indirect, *Quintilian* (35-96 d.Hr.). Cicero Marcus Tullius, celebru prin "Catilinarele" rostite împotriva lui Catilina, care condusesese o conjurație împotriva Senatului, a lăsat posterității celebrul tratat *De Oratore*, tradus în limba română de harnicul latinist G. Guțu. Redăm un fragment din acest tratat, ca să ne dăm seama cât de mare era conștiința celebrului retor privind posibilitățile de persuasiune a oratoriei: "Nimic nu mi se pare mai frumos decât să captivezi prin puterea cuvântului atenția unei adunări, să încanți mintea ascultătorilor și să le determini voințele într-un sens sau altul. Aceasta este prin excelență arta care a înflorit întotdeauna la orice popor liber, mai ales în statele așezate și pașnice, și a predominat totdeauna. Căci ce poate fi mai minunat decât ca, dintr-o mulțime nesfârșită de oameni, să se ridice unul care să poată face singur, ceea ce natura le-a dat tuturor puțința să facă? Ce este mai plăcut minții sau auzului decât o cuvântare împodobită cu idei înțelepte și cuvinte alese, și șlefuită cu îngrijire? Există oare ceva mai puternic și mai măreț decât ca un singur om să poată să schimbe numai cu cuvântul pornirile mulțimii, să zdruncine conștiințele judecătorilor și autoritatea Senatului?" (Ed. Guțu, 1973, p. 27).

Quintilian M. Fabius a rămas în istoria retoricii prin *Ars Rethorica*, în 12 cărți, lucrare tradusă la noi în urmă cu aprox. o jumătate de veac (Hetco, 1974). Pentru ilustrare, vom reproduce și aici un fragment: "Un discurs, spune el, nu alungă oare de multe ori teama din

sufletele înspăimântate ale ostașilor? Și nu învață pe cei care au de înfruntat atâtea primejdii în luptă că gloria este preferabilă vieții acesteia? ... De altfel, nu cred că întemeietorii de orașe ar fi putut reuși în alt chip să închege în popoare acea mulțime rătăcitoare, dacă nu ar fi convins-o vreun glas priceput; nici legiuitorii n-ar fi obținut – fără neîntrecuta putere a elocinței – ca oamenii să se supună de bunăvoie robiei legilor. Ba, mai mult: înseși preceptele morale, oricât sunt de nobile prin natura lor, totuși au mai mare putere în formarea caracterelor când strălucirea cuvântului pune în lumină frumusețea fondului...” (*Ed. cit.*, p. 194). Această lucrare s-a impus mai mult decât precedentele, poate și pentru faptul că autorul trăiește ulterior celorlalți oratori amintiți, având astfel posibilitatea să valorifice și experiența lor. De aceea vom stărui doar asupra ei și vom observa anumite similitudini cu practica elaborării predicii din zilele noastre, fapt care explică valabilitatea ei, fie și parțială.

Din punct de vedere didactico-bibliografic este util să știm că, deși neglijată veacuri de-a rândul, retorica antică a revenit în atenția oratorilor, creștini și laici, mai ales în secolul nostru. Pentru spațiul laic dispunem, spre edificare, de excelenta lucrare *Retorica și neoretorica*, datorată lui Vasile Florescu, care, deși scrisă în plină epocă atee-comunistă, are curajul să vorbească și despre Cel mai mare Orator al lumii, Dumnezeu-Omul, Iisus Hristos: “Christos a fost un vorbitor cu totul peste nivel, iar parabolele Sale, chiar în traducere, impresionează și pe cel mai adânc adversar al creștinismului” (Florescu, 1977, p. 91).

Parcurgând și numai aceste două repere bibliografice, coroborate cu lectura operelor oratorilor antici menționați mai sus, nu va fi greu să ne dăm seama de importanța și influența majoră a experienței retorice antice asupra predicii creștine. Pierre Guiraud, în lucrarea sa *La Stylistique* (Paris, 1967), afirmă pe bună dreptate că *retorica este altceva decât un simplu mănunchi de reguli; ea este expresia unei autentice culturi, astfel că dintre toate disciplinele antice ea este, cu siguranță, cea care merită cel mai mult numele de știință...* (p. 24, 29). În acest sens, însăși denumirea de „artă” are deplină acoperire: de-a lungul timpului i s-a spus *ars (scientia) bene dicendi, ars orandi, tehne ritorike, ars pulchere loquendi et persuabile* etc.

Cu privire la originea retoricii Vasile Florescu arată că perioada ei de constituire coincide cu perioada marcată de modificarea structurală a polisurilor, cauzată de prăbușirea aristocrației gentilice. Se știe, democrația a fost favorabilă retoricii, în vreme ce aristocrația îi era potrivnică. De ce? Pentru că *cine poate constrânge n-are nevoie de știința convingerii și a persuasiunii*.

V.3. Scurt raport între Retorică și Omiletică. Este edificator să observăm, mai departe, beneficiile de care s-a bucurat predica creștină din partea retoricii păgâne, pe parcursul primelor veacuri, dar mai ales după încetarea persecuțiilor, când libertatea a favorizat dezvoltarea învățământului catehetic, în paralel cu cel al școlilor din mediul iudaic și păgân. Mulți bărbați ai Bisericii, precum am văzut mai înainte, au fost școliți în mari centre ale culturii profane, spre beneficiul ulterior al slujirii creștine. În lumea elenă, printre candidații la Botez, dar și între creștinii atașați Bisericii, se numărau destui inși cu pregătire și adesea cu pretenții mari la adresa predicatorilor, de la care așteptau să utilizeze mijloace speciale de expresie stilistică. Nu trebuie uitat faptul că *limbajul comunică un anumit mesaj, dar stilul îl înfrumusețează și-i dă expresivitate*. În primele veacuri creștine, urechea multor ascultători era familiarizată cu discursuri elevate, produse de elocința profană, cu forma ei prelucrată și plină de eleganță. Realmente, retorica greco-romană oferea predicii o tehnică a discursului foarte bine pusă la punct, cu excelență aplicabilitate la toate momentele ei: introducere (*exordiu*), tratare (*dispozitio*) și încheiere (*peroratio*). Legat de grija pentru stil și limbaj (*elocutio*), arta retoricii oferea cele mai detaliate amănunte vizavi de figurile de stil, care dau șanse maxime persuasiunii auditoriului. Bunăoară, în *Retorica* lui Aristotel, pe care mulți predicatori creștini o studiaseră cu siguranță, unul din cele trei mari capitole ale cărții se ocupă exclusiv de limbaj și stil, începând cu descrierea calităților principale ale stilului (concizie, puritate, claritate etc.)

și încheind cu elementele de tehnică ale perorației, adică încheierea discursului (Aristotel, 2004, pp. 297-368). Remarcăm, astfel, că între elocința profană și cea bisericească există o neîndoieală afinitate naturală **ca formă**, după cum în cultul divin și în arta bisericească, în general, diferite mijloace artistice profane (muzica, pictura, sculptura etc.) aduc serviciile binecunoscute. **Conținutul prediciei**, ca act liturgic, îl constituie însă Revelația supranaturală. **Scopul** prediciei vizează cu prioritate mântuirea sufletului, spre deosebire de discursul profan care pleda pentru diferite interese pământești, unele de-a dreptul contrare adevărului și dreptății. În timp ce la predicatorii creștini persuasiunea vizează înduplecarea voinței ascultătorilor spre săvârșirea faptelor bune, la retori persuasiunea urmărește convingerea completului de judecată (și auditoriul, în general) pentru a câștiga procesele, ori altfel de dispute, indiferent dacă era o cauză dreaptă ori nu. De aceea, întrutotul realist, Sfântul Vasile sfătuiește pe un ton categoric: „De la retori vom împrumuta tehnica discursurilor, dar nu vom imita arta minciunii, deoarece creștinii nu trebuie să mintă în nici o împrejurare. Vom lua de la retori ceea ce ei au spus spre lauda virtuții și spre critica viciului...” (*Omilia către tineri, III*). Tot el atrage atenția asupra conținutului dubios al pledoariilor celor preocupați exclusiv de științele profane: „Pe mulți i-a preocupat poetica, retorica și descoperirea sofismelor, *a căror materie este minciuna*; nici poezia nu poate exista fără mit, nici retorica fără arta vorbirii și nici sofistica fără false raționamente!” (*Omilia a XII-a, VI*). De multe ori, în tribunale și în forum-uri retorici se luau la întrecere în replici meșteșugite, stârnind admirație pentru dialectica lor măiestrită. Dovedeau, de fapt, că vorbirea se transformase din *mijloc de comunicare* în *scop de a câștiga aplauze*. Propriu-zis *artă pentru artă*, nu *artă în slujirea adevărului* – ca în cazul prediciei. Scopul suprem, urmărit cu înrâncenare, care părea să scuze oarecum “mijloacele”, era *persuasiunea*. De aceea s-a afirmat că Retorica în sine este, parțial, o creație a sofistilor (se știe că “sofiștii” erau acei filosofi care făceau afirmații false, cu pretenție de adevăr; de aici, cuvântul “sofism”; iar Sfântul Vasile cel Mare spune în Omilia 22-a că *Satana este primul și cel mai mare sofist*!). În opoziție cu Retorica, predicatorii creștini au în vedere nu numai dimensiunea orizontală a comunicării, cu oamenii, ci și pe cea verticală, cu Dumnezeu. Evident, propovăduind numai adevărul, având **ca obiect Revelația dumnezeiască** și **ca scop** mântuirea ascultătorilor. În contrast, urmărind succese personale, retorii nu precupețeau nici un mijloc de a se auto-preamări, în timp ce predicatorul conștiincios știe că „nu ne propovăduim pe noi înșine, ci pe Hristos!” (2 *Corinteni* 4, 5). De remarcat că Aristotel însuși precizează că arta retoricii nu trebuie văzută ca scop în sine, ci ca *mijloc* pentru a convinge, dar, atenție!, numai acolo unde e posibil. Unde nu, trebuie să se limiteze în a indica doar calea spre convingere... Precizarea lui Aristotel, implicit formularea ei, vedește un spirit de observație extrem de fin: „Rolul retoricii nu stă în faptul de a convinge, ci în a vedea pentru fiecare chestiune în parte mijloacele de care dispunem capabile de a convinge, precum se întâmplă în toate celelalte arte; într-adevăr, nu ține de medicină faptul de a reda sănătatea, ci faptul de a avansa pe calea vindecării până unde este posibil: *căci este cu puțință să îi îngrijim cum trebuie și pe cei care nu își pot redobândi sănătatea...*” (*Cap I, 1*). Părintele profesor Sebastian Chilea atenționează, la rândul său, că ceea ce își permiteau unii retori nu se cuvine să practice predicatorii: „Anumite căi pe care le deschide retorica sunt interzise predicatorului, pentru că el este vestitorul Împărăției lui Dumnezeu în Biserică... Predica nu trebuie să prezinte totul în culori trandafirii, momentele slabe să le înfățișeze ca puternice, lucruri neadevărate, inventate ad-hoc, să fie expuse public și exagerate ca să uimească, să entuziasmeze lumea nu importă prin ce mijloace și să-i vrăjească pe ascultători, ca vorbitorul să apară drept un mare cuvântător. Numai ce este adevărat pentru împărăția lui Dumnezeu, numai ce este puternic în împărăția lui Dumnezeu, poate fi considerat puternic și pentru el. Numai pentru cauza lui Iisus îi este îngăduit să entuziasmeze și chiar să-i farmece... Predicatorul nu trebuie să câștige aderenți pentru sine, ci pentru Iisus și pentru obștea lui Iisus... Pe scurt: predica ține seama de

calitățile retorice, însă le folosește exclusiv în misiunea ei de vestire a Împărăției lui Dumnezeu” (Leonard Fendt..., pp. 255-256).

Și chiar dacă sub aspectul limbii și al stilului predicile nu pot renunța, desigur, la regulile vorbirii profane, pot în schimb să o înduhovnicească, printr-un limbaj propriu, liturgic, totodată printr-un stil specific, *bisericesc*, în care expresivitatea predicilor să aibă deplină armonie cu frumusețea limbajului liturgic al cultului divin.

Așa cum am arătat la începutul prelegerii, serviciile reale pe care le-a oferit predicii retorica greco-romană, i-au determinat pe unii să afirme că Omiletica n-ar fi altceva decât o „fică a retoricii”. Evident, lucrurile nu stau așa. Întâlnirea efectivă a predicii creștine cu retorica păgână s-a petrecut în veacul al IV-lea, când slujitorii Bisericii au început să introducă în tehnica omiletică și elemente ale retoricii profane, învățate în școlile de retorică frecventate de ei, așa cum a fost cazul Sfinților Trei Ierarhi. Vasile Florescu atrage atenția că “deosebirea capitală dintre *ars praedicandi*, pe care unii o numesc cu exagerare *retorica creștină*, și disciplina tradițională (*Omiletica*, *n.n.*) constă întâi în calitatea deosebită a auditoriului. Predicatorul vorbește în fața unui public deja convins. El nu tinde să transforme o *res dubia* în *res certa*. Auditoriul este de acord cu dogmele și cu preceptele morale, fiindcă el aparține de drept ecclesiei. Ca urmare, preocuparea esențială a retoricii, *obținerea persuasiunii*, lipsește... Numai în cazul convertirii păgânilor, acțiunea predicatorului implică un act retoric integral” (p. 110). Parțial, V. Florescu are dreptate, întrucât, în general, creștinii fideli sfințelor slujbe sunt câștigați pentru împărăția cerului, chiar dacă predicile pe care le ascultă nu stau foarte bine la capitolul „persuasiune”. Spunem “parțial”, totuși, în sensul că auditoriul din Tribunale și Forum era altul decât cel din biserică. Pe de altă parte, predicatorul atunci când propovăduiește învățătura de credință, trebuie mereu să-i *re-convingă* pe ascultători asupra importanței ei, astfel că *persuasiunea* niciodată nu poate lipsi. Chiar una din definițiile acceptabile date predicii sună așa: *predica este arta vorbirii frumoase și convingătoare*. Părintele Constantin Duțu, la rândul său, atenționându-ne asupra diferențelor notabile dintre Retorică și Omiletică, concluzionează, totuși, că în raportul dintre ele „asistăm la acel minunat proces istoric și spiritual prin care se desăvârșește împletirea umanului cu divinul, a tezaurului descoperirii divine cu elementele de valoare ale culturii antice profane, în cadrul căruia un loc de frunte îl are preluarea componentelor prețioase ale retoricii de către predica Bisericii, ceea ce a dus la marile succese ale predicii din secolul al IV-lea și cele imediat următoare” (*Întâlnirea...*, p. 162).

Între componentele preluate, în mod benefic, se înscriu etapele pregătirii „apropiate” ale predicii, etape întâlnite în mai toate tratatele clasice de Omiletică, unele cu păstrarea denumirilor latine (N. Petrescu), altele cu denumirile traduse (D. Belu). Spre ilustrare, vom reproduce momentele „logico-psihologice” din Retorica lui Quintilian, valabile în mare măsură și pentru strategia redactării și rostirii predicii actuale:

- *inventio* = găsirea materialului (propriu-zis, faptele și ideile strâns legate de tema ce urmează a fi tratată);

- *dispositio* = aranjarea ideilor selectate pe un plan anume;

- *elocutio* = preocuparea pentru stilul cuvântării;

- *memoria* = obligativitatea rostirii libere, printr-o cultivare atentă a memoriei;

- *actio* = acțiunea oratorică (gesturi, voce, mimică, atitudini, ținută vestimentară etc.).

Observăm că aceste operații sunt respectate întocmai și de oratorul creștin. De asemenea, chiar și ordinea momentelor logico-psihologice ale discursului antic:

- *exordium* = începutul, introducerea;

- *narratio* = istorisirea faptelor;

- *divisio* = enunțarea anticipată a ideilor ce vor fi dezvoltate (acest punct lipsește uneori);

- *argumentatio* = prezentarea probelor pentru susținerea pledoariei;

- *digressio* = digresiunile sau ilustrațiile, care creează acel binevenit „respiro” într-un discurs;

- *peroratio* = încheiere (uneori) vehementă, aprinsă, a discursului.

Valorificarea teoretică și practică a etapelor retoricii greco-romane se va vedea cu precădere în capitolul „Elaborarea predicii”, din „Omiletica specială”.

V.4. Sfinții Trei Ierarhi și Retorica. Studiu de caz. Printre cele mai ilustrative exemple de valorificare a științei retorice antice se înscriu ostenele Sfinților Trei Ierarhi, Vasile cel Mare, Grigorie de Nazianz și Ioan Gură de Aur. Prezentăm aceste ostenele ca „studiu de caz”, atât pentru faptul că slujirea lor omiletică este impresionantă, cât și datorită atașamentului special pe care îl au față de ei dascălii și studenții teologi, Sfinții Trei Ierarhi fiind patronii spirituali ai Facultăților de Teologie Ortodoxă din Biserica noastră. Viețile și operele lor ne dezvăluie atât frumusețea talanților primiți de ei de la Dumnezeu, cât și exemplara lor înmulțire pe diferitele trepte ale slujirii la care au fost chemați. Astfel, îi vedem cu ochii minții mai întâi în familiile lor, copii deosebit de ascultători și receptivi la învățăturile primite de la părinți. Iubitori de carte, îi vedem, apoi, învățăcei remarcabili, în cele mai vestite școli ale imperiului, uimindu-și colegii și profesorii cu râvna lor ieșită din comun. Pășind pe firul preocupărilor ulterioare, îi vedem, după aceea, retori în cetățile natale, cu șanse maxime pentru a face cariere strălucite. Voind, însă, a-și dedica știința și energia în slujirea Bisericii, au părăsit curând avantajele ispititoare pe care le ofereau Tribunalul și Forul, preferând ca în locul pledoariilor pentru cauze omenești, unele cu totul în afara adevărului și dreptății, să pledeze întru apărarea dreptei credințe a Bisericii, atacată atât de virulent de tot felul de erezii. Pentru a observa ascensiunea în timp a valorificării tezaurului retoric greco-roman, vom prezenta informațiile în ordine cronologică.

V.4.1. „Retorica” de acasă. Sf. Vasile a beneficiat de primele învățături de la tatăl său, retorul Vasile, numit în Pont „dascăl obștesc al virtuții”, de la mama sa Emilia și de la bunica dinspre tată, Macrina „cea bătrână”. Atmosfera familială, de asemenea, a avut un rol decisiv asupra începuturilor educației lui. Nu doar părinții erau modele deosebite ci și frați, precum: Macrina (cea tânără), Grigorie – viitor episcop de Nyssa, Petru – viitor episcop de Sevesta. La rândul său, **Sf. Grigorie** are cuvinte de aleasă prețuire pentru părinții săi, bătrânul episcop Grigorie și venerabila Nona: tatăl de o bunătate rară, drept și simplu în purtări, ca un alt patriarh Avraam, iar mama, provenită din părinți creștini evlavioși, ea însăși temătoare de Dumnezeu, care l-a născut pe Grigorie în urma a multe rugăciuni. De mic, părinții i-au oferit cărțile creștine (Sfânta Scriptură, scrieri ale lui Origen, Eusebiu de Cezareea, Atanasie cel Mare etc.) și i-au făcut cunoștință cu oameni de un caracter ales (pedagogul ascet Carterie, Amfilohie – viitor episcop de Iconiu etc.). **Sf. Ioan Gură de Aur** a fost fiul lui Secundus, unul dintre generalii Orientului și al Antuzei, ce se trăgea dintr-o familie de nobili creștini antiohieni. Rămas orfan de tată, pe când era foarte mic, Ioan a primit o educație atentă prin grija devotatei sale mame, care, deși suferise privațiunile văduviei de la 20 de ani, nu s-a mai căsătorit. Amintim aici că Ioan a mai avut și o soră, născută înaintea lui, dar moartă de timpuriu. Învățându-l acasă tot ce știa mai bine, Antuza l-a dat apoi sub îndrumarea unor oameni înduhovniciți, ca Meletie – episcopul Antiohiei (care l-a și botezat), Diodor – starețul unei mănăstiri din Antiohia și profesor la școala teologică, ascetul Carterie etc., dar n-a precupețit nici o cheltuială pentru ca fiul ei să aibă cele mai importante cărți creștine din vremea aceea, cu deosebire ale marilor teologi alexandrini.

V.4.2. Însușirea Retoricii în școli vestite ale vremii. După școala de acasă, pe la 12-13 ani Vasile a mers la Cezareea Capadociei, unde în scurtă vreme a venit și Grigorie. Ei au devenit, astfel, destul de apropiați, dar prietenia lor se va desăvârși la Atena, unde vor studia împreună aprox. 5 ani. Cezareea era considerată atunci o „metropolă a discursurilor”, arta vorbirii fiind cea mai înaltă frumusețe a ei, semn distinctiv față de alte cetăți. Cu toate acestea,

cei doi viitori mari ierarhi ai Bisericii și-au dat seama că retorica nu trebuie privită ca valoare ultimă, ea fiind un auxiliar pentru „filozofia creștină”, adică învățătura Bisericii. Totuși, retorica este absolut necesară exprimării ideilor, zice Sf. Grigorie, căci „o idee inexpressivă e ca o mișcare de paralic”. Obiectul prioritar al râvnii lor rămâne, însă, deasupra obiectivelor elocinței în sine, „filozofia, despărțirea de lume, trăirea cu Dumnezeu și câștigarea celor de sus prin cele de jos”.

În „Atena cea de aur”, cum numește Sf. Grigorie capitala Aticii, cei doi au dovedit că dragostea de știință reprezintă un imbold sfânt pentru mari împliniri și un semn incontestabil al vocațiilor autentice. Despărțirea lor temporară, după împreună-șederea la Cezareea Capadociei, și reîntâlnirea la Atena, se aseamănă cu apele unui râu, care, după ce se împarte undeva în două șuvițe, se reîntâlnesc în aval. De la istoricii Sozomen și Socrates aflăm numele a doi dintre marii profesori atenieni, Himeriu și Proheresiu, dar nu este exclus ca Vasile și Grigorie să fi beneficiat și de cursurile vestitului Libaniu, în vremea când acesta profesa la Atena. Cât despre Sf. Ioan Gură de Aur, toate izvoarele îl indică pe Libaniu ca magistrul direct și apropiat, care ar fi dorit să-l lase urmaș la catedră, dacă „nu l-ar fi furat creștinii”, expresie pusă chiar pe seama magistrului de către Sozomen, în lucrarea „Viața marelui Ioan Hrisostom” (PG, 67, 1513). Un alt mare dascăl al lui Ioan a fost filozoful Andragatiu, pomenit, de asemenea, în majoritatea izvoarelor.

V.4.3. *Materiile de învățământ* studiate de Sfinții Trei Ierarhi sunt cele care erau considerate în cea mai mare cinste la vremea aceea, anume *retorica* și *filozofia*. La Atena, după informațiile istoricului Socrates, erau studiate și *gramatica*, *dialectica*, *astronomia*, *geometria*, *aritmetica* și chiar *medicina*. Profesorul Stelianos Papadopoulos notează că materiile erau distribuite pe două cicluri: *trivium*-ul (*filozofia*, *gramatica* și *retorica*) și *quadrivium*-ul (*aritmetica*, *geometria*, *astronomia* și *muzica*). Sf. Grigorie ne spune că Sf. Vasile a studiat medicina în locul muzicii, din pricină că a dorit să aibă cunoștințe cât mai multe din acest domeniu, datorită șubrezirii sănătății în urma unei boli cumplite prin care a trecut în vremea studiilor.

În Antiohia, de asemenea, retorica și filozofia erau studiate prioritar, în cadrul aceluiași arte, numite „liberale”, la fel ca la Atena. Cunoștințele pe care studenții le asimilau în marile centre culturale, erau predate, în general, pe textele literare ale autorilor clasici: retori, istorici, filozofi, poeți etc., pe scurt, toată pleiada marilor spirite ale culturii elene. Exemple în acest sens, cu o mulțime de nume și opere, ne dă (și chiar recomandă) Sf. Vasile, în mai sus-pomenita *Omilie către tineri*, sau „chipul de a folosi cultura elină”. Tinerii erau pregătiți în special pentru ocuparea dregătoriilor publice, cariera juridică numărându-se printre cele mai solicitate. Or, pentru această carieră, arta retoricii sau a elocinței era de importanță vitală. Nu singură, însă. Stăpânirea artei retorice presupunea însușirea regulilor gramaticii și ale stilului. Erau studiate în amănunt tehnicile diferitelor discursuri, pentru apărător și acuzator, cu raportare la făptaș și victimă, delict, dovezi etc. Pe lângă figurile de stil și figurile retorice de cuvinte, un retor trebuia să stăpânească modalitățile de acțiune asupra minții auditorilor, cu atenție asupra tuturor stărilor sufletești: mânie, ură, prietenie, teamă, încredere, pudoare, invidie, indignare, dispreț, milă, bunăvoință etc. Iar pentru a face față disputelor din tribunale, trebuia studiată și filozofia, cu părțile ei practice, speculative și demonstrative, în așa fel încât vorbitorul să devină un bun dialectician. Peste toate științele vremii trona, așadar, supremația retoricii! Era știința la vogă pe atunci, etalon al epocii, nimic altceva mai admirat ca ea. Din păcate, însă, retorica era privită ca o artă în sine, fără a se da importanța cuvenită principiilor morale, fără a se lua în seamă dacă pledoaria apără un act moral sau o imoralitate.

Pe de altă parte, educația profund creștină de acasă i-au ajutat pe Sfinții Trei Ierarhi să nu se lase cucerii irevocabil de știința profană, deși le va fi de mare folos în misiunea creștină și aveau o sinceră admirație pentru valorile ei. Iar celor care negau aceste valori, le răspunde

Sf. Grigorie mai târziu: „Nu trebuie disprețuită știința, pentru că așa se pare unora; ci se cuvine să fie considerați ca ignoranți și inculți aceia care au o asemenea atitudine; ei ar voi ca toți să fie în situația lor, pentru ca starea lor să rămână ascunsă în comunitate și să evite reproșul de incultură...” (*Necrolog în cinstea marelui Vasile*, XI, 4). În același ton se exprimă și ceilalți doi ierarhi. Sf. Vasile vede în cultura profană o podoabă pentru învățătura creștină, după cum – spune el – „frunzele unui pom reprezintă o podoabă pentru ramurile cu fructe... Desigur, pentru suflet este important adevărul creștin, dar nu este lipsit de grație ca acest fruct să fie învelit în înțelepciunea profană, așa cum frunzele oferă protecție și înfățișare agreabilă fructului” (*Către tineri*, II). Iar Sf. Ioan Hrisostom, vorbind despre însușirile și pregătirea predicatorului, notează că preotul trebuie să fie gata a lupta cu toți vrăjmașii (elenii, iudeii, ereticii etc.), pledând, între altele, nu doar să cunoască bine dialectica, ci *să fie neîntrecut în dialectică* (*Despre Preoție*, IV). Amintim în treacăt că dialectica reprezenta, pentru filozofia antică, arta descoperirii adevărului prin confruntarea părerilor contrare. Astfel de exerciții au constituit mare parte din preocupările marilor filozofi, începând cu bătrânul Socrate. În contextul actual: știința preotului (și a creștinului, în general) de a conversa în mod competent cu potrivnicii dreptei credințe, întru apărarea și promovarea Ortodoxiei.

Dacă Vechiul Testament este considerat, pe bună dreptate, *pedagog către Hristos*, după inspirata formulare a Sf. Ap. Pavel (*Galateni* 3, 24), Clement Alexandrinul va susține, nu fără dreptate, că știința profană, la rândul ei, este tot un fel de pedagog către Hristos. Sf. Vasile arată cum chiar Scriptura Veche ne dă exemple de oameni aleși care s-au instruit în științe profane, care i-au ajutat apoi să înțeleagă mai bine Sfintele Scripturi: Moise, vestit între toți oamenii prin înțelepciunea sa, și-a exercitat mintea mai întâi în învățăturile egiptenilor și numai după aceea s-a apropiat de contemplarea Ființei, tot așa și Daniil cel înțelept din Babilon, care întâi s-a introdus în științele caldeilor și apoi s-a apropiat de dumnezeieștile învățături. Părintele profesor patrolog, Ioan G. Coman, remarcă tranșant că *înalta și subtila teologie a Părinților capadocieni e de neconceput fără larga lor cultură profană!* Fără nici o teamă de a greși, se poate afirma același lucru și despre al treilea ierarh, nu capadocian ci antiohian, Ioan Hrisostom. Valorificând tot ce a dat mai bun și mai frumos știința profană, Sfinții Trei Ierarhi au avut o mare grijă, în schimb, pentru înaintarea în virtutea creștină. Nu doar că rețineau de la profesori doar învățăturile care sprijină creștinismul, dar legau prietenii numai cu acei colegi care le împărtășeau aspirațiile spre virtute. Evitau, astfel, certăreții, libertinii, dezordonatii, precum și serbările, teatrele, ospetele etc., atât de ademenitoare în acea Atenă păgână și cosmopolită. Iar la învățătură au fost atât de râvnitori, încât toți trei au avut oferte să rămână la catedre. *Se poate imagina o consacrare și o prețuire mai glorioasă a unui student? La câți studenți se întâmplă acest lucru?* – se întreabă admirativ părintele I. G. Coman?. Este limpede că succesul lor la învățătură s-a datorat muncii lor susținute și bine organizate, nivelului înalt al profesorilor și prieteniei cu studenți la fel de conștiincioși.

V.4.4. *Câteva precizări privind „dialectica”*. Dacă în privința înțelegerii celorlalte științe (gramatica, filozofia, astronomia etc.) întâmpinăm, în general, mai puține dificultăți, în legătură cu „dialectica” înțelegerea este oarecum îngreunată de absența informațiilor din cadrul cursurilor și programelor analitice de la teologie. De aceea, socotim binevenită includerea câtorva date, fie și cu un caracter mai general, pentru stimularea interesului studenților asupra acestei științe atât de prețuită în antichitate (și nu numai).

În școlile vestite în care au învățat Sfinții Părinți ai veacului de aur al Bisericii, știința retoricii (și a filozofiei, de altfel) era de neconceput fără studierea dialecticii. De ce era atât de importantă dialectica în ecuația artelor „liberale”? Notăm mai întâi câteva remarci ale unor sfinți părinți binecunoscuți.

a). *Sfântul Ioan Gură de Aur* se numără printre cei care ne furnizează cele mai multe argumente pentru importanța acestei discipline. În *Tratatul despre preoție*, Sfântul Părinte dedică pagini întregi îndemnurilor legate de pregătirea pe care trebuie s-o aibă preotul pentru

a se lupta cu toți potrivnicii Bisericii, în special (la vremea aceea) cu elinii, iudeii și ereticii. Iată câteva fragmente: „În bătăliile obștești, fiecare ostaș luptă cu arma pe care o are și cu ea atacă și se apără de dușmani; în lupta pe care o are de dus preotul, nu-i așa. Dacă cel care vrea să învingă nu cunoaște toate felurile de luptă, diavolul știe să răpească oile, că bagă înăuntrul Bisericii pe tâlharii săi prin acea parte pe care preotul n-a păzit-o bine. Dar asta nu se întâmplă când diavolul simte că păstorul cunoaște toate științele și sesizează bine și toate vicleniile lui” (*Despre preoție*, IV, 4).

Comentând, apoi, cuvintele Sfântului Apostol Pavel, „Și chiar dacă sunt neiscusit în cuvânt, nu însă în cunoștință, ci v-am dovedit-o în totul față de voi toți...” (2 *Corinteni* 11,6), prin care Vasile, interlocutorul Sf. Ioan (*altul decât Sf. Vasile cel Mare*), înțelege că un apostol, un propovăduitor, nu trebuie să fie preocupat în mod expres de arta dialecticii, demonstrează pe câteva pagini greșita înțelegere a spuselor Sf. Pavel, arătând că era, de fapt, strălucit nu numai prin minuni, ci și prin elocvență, dând exemplul cu locuitorii din Licaonia, care l-au crezut zeul „Hermes” (*Fapte* 14, 12). De ce? Răspunde Sf. Ioan Hrisostom: „Nu din pricina minunilor, ci a cuvântului!” (*Ibidem*).

b). *Sfântul Grigorie de Nazianz*, evocând buna stăpânire a dialecticii de către Sf. Vasile cel Mare, spune la un moment dat: „Era mai ușor să treci prin labirinte complicate, decât să scapi de lațul argumentelor lui Vasile...”. Să ne amintim și aici de faptul că Sf. Grigorie arată cât de importantă poate fi știința profană în confruntările cu toți potrivnicii dreptei credințe: „Nu trebuie disprețuită știința, pentru că așa se pare unora; ci se cuvine să fie considerați ca ignoranți și incuți aceia care au o asemenea atitudine; ei ar voi ca toți să fie în situația lor, pentru ca starea lor să rămână ascunsă în comunitate și să evite reproșul de incultură...” (*Necrolog în cinstea lui Vasile...*, XI, 1).

c). *Sfântul Vasile cel Mare* însuși îndeamnă la cunoașterea și utilizarea științei profane în propovăduirea și apărarea dreptei-credințe, mai ales în cunoscuta „Omilie către tineri” sau „chipul de a folosi cultura elină”.

Ce este și cu ce se ocupa, concret, dialectica? Cunoscută și sub denumirea de *arta dialectică*, acest concept filozofic înrudit cu logica și retorica, este *arta descoperirii adevărului prin confruntarea raționamentelor contrare*. Denumită în greaca veche *διαλεκτική* (*τέχνη*) - *arta interlocuțiunii*, are același sens cu latinescul *ars dialectica* - *arta conversației* (practic, *διαλέγεσθαι* = a conversa; *διαλέγειν* = a tria, a distinge). Așadar, dialectica este o *metodă de discuție, raționament, chestionar/anchetă și interpretare*, ce a deținut din vremuri străvechi un loc important în filozofiile occidentale și orientale. Cuvântul „dialectică” vine din greaca veche, precum am văzut, și a fost popularizat în special prin „Dialogurile lui Platon”. Practic, dialectica își are rădăcinile în confruntarea între doi oameni cu idei diferite și din încercarea lor de a se convinge reciproc. Artă a dialogului și a conversației, dialectica se distinge de retorică (întrucât aceasta se raportează mai degrabă la *formele* discursului, prin enumerarea posibilelor lui enunțuri), fiind cunoscută ca mijloc de aflare a cunoștințelor prin examenul succesiv al pozițiilor distincte, voit opuse, chiar dacă vom întâlni metode abuzive, care vizează persuasiunea mai mult decât adevărul. În general vorbind, ea reprezintă un proces de gândire ce se produce în manieră discontinuă, prin opoziție, confruntare, sau multiplicitate a ceea ce este în mișcare, și care permite accesul la un termen superior, ca o definiție sau un adevăr. Ea a devenit, astfel, o tehnica standard de raționament, care de obicei porcede prin punerea în paralel a unei *teze* și *antiteze*, tinzând să depășească contradicția care rezultă într-o *sinteză* finală, propriu-zis, faimosul plan dialectic, cu structura *teză – antiteză – sinteză*: propun (*teza*), opun (*antiteza*), compun (*sinteză*), în care se depășește opoziția.

În funcție de timp și loc, istoria filozofiei a înregistrat diferite variante ale dialecticii. Printre cele mai cunoscute se numără *dialectica socratică*, *dialectica scolastică*, *dialectica hegeliană*, *dialectica lui Karl Marx*, dar există, de asemenea, forme de dialectică în spiritualitatea și exegeza religioasă, ca dialectica budistă și cea talmudică.

În antichitate, dialectica socratică a fost precedată de raționamentele lui Parmenide (sec. al V-lea î.Hr.) și ale ucenicului său, Zenon din Elea, cu celebrele sale paradoxuri, dar și de „dialectica” lui Heraclit, constând din „armonia contrariilor”.

Socrate a rămas celebru în istoria filozofiei (și a pedagogiei) prin metoda sa „maieutică” (*a moșitului*, numită și „nașterea sufletelor”), metodă care constă în supunerea ucenicului la un interogatoriu intens, adesea cu întrebări precise, la care se răspundea inevitabil cu „da” sau „nu”. Progresiv, ucenicul singur afla răspunsul întrebării, dar nu de la maestru ci de la el însuși. Practic, răspunsul zăcea în mintea ucenicului...

Dialectica eristică (a disputelor), definită de Arthur Schopenhauer „arta de a avea întotdeauna dreptate”, este o formă a dialecticii preferată de sofști, termen care îi cuprinde atât pe marii profesori de retorică ai școlilor celebre din veacurile III-IV (Proheresiu, Himeriu, Andragatiu, Libaniu etc.), cât și pe preținșii dascăli, care utilizau cu viclenie mijloacele stilistice pentru a impune minciuna drept adevăr. De aceea „sofismul” este definit astfel: *silogism sau raționament corect din punct de vedere formal, dar greșit din punct de vedere al conținutului (fiind bazat pe un echivoc, pe utilizarea aspectelor neesențiale ale fenomenelor etc.)*, adesea folosit pentru a induce în eroare (DEX). Cu aceștia din urmă Sfântul Vasile cel Mare a avut deseori confruntări, atrăgând atenția, așa cum am mai amintit, că „satana este cel mai mare sofist”.

V.4.5. *Practicarea retoricii.* După încheierea studiilor, fiecare din cei trei Ierarhi a predat retorica și a pledat în tribunale, dar nu pentru multă vreme. Sf. Vasile cel mult doi ani, Sf. Grigorie mai puțin de un an, iar despre Sf. Ioan se spune doar că „se pare că ar fi predat”, existând, astfel, posibilitatea să nu fi pus deloc piciorul în tribunale. Istoricul Sozomen menționează că atunci când Ioan era așteptat să judece procese și să participe la viața retorilor, el a început să se antreneze în citirea Sfintelor Scripturi și să filozofeze după legea Bisericii, deoarece nu s-a putut adapta vieții tumultuoase a tribunalelor. Cât despre Sfinții Vasile și Grigorie, istoricii ne spun că ei au acceptat oficiul judecătoresc doar la insistențele cunoscuților, fie prin rugăminți, fie prin felurite „presiuni”. Profesorul S. Papadopoulos notează despre Sf. Vasile că a pledat în judecătorii, a predat ocazional retorică, a vorbit la întâlnirile creștinilor cu știință de carte. A luat cuvântul în adunările oamenilor Bisericii, în arhiepiscopia Cezareii. A fost rugat de arhiepiscopul cetății, Dianu, să-i ajute pe copiii creștini...”. În același context, profesorul Papadopoulos, cercetând cu de-amănuntul viața și faptele Sf. Grigorie, notează la un moment dat cum capadocienii nazianzieni aproape că l-au silit pe concitadinul lor să urce la catedră. Iar Grigorie, fără să râvnească acest oficiu, „a predat, a pledat, a impresionat, a fost admirat. Era într-adevăr un retor mare. Cuvântul îi era adesea poetic. Rezultatul a fost că și-a fermecat ascultătorii, care izbucneau în urale și aplauze. Pe el însă nu-l interesau prea mult asemenea lucruri și a părăsit repede catedra de profesor.

Am evocat aici, fie și pe scurt, legăturile celor Trei Ierarhi cu lumea Tribunalului și a Catedrei nu pentru a ilustra neapărat preocupările lor în aceste direcții, mai ales că ei înșiși nu le-au râvnit, ci pentru a sublinia că *ei erau foarte bine pregătiți în arta retoricii, capabili să profeseze în mod strălucit.*

V.5. Concluzii. Întâlnirea predicii cu retorica greco-romană, petrecută îndeosebi în veacul al IV-lea, n-a schimbat esențial tehnica propovăduirii, dar predicatorii și-au îmbogățit-o în folosul creștinismului. Am observat, de asemenea, că anumite operații retorice, sistematizate de Quintilian, sunt încă utile predicatorului modern. *Adaptarea* în predică nu înseamnă numai armonizarea limbajului și a conținutului vizavi de nivelul auditoriului, ci și menținerea pasului cu anumite norme ale retoricii moderne. Limbajul și tehnicile de utilizare, ca orice lucru omenesc, evoluează, se schimbă. De aceea, predicatorul nu trebuie să se plaseze într-un

conservatorism păgubos, ci va urmări noutățile editoriale din domeniu, fructificând tot ce sprijină demersul omiletic. Raportul retorică-omiletică trebuie privit realist și obiectiv, pe tot parcursul istoriei, dar mai ales în perioada de maximă întâlnire, așa cum am văzut în cazul Sfinților Trei Ierarhi. De aceea, punctăm în final:

- după cum Vechiul Testament este considerat, cu dreptate, „pedagog” (*călăuză*) către Hristos (Gal 3, 24), la fel poate fi socotită știința profană pentru învățătura creștină (*Clement Alexandrinul*);
- practicarea retoricii, chiar pentru scurtă vreme, a însemnat pentru Sfinții Trei Ierarhi proba de foc a deprinderii vorbirii în public, fapt ce se va răsfrânge benefic asupra slujirii Amvonului;
- din retorica greco-romană au preluat doar mijloacele tehnice ale rostirii frumoase și convingătoare, nu scopul și conținutul, utilizând arta în slujirea adevărului creștin; *nu artă pentru artă*, ca în Forum și Tribunale, ci *artă pentru misiunea Bisericii*;
- reținem, în sfârșit, că prestigiul oratoric din timpul vieții pământești și extraordinara admirație pe care ei au câștigat-o de-a lungul veacurilor, se datorează, desigur, adâncimii învățaturii propovăduite și frumuseții stilistice a exprimării, dar, mai presus de toate, exemplarei lor vieți duhovnicești; altfel spus: compatibilității dintre cuvântul rostit și exemplul personal, după modelul Învățătorului Desăvârșit, Iisus Hristos – Cuvântul Întrupat.

Așadar, studierea Retoricii antice, totodată, a tehnicilor discursului profan modern, nu numai că este de mare folos Omileticii, dar va fi și dovada unei deschideri firești pe care propovăduitorii trebuie s-o aibă mereu față de valorile culturii laice, evident a celor care nu contrazic dreapta-credință. Iar această deschidere îl avantajează pe preot nu doar la Amvon, ci și la perfecționarea discursului public, în general. Preotul, ca intelectual în sânul comunității pe care o slujește, este chemat adesea la diverse manifestări culturale și invitat, totodată, să ia cuvântul. Ei bine, în atari situații el se va feri să țină o predicuță improvizată, care poate atrage aprecieri malițioase ale celor de față, cum, din păcate se întâmplă uneori. În schimb, va rosti liber o exhortație documentată și persuasivă, în care expresivitatea și vioiciune stilistică să fie dovada deschiderii spre valorile culturii profane, după exemplul minunat al Sfinților Trei Ierarhi, patronii Facultăților de Teologie ortodoxe și mentori duhovnicești ai celor care studiază în ele, cu dragoste, râvnă și conștiinciozitate.

Subiecte pentru seminarizare:

1. *Raportul Retorică-Omiletică. Similitudini și diferențieri;*
2. *Cum au valorificat, concret, Sf. Trei Ierarhi preceptele retoricii greco-romane?*
3. *Utilitatea actuală a Retoricii antice.*

Bibliografie:

1. **Aristotel**, *Retorica*, trad. Maria-Cristina Andrieș, Edit. IRI, București, 2004;
2. **Belu**, pr. Dumitru, *Curs de Omiletică*, Editura Andreiană, Sibiu, 2012 ;
3. **Coman**, pr. prof. Pr. prof. Ioan, *Studiile universitare ale Părinților Capadocieni*, în „Studii Teologice”, anul VII (1955), nr. 9-10, p. 531.554;
4. **Chilea**, pr. Sebastian, *Leonard Fendt, Homiletik*, ed. a II-a, Berlin, 1970 (recenzie), în „Ortodoxia”, XXIV (1972), nr. 2, pp. 255-256;
5. **Cicero**, Marcus Tullius, *De oratore*, în “Opere alese”, ediție îngrijită de G. Guțu, vol. II, București, 1973;
6. **Duțu**, pr. Constantin, *Întâlnirea prediciei creștine cu retorica greco-romană*, în “Studii Teologice”, an XLIII, 1991, nr. 2, pp. 102-162;
7. **Florescu**, Vasile, *Retorica și neoretorica*, Editura Academiei, București, 1977;
8. **Ghiață**, Petre, *Demostenes sau despre arta elocinței*, București, 1970;
9. **Guiraud**, Pierre, *La Stylistique*, Paris, 1967;

10. **Guțu, G.**, *Opere Alese*, vol II, București, 1973;
11. **Sf. Justin** Martirul și Filozoful, *Apologia I-a*, cap. LXVII, MIGNE, P. G. Tom. VI, col. 429; vezi și trad. rom., în **P.S.B.**, vol. 2, *Apologeți de limbă greacă*, trad. Pr. prof .dr. Olimp Căciulă, Edit. IBMBOR, București, 1980;
12. **Petrescu**, pr. Nicolae, *Omiletica*. Manual pentru Seminariile Teologice, București, 1978;
13. **Sălăvăstru**, Constantin, *Mic tratat de oratorie*, Edit. Univ. „Al. I. Cuza”, Iași, 2010;
14. **Sf. Vasile cel Mare**, Omilia a XXII, *Către tineri*, vol. 17 PSB, București, 1986;
15. **Quintilian**, M. Fabius, *Arta oratorică*, Trad. Maria Hetco, B.P.T., vol I, II și III, București, 1974.

VI. Predica în Biserica Ortodoxă Română⁴⁷.

VI.1. Privire de ansamblu asupra predicii românești de la începuturi până în secolul al XX-lea

1. Sfinți Apostoli Andrei și Filip. 2. Sfântul Niceta de Remesiana. 3. Grigorie Țamblac. 4. Sfântul Voievod Neagoe Basarab. 5. Diaconul Coresi. 6. Sfântul Mitropolit Varlaam al Moldovei. 7. Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanul. 8. Samuil Micu. 9. Petru Maior. 10. Eufrosin Poteca. 11. Sfântul Ierarh Andrei Șaguna. 12. Zaharia Boiu.

Pășim pe drumul deschis de primii propovăduitori ai Evangheliei, din zorii creștinismului și până la o epocă de apogeu, reprezentată de marii predicatori ai Bisericii noastre în perioada modernă, trecând pragul secolului al XX-lea și încercând să relevăm evoluția predicii de-a lungul acestor veacuri dimpreună cu acțiunile misionar–predicatoriale, prin surprinderea unor teme majore, a tehnicilor utilizate, precum și a progreselor dobândite în câmpul limbajului omiletic.

VI.1.1. Urmele pașilor *Sfântului Apostol Andrei* cel Întâi chemat – *Ocrotitorul României* – se regăsesc și astăzi în Dobrogea, cunoscută sub denumirea de Scythia Minor (*Dacia Pontică*), fostă provincie romană. El a propovăduit pe aceste meleaguri Sfânta Evanghelie chiar de la începutul creștinismului, având în cuget pilda și porunca Învățătorului Desăvârșit, Mântuitorul nostru Iisus Hristos. Așadar, cunoaștem din Istoria Bisericii Române că printre popoarele evanghelizate de Sfântul Apostol Andrei se numărau și sciții, adică locuitorii geto-daco-romani din Scythia Minor, strămoșii noștri. Nedepășind epoca apostolică, trebuie amintit, potrivit unor cercetări mai noi, și un alt misionar creștin, *Sfântul Filip*, cel de-al doilea apostol care a sfințit pământul românesc propovăduind, alături de Sfântul Apostol Andrei, Cuvântul Evangheliei Mântuitorului Hristos.

VI.1.2. Ulterior, la sfârșitul secolului al III-lea și începutul celui de-al IV-lea, este menționat ca predicator episcopul daco-roman, *Sfântul Niceta de Remesiana*, oraș din provincia Dacia Mediterranea, aflat pe drumul ce lega Europa Occidentală de Constantinopol, aparținând de Mitropolia din Tesalonic. Dacă despre activitatea acestui ierarh devotat cuvântului Domnului au lăsat mărturie preotul Ghenadie de Marsilia, în lucrarea *Liber de viris illustribus*, Cassiodor, în *De institutione divinarum litterarum*, precum și episcopul Romei, Inocențiu I, în *Epistola XVI* și *XVII* urmate, cu mult mai târziu, de date sintetizate de învățatul A. Burn într-o *Introducere*, ce precedă ediția completă a operei Sfântului Niceta, cele care au făcut cunoscută viața și strădaniile sale sunt *Poemele XVII* și *XXVII*, compuse de Sfântul Paulin de Nola, care constituie principalul izvor extern. Acestea i-au fost dedicate în urma celor două vizite făcute la Nola, la invitația prietenului său, spre a-și exprima dragostea plină de admirație față de un prieten drag, spre a-l cinsti în mod cu totul deosebit. Aflăm astfel din versurile Sfântului Paulin că Sfântul Niceta își desfășura activitatea misionară în Dacia.

Părintele profesor Ioan G. Coman, face câteva precizări importante cu privire la legătura spirituală a Sfântului Niceta cu daco-romanii din acea epocă, arătând că Ortodoxia românească a primit prin strămoșii ei daco-romanii contemporani, și prin generațiile lor următoare până azi, credința și doctrina teologică fără schimbare de la Sfântul Niceta. Claritatea gândirii teologice la români vine, în mare măsură de la Sfântul Niceta. Dulceața slujbelor și a cazaniilor ortodoxiei românești se prelinge, probabil tot de la el. Concluziile la care se poate ajunge sunt concis formulate de eruditul Vasile Pârvan: a predicat învățătura creștină pe cele două maluri ale Dunării, fiind apostolul daco-romanilor din dreapta și din stânga Dunării.

⁴⁷ Patru prelegeri (8 ore de curs). Capitol elaborat de Pr. Nicușor Beldiman.

VI.1.3. Ca nume de marcă în istoria predicii secolului al XV-lea, trebuie amintit, apoi, **Grigorie Țamblac**, preot al Patriarhiei din Constantinopol, care vizitează de două ori Moldova, ostentind pe aceste plaiuri ani îndelungați. În Moldova a sosit ca trimis al Patriarhiei Ecumenice în anul 1401, în vremea domniei luminatului voievod Alexandru cel Bun, când între patriarhul de la Constantinopol și Mitropolia Moldovei au avut loc disensiuni provocate de nerecunoașterea lui Iosif, cel dintâi dintre mitropoliții acestei țări. Dar delegația din care făcea parte și Grigorie Țamblac aducea cu sine solia împăcării.

Țamblac a fost mai întâi călugăr la Constantinopol, apoi din 1402 primește titlul de *prezviter al Bisericii cei mari a Moldovei*, unde a activat ca monah și predicator la Suceava. În această calitate, ieromonahul rostea, la 20 decembrie 1401, o predică la biserica mitropolitană din Suceava. Această cuvântare nu constituie un început în istoria predicii la români, ci, mai degrabă, prima mărturie din literatura omiletică ce ni s-a păstrat, despre roadele bune ale unei vieți religioase intens trăite în Biserica noastră la acea vreme. Au urmat și alte cuvinte de învățătură, pe care episcopul Melchisedec Ștefănescu consideră că le-a rostit în limba română, întrucât poporul român din Suceava nu le-ar fi înțeles altfel. Menționăm câteva panegirice la sfinți: *Cuvânt de laudă la Sfântul Gheorghe*, *Cuvânt de laudă la Sfinții Apostoli Petru și Pavel*, *Cuvânt de laudă la Profetul Ilie*, iar dintre cele rostite la comemorarea unor evenimente din viața Mântuitorului, notăm: *La Duminica Floriilor*, *La Vinerea Mare*, *La Joia Mare*, ultimele fiind dintre cele care tratează chestiuni referitoare la învățătura de credință, asceza sau morala creștină, *Despre milostenie și săraci*, *Despre viața călugărilor*.

VI.1.4. Depășim granițele și timpul și să ajungem în Țara Românească a anilor 1512-1521, când domn era **Sfântul Voievod Neagoe**, *urmas al Basarabilor*, ieșiti din „umbra sfântă”, care, alături de Mușatini, sunt prezentați de Mihai Eminescu astfel: „descălecători de țară, dătători de legi și datini”. Voievodului Neagoe îi datorăm cea mai importantă operă a literaturii române în forma slavonă, scrisă în ultimii ani de domnie.

Manuscrisul are un caracter didactic, propriu-zis, un manual – testament, având ca finalitate educația viitorului domn. Prin urmare, prima carte de pedagogie românească este una politică și religioasă, cu elemente de tratat militar, dar în esență dă o serie de îndrumări în legătură cu felul cum trebuie să se comporte și să conducă un domnitor bun. Dacă prima parte constituie o antologie de comentarii, un conglomerat de texte religioase, identificabile în Biblie, în cărțile de cult ale Bisericii Ortodoxe, în cărțile poporului și în diferiți scriitori religioși bizantini, cea de-a doua parte, mai valoroasă, este structurată în 13 capitole ce tratează tot atâtea teme: comportarea viitorului domnitor, încă nevârstnic, față de boieri și față de popor, primirea solilor, dragostea lui Dumnezeu, dreapta judecată, evitarea războaielor prin abdicarea de la orgoliu și apărarea păcii. Ceea ce ne interesează în mod deosebit în această a doua parte a *întâiului nostru tratat de dogmatică, de morală și de spiritualitate creștină* este prezența în cuprinsul *Învățăturilor* a primei predici cunoscute și păstrate în literatura noastră omiletică: *Cartea lui Neagoe Voievod către Chir Vlădica Macarie și către alți egumeni și ieromonahi și preoți și către tot clirosul, cându au îngropat a doao oară, în mănăstire la Argeș, oasele mume-sei, Doamnei Neagăi, și ale coconilor lui, Petru Voievod și Ioan Voievod, și a Doamnei Anghelini. Cu cuvinte și învățături de umilință*. Necrologul este străbătut, de la un capăt la altul, de o durere fără margini pentru pierderea fiului, dar și de regretul profund că nu a putut lua parte la înmormântarea mamei, pentru că se afla în pribegie ori, poate, pentru că era bolnav, sau în calitate de domn, într-o campanie militară. Cu accente de bocet popular, descoperim în fiecare paragraf jalea de fiu și de tată care îi pierde, rând pe rând, pe cei dragi. Mai întâi, el se adresează celor prezenți la ceremonia funerară: „vlădica” Macarie, preoți, egumeni de la sfintele mănăstiri, boieri, mireni, bogați și săraci, bărbați și femei, cărora le cere iertare că, smerit, *cu un dor al inimii mele foarte amar și cu foc* dorește să cinstească moaștele mamei, cerându-și iertare de la aceasta că nu a găsit, în întreaga lui viață, răgazul de

a-și arăta dragostea filială. Formula de adresare *o, maica mea și dulceața inimii mele și roaba Dumnezeului meu* sugerează duioșia sentimentelor, ca și cea prin care își începe tânguirea la căpătâiul fiului răpus de moarte: *O, fiul meu, Petre!; O, fătul meu!*. Strigându-și durerea, bocind pe cel pentru care *ochii au rămas arși și pârlți de jalea înfloririi tale*, realizează, dezarmat, că nu mai au nici un rost coroana și diademele cu care îl vor așeza în mormânt, căci, spune, *stâlparea mea s-a uscat*. Cu accente patetice, speră că totul e doar o iluzie: *Scoală, fătul meu, scoală, că au venit și oasele moașei tale (bunicii) la tine ca să se odihnească!*. Momentele dramatice și le alină cu credința că bunul Dumnezeu va avea milă de ei.

Se observă accentele lirice în redarea profundelor frământări sufletești prin repetarea invocațiilor în cadrul monologului adresat, comparațiile comune: *eu eram înaintea ochilor tăi mai luminat decât razele soarelui*, ample enumerații, fraze, de asemenea, ample construcții exclamative spre lauda divinității, epitete depreciative, precum *ascultați-mă și pe mine, ticălosul*. Însă pacea, liniștea sufletească vor fi fost greu de dobândit. Prin dragostea pentru cultură și rafinamentul artistic, prin harul, prin talentul scriitoricesc în redactarea *Învățăturilor*, cea dintâi operă de compoziție și inspirație poetică laică, de originalitate, creația lui Neagoe Basarab rămâne să înfrunte timpurile ce vor urma.

VI.1.5. Cazanile lui Coresi ocupă locul cel mai important în literatura omiletică a Ortodoxiei românești, datorită prestigiului și circulației largi de care s-au bucurat în decursul timpului. Cele mai vechi cazanii păstrate în limba română sunt din secolul al XVI-lea. Ele au fost traduse din limba slavonă de preoți sau călugări anonimi și au circulat în diferite părți ale țării, în copii manuscrise, din care unele se păstrează până azi în diferite codice, alături de alte scrieri religioase. Credem că este firesc să insistăm asupra cărților tipărite în limba română, grație cărora neobositul diacon **Coresi** se bucură de aprecierea tuturor filologilor și istoricilor literaturii române: *deschizător de drumuri, ctitor pururea pomenit între ctitorii de limbă și cultură românească, începătorul cărții românești tipărite, părintele limbii române literare*, unul dintre pionierii de seamă ai ridicării limbii române la rangul de limbă de cultură, diaconul Coresi a avut conștiința însemnătății operei sale. Ceea ce voia el, era să facă din cărțile sale un instrument de răspândire a limbii românești, care să fie înțeleasă de toți: aceasta înseamnă existența unei preocupări pentru limba literară.

Prin strădania diaconului Coresi au văzut lumina tiparului două colecții de cazanii: cea dintâi a fost tipărită în 1564, cu titlul *Tâlcul Evangheliilor*, traducere în românește după lucrarea lui Petrus Melius Juhász din 1563. Nu ne-a rămas decât în două exemplare, cu foi lipsă. Cartea formează un volum in-folio, nepaginat și constă din două părți: prima parte cuprinde cuvântări pentru tot anul, începând de la Duminica Paștilor, explicând textul pericopelor evanghelice; partea a doua cuprinde molitfelnicul românesc. Pentru evoluția predicii în limba română vom prezenta o serie de considerații asupra ultimei cărți tipărite la Brașov, între 14 decembrie 1580 și 28 iunie 1581. Este vorba despre *Evanghelia cu învățătură* sau *Cazania II*, denumiri prescurtate, Coresi dându-i un titlu explicativ: *Cartea ce se cheamă Evanghelie cu învățătură, den tuspătru evangheliștii aleasă și den multe dumnezeiești scripturi, și dată bisearicii lui Dumnezeu, în toate Duminici a se ceti, așijdere și la dumnezeieștile praznice și la ale altor sfînți, spre învățătură creștiniloru oameni cătră dreptarea sufletului și trupului*.

Evanghelia cu învățătură cuprinde textul pericopelor evanghelice din duminicile de peste an și din unele sărbători, cu comentariile respective. De asemenea, sunt adăugate la finele lucrării rugăciunea *Tatăl nostru*, apoi *Crezul* și *Decalogul*, atât de necesare tuturor credincioșilor în orice moment. Cartea a fost editată cu litere latine în anul 1914 la București, sub îngrijirea filologilor Sextil Pușcariu și Alexie Procopovici. Volumul debutează cu *Evanghelia* la Duminica Vameșului și a Fariseului, încheind ciclul anului liturgic cu Duminica a XXXII-a după Rusalii. Lipsește însă, cum adesea s-a consemnat, predica la Duminica

Ortodoxiei. Sunt omise, de asemenea, alte pericope evanghelice la cinci duminici din cursul anului bisericesc. În plus, Coresi a introdus o predică despre Sfânta Împărtășanie, una la Sâmbăta lui Lazăr, alte predici tematice despre Sfânta Cuminecătură, la Lunea Paștilor și la Înălțarea Domnului. I s-a imputat lui Coresi faptul că a ignorat sărbătorile închinat sfintilor, și aceasta tot ca o dovadă a influenței reformate.

Traducătorii au păstrat o serie de comparații plastice, ca de exemplu: *viața noastră trece și piere ca frunza și florile, limba noastră cea sfântă, limba vechilor cazanii*, cum o definea mai târziu Alexei Mateevici, este limba vie, populară, simplă, o limbă viguroasă, dar și flexibilă, deși încă presărată cu termeni de origine slavonă, fapt ce îi conferă acel iz arhaic. Pretutindeni însă, se simte tendința de a moderniza limba prin adaptarea la graiul și la vremea sa.

VI.1.6. Cazania lui Varlaam. Marile personalități ale veacului al XVII-lea mențin vie ideea continuării impunerii limbii române ca unică limbă a vieții culturale în Țările Române. Moldova primei jumătăți a acestui secol de Renaștere târzie, de afirmare a umanismului, a avut parte, în împrejurări propice pentru dezvoltarea culturii, limbii și literaturii române, de o colaborare fericită între domn și mitropolit, între Biserică și Stat. Perioada în care *Sfântul Mitropolit Varlaam al Moldovei*, între 1632-1653, și-a desfășurat activitatea, este strâns legată de înfloritoarea domnie a lui Vasile Lupu (1634-1653), om cultivat și bun creștin, care ținea să ridice în Iași lucrări de artă și așezăminte de cultură care să-i înveșnicească numele, iar în planul ideilor să sprijine activitatea bisericească și literară. *Cazania* din anul 1643 este denumită metaforic un monument unic al literaturii noastre, care aparține, deopotrivă, spiritualității ortodoxe bisericești și patrimoniului literar laic. Lucrarea tipărită la Iași, are titlul complet *Carte românească de învățătură la dumenecile preste an și la praznice împărătești și la svânți mari, cu dzisa și cu toată cheltuiala lui Vasilie, Voievodul și Domnul Țării Moldovei, din multe scripturi tălmăcită din limba sloveniască pre limba romeniască de Varlaam, Mitropolitul de Țara Moldovei. În tipariul domnesc, în Mănăstire a Trei Svetiteli, în Iași, de la Hristos 1643.*

Cartea are două părți: partea întâi cuprinde 54 de cazanii la duminici din toate cele trei perioade liturgice, Triod, Penticostar și Octoih, iar partea a doua are 22 de cazanii la

Având un pronunțat caracter didactic, autorul urmărește la fiecare „învățătură” o anumită compoziție, o distribuire foarte logică și clară, un scop persuasiv. Mai întâi, o parte introductivă ce se referă la semnificația zilei respective, apoi enunțarea temei, urmată de redarea pericopei evanghelice și dezvoltarea ei prin acea tehnică a comparației, a demonstrației și a exemplificării, și finalul conclusiv ce conține învățătura moralizatoare, ce trebuie urmată de ascultători, sfaturi de renunțare la vicii, la viața trăită în păcat, îndemnuri la săvârșirea de fapte bune, dovadă a dragostei pentru aproapele nostru. Povestirile și ilustrațiile folosite în introducerea cazaniilor, le fac să atragă atenția chiar cititorilor și ascultătorilor de azi, cu toate că pretențiile lor față de forma și de fondul unei predici au crescut. Ion D. Popa consideră că această *Carte de învățătură* cuprinde toate genurile omiletice cunoscute atunci în istoria predicii românești: *omilia exegetică* (prima cazanie), *predica tematică* (cazania a șaptea), și *panegiricul*, mai ales în partea a doua a *Cazaniei*. Omiliile exegetice sunt de o valoare deosebită, întrucât dau interpretări valabile pentru totdeauna la unele texte scripturistice. Interpretările autorului sunt mult mai simple și pe înțelesul ascultătorilor față de exegeza greoaie a omiliilor din Cazaniile lui Coresi și de la Govora. Pentru a veni în ajutorul ascultătorilor săi, ierarhul cărțurar folosește exemple cât mai plastice luate din viața lor de toate zilele. Uneori, înainte de textul scripturistic, pe care-l explică, se află o introducere pregătitoare, care face să se înțeleagă textul evanghelic ce urmează imediat. Predicile tematice au conținut dogmatic, moral și istoric. Ca și predicile moderne, cazaniile care tratează o temă morală au ca scop principal formarea unei vieți creștinești a ascultătorilor lor. În panegirice, autorul prezintă, cu un talent literar deosebit, viața sfântului respectiv sau numai anumite

aspecte importante din viața lui. Aceste panegirice sunt cu atât mai atractive pentru sufletele creștinilor moldoveni, cu cât doi dintre sfinții la a căror sărbătoare Sfântul Varlaam ține predici, sunt mai atașați de viața Bisericii lor. Este vorba de Sfânta Parascheva și de Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava.

Să observăm câteva aspecte legate de limba folosită de Varlaam, limba populară pe care el a deprins-o în munții Putnei și, mai târziu, ca monah, în preajma mănăstirii Secu, o formă îngrijită de exprimare, în același timp expresivă. Stilul este popular, dar, în același timp, cu frumoase calități literare. El este totodată simplu, clar, descriptiv, iar uneori cu puternice accente de sublim. Autorul folosește numeroase imagini plastice, descrieri din natură, figuri de stil și frumuseți literare, în scopul sensibilizării ideilor și al înțelegerii învățăturilor. Spre exemplu, acțiunea Sfântului Duh asupra credincioșilor este comparată cu aceea a ploii ce fertilizează pământul; Vechiul Testament e comparat cu plugarii care pregătesc terenul semănătorului; venirea Mântuitorului este comparată cu venirea primăverii.

VI.1.7. Sf. Mc. Antim Ivireanul. Niciun secol n-a mai unit la un loc atâtea spirite superioare ca secolul șaptesprezece. Numai pe Ion Neculce, mitropolitul Dosoftei, spătarul Milescu, urmați de Dimitrie Cantemir, dacă i-am numi pentru Moldova, ar fi suficient pentru a asigura blazonul unui veac. Iar noi am insera aici și numele logofătului Udriște Năsturel, al stolnicului Constantin Cantacuzino, al fraților Radu și Șerban Greceanu, al cronicarului Radu Popescu, dar mai ales al *Sfântului Ierarh Martir Antim Ivireanul*, pentru Țara Românească.

Creația valoroasă și originală a lui Antim Ivireanul o constituie *Didahiile*, care, în pofida pasiunii sale de tipograf, nu au fost tipărite în timpul vieții lui, ci ne-au parvenit prin intermediul a trei manuscrise ieșite la lumină după moartea sa tragică. Acest fapt, așa cum s-a mai întâmplat ulterior cu creația altor învățați, precum Dimitrie Cantemir, a constituit un impediment frustrant în răspândirea și în special în influența covârșitoare pe care ar fi avut-o asupra literaturii noastre bisericești și laice în domeniul lingvistic, al expresivității limbii, al statisticii. Editate de profesorul Ion Bianu, după un manuscris descoperit de episcopul Melchisedec Ștefănescu în anul 1871, de profesorul Constantin Erbiceanu, după o copie descoperită în anul precedent în biblioteca mănăstirii Căldărușani, de același episcop, Melchisedec Ștefănescu, apoi de dr. I. Cornoil, Nicolae Iorga, Petre V. Haneș și Gabriel Ștrempel, tipărirea și retipărirea lor succesivă demonstrează preocuparea cercetătorilor pentru opera ierarhului care continuă și desăvârșește, chiar, buna tradiție a pravilelor vechi și a înaintașilor săi, de a educa și îndruma pe clerici în toate cele cuvenite.

Volumele tipărite conțin 28 de predici expuse de Antim pentru duminici, începând de la Duminica fariseului și pentru sărbători anuale, mari și mici și anume: *cinci la Duminica Floriilor, trei la Schimbarea la Față, două la Sfinții Constantin și Elena, două la Adormirea Maicii Domnului, două la Nașterea Domnului, două la Sfântul Dumitru, două la Sfântul Nicolae, două la Duminica lăsatului sec de brânză* și câte una la: *Tăierea împrejur, Bobotează, Întâmpinarea Domnului, Intrarea în Biserică a Maicii Domnului, Sfinții Arhangheli, Sfinții Apostoli Petru și Pavel, Duminica vameșului și a fariseului*, și un *Cuvânt pentru pocăință*.

Totodată, au fost descoperite în însuși originalul *Didahiilor*, așa cum ele au ieșit din pana învățatului mitropolit Ivireanul, alte nouă cuvântări ocazionale: predica la înscăunarea sa ca mitropolit – *Aceasta o am zis când m-au făcut mitropolit* –, trei cuvântări funebre, urmate de un cuvânt la parastas, dar și de două cuvântări la Spovedanie, alături de cele două întâmpinări întru apărarea sa, trimise în ianuarie și februarie 1712 domnitorului Constantin Brâncoveanu, atunci când, invidiat de unii clerici suspuși și de mireni, i se aduc acuzații atât de grave, încât i se cere în mod expres să-și dea demisia, întrucât căzuse, din această pricină, în dizgrația voievodului.

Constatăm că mitropolitul Antim a lăsat posterității toate genurile de predici: omilii exegetice și tematice sau sintetice, pareneze, panegirice. Izvoarele bisericești și laice sunt

adesea consemnate și evidențiază cultura vastă a arhiereului. Astfel, el citează nu numai din Sfânta Scriptură, ci redă pasaje din Sfinții Părinți, numiți „dumnezeieștii dascăli”, precum Sfântul Ioan Gură de Aur, cel mai mare orator bisericesc din epoca patristică, pe care-l numește când „Sfântul Zlataust”, ori „cel cu limba și cu inima de aur”, când „marele Zlataust”, Sfântul Vasile cel Mare, Sfântul Grigore Blagoslovul, Efreim Sirul, numit și „lira Sfântului Duh”, Dionisie Areopaghitul, Sfântul Ioan Damaschinul și în sfârșit, Sfântul Teofilact al Bulgariei. La acestea adăugăm cărțile populare: *Fiziologul*, *Alexandria* și, bineînțeles, cărțile de slujbă. Dar marele mitropolit face mereu apel și la realitățile vieții, la moravurile păstoriților, la nevoile și aspirațiile poporului.

În ceea ce privește pregătirea apropiată a predicii, profesorul Dan Horia Mazilu afirmă că mitropolitul cărturar „cu siguranță își pregătea și își scria în prealabil didahiile, plănuiind – pentru unele dintre ele, ori poate pentru toate – chiar o eventuală tipărire. Cel puțin așa mă face să presupun acea <<predoslovie>> scrisă pentru un *Cuvânt de învățătură și de umilință în Dumineca Floriilor*. Antim nu-și îngăduia să refolosească predicile. Rangul și prestigiul său de cărturar îi cereau ca fiecare apariție în public să constituie un eveniment oratoric inedit.

Profesorul Eugen Negrici a dedicat retoricii lui Antim un volum dens – *Antim. Logos și personalitate* – în care studiază, cu o râvnă deosebită și cu o competență autoritară, aspectele elocinței mitropolitului muntean, totodată, ale începuturilor genului oratoric în literatura română. El arată că ierarhul ivirean așează creația sa pe întreaga rețea de reguli omiletice, excluzând improvizația. Compozițional, predica e meditată, chibzuită lucid și, cu toată naturalețea și vigoarea ei, relevă un caracter scriptic. Ea constituie o revoluție și în sens beletristic, avansând ideea de public. Stilul cazaniei iese, astfel, din stereotipie și se subordonează relației predicator-autor. Privită de aproape, opera mitropolitului e un dialog trunchiat în care unul din parteneri preîntâmpină obiecțiile și ia asupra sa răspunsurile.

VI.1.8. Situată dincolo de arcul carpatic, cea de-a treia provincie românească, Transilvania, a suferit alte influențe, atât la nivel politic, social, cât și cultural și religios. Mentorii Școlii Ardelene, istorici și filologi patrioți, care considerau istoria o disciplină fundamentală pentru neamul românesc, au fost Samuil Micu (1745-1806), Gheorghe Șincai (1745-1816), Petru Maior (1761-1821) și scriitorul Ion Budai-Deleanu (1760-1820), precedați de episcopul Inochentie Micu, cărturar preocupat de dobândirea drepturilor românilor. Cu argumente istorice, filologice și democratice ei au consolidat în conștiința colectivă originea latină a poporului român, originea etnică comună și unitatea de neam și de limbă a românilor din Transilvania cu cei de peste munți, caracterul latin al limbii române, aducându-și contribuția și la formarea limbii noastre literare.

Samuil Micu (1754-1806), cărturar ardelean, primul istoric român în această epocă de tranziție spre epoca modernă, este considerat de Nicolae Iorga începător al erudiției românești din Ardeal și cel dintâi care a învățat și pentru alții.

Este autorul *Propovedaniilor sau învățăturilor la îngropăciunea oamenilor morți*, lucrare editată la Blaj în 1784, cu tiparul Seminarului, în care se remarcă prin arta narativă în povestirile inserate, ce au caracter laic, ca, de exemplu, referirea la moartea martirică a lui Constantin Brâncoveanu, un basm popular, un fragment din *Varlaam și Ioasaf*, predici scrise fără „măiestrie ritoricească”, pe înțelesul tuturor, dar cu credință adevărată. Conținutul cărții indică tipul acestora: *Șapte propovedanii*, *Ertăciuni la oamenii morți*, *Cuvânt de moarte* aparținând Sfântului Vasile cel Mare și *Cuvânt pentru ieșirea sufletului* al lui Chiril al Alexandriei. A doua ediție a *Propovedaniei* sau *Învățăturilor la îngropăciunea oamenilor morți* s-a tipărit la Sibiu în 1842, cu cheltuiala lui Kir Bucur Bucureanci și cu binecuvântarea episcopului neuniților din Transilvania, Vasile Moga. Ediția aceasta este mai bogată în conținut și superioară din punct de vedere tehnic. Pe lângă predicile din prima ediție de la Blaj, cuprinde încă cinci predici pentru preoți și una pentru prunci. Nu se menționează de

unde le-a luat editorul, dacă au mai fost tipărite sau păstrate undeva în manuscris. A treia ediție a *Propovedaniilor* a fost tipărită în anul 1907, după textul ediției de la Sibiu, de către preotul Ioan Nicorescu, având binecuvântarea episcopului ortodox Ioan Papp de la Arad.

Ca formă, cuvântările sunt îmbrăcate într-o frumoasă haină literară. Autorul a căutat să fie pe înțelesul poporului, care era lipsit atunci de alte izvoare de învățătură. Talentul literar se vădește și în cuvântările sale. Pe drept cuvânt, Samuil Micu a fost asemănat cu Ion Neculce, el fiind un interesant cronicar și un minunat povestitor.

VI.1.9. Petru Maior (1760-1821), un alt fruntaș al Școlii Ardelene, s-a născut, ca și Samuil Micu, într-o familie ce aparținea micii nobilimi de proveniență recentă, ca fiu al protopopului George Maior, care a dat copiilor săi o educație aleasă.

Asemenea lui Samuil Micu și Gheorghe Șincai, desfășoară o valoroasă activitate pe tărâmul istoric sau filologic, neuitând preocupările de ordin omiletic. Considerăm că dintre preocupările multiple ale profesorului și protopopului de la Maghiar-Reghin, Petru Maior, activitatea predicatorială ilustrează contribuția la dezvoltarea literaturii omiletice și a renașterii transilvănene, ca rod al celor peste 20 de ani cât a slujit în biserica poporului său. Publicate în timpul când se afla la Buda, în calitate de „crăesc revizor”, *Propovedaniile la îngropăciunea oamenilor morți* (1809), *Didahiile, adică învățături pentru creșterea fiilor la îngropăciunea pruncilor morți* (1809) și *Predichele sau învățăturile la toate duminicile și sărbătorile anului* (1810), alcătuiesc o operă voluminoasă. Astfel, volumul *Propovedanii* este alcătuit din 40 de cuvântări și 11 iertăciuni, *Didahiile*, din 15 cuvântări, ambele precedate de câte un amplu *Cuvânt înainte*, iar *Predichele* însumează 63 de cuvântări bisericești. De menționat că toate sunt scrise cu litere chirilice, în timp ce ediția din 1906 a protopopului Elie Dăianu de la Cluj este tipărită cu litere latine, iar inițiativa sa readuce în prim plan aceste cuvântări funebre, elogios prezentate în presa bisericească transilvăneană.

VI.1.10. Numele arhimandritului Eufrosin Poteca (1786-1858) a rămas să înfrunte veacurile, fiind menționat printre primii monahi care cer învățământ de obște în Țara Românească și primul profesor de filosofie în școala românească de la Sfântul Sava. Viața i-a fost presărată cu încercări pe care le-a depășit și le-a acceptat ca pe ceva firesc. Originea țărănească modestă nu l-a împiedicat să devină un celebru orator al primei jumătăți a secolului al XIX-lea. Provine din satul Nucșoara, județul Prahova, de unde va lua drumul spre învățătură și spre un destin de excepție. A învățat, așa cum și-a dorit cu ardoare, la Școala grecească până în 1816, când este numit profesor, iar după doi ani s-a transferat la Școala românească de la Sfântul Sava, pentru a preda geografia și filosofia. Face parte din grupul de tineri trimiși la studii la Universitatea din Pisa și apoi la Universitatea din Paris. Bucurându-se de un binemeritat prestigiu, cu un larg orizont cultural și teologic, se reîntoarce ca profesor de filosofie la Școala românească de la Sfântul Sava. Vremurile tulburi îl determină să plece la Budapesta cu scopul de a tipări *Filosofia cuvântului și a năravurilor*, traducere după J. N. Heineccius, care reprezenta punctul de pornire al cursurilor sale de filosofie. Își dedicase viața monahismului încă din 1806, fiind hirotonit ierodiacon în 1809 și ieromonah în 1813. Din cauza ideilor sale progresiste, în special cele referitoare la eliberarea robilor, va fi îndepărtat din învățământ și din capitală în 1832 și trimis ca egumen la Mănăstirea Gura Motrului din Mehedinți.

Arhimandritul Eufrosin Poteca a publicat volumul de predici *Cuvinte panighirice și moralnice* (București, 1826), cuprinzând *Cuvânt la deschiderea cursurilor de filosofie* (1 octombrie 1825), *Cuvânt zis la ziua Nașterii Domnului nostru Iisus Hristos* (25 decembrie 1825), *Cuvânt zis la ziua Învierii Domnului Iisus Hristos* (18 aprilie 1826). Publicate în timpul vieții sau postum, sunt de reținut următoarele cuvântări: *Cuvânt către Înălțimea sa Grigorie Ghica prinț împărățitoriu Valahiei* (1827), *Cuvânt rostit la examenul public la Școala de la Sfântul Sava* (20 iulie 1827), *Cuvântarea la deschiderea Seminarului teologic din Buzău* (15 august 1836), *Cuvântul sfinției sale Părinelui Eufrosin spus la blagoslovenia*

oastei pământești, Cuvânt rostit către Domnitorul Gheorghe Bibescu cu prilejul vizitării județului Dolj (1847), *Cuvânt pentru întâmpinarea Episcopului Calinic al Râmnicului, cu prilejul vizitării mănăstirii Gura Motrului* (25 iunie 1858) și cuvântările funebre rostite la înmormântarea unor personalități bisericești și laice: Dumitrache Bărcănescu (1827), arhiereul Ioanichie Stratonichia (1839), Catinca Băneasa-Filipeasca, născută Balș, Constandin Bălăceanu.

Această enumerare scoate în relief faptul că, în ceea ce privește activitatea predicatorială, Eufrosin Poteca a utilizat mai multe genuri omiletice – predici la praznice și sărbători bisericești și pareneze –, dar și teme religioase și altele extrase din realitatea imediată, în special cele sociale. Revenind la temele religios-morale, neobositul predicator a propovăduit învățătura creștină, având credința că poporul se poate apropia de Dumnezeu, Părintele și Proniatorul nostru. El pleda pentru unitatea creștinilor în Hristos, pentru a dezvolta în rândul participanților la slujbele religioase trăsături morale deosebite precum iubirea față de aproapele, milostenia, îndepărtarea de păcate și practicarea rugăciunii.

Tematica socială vizează aspecte diverse: dragostea de țară ce l-a călăuzit până la sfârșitul vieții, alături de ideile înaintate ale epocii referitoare la dreptatea socială, educația prin școală și tema pe care a abordat-o cu o cutezanță ce i-a îndârjit pe marii boieri, cea a eliberării robilor.

VI.1.11. Întreg secolul al XIX-lea este dominat de personalitatea înaltului ierarh **Andrei Șaguna** (1808-1873), care a făcut din Biserică o forță socială activă. Pe orice treaptă ierarhică s-a aflat – vicar, episcop, mitropolit – el a evidențiat condiția conducătorului românilor ortodocși, în zbuciumatul secol amintit din „înstrăinatul Ardeal”, reușind să simbolizeze o epocă și o generație în care a realizat enorm pentru viața națională a celor pe care-i păstorea.

Preocupările omiletice sunt cele care îi desăvârșesc opera. Astfel, *Circularele* sale cuprind un adevărat program de muncă social-pedagogică, în centrul căruia se află, cum era și firesc, preoțimea, de la care să pornească toate îndemnulurile bune, supravegherea sa părintească să îndrepte toți pașii poporului, să-i ferească din calea ispitelor și să-i conducă pe cărările înaintării în cultură și în bună stare. El îndeamnă pe preoții pe care-i are sub oblăduire ca, potrivit misiunii primite de la Mântuitorul Hristos, să păstorească și să iubească turma, arătând acest lucru în trei chipuri: *cu gândul, cu cuvântul și cu fapta*.

Tot în scopul promovării acestei misiuni bisericești, Șaguna publică în 1855 un număr de 58 de predici ale arhiepiscopului Astrahanului, Nichifor Teotoke, *Chiriadromion adecă Cuvântări bisericești pentru fiecare duminică a anului*, cel mai important volum de predici apărut până atunci, însoțit de un *Adaos*, ce constă din 26 de cuvântări personale, pentru sărbătorile de peste an. Pe lângă cele 26 de predici din *Adaos*, pe lângă *Pastoralele* sale, s-au mai păstrat: *Predica ținută în catedrala de la Carloviț* la 18 aprilie 1848, în Duminica Tomii, când a fost hirotonit episcop, rostită în limba sârbă și transcrisă de Nicolae Popea, vicarul său, precum și alte predici tematice la duminici: *Cuvânt la duminica a douăzeci și una după Rusalii*, cu subtitlul *Despre rodirea și nerodirea Cuvântului lui Dumnezeu, Cuvântarea la duminica a treizeci și treia după Rusalii*, în care vorbește *despre nemulțumire și Cuvânt la duminica fariseului și a vameșului, despre evlavie*, acestea din urmă rostite în biserica grecească veche din Sibiu. Mitropolitul Andrei a pus accent nu numai pe conținutul predicii, ci și pe autoritatea morală a predicatorului. Pentru a fi asimilate mai ușor unele învățături dificile, el le trata în prima parte a predicii. Toate cuvântările sale sunt străbătute de un duh irenic, evitând orice tendință polemică. În condițiile de atunci, Șaguna considera că cea mai bună metodă de apărare a păstoriților săi constă într-o instruire cât mai temeinică în învățătura Bisericii strămoșești.

Izvoarele utilizate în redactarea predicilor sunt multiple, începând cu Sfânta Scriptură, Vechiul și Noul Testament, căci așa cum arată acesta, Sfânta Scriptură ne dă dovezi sigure,

că rodirea cuvântului dumnezeiesc învățat și propovăduit prin Hristos a fost bogată și îmbelșugată. Altele sunt cărțile bisericești de ritual precum *Sinaxarele* și imnologia, cărțile de predici ale lui Nichifor Teotoke și istoria bisericească. Stilul predicilor este cel bisericesc, apropiat de limba cazaniilor, pe care o aprecia atât de mult, preferând limbajul cu iz arhaic și popular abundenței neologismelor și mai ales tendințelor latinizante impuse de Timotei Cipariu.

VI.1.12. Printre marii predicatori formați în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, prin inițiativa și sprijinul efectiv al ilustrului mitropolit Andrei Șaguna, se numără și distinsul preot **Zaharia Boiu** (1834-1903), care a împlinit în mod strălucit activitatea nobilă de profesor cu cea de propovăduitor al cuvântului lui Dumnezeu în atât de mult încercata Transilvanie.

Corolarul tuturor acestor strădanii constă în predicile originale, tipărite și dăruite preoților ca modele. Amintim cu admirație următoarele volume de cuvântări bisericești: *Semințe din agrul (ogorul, n.n.) lui Hristos*: Tom I. *Cuvântări la duminicile de preste an* - 56 de predici (1898); Tom. II. *Cuvântări la praznicile și sărbătorile de preste an precum și la casuale bisericești* - 50 de predici (1898); Tom. III. *Cuvântări bisericești la înmormântări, parastase și alte festivități funebre* - 46 de predici (1899), toate publicate la Sibiu și elogios prezentate în paginile publicației „Telegraful Român.

Volumul *Cuvântări funebre și memoriale* (Sibiu, 1889) cuprinde și un *Adaos* structurat în două secvențe care înmănușează o suită de texte biblice necesare preoților la întocmirea cuvântărilor funebre (434 de texte biblice), căci intenția autorului era aceea de a concepe o lucrare cuprinzând în totalitate viața bisericească a unei comunități ortodoxe române.

Trilogia de cuvântări bisericești *Semințe din agrul lui Hristos* a fost premiată de cea mai înaltă instituție culturală, Academia Română, în anul 1903, prilej cu care autorul este apreciat drept *fala amvonului român de peste Carpați*.

Caracterizate prin originalitatea ce derivă din talentul literar, cuvântările bisericești ale lui Zaharia Boiu acordă în mod egal atenție fondului și formei, aflate în armonie și echilibru. Ele impresionează prin bogăția conținutului lor dogmatic și moral și au ca izvor principal Revelația dumnezeiască: Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție, remarcându-se prin biblicitatea lor. Dintre genurile asupra cărora s-a aplecat amintim omiliile exegetice, predicile tematice, alături de pareneze și panegirice. Partea introductivă o constituie textul biblic sugestiv, nerezumându-se, adesea, la o singură temă. În tratarea lor se remarcă numeroasele aplicații la viața practică, iar încheierea propune o rugăciune selectată cu grijă. Limbajul simplu, deloc sofisticat, era utilizat pentru a ajunge ușor la sufletele și inimile ascultătorilor, neînțelegând prin aceasta că era lipsit întru totul de podoabe stilistice de o frumusețe neîntrecută.

În concluzie, părintele Zaharia Boiu rămâne pentru secolul al XIX-lea o figură proeminentă, prin ținuta demnă, prin noblețea sufletească, prin aspirații și prin tot ceea ce a rămas să dăinuie peste timp, căci a dat sfaturi atât de înțelepte tuturor slujitorilor Sfintei Biserici, ca, de pildă: *Prin rostul tău, preotule, vorbește către poporul timpului tău!*.

*

Alături de cei nominalizați mai sus, trebuie amintiți și alți predicatori importanți care au lăsat posterității cuvântări scrise: *preotul Ioan Zoba din Vinț*, mitropolitul *Veniamin Costachi*, episcopul *Dionisie Romano*, arhieriei *Neofit și Filaret Scriban*, episcopul *Melchisedec Ștefănescu*, părintele profesor *Vasile Mitrofanovici*, însă ne oprim aici cu surprinderea imaginii evoluției cronologice a ostanelilor omiletice. Merită să reținem că se poate constata o continuitate în această privință, deoarece în toate cele trei provincii românești a existat aceeași preocupare pentru predică, țelurile fiind comune: apărarea și promovarea credinței străbune, dezvoltarea limbii și a culturii, dar și menținerea conștiinței unității naționale a tuturor românilor. Astfel, prin predicile lor, acești predicatori consacrați au așezat o trainică temelie, care, fără îndoială, rămâne în veac.

Subiecte pentru seminarizare:

1. *Cele mai vechi mărturii scrise cu privire la predica în Biserica noastră;*
2. *Modalități practice de valorificare a cărților de predici. Studii de caz.*

Bibliografie:

- Alexe**, pr. prof. dr. Ștefan, *Sfântul Niceta de Remesiana și ecumenicitatea patristică din secolele IV și V*, teză de doctorat, în „S.T.”, anul XXI (1969), nr. 7-8, pp. 453-587;
- Basarab**, sf. voievod Neagoe, *Învățăturile lui... către fiul său Theodosie, Versiunea românească de la Curtea de Argeș și originalul slavon în facsimil*, transcrierea și traducerea fragmentelor de acad. Gheorghe Mihăilă, Editura Eparhiei Argeșului și Muscelului, Curtea de Argeș, 2009;
- Bianu**, Ioan, **Hodoș**, Nerva, *Bibliografia românească veche, 1508-1830*, tom I, București, 1903;
- Binder**, Pavel, **Huttman**, Arnold, *Geneza Cazaniei a II-a (1581) și legăturile diaconului Coresi cu tipografia latină din Brașov*, în *Studii de limbă literară și filologie*, București, 1969;
- Boiu**, pr. Zaharia, *Semințe din agrul lui Hristos: Tom I. Cuvântări la duminicile de preste an*, Sibiu, 1898;
- Bulacu**, pr. prof. dr. Mihail, *Cartea românească de învățătură a marelui Varlaam mitropolitul Moldovei*, în „G.B.”, anul XVI (1957), nr. 12, pp. 908-920;
- Bunea**, pr. prof. Ioan, *Opera omiletică a lui Samuil Micu*, în „M.A.”, anul XXIII (1978), nr. 7-9, p. 494-510;
- Cartoian**, Nicolae, *Istoria literaturii românești vechi*, vol. I, București, 1940;
- Ciurea**, pr. conf. dr. Alexandru, *Antim Ivireanul predicator și orator*, în „B.O.R.”, anul LXXIV (1956), nr. 8-9, pp. 775-817;
- Demciuc**, diac. dr. Vasile, *Mitropolitul Grigorie Țamblac, un adevărat „ambasador” al Ortodoxiei*, în ziarul „Lumina de Duminică”, nr. 45 (159), anul IV – Serie națională, duminică, 9 noiembrie 2008, pp. 6-7;
- Dianu**, Ion, *Mitropolitul Varlaam ctitor de scriere și carte românească*, în „G.B.”, anul XL (1981), nr. 1-2, pp. 80-103;
- Dura**, pr. lect. dr. Nicolae, *Preotul profesor Zaharia Boiu propovăduitor al cuvântului lui Dumnezeu*, în „M.A.”, anul XXIX (1984), nr. 1-2, pp. 19-33;
- Gordon**, pr. prof. dr. Vasile, *Introducere în Omiletică* (Curs pentru anul IV - Teologie Pastorală), Editura Universității din București, 2001;
- Iorga**, Nicolae, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688-1821)*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1969;
- Lupaș**, dr. Ioan, *Mitropolitul Andrei Șaguna. Monografie istorică*, Sibiu, 1909;
- Manolache**, protos. drd. Dometie, *Aspecte ale providenței și lucrării de mântuire în Cazanul lui Varlaam*, în „S.T.”, anul XXVI (1974), nr. 5-6, pp. 396-405;
- Mazilu**, prof. Dan Horia, *Introducere în opera lui Antim Ivireanul*, Editura Minerva, București, 1999;
- Micle**, arhim. Veniamin, *Preocupările omiletice ale mitropolitului Andrei Șaguna*, în *Trepte spre amvon*, M-reș Bistrița, 1994, pp. 165-181;
- Idem**, *Studiu introductiv*, la Arhim. Eufrosin Poteca, *Predici și cuvântări*, M-reș Bistrița, 1993, pp. 3-31;
- Idem**, *Zaharia Boiu*, în „M.A.”, anul XX (1975), nr. 6-8, pp. 489-496;
- Negrice**, Eugen, *Antim. Logos și personalitate*, București, 1971;
- Pârvan**, Vasile, *Contribuții epigrafice la istoria creștinismului daco-roman*, București, 1911;
- Plămădeală**, mitrop. dr. Antonie, *Dascăli de cuget și simțire românească*, București, 1981;
- Popa**, Ion, *Valoarea omiletică a Cazanului lui Varlaam*, în „B.O.R.”, anul LXXXIX (1971), nr. 5-6, pp. 550-563;
- Sf. Ier. Antim Ivireanul**, *Predici*, Ediție critică, studiu introductiv și glosar de Gabriel Ștrempel, Editura Academiei Române, București, 1962;
- Ștefănescu**, ep. Melchisedec, *Viața și scrierile lui Grigorie Țamblac*, București, 1883;
- Zamfirescu**, Dan, *Grigorie Țamblac. Legenda lui în cultura română*, în „Manuscriptum”, anul XVII, 1986, nr. 4, pp. 22-38;
- Idem**, *Învățăturile lui Neagoe Basarab. Problema autenticității*, în „Romanoslavica”, anul IX, 1963, p. 341-401.

VI. 2. PREDICA ÎN BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ ÎN SECOLUL AL XX-LEA ȘI ÎNCEPUTUL CELUI DE-AL XXI-LEA

1. Preliminarii; 2. Perioada 1900-1947; 2.1. *Reprezentanți de seamă, cursuri și manuale de Omiletică, studii, cărți de predici, teme și idei reprezentative (prezentare selectivă)* ; 2.1.1. Pr. dr. Ioan Lupaș; 2.1.2. Episcopul Grigorie Comșa; 2.1.3. Pr. prof. dr. Grigore Cristescu; 2.1.4. Patriarhul Miron Cristea; 2.1.5. Patriarhul Nicodim Munteanu; 2.1.6. Pr. dr. Marin C. Ionescu; 2.1.7. Pr. Toma Chiricuță; 2.1.8. Prof. dr. Vasile Ispir; 2.1.9. Mitropolitul Nicolae Bălan; 2.1.10. Arhim. dr. Vasile Vasilache; 2.1.11. Pr. prof. dr. Ilarion Felea; 2.1.12. Pr. prof. dr. Mihail Bulacu; 2.1.13. Arhim. dr. Iuliu Scriban; 2.1.14. Episcop Dr. Vasile Coman. **3. Perioada 1948-1989;** 3.1. *Reprezentanți de seamă, cursuri și manuale de Omiletică, studii, cărți de predici, teme și idei reprezentative (prezentare selectivă)*; 3.1.1. Patriarhul Justinian Marina; 3.1.2. Pr. dr. Ștefan Slevoacă; 3.1.3. Pr. prof. dr. Ene Braniște; 3.1.4. Pr. prof. dr. Sebastian Chilea; 3.1.5. Arhid. prof. dr. Nicolae Balcă; 3.1.6. Pr. prof. dr. Dumitru Belu; 3.1.7. Patriarhul Iustin Moisesescu; 3.1.8. Pr. prof. Nicolae Petrescu; 3.1.9. Arhim. Veniamin Micle; 3.1.10. Pr. prof. Ioan Bunea; **4. Perioada 1989-2014;** 4.1. *Reprezentanți de seamă, volume de predici, teme și idei reprezentative (prezentare selectivă)*; 4.1.1. Patriarhul Teoctist Arăpașu; 4.1.2. Arhim. Ilie Cleopa; 4.1.3. Mitropolitul Antonie Plămădeală; 4.1.4. Arhid. prof. dr. Petru I. David; 4.1.5. Monahul Nicolae Steinhardt; 4.1.6. Preafericitul Părinte Dr. Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române; 4.1.7. Pr. Boris Răduleanu; 4.1.8. Prof. dr. Teodor M. Popescu; 4.1.9. Arhimandritul Teofil Părăian; 4.1.10. Pr. prof. acad. dr. Mircea Păcurariu; 4.1.11. Pr. prof. dr. Vasile Mihoc; 4.1.12. Mitropolitul Bartolomeu Anania; 4.1.13. Pr. prof. dr. Constantin Galeriu; 4.1.14. Arhim. Sofian Boghiu; 4.1.15. Pr. prof. dr. Vasile Gordon. 4.2. *Priorități asupra cărora profesorii titulari și-au concentrat atenția: actualizarea cursurilor universitare, stimularea susținerii tezelor de doctorat, încurajarea publicării de cărți, studii și articole de specialitate*; 4.2.1. *Actualizarea cursurilor universitare*; 4.2.2. *Teme de interes major tratate în tezele de doctorat din sfera Omileticii*; **5. În loc de concluzii: Deziderate privind propovăduirea în Biserica Ortodoxă Română, pentru prezent și viitor. Câteva observații.**

1. Preliminarii. Urmând poruncii Mântuitorului Iisus Hristos „Mergând, învățați toate neamurile...” (Matei 28, 19), fiecare slujitor al Amvonului este chemat a vesti cu râvnă, competență și dragoste cuvântul lui Dumnezeu. Este o datorie sacră, dar și o poruncă, ambele rezultând din slujirea învățătoarească a fiecărui preot, aceea de a transmite prin predica rostită sau prin cuvântul scris, adevărurile sfinte descoperite nouă de Fiul lui Dumnezeu, Învățătorul nostru Desăvârșit, Cel Care ne-a adus de sus învățătura cea adevărată și ni l-a descoperit pe Tatăl. Tot El, prin harul Sfântului Duh, ne călăuzește pe fiecare dintre noi, cei care am primit sfântul dar al preoției întru bunăvestirea Cuvântului și a „faptelor minunate ale lui Dumnezeu” (Fapte 2, 11). „Vai mie de nu voi binevesti!” - exclamă Sfântul Apostol Pavel (I Corinteni 9, 16), iar această grijă este de actualitate pentru orice slujitor al lui Hristos, din toate timpurile și din toate locurile. Prin vestirea cuvântului se sădește, cu lucrarea Sfântului Duh, credința în inima omului, dar nu o credință abstractă, pur „noetică”, ci o „credință lucrătoare prin iubire” (Galateni 5, 6). În viața de credință, iubire și har a Bisericii Ortodoxe, fiecare duminică a anului liturgic are o încărcătură spirituală aparte. Fiecare duminică, prin pericopa evanghelică respectivă, ne aduce în fața ochilor noștri suflători chipul și lucrarea Mântuitorului Hristos, ne transpune pe toți în vremea aceea și ne face contemporani cu cele petrecute acum aproape 2000 de ani.

Iată de ce, predica ocupă un loc atât de important în cadrul misiunii pastorale. Ea însă, nu trebuie separată de contextul unei vieți trăite cu responsabilitate și în care și alte misiuni se cer împlinite. Propovăduirea cuvântului este una din marile îndatoriri pe care preotul le are față de păstoriții săi și toate acestea trebuie să fie în concordanță, în armonie. O predică adevărată e întotdeauna în duhul serviciului liturgic, arhitectural și iconografic al unei biserici. Liturgia îi pregătește pe credincioși pentru receptarea cuvântului de învățătură. În cadrul liturgic credincioșii sunt mult mai dispuși să asculte o predică. Predica sau omilia, indiferent ce gen ar îmbrăca acestea, la care s-a adăugat apoi cateheza, au fost și sunt părți obligatorii ale Sfintei Liturghii. Predica nu este benevolă sau facultativă, ci moment din rânduiala obligatorie a Sfintei Liturghii. Ea nu este apanajul slujitorilor mai instruiți sau mai buni vorbitori sau

oratori, ci este obligație liturgică a fiecărui slujitor. De aceea, nu putem concepe Sfânta Liturghie fără predică sau cuvânt de învățătură. Am putea spune chiar că Liturghia nu este completă dacă nu are și predică (Pr. Nicolae Necula, *Tradiție și înnoire în slujirea liturgică*, vol. III, p. 275).

Cuvântarea izolată de Liturghie poate da ascultătorului o senzație falsă de cunoaștere a lui Dumnezeu. Astfel, el poate ajunge să confunde Evanghelia cu înțelegerea intelectuală a credinței, însoțită de un ansamblu de norme morale. În ceea ce-l privește pe cel ce predică, discursul lui, oricât de bine ar fi construit după legile oratoriei, dacă e rupt de biserică, dacă nu se înscrie în realitatea liturgică, atunci nu e predică, ci devine un act personal al predicatorului (Mitrop. B. V. Anania, *Cuvânt înainte* la I. Toader, *Metode noi în practica omiletică*, p. 3).

Așa cum am remarcat în capitolul anterior, predica românească a avut un rol important pentru apărarea Ortodoxiei și pentru dezvoltarea limbii și a culturii naționale, fapt menționat astăzi în toate tratatele de istoria limbii și literaturii române. Este cunoscut, de asemenea, rolul ei în păstrarea conștiinței unității naționale a românilor de dincolo și de dincoace de Carpați. Prin conținutul lor legat de viața societății românești din diferite epoci, multe din predicile vechi ce ni s-au păstrat, sunt astăzi oglinzi din care istoricii, sociologii și filologii ajung să cunoască stări de lucruri de mult apuse. Deși, așa cum vom observa în cele ce urmează, în predica secolului al XX-lea se reflectă mai mult decât în secolele precedente realitățile culturale, sociale, economice și politice prin care a trecut poporul nostru, reținem, totuși, că s-a continuat dezvoltarea omiletică pe temeiul tezaurului moștenit, s-a clădit pe el, așa cum un constructor înțelept procedează la ridicarea unei case, făcându-i mai întâi temelia.

Activitatea predicatorială a fost mai cultivată în Ardeal, datorită vecinătății Bisericii protestante în care, precum se știe, simplificările liturgice i-au lăsat predicii locul central, existând o adevărată competiție misionară, materializată prin rostirea unor predici bine întocmite, care au fost publicate în revistele vremii și în volume de predici. Cu toate acestea, și în celelalte provincii românești este incontestabil faptul că toți propovăduitorii conștiințioși și-au structurat cuvântările lor, în primul rând pentru împlinirea scopului religios-moral, dar au avut în atenție și realitățile vieții cotidiene. Din acest punct de vedere, secolul al XX-lea cunoaște trei etape: de la început până la instalarea comunismului (1945); perioada propriu-zisă a comunismului (1945-1989) și perioada 1990-2000, a recâștigării și manifestării libertății de exprimare.

În această evaluare de ansamblu, fără pretenția de a fi exhaustivi⁴⁸, vom împărți autorii în trei grupe, potrivit celor trei etape ale predicii secolului al XX-lea arătate anterior și vom menționa în ordine cronologică, **având în vedere anul apariției**, numai nume ale celor mai recunoscuți reprezentanți – ierarhi, preoți și profesori de teologie – ale căror predici le regăsim publicate în volume sau în diferite periodice bisericești. Totodată, convinși de faptul că Omiletica a înregistrat în acest interval opere științifice de certă valoare - manuale, cursuri, cărți, studii, articole - ale căror concepte și orientări sunt valabile și astăzi, într-un procent semnificativ, vom semnală și cele mai importante capitole privind preocupările specialiștilor în domeniu.

Asumându-ne, totuși, riscul inevitabil al subiectivismului, recunoscând că unii autori ne-au convins mai mult decât alții, ne vom ocupa în această prezentare nu numai cu o trecere în revistă a numelor și titlurilor omiletice, ci vom încerca și o scurtă analiză critică a volumelor supuse cercetării, evidențiind ideile sau problemele generale și pe cele speciale tratate, tehnica omiletică, stilul, originalitatea și coerența limbajului, genurile cultivate,

⁴⁸ Întrucât trebuie să ne încadrăm în parametrii prelegerilor, suntem nevoiți să limităm prezentarea la strictul necesar. Cei interesați să extindă cercetările au la îndemână „Bibliografia Catehetică și Omiletică”, alcătuită de titularii disciplinei de la București, sub coordonarea Pr. V. Gordon (accesibilă și online, pe siteul www.ftoub.ro).

meritele de fond și de formă ale acestei literaturi, ecourile și valoarea ei de actualitate, sperăm, cu exemplificări deosebit de utile pentru predicatorii de astăzi.

VI. 2.1. Perioada 1900-1947. După cum vom observa, în acest interval s-au remarcat autori străluciți, teologi de mare erudiție și personalități de înaltă conștiință sub aspect misionar și patriotic, rostind cuvântări pline de învățătură teologică ortodoxă, de subtilități dogmatice și morale, acestea fiind oglinda frământărilor, convingerilor și trăirilor interioare religioase ale lor. Unii dintre ei, conștienți de răspunderile pe care le aveau și înțelegând „semnele timpului”, au prevăzut pericolul comunismului-ateu și au presărat în predicile lor îndemnuri la păstrarea conștiinței național-ortodoxe, fapt pentru care au avut mai apoi de suferit felurite prigoane, inclusiv închisori, în care, o parte din ei, și-au dat obștescul sfârșit.

Reprezentanți de seamă, cursuri și manuale de Omiletică, studii, cărți de predici, teme și idei reprezentative (prezentare selectivă). Cei mai prolifici autori: *Pr. dr. Ioan Lupaș* (1880–1967), *Episcopul Grigorie Comșa* (1889-1935), *Pr. prof. dr. Grigore Cristescu* (1895-1961), *Patriarhul Miron Cristea* (1868-1939), *Patriarhul Nicodim Munteanu* (1864-1948), *Pr. dr. Marin C. Ionescu* (1891-1965), *Pr. Toma Chiricuță* (1887-1971), *Prof. dr. Vasile Ispir* (1886-1947), *Mitropolitul Nicolae Bălan* (1882-1955), *Arhim. dr. Vasile Vasilache* (1909-2003), *Pr. prof. dr. Ilarion Felea* (1903-1961), *Pr. prof. dr. Mihail Bulacu* (1898-1985), *Arhim. dr. Iuliu Scriban* (1878-1949), *Episcop Dr. Vasile Coman* (1912–1992).

2.1.1. Pr. dr. Ioan Lupaș. Cunoscut în plan cultural și social mai mult ca istoric, profesor și om politic, a fost de fapt un distins preot, militant al Marii Uniri a Transilvaniei cu România. În literatura omiletică a lăsat două cărți, în afară de predicile publicate separat, în diverse reviste: *Mângâiați poporul! Cuvântări bisericești de dr. I. Lupaș și alți preoți din Protopopiatul Săliștei* (Sibiu, 1916) și *Căzut-a cununa capului nostru. Cuvântări funebreale* (Sibiu, 1918). În cuvântarea rostită la instalarea noului preot în Parohia Gurarâului, protopopul Ioan Lupaș arată că „datoria de a predica mult și bine, nu este o pretenție exagerată a timpurilor moderne, ci e o problemă pastorală atât de veche, pe cât de veche este însăși Biserica creștină... Preotul trebuie să predice neconținut, chiar dacă nu convine cuiva, aceasta fiind o problemă secundară, scopul lui este să aibă totdeauna în vedere binele și frumosul bisericii, înflorirea culturii și înaintarea poporului” (Redacția, *Instalare de preot...*, p. 16). Pentru că în Ardeal a fost mereu o preocupare aparte mai ales pentru necrologuri, vom ilustra câteva caracteristici ale cuvântării *Destul a fost, Doamne!*:

- este un cuvânt bine cumpănit; deosebit de inspirată alegerea „textului-motto”, *Destul a fost, Doamne, ia sufletu meu!*, care crează un impact puternic asupra auditoriului. Reținem de aici că pentru trezirea receptivității celor ce ne ascultă trebuie să-i întâmpinăm adeseori cu expresii „tari”, „șocante” – în sensul bun al cuvântului;

- a evidențiat în mod exemplar însușirile părintelui răposat, ca pildă pentru credincioși, dar și pentru preoții care ascultau atunci cuvântarea. Desprindem de aici caracterul pedagogic al necrologului;

- vorbitorul n-a uitat să rostească și cuvintele de mângâiere pentru cei rămași, familie, rudeni, enoriași. Înțelegem, așadar, rolul mângâietor și încurajator al predicii.

2.1.2. Episcopul Grigorie Comșa. Prezentarea operei sale omiletice, îndeosebi a volumelor de predici, va scoate în evidență cel mai bine locul pe care acesta îl ocupă printre ostenitorii de excepție ai Omileticii românești⁴⁹:

1. *Darurile Duhului Sfânt* (Arad, 1934), volum ce cuprinde predici rostite cu ocazia cercetării credincioșilor săi la praznicul Rusaliilor;

2. *Haina de nuntă* (Arad, 1935), lucrare ce conține 22 de predici tematice despre: păcat, valoarea timpului, grija de suflet, frica de Dumnezeu, purtarea de grijă a lui Dumnezeu,

⁴⁹ Personalitatea și opera omiletică a distinsului ierarh, beneficiază de o teză de doctorat, elaborată de pr. lect. Filip Albu, sub coordonarea pr. prof. V. Gordon: *Opera omiletică a episcopului Grigorie Comșa al Aradului*, publicată la Arad, în anul 2011.

judecata din urmă, conștiința creștină, învierea morților, viața de veci, s.a. Aceste predici se disting prin planul precis al temelor, prin argumentarea lor cu texte din Sfânta Scriptură și Sfinții Părinți și printr-o limbă cursivă și limpede;

3. *Veniți la Hristos* (Arad, 1926) cuprinde predici la toate duminicile anului bisericesc începând cu duminica Paștilor și încheind cu duminica Floriilor;

4. *De la leagăn până la mormânt* (Arad, 1927), alcătuită din 51 de predici la Taina Botezului, Mărturisirii, Euharistiei, Maslului, Cununiei și la sfințiri de biserici;

5. *Predici pentru toate duminicile de peste an și alte ocazii* (Arad, 1918). Acest volum conține 74 de predici, dintre care 29 aparțin preotului Gheorghe Maior, iar 45 episcopului Grigorie Comșa. Stilul lor este scurt și condensat, ferindu-se de exagerări și de oratorism superficial, abordând teme ce interesează viața reală a credincioșilor;

6. *Aprindeți darul lui Dumnezeu* (Arad, 1934), o culegere de meditații în care accentuează rolul preotului de propovăduitor al Evangheliei. Autorul insistă asupra datoriei preotului de a fi pătruns el însuși de adevărurile eterne pe care le propovăduiește și de harul mântuitor al Sfințelor Taine;

7. *Predici la sărbătorile bisericești* (Arad, 1925) cuprinde 20 de panegirice și predici tematice la marile praznice și sărbători : Nașterea Maicii Domnului, Înălțarea Sfintei Cruci, Cuvioasa Parascheva, Sfântul Dimitrie, Anul Nou, Sfântul Nicolae, Nașterea Domnului, s.a. Aceste predici sunt bine dezvoltate și documentate cu citate din Sfânta Scriptură și diferiți autori și istorici. Ele conțin învățături și îndemnuri în strânsă legătură cu viața de toate zilele a credincioșilor, având intenția de a-i determina pe aceștia la adoptarea unui stil de viață, care să le faciliteze urcușul duhovnicesc;

8. *Păstor și turmă* (Arad, 1925), lucrare ce conține cuvântările rostite cu prilejul hirotoniei și instalării sale ca episcop, precum și la alte ocazii;

9. *Brazde în ogorul Ortodoxiei*, tipărită la Arad, în 1932. Volumul este alcătuit dintr-un mănunchi de 10 pastorale și 70 de cuvântări rostite la parastase, înmormântări, sfințiri de case culturale și monumente ale eroilor, toate vizând diferite stări din viața bisericească a acelor timpuri;

10. *Spre zările veșniciei* (Arad, 1933), volum ce înmănunchează predici și cuvântări ocazionale (pareneze) și reprezintă în mod cronologic o parte din ostenele sale în activitatea predicatorială;

11. *Flori din grădina sufletului* (Arad, 1934), alcătuită din 56 de predici, dintre care 43 de cuvântări ocazionale și 13 pastorale chiriarhale.

În afară de acest număr însemnat de cărți de predici, episcopul Grigorie Comșa ne-a lăsat două volume de pilde și istorioare ilustrative: *Trei sute cincizeci de pilde pentru predici și alte cuvântări* (Arad, 1928, în colaborare cu arhimandritul Iustin Suciu) și *O mie de pilde pentru viața creștină* (Arad, 1929), precum și cartea *Istoria predicei la români* (București, 1921), care constituie nu numai o antologie omiletică de 303 pagini, ci o sursă-reper în domeniul Teologiei Practice. Totodată, poate fi socotită drept moment de referință în cultura interbelică, întrucât constituie o oglindă a gândirii bisericești medievale și moderne. Contribuția omileților este ușor de identificat, întrucât structura cărții urmează două criterii: cel istoric (o împărțire pe secole, începând cu primele dovezi, din sec XV-lea) și cel geografic (pe cele trei mari provincii istorice: Țara Românească, Moldova și Transilvania). Ultima referință se oprește la anul 1920. Autorul nu se limitează numai la o enumerare a cărților apărute, ci aduce și unele aprecieri vizavi de calitatea acestor predici. Remarcăm, de asemenea, prezentarea și descrierea unor valoroase manuscrise cu predici, care ar fi rămas necunoscute fără semnalarea lor de către harnicul autor al acestei istorii.

2.1.3. **Pr. prof. dr. Grigore Cristescu.** Profesor de Omiletică, la Facultățile de Teologie din Sibiu și București, s-a remarcat prin impresionantele sale cuvântări și meditații, dar și prin câteva studii importante de specialitate. Lucrările sale cu caracter omiletic nu

cuprind predici în înțelesul propriu al cuvântului, ci meditații profunde asupra unor teme de maximă actualitate, la care autorul invită să mediteze nu numai pe ascultător, ci și pe predicator: *La cine ne vom duce? 12 meditații pastorale* (Sibiu, 1925), *Propovăduiți Evanghelia. Studii de Teologie practică* (Sibiu, 1925), *Mai aproape de Tine, Doamne! Meditațiile unui închinător* (Sibiu, 1926), *Slujba ta fă-o deplin. Scrisori pastorale* (Sibiu, 1926), *Vino și vezi! Meditații* (Sibiu, 1929).

În ceea ce privește studiile de specialitate le evidențiem pe următoarele:

- *Predică și cateheză* (Sibiu, 1929). Ne rețin atenția în special capitolele referitoare la activitatea omiletică, din care semnalăm faptul că *preotul trebuie să știe cui predică, adică să știe ce formație sufletească are și cărei vocații și-a închinat viața fiecare individ în parte, căci predica este un admirabil mijloc de convingere și de orientare spirituală a omului*: „Pe unii îi interesează forma predicii noastre, altora le cuceresc luarea aminte atitudinea și gesturile noastre, mulți vin de-a dreptul cu ideea preconcepută că nu poate fi nimic interesant într-o predică și pe aceia îi vedem plecând unul câte unul, când preotul urcă în amvon - foarte puțini își deschid conștiința pentru însămânțarea evanghelică, și pentru și mai puțini predica e și un prilej de răscolire sufletească și verificare a sincerității lor religioase” (*Predică și cateheză*, p. 66); nu poate fi vorba de predică convingătoare, dacă nu are loc în predicator o „transpoziție sufletească”, adică să se pună în contact spiritual cu ascultătorii săi, să le urmărească și să le surprindă chiar stările lor sufletești, pentru ca, asemenea unui doctor care dă medicamentul potrivit diagnosticului, și el în predică să mulțumească toate conștiințele. De aceea, în primul rând *predicatorul trebuie să fie un psiholog experimentat, ca să știe cui să predice Evanghelia și să o poată astfel predica din plin și cu rod tuturor*; lipsa de inspirație de care se plâng anumiți predicatori este urmarea firească a predicii „de fabrică”, a predicii de compilație laborioasă din cărțile de predici și la alcătuirea căreia nu participă experiența religioasă personală; cine are talent, exerciții și vervă este suficient dacă își meditează predica. Vorbele îi vor veni ușor, inspirate și vii. De multe ori însă din pricina unor neașteptate indispoziții de moment, a unei agitații neprevăzute, nu află cuvântul, expresia potrivită, se repetă, riscă pleonasmul și uneori banalitatea (*Predică și cateheză*, p. 91); *predica citită* pierde puțin din farmec, deoarece preocupat de urmărirea atentă a textului scris, predicatorul își neglijează atitudinea prin care poate să sugestioneze și să sporească atenția ascultătorilor; *durata predicii*: „O predică nu e în sine, nici lungă, nici scurtă - dar poate fi întotdeauna suportabilă sau insuportabilă - adică interesantă și deci pasionantă, sau monotona și plictisitoare și deci imposibil de urmărit cu simpatie și încordare de către auditoriu” (*Predică și cateheză*, p. 92);

- *Predică și predicator în vremea noastră* („Studii Teologice”, 3-4/1950), un studiu excepțional, cu propuneri practice privind misiunea predicii în lumea contemporană, concentrându-se asupra câtorva *imperative omiletice*, pe care le consideră esențiale: *Primul* ar consta în sublinierea ideii că cea dintâi misiune a predicii este să constituie „tâlcuirea și adâncirea Sfintei Scripturi și a Sfintei Liturghii, întrucât Sfânta Liturghie este actualizarea perpetuă a lucrării mântuitoare a lui Iisus Hristos” (*Predică și predicator...*, p. 148). Rolul predicii este să actualizeze afirmația „Astăzi S-a răstignit pre lemn!”. Preotul ar trebui să așeze pe primul loc experiența sa euharistică. Predica, susține autorul, este actul permanent al întrupării Logosului, reprezentând astfel un act soteriologic; *al doilea* imperativ constă în accentuarea importanței pe care o are predicarea adevărurilor fundamentale, care au fost mereu atacate sau contestate pe parcursul istoriei; imperativul *al treilea* se bazează pe ideea că preotul este dator să predice „din profunzimile propriei sale vieți interioare sau din realitatea prezenței și lucrării în sine a cuvântului lui Dumnezeu” (*Predică...*, p. 149). Sfatul părintelui Cristescu către preoți este de a predica despre un Dumnezeu personal, unul în Treime, despre însușirile Lui, despre Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu; imperativul *al patrulea* constă în îndemnul adresat preoților de a se inspira din realitățile vremii în care trăiesc și de a vorbi în

graiul ei, întrucât „Mântuitorul ne-a recomandat să luăm seama la semnele vremii” (*Predică...*, p. 148);

• *Omilie „mare” și omilie „mică”, sau omilie „exegetică” și omilie „tematică”* („Mitropolia Moldovei și Sucevei”, 1-2/1958), este un studiu în care autorul prezintă valoarea omiliei exegetice, care nu poate fi considerată inferioară valorii omiliei tematice, la fel cum nici valoarea omiliei tematice nu trebuie considerată superioară valorii omiliei exegetice. Este recomandat ca atât omilia exegetică cât și cea tematică să fie realizate „la un înalt nivel de valoare exegetică, oratorică și practică” (*Omilie „mare” și omilie „mică”...*, p. 50), chiar dacă uneori stilul lor este mai înalt și mai rafinat sau mai simplu și mai popular. Receptivitatea spirituală a ascultătorilor și importanța temei sunt deosebit de importante în această privință. Autorul definește cele două tipuri de omilie, diferențiindu-le astfel: *omilia exegetică* are întotdeauna ca punct de plecare Sfânta Scriptură, fiind construită pe aceasta. În acest tip de omilie, predicatorul „este numai un interpret, un tâlmăcitor al Cuvântului lui Dumnezeu”. Datoria lui este de a face înțeles Cuvântul lui Dumnezeu oamenilor și de a aplica adevărul cuprins în el la realitățile vieții lor. Argumentele folosite sunt de ordin rațional, iar exemplele, ilustrațiile sunt folosite doar secundar, întrucât adevărul dumnezeiesc nu are nevoie de mărturia lor. *Omilia tematică*, pe de altă parte, pornește „de la un adevăr îndeobște cunoscut de credință sau de morală”, de la o experiență general umană pe care predicatorul își fundamentează predica. Însă autorul subliniază că „adevărata predică tematică trebuie să sintetizeze substanța pericopei scripturistice într-o temă precis formulată” (*Omilie „mare” și omilie „mică”...*, p. 53), care va fi ulterior dezvoltată, păstrându-se legătura cu pericopa din care ea a fost extrasă. Predicatorul trebuie să trăiască Sfânta Scriptură, nu doar să o consulte intermitent; atât omilia tematică cât și cea exegetică trebuie „să se hrănească din comoara Sfintei Scripturi” (*Omilie...* p. 53). Îndemnul părintelui este către o predică mai „scripturistică” ce nu poate fi înlocuită cu retorica sonoră „a rațiunii noastre trufașe” (*Omilie...*, p. 54). În final, autorul clasifică omilia în *omilie exegetică*, având un caracter analitico-sintetic, și în *omilie tematică*, având un caracter sintetico-analitic, respingând, practic, denumirile de „omilie mare” și „omilie mică”, ce nu fac decât să producă echivocuri regretabile;

2.1.4. **Patriarhul Miron Cristea.** Om de aleasă cultură, dedicat studiului, cu o deosebită putere de muncă, orator de vocație, iubitor al legii și al limbii străbune, patriot luminat, luptător pentru dreptate și libertate națională, iată cteva din trăsăturile esențiale care-i conturează distinsa personalitate. Înțelegând bine misiunea încredințată, a fost un neobosit propovăduitor al Cuvântului Evangheliei, activitatea sa predicatorială fiind concretizată în următoarele volume: *Cuvântări și predici ale unui teolog, mai târziu cleric român în țară sub stăpânire străină* (vol. I, București, 1923), *Pastorale și cuvântări ale unui episcop român în țară sub stăpânire străină* (vol. II, București, 1923), *Trei ani de propovăduire. Pastorale și cuvântări* (vol. III, București, 1923), *Pastorale, predici și cuvântări* (vol. IV, București, 1923), *Pastorale, predici și cuvântări* (vol. V, București, 1938), *Pastorale, predici și cuvântări* (vol. VI, București, 1938).

Volumul *Cuvântări și predici ale unui teolog, mai târziu cleric român în țară sub stăpânire străină* (București, 1928), semnat de cel care va deveni primul patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, cuprinde numeroase alocuțiuni rostite cu diferite prilejuri, precum și câteva predici. În tratarea acestora se urmărește înțelegerea și definirea cât mai clară a temei alese, folosind explicația, argumentarea și ilustrația. Exemple grăitoare sunt următoarele: când se vorbește de Biserica națională, aceasta este văzută ca fiind „azilul de scăpare al românului” (*Cuvântări și predici ale unui teolog...*, p. 18); despre rolul femeii în cadrul familiei și al societății se subliniază că „femeia adevărată este ca un soare care pururea luminează toate căile bărbatului și îi preface viața și traiul” (*Cuvântări și predici ale unui teolog...*, p. 45). Menirea școlii este reliefată astfel: *școala are rolul să-i înzestreze pe copii cu cultura inimii și*

a minții, crescându-i în frica de Dumnezeu și așezând în frageda lor inimă acea temelie creștină din care să răsară cele mai adânci simțăminte. Datoriile dascălilor și ale învățătorilor sunt multiple. Pe lângă faptul că ei sunt „chemați la deșteptarea simțului religios în sufletul fraged al tinerimii, ei au perspectiva de a contribui la ridicarea bunăstării materiale și morale a poporului, pentru susținerea cauzei școlare fiind nevoie de conlucrarea tuturor factorilor formatori: poporul, învățătorimea și autoritățile...” (*Cuvântări și predici ale unui teolog...*, p. 75).

Printre roadele activității predicatoriale a Patriarhului Miron Cristea se numără și volumul *Pastorale, predici și cuvântări ținute de Înalt Prea Sfinția Sa Domn Domn Dr. Miron Cristea, Patriarh al României* (vol. IV, București, 1938), bogat în conținut omiletic, reflectând vocația oratorică a autorului. Deosebit de frumoase sunt învățăturile care se desprind din predica intitulată *Despre ură – mânie – răzbunare*, unde, întemeindu-se pe cuvintele Sfinților Părinți – Sfântul Ioan Gură de Aur, Sfântul Vasile cel Mare, Fericitul Augustin, Sfântul Grigorie de Nyssa, Fericitul Ieronim, dar și pe o înaltă cultură literară laică, prin citate din George Coșbuc, Al. Vlahuță, Bogdan Petriceicu-Hasdeu, patriarhul prezintă ascultătorilor săi efectele nefaste ale mâniei, mijloacele de a o evita, pentru a-și păstra demnitatea de buni creștini. Iată ce frumos grăiește predicatorul, îndemnându-și ascultătorii: „Să înconjurăm orice prilej de a stârni mânie în alții prin hulirea, pizmuirea, supărarea, batjocorirea sau nedreptățirea lor. <<Să ne ferim de vorbe aspre>> zice fericitul Augustin <<dar dacă ne-ar scăpa din gură așa ceva, nu vă rușinați a spune cu aceeași gură, cu care am rănit pe cineva, și leacul>>. E lucru omenesc a greși, dar apoi e dumnezeiesc a-ți recunoaște greșeala. Și-apoi, datorie sfântă avem cu toții, ca să netezim neînțelegerile, dușmăniile, împerecherile, să oblim toate cărările, ca să ne strângem toate rândurile, să ne închegăm, ca astfel fiind una în gânduri și simțiri, toți pentru unul și unul pentru toți, să punem umărul la toate lucrurile și planurile ce au de scop înaintarea noastră” (*Pastorale, predici și cuvântări...*, p. 204).

2.1.5. **Patriarhul Nicodim Munteanu.** Beneficiind de cunoștințe teologice și culturale, dar și de o bogată experiență de viață, era un povestitor încântător și un vorbitor bisericesc interesant și plăcut. În predici și în cuvântări trata subiectele într-un mod tineresc, proaspăt și captivant, împodobindu-și ideile cu mărgăritarele culese din textul Sfintei Scripturi și cu pilde legate de viața și înțelepciunea oamenilor.

Pentru literatura omiletică, în mod special, ne atrage atenția cartea *Predici la Postul Mare* (București, 1909; ed. a II-a, Neamț, 1932; reeditată la București, 1998; 2005) ce aparține Arhiepiscopului Inocențiu al Odesei, inspirat *prelucrată* și *tălmăcită* în limba noastră de Patriarhul Nicodim. În predicile sale, autorul folosește un limbaj accesibil, adaptat mesajului fiecărui text omiletic și adecvat auditoriului. Cuvintele sunt utilizate cu sens denotativ: „credință”, „trup”, „fire”, „judecată”, „slujitor”, „învățător”, etc. Tonul vioi și interogațiile des utilizate mențin atenția ascultătorilor. De asemenea, mesajul și ideile conținute sunt precise și concise, atât din punct de vedere al formei, cât și al conținutului.

Ca trăsături ale oralității predicilor, sunt de remarcat: *frecvența formulelor de adresare* – mai ales vocative: „Iată, iubiți creștini, învățătura Domnului Hristos!”, „Dar ce văd eu, oare, iubiții mei frați?”; *exclamațiile și interogațiile retorice*: „Dar mintea noastră? Ah, ea este gata câteodată să se uite cu răceală la nenorocire, dar numai câteodată”, „Lăsați, zic, lucrurile întunericului! Îndrăzni-veți, oare, a vă înfățișa cu ele și înaintea Domnului?”; *enumerațiile și repetițiile* – finalul predicilor reia adesea ideile exprimate în conținut; *spontaneitatea ideilor*. Între elementele care accentuează afectivitatea se întâlnesc *interjecții* și *construcții expresive cu valoare de superlativ*. Dintre figurile de stil, cele mai frecvente sunt *comparația*: pentru „omul nostru cel trupesc... pocăința e tot atât de urâcioasă ca și moartea”; sau: „stă ascuns răul ca un vulcan”; *antiteza*: fizic – spiritual, perisabil – etern; *paralela* prin trimitere la fapte sau

personaje biblice, ceea ce duce la concluzii moralizatoare; *evocarea* unor scene biblice, personaje, situații concrete de viață etc.

2.1.6. **Pr. dr. Marin C. Ionescu** a fost unul din cei mai apreciați predicatori ai Capitalei. Înzestrat cu un remarcabil talent oratoric, dar posedând și o temeinică pregătire teologică, dublată de cea laică, era unul din cei mai gustați vorbitori, mai ales prin verva și prin imaginile și comparațiile cu care știa să-și presare cuvântările și să captiveze auditoriul, încât, în duminicile și sărbătorile când predica, biserica era arhiplină. A desfășurat o bogată activitate misionară, atât la amvon, cât și la catedră, ca profesor la mai multe școli din București, susținând impresionante conferințe și foarte reușite predici misionare. Din nefericire, toate aceste calități nu au convenit noului regim instaurat, părintele fiind deținut politic în închisorile comuniste de la Jilava, Poarta Albă, Ajud, Ocnele Mari. Pe lângă studii și cărți din domeniul predării Religiei, a publicat și câteva cărți de predici și studii omiletice: *Pentru luminarea ta, Nestorie! Predici rostite în cursul anului 1924 în biserica Sf. Ștefan Cuibu cu barză* (București, f.a.); *Predica misionară* (București, f.a.); *Inimă și suflet. Omiletica vremurilor noastre. Planuri și exerciții de predică* (București, 1927); *Secerișul este mult, secerătorii puțini. Predici* (București, 1927); *Chemări de departe. Predici la radio* (în colaborare cu preoții Toma Chiricuță, Gh. Comana și Manea Popescu) (București, 1929); *Lumină lină. Doamne, Tu ai cuvintele vieții veșnice. Material omiletic și catehetic* (București, 1938); *Catedra și Amvonul. Schițe de lecțiuni practice, de predici și conferințe religioase* (București, 1942). Dintre acestea, ne rețin atenția următoarele volume:

a. *Secerișul este mult și secerători puțini* (București, 1927). În ceea ce privește tehnica omiletică, în cadrul *tratării* autorul dezvoltă tema anunțată în introducere, discutând pe larg semnificațiile scripturistice ale întâmplărilor descrise și a cuvintelor rostite de către Mântuitorul Hristos. La fiecare pas întâlnim presărate istorioare ce tâlcuiesc textul evanghelic și sporesc atenția ascultătorilor: „O altă însușire sufletească a femeilor mironosițe, prin ajutorul cărora izbutesc să grăbească găsirea răspunsului celui mare, este hărnicia lor în cele ale credinței. Ele nu-și pierdeau vremea cu nimicurile pământești, ci zoreau pe drumul răspunsurilor sufletești. Timpul se scurge cu multă ușurință și mulți muritori și-l petrec în nelucrare. Fiecare dintre noi are un ceas de buzunar și se uită deseori să vadă cum orele se scurg și cu toate acestea pierde vremea și nu merge grăbit la datoria lui. Unul are ceasornic de aur, altul are de argint, altul de nichel sau alt metal, și cu toate acestea orice muritor are ceasuri de aur: ceasurile pierdute în trândăvie. Nicio pagubă nu se poate măsura cu pagubele sufletești pricinuite de vremea trăită în moleșală și în nelucrare. <<Răscumpărați-vă vremea, căci zilele grele sunt>>. Osteniți-vă neîncetat cu cele sufletești! Nu pierdeți vremea, căci vă împiedicați singuri în drumurile vieții voastre” (*Secerișul este mult și secerători puțini*, p. 85).

b. *Inimă și suflet. Omiletica vremurilor noastre* (București, 1927), cu teme și idei întru-totul realiste:

- *Necesitatea științei profane pentru predicator*. Autorul susține ideea că preotul trebuie să fie stăpânul și cârmuitorul științei, chiar și a celei profane. Dacă Moise, Daniel proorocul, Sfântul Apostol Pavel, au cunoscut științele păgâne, Sfinții Părinți au folosit într-o largă măsură scrierile păgâne în omiliile lor; întreaga tradiție creștină este de acord ca predicatorul să fie un bun cunoscător al acestor științe. Și toate acestea pentru a avea cunoștință de diversele curente negative, de științele antireligioase ale secolului, pe care preotul predicator are datoria de a le combate. Ar fi grav ca el să nu urmărească diversele controverse și să fie considerat un ignorant ori un habotnic. În concluzie, predicatorul nu trebuie să se izoleze și să se lase absorbit de studiul său special, ci să fie la curent cu tot ceea ce este nou în domeniul științelor;

- *Reguli omenești pentru studiul omiletic*: omul instruit nu este acela care trăiește numai din amintirile trecutului, ci din cercetările sale zilnice; munca predicatorului trebuie să fie metodică, condusă după un program și după un plan bine stabilit, trebuie să fie gradată,

respectând următoarele principii: a) *preferă totdeauna ceea ce este necesar*; b) *începe totdeauna de la ceea ce este simplu și ușor și apoi termină cu ceea ce este compus și dificil*.

c. *Altarul și amvonul* (București, 1942), cu idei semnificative, mai ales în capitolul *Predica și arta*: Mai întâi, este menționată o definiție proprie a predicii, care „nu e o disertație, un studiu sau o broșură, ci o parte din cultul divin obștesc, al cărui scop exclusiv este să creeze viața creștină în societate” (Pr. Marin Ionescu, *Altarul și amvonul*, p. 127). De aceea, predicatorul trebuie să se adreseze mai ales sufletului credincioșilor; termenii care apar în titlu, altarul și amvonul, au roluri diferite: din amvon se ține predica, în altar se ține Liturghia. Datorită caracterului liturgic al predicii, apare necesitatea ca predica să fie o *operă artistică*. Predicatorul să-și gândească în mod serios predica și să se îngrijească de apropierea de perfecțiune a stilului acesteia, neuitând mai cu seamă, că ea se pregătește cu rugăciune. Stilul amvonului este stilul Sfintei liturghii, menit să clarifice gândurile mari. Acest stil îl găsim în întreaga Sfântă Scriptură. În consecință, Biblia și Sfânta Liturghie trebuie să fie adevăratele surse ale edificărilor noastre omiletice.

2.1.7. **Pr. Toma Chiricuță.** Personalitate remarcabilă între propovăduitorii bucureșteni din prima jumătate a secolului al XX-lea, părintele Toma Chiricuță a fost un predicator excepțional, cu studii teologice și filosofice în străinătate. Slujitor înzestrat cu o mare putere de atracție și de captivare a auditoriului, atât la amvon cât și la emisiunile radiofonice, s-a dovedit un neînfricat apărător al credinței strămoșești și al idealului creștin confruntat cu ateismul promovat de comuniști, căruia i-a căzut victimă. Activitatea omiletică s-a concretizat în mai multe volume de predici: *Chemări de departe. Predici la radio* (București, 1929), *Chemări de sus. Predici și omilii* (București, 1933), *Cunoști tu Calea? Chemări către suflet* (București, 1934), *Evanghelia tălmăcită pentru timpul prezent* (București, 1935), *Drumul Crucii* (București, 1938) și *Evanghelia tălmăcită pentru toți* (București, 1947). Alături de acestea mai amintim numeroase predici tipărite în colecția „Predici duminicale”, dar și în foile religioase „Fântâna Darurilor” și „Ortodoxia”, conduse de părintele autor la acea vreme.

Anul în predici (București, 1996) este titlul volumului publicat după anul 1989, fiind o reeditare selectivă a cărții *Chemări de sus* – premiată de Academia Română – și conține cuvântări rostite de părintele Chiricuță la biserica Zlătari, între 1928-1931. Remarcăm în predicile sale folosirea abundentă a elementelor din literatura profană, în detrimentul pildelor și istorioarelor pe care le găsim la alți predicatori. Astfel, în cuvântul rostit la Nașterea Domnului, autorul începe printr-o relatare a poeziei *Ideal*, de George Coșbuc: „În această poezie, el ne spune că o tânără fecioară, ducându-se într-o zi la fântână, ca să scoată apă, tocmai atunci un fiu de crai trecu pe drumul mare și se apropie de ea, rugând-o să-i dea apă să bea, căci este foarte însetat. La despărțire, tânărul de crai îi dădu o năframă și îi spuse: <<Iată, păstrează această năframă până la întoarcerea mea; ea va fi semnul după care te voi recunoaște; dacă te voi găsi tot aci, la fântâna aceasta, și atunci când mă voi întoarce, te voi lua de soție>>. Și a plecat mai departe... Craiul întârzia să vină. Ea a îmbătrânit și, în cele din urmă, a murit acolo, la fântână cu ochii îndreptați spre zarea unde dispăruse tânărul crai...” (*Anul în predici*, p. 7). De la această poezie pornește, apoi, la explicarea mesajului biblic folosit ca *motto* „Cartea neamului lui Iisus Hristos, fiul lui David, fiul lui Avraam”. Nu în oameni trebuie să ne punem nădejdea, ci numai în Dumnezeu și în puterea Sa mântuitoare! Prin contrast cu întâmplarea ilustrată în poezie, „Evanghelia de astăzi vine și ne înfățișează și ea un ideal. Ne înfățișează și ea o așteptare. O așteptare care nu a fost însă dezmințită; care a fost încununată cu împliniri minunate”. În aceeași predică, părintele mai face referire la cuvintele cronicarului Miron Costin, care afirma „nu vremurile sunt sub om, ci bietul om este sub vremi” (*Anul în predici*, p. 9), sugerând fragilitatea existenței umane pe pământ. Însă credința sfântă în Dumnezeu și în puterea Sa de a supune timpul și vremurile îl fac pe autor să exclame: „Ce minunată este această credință, credința lui Avraam, care îl călăuzește pe Isaac

și apoi pe Iacob și pe toți acești minunați oameni, care își trec unul altuia, din mână în mână, torța credinței vii, care a luminat viața lor, în mijlocul veacurilor!” (*Anul în predici*, p. 13).

2.1.8. **Prof. dr. Vasile Ispir.** Erudit dascăl de teologie, a fost și unul dintre marii ecumeniști din perioada interbelică. Pe lângă multele sale cunoștințe din domeniul *Istoriei religiilor* și al *Misiologiei*, fiind un adevărat părinte al acestei ultime discipline în teologia românească, a fost înzestrat și cu un admirabil talent oratoric. A rostit nenumărate predici atât la amvon cât și la emisiunile radiofonice, impresionând auditoriul prin forța cuvântului și bogăția argumentelor. Cu volumul de predici *Biserica Activă. Predici la radio* (București, 1941) – publicat în grele condiții, în timpul perioadei de criză provocată de cel de-al II-lea război mondial – profesorul Vasile Gh. Ispir se străduiește să promoveze ideea misionarismului creștin, ce vizează în principal disciplinarea morală și educația sufletească a maselor și îndemnă la începerea unei „cruciade a sufletelor în armonie cu învățătura lui Hristos”, accentuând convingerea că „Religia nu înseamnă numai rugăciune și meditație, ci și sacrificiu și acțiune și, când zicem acțiune religioasă, zicem misiune, adică obligația de a răspândi dreapta credință, de a face ca învățătura Mântuitorului să fie ascultată și înfăptuită de cât mai mulți, de e posibil de toată lumea”. În acele vremuri tulburi, aflate sub semnul frământărilor și al nesiguranței politice și economice, autorul pledează pentru propovăduirea idealului creștin: „Pentru clădirea Bisericii lui Hristos trebuie să conlucrăm cu toții. Pentru câștigarea celor greșiți și căzuți de la Iisus Hristos, pentru întărirea celor slabi și îngrijirea celor bolnavi, pentru învingerea puterilor întunericului, armata spirituală, oricât de numeroasă ar fi încă, nu-i de ajuns!” (*Biserica Activă. Predici la radio*, p. 10-12).

2.1.9. **Mitropolitul Nicolae Bălan** a fost numai un bun organizator, un animator și un stimulator al predicatorilor din timpul păstoririi sale, ci el însuși era un mare cuvântător bisericesc. Prin însăși natura misiunii sale de arhipăstor s-a remarcat prin pastorale și cuvântări ocazionale, publicând mai multe volume de predici: *Veniți la Mine...! Pilde și învățături* (Sibiu, 1938), *Rămâneți în dragostea mea! Cuvinte de învățătură la Învierea Domnului* (Sibiu, 1940), *Mântuiește, Doamne, poporul Tău* (Sibiu, 1945), *Biserica și viața* (Sibiu, 1947). Ulterior, mai multe cuvântări din ultimele două volume au fost publicate sub titlul *Texte alese* (Editura Arcade, Bistrița, 2004).

Volumul *Mântuiește, Doamne, poporul Tău* cuprinde cuvântări și pastorale rostite la diferite ocazii de marele mitropolit, în care găsim evenimentele cu care s-a confruntat societatea românească și principiile călăuzitoare pe care le-a oferit mitropolitul Bălan poporului și conducătorilor acestuia. Între cele două rugăciuni cu care începe și se termină lucrarea, sunt cuprinse 49 de pastorale și cuvântări, fiecare purtând un titlu sugestiv. Acestea sunt adevărate lozinci lansate de mitropolitul Nicolae, prin intermediul cărora a căutat să imprime în sufletele ascultătorilor credința și nădejdea în ajutorul lui Dumnezeu împotriva dușmanilor neamului nostru. Dintre acestea le amintim pe cele mai sugestive: *Nu primesc arbitrajul!*, *Înjumătățirea Ardealului*, *Nu te voi uita, Ardeal...*, *Pregătim ziua biruinței*, *Nici o iotă și nici o cirtă din al nostru*, *Nici o brazdă*, *Ortodoxia – biserică a poporului*, *Frățietate în fața primejdiei*, *Puterea credinței*, *O contradicție de ordin moral: arbitrajul de la Viena*, *Cântărețul pătimirii noastre: Octavian Goga*.

Ne reține atenția portretul poetului Octavian Goga pe care autorul îl creionează în cuvinte sugestive: „Octavian Goga a fost, în zbuluciumul său necurmat de poet și luptător, în personalitatea sa complexă după formele în care a luptat, dar unitară în aspirațiile, în viziunea, în darurile și durerile sale, strigătul puternic al unui neam care s-a saturat de robie și care e conștient de frumusețea și de originalitatea spiritualității sale. În geniul, în simțirea și în acțiunea lui Octavian Goga voința neamului s-a manifestat atât de imperativ și de total, încât l-a dominat cu desăvârșire. Întreaga operă și activitate a lui Octavian Goga e izbucnirea etnicului nostru, care voia să trăiască, să simtă românește și să stăpânească pământul pe care spiritul lui și-a imprimat pecetea” (*Texte alese*, p. 40).

Stilul curgător, clar și pe înțelesul oricui, este caracteristic autorului. Este plin de vigoare și de dârzenie românească, de hotărâre și de încredere neclintită în drepturile și în viitorul neamului și al țării.

2.1.10. **Arhim. dr. Vasile Vasilache.** Vestitul predicator al Catedralei Patriarhale a publicat mai multe cărți de predici cu următoarele titluri: *Dumnezeu este lumină. Predici* (București, 1942), *Pe căile Domnului. Predici rostite la Radio* (București, 1942), *Duminicile primăverii. Predici rostite în Sfânta Patriarhie și transmise prin Radio* (București, 1943), *Cerurile grăiesc. Zece predici la Psalmul 18* (București, 1943), *Prietenii lui Dumnezeu: Sfinții. Predici* (București, 1947). Pe lângă cărțile de predici amintite, menționăm și teza de doctorat *Predica în evul mediu* (Iași, 1938).

Parcurgând volumul de predici al părintelui Vasile Vasilache, intitulat *Pe căile Domnului. Predici rostite la Radio*, remarcăm mai mult teme morale, cum vedem, de pildă, în *Predica la Duminica a X-a după Rusalii*, ce poartă titlul *Familia creștină*. Cuvântarea urmărește, ca toate predicile morale, formarea caracterului religios-creștin al păstoriților, având în vedere datoriile părinților față de copiii lor, grija pe care aceștia o arată pentru odraslele lor, importanța constituirii familiei creștine: „Familia e o orânduire dumnezeiască, ea e cel mai vechi așezământ omenesc. Încă de la creație, Dumnezeu a făcut bărbat și femeie pentru a trăi împreună. În o astfel de binecuvântată familie, fiecare din noi a văzut lumina acestei vieți. În sânul familiei ne-am născut și am crescut. În ea ne-am format. Aici ne-am îndulcit de fericirea acestei vieți. Și ca niște păsări, sub călăuză părinților, am început să ne deprindem a ne lua zborul în viață. Mama și tata ne-au învățat să vorbim. Și tot ei ne-au arătat ce e bine și ce e rău. Și așa, pânza sufletelor noastre e țesută cu gândurile și simțămintele părinților. Iar bunicii ne-au legănat cu basme în albia tradițiilor noastre sfinte de credință și de naționalitate” (*Pe căile Domnului. Predici rostite la Radio*, p. 89).

2.1.11. **Pr. prof. dr. Ilarion Felea.** Este preotul martir, care, în 18 septembrie 1961 se stingea trist într-o celulă a închisorii din Aiud, la numai 58 de ani, după trei ani de încarcerare, la care se mai adaugă unul din perioada ian. 1949 – ian. 1950. Deși scurtă, viața părintelui Felea a fost încununată cu o frumoasă activitate pastorală și didactică, care s-a împletit armonios în slujirea dreptei credințe. Originar din Valea Brad, jud. Hunedoara, urmând liceul și studii de teologie la Arad, la 24 de ani a fost hirotonit preot pentru a sluji în satul natal, dar și-a continuat simultan și studiile teologice, obținând în anul 1939 titlul academic de doctor în teologie, cu lucrarea *Pocăința. Studiu de documentare teologică și psihologică* (Sibiu, 1939). Acest înalt titlu i-a pecetluit cariera universitară, începută din anul 1937, la Academia Teologică din Arad, carieră ce se va întrerupe în 1948, odată cu instalarea regimului comunist. Peste un an, datorită nesupunerii față de ateismul roșu va fi acuzat de „uneltire contra ordinii sociale” și condamnat la 20 de ani de temniță grea, pentru „activitate intensă contra clasei muncitoare și a mișcării revoluționare”. Alături de teza de doctorat, s-au impus în literatura teologică multe alte lucrări, dintre care cităm pe cele care se leagă în special de activitatea misionară: *Convertirea creștină* (Sibiu, 1939), *Catehism creștin ortodox* (Arad, 1940), *Sfintele Taine* (Sibiu, 1947), *Religia culturii* (Arad, 1994) etc. Ultima din cele enumerate, o carte cu dimensiuni impresionante, structurată pe 14 capitole, tratează teme de înalt nivel cultural creștin, precum: *religia și arta, religia și știința, religia și filosofia, religia în istoria culturii europene, religia și arta în serviciul meliorismului etc.*

O mențiune aparte merită volumul de predici *Duhul Adevărului. Predici* (Arad, 1942; Alba Iulia, 2000), premiat de Academia Română pentru calitățile excepționale sub aspectul conținutului, al modului elevat de exprimare, totodată pentru atitudinea fermă împotriva bolșevismului care își anunța amenințător instalarea pe meleagurile noastre. Predicile au în general conținut doctrinar, dar nu lipsesc nici temele morale și liturgice. Prin aceste cuvântări autorul a deschis un drum nou în practica omiletică, deoarece predica la români, în general, avea până atunci un caracter moralizator ce ducea până la rutină și era fără

efect. Predicile se remarcă printr-o expunere sistematică integrală a temei propuse, care este susținută de o argumentare biblică extrem de bogată. În ansamblul ei, lucrarea are un pronunțat caracter apologetic și misionar: „Ortodoxia, spune părintele autor, este Biserica Mântuitorului Hristos pe pământul strămoșesc; e creatoarea culturii noastre naționale, sinteza armonioasă și fericită dintre suflet și trup, dintre religie și naționalitate, dintre spirit și materie... (Duhul Adevărului. Predici, p. 72).

2.1.12. **Pr. prof. dr. Mihail Bulacu.** Cel mai prolific autor român din domeniul Catehetei s-a preocupat îndeaproape și de câmpul omiletic, mai ales în calitate de profesor titular al Catedrei de Omiletică și Catehetică la Facultatea de Teologie din București. Remarcăm la părintele Mihail Bulacu nivelul academic de tratare a temelor, studiind pe izvoare originale și folosind o bibliografie reprezentativă, în câteva limbi de circulație. În acest sens, este ilustrativ studiul *Omilia despre predică a Sfântului Ioan Hrisostom* (București, 1946), o analiză pe textul grecesc, utilizând și alte studii importante în subiect, mai ales din scrierile teologilor germani. Parcurgând sistematic omilia despre predică, părintele Bulacu remarcă următoarele: „De aici se poate vedea că un predicator trebuie să fie nu numai un bun dogmatist, un bun moralist, un bun tâlmăcitor al Sfintei Scripturi, dar și un bun misionar, un bun catehet, un bun pedagog, pe toate îmbinându-le în mod fericit, pentru a-și împlini cu adevărat misiunea sa. Aceste adevăruri privitoare la personalitatea de predicator a Sf. Ioan Hrisostom, le confirmă și istoria predicii. Iar prin omilia despre predică, sau vorbirea bisericească în genere, nu a făcut apologia predicii, ci a expus principiile călăuzitoare ale predicatorului, pe care le are în vedere, atât în omilie, cât și în celelalte genuri ale predicii, fie în predica festivă, fie în predica propriu-zisă, fie pareneză, fie panegiricul...” (*Omilia despre predică...*, p. 35).

În același studiu, autorul desprinde și câteva concluzii generale, pe care le coroborează cu situația predicii de la noi, concluzii care, în ciuda jumătății de secol care a trecut de la elaborarea studiului, sunt în mare măsură actuale. Reproducem câteva: *Omiletica ortodoxă trebuie să constituie un studiu adânc, sprijinit pe cele mai temeinice opere omiletice ortodoxe, în care primează omiliile celor mai mari predicatori ortodocși, în frunte cu Sf. Ioan Hrisostom; Omilia ortodoxă este predica de viitor pentru amvonul Bisericii ortodoxe, precum a fost și în veacul de aur al elocinței creștine, fie că ar fi omilia analitică, fie că ar fi omilia sintetică. Motivele acestei afirmațiuni sunt atât de ordin biblic, cât și de ordin patristic tradițional, pe lângă care se adaugă nu numai râvna sufletului creștinesc și românesc pentru explicarea populară a Sfintei Scripturi, verificată prin faima „Evangheliei cu învățătură” de altădată, dar și primejdia propagandei sectare* (*Omilia...*, pp. 39,42).

Părintele Mihail Bulacu s-a remarcat și ca predicator de mare audiență, mărturie fiind volumul de predici *Cuvinte din Evanghelie pentru suflet românesc* (București, 1944). Capitolele IV și V, intitulate *Domnul Hristos și copiii*, respectiv *Domnul Hristos și tinerii*, cuprinzând în total 10 predici tematice, un panegiric la Sfânta Filoftea și o pareneză la început de an școlar, tratează legătura Mântuitorului cu tinerii și copiii, minunile săvârșite de El printre tineri, autorul oprindu-se asupra câtorva evenimente cum ar fi învierea fiicei lui Iair, a fiului văduvei din Nain sau tămăduirea tânărului demonizat. Cât de mult prețuiește părintele valoarea unui copil pentru fericirea unei familii descoperim în deschiderea predicii cu titlul *Din psihologia religioasă a micilor colindători*, unde citim următoarele: *Copilul este comoara căminului familial, podoaba părinților și tezaurul nesecat al neamului. În sufletul copilului trăiește gingășia florii, înariparea fluturelui, bunătatea mielului, cântecul privighetorii și curăția serafică a îngerilor din ceruri.* Asemănările de o rară frumusețe și sensibilitate continuă astfel: „În sufletul său se oglindește nu numai dragostea părintească, dar și chipul lui Dumnezeu, cu bunătatea sa desăvârșită, așa cum precum razele soarelui pe vremea senină se revărsă pe o apă cristalină” (*Cuvinte din Evanghelie...*, p. 114). Pentru tinerii din toate vremurile, părintele Bulacu are următorul îndemn, fundamentat pe înțelepciunea

intelectualilor și pe viața Sfinților Ierarhi Vasile, Grigorie și Ioan, spunând: „Să ne lăsăm, deci dragi tineri, viața călăuzită de punctele cardinale ale vieții sufletești ale strămoșilor noștri. Să ne orientăm și noi acțiunea vieții noastre, după lumina marilor luceferi ai Creștinătății, iar nu să-i coborâm ca protectori ai patimilor noastre omenesti, cum încercau odinioară păgânii cu zeitățile lor. La această cădere nu ne poate duce decât lipsa de adevărată credință creștină și primatul pământeștilor noastre interese” (*Cuvinte din Evanghelie* ..., p. 165). În pareneza rostită cu ocazia începerii noului an școlar, părintele Bulacu subliniază faptul că întâi de toate Domnul Iisus Hristos a fost Învățător și Educator și a acordat o atenție deosebită copiilor, curăției sufletești a acestora: „Iubiți creștini, neîntrecutul învățător al omenirii, dascălul dascălilor și educatorul educatorilor s-a recunoscut de întreaga lume că a fost Mântuitorul Hristos” (*Cuvinte din Evanghelie*..., p. 186).

2.1.13. **Arhim. dr. Iuliu Scriban.** Sensibil la toate marile aspirații ale vremii sale și integrându-se în epocă, arhimandritul Iuliu Scriban a încercat să sugereze răspunsuri la marile probleme ale vieții pe baza învățăturilor creștine, căutând să înalțe, să moralizeze societatea din care făcea parte. A fost un îndrumător, un călăuzitor, totodată, un luptător și polemist. Cu gesturi largi și cu voce plăcută de bariton, își rostea predicile într-un grai curat românesc, cu analize vii și exemple convingătoare. La Omiletică n-a tratat numai principiile omiletice în cadrul restrâns al cursului, ci a prezentat o serie de predicatori creștini ca: Franck Thomas, Spurgeon, Filaret, Zochi, Robertson, Père Samson, împreună cu unele predici ale lor, luate drept izvoare și exemple pentru cuvântările bisericești. Înțelegând rolul și rostul înalt al predicii, a militat și în afara catedrei, prin diferite articole, pentru a repune predica în rolul de frunte al activității preoțești. Avea o evidentă vocație și pregătire pentru slujirea Cuvântului (Pr. C. Galeriu, *Catedra de Omiletică și Catehetică cu noțiuni de Pedagogie*..., p. 580).

Volumul intitulat *Predici pentru popor* a apărut în mai multe ediții și cuprinde 80 de cuvântări – 2 omilii exegetice, 53 predici tematice, 20 panegirice și 5 pareneze – rostite la toate duminicile și sărbătorile fixe și mobile de peste an, începând cu Anul Nou, uneori având câte două cuvântări pentru aceeași sărbătoare. Ținând seama de conținutul predicilor sale, remarcăm o tematică variată: morală, dogmatică, istorică și misionară. Întrucât majoritatea cuvântărilor apărute până la acea dată în limba română tratau mai mult despre viața viitoare și cu deosebire despre fericirea celor drepte și nefericirea celor păcătoși după Judecata de apoi, arhimandritul Iuliu Scriban dorește să afle în amănunt care sunt adevăratele cauze ale decăderii poporului nostru, atât din punct de vedere al credinței și al religiozității, cât și din cel al moralității. Astfel, formându-și o părere despre starea poporului de la acea vreme, sfinția sa s-a străduit să arate oamenilor care îl ascultau „care le sunt apucăturile și păcatele pe care ar trebui să le părăsească”, abia după aceea vorbindu-le despre „fericirea iadului și răsplata după moarte, care nu este altceva decât o urmare firească a faptelor bune sau rele săvârșite în timpul vieții acesteia” (N. Iorga, *Predicile părintelui Iuliu Scriban*, în vol. *Predici pentru popor*..., p. 591).

Trebuie să remarcăm și celelalte două lucrări importante ale eruditului autor: *Priveliști din câmpul omiletic* (București, 1929) și *Datoria preotului către limba bisericească* (Sibiu, 1938).

Priveliști în câmpul omiletic are, în opinia noastră, două capitole inedite:

a. Dacă am vorbi pe nepregătite:

- oamenii cred că vorba e totul și că, dacă ele se țin lanț una de alta, cuvântarea este și rostită. De aceea, ei nu trebuie să deschidă gura până ce nu s-au gândit mai întâi ce au să spună, nici să spună sau să creadă că, dacă merge vorba, merge totul. Mai cu grijă decât ca să meargă vorbele la șir, oamenii trebuie să se deprindă a cugeta temeinic și limpede, fiindcă dacă ai gândul limpede în cap, ai și mai multă ușurință să-l spui, chiar dacă nu ești deprins a vorbi. Este mai bine să pui cugetare în vorbele tale, decât numai să depeni vorbe, în care nu te-ai deprins a turna și un înțeles (*Priveliști*..., p. 131);

- *a vorbi trebuie să însemne a gândi. Când te apuci de vorbit, trebuie mai întâi să te gândești ce ai de spus. Nu trebuie să te lași în nădejdea că limba merge ușor și că ușor poți închea înaintea altora vorbe de la răsărituri și de la apusuri. Trebuie să ne ferim de cuvintele vorbite degeaba, fără cercetare, fără chibzuială, fiindcă nu ajunge să deschizi gura pentru ca să și fi spus ceva* (p. 132);

b. Predica la Radio, în opinia părintelui, se bucură de mai mulți ascultători ca cea din biserică. De aceea, cuvântarea radiofonică trebuie să aibă o curgere mai ușoară a vorbirii, pentru ca să fie înțeleasă de toți. La Radio nu se cuvine să vii cu predici de o alcătuire înaltă. Deși este alcătuită pentru oameni atât de împrăștiați și depărtați ea va fi mai prietenească, la fel cum ai sta de vorbă cu ascultătorii față către față; prin cuvântarea la Radio – spune autorul - bolnavii o pot asculta chiar din paturile spitalelor. Mai cu seamă pentru aceștia predica este o mare mângâiere. În ce-i privește pe cei din închisori, vorbind la Radio pentru ei este o mare și plăcută noutate. De aceea, vestitorul Domnului trebuie să se bucure că are la îndemână un mijloc de propovăduire, când singură cea de la biserică nu ajungea. Acum, dacă avem acest mijloc, el și trebuie folosit! (*Priveliști...*, p. 167).

Datoria preotului către limba bisericească este o carte cu valoare de testament, care ne transmite următoarele observații:

a. Preotul este om cu carte. Pe el îl putem face să înțeleagă mai bine darul frumos pe care Biserica îl are în limba cu care ea a lucrat până acum în sânul neamului. De aceea, este o întrebare foarte sănătoasă și la locul ei a sta de vorbă azi despre limba Bisericii. Preotul, având a apăra neamul de multe furișări străine în sânul lui, trebuie să-și dea seama de unele ca acestea și să privească drept sarcină a lui și pe cea privitoare la „limba vechilor cazanii”... Făcând așa, preotul va fi un luptător fără sabie și pușcă, dar apărător deplin și adevărat al acestei duioase moșteniri a trecutului, care este limba noastră de la Traian până azi (*Datoria preotului...*, p. 29);

b. În limba cărților bisericești, avem o comoară pe care trebuie să o prețuim și din care să ne folosim. Oricât se va spune că e plină de slavonisme, să ne gândim că în ea avem așternute cele dintâi silințe de a da cugetările creștinești în graiul poporului, ceea ce nu a fost deloc ușor. După cum Biblia lui Luther a fost prețuită în neamul lui, pentru că a însemnat cuprinderea limbii germane în scris, așa și limba din scrierile noastre bisericești este „brâul care ne încinge pe toți, ca trunchi de oameni” care vorbim aceeași limbă pe pământul românesc (p. 23).

2.1.14. Episcop Dr. Vasile Coman. Pe când era protopop de Brașov a publicat un volum de cuvântări pentru cununii, *Hristos în familie. Cuvântări pentru întărirea vieții creștine în familie* (Brașov, 1945), care constituie și azi o sursă de modele pentru acest gen de pareneze. În calitate de episcop, scrisul Preasfinției Sale a avut în vedere în special dimensiunea pastorală a slujirii, favorizat și de specializarea, ca doctorand, în Liturgică și Pastorală. În plan omiletic amintim studiul *Slujirea învățătoarească a Bisericii în zilele noastre* („Mitropolia Ardealului”, 7-9/1974) și faptul că a publicat un număr însemnat de predici, adunate apoi în două volume: *Cuvântări liturgice* (Oradea, 1974, ed. II-a, 1987); *Slujind lui Dumnezeu, slujim oamenilor* (Oradea, 1980, ed. II-a București, 2008).

Supunem atenției una dintre cuvântările pentru Taina Cununii: *Bucurați-vă! (Hristos în familie*, pp. 135-138), din care reținem următoarele idei:

- un astfel de cuvânt (ca gen al predicii este o pareneză la moment de bucurie), reprezintă drept model pentru cuvântarea ocazională de la Taina Cununii, mai ales pentru faptul că astfel de cuvântări se rostesc destul de rar;

- tema aleasă (invitație la bucurie) consună cum nu se poate mai bine cu evenimentul liturgic;

- remarcăm în mod deosebit următoarea sintagmă: Familia este cea dintâi împărăție. Legea ei de viață este iubirea. Hotarul ei fidelitatea. Pavăza ei este rugăciunea. Și prinții și prințesele ei sunt copiii;

- pareneza de față este, pentru zilele noastre, prea extinsă, totuși. Recomandăm, în consecință, înjumătățirea materialului, propriu-zis, înjumătățirea timpului de rostire.

VI.2.2. Perioada 1948-1989. În timpul comunismului, cum bine se știe, dar se ignoră voit de către oponenții dreptei-credințe, pe Amvonul românesc nu s-a așternut praful, așa cum ar fi dorit mai marii zilei. S-a predicat, cu timp și fără timp, în condiții vitrege de multe ori (Pr. V.e Gordon, *Introducere în Omiletică*, p. 119). Biserica a fost silită să se manifeste mai ales sub latura cultului sau a săvârșirii slujbelor în lăcașul de cult sau la casele credincioșilor, fără o activitate sistematică de propovăduire a cuvântului lui Dumnezeu și fără dreptul de a apăra credința creștină de atacurile, denigrările și minciuna care se găseau în cărțile de bază ale propagandei ateiste. De aceea, nu s-a putut vorbi de o propovăduire sistematică și eficientă, căci, acolo unde se întrezărea așa ceva, se intervenea imediat pentru a se stopa o asemenea inițiativă. Astfel, opresiunea comunistă a lăsat urme adânci în dimensiunea predicatorială a Bisericii. În afară de privațiunile sociale și materiale, acesta a fost sectorul în care preoțimea a primit cele mai grele lovituri. Marii predicatori, cu puternică înrăurire asupra mulțimilor, au fost arestați, intelectuali de înaltă ținută științifică din toate domeniile de activitate au fost loviți fără milă. Asupra celor mulți, atât în orașe, cât și în sate, a fost aplicată, cu rafinament, metoda intimidării: în timpul predicii, un ins în civil, se așeza în raza virtuală a preotului și, scoțând din buzunar un carnet și un creion, își lua note, ca unul care era interesat să învețe și să rețină ceva (Mitrop. B. Anania, *Cuvânt înainte* la I. Toader, *Metode noi în practica omiletică*, p. 4).

Formal, predica nu era interzisă, dar era urmărită până la subțiere, la anihilare. Însă Biserica Ortodoxă Română prin strategia ei de supraviețuire nu și-a neglijat latura învățătoarească, în ciuda multor amenințări, ea fiind singura instituție care a reușit să salveze neamul de la o adevărată catastrofă spirituală. Astfel, tematica s-a concentrat numai asupra aspectului teologic, evitându-se comentariile privitoare la realitățile sociale, economice și politice. Judecând după manuale, cursuri, cărți de predici, studii și articole etc., atât ca număr, cât și ca valoare, această perioadă pe care o evaluăm poate fi considerată drept *una semnificativă*.

Reprezentanți de seamă, cursuri și manuale de Omiletică, studii, cărți de predici, teme și idei reprezentative (prezentare selectivă). Cei mai prolifici autori au fost: Patriarhul Justinian Marina (1901-1977), Pr. dr. Ștefan Slevoacă (1912-1998), Pr. prof. dr. Ene Braniște (1913-1984), Pr. prof. dr. Sebastian Chilea (1907-1990), Arhid. prof. dr. Nicolae Balcă (1903-1983), Pr. prof. dr. Dumitru Belu (1902-1980), Patriarhul Iustin Moiescu (1910-1986), Pr. prof. Nicolae Petrescu (1908-2001), Arhim. Veniamin Micle (n. 1939), Pr. prof. Ioan Bunea (1906-1990).

2.2.1. Patriarhul Justinian Marina. Este de la sine înțeles că domeniile sale de activitate au fost foarte variate, astfel încât reținerea numelui Patriarhului Justinian în memoria poporului român se datorează, în primul rând, operei pastoral-misionare și modului în care a slujit instituția în fruntea căreia s-a aflat și poporul din care a odrăslit. Dar faima și durata numelui său în memoria neamului se datorează și operei scrise, ce reprezintă expresia stărilor lăuntrice, a noianului de trăiri și de gândire, oferind explicații și temeuri ale acțiunii și lucrării sale, o adevărată descriere a ceea ce a însemnat epoca respectivă și evenimentele care au conturat-o.

În acest sens, Patriarhul Justinian Marina este autorul unei vaste opere, în douăsprezece volume, intitulate generic *Apostolat Social*, o cronică a momentelor esențiale din viața Bisericii Ortodoxe Române, din 1948 până în anul 1977 și, în același timp, o călăuză pentru preoți în dificila lucrare misionar-pastorală, într-o vreme în care stăpânirea comunistă devenea din ce în ce mai ostilă credinței religioase. Așa cum se observă din conținutul lor,

cuvântările care alcătuiesc volumele respective n-au fost elaborate ca scrieri de birou, în izolare de lume sau având la bază reflecții teoretice, ci au fost rostite pretutindeni unde viața a făcut necesară prezența Părintelui Patriarh: în țară și peste hotare, în fața clerului și a credincioșilor, în momentele de bucurie sau de întristare, în marile catedrale și în bisericile satelor.

Tot Patriarhul Justinian este și alcătuitorul volumului *Tâlcuirea Evangheliilor și cazaniilor duminicilor de peste an* (București, 1960, 1973, 1987, 2014), după *Kiriadromionul* lui Nikifor Teotoke, carte atât de adânc pătrunsă în tradiția noastră bisericească. Dacă Sfântul Ierarh Andrei Șaguna făcuse o îmbogățire a cărții lui Teotoke prin adăugarea unor cuvântări la alte sărbători, Patriarhul Justinian a readus-o la viață într-o formă nouă, printr-o prelucrare aleasă și prin adaptarea ei la exigențele limbajului actual al credincioșilor (Pr. Gabriel Popescu, *Predica în Biserica Ortodoxă Română în vremea noastră*, p. 1210).

Revenind la colecția intitulată semnificativ *Apostolat Social*, notăm că ea reprezintă chintesența preocupărilor autorului, grija permanentă de a pune la îndemâna slujitorilor altarului un îndrumar în toate problemele ridicate de viața societății în continuă căutare și transformare. Om al faptei și al realității, autorul „îndreaptă aici luarea-aminte asupra întregului univers al vieții, cu freamătul ei ce tinde spre înălțimile desăvârșirii, creionând cu deosebită pătrundere luminile ca și umbrele îndatoririlor preoțești, luând atitudine pentru a statornici rolul și prezența Bisericii în societate. Modul în care au fost rostite, respectiv redactate, parenezele reprezintă o netăgăduită trăsătură a originalității. Forma succintă, înlănțuirea originală a ideilor exprimate în diferite ocazii, presărate cu mult iz specific discursurilor partizanilor politiciii din acele vremuri, rămân totuși mărturii demne de luat în seamă pentru o perioadă grea din istoria României. Având neghina discursului precizat mai sus, fără de care însă cuvântările nu puteau să iasă de sub teascurile tipografiei, aceste pareneze sunt redactate într-o notă specifică, cuprinzând idei proprii învățaturii ortodoxe, ascunzând în miezul lor grâul curat al Predaniei și Evangheliei primite de la Însuși Mântuitorul Hristos. Printre frazele cerute de cenzorii acelor vremuri a știut să strecoare cu măiestrie adevărate comori ale Tradiției Bisericești. De exemplu, în cuvântarea *Pentru sărbătorirea Paștilor la aceeași dată în întreaga creștinătate* pot fi regăsite următoarele idei împletite armonios: „Prăznuirea Învierii Domnului oferă prilej conducătorilor Bisericii creștine de a înviora și dezvolta comuniunea lor în darurile și puterile spirituale, atribuite de Mântuitorul cel înviat ucenicilor Săi, și de a le folosi în cooperarea frățască tot mai strânsă...” († Justinian, *Apostolat Social. Urmând Sfintelor Predanii și Rânduieii strămoșești*, vol. XII, p. 142).

2.2.2. Pr. dr. Ștefan Slevoacă. Având o vocație predicatorială deosebită, s-a înscris cu cinste în bibliografia omiletică românească prin cele cinci volume de predici publicate: *Popasuri duhovnicești. Predici la toate duminicile de peste an* (Craiova, 1945), *Predici pentru toate duminicile și sărbătorile anului bisericesc* (București, 1979), *Făclii pentru dreapta credință. Predici* (Buzău, 1985), *Din tezaurul ortodoxiei. În apărarea credinței străbune* (Buzău, 1990), *Raze din lumina lui Hristos. Predici la duminici, praznice și sfinți* (Buzău, 1996). Predicile părintelui Slevoacă sunt printre cele mai populare, agreate atât de credincioșii simpli, cât și de intelectuali. Ele cuprind atâtea idei și adevăruri mântuitoare de suflet, încât volumele pot constitui un fel de enciclopedie predicatorială, fiind adesea utilizate de către preoți în împlinirea slujirii învățătoarești, dar și de către seminariști și studenții teologi, pentru redactarea predicilor în cadrul orelor de curs și seminarii.

Ne reține atenția volumul intitulat sugestiv *Raze din lumina lui Hristos*, care cuprinde 82 de predici (57 tematice, 23 panegirice și 2 pareneze), împărțite în 5 mari capitole. Trebuie remarcat faptul că, dată fiind formația intelectuală și teologică a autorului, toate predicile din acest volum sunt adresate cu precădere credincioșilor cu o cultură mai ridicată, ca să poată

satisface exigențele unor credincioși de formație intelectuală, cultură și profesii diferite. De aceea, fiecare temă este tratată în profunzime, sub multiplele ei aspecte, autorul utilizând o întreagă paletă de argumente pentru elucidarea ei: Sfânta Scriptură a Vechiului și Noului Testament, Sfânta Tradiție, mărturiile unor oameni de știință și cultură, exemple practice pilduitoare, făcându-i în prealabil o amplă analiză psihologică, etică și sociologică, ceea ce dovedește că autorul manifestă o adevărată preferință pentru a pătrunde în sufletele ascultătorilor. Observăm și în acest volum stilul atrăgător al părintelui Slevoacă, același dar de a-și captiva ascultătorii și de a-i transpune într-o înaltă atmosferă duhovnicească.

În ceea ce privește forma predicilor, părintele autor își alege adeseori tema pe care o tratează din pericopa evangheliei din ziua respectivă, fără să o mai reproducă pe aceasta în întregime în introducere, presupunând că ascultătorii o cunosc fie de mai înainte, fie de la Sfânta Liturghie, făcând doar o simplă legătură între tema tratată și versetele din pericopa evanghelică respectivă, pe care le rezumă foarte schematic. Acest procedeu este în avantajul tratării temei alese, întrucât i se rezervă o durată mai mare de timp, fără să se mai repete ceea ce deja s-a citit la Sfânta Liturghie. În foarte multe predici, părintele Slevoacă nu se rezumă, în încheiere, la simple sfaturi, ci desprinde o serie de învățături, pe care credincioșii să le rețină, spre a le fi puncte de sprijin pentru o viață cu adevărat creștină.

Interesul pentru racordarea predicilor la problemele enoriașilor constituie o notă specifică a acestei cărți, ce abundă în exemple din viața cotidiană, în apropieri ale mesajului biblic de inimile credincioșilor, după cum vedem, bunăoară, în *Predica la Duminica a 20-a după Rusalii*, având titlul *Nemurirea sufletului*: „Iisus a înviat un mort, a rechemat viața în trup, a săvârșit una din cele mai mari minuni. Un lucru asemănător se va petrece cu noi toți. Muri-vom într-o zi, cum au murit și cei ce au trăit înaintea noastră. Vom fi jeliți de cei din familiile noastre, apoi vom fi duși la cimitir, trupul ne va fi acoperit cu pământ, la cap ni se va pune o cruce și, în curând, din toată frumusețea noastră, din toată fala noastră, nu va rămâne decât o mână de oase goale... Dar nu în mormânt se încheie istoria vieții noastre, fraților. Noi, oamenii, nu dispărem fără urmă. Noi avem un suflet nemuritor. Și, după cum fiul văduvei din Nain a fost sculat din morți cu puterea Fiului lui Dumnezeu, așa vom învia și noi, la învierea cea de obște” (*Raze din lumina lui Hristos*, p. 162).

Haina în care părintele Slevoacă și-a îmbrăcat predicile este una cu totul aleasă, festivă, atât ca limbă, cât și ca stil. Și dacă tot mai mult se adevărește dictonul că *stilul este omul*, părintele autor poate fi recunoscut după stilul pe care l-a folosit la întocmirea acestor predici. Deși nu a ocolit expresiile arhaice, autorul a mai modernizat limbajul tradițional utilizat în predici, spre a corespunde nivelului limbii literare aflate în uz.

2.2.3. Pr. prof. dr. Ene Braniște. Cu toate că părintele Braniște a rămas în conștiința posterității consacrat, prin excelență, domeniului Liturgicii, Pastoralei și Artei creștine, dacă vom cerceta mai în amănunt bibliografia detaliată, alcătuită de părintele profesor dr. Nicolae Necula, ucenic apropiat și urmaș la Catedră, vom descoperi un număr apreciabil de predici, care nu pot fi trecute cu vederea, pentru cel ce dorește să evalueze obiectiv opera strălucitului dascăl de teologie.

Cuvântările părintelui profesor supuse analizei noastre au fost publicate în revistele „Glasul Bisericii” și „Mitropolia Olteniei”, însumând 27 de titluri, clasificate astfel: o omilie exegetică, 15 predici tematice, 8 panegirice și 3 pareneze. Semnalăm faptul că aceste predici au fost publicate sub titlul *Cuvântări și Predici*, la Editura Basilica a Patriarhiei Române (2014), volum foarte util slujitorilor Bisericii noastre, și nu numai.

În alcătuirea cuvântărilor sale, părintele autor utilizează în proporție covârșitoare Sfânta Scriptură spre a-i familiariza pe credincioși cu textul sfânt al Vechiului și Noului Testament. Textele scripturistice folosite în predici sunt bine alese și integrate organic în corpul predicilor, sporind valoarea doctrinară a acestora. Nu omite, pe alocuri, nici izvorul patristic. Astfel, în *Predica la Duminica a V-a după Paști* amintește de Sfântul Vasile cel

Mare, când explică învățătura despre cinstirea sfințelor icoane, arătând că această cinstire „se suie la persoanele sfinte zugrăvite pe dânsle” (*La Duminica a V-a după Paști...*, p. 513). Tot Sfântul Vasile cel Mare este parafrizat pentru a arăta că din cauza păcatelor îngerul păzitor ne părăsește, precum „pe albine le alungă fumul și pe porumbei îi pune pe fugă mirosul cel urât și greu” (*Predică la ziua Sfinților Arhangheli...*, p. 1006). Când vorbește despre cei care amână mărturisirea păcatelor, neglijând astfel importanța Tainei Mărturisirii în viața creștină, aduce un exemplu din scrierile Sfântului Teodor Studitul: „Un Sfânt Părinte bisericesc aseamănă pe unii ca aceștia cu corăbierii leneși, care, atunci când apa mării pătrunde prin vreo crăpătură în corabie, se lenevesc să o scoată, iar ea tot adunându-se mereu, îneacă și corabia și pe ei” (*Cuvânt de îndemn la Spovedanie...*, p. 322).

De asemenea, tot pentru argumentarea acestei teme apelează la Sfântul Ioan Scărarul, Sfântul Ioan Gură de Aur, Clement Romanul, Tertulian și Fericitul Augustin. Dintre autorii români remarcăm că valorifică pe George Coșbuc (*Gazel, Rugămintea din urmă*), Gala Galaction (romanul *Roxana*), preotul martir Ilarion Felea (*Religia iubirii*) și din scrisul lui Nicolae Iorga.

O altă caracteristică a părintelui autor o constituie prezența colindelor în predicile din perioada sărbătorilor de iarnă, unde întâlnim fragmente din aceste minunate creații populare. Pentru ilustrări părintele utilizează în special *Patericul*. În privința literaturii universale observăm că autorul face trimitere la Goethe, Seneca, Sofocle, Virgiliu, Spinoza, Iacob Böhne, Aristotel, Thomas Carlyle, Fichte.

O notă distinctă pe care am remarcat-o la părintele profesor Ene Braniște este folosirea cu predilecție a cărților de cult, deoarece prin formația sa de liturgist consacrat cunoștea foarte bine iconografia bisericească, dovadă că utilizează foarte des *Triodul*, *Ceaslovul*, *Molitfelnicul*, *Penticostarul* și *Octoihul*.

Stilul predicilor este simplu, limpede, armonios, pitoresc, concret. Este stilul vorbit, nu cel scris al predicilor redactate la masa de lucru. Simțim acest stil vorbit, chiar citind cuvântările. Frazele sunt bine încheiate și urmează o structură logică, clară, precisă, vădind încă o dată erudiția dascălului de teologie, a liturgistului de excepție, minunat mânguitor al condeiului. În expunerea ideilor pornește de la cunoscut la necunoscut, de la concret la abstract și reușește în chip deosebit să concretizeze, să plasticizeze, să materializeze adevărurile de credință prin ilustrări, exemple, asemănări, parabole, întâmplări din istorie și din viața obișnuită a oamenilor.

2.2.4. Pr. prof. dr. Sebastian Chilea. Considerat unul dintre cei mai străluciți profesori pe care i-au avut Seminariile Teologice din Craiova (1951-1959) și București (1965-1978), predicator cu mare audiență al Catedralei mitropolitane din Craiova, precum și la câteva biserici din București la care a slujit, doctor în filosofie, a fost un om de o sensibilitate aparte, foarte iubit de elevi. Părintele Chilea nu are prea multe predici publicate, dar se distinge ca un excelent teoretician al predicii. Parcurgând paginile revistei „Mitropolia Olteniei” remarcăm patru cuvântări: două predici tematice dogmatice (*Material omiletic. Înălțarea și căderea primului om*, în „Mitropolia Olteniei”, 3-4/1958, pp. 203-210; *Material omiletic. Despre Providență*, în „Mitropolia Olteniei”, 7-8/1958, pp. 537-543) și 2 panegirice (*Material omiletic. Nașterea Domnului*, în „Mitropolia Olteniei”, 11-12/1958, pp. 780-782; *Sfântul Nicodim*, în „Mitropolia Olteniei”, 1-2/1967, pp. 138-140). De fapt, nu sunt predici propriu-zise, ci *materiale omiletice*, din care pot rezulta mai multe cuvântări. Nu este, însă, un material brut, ci unul prelucrat, aici intervenind merituos autorul.

Ca teoretician al predicii, părintele Chilea a lăsat în literatura omiletică trei studii de excepție:

a. Considerații omiletice actuale. Aici, autorul, face o analiză psihologică de o finețe remarcabilă, nemăintâlnită în literatura omiletică: “Nu se poate pretinde ascultătorilor să prețuiască valori pentru care nu au nici un fel de pregătire și pentru care nu găsesc în

cuprinsul sufletului lor nici o punte de legătură. Când predicatorul preferă un punct de plecare îndepărtat și când își dezvoltă predica pe un plan necunoscut ascultătorilor -oricât de înalt ar fi el- atunci i se cere ascultătorului să facă deodată două lucruri deopotrivă imposibile: întâi, să facă un salt de gândire, să se rupă de actualitatea sa sufletească, ceea ce, evident, este imposibil, și, în al doilea rând, să urmărească un proces de gândire pornit undeva, nu se știe unde, de la o foarte incertă periferie a conștiinței spre centrul ei, ceea ce înseamnă a pretinde conștiinței o activitate împotriva naturii sale, care totdeauna pornește de la centru spre periferie. În asemenea împrejurări, predicatorul se așează împotriva curentului firesc al conștiinței ascultătorului și urmarea e cunoscută: ascultătorului nu-i mai rămâne decât să plece...” (*Considerații omiletice...*, p. 66); predicatorii de astăzi „trebuie să plece de la o anume prezență sufletească a ascultătorilor, sau de la ceea ce înțelegem prin *actualitatea sufletească*. Să nu nădăjduiască niciodată că atenția ascultătorilor îi poate urmări în orice condiții, dacă au de spus ceva de seamă. Este iluzia cea mai frecventă. Atenția ascultătorilor nu poate să urmărească decât o dezvoltare care pornește de la ceva actual, cunoscut, trăit și de înaltă valoare pentru ei “ (p. 72);

b. Predica de succes. Părintele Sebastian Chilea dă câteva definiții ale predicii, pe care o compară „cu un zbor al gândului”, „cu un poem”, „cu o melodie” sau chiar „cu toate la un loc”; predica de succes este aceea în care predicatorul condensează gândirea, dogmele și înțelesurile cele mai subtile ale artelor, asociindu-le cu marile adevăruri ale vieții. Asemănându-se unui artist sau gânditor, vorbitorul trebuie să fie un inspirat, cuvântul său trebuie să denote autenticitate și trăire sinceră; rolul predicatorului nu este de a spune lucruri extraordinare, ci de a transmite un singur gând, o idee mare, dar ideea sa trebuie să fie „limpede gândită în toate articulațiile și în toate ramificațiile ei” (*Predica de succes*, p. 37); este necesar ca predica să apară „închegată organic”, să se miște ca o ființă vie, să aibă suflet... Îndatorirea unui predicator este aceea de a-și studia predica, asemenea lui Bossuet, despre care se spune că își studia sever toate cuvântările, le scria și le transcria de multe ori până la forma definitivă, deoarece predica trebuie îndelung gândită; ceea ce contează este ca „ascultătorii să aibă sentimentul că ei au fost ținta discursului, în limba lor, despre lucruri și nevoi care îi neliniștesc pe ei și că predica le-a deschis un nou orizont” (p. 37). În legătură cu această ultimă cauză, frecventă din păcate și în zilele noastre, părintele autor afirmă: „Predica este o permanentă convorbire între predicator și credincioși. Îndată ce predicatorul simte că nimeni nu-l mai întreabă, e bine să încheie. Cicero vorbește de un anumit “miros” al oratorului, cu ajutorul căruia el poate să-și dea seama ce gândesc, ce așteaptă, ce vor sau ce nu place ascultătorilor săi...” (p. 38).

c. Predicatorul este articolul în care preotul Sebastian Chilea își concentrează atenția asupra următoarelor idei: pentru a se face înțeles, predicatorul este dator să țină cadența unui dublu ritm: ritmul sufletesc propriu și ritmul sufletesc al ascultătorilor. Cuvântarea trebuie să se desfășoare „ca o melodie în care se cuprinde gândirea”. Astfel, ideile exprimate prin cuvinte trebuie să se succedă într-o ordine muzicală, potrivit cu legile ritmului, armoniei și măsurii. Comparația cu muzica merge mai departe, autorul susținând că „la fel cum fiecare notă din melodie se reazemă pe zestrea muzicală a notei anterioare și pregătește o treaptă pe care se clădește muzical nota următoare, tot așa și gândirea trece de la o idee la alta, fiecare aducând, în treacăt, partea sa de contribuție la alcătuirea gândului central, ideii principale”; ideea cuprinsă în frază este oglinda sufletului, întrucât fraza logic alcătuită este semnul unui gând temeinic și bine îndrumat care se transmite și este lesne înțeles. Când ideile decurg una din cealaltă, acesta este un semn că predicatorul a găsit secretul unei bune cuvântări, că unitatea de gândire este metodic orânduită, că stă dreaptă, „ca floarea pe rădăcină”. Cine reușește să alcătuiască o astfel de predică, acela a alcătuit o operă de creație, întrucât „ea presupune nu numai puterea de a îmbrățișa un adevăr fundamental, ci și puterea de a transfigura acest adevăr pe mai multe planuri deodată” (*Predicatorul...*, p. 178); pentru

predicator, a nu-și scrie cuvântarea pe hârtie înseamnă un mare risc. Pentru că orice cuvântare trebuie scrisă, pentru a fi conturată și definită.

În predică nu există improvizație; dacă există, ea este rezultatul unei îndelungate depozitări intelectuale din care predicatorul cu experiență scoate cu meșteșug ceea ce îi trebuie. Predicatorul se formează scriind, deoarece gândirea corectă și expresia corespunzătoare se dobândesc numai prin controlul riguros al scrisului. Este imposibil ca cineva să gândească just și să se exprime adecvat fără această disciplină a scrisului. Scrisul fortifică gândirea și reprezintă poate cel mai mare secret al marilor predicatori. Este necesară scrierea predicilor mai ales pentru predicatorii începători; cuvântul care să cuprindă adevărul lucrurilor și al vieții presupune o îndelungată familiarizare cu simbolismul cuvintelor care stau în inima conceptelor, cu ceea ce este intelectual sau afectiv, voluntar sau automat, conștient sau subconștient în structura intimă a cuvintelor. În acest mod, predicatorul ajunge să vadă limpede marea putere creatoare a cuvântului. *Prin cuvânt se creează lumile sau se dărâmă, se unesc oamenii sau se dezbină, se mântuiesc sau sunt osândiți pe vecie* (p. 183).

2.2.5. **Arhid. prof. dr. Nicolae Balcă.** Un nume de referință în galeria profesorilor Facultății de Teologie din București îl reprezintă și cel al părintelui profesor dr. Nicolae Balcă, strălucit titular al Catedrei de Omiletică și Catehetică cu noțiuni de Pedagogie, teolog cu înaltă ținută academică și erudit filosof creștin, care a pus în serviciul Omileticii și Cateheticii tot ce a dat mai frumos și util universul fascinant al filosofiei.

Așa cum remarca părintele profesor Constantin Galeriu „prelegerile sale erau dinamice, cuceritoare, mereu înnoite cu cercetări din știință aduse la zi, străduindu-se permanent să realizeze o admirabilă simbioză între o Teologie ortodoxă vie și cultură. Ținând seama de specificul Catedrei de Omiletică și Catehetică, era preocupat să trezească un interes sporit în sufletul viitorilor preoți față de funcția nespus de importantă pentru Biserică, a propovăduirii cuvântului lui Dumnezeu, accentuând mereu faptul că Mântuitorul a fost <<Învățătorul>> și că i-a trimis pe Sfinții Apostoli să propovăduiască cuvântul Său nemuritor. La lecțiile și seminariile conduse de el, îndemna pe studenți să învețe să predice pentru lumea de astăzi, arătându-le că pentru a putea face acest lucru este necesar să-și acumuleze solid o cultură generală cât mai temeinică, pentru a cunoaște structura spirituală a lumii și a omului contemporan, a cărei caracteristică esențială este credința în atotputernicia științei pozitive” (Pr. C. Galeriu, *In memoriam: Arhidiaconul Prof. Dr. Nicolae Balcă*, p. 140). În vremea profesoratului, pentru studenții din anii III și IV, părintele Balcă a pus la dispoziție un curs dactilografiat însumând 134 de pagini, intitulat *Manual unic – Omiletica*. Pe parcursul celor douăsprezece prelegeri ale cursului, expune istoria prediciei, începând cu originile ei până în prima jumătate a secolului al XX-lea. Prelegerile nu au forma unor capitole propriu-zise, trecerea de la o temă la alta făcându-se cursiv, urmând firul istoriei. În primele pagini ale cursului motivează importanța majoră a cunoașterii istoriei prediciei, prin impactul pe care exemplele vii ar trebui să-l aibă asupra modului de manifestare a predicatorului. Făcând o comparație între natura umană și predică, părintele Balcă afirmă că predica originală exprimă fidel specificul unei epoci, la fel cum natura fizică se reflectă în natura spirituală a omului. Iată ce spune la un moment dat: „Predicatorul nu trebuie să fie numai susceptibil față de influențele din afară ale vremii în care trăiește, ci are datoria să facă tot posibilul să răzbată dincolo de suprafața lucrurilor, tot mai adânc, să scruteze tendințele ascunse ale gândirii și opiniei, să descopere cauzele adânci și permanent active ale lumii spirituale. El se va sili deci să ajungă la forțele elementare care creează și controlează filozofia și istoria epocii lui” (Pr. N. Balcă, *Manual unic – Omiletica*, ms. dactil).

Părintele profesor precizează câteva condiții de care predicatorul trebuie să țină seama atunci când dorește să întocmească o predică. Mai întâi, acesta trebuie să cunoască gândirea științifică a vremii sale, pentru a nu rămâne un retrograd. Pericopele evanghelice pe care le utilizează trebuie să aibă o aplicabilitate concretă la realitățile și nevoile societății sale.

Pentru părintele Balcă, predica autentică este importantă nu prin elocința ei oratorică, dobândită de la oameni, ci prin modul în care aceasta îl exprimă pe Hristos, astfel că „Hristos poate fi predicat în diferite forme și în noi stiluri de argumentare și în noi veșminte de cuvinte și ilustrații. El va fi tot Iisus Hristos <<Același ieri, azi și în veci...>>, iar predicatorul autentic vorbește cum l-a învățat să vorbească Iisus Hristos, nu oamenii” (Pr. Nicolae Balcă, *Manual unic – Omiletica*, ms. dactil). În predica sa, fiecare orator trebuie să păstreze echidistanța față de principiul adaptării, pentru a nu transforma predica într-un material care exprimă senzaționalul superficial. Dimpotrivă, predicatorul trebuie să promoveze elementul veșnic și moral. Având convingerea că se adresează personalității fiecăruia dintre ascultătorii săi, predicatorul trebuie să urmărească în cuvântarea sa modelarea morală a acestora, astfel încât să le insuflă ideea sfințeniei și abandonarea unei fericiri egoiste.

Pe lângă activitatea sa didactică și scrierile în domeniu, părintele Nicolae Balcă a publicat separat un număr important de predici în revista „Glasul Bisericii”. Acestea pot fi clasificate astfel: 3 panegirice (*La Sfântul Nicolae*, în „Glasul Bisericii”, 11-12/1963, pp. 997-1000; *Panegiric la Bunavestire*, în „Glasul Bisericii”, 3-4/1967, pp. 218-221; *La Sfântul Dimitrie Izvorătorul de Mir*, în „Glasul Bisericii”, 9-10/1966, pp. 797-799), 5 predici tematice (*La Duminica a XXIX-a după Rusalii*, în „Glasul Bisericii”, 1-2/1961, pp. 21-25; *Creștinul în fața Judecătorului Suprem: Valoarea faptei pentru destinul său în veșnicie*, în „Glasul Bisericii”, 3-4/1965, pp. 220-223; *Slujirea lui Dumnezeu prin slujirea oamenilor: Valoarea milei pentru destinul în veșnicie al creștinului*, în „Glasul Bisericii”, 3-4/1966, pp. 206-209; *Inima curată și cuvântul dumnezeiesc*, în „Glasul Bisericii”, 9-10/1967, pp. 893-896; *La Duminica Floriilor*, în „Glasul Bisericii”, 3-4/1968, pp. 376-380) și o pareneză (*Cuvânt la o Cununie*, în „Glasul Bisericii”, 5-6/1972, pp. 509-512).

Având în general dimensiuni echilibrate, cuvântările părintelui profesor nu depășesc, de obicei, cinci pagini. Lipsesc formulele de adresare, ceea ce ne indică o posibilă elaborare a predicilor la masa de lucru, ori au fost omise la tipar. După o introducere scurtă, în care este anunțată tema, urmează tratarea, care de obicei cuprinde explicații, argumentări, ilustrări prin exemple proprii sau din Sfânta Tradiție a pericopei citite în duminica respectivă sau a vieții și faptelor sfântului pomenit, în cazul unui panegiric. Încheierea, de asemenea nu foarte lungă, constă în formularea de îndemnuri, plecând de la învățătura Sfintei Scripturi, precum și în aplicarea acesteia în viața de zi cu zi a credincioșilor.

2.2.6. Pr. prof. dr. Dumitru Belu. Între ostenitorii de excepție în câmpul Omileticii românești stă scris cu cinste și numele părintelui profesor Dumitru Belu. Cu privire la activitatea sa omiletică, în general, bibliografia românească beneficiază de un studiu bine documentat, aparținând părintelui Nicolae Dura, doctor în teologie, în prezent slujitor la Parohia Ortodoxă Română din Viena. În acest studiu, intitulat *Activitatea omiletică a preotului prof. dr. Dumitru Belu (Studii Teologice, 1/1987)*, autorul analizează opera omiletică legată îndeosebi de studiile, articolele și predicile publicate, amintind doar în treacăt de prelegerile universitare. Consemnăm și volumul de predici *Chemări la slujire*, editat la Sibiu în 2012, care cuprinde 56 de cuvântări, în majoritate tematice. Dintre acestea, ne reține atenția predica la *Duminica a cincia după Rusalii*, în care autorul vorbește foarte realist despre virtutea stăpânirii de sine: „La ce ne folosește stăpânirea de sine? Puterea și deprinderea de a fi cumpătați ne asigură o viață sănătoasă și echilibrată, atât sub raport fizic cât și sufletec. Cumpătarea nu ne cere înăbușirea oricărei trebuințe, a oricărei dorințe. Ea nu ne cere decât păstrarea în anumite limite și anume în limitele indicate de către conștiința noastră luminată – a instinctelor și dorințelor noastre. De îndată ce, în satisfacerea trebuințelor trecem peste o anumită măsură, alunecăm spre dezechilibru, spre degenerare și ruină fizică și morală. Cel ce se dedă beției va ajunge în scurtă vreme o epavă, o căzătură, va ajunge de răs și batjocură... Fără stăpânire de sine nu putem duce o viață normală. Numai cel ce se știe stăpân își dobândește libertate și unitate interioară. Necumpătarea ne irosește puterile, ni le

împrăstie și ni le slăbește. Cumpătarea ne ajută să ne concentrăm și să ne îndrumăm întreaga energie de care dispunem în direcția îndeplinirii scopurilor, a idealului ce ne-am propus” (*Chemări la slujire*, p. 81).

În cele ce urmează ne vom îndrepta atenția asupra *Cursului universitar de Omiletică*. Păstrat în manuscris la Biblioteca Facultății de Teologie din Sibiu, a fost tipărit la Editura Andreiana – Editura InfoArt Media, Sibiu, 2012, cu titlul *Curs de Omiletică. Momente din istoria predicii (partea I); Teoria predicii (partea a II-a)*. În pofida faptului că acest curs are o vechime de aproximativ 50 de ani, rămâne încă *cel mai bun și mai complet din literatura teologică românească*.

Mai întâi, câteva spicuiri utile din cap. al V-lea (elaborarea predicii): Una dintre precizările de esență ale părintelui Belu este că *reușita predicii este direct proporțională cu efortul care se depune la elaborarea ei*. Părintele profesor distinge două mari etape pentru pregătirea predicii: *depărtată și apropiată*.

1. Cea dintâi începe în clipa în care tânărul s-a hotărât pentru preoție. Să-și orienteze cu perseverență, în această direcție, întreaga sa pregătire: *lectura, gândirea, simțirea, voința, atitudinea generală față de lucruri și oameni, ținuta, viața sa întreagă*. În acest „proces” al pregătirii generale, trebuie avute în vedere următoarele: *dezvoltarea judecării, cu o gândire logică*, prin lectură sistematică, cu discernământul necesar (a deosebi, de pildă, ceea ce este esențial de ceea ce este secundar în lecturile făcute); *cultivarea memoriei* – întrucât predica trebuie rostită liber. Părintele recomandă, astfel, exersarea memoriei prin învățarea unor versete din Scriptură, a unor poezii frumoase, și chiar a unor fraze și expresii deosebite pe care le întâlnim în lecturile noastre. De observat că o memorie bună este condiționată și de păstrarea unor reguli de igienă. *Parte a vieții sufletești, memoria suferă împreună cu aceasta înrăuirile favorabile sau negative ale vieții trupești. Alcoolul, privegherile prelungite, surmenajul și în general orice fel de exces, influențează neprielnic asupra memoriei; studierea feluritelor izvoare, cu ajutorul cărora să-și îmbogățească atât cultura⁵⁰, în genere, cât și limba și stilul*. Să nu se uite că greșelile de limbă în predică înseamnă lipsă de respect față de învățătura propovăduită, față de ascultători și față de sine însuși. Greșelile de limbă scad autoritatea predicatorului și eficiența predicii. Nu poate fi acceptat ca învățător cine nu cunoaște nici măcar regulile elementare ale vorbirii corecte...

2. *Pregătirea apropiată* înseamnă o concentrare a tuturor puterilor în vederea alcătuirii predicii cerută de proxima sărbătoare din curgerea anului liturgic. În acest scop, întâi de toate, trebuie avute în vedere trei *împrejurări: de timp, de persoane și de loc*. Un alt pas important este acela al fixării temei, în legătură directă cu cele trei „împrejurări”. La acest punct trebuie evitată greșeala unor confrăți, care *vrând să fie originali aleargă după teme neobișnuite, neabordate de alții. Procedul nu e potrivit. Mai întâi se cuvine a ști că nu-i nimic nou sub soare. Pe urmă, trebuie să mai știi că subiectele simple sunt mai apropiate de viață și, de aceea, mai folositoare ascultătorilor, oricare ar fi aceștia...*

Semnalăm, acum, câteva elemente din cap. al VIII-lea: *Susținerea predicii*.

1. *Rostirea și improvizația*. Toți marii predicatori opinează că predica trebuie rostită liber. Însăși denumirea de „predică” vine din „praedicare” = *a vorbi în fața cuiva* (nu *praelegere* = *a citi în fața cuiva*, n.n.). Predica nu este monolog, ci dialog, întreit dialog (cu credincioșii, cu Dumnezeu și cu sine însuși). Pentru a vorbi liber, predica trebuie memorizată, iar memorizarea este de două feluri: *verbală* (cuvânt cu cuvânt) și *reală* (reținerea ideilor de bază). Pentru începători este recomandată prima metodă, pentru cei avansați, a doua.

⁵⁰ Cu privire la lecturi, părintele îndeamnă la mult discernământ, exemplificând cu o constatare a lui Schopenhauer: „Abuzul de lectură privează spiritul de elasticitate, așa cum o greutate anulează elasticitatea unui resort, când apasă mereu asupra lui. A-ți băga capul în carte de îndată ce ai un moment liber, este cel mai bun mijloc de a nu ajunge să ai idei personale”.

Improvizația este metoda la care se recurge atunci când vorbitorul, din pricini binecuvântate, nu a avut timpul necesar pregătirii predicii. Va utiliza acest procedeu doar în cazuri de extremă urgență.

2. *Adaptarea în predică* este un imperativ ce nu are nevoie de nici un argument. Important este de reținut cum se face: *la propriul mod de a fi (a nu te întinde cât nu-ți ajunge plapuma), la ascultători (a ține seama de capacitatea lor psihologică de receptare), la genul predicii și la momentul liturgic.*

3. *Acțiunea în predică vizează: ținuta exterioară a predicatorului, expresia feței, dicția, gesturile.* Demostene, marele orator grec, vorbind despre marea importanță a acțiunii oratorice spune: „Cea dintâi condiție a reușitei unui discurs e acțiunea; a doua – acțiunea; a treia – acțiunea!”. *Ținuta predicatorului* în amvon trebuie să fie în armonie cu îndatorirea pe care el, predicatorul, o are de împlinit. Nu se cuvine să fie fals sărbătorească, țeapănă, îndrăzneță, sfidătoare, arogantă, ci *demnă, firească, învăluită în nimbul caracteristic al vredniciei sale sacerdotale. Să nu fie crispat, ci destins; nu înclinat într-o parte sau alta, ci drept; nu înspăimântat, ci calm, liniștit. Expresia feței* trebuie să fie cât mai naturală (*In facie legitur homo*). În fizionomie, cea mai mare importanță o au ochii. De aceea, privirea trebuie să fie dreaptă, prietenească, ochii să nu fie plecați, nici rătăciți mereu în sus. Nici fixați asupra unui singur punct, ci să cuprindă pe toți ascultătorii. *Dicția* este arta de a rosti limpede și frumos un text, este arta de a folosi cu măiestrie vocea. Înșușirile dicției sunt: *claritatea, naturalețea, varietatea și fluența. Gesticulația* este necesarul complementar al cuvântului. El subliniază, întărește și, uneori, chiar înlocuiește cuvântul. Trebuie avut în vedere faptul că *gestul nu ajută cuvântului decât dacă îl subliniază.* Dacă l-ar contrazice, l-ar slăbi considerabil. Este greșit să faci gesturi vehemente când vorbești despre bunătate, sau gesturi domoale când vorbești, de pildă, despre judecata și mânia lui Dumnezeu. Gesturile trebuie să fie ordonate și cu măsură. Când dăm un citat biblic, în care vorbește Dumnezeu, nu gesticulăm. De asemenea, niciodată nu vom face gesturi zgomotoase (*nu vom lovi cu pumnul în balustrada amvonului, sau în piept, nici nu vom bate din palme*).

2.2.7. **Patriarhul Iustin Moisescu.** Reputația de strălucit teolog a Patriarhului Iustin a fost statornic confirmată, chiar de la primii pași pe care i-a făcut în câmpul teologiei. I-a fost dat să înscrie o traiectorie de lumină în gândirea teologică, începând din adolescență. Neobișnutele succese școlare, strălucitele studii academice în țară și peste hotare și apoi cariera universitară de factură uimitor de bogată, la nivelul marilor universități pe care le-a frecventat și unde s-a impus, au fost revelatoare. Tânărul profesor era în neîntreruptă ascensiune și prezenta toate garanțiile unei maxime realizări. După două decenii de rodnică arhipăstorire, în Transilvania și apoi, în Moldova, unde s-a remarcat ca un fidel slujitor al Bisericii și al Neamului, în anul 1977 Mitropolitul Iustin venea la cârma Bisericii Ortodoxe Române, în contextul unor condiții istorice noi, urmând vrednicilor săi înaintași. Și din această postură a lucrat pe mai departe, cu o excepțională pecete personală, pentru a păstra neștirbit tezaurul credinței ortodoxe.

În perioada celor treizeci de ani de slujire arhierească, din care ultimii nouă ani ca patriarh (1977-1986), pe lângă alte cuvântări ocazionale, a elaborat peste 60 de Pastorale la Nașterea și Învierea Domnului, al căror conținut îl vom supune atenției în cele ce urmează. Analizând aceste scrisori pastorale, dintru început, constatăm faptul că au puternice rădăcini în tâlcuirea biblică și teologică, spre a ajunge, treptat, să culeagă fructul îndrumărilor creștinești și al îndemnurilor virtuozitate, pentru tot ce se cere sufletului credincios și conviețuirii cu semenii. Este linia imprimată propovăduirii de către Sfinții Apostoli și urmată cu stăruință de Sfinții Părinți. Ilustrul profesor de teologie și iubitorul literaturii patristice a asimilat din plin gândirea și chipul predicării, după cum vădește atașamentul său față de

spiritul luminat al lui Evagrie Ponticul sau față de doctorul sufletesc, Sfântul Ioan Gură de Aur.

Genul omiletic în care se înscriu pastoralele este cel parenetic, îndemnător și îndrumător, care în mod deosebit aparține întâistătătorilor eparhiilor. Autorul nu-și propune ca obiective nici exegeze sofisticate, nici dezvoltarea detaliată a temelor, nici tonuri encomiastice înflăcărâte, ci îndemnuri, sfaturi, avertismente, încurajări de la inima unui părinte iubitor către fiii săi.

Tematica pastoralelor este variată, precum erau și aspectele pe care Patriarhul Iustin le-a promovat. Astfel, întâlnim teme referitoare la *antropologie, înviere, dragostea lui Dumnezeu pentru oameni, păstrarea dreptei credințe*, nelipsind cele prin care înaltul ierarh îndrumă *viața religioasă-morală* a credincioșilor privind viețuirea după porunca Mântuitorului și înlăturarea păcatelor, a deprinderilor dăunătoare din punct de vedere moral și social. Ținând seama de conținut, identificăm principalele aspecte prezente: *dogmatico-misionare, social-morale și ecumenice*.

Vorbind despre *Întruparea Cuvântului* și sălășluirea Sa în noi, taina cea ascunsă a veacurilor, aceasta este amintită ca prezență văzută a lui Dumnezeu în lume: „Pogorând din înălțimile cerului și venind pe pământ, Fiul lui Dumnezeu, astăzi, fiu al omului s-a făcut. Mântuirea noastră a fost săvârșită de Fiul lui Dumnezeu în trup omenesc, de Dumnezeu-Omul. De aceea, Hristos nu s-a arătat oamenilor numai ca Dumnezeu sau numai ca om, ci, ca Fiul cel veșnic al lui Dumnezeu în trup de om vremelnic” (*Pastorală la Nașterea Domnului*, p. 804).

Urmările păcatului strămoșesc reprezintă tema centrală a unei alte pastorale, în care argumentează *necesitatea venirii unui răscumpărător* care să coboare către omul căzut, întrucât acesta, prin pierderea harului divin, cu propriile-i puteri nu mai putea ajunge la asemănarea cu Dumnezeu: „Făgăduința lui Dumnezeu de a trimite în lume pe Hristos-Mântuitorul pentru a ne izbăvi pe noi de cel rău se întrezărește în gândirea credincioșilor încă din cele mai vechi timpuri. Ea era răspândită aproape pretutindeni în lumea cunoscută atunci. Desigur izvorul ei este dragostea lui Dumnezeu față de făptura mâinilor Sale, față de om; dar formele pe care le îmbrăca așteptarea sau dorirea lui Mesia erau diferite, fiind dependente în mare parte de nevoile sau dorințele ori idealurile oamenilor sau popoarelor” (*Pastorală la Nașterea Domnului*, 1985, p. 604).

În pastoralele alcătuite cu ocazia sărbătorilor pascale, autorul arată *importanța Învierii Domnului*, care este temelia credinței și garanția învierii noastre: „Se veselesc în adevăr și se bucură îngerii cu oamenii și, împreună cu ei, în felul lor, se bucură și făpturile necuvântătoare. Înmănunchind acum bucuria înviei Domnului cu așteptarea învierii noastre și înnoirea întregii zidiri, într-un glas să mărturisim că: Hristos a înviat din morți, cu moartea pe moarte călcând și celor din morminte viață dăruindu-le... Astfel, cuvântul Scripturii Vechi, învierea și arătările Mântuitorului în fața apostolilor sunt temeiurile credinței noastre în Hristos, Domnul și Dumnezeuul nostru, temeiurile așteptării învierii noastre, temeiurile pentru viețuirea noastră creștină” (*Pastorală la Învierea Domnului*, 1981, p. 498).

Cunoscând situația grea prin care trecea țara după cumplitul cutremur din 4 martie 1977, Patriarhul Iustin îi îndemnă pe păstoriți la *împlinirea îndatoririlor creștinești* față de cei aflați în suferință: „În multe locuințe atinse de furioasa încăleștare a stihțiilor naturii s-a abătut umbra morții crude peste numeroși frați ai noștri, la întâmplare: vârstnici, tineri și prunci. Au rămas în urmă copii fără părinți și părinți fără copii; surori și frați, prieteni sau tovarăși de viață ori muncă s-au despărțit unii de alții, fără de veste, pentru totdeauna. Cu miile se numără cei care au fost supuși unor chinuitoare suferințe sau au fost lipsiți de tot ce agoniseră cu trudă, prin munca lor de ani și ani. La durerea sfâșietoare și lacrimile fierbinți pentru pierderea de vieți omenești se adaugă astfel întristarea și amărăciunea pentru pierderea de bunuri materiale. Participând cu întreaga noastră ființă la zguduitorul durere care s-a abătut asupra

țării, în zilele de acum, pe cei care și-au pierdut viața să-i purtăm la loc de cinste în inimile noastre și către Dumnezeu pentru odihna sufletelor lor, în ceruri, rugăciuni stăruitoare să înălțăm. Pe cei în mare întristare să-i mângâiem și îmbărbătăm, făcându-ne părtași suferințelor lor. Pe cei în nevoi cu dragoste frățească să-i ajutăm... Potrivită cu fapta este și răsplata lui Dumnezeu. Omenia să fie omenie, cu gândul, cu cuvântul și mai ales cu fapta” (*Pastorală la Învierea Domnului*, 1977, p. 297).

Stilul cuvântărilor are un pronunțat caracter de oralitate, chiar dacă acestea au fost scrise integral. Remarcăm prezența calităților stilului gramatical, atât ale celor generale – *corectitudine, precizie, puritate, concizie* –, cât și ale celor particulare – *demnitate, finețe, naturalețe, armonie stilistică*. Între figurile stilistice mai des utilizate întâlnim: *epitetul, metafora, comparația, antiteza și gradația*. Deși prezintă adevăruri dogmatice profunde, prin expunerea clară a acestora, Patriarhul Iustin vădește respect pentru cuvântul lui Dumnezeu și pentru ascultători. Duhul specific cărților sfinte este simțit în toate pastoralele sale, iar interpretările pe care le face îl dezvăluie ca un iscusit exeget și un foarte bun cunoscător al Sfintei Scripturi, principalul izvor utilizat de autor.

2.2.8. Pr. prof. Nicolae Petrescu. Fiind unul dintre cei mai cunoscuți teologi din Oltenia, părintele Nicolae Petrescu și-a lăsat amprenta asupra activității Seminarului teologic de la mănăstirea Coșuna-Bucovăț din Craiova. Ca predicator, s-a îngrijit pentru buna prezentare a elevilor la amvon, dându-le sfaturi și povățuindu-i ca un adevărat părinte, pentru a întocmi predici de calitate. Neavând parohie, părintele profesor a slujit regulat în paraclisul Seminarului, în fiecare sâmbătă și duminică Vecernia, Utrenia și Sfânta Liturghie, rostind omilii exegetice la pericopele evanghelice și apostolice. Datorită exercițiului, studiului intens și stăruinței, publică în revista „Mitropolia Olteniei”, începând cu anul 1973, câteva omilii exegetice la anumite pericope apostolice, pentru ca, în anul 1975, să publice volumul pe care îl vom prezenta mai jos. Apoi, a întocmit după programa analitică aprobată de Sfântul Sinod, cele două manuale de *Catehetică* (București, 1978) și *Omiletică* (București, 1977) pentru Seminariile teologice, fiind primele manuale pentru elevii seminariști, din perioada când Biserica nu se bucura de prea multă libertate de exprimare, datorită regimului comunist. Imediat ce au ieșit de sub tipar, s-au bucurat de o apreciere deosebită, dar nu numai atunci, ci și în zilele noastre reprezintă un real folos, datorită conținutului deosebit de bogat în informații actuale și pertinente.

În ceea ce privește *Omiletica* avem în atenție aici *cel mai bun manual din mediul preuniversitar*. Selectăm câteva fragmente, pentru ilustrare:

- *Rostirea predicilor. Acțiunea (Actio)*, „actio” înseamnă fapt, act și este cea mai importantă latură a oratoriei. Cicero, în lucrarea sa *De oratore* și Quintilian în *Arta oratorică*, accentuând importanța acțiunii în oratorie, citează părerea celui mai mare orator al antichității: Demostene. Acesta fiind întrebat ce trebuie pus pe primul plan în arta oratorică, a spus că trei calități principale disting pe un orator adevărat: prima este acțiunea, a doua încă acțiunea, a treia tot, de asemenea, acțiunea; în ceea ce privește predica, acțiunea înseamnă totalitatea mijloacelor și procedeelor pe care le folosește oratorul, pentru a reda ascultătorilor ceea ce a gândit și a scris: memoria, pronunțarea, vocea, gesturile, expresia feței, mâinile, ținuta corpului și ținuta vestimentară;

- a. *Memoria* - memorizarea cuvântării. Cicero, în lucrarea sa *De oratore* dă o mare atenție memoriei și spune că ea este „tezaurul minții” (*memoria thesaurus mentis est*). Memorizarea este un act pe care predicatorul îl săvârșește în particular, dar acțiunea cea mai de seamă se săvârșește în public, în fața ascultătorilor;

- b. *Pronunțarea* - rostirea propriu-zisă a cuvântării trebuie să aibă următoarele caracteristici: să fie corectă, adică să se rostească predica după regulile ortoepice înscrise în gramatica limbii române; să fie naturală, adică potrivit firii și temperamentului fiecăruia, fără să fie forțată, afectată, fără să se vadă că imită pronunțarea altui vorbitor; să se articuleze bine

cuvintele, să le sublinieze pe cele de valoare, să le accentueze corect, respectând cantitatea silabelor: lungi, scurte; să fie variată, adică potrivită cu ideile și sentimentele pe care vrem să le exprimăm: vie în bucurie, blândă și smerită în rugăciune, dureroasă și mângâietoare în întristare.

c. Vocea diferă de la om la om, dar oricum ar fi ea, în rostire trebuie să fie dulce, nu supărătoare. Calitățile vocii se pot dezvolta, ca toate celelalte, printr-o îngrijire bună, iar neglijența le diminuează. Pentru o pronunțare corectă trebuie să avem în vedere uniformitatea vocii, adică să săltăm și să coborâm vocea la intervale uniforme. Varietatea vocii constă în înlăturarea monotoniei și conformarea vocii cu natura subiectului tratat (*Omiletica*, p. 246);

d. Gesturile. Gesticulația inteligentă și prudentă are mare importanță în oratorie, pentru că ea exprimă, chiar fără vorbe aproape totul. Frumusețea discursului rezultă și din gesturi și din mișcarea corpului. De aceea Demostene obișnuia să-și pregătească acțiunea, privindu-se într-o oglindă mare (*Omiletica*, p. 246);

e. Expresia feței (fizionomia) are un rol important în activitatea oratorică, deoarece este oglinda sufletului. Spre fața oratorului se îndreaptă atenția ascultătorilor, la ea privesc ochii tuturor, înainte de a deschide gura predicatorul. Elocința vorbitorului trebuie să se arate și prin elocința feței: aceasta să fie nesilită, modestă, iar expresia ei să fie în acord cu cuprinsul cuvântării. Privirea ochilor să fie naturală și corespunzătoare stărilor sufletești. Nu este îngăduit predicatorului ca să țină ochii puțin sau complet închiși și nici să aibă o privire rătăcită și căutătoare peste ascultători (*Omiletica*, p. 248);

f. Măinile. Limbajul mâinilor a fost foarte mult studiat de retorica antichității. „Celelalte părți ale corpului ajută pe vorbitor, dar mâinile vorbesc ele, însele”- spune Quintilian. Cu ele cerem, promitem, chemăm, concediem, amenințăm, implorăm, ne exprimăm groaza, prin ele întrebăm, negăm; prin ele ne manifestăm bucuria, întristarea, îndoiala, mărturisirea... De aceea, în diversitatea atât de mare a vorbirii tuturor neamurilor și popoarelor, gesturile mâinilor sunt vorbirea comună a tuturor oamenilor” (*Omiletica*, p. 249). Predicatorul trebuie să țină seama de importanța mișcării mâinilor și de înțelesul acestor mișcări, în vorbire, dar și aici trebuie să arate prudentă și să fugă de abuzuri. Înainte de a rosti cuvântarea în biserică, este bine ca predicatorul s-o rostească singur, la masa lui de lucru, memorizând-o și exersând gesturile pe care are să le facă atunci când va vorbi în public. El nu trebuie să uite niciodată dictonul grec: nimic peste măsură (*Omiletica*, p. 250);

g. Ținuta corpului și cea vestimentară:

- ținuta corpului să fie naturală și în totală armonie cu solemnitatea cu care se rostește cuvântul Domnului. Mișcările corpului trebuie să fie foarte moderate și expresive, adică să însoțească gândurile și sentimentele vorbitorului, dar să reflecte calmul și buna așezare sufletească, iar nu nervozitate și neastâmpăr. „Predicatorul să stea pe amvon sau în fața altarului, având ținuta corpului dreaptă, nici strâmbă. Nici piezișă și să aibă grijă, ca aproape toți ascultătorii să fie în fața lui. Să se ferească de ținuta țeapănă sau de legănarea capului când vorbește”; ținuta vestimentară cu care se prezintă în fața ascultătorilor trebuie să fie distinsă: nu se cere eleganță sau modă în îmbrăcămintea preotului, ci *curățenie, modestie* și bună rânduială. Nu se cere preocupare unică pentru îmbrăcămintă și încălțăminte, dar nici nu se îngăduie neglijență, dezgustare pentru ochii ascultătorilor (*Omiletica*, p. 251).

Volumul de predici pe care îl supunem atenției este intitulat de părintele Petrescu cum nu se poate mai simplu și mai sugestiv: *Explicarea Apostolelor duminicale* (București, 1975), adăugând apoi, ca subtitlu: *Manual pentru Seminariile teologice*, stabilind prin aceasta, de la bun început, care este publicul țintă al cărții, după cum mărturisește, de altfel, chiar în *Cuvântul înainte*: „Primii destinatari ai acestui manual sunt elevii Seminariilor teologice, dar la aceștia se pot adăuga și studenții Institutelor teologice, și preoții, slujitori și predicatori în Biserică” (*Cuvânt înainte* la vol. *Explicarea Apostolelor duminicale. Manual pentru Seminariile teologice*, p. 5).

Autorul a intuit nevoia prioritară de cunoaștere a elevilor și chiar a preoților, în ceea ce privește studiul Noului Testament: „Acest manual era absolut necesar pentru studiul biblic al Noului Testament în Seminariile teologice și, de aceea, Prea Fericitul Patriarh Justinian... a împlinit și de data aceasta o mare cerință didactică, prin hotărârea de a tipări manuale școlare pentru învățământul teologic” (*Cuvânt înainte* la vol. *Explicarea Apostolelor duminicale. Manual pentru Seminariile teologice*, p. 5).

Deși se prezintă sub forma unui manual, cuprinde 50 de omilii exegetice, care nu sunt altceva decât un material „de-a gata”, deosebit de util în valorificarea omiletică a pericopelor apostolice, ignorate în general în predică. Observăm acrvia explicațiilor, care merg până la amănunt, inclusiv cu privire la precizările etimologice și bibliografice, așa cum întâlnim în expunerea părintelui autor referitoare la expresia paulină: „Cel ce nu iubește pe Domnul să fie anatema” (*I Corinteni* 16, 22): „El mai adaugă un blestem sau o imprecăție <<anatema>> (ἀνάθεμα) pentru <<cel ce nu iubește pe Domnul>>. Aceasta este o amenințare pentru toți corintenii care n-ar voi să înlăture abuzurile pe care Apostolul le-a semnalat în cuprinsul Epistolei. Aceasta ar dovedi cu prisosință că ei nu iubesc pe Domnul, ci pe diavolul. Cuvântul <<anathema>> este traducerea grecească de către Septuaginta a cuvântului ebraic <<hélem>>, care indică un lucru sau o persoană sortită distrugerii, pieirii (cf. *Levitic* 27, 28-29; *Deuteronom* 7, 26; *Iosua* 6, 17; *Galateni* 1, 8-9). Corintenii trebuiau să înțeleagă, deci, că îi așteaptă pieirea, dacă nu se întorc de la rele” (*Explicarea Apostolelor duminicale...*, p. 164).

Este de remarcat faptul că folosește o limbă îngrijită, un vocabular ales, bogat și variat, reușind să exprime clar și convingător ceea ce a gândit și a simțit. Evitând neologismele, pledează pentru un limbaj accesibil, natural, într-un cuvânt, liturgic (bisericesc). Nu sesizăm abundența figurilor retorice, ba chiar acestea lipsesc cu desăvârșire din frazele bogate, explicative, al căror scop imediat nu este în mod necesar impresionarea auditoriului, ci tâlcuirea cât mai temeinică, verset cu verset, a pericopei apostolice. Autorul nu folosește în scrierile sale figuri de stil, în schimb, explică orice figură de stil, orice formă sintactică biblică, orice cuvânt polisemantic întâlnit în textele pericopei, cum vedem, de pildă în *Explicarea Apostolului din Duminica a II-a (a Tomii): Fapte V, 12-20*: „<<Cuvintele vieții acesteia>>, expresia finală a pericopei acesteia, sunt o metonimie și o metaforă în același timp, prin care trebuie să înțelegem întreaga operă de mântuire săvârșită de Mântuitorul” (*Explicarea Apostolelor duminicale...*, p. 22).

2.2.9. Arhim. Veniamin Micle. Duhovnic al Mănăstirii Bistrița-Olteană, fost profesor la Seminariile din Craiova și București, remarcabil predicator, părintele arhimandrit Veniamin Micle a îmbogățit literatura omiletică românească cu studii de valoare excepțională, tipărite în două cărți: *Inițieri catehetice* (Mănăstirea Bistrița, 1993) și *Trepte spre Amvon* (Mănăstirea Bistrița, 1993). Prin aceste studii, autorul se dovedește a fi unul dintre cei mai buni specialiști în domeniul catehetic și omiletic, comparabil cu oricare dintre profesorii universitari (Pr. Vasile Gordon, *Introducere în Omiletică...*, p. 218).

Volumul *Trepte spre Amvon* cuprinde un colaj de studii omiletice, dintre care semnalăm: *Propovăduirea cuvântului lui Dumnezeu în lumina învățaturii Bisericii Ortodoxe; Cuvântul lui Dumnezeu și Sfintele Taine în Biserica Ortodoxă; Citirea și interpretarea Sfintei Scripturi, după omiliile Sfântului Ioan Gură de Aur; Primul tratat de omiletică tipărit în limba română; Pregătirea duhovnicească a predicatorului*.

Ne reține atenția în chip deosebit capitolul intitulat „Primul tratat de omiletică tipărit în limba românească”. Este vorba de *Retorica sau învățătura și întocmirea frumoasei cuvântări, acum întâi izvodită pe limba românească, împodobită și întemeiată cu pildele vechilor filosofi și dascăli bisericești. La Buda s-au tipărit, în crăiasca tipografie orientalicească a universității Peștii, 1878*. Reluând cercetările făcute asupra acestei lucrări de istorici, filologi și preoți de renume ca: Ioan Lupaș, C. Daicoviciu, Dumitru Belu, părintele autor scoate la lumină acest prim tratat de Omiletică în limba română spre încunoștiințarea

tuturor celor interesați în domeniu. Problematika cea mai dificilă se leagă de precizarea numelui autorului care - după toate cercetările - este Ioan Piuariu Molnar, cunoscutul cărturar umanist transilvan, finul celebrului „Popa Tunsu” din Sadu (Sibiu). După toate analizele, părintele Veniamin concluzionează că această *Retorică* este întocmită „după o carte de specialitate grecească” (*Trepte spre Amvon*, p. 143).

Părintele autor a mai publicat, de-a lungul timpului, în revistele „Glasul Bisericii” și „Mitropolia Olteniei” diverse *cuvântări tematice* cu conținut moral, dogmatic, misionar sau istoric, alături de panegirice, dovedindu-și, astfel, talentul predicatorial și vocația omiletică de excepție. În ceea ce privește *structura predicilor*, observăm că ea este una clasică, cuprinzând cele trei părți obișnuite: introducerea, tratarea și încheierea. De obicei întinzându-se pe o pagină, uneori enunțând, chiar din primul rând, tema propusă spre dezbatere și cuprinzând informație biblică abundentă, *introducerea* are drept scop captarea atenției auditoriului. Începutul *Predicii la duminica a XXIII-a după Rusalii*, de pildă, sugerează încă din început tema: rugăciunea, continuând cu date scripturistice despre istoricul și însemnătatea rugăciunii pentru creștini: „Mijlocul cel mai simplu și mai potrivit, prin care credincioșii intră în legătură cu Dumnezeu, este rugăciunea. Ea se înalță ca parfumul binemirositor al florilor către Făcătorul cerului și al pământului, Părintele și purtătorul de grijă al tuturor, căruia îi descoperă bucuriile, durerile și aspirațiile morale și spirituale, care frământă sufletul în lumea aceasta. Considerată ca cel dintâi dar al lui Dumnezeu, prin care se dobândesc toate darurile (Sfântul Ioan Gură de Aur), rugăciunea s-a născut odată cu omul. Despre ea mărturisesc primele pagini ale Sfintei Scripturi, unde citim despre Cain și Abel că au zidit altare și au adus jertfă și rugăciune lui Dumnezeu, față de Care se simțeau dependenți, în calitate de creaturi ale Sale (*Facere* 4, 3-4). Ana, femeia lui Elcana, din Efraim, <<s-a rugat Domnului cu sufletul întristat și a plâns amar<>> (*I Regi* 1, 10), ca să o binecuvânteze cu nașterea unui copil. De asemenea, proorocul Ieremia îndeamnă poporul zicând: <<Căutați binele țării și rugați-vă Domnului pentru ea, că de propășirea ei atârână și fericirea voastră>> (*Ieremia* 24, 7)” (*Predică la duminica a XXIII-a după Rusalii*, p. 508).

Constatăm că *tratarea* decurge firesc din introducere, cuprinzând explicarea pe larg a temei anunțate, argumentarea ideilor expuse, prin citate scripturistice, dar și din Sfînții Părinți ai Bisericii Ortodoxe. În cazul *Predicii la Duminica a XIII-a după Rusalii*, tratarea constă în combaterea celor care consideră lumea o vale a plângerii sau un loc de pedepsire a omului: „Contrar acestor concepții greșite, învățătura noastră ortodoxă, întemeiată pe Revelația divină desăvârșită, făcută nouă de Însuși Iisus Hristos, o aseamănă cu o vie. Ce este mai frumos și mai încântător decât o vie, adică o podgorie bine îngrijită, săpată, împrejmuată și cultivată de minți luminoase și brațe harnice?”. Subliniind necesitatea colaborării omului cu Dumnezeu, pe care o aseamănă cu lucrul în via sădită de Stăpânul, autorul grăiește: „De fapt, acesta este scopul omului dovedit de Însuși Dumnezeu, Care, după ce a făcut <<din pământ toate fiarele câmpului și toate păsările cerului, le-a adus la Adam, ca să vadă cum le va numi; așa ca toate ființele vii să se numească precum le va numi Adam>> (*Facere* 2, 19). Deci omul apare ca un partener al lui Dumnezeu în opera creatoare a lumii” (*Predică la duminica a XIII-a după Rusalii*, p. 231).

Încheierea reprezintă aproape de fiecare dată un îndemn, un sfat sau un rezumat al celor spuse în tratare, așa cum vedem de pildă în *Predica la Duminica a XXIII-a după Rusalii*: „Pericopa evanghelică de astăzi ne spune ceva și mai mult: chiar dacă nu-L înțelegem pe Iisus Hristos în toată măreția Sa dumnezeiască, chiar dacă nu reușim să-L vedem în toată strălucirea Sa, din cauza umbrei păcatului care ne acoperă ochii sufletului, nu trebuie să-L considerăm un chinuitor, ca omul îndrăcit din ținutul gherghesenilor. Să nu credem că El vine să ne tulbure liniștea existenței noastre sau să ne împiedice de-a ne realiza personalitatea. Să nu cerem ca demonii împlinirea numai a intereselor egoiste și ajutorul să facem rău semenilor noștri. Să nu cerem să plece de la noi, dacă nu ne-a satisfăcut dorințele personale, ci cu inima

smerită, curată și bună să-L rugăm să ne primească pururi în preajma Lui, pentru că El este lumina, adevărul, viața și mântuirea sufletelor noastre. Amin” (*Predică la duminica a XXIII-a după Rusalii*, p. 512).

În ceea ce privește *stilul cuvântărilor* sale, arhimandritul Veniamin Micle folosește diverse figuri retorice, dintre care amintim: *comparația*: „viața credinciosului devine curată ca raza soarelui”, „harul lui Dumnezeu curge ca un izvor de apă limpede de la altarul Bisericii lui Iisus Hristos”; *inversiunea*: „această sublimă învățătură”; *antiteza* dintre „dobândirea fericirii raiului” și „căderea în muncile nesfârșite ale iadului” etc. Se remarcă forța de convingere pe care o emană cuvântările sale, ce au ca fundament textul scripturistic și constituie exemple vii de propovăduire a învățaturii Evangheliei Mântuitorului nostru Iisus Hristos, nu într-o formă abstractă, ci concretă, legată de realitățile vieții credincioșilor și de aspirațiile lor religios-morale.

2.2.10. Pr. prof. Ioan Bunea, fost deținut politic (1959–1964), profesor la câteva licee de renume din Cluj și Turda, în ultima parte a vieții profesor la Seminarul Teologic din Cluj. A publicat foarte multe predici în periodicele bisericești, și, de asemenea, studii omiletice, între care se remarcă *Opera omiletică a lui Samuil Micu* („Mitropolia Ardealului”, 7-9/1978, pp. 494-510). Reținem două cărți de predici, cu largă răspândire, mai ales prin Ardeal: *Predici la duminici și sărbători* (Cluj-Napoca, 1983) și *Cuvinte de învățătură la botez, cununie și înmormântare* (Cluj-Napoca, 1986, ed. a II-a Cluj-Napoca, 2003, ed. a III-a Cluj-Napoca, 2013). Ultima carte de predici este unica de acest fel în a doua jumătate a secolului al XX-lea.

Din acest volum, pentru exemplificare, ne reține atenția paraneza intitulată *Cuvânt de învățătură la cununie*, în care autorul, referindu-se la scopul principal al căsătoriei – ajutorul reciproc al soților pentru dobândirea mântuirii – face următoarea afirmație: „Căsătoria este și vocație, este un act conștient. Ea nu se înfiripă oricum, între doi trecători, pe baza unei simple atracții dintre sexe, ci presupune un factor mai profund și superior, care învinge orice adversitate și vizează țeluri mult mai înalte decât cele biologice. La fel, dacă dictatele rațiunii ar prezida sublimul act al căsătoriei, ea nu s-ar mai face niciodată. G. Papini definea căsătoria ca pe o făgăduință de fericire și o învoire cu martirajul, adică, de o parte, te încântă cu bucuriile ei, iar, de altă parte, îți pune în față greutățile mari pe care le contractezi prin acceptarea ei. Rațiunea egoistă, cântărind situația, nu l-ar încuraja pe om la săvârșirea ei. Totuși, omul cu chemările lui tainice, este stăpânit de o altă putere care îl determină să acționeze hotărât în alegerea celui sau celei ce-i va aduce împlinire, de forța morală a iubirii, care „nu caută ale sale” (*I Corinteni* 13, 5). Alegerea soției sau soțului este mai mult o problemă a inimii, a cărei logică este inaccesibilă minții noastre. În cazul dat, situația a fost admirabil prinsă în credința romanilor, care susțineau că atunci când zeii creează o inimă omenească, o taie în două părți și amândouă părțile le așază în câte un trup omenesc, bărbat și femeie. De la creare începând, aceste două jumătăți de inimă se doresc una pe alta și atâta se caută până se găsesc. Când se găsesc, trăiesc în deplină bucurie, pentru că se plinesc reciproc” (*Cuvinte de învățătură la botez, cununie ...*, p. 34) .

*

Trebuie amintit și faptul că în perioada pe care am parcurs-o (1948-1989) câteva centre eparhiale au publicat culegeri de predici, deosebit de utile: *Ieșit-a semănătorul* (1974) și *Culegere de predici (la cununii și înmormântări)*, 1984), ambele la Timișoara, și *Lumină din Lumină* (1985), la Sibiu. Sute de predici au apărut în cele cinci reviste „mitropolitane”, mai ales în „Glasul Bisericii” de la București.

VI.2.3. Perioada 1989-2014. Un mare dar pe care l-am primit după decembrie 1989 a fost acela al libertății cuvântului și al libertății de acțiune, după ce mai bine de patruzeci de ani, orice încercare de a face o lucrare sistematică și de anvergură pentru afirmarea Bisericii și a învățaturii sale în societate și în lume fusese stopată, redusă sau de-a dreptul interzisă,

datorită vigilenței securității omniprezente. Astfel, libertatea dăruită de Dumnezeu după Revoluția din 1989, prin multe jertfe, în special ale tinerilor, a oferit Bisericii șansa ieșirii din marginalizare și umilire, precum și posibilități multiple de a-și amplifica și intensifica lucrarea ei sfântă, misionară și mântuitoare în societatea românească de azi (†Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Dăruire și dăinuire. Raze și chipuri de lumină din istoria și spiritualitatea românilor*, p. 232).

Se poate spune, în sfârșit, lucrurilor pe nume, se poate predica în orice loc, nu numai în biserici. Poate nu întotdeauna și peste tot s-a fructificat corespunzător această libertate, unii predicatori înțelegând greșit că a fi liber să vorbești înseamnă să spui orice și oricum. Revigorarea lucrării omiletice a preoțimii se situează, astăzi, în unul din primele rânduri ale interesului general. E vorba nu numai de edificarea propriilor noștri credincioși asupra adevărilor de credință, dar și de rezistența noastră în fața prozelitismului sectar, pe un fond în care agresorul e foarte bine pregătit. Predicatorul de azi trebuie să vină la Amvon cu „lucruri tari”, cum spunea părintele Galeriu, tari nu în sensul de a căuta subiecte șocante, ci că ascultătorii nu se mai mulțumesc cu „retorici ieftine și floricele”, după cum afirma un alt mare predicator, mitropolitul Antonie al Ardealului (*Vocație și misiune creștină în vremea noastră*, p.163).

Cu excepția unor minusuri – implicarea predicii în sfera politicului și propovăduirea unor chestiuni personale – remarcăm cu bucurie că propovăduirea a cunoscut în general o reală înviorare, dovadă și numărul însemnat de cărți de predici, cursuri și manuale de Omiletică, teze de doctorat și studii publicate în această perioadă, unele prin reeditare, altele în ediții noi. Facem mențiunea că alături de volumele apărute între 1990-2000 vom prezenta și operele predicatorilor care au activat între 1948-1990, dar care, din păcate n-au văzut lumina tiparului decât după decembrie 1989, precum și ale celor care s-au ostenit cu propovăduirea în perioada 1989-2000, însă lucrările au apărut după anul 2000.

4.1. Reprezentanți de seamă, volume de predici, teme și idei reprezentative (prezentare selectivă). Dintre autorii din această ultimă etapă a propovăduirii de la sfârșitul sec. al XX-lea și începutul sec. al XXI-lea nominalizăm⁵¹: Patriarhul Teoctist Arăpașu (1915-2007), Arhim. Ilie Cleopa (1912-1998), Mitropolitul Dr. Antonie Plămădeală (1926-2005), Arhid. prof. dr. Petru I. David (1938-2003), Monahul Nicolae Steinhardt (1912-1989), Preafericitul Părinte Dr. Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române (n. 1951), Pr. Boris Răduleanu (1905-1990), Prof. dr. Teodor M. Popescu (1893-1973), Arhim. Teofil Părăian (1929-2009), Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu (n.1932), Pr. prof. dr. Vasile Mihoc (n. 1948), Mitropolitul Bartolomeu Anania (1921-2011), Pr. prof. dr. Constantin Galeriu (1918-2003), Arhim. Sofian Boghiu (1912-2002), Pr. prof. dr. Vasile Gordon (n. 1954).

4.1.1. Patriarhul Teoctist Arăpașu. Cel de-al cincilea patriarh al Bisericii Ortodoxe Române este autorul unei remarcabile opere scrise, alcătuită de-a lungul a peste cinci decenii. A publicat 18 volume din lucrarea *Pe treptele slujirii creștine* (București, 1986-2006) și trei volume cu titlul *Slujind altarul străbun* (București, 1992), *Umblați neîncetat în Adevăr* (București, 2004) și *Conștiința vie a slujirii preoțești* (București, 2005), care împreună însumează peste 1500 de titluri și mai mult de 7000 de pagini, o adevărată frescă a Bisericii noastre în cei peste 57 de ani de slujire arhierască. Aceste volume cuprind Pastoralele chiriarhale adresate credincioșilor la marile sărbători ale Crăciunului și Paștelui, omiliile, catehezele și meditațiile rostite în catedrale sau în alte biserici, din eparhie sau din țară ori în diaspora ortodoxă, cuvântările prilejuite de aniversări bisericesti și naționale, de întâlniri internaționale, de evenimente aniversare din viața sa, precum și mesajele și interviurile acordate cu diferite ocazii.

⁵¹ Așa cum am menționat la începutul capitolului, precizăm și aici că ordinea nominalizării este cea în care au apărut volumele de predici.

Nu lipsesc, de asemenea, parenezele simple, rostite ocazional în cadrul unor slujbe la care predica zilei a fost rostită de un alt slujitor. Prin aceste intervenții, puncta întotdeauna anumite chestiuni semnificative, însă dădea și îndrumările necesare, cu autoritatea pe care i-o conferea slujirea patriarhală. Așadar, în comparație cu celelalte genuri ale predicii folosite potrivit tradiției noastre omiletice, constatăm că genul parenetic a fost utilizat de Părintele Patriarh cel mai frecvent. Această prioritate evidentă este explicabilă prin natura demnității patriarhale, întrucât prilejurile rostirii cuvântărilor ocazionale sunt foarte frecvente pentru Întâistătătorul unei Biserici.

Volumul *Conștiința vie a slujirii preoțești* cuprinde o salbă de 55 de predici și cuvântări, număr deloc ales întâmplător, fiind de fapt o colecție aniversară în cinstea celor 55 de ani de slujire arhierescă a vrednicului patriarh, eveniment ce a fost evidențiat în anul 2005, anul publicării volumului. Așezate în ordinea cronologică a rostirii lor, cuvântările reunite în această carte cuprind perioada anilor 1950-2005.

Tematica. Pe parcursul cuvântărilor prezentate mai sus, Părintele Patriarh a avut în vedere o gamă variată de teme de reflecție, atât cu caracter practic, cât și duhovnicesc. Dintre numeroasele subiecte pe care le-a dezbătut în predicile volumului de față, evidențiem: despre *înviere și adevărata viață, pace, sfințenie* etc. Unele cuvântări tratează anumite coordonate ale *dialogului ecumenic și interortodox*, despre *organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, relațiile dintre Biserică și Armată*, despre *preoție, ființa și rostul Bisericii, învățământul teologic, rolul religiei ca materie de învățământ în școala românească, iubirea și iertarea*. Majoritatea parenelor tratează fie direct, uneori tangențial, teme pastorale despre rolul și misiunea preoțească în lume.

Originalitatea. Prin prisma faptului că cele 55 de pareneze au fost reunite într-un volum omagial dedicat celor 55 de ani de slujire arhierescă a Patriarhului Teoctist, se poate afirma cu tărie că aceasta este o trăsătură a originalității cuvântărilor. Pe de altă parte, ceea ce surprinde pe cititor încă de la prima lectură este accesibilitatea mesajelor transmise cu acest prilej, adaptarea informațiilor, fără a le minimaliza importanța. Pe scurt, atât cititorul cu o vastă cultură teologică precum și cel fără o prea mare pregătire în acest domeniu pot pricepe gândurile și preocupările nonagenarului patriarh, adormit întru Domnul.

Frazele bogate în metafore, măiestria îmbinării cuvintelor într-o limbă autentic românească, pură, împletită cu bogățiile teologice exprimate, fac din cuvântările Patriarhului Teoctist adevărate surse de inspirație omiletică. Stilul cuvântărilor este unic, cu uluitoare frumuseți de limbă, în care cuvintele vechi, neaoș românești, răsar la tot pasul, ca niște perle, în care figurile de stil – comparațiile, epitele – și diminutivele abundă. Este o fericită exprimare în limba literară românească, având izul arhaic al limbajului bisericesc al Sfintelor Liturghii, înmiresmat de graiul vechilor cazanii și cronici, limpede ca izvorul cristalin al apelor de munte, din care nu lipsesc cu totul nici neologismele, însă potrivit, cuminte și nuanțat folosite.

4.1.2. **Arhim. Cleopa Ilie** este unul dintre cei mai cunoscuți duhovnici pe care i-a avut România, autodidact, stareț o vreme la Mănăstirea Sihăstria – Neamț. A suferit prigoane în vremea comunismului, deosebit de râvnitor în plan misionar duhovnicesc, apreciat mai ales pentru dialogurile vii și substanțiale în conținut (scripturistic și patristic) cu pelerinii care îl căutau fără încetare. A lăsat literaturii bisericești mai multe volume de cărți, între care și cu predici diferite: *Predici la praznice împărătești și la sfinții de peste an* (Roman, 1986; Iași, 2010), *Predici la duminicile de peste an* (Roman, 1990; 1996, Iași, 2010), *Urcuș spre înviere. Predici duhovnicești* (M-reă Sihăstria, 1991; Iași, 1992, 1998, 2003, 2013), *Predici la sărbătorile de peste an* (București, 2001). Parcurgând aceste cărți de predici, recunoaștem, fără mare greutate, stilul preferat al părintelui Cleopa, acela de a utiliza, la fiecare pas, Sfânta Scriptură, cu texte foarte bine alese și rânduite corespunzător. Recurgem la o mică ilustrare. În

predica la duminica a IX-a după Rusalii - *Despre Sfânta rugăciune* – observăm câteva strategii specifice:

- *Urmările rugăciunii făcute cu îndoială și cu puțină credință:* „În vreme de primejdie și ispită nu te ajută decât în parte. Oare nu tot așa se roagă mulți din credincioșii noștri? Doamne, dacă ești Tu cu adevărat în cer și în inima mea, ajută-mi să vin la Tine! Ajută-mi să fac minuni în numele Tău! Ajută-mi să reușesc la examene, la servicii! Ajută-mi să biruiesc pe vrăjmașii mei și-mi împlinește dorința mea! O asemenea rugăciune făcută cu îndoială, fără credință vie, din interes și mai mult pentru lucruri pământești, nu este primită la Dumnezeu și cu greu ni se împlinește cererea. Să fugim de o asemenea rugăciune lipsită de credință, îndoielnică, pe care o facem numai la nevoie, când apa necazurilor ne este până la gură! Da, să ne rugăm pentru orice avem nevoie în viață, dar mai întâi să mulțumim lui Dumnezeu pentru toate darurile ce ni le-a dat; apoi să-L laudăm că în veac este mila Lui și apoi să-i cerem iertarea păcatelor și mântuirea. La urmă să cerem Domnului și cele de nevoie vieții și să zicem: Doamne, facă-se voia Ta!” nu voia mea, precum ne învață <<Tatăl nostru>>” (*Predici la duminicile de peste an*, ed. II-a..., p. 128);

- Sfinții Părinți numesc *rugăciunea de noapte* „de aur” pentru că noaptea mintea se poate ruga fără gânduri și imaginații. În schimb, *rugăciunea de dimineață* o numesc „de argint” fiind amestecată cu oarecare griji și gânduri, iar *cea din timpul zilei* o numesc „de aramă” pentru mulțimea grijilor și a gândurilor pământești care slăbesc mult puterea rugăciunii.

4.1.3. Mitropolitul Antonie Plămădeală. Dotat cu evidente însușiri sufletești, de rafinat gânditor, cu o logică impecabilă și o rară putere de discernământ, posedând un bogat potențial spiritual nativ și dobândit de-a lungul vremii prin studiu și cercetare, Mitropolitul Antonie Plămădeală s-a făcut cunoscut ca un distins predicator al Bisericii noastre Ortodoxe în demnitatea sa arhierescă, făcând din slujirea liturgică prilej de neîncetată propovăduire, preocupare sfântă care l-a onorat, tocmai pentru că predica o înțelegea ca o lucrare și un act de credință și de cultură.

A învățat și a vorbit mereu frumos, cu conținut și cu har, fără să spună vreodată banalități sau lucruri de complezență, ca să umple doar timpul sau să repete idei prea cunoscute. Cuvântările sale au fost mereu pline de miez și îmbrăcate într-o frumoasă haină stilistică. A vorbit mereu cu competență și autoritate, atât în ședințele Sfântului Sinod, cât și în fața credincioșilor din locurile unde a păstorit, adică în catedrala patriarhală, în cea episcopală de la Buzău sau în cea de la Sibiu, ca și în toate bisericile unde a slujit ca arhieru, umplând de admirație pe ascultătorii săi. Mitropolitul Antonie vorbea cu o stăpânire de sine și siguranță rar întâlnite, care proveneau din cultura sa vastă și care l-au impus ca pe un mare orator bisericesc (Pr. N. Necula, *Mitropolitul Antonie Plămădeală al Ardealului, Crișanei și Maramureșului – model de ierarh, ecumenist și om de cultură*, p. 16).

Cele două cărți de predici: *Tâlcuri noi la texte vechi* (Sibiu, 1989; 1996, editura Axios SRL; 2011, editura Sophia) și *Cuvinte la zile mari* (Sibiu, 1989; 2009, editura Sophia), volumele de cuvântări ținute în diverse ocazii, cum ar fi: *Preotul în Biserică, în lume, acasă* (Sibiu, 1996), *Biserica în mers* (Sibiu, 1999) și *Cuvinte duhovnicești* (Sibiu, 2000), ca și pastoralele trimise la marile sărbători ale Nașterii și Învierii Domnului, sunt dovada de netăgăduit a calității sale de mare orator bisericesc.

După opinia părintelui profesor Sebastian Șebu, predicile Înalțului Antonie pot fi împărțite în didahii, omilii și predici catehetice, ca o consecință a intenției Î.P.S. Sale de a învăța, analiza și a catehiza, mai ales sub regimul ateist în care au fost rostite (Pr. Sebastian Șebu, *Din activitatea învățătoarească a mitropolitului dr. Antonie Plămădeală*, p. 403).

Tematica predicilor. Volumul *Cuvinte la zile mari*, cuprinde teme raportate la praznicele împărătești, cele mai multe la Nașterea și Învierea Domnului. Cel de-al doilea volum, mai răspândit și mai utilizat, *Tâlcuri noi la texte vechi*, include în general teme

morale: iertarea, iubirea, recunoștința, discernământul, păcatul, pocăința, sfințenia, etc., dar și teme dogmatice: mântuirea, Hristos-Mântuitorul, moartea, învierea, lucrarea Sfântului Duh, ș.a., legate de pericopele evanghelice din duminicile respective. Aceste teme sunt sugerate de înseși titlurile predicilor pe care autorul le-a dat, titluri formulate în mod sugestiv, unele originale și fascinante de-a dreptul: *Dileme aparente-opțiuni categorice* (Duminica a treia din Postul Mare), *Lecție de logică într-o școală de orbi la minte* (Duminica orbului), *Dispută la nivel înalt în pustia Quarantaniei* (Duminica după Botezul Domnului), *Ușor de zis, dar nu de către oricine* (Duminica slăbănogului), *Logica nicodimică - logica imediatului terestru* (Duminica dinaintea înălțării Sfintei Cruci), *Nu ai om?-ai Dumnezeu!* (Duminica a IV-a după Paști), *La Gadara: eșec sau biruință?* (Duminica a V-a după Rusalii), *Lacrima inimii –cheia împărăției* (Duminica după Botezul Domnului), *Cuvinte de plumb pe o inimă de durere* (Duminica a XVIII –a după Rusalii), *Urme pe nisip* (Duminica a XXXI-a după Rusalii) etc..

În cuvântul rostit în catedrala din Sibiu, la 11 iunie 1983, intitulat *Cei care au râvnă pentru Dumnezeu, dar fără pricepere*, nu doar analizează poziția tragică în care se găsesc cei cu râvnă lipsită de pricepere, adică, cei care caută prin toate mijloacele să-i ademenească pe creștinii ortodocși să vină la ei, ci oferă și răspuns la întrebarea: ce înseamnă să ai râvnă cu pricepere?: „Înseamnă, în primul rând, a urma rânduilele cele statornicite de Biserică dintru început, și verificate de-a lungul a două mii de ani, până astăzi, ca fiind rânduile bune; înseamnă a urma ceea ce au crezut moșii și strămoșii noștri, credința în care au murit și au trăit ei până în zilele noastre... a avea râvnă către Dumnezeu cu pricepere, înseamnă, așadar, a urma învățătura cea dreaptă, lăsată și transmisă prin Biserică, de-a lungul veacurilor tuturor creștinilor” (*Tâlcuri...*, p. 202).

La *Duminica a VIII-a după Rusalii*, autorul rostește o cuvântare intitulată sugestiv *Dați-le voi să mănânce*, în care descoperă adevărul de credință privind Sfânta Tradiție, care, în cazul de față, se identifică cu întreaga învățătură a Domnului propovăduită celor din pustiu în cursul unei zile întregi și pentru care întreabă: „cum de mai îndrăznesc unii să se ridice împotriva Tradiției, adică a cuvintelor și învățăturilor rămase nescrise și transmise oral? Și continuă, adică cum? Mântuitorul a vorbit o zi întreagă, și o zi întreagă a repetat doar cele șapte versete reținute de evanghelist? E în afară de orice îndoială că a vorbit mult, dar pe evanghelist l-a impresionat minunea... Pe aceasta a notat-o el... Dar unele din învățăturile sale au rămas totuși. Acestea sunt Tradiția” (*Tâlcuri...*, p. 317).

În cuvântarea intitulată *Logica nicodimică*, axată pe relatările Sfântului Evanghelist Ioan despre întâlnirea Mântuitorului cu Nicodim, autorul arată că prin „nașterea din nou”, din apă și din Duh, se înțelege nașterea prin Botez, nașterea la creștinism : „Cu apa ne spălăm necurăția din afară, cea materială. Și e de înțeles de ce apa poate deveni și simbol al curăției spirituale. Curățirea spirituală este o curățire prin Duhul Sfânt. Ea înseamnă nașterea din nou a sufletului... De aceea noi, ortodocșii, facem Botezul cu apă, dar îndată administrăm pruncului Taina Mirungerii, pentru că prin ea transmitem noului botezat harul Sfântului Duh...” (*Tâlcuri...*, p. 79).

Praznicul Rusaliilor, care amintește de evenimentul întemeierii Bisericii prin nașterea primei comunități creștine, este pentru Î.P.S. Sa, un prilej de a adresa ascultătorilor învățături cu privire la înțelegerea adevăratei Biserici care își are începutul în ziua Cincizecimii și care-și continuă existența până astăzi, păstrându-și identitatea, rămânând aceeași, Biserica Ortodoxă: „Duhul Sfânt se coboară asupra noastră, mai ales când suntem împreună, când suntem în Biserică, când suntem în Biserică cea adevărată întemeiată de El atunci, nu într-alta. Nu într-una care se desparte de cea întemeiată la Cincizecime. Nu într-una care crede că poate interpreta, acum, în alt fel, învățăturile lui Hristos, decât le-au interpretat apostolii și ni le-au transmis nouă, din om în om, până în ziua de astăzi” (*Cuvinte la zile mari*, p. 268).

În Pastorală de la *Nașterea Domnului*, din anul 1981, mitropolitul cărturar dă un răspuns care vine să înlăture incertitudinile și întrebările oamenilor din toate timpurile, acela

că Fiul lui Dumnezeu, „va da în sfârșit răspunsuri la toate întrebările... Cel ce are toate răspunsurile, la toate întrebările posibile, Cel în răspunsurile Căruia nu mai poate exista nici o incertitudine, Cel care știe și spune adevărul, ultimul adevăr despre totul și despre toate, despre viață și despre moarte, și despre calea de urmat” (*Cuvinte la zile mari*, p. 28).

Cele două volume de predici, apărute la Sibiu în 1989 reprezintă o parte importantă din lucrarea sa predicatorială și reflectă o imagine reală a ceea ce a însemnat mitropolitul Antonie în domeniul propovăduirii cuvântului lui Dumnezeu, a răspândirii dreptei învățături de credință, a clarificării dogmei ortodoxe prin intermediul textului sfânt, pe care l-a tâlcuit cu o remarcabilă competență de teolog, dogmatist, misionar, exeget, dăruindu-l ca zestre ascultătorilor.

4.1.4. Arhid. prof. dr. Petru I. David. Unul dintre dascălii de teologie care au propovăduit cuvinte pline de emoții și au trezit sentimente alese în sufletele ascultătorilor, prin forța cuvântului și bogăția argumentelor, a fost și părintele profesor dr. Petre David, recunoscut de marea majoritate a preoților și a credincioșilor, dar mai ales de numeroasele serii de studenți teologi care i-au fost ucenici, ca un harnic stăruitor în via Domnului, atât la catedră, cât și la amvon. Activitatea omiletică s-a concretizat în volumul de predici *Caută și vei afla*, tipărit în mai multe ediții (Roman, 1990; Constanța, 1997; Alba-Iulia, 1998; Craiova, 2002), precum și în numeroasele predici publicate în revistele bisericești.

Atât prin formă, cât și prin conținut, lucrarea devenită de referință a fost apreciată mai ales de preoții din parohii, cât și de studenții teologi, care au găsit în cuprinsul ei un bogat material bibliografic, binevenit la alcătuirea predicilor, fapt ce a reclamat retipărirea ei.

Pe lângă faptul că este foarte variată, cuprinzând în mare parte problemele esențiale ale învățaturii de credință, *tematica predicilor* este tratată cu multă acribie, autorul remarcându-se ca teolog rafinat, dublat de o temeinică cultură generală și filosofică. Putem observa că temele prezentate au caracter moral, însă nu se limitează numai la predici morale, în sensul strict al cuvântului, încât în predicile sale apar și teme dogmatice, liturgice, istorice, apologetice și misionare. Toate sunt străbătute de învățătura de credință a Bisericii Ortodoxe.

În expunerea predicilor părintele David apelează la Vechiul și Noul Testament, la operele Sfinților Părinți Ioan Damaschin, Vasile cel Mare, Ioan Gură de Aur, Ipolit și Epifanie. Din literatura română remarcăm că valorifică pe Lucian Blaga, Mihai Eminescu, Ion Ghica, Gheorghe Asachi și Tudor Vianu. Din creațiile populare face referire la colinde, balada Miorița și legende populare. În privința literaturii universale observăm că autorul face trimitere la Sofocle, Dante Alighieri, John Milton, George Gordon Byron, Victor Hugo, Goethe, Lacordaire, Balzac, Francois Rabelais, W. Shakespeare, Dostoievski, J. J. Rousseau, Boyll, Heine, Jh. Kepler, John Milton.

Structura predicilor este similară. Fiecare din cele 132 de predici este precedată de un motto semnificativ, ales în majoritatea cazurilor din Noul Testament, din Evanghelia după Luca: *Bucurie va fi Nașterea Lui și va fi mare înaintea Domnului*; după Matei: *Poporul care umbla întru întuneric a văzut lumină mare*; după Ioan: *Adu-ți degetul tău și pipăie urmele cuielor... pune palma în coasta Mea și nu te mai îndoi, ci fii credincios...*; chiar dintr-un colind de Florii: *Pruncii cu stâlپări în mână, / Cântă cu toți împreună: / Osana dintru-nălțime / Că Hristos Împărat vine!*; din Epistola către Corinteni: *Pentru noi cei ce mergem pe calea mântuirii, Crucea este puterea lui Dumnezeu* și câteva din Vechiul Testament, mai ales din Pildele lui Solomon: *Știința și înțelepciunea este dăruită de Dumnezeu aleșilor Săi... și cine caută cercetarea iubește știința*.

Nu întâlnim formule de adresare, autorul lăsând la latitudinea celor cărora le sunt destinate să le introducă, atunci când este cazul, în funcție de locul și împrejurarea când sunt folosite: *în mănăstiri, în bisericile de mir, în diferite ocazii și chiar în dialogul cu cei de alte credințe sau cu fiii rătăciți de la sânul Bisericii-mamă*.

Introducerea este strâns legată de titlul și tema predicii și indirect de *motto-ul* inclus, relația cu acesta fiind mai subtilă și presupunând din partea ascultătorilor o bună cunoaștere a Sfintei Scripturi. Conținutul predicilor (*tratarea*) dezvoltă tehnica explicativă, demonstrativă, comparativă, toate specifice textului argumentativ. De exemplu, în *Cuvântarea despre Fericirii Augustin și Ieronim*, părinți pomeniți atât în Biserica Ortodoxă, cât și în cea Romano-Catolică, sunt considerați metaforic „doi stâlpi care au susținut edificiul comun” (*Caută și vei afla*, p. 471) al celor două biserici, insistând asupra rolului celor doi în „toate ramurile teologiei, în filosofie, în artă, în filologie, în morală, în conduită, în familie, în obște, în societate” (*Caută și vei afla*, p. 472). *Încheierea* are rolul de a emoționa ascultătorii, de a-i îndemna să urmeze învățăturile desprinse din predică, atât cu cuvântul, cât și cu fapta: „Să dăm chemare simțămintelor noastre, trăind prin fapte și gânduri bune Evanghelia împăcării și predica mântuirii. Așa vom ajunge la Taborul cel ceresc prin credință curată, prin nădejdea neclintită și dragostea sporită”. În alte cazuri predica se încheie cu o rugăciune: Simbolul Credinței, fragmente din Acatist sau cu citate din Sfânta Scriptură.

Stilul predicilor este cel bisericesc, liturgic, înțelegând prin acesta ansamblul mijloacelor pe care le-a folosit în vederea transmiterii mesajului evanghelic. Haina în care-și îmbracă cugetările și ideile cuprinse în predici este una densă, festivă, atât ca limbă, cât și ca stil. Dintre calitățile stilului predicilor sale remarcăm în primul rând *biblicitatea*. În fiecare predică se simte vibrând puternic duhul specific Cărților Sfinte. Autorul folosește în sprijinul învățaturii pe care o propovăduiește citate scripturistice, căutând să actualizeze Revelația divină în așa fel, încât credinciosul, prin puterea sa de înțelegere, să fie convins de ceea ce voiește Dumnezeu de la el.

Astfel, din întregul volum se desprinde atât de evident erudiția autorului și se remarcă, pe lângă utilizarea unor termeni aparținând limbajului bisericesc al „vechilor cazanii” (osândă, fățarnicie, izbăvire, a prohodî, a teologhisi, a prăznui grabnic, maică, obște, nelegiuiri, strădanie, slugărnice, neputincioși) care dau un parfum ușor arhaic scrierilor, faptul că este copleșitoare prezența neologismelor, care evidențiază că autorul stăpânește o vastă cultură: vestale, sibile, versant, plagă, egoism, compromițător, transcendental, metafizic, monograme, vocație, transplant, suprem, antropofizii.

4.1.5. **Monahul Nicolae Steinhardt**, cunoscut în cercurile intelectualilor mai ales ca scriitor, eseist, critic literar. Fost deținut politic, experiențele de închisoare fiind ilustrate în splendidul roman autobiografic *Jurnalul Fericirii*. În domeniul nostru are o singură carte, cu dimensiuni reduse, dar de o valoare excepțională: *Dăruind vei dobândi. Cuvinte de credință* (Baia Mare, 1992), care conține aproximativ 50 de predici, întru totul originale. Valoarea lor este remarcabilă, mai ales prin două calități speciale: *frumusețe literară și putere de convingere*. Practic, după opinia noastră, este una dintre cărțile cu fericit impact în rândurile intelectualilor, indiferent de vârstă și preocupări. Cei douăzeci de ani care au trecut de la apariția primei ediții a predicilor părintelui Nicolae Delarohia reprezintă un timp suficient de generos pentru a se face aprecieri întemeiate privind cuantumul și calitatea receptării, cu prioritate în spațiul eclezial, dar și în cel laic.

Până în clipa de față, volumul a mai cunoscut încă șapte ediții (1994, 1997, 1999, 2002 (Editura „Dacia”); 2006 (2 ediții: „Mt Rohia” și „Humanitas”); 2008 („Mt. Rohia”-„Polirom”), majoritatea dintre ele având superbul titlu *Dăruind vei dobândi*. Unele ediții beneficiază de prefete explicative, dar și de studii critice privind temele dezvoltate și strategiile stilistice, atât din cele tipărite sub îngrijirea părintelui Ioan Pinte, cât și din cele îngrijite de ostenitorii mănăstirii Rohia. Dintre toate se remarcă vizibil ediția din 2008 („Rohia”-„Polirom”), ediție care face parte din integrala N. Steinhardt, la care au ostenit exemplar părintele conf. dr. Ștefan Iloaie, regretatul scriitor Virgil Bulat și părintele egumen al Rohiei, arhim. dr. Macarie Motogna. Din punct de vedere omiletic, de mare utilitate ne este studiul introductiv de 18 pagini, semnat de părintele Ștefan Iloaie, cu titlul *Trăire și*

mărturisire creștină în eseurile teologice ale părintelui Nicolae Delarohia, în care, odată cu istoricul editării, beneficiem de o sumedenie de informații tehnice, dar și de aprecieri privind conținutul predicilor, temele, procedee stilistice etc. Avem de-a face, fără dubii, cu un studiu critic pertinent, deopotrivă omiletic și filologic, alcătuit cu migală, pasiune și competență. Ștefan Iloaie evidențiază la părintele Steinhart mai ales fericita îmbinare dintre predică și eseu, propriu-zis, dintre actul liturgic și cel literar. De aceea, socotim o datorie elementară să recomandăm acest studiu tuturor celor care doresc să înțeleagă argumentat locul monahului Nicolae în ierarhia omiletică românească.

Studiul introductiv este structurat pe un plan interesant și persuasiv, cu subtitluri sugestive și captivante: *Istoria unei editări*; *Eseul teologic al lui N.S.*; *Netăcuta convertire*; *Creștinismul mărturisitor al părintelui Nicolae*; *Stilul și limbajul cuvântărilor*. Pe scurt, monahul Nicolae este înfățișat ca un „predicator nonconformist” (atipic, am spune noi), dar teolog autentic și fin cunoscător al Scripturii, care „botează” pericopele evanghelice, dându-le nume dintre cele mai neașteptate (vezi cuprinsul volumului), propovăduitor al valorilor etice fără de care nu-i posibilă mântuirea, creator al unor expresii stilistice de mare frumusețe și vioiciune, care conferă textului scris un pronunțat nimb de oralitate. Practic, părintele Iloaie ne scutește de osteneala unor analize de conținut, tematice și stilistice, oferindu-ne, astfel, premisele să facem câțiva pași mai departe: să reconstituim, prin exemplificare, câteva strategii privind logica planului, „atipică” la rândul ei. De mare ajutor ne sunt, de asemenea, și alte informații inspirate al îngrijitorilor volumului din 2008: la sfârșitul predicilor sunt plasate câteva referințe critice, dintre cele mai avizate, care poartă semnătura unor scriitori și filologi consacrați (Ioan Pinte, Eugen Simion, Octavian Soviany, Ion Negoitescu, Rodica Zafiu și Cristian Bădiliță).

Așa cum am menționat mai sus, o analiză omiletică de ansamblu a volumului *Dăruind vei dobândi* avem deja în excelenta prefață a ediției din 2008, datorată ostenelei exemplare a părintelui Ștefan Iloaie. Acum socotim util să întregim acel material cu un „studiu de caz”, supunând atenției predica tematică *Dăruind vei dobândi*, cuvânt care a dat și titlul volumului. În general, observațiile despre „nonconformismul” omiletic și strategiile surprinzătoare întâlnite în celelalte predici sunt valabile și aici. Vom semnală numai ceea ce considerăm specific în această cuvântare-eseu:

- *genul omiletic*: predică tematică (tema: milostenia);
- *titlul*: inspirat din literatura franceză dar, să recunoaștem, splendid formulat pe românește. De altfel, credem că părintele Nicolae cunoștea adagiul latin, *quidquid bene dictum est ab ullo, meum est* (ceea ce este bine spus de cineva, îmi aparține).
- *planul* este mai degrabă propriu eseului decât predicii, așadar „neconform” cu tradiția omiletică, „atipic”, dar la fel de eficient ca în toate cuvântările. *Introducerea* este înlocuită cu o mărturisire autoflagelatoare: „Orb, neghiob, strâmt la minte, cum mă aflu...”. Face trimitere, apoi, la un text al poetului francez Henri Michaux (1899-1988), care constituie, de fapt, nucleul întregii cuvântări. *Tratarea* evidențiază supremația și utilitatea paradoxului în Evanghelii, ca, de altfel, în toată teologia, apelând la contrast, ca procedeu stilistic („să dai ce nu ai; cine vrea să cârmuiască, să fie slujitor; cine vrea să-și mântuiască sufletul trebuie să-l piardă mai întâi” etc.). Pentru a evidenția preceptele evanghelice, face uz și de „artileria” sa filologică, pe care o întâlnim, de altfel, peste tot în volum. Aici pomenește de Paul Claudel, Dostoievski, Cervantes, Camus, evocându-le scrisul în slujba adevărului evanghelic. *Încheierea* nu-i mai puțin „atipică”. Avem de-a face, de fapt, cu o ultimă „rafală filologică”, scoasă din „încărcătorul” culturii sale impresionante, numind nebun „înțeleptul” adagiul latin: *nemo dat quod non habet* (nimeni nu dă ceea ce nu are), părintele demonstrând cu prisosință contrariul. În esență: „străduindu-te să dai altora ceea ce pe moment îți lipsește, ori ai sentimentul că îți lipsește (milă, dragoste, înțelegere etc.), ajungi să le dobândești tu însuși...” (*Dăruind vei dobândi*, p. 466).

4.1.6. **Preafericitul Părinte Dr. Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.**

Orator desăvârșit și scriitor experimentat, cu ușurință și cursivitate în exprimare, cu o remarcabilă putere de a surprinde mereu esențialul problemelor, cu metodă de argumentare bazată pe intuiție și izvoare autentice, cu informații din domeniul teologic, istoric, literar, filosofic și aghiolologic, înzestrat cu evidente însușiri sufletești, de rafinat gânditor, cu o logică impecabilă și o rară putere de discernământ, posedând un bogat potențial spiritual nativ și dobândit de-a lungul vremii prin studiu și cercetare, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel se înscrie în galeria marilor ierarhi predicatori ai Bisericii noastre Ortodoxe, făcând din slujirea liturgică prilej de neîncetată propovăduire. Cu talent oratoric deosebit, cu un stil aparte, care îl deosebește de ceilalți vorbitori, cu fraze și propoziții scurte și logic închegate, Preafericirea Sa vorbește întotdeauna cuceritor, aducând de fiecare dată, în cuvântările, conferințele, predicile și intervențiile Sale o noutate și o interpretare interesantă, păstrându-se mereu în făgașul tradițional al gândirii Scripturii și Sfinților Părinți.

Dovada de netăgăduit a calității de mare orator bisericesc o constituie cuvântările Preafericirii Sale rostite sub formă de *predici, omilii, cateheze și meditații*, cu prilejul Sfintei Liturghii în Catedrala Mitropolitană din Iași, ca Mitropolit al Moldovei și Bucovinei, în Catedrala Patriarhală din București ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, sau în alte biserici din eparhie sau din țară, ori în diaspora ortodoxă, la hirotoniri de ierarhi și preoți, la sfințiri de biserici, cu prilejul hramurilor, la pomeniri ale unor personalități bisericești, *pastorale chiriarhale* trimise preoților și credincioșilor la marile sărbători ale Nașterii și Învierii Domnului, *cuvântări ocazionale, interviuri* realizate la diverse evenimente din viața Bisericii, în țară și în străinătate, cu șefi de state și guverne, la aniversări sau comemorări ale evenimentelor și personalităților de seamă din istoria și cultura poporului român, la evenimente legate de învățământul teologic și de educația tinerilor și la orice moment în care Biserica a fost reprezentată și și-a exprimat punctul de vedere.

Volume de predici. Fiind de un real folos predicatorilor din Biserica noastră, majoritatea acestor cuvântări au fost publicate în mai multe volume, printre care menționăm: „*Atât de mult a iubit Dumnezeu lumea...*”. 12 *Scrisori pastorale de Crăciun și Paști* (Iași, 1996), *Făclii de Înviere – Înțeleșuri ale Sfințelor Paști* (Iași, 2005; București, 2008, 2010, 2014), *Daruri de Crăciun – înțeleșuri ale sărbătorii Nașterii Domnului* (Iași, 2005; București, 2013), *Dăruire și dăinuire. Raze și chipuri de lumină din istoria și spiritualitatea românilor* (Iași, 2005), *Foame și sete după Dumnezeu. Înțeleșul și folosul postului* (București, 2008, 2010), *Misiune pentru mântuire. Lucrarea Bisericii în societate* (București, 2009), *Libertate pentru comuniune. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2009* (București, 2010), *Credință pentru fapte bune. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2010* (București, 2011), *Lumina Botezului și bucuria familiei. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2011* (București, 2012).

Volumul *Foame și sete după Dumnezeu – înțeleșul și folosul postului* – titlu metaforic sugestiv, alcătuit din substantivele „foame și sete”, utilizate cu sensul de necesitate de trăire absolută în credință a omului, ființă fragilă, în vederea înnoirii spirituale a vieții fiecărui credincios, a eliberării „de păcate și de patimile egoiste, pentru a-l iubi pe Dumnezeu – Creatorul și a fi mai responsabil în relația sa cu semenii și cu natura înconjurătoare” (*Foame și sete...*, p. 11).

Lucrarea este precedată de nouă citate care motivează titlul și conținutul ei ideatic, alese din Psalmi, din Evangheliile după Matei și Ioan, dintr-o omilie a Sfântului Vasile cel Mare referitoare la post, din proorocul Amos și din *Rugăciunea unui înțelept*, dintre care cel mai succint și elocvent considerăm că este: „Înșetă-a sufletul meu de Dumnezeu” (*Psalm 41, 2*).

Cuvântul înainte justifică apariția și canalizează lectura pe trei direcții principale: 1) cunoașterea vechimii postului în istoria umanității și, bineînțeles, în viața Bisericii; 2) accentuarea importanței acestuia, în scopul pregătirii credincioșilor pentru marile sărbători ale

Bisericii, printre care un loc aparte îl ocupă Sfintele Paști; 3) redescoperirea postului ca „izvor de bucurie și de sfințire a vieții creștine” (*Foame și sete ...*, p. 11).

Cele cinci capitole se succed în mod logic. Fiecare dintre acestea au un titlu și un subtitlu, așa cum s-a procedat și cu titlul generic al volumului. Astfel, titlul predicilor este urmat de o apozitie dezvoltată, explicativă, în majoritatea cazurilor, cu valoare constatativă, devenind cu atât mai sugestivă.

Primul capitol – *O practică veche și o școală mereu nouă. Originea și evoluția postului* – este alcătuit din 3 meditații referitoare la post, în care urmărește evoluția acestui fenomen religios universal și analizează motivațiile sale majore, ca semn al întristării și al pocăinței la poporul evreu, așa cum este el amintit în Vechiul și Noul Testament, apoi vizând înțelesurile lui spirituale la Sfinții Părinți, amintind și o cronologie, dar și o clasificare a posturilor de o zi și pe perioade mai mari.

Capitolul al II-lea, intitulat *Ușile Pocăinței – porțile cerului deschise în inimi. Pregătire pentru perioada Postului Sfințelor Paști*, conține 4 cuvântări privitoare la Duminica Vameșului și a Fariseului, a Fiului risipitor, a Înfricoșatei Judecăți și a Izgonirii lui Adam din rai, ultima dintre acestea având ca subtitlu *Căutarea paradisului pierdut din pricina nepostirii*, ceea ce stabilește legătura cu tematica propusă.

Capitolul al III-lea, *Începutul primăverii duhovnicești. Binefacerile postului* cuprinde 5 meditații ample despre post, considerat sprijinitor al pocăinței, luminător al botezului, armă a luptei duhovnicești, călăuză a milosteniei și școală a libertății de a săvârși binele.

Capitolul al IV-lea: *Treptele urcușului spre Înviere. Săptămânile Postului Mare*, cu 7 cuvântări, începe cu *Duminica Ortodoxiei* și se încheie cu *Înțelesul și folosul pelerinajului de Florii*, care „vestește sărbătoarea intrării triumfale a Domnului în Ierusalim” (p. 177).

Al V-lea capitol: *De la învierea lui Lazăr la învierea lui Hristos. Săptămâna Sfințelor Patimi- pridvorul Sfințelor Paști* cuprinde 9 cuvântări structurate în trei părți: *Duminica Floriilor. Buchetul virtuților din post – lumini ale biruinței duhovnicești, Deniile din Săptămâna Patimilor și Luminile postului adunate în lumina Învierii. Postul a încetat, dar roadele lui trebuie să fie păstrate.*

Ultima parte conține *Concluzii*, sub forma unui decalog, din care amintim că „postul nu trebuie săvârșit spre a fi remarcat de oameni, ci pentru a ne apropia mai mult de Dumnezeu, cunoscătorul inimilor” (p. 241), toate acestea deoarece postul este o practică a smereniei.

Izvoarele utilizate. Așa cum s-a arătat, Preafericirea Sa transmite învățătura Sfintei Scripturi, folosind generos citate din Vechiul și Noul Testament în lucrarea integrală, pe care o propune drept *călăuză spirituală* tuturor credincioșilor. Predicatorul menționează adesea „învățăturile și pilda profeților din Vechiul Testament și, mai ales, învățătura și pilda Mântuitorului și ale Sfinților Săi Apostoli privind postul” (p. 31), rugăciunea, faptele bune, ce stau la temelia adevărului vieții creștine. Citează din *Sinaxar, Canoanele Apostolice, Constituțiile Apostolice, Canoanele Sfinților Părinți*, precum și din cărțile de cult – Triod, Liturghier, etc.

De asemenea, remarcăm că autorul apelează la o serie de informații pe care le conțin lucrările: *The Encyclopedia of Religion, Dictionnaire de spiritualité, Redécouverte de jeûne. Sagesse du corp, Larousse Dictionary of Beliefs and Religions, Dictionar biblic, Liturgica generală* (Pr. prof. dr. Ene Braniște), *Dicționar enciclopedic de literatură creștină din primul mileniu* (Prof. dr. Remus Rus), *Ascetica și Mistica Bisericii Ortodoxe* (Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae) și *Predici la Duminicile de peste an* (Arhim. Cleopa Ilie).

Importante sunt trimiterele la operele Sfinților Părinți: Sfântul Vasile cel Mare (*Omilii și Cuvântări*), Sfântul Ioan Gură de Aur (*Ad populum antinocheum*), Sfântul Ioan Casian (*Despre cele opt gânduri ale răutății*), Sfântul Marcu Ascetul (*Epistola către Nicolae Monahul*), Sfântul Ioan Scărarul (*Scara dumnezeiescului urcuș*), Sfântul Isaac Sirul (*Cuvinte*

despre nevoiță), Sfântul Simeon al Tesalonicului (*Tratat asupra tuturor dogmelor credinței noastre ortodoxe și Erminie despre locașul bisericii*), Sfântul Andrei Criteanul (*Canonul cel Mare*), Sfântul Chiril al Alexandriei (*Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*).

Nu sunt uitați nici marii teologi precum: Petru Chrysologul, Maxim de Torino, Cezar de Arles, Yves Congar, ieromonahul Makarios Simonopetrul, episcopul Kallistos Ware, Alexander Schmemmann și Olivier Clément.

Structura predicilor nu urmează un model identic în toate cuvântările, astfel cele din capitolele I și III fiind diferite de cele incluse în celelalte, ca o urmare firească a genului de predică abordat. Fiecare predică este precedată de un amplu citat (*motto*) sau de câteva citate, în special din Sfintele Evanghelii, ca de exemplu cel inserat la începutul cuvântării *Duminica Sfintei Maria Egipteanca*, din care amintim: „Și care va vrea să fie întâi întru voi, să fie tuturor slugă” (*Marcu* 10, 32-45), fiind apoi dezvoltat pe larg în cuprinsul tratării, întrucât conține înțelesuri duhovnicești pentru viața credincioșilor, pentru ca apoi să se stabilească relații cu pomenirea Sfintei Cuvioase Maria Egipteanca, drept un model de pocăință.

Exordiul subliniază, de obicei, încă din primul paragraf tema textului, captând atenția ascultătorilor, acesta fiind destul de concis. În meditația *Postul în istoria omenirii* se apelează la o definiție a postului „ca înfrânare sau abținere totală de la mâncare și băutură... pentru o perioadă de timp mai scurtă sau mai lungă..., practică întâlnită în aproape toate religiile lumii” (*Foame și sete...*, p. 15).

Cu o capacitate puternică de sinteză, Preafericirea Sa prezintă ideile succint, pe puncte. De exemplu: „În religiile lumii, postul are trei motivații majore: a) postul ca pregătire pentru un eveniment sau un timp important din viața unei persoane sau a unei comunități; b) postul ca penitență sau purificator; c) postul ca act de invocare a ajutorului divin” (p. 15).

Alteori, introducerea o constituie o privire atentă asupra materiei predicii propriu-zise, ca în *Postul în Biserica universală. Înțelesurile spirituale ale Postului la Sfinții Părinți*, unde se specifică: „Sfinții Părinți, postitori și rugători, în general păstori și părinți duhovnicești, au făcut din practica postului o școală, elaborând reguli canonice și liturgice pentru post și instituind timpuri speciale pentru intensificarea lui” (p. 32).

Tratarea are ca scop dezvoltarea ideilor, expunerea argumentelor. Majoritatea cuvântărilor conțin mai întâi o explicație despre importanța zilei respective, așa cum remarcăm în Predica la Duminica Vameșului și a Fariseului, ce marchează începutul perioadei Triodului și denumită astfel după Evanghelia ce se citește în acea zi, cultivând intens rugăciunea smerită, pocăința sinceră, milostenia darnică și postul acceptat în mod liber.

Prin narațiune sunt expuse faptele din punct de vedere istoric, așa cum procedează în predicile *Postul în Vechiul și Noul Testament* sau în *Postul – sprijinitor al pocăinței*, când răspunde la întrebarea „Cine este Sfântul Andrei Criteanul?” (p. 88).

Argumentarea susține opiniile autorului într-o manieră bazată pe logică, arătând în predica la *Duminica Sfintei Cruci* că Evanghelia a treia din Sfântul și Marele Post al Paștilor, deși scurtă, este bogată în semnificații, privind taina vieții creștine și întărește duhovnicește pe aceia care postesc, pentru a ajunge la concluzia că trebuie „să ne asumăm și să purtăm crucea vieții noastre și să facem din ea drum spre Înviere, adică prilej de apropiere și de unire cu Hristos cel Răstignit și Înviat”. Interesantă este și următoarea argumentare în privința postirii: „Produsele provenind din plante au adunat, prin fotosinteză, mai multă lumină. În acest sens, când mâncăm vegetale, ne hrănim cu lumina solară asimilată în plante. Lumina aceasta din plante devine simbol al luminii harice din Scripturi și din rugăciuni” (p. 126).

Formularea *concluziei* se face prin reluarea nuanțată a temei inițiale: „Deci, împărtășirea mai deasă cu Trupul și Sângele lui Hristos reprezintă plinătatea comorii prezenței Lui în viața noastră și pregătirea noastră pentru lumina și slava Învierii” (p. 84). Apoi, pentru a sublinia ideea, apelează la un citat din Evanghelia: „Cine mănâncă Trupul Meu și bea Sângele Meu are viață veșnică, și Eu îl voi învia în ziua de apoi” (*Ioan* 6, 54).

Stilul predicilor. Cele 28 de cuvântări dovedesc o trăsătură deosebită a autorului, aceea a unui fin orator prin respectarea calităților generale ale stilului, corectitudine (nu se folosesc arhaisme sau regionalisme), precizia termenilor, proprietatea lor, demonstrând implicarea sa afectivă. Ca și calități particulare ale stilului ies în evidență, în primul rând, naturalețea și armonia stilistică, prin apelul la figurile de stil și cele retorice, care însă nu abundă lăsând loc rațiunii ce derivă din scopul persuasiv al oricărei cuvântări. Limbajul este accesibil, frazele sunt ample: „Devenit deja o tradiție în Municipiul Iași și apoi în toate orașele din Arhiepiscopia Iașilor, ca reînnoire a unei tradiții din veacurile III și IV, prezentă în Ierusalim, Constantinopol și alte orașe, pelerinajul de Florii începe, în zilele noastre, după vecernia din Sâmbăta lui Lazăr și vestește sărbătoarea Intrării triumfale a Domnului în Ierusalim” (p. 176).

Citatul vine să întărească aserțiunile, sintagmele și enunțurile considerate importante pentru autor. Uneori sunt introduse propoziții interrogative: „De ce?”, „Ce conține Canonul cel Mare?”, urmate de răspunsuri argumentate.

Dintre figurile sintactice sau retorice utilizează frecvent, conform stilului bisericesc, ample *enumerații*: „Sinceritatea în iubire, smerenia în relațiile cu semenii, sânguință multă pentru bine, duh fierbinte în credință, slujire lui Dumnezeu, nu idolilor sau duhurilor rele; nădejde cu bucurie, răbdare cu suferință, rugăciune stăruitoare, ajutorare frățească, ospitalitate față de străini”, în cadrul cărora apare și antiteza ori enumerații asociate cu *personificarea* și *epitetul*: „Prin credință dreaptă și viețuire sfântă, creștinul răstignește în el patimile egoiste (mândria, lăcomia și lenea sau comoditatea)”.

Metaforele inedite: „Toate cântările și rânduielele liturgice... sunt în ele însele o școală a pocăinței și a smereniei, o școală a înnoirii noastre spirituale prin rugăciune și post, prin spovedanie și împărtășanie...” conțin și o suită de *repetiții* și *enumerații*.

Nu trebuie omis nici procedeul de tip biblic al paralelei din *Duminica vameșului și a fariseului*: „Rugăciunea fariseului virtuos, care pretinde că aduce lui Dumnezeu o rugăciune de mulțumire și rugăciunea vameșului păcătos, care este o rugăciune de pocăință”.

Legătura dintre idei, paragrafe și secvențe, precum și înlănțuirea argumentelor este realizată cu ajutorul unor conectori care vizează: *ordinea ideilor* – „s-a observat că”, „referitor la”; *exemplificarea* – „din punct de vedere”, „mai ales”, „în mod deosebit”, „de asemenea”, „de pildă, în mod deosebit”; *contrastul* – „însă, întrucât”; *concluzia* – „așadar”, „deci, prin urmare”.

Îmbinând forma clasică cu cea modernă în mod echilibrat, acest volum de cuvântări este un model util de urmat pentru slujitorii de azi ai Bisericii și pentru cei ce vor urma, permanent preocupați de latura aplicativă, dovedindu-se bogat, variat, instructiv și plăcut prin câteva trăsături evidente: putere de convingere, profesionalism, erudiție, sensibilitate, logică, vigoare și talent.

Evanghelia de Duminică

Un folos practic pentru clerul, profesorii, studenții și elevii seminariști, dar și pentru credincioșii Bisericii noastre, îl reprezintă și predicile publicate de Preafericirea Sa în săptămânalul *Lumina de Duminică* al Patriarhiei Române, în cadrul rubricii „Evanghelia de Duminică”. Acestea conțin o serie de idei și de formulări cu totul speciale. Notăm, în primul rând, titlurile generoase în informații, dar în același timp, concentrând esența a ceea ce va fi expus ulterior. În ceea ce privește abordarea originală a subiectelor redăm câteva formulări-cheie ale limbajului specific predicatorului. Pocăința este privită ca „recuperarea timpului pierdut” (*Iubirea față de Dumnezeu și față de aproapele – lumina vieții creștine*, în „Lumina de Duminică”, 35/2010, p. 4).

Tot în legătură cu acest subiect se precizează că atunci „când omul se pocăiește, chipul lui Dumnezeu cel sfânt din el se reînnoiește, asemenea unei icoane vechi de aur care, din cauza timpului se acoperă cu praf iar dacă se șterge redevine nouă...” (*Iubirea față de Dumnezeu ne aduce iertare de păcate*, în „Lumina de Duminică”, 11/2010, p. 5).

De asemenea, explicarea binecuvântării ramurilor de salcie la Florii este realizată în manieră originală. În primul rând, de acest gest se leagă memorialul sărbătorii respective și, totodată, prin acesta se marchează încheierea celor 40 de zile de post, aceste ramuri fiind văzute ca florile virtuților adunate în timpul pustiei. Opinia despre rostul încercărilor în viața omenească este tradusă într-o notă personală astfel: „încercările ce apar în viața noastră sunt permise de Dumnezeu mai ales pentru a ne trezi din indiferență, din superficialul vieții” (*Credința, rugăciunea și postul alungă demonii*, în „Lumina de Duminică”, 30/2010, p. 4).

Privind în ansamblu cuvântările rostite de Preafericirea Sa, concluzionăm că de fiecare dată punctează, cu mult tact pedagogic, elemente legate concret de momentul respectiv și de cei pe care-i are în față, într-un limbaj bisericesc adecvat, propriu stilului liturgic, atât de plăcut creștinilor ascultători. Predicile sunt pline de miez și îmbrăcate într-o frumoasă haină stilistică. Vorbește mereu cu competență, autoritate și cu o stăpânire de sine și siguranță rar întâlnite, care provin din vasta Sa cultură, Amvonul devenind o „catedră” universitară populară, prin multitudinea și diversitatea problemelor teologice și pastorale, tratate la nivelul și capacitatea de înțelegere a celor prezenți.

4.1.7. Pr. Boris Răduleanu. Printre preoții înzestrați cu talent oratoric ce se bucurau de mare prestigiu în rândurile credincioșilor, și care, prin curajul lor au înfruntat opoziția celor patru decenii și jumătate de comunism, merită să amintim și chipul acestui vrednic slujitor al altarului, căruia viața nu i-a rezervat prea multe bucurii. Pentru articolele sale și pentru atitudinea anticomunistă a fost condamnat la 15 ani de muncă silnică, din care efectuează 4 ani.

Volume de predici. Din opera omiletică a părintelui Boris Răduleanu fac parte cele două cărți de predici *Semnificația Duminicilor din Postul Mare* (București, 1996) și *Semnificația marilor sărbători creștine* (București, 2006). Primul volum cuprinde predici pentru Duminicile din Perioada Triodului, încheindu-se cu Duminica Sfintelor Paști, numărând în total 24 de cuvântări (20 predici tematice, 1 omilie și 3 panegirice).

Tematica. În ceea ce privește conținutul lor în marea majoritate cuprind teme morale (smerenia, pocăința, postul, transformarea lăuntrică, urmarea lui Hristos, rugăciunea, urcușul duhovnicesc), însă nu lipsesc temele dogmatice (Judecata de Apoi, Isihasmul, Sfânta Cruce, Învierea Domnului), istorice (Sinoadele ecumenice), biblice (alungarea lui Adam din Rai, Intrarea Domnului în Ierusalim, Patimile Domnului) și liturgice (Canonul Sfântului Andrei Criteanul, Rugăciunea Sfântului Efrem Sirul, Denia Acatistului Bunei Vestiri, Sfânta Liturghie).

Structura predicilor. Aproape fiecare cuvântare începe cu un motto sugestiv pentru tema dezbătută apoi în tratare, cum vedem, de pildă, în *Predica la Duminica fiului risipitor*, ce are drept motto: „La râul Babilonului, acolo am șezut și am plâns când ne-am adus aminte de Sion” (*Semnificația Duminicilor din Postul Mare*, p. 20). Observăm, la unele duminici, existența a două predici rostite cu aceeași ocazie, în ani diferiți: la *Duminica Judecării de Apoi*, la *Duminica izgonirii lui Adam din Rai*, la *Duminica Ortodoxiei*, la *Duminica Sfântului Grigorie Palama*, la *Duminica Sfântului Ioan Scărarul*, la *Duminica Sfintei Maria Egipteanca*, în *Sfânta și Marea zi Joi*. Autorul acestor predici a fost de asemenea, interesat și de sensul duminicilor premergătoare Marelui Post care, toate, pregătesc drumul creștinului spre bucuria sărbătorii Învierii Domnului, redată și ea, în predica din ziua de Paști.

Din *Prefața* volumului, semnată de părintele profesor Vasile Răducă, aflăm următoarele: „Predicile au un caracter profund catehetic. Fiind preponderent catehetice, uneori depășesc mărimea unei predici obișnuite; sunt destinate atât predicatorului, cât mai ales publicului larg. Cum acest <<public larg>> face dovada unei întinse necunoașteri religioase, în predicile catehetice ale părintelui Boris publicul acesta poate găsi elementele precise și clare referitoare la doctrina noastră” (Vasile Răducă, *Prefață* la Pr. Boris Răduleanu, *Semnificația Duminicilor din Postul Mare...*, p. 7). Astfel, simplitatea cuvântului rostit de la

amvon are ecou în inimile și celor mai puțin învățați dintre ascultători, înzestrați însă cu o dorință vie de cunoaștere a adevărului Sfintei Scripturi, care învinge orice obstacole.

Predica sa, în esență orală, caracterizată prin numeroase improvizații, pe măsură ce se înaintează în subiect, cu un consistent conținut doctrinar, are menirea de a stabili o legătură vie între credincioși și predicator. Niciuna dintre predici nu începe brusc și nu se termină pe neașteptate, ci începutul este întotdeauna, într-un fel sau altul, un apel la atenția ascultătorilor și un preludiu la tema a cărei tratare urmează. Sfârșitul este, de regulă, o aplicare a învățaturii tematice, o rugăciune de cerere sau o doxologie. Pentru *exordiu* părintele Răduleanu utilizează, în cazul unora dintre predici, un *motto*, luat din pericopa zilei, judicios ales în raport cu tema care formează obiectul predicii. Așa, în *Predica la Duminica Judecării de Apoi*, părintele începe cu un cuvânt din Sfânta Scriptură: „Poruncă nouă dau vouă, să vă iubiți unul pe altul, așa cum v-am iubit eu”, continuând apoi: „Ne aflăm în a treia duminică pregătitoare dinaintea Postului Mare. Ea ne amintește a doua venire, în slavă, a Domnului Iisus Hristos când va judeca lumea, la Judecata de Apoi. Atunci vor sta toate neamurile înaintea Lui, iar El le va despărți de-a dreapta sau de-a stânga Sa. Regăsim astfel și în evanghelia de astăzi cele două căi, vedem unde duc ele și că se despart. Cel ce vine prin smerenie și pocăință merge pe calea cea strâmtă a lepădării de sine, a iubirii de Dumnezeu și de oameni, sfârșind *binecuvântat*, de-a dreapta Domnului. Cel ce vine prin mândrie și mânie, merge pe calea cea largă a afirmării de sine, a egoismului și sfârșește prin a fi blestemat de-a stânga Lui. Sf. Biserică ne accentuează această realitate ca un semnal de alarmă” (Boris Răduleanu, *Duminica Judecării - I, în Semnificația Duminicilor din Postul Mare...*, p. 28).

Tratarea decurge firesc, nu este prea întinsă, predicatorul având grijă să lase de o parte lucrurile pe care le consideră secundare și care ar duce la o lungire excesivă și obositoare a predicii. Întrucât cuvântările părintelui Boris Răduleanu au drept scop tâlcuirea, oferirea unor explicații cu privire la pericopele evanghelice rostite în Duminicile din Postul Mare, la *Duminica Sfintei Maria Egipteanca – Tatăl nostru*, autorul explică, verset cu verset, rugăciunea domnească, iar în *Predica la Duminica Ortodoxiei – Sinoadele ecumenice*, explică semnificația Simbolului Credinței după un scurt istoric al acestuia.

Atunci când materia o permite sau o cere, ea este sistematizată prin enunțarea unor învățături principale, care se cer reținute și trăite, ca în cuvântul rostit la *Duminica Sfântului Ioan Scărarul – Vindecarea copilului îndrăcit*, unde tratează mai multe teme: „Legat de evanghelia de astăzi aș dori să subliniez pe scurt patru probleme: 1. *Iisus Hristos – Învățător al lumii*; 2. *Din lucrările satanei în lume*; 3. *Postul și rugăciunea*; 4. *Despre credință* sau la *Duminica Sfântului Grigorie Palama – Vindecarea slăbănogului din Capernaum*: „Prin vindecarea slăbănogului, Iisus a descoperit – indirect – dumnezeirea Sa, întrucât a dovedit că are dreptul, pe care-l are numai Dumnezeu, de a ierta păcatele. Legat de acest episod și de duminica de azi, aș dori să desprindem trei probleme: A. *Mărturisiri ale lui Iisus despre Sine*; B. *Descoperirea dumnezeirii lui Iisus pe muntele Taborului*; C. *Criza de credință a secolului nostru*”. Opinăm că acest lucru nu este binevenit, întrucât, așa cum subliniază părintele Nicolae Petrescu, tema „trebuie să cuprindă o singură învățătură. Aceasta este semnul caracteristic al predicii. Această temă unitară, într-o predică trebuie să constituie un adevărat magnet spiritual, care să atragă toate ideile în legătură cu subiectul” (Nicolae Petrescu, *Omiletica. Manual pentru Seminariile teologice...*, p. 197), ori aducând în discuție mai multe teme, riscăm ca atenția ascultătorilor să fie suprasolicitată, și atunci aceștia nu mai rețin aproape nimic, pentru că ei vor fi nevoiți să urmărească mai multe teme în același timp, să treacă de la un mesaj la altul, iar la un moment dat, obosiți și dezinteresați, nu vor mai asculta predica. Predicile se *încheie* printr-un îndemn adresat ascultătorilor, de a aplica în viața de toate zilele învățăturile desprinse din tratarea istoriei sfinte și adevărurilor de credință, printr-o rugăciune prin care se imploră ajutorul lui Dumnezeu pentru luminarea și îndreptarea vieții creștine.

4.1.8. **Prof. dr. Teodor M. Popescu.** Reunind în persoana sa calitățile unui teolog savant și virtuțile unui creștin smerit, făcându-se, în acest fel, pildă vie tuturor celor care l-au cunoscut, profesorul Teodor M. Popescu reprezintă un exemplu vrednic de urmat pentru generațiile viitoare de slujitori ai Bisericii. Pe lângă preocupările de strictă specialitate din domeniul pe care l-a slujit cu devotament, *Istoria Bisericească Universală și Patrologia*, este prezent și în literatura omiletică, întrucât nu știm să fi existat în Biserica Ortodoxă Română din secolul al XX-lea vreun laic cu râvnă omiletică mai mare decât a profesorului Teodor M. Popescu, atât prin numărul mare de predici scrise, cât și prin studii de analiză teoretică, de strategie a redactării și rostirii, așa cum remarcăm în studiile *Predica – o mărturisire a preotului* („Glasul Bisericii”, 11-12/1954) și *Despre preot, predică și credincioși* („Raze de lumină”, 2/1930). Mare parte dintre cuvântări au rămas în manuscris, păstrate prin grija părintelui arhimandrit Grigorie Băbuș în Biblioteca Sfântului Sinod, apoi, au fost publicate în cele două volume intitulate *Meditații teologice* (vol. I, București, 1997; vol. II, București, 2003).

Cel de-al doilea volum însumează 34 de predici tematice rostite la diferite duminici și sărbători din timpul anului bisericesc, desfășurând o tematică variată: morală, dogmatică, misionară, liturgică și istorică. Iată câteva titluri: *Biserica și unitatea neamului nostru – un neam, o credință și o țară*, *Despre Postul Adormirii Maicii Domnului, Perioada Triodului, Despre eresuri și învățături deșarte, Despre credință ca virtute creștină, Cât sunt în lume, lumină lumii sunt, Despre mulțumirea sufletească, La începutul Postului Crăciunului, Despre frumusețea datinilor creștine în legătură cu sărbătoarea Nașterii Domnului, Sfânta Împărtășanie – Pâinea cerească pentru veșnicie, Despre supunere și ascultare, Despre bunul – simț, buna – cuviință și delicatețea sufletească, Comoara din cer a creștinului.*

Izvoarele utilizate. Constatăm că profesorul Teodor M. Popescu folosește drept fundament pentru cuvântările sale Sfânta Scriptură, din care extrage versetele cele mai grăitoare pentru temele pe care le dezbate, adăugând deseori informații pertinente din scrierile Sfinților Părinți. Astfel, în meditația intitulată *Biserica și unitatea neamului nostru – un neam, o credință și o țară*, autorul așază în deschidere cuvintele următoare: „Când Mântuitorul a poruncit Apostolilor Săi, după Înviere să meargă și <<să învețe toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, învățându-le să păzească toate câte a poruncit lor>> (Matei 28, 19-20), cerea acestora să se socotească datori cu propovăduirea învățaturii față de popoare și nu doar față de unii oameni. Un număr de oameni de un neam oarecare sunt câștigați pentru Hristos numai dacă primesc învățătura și legea Lui, dacă sunt credincioși și următori Lui, dacă sunt botezați și mărturisitori ai învățaturii Lui. Ei se mântuiesc totdeauna împreună cu cei din jurul lor” (*Meditații teologice*, p. 15).

Predicile sale sunt pline de învățătură teologică ortodoxă, de subtilități dogmatice, mișcând inimile ascultătorilor prin puterea lor de comunicare. Iată ce frumos grăiește predicatorul în cuvântarea *Despre Postul Crăciunului și Postul Paștilor, privite împreună*: „Luminătorul și binefăcătorul neamului omenesc a fost socotit de ei (poporul iudeu) un amăgitor al poporului, un înșelător care lucra cu putere demonică, un răzvrătit, un om primejdios pentru popor. L-au prins, L-au legat, L-au dus la judecată nedreaptă, L-au batjocorit, L-au bătut, L-au osândit la moarte pe cruce, L-au umilit în tot chipul, L-au încoronat cu spini, L-au răstignit între tâlhari și L-au hulit și viu, și mort. Este groaznică, cutremurătoare și uimitoare această faptă de ucigași pătimiși, fățarnici, înșelători de popor, care l-au pecetluit și l-au păzit cu strajă mormântul, crezând, în ura, mânia și nebunia lor, că au terminat cu Nazarineanul. Puterea lui Dumnezeu s-a dovedit din nou hotărâtoare. Cel răstignit a înviat, minunea s-a adevărit, fățarnicii au continuat să mintă și să urască. Adevărul s-a cunoscut și nu i se mai poate sta împotrivă; jertfa lui Hristos a dat roadele sale dumnezeiești. Bătălia pornită asupra lui Hristos n-au câștigat-o părâșii și ucigașii Lui, ci a

câștigat-o El, răstignit pe cruce și înviat din morți. Jertfa Sa era adusă pentru iertarea păcatelor noastre. Prin această jertfă ne-a mântuit Hristos pe cruce” (p. 105).

Observăm că *limbajul* folosit în exprimarea ideilor este un limbaj curat românesc, plăcut, de o înaltă ținută academică, autorul cunoscând însemnătatea limbii pentru poporul pe care aceasta îl reprezintă: „Limba unui popor, vorbirea lui trebuie respectată și păstrată curată. Ea este un bun și o moștenire din strămoși. Ea este graiul nostru din trecut, din prezent și din viitor. Este o comoară, un dar binecuvântat al poporului. Limba neamului nu trebuie pătată, stricată, urâtă cu păcatele noastre. Un om credincios și un popor creștin vorbește cuviincios, plăcut, frumos. Cuvintele urâte, necuviincioase, necunoscute pătează limba și sufletul nostru. O vorbire necuviincioasă strică sufletele alese ale creștinilor” (p. 164).

Meditațiile sale teologice nu se încadrează într-un tipar anume. Una mai interesantă și mai captivantă decât alta, ele constituie, de fapt, niște cântări de laudă aduse preoției și slujitorilor ei, reprezentând clipe de mare bucurie pentru toți ascultătorii lor. Pe lângă grija deosebită pentru forma și limbajul cuvântărilor, predicatorul Teodor M. Popescu se remarcă prin alegerea unor teme morale dintre cele mai diverse și actuale, documentându-se și informându-se temeinic înainte de rostirea unei predici. Minuțiozitatea sa este vizibilă și în domeniul alegerii cuvintelor, întrucât autorul optează pentru cele mai potrivite căi de exprimare, făcând uz de o largă varietate de termeni dogmatici, biblici, liturgici și istorici, și vădind cunoștințele sale vaste în toate aceste domenii.

4.1.9. **Arhimandritul Teofil Părăian** a fost renumitul duhovnic al Mănăstirii Sâmbăta de Sus, jud. Brașov. Orb din naștere, părintele Teofil a impresionat prin vasta cultură teologică acumulată, totodată prin ascutimea minții și profunzimea răspunsurilor la întrebările ce i se adresau. De asemenea, s-a remarcat și la diferite conferințe organizate în special de ASCOR, prin claritatea expunerilor și vioiciunea replicilor date în dialogurile de la finele întâlnirilor. Era un vorbitor fascinant, atât la Amvon, cât și la conferințe, televiziune, radio, sau alte prilejuri. A publicat un număr impresionant de volume cu predici, dintre care amintim: *Lumini de gând* (Cluj-Napoca, 1997), *Calea spre bunătate* (București, 2007), *Credința lucrătoare prin iubire - Predici la Duminicile de peste an* (Făgăraș, 2004), *Gândiți frumos. Cuvântări la ocazii speciale* (Cluj-Napoca, 2006), *Sărbători Fericite! Predici la praznice și sărbători* (Făgăraș, 2005), *Din ospățul credinței* (Craiova, 2005), *În nădejdea Învierii. Predici la înmormântări* (București, 2010), *Bucurie și mângâiere. Predici la cununii, înmormântări și sărbători* (Făgăraș 2012), *Credința mărturisitoare* (București, 2009), *Cuvinte către tineri* (Craiova, 1998).

Pentru exemplificare, supunem atenției predica intitulată *Doi într-unul* (în *Culegere de predici. Cuvântări la cununii și înmormântări*, Timișoara, 1984, p. 29-30), din care reținem următoarele caracteristici: observăm, așadar, o *parenază la un moment de bucurie*, cu o temă de mare actualitate – *unitatea (comuniunea) dintre soț și soție*: „Dar unirea dintre soți nu se realizează de la sine, ci ea trebuie susținută de voința celor ce se însoțesc și trebuie ajutată de darul lui Dumnezeu. Adevărata unire este „în Hristos” și „prin Hristos”, este în „numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh”. Ea este prin harul Sfintei Taine a Cununii, care se adaugă la voința celor ce caută „unirea credinței și împărtășirea Sfântului Duh” și sunt gata să-și dăruiască toată viața lor lui Hristos-Dumnezeu. N-a fost luat întâmplător „trupul” drept „chip al unirii” dintre soți, ci aceasta s-a făcut cu bun rost, de vreme ce în trup sunt mai multe lucrări care se înfăptuiesc de câte două organe. Astfel, de pildă, în trup avem doi ochi și o singură vedere; avem două urechi și un singur auz; avem două nări și un singur miros; două mâini avem, pentru un singur pipăit și pentru o singură lucrare; avem două picioare și numai un mers. Așa trebuie să fie uniți și soții, într-o singură gândire și lucrare, după cum cei doi ochi sunt uniți într-un singur văz, cele două urechi într-un singur auz, cele două mâini într-o singură lucrare și cele două picioare într-un singur mers” (*Culegere de predici. Cuvântări la cununii și înmormântări*, p. 30); apreciem *dimensiunile realiste* ale cuvântării: poate fi rostită

întocmai, chiar și celor mai „grăbiți” miri (să ajungă la fotograf, la masă etc., cum adesea auzim astfel de „motivări”); *ne surprinde plăcut preocuparea unui călugăr pentru o astfel de cuvântare*, acest lucru confirmând, de fapt, importanța Tainei Cununii.

4.1.10. **Pr. prof. acad. dr. Mircea Păcurariu.** Cunoscutul profesor de Istoria Bisericii Ortodoxe Române a oferit slujitorilor Sfintelor Altare un impresionant volum de predici, rod al ostenețelor pe tărâm liturgic, pastoral și misionar. Ne-a dovedit, astfel, că este și un preot de vocație, nu doar un profesor universitar de înaltă ținută științifică. Ceea ce ne impresionează și mai mult este faptul că în acest volum, intitulat *Predici la duminici și sărbători, la praznicele împărătești și ale Maicii Domnului, ale Sfinților și la Sfinți români; predici ocazionale și la înmormântări* (București, 2000; 2010), sunt cuprinse predici la toate duminicile și sărbătorile, chiar și la unii sfinți români mai „mici”, ceea ce reprezintă un mare serviciu adus confrăților predicatori. În plus, cartea cuprinde și 26 de pareneze, la diferite ocazii și înmormântări. În cele ce urmează, prezentăm câteva detalii, necesare, credem, pentru conturarea unei imagini de ansamblu asupra conținutului⁵².

1. *Predicile la duminicile de peste an* sunt, în general, tematice. Aceasta a fost și intenția expresă a autorului, evidențiată și prin faptul că fiecărei predici i-a dat un titlu, care reprezintă, de fapt, tema ei principală. Aceste titluri, care îl ajută în mod direct pe beneficiar să urmărească fără greutate „firul roșu” al fiecărei predici, sunt inspirat alese și sugestive.

Structura unei predici duminicale este oarecum „clasică”: *text, formule obișnuite de adresare, evocarea și tâlcuirea pericopei evanghelice, cu raportare directă la tema propusă (istorisirea, argumentarea, digresiunile ilustrative, după caz), iar la sfârșit aplicarea*. Părintele autor imprimă cuvântărilor o linie simplă, accesibilă tuturor categoriilor de ascultători, lipsită de prețiozități. Pentru un cititor mai pretențios, s-ar putea spune că predicile duminicale nu au ceva ieșit din comun. Credem că este ceea ce și-a propus, de fapt, autorul. Dar ceea ce se observă însă în fiecare pagină și în fiecare afirmație este evlavlia și bunul simț al predicatorului, care străbat de la un cap la altul nu numai orice predică, ci întreaga carte, în ansamblul ei;

2. *Predicile la praznicele împărătești* sunt înșiruite, în capitolul al II-lea, împreună cu cele pentru Maica Domnului și sfinții mai cunoscuți. Cu privire la predicile la praznicele împărătești, constatăm stăruința părintelui profesor pentru lămurirea aspectelor prioritare legate de praznicul respectiv, care-l interesează pe ascultător. Bunăoară, cuvântul pentru Botezul Domnului limpezește următoarele probleme: *etimologia denumirii, istoricul fixării sărbătorii în calendar, descrierea Botezului Domnului la râul Iordan, distincția între botezul lui Ioan și Botezul creștin, implicații misionare (Botezul copiilor, de ex.), câteva date în legătură cu slujba Agheasmei Mari*. Finalul cuvântării cuprinde, la fel ca la predicile duminicale, câteva îndemnuri practice: „Să primim și noi pe preoți în casele noastre pentru ca să le sfințească, să-i lăsăm să ne stropească pe creștet, spre a primi binecuvântare și sfințire de la Dumnezeu, să gustăm din apa care s-a sfințit astăzi, să încercăm fiecare dintre noi, să ne sfințim viața prin faptele noastre...” (*Predici la duminici și sărbători...*, p. 317);

3. *Predicile (panegiricele) în cinstea Maicii Domnului și a Sfinților Mari* au, în general, următoarea structură: explicații istorico-biblice, completări cu știri din Tradiție, elemente encomiastice (*panegirice, laudative*), sfaturi morale desprinse din viața și slujirea Preasfintei Fecioare și a Sfinților;

4. *Predicile la Sfinții Români* se înscriu tot în categoria panegiricelor și se prezintă ca o frumoasă împletire între biografii, istoria bisericească și istoria neamului nostru, în general. Sunt, astfel, veritabile pagini de „Pateric românesc”, dar și de istoria patriei;

5. *Predicile ocazionale și necrologurile* completează în mod fericit acest impresionant volum de predici. Din punct de vedere omiletic, toate aceste cuvântări se încadrează în

⁵² Pentru această prezentare am utilizat ediția din anul 2000.

categoria parenelor, fiind, astfel, cuvântări conjuncturale, însoțite de îndemnuri, de obicei de ordin moral. Ceea ce se poate constata în mod special la aceste pareneze este faptul că ele nu au fost alcătuite pentru a fi date la tipar, ci au fost rostite efectiv cu un anumit prilej, aspect care le conferă originalitate maximă. Apreciem, de asemenea, faptul că, în aceste pareneze, părintele autor ține seama de regulile de bază ale acestui gen omiletic, în special de încadrarea în timpul optim (numit și „psihologic”), având în vedere caracterul circumstanțial în care se rostesc.

4.1.11. Pr. prof. dr. Vasile Mihoc. Titular al Catedrei de Noul Testament de la prestigioasa Facultate de Teologie din Sibiu, părintele profesor dr. Vasile Mihoc ne-a făcut o mare și plăcută surpriză, prin tipărirea celor două cărți inedite: *Predici exegetice la duminicile de peste an* (Sibiu, 2001; 2008) și *Meditații la Evangheliile Duminicilor Triodului și Penticostarului* (Sibiu, 2003; 2008).

În ceea ce privește cuvântările din primul volum, numite „predici exegetice”, acestea se încadrează, de fapt, în genul omiliei biblice, cel mai greu de elaborat, întrucât presupune, pe lângă o bună cunoaștere a textului Sfintei Scripturi, și stăpânirea normelor ermeneutice de interpretare. Este adevărat că fiecare predică tratează și o anumită temă, dar preponderență are analizarea minuțioasă a textelor. În ultimii ani, chiar și în cei de dinainte de 1989, literatura omiletică românească a beneficiat de un număr apreciabil de volume cu predici, unele de certă valoare, dar cele mai multe dintre ele se limitează doar la genul tematic, fără o preocupare specială pentru exegeza textelor evanghelice. Predicile exegetice alcătuite de către părintele profesor Mihoc se prezintă ca o *Cazanie modernă*, fără să renunțe însă la mireasma limbii celor „vechi”, ci actualizând-o, deodată cu îngrijirea pentru o permanentă raportare a mesajului evanghelic la contemporaneitate. Iar această raportare este posibilă numai printr-o exegeză modernă, făcută după toate regulile actuale de interpretare. Competența autorului în această privință constă în faptul că este specialist în studii biblice, profesor cu un renume pe care și l-a câștigat în urma unei osteneli didactice și publicistice exemplare. De aceea, unele predici se prezintă sub forma unor adevărate prelegeri, ca pentru orele de curs. Departe însă de a crea dificultăți de receptare, aceste „prelegeri” au fluentă, frumusețe stilistică și o mare putere de convingere, nu doar pentru credinciosul simplu, ci și pentru intelectualul pretențios și rafinat, obișnuit cu dicționarele, fișierele și, mai nou, computerul. Iar prin acest caracter didactic, ele depășesc scopul strict liturgic pentru care au fost redactate, de fapt, astfel că dincolo, de serviciul uriaș pe care-l oferă slujitorilor Amvonului, predicile se constituie într-un mic tratat teologic, îndeosebi cu noțiuni dogmatice și biblice.

În cele ce urmează, pentru a sugera măcar o imagine generală asupra cărții, propriu-zis asupra valorii ei excepționale, punctăm câteva date tehnice, deodată cu menționarea unor caracteristici speciale ale predicilor:

- volumul cuprinde 56 de predici, acoperind, astfel, aproape toate duminicile de peste an, inclusiv cele „speciale”: dinainte și după Înălțarea Sfintei Cruci, dinainte și după Nașterea Domnului, dinainte și după Botezul Domnului; lipsesc însă duminicile cuprinse între a III-a și a X-a din perioada Triodului;

- fiecare predică are un titlu generic, foarte sugestiv, ales în așa fel încât să sintetizeze mesajul central. Aceste titluri ne conduc la constatarea că omiliile din volumul de față sunt, de fapt, omilii tematice: „omilii”, pentru că analizează textul evanghelic; „tematice”, pentru că autorul a ales tema din cadrul pericopei duminicale, nu din altă parte (spre deosebire de predicile tematice propriu-zise, alt gen omiletic distinct, pentru care tema poate fi alta decât cea sugerată de evanghelia zilei). Dintre aceste titluri, care de care mai frumos, exemplificăm: *Învierea cea dintâi* (Duminica Sfintei Învieri); *Toma credinciosul* (nu „necredinciosul”, cum tot auzim pentru Duminica Tomii); *Norul de martori* (Duminica I după Rusalii); *Hristos Iahve* (Duminica a XV-a după Rusalii); *Fă-te aproapele semenului tău* (Duminica a XXV-a după Rusalii); *Să postim de dorul Mirelui* (Duminica lăsatului sec de brânză);

- fiecare predică este precedată de textul evangheliei duminicale, redat integral. Metoda ni se pare bună, având în vedere utilitatea mai largă a cărții, de care vorbeam mai sus. Cineva care nu poate merge la biserică, dar are cartea, înțelege mai ușor explicațiile date, având la îndemână și textul. În al doilea rând, reproducerea inițială a textului îl scutește pe autor de repetarea lui în timpul predicii, facilitând trecerea direct la explicații și analize;

- deși ele poartă, în mod firesc și inevitabil, pecetea redactării scrise, se observă totuși și o anumită „oralitate”, ceea ce ne determină să credem că fiecare predică a fost rostită cândva în cadrul Sfintei Liturghii. Ele par a fi fost înregistrate pe bandă audio și transcrise fără prea mari intervenții, fapt care le conferă o bună cursivitate, însușire pe care numai stilul oral o poate da. Iată o posibilă confirmare a celor afirmate de către noi, chiar din partea autorului: „În Duminica a V-a după Rusalii s-a citit Evanghelia despre vindecarea demonizaților din ținutul Gadarenilor, de la Matei 8, 28 și urm. Am tâlcuit atunci această minune a Mântuitorului. Nu vom repeta această tâlcuire. Ci, după ce vom lua în considerare ceea ce ne oferă în plus Evanghelia acestei Duminici, vom vorbi despre diferitele forme de demonizare și despre puterea pe care o avem de la Hristos de a ne feri și de a ne izbăvi de sub stăpânirea celui rău...” (*Predici exegetice...*, p. 224).

În concluzie, considerăm această carte un eveniment de excepție cu întreită semnificație: omiletică, pastorală și misionară. *Omiletică*, pentru că se înscrie cu cinste în patrimoniul predicatorial; *pastorală*, dovedind că autorul este și preot, nu numai profesor, predicile fiind alcătuite în primul rând pentru creștinii integrați liturgic în Biserica cea una; *misionară*, pentru că în această carte sunt cuprinse, atât pentru preoți, cât și pentru mireni, învățăturile de bază ale Sfintei Ortodoxii, pentru propovăduirea dreptei credințe și pentru apărarea ei în fața eterodocșilor de orice fel.

4.1.12. **Mitropolitul Bartolomeu Anania** s-a afirmat, odată cu slujirea pe diferite trepte eclesiastice, ca poet și scriitor, membru al Uniunii Scriitorilor din România. În ultima parte a vieții, pe lângă obligațiile arhieresti, s-a ocupat de tipărirea unei noi versiuni a Sfintei Scripturi, într-o diortosire personală, cu note explicative la subsol pentru anumite versete mai greu de înțeles. Despre calitățile de predicator excepțional s-a vorbit și s-a scris adesea, de câteva zeci de ani. Numele ÎPS Sale este întâlnit și în cursurile universitare de Omiletică, fiind prezentat ca propovăduitor model, împreună cu alți mari corifei ai amvonului românesc: Antim Ivireanul, Zaharia Boiu, Grigorie Comșa, Ilarion Felea, Nicolae Steinhardt, Antonie Plămădeală, Constantin Galeriu, Ilie Cleopa, Teofil Părăian ș.a. Desigur, acum este cunoscut mai mult ca predicator-arhieru. Dar până la această treaptă, Arhimandritul Bartolomeu a predicat de nenumărate ori, *cu timp și fără timp*, în multe biserici, mai ales la hramuri, cum erau cele de la Catedrala Patriarhală, ori de la Mănăstirea Văraț. După trecerea la cele veșnice, vocea ÎPS Sale n-a încetat să fie auzită, desigur, atât prin intermediul posturilor de radio-tv ortodoxe, cât și pe site-ul de Internet al Arhiepiscopiei Clujului. Predicile mitropolitului au fost adunate într-un album audio de către Fundația „Mitropolitul Bartolomeu” în parteneriat cu Casa de discuri E-Media din București. Albumul, intitulat „Mitropolitul Bartolomeu Anania. Predici la Duminicile Triodului” (2011), conține 4 cd-uri audio cu 10 predici pe care vrednicul de pomenire Arhiepiscop și Mitropolit le-a rostit în Catedrala din Cluj.

Teme precum *Liniștea de a fi neliniștit în fața lui Dumnezeu; Dorul de ducă și ispita neantului; Adevăratul judecător al omului este omul însuși; Istoria nefericirii umanității; Biruința frumuseții lui Dumnezeu; Bucuria de a-ți ferici aproapele; Crucea: semnul, simbolul și puterea lui Dumnezeu; Credința și virtualul devenit real; Măreția Stăpânului care-și slujește supușii și adevărata democrație și Suferința biruitoare a lui Iisus* sunt tratate de Mitropolitul Bartolomeu în cele 10 predici ale albumului și reprezintă tot atâtea invitații la redescoperirea sensului și a bucuriilor autentice ale vieții creștine. Cei care preferă predicile scrise au la îndemână revistele bisericești, cele două cărți editate la „Renașterea”: *Apa cea vie*

a Ortodoxiei (2002), *Cuvinte de învățătură* (2009), dar și volumul *Cartea deschisă a Împărăției. De la Betleemul Nașterii la Ierusalimul Învierii* („Polirom”, 2011).

Harisma oratorică a Mitropolitului Bartolomeu se vădește cu pregnanță în cele 36 de Pastorale, 18 pentru Crăciun și 18 pentru Paște, la care se adaugă trei cu un caracter special: una pentru Duminica Ortodoxiei din anul 2008, asumată de membrii Sfântului Sinod și două dedicate aceleiași duminici, dar cu destinație locală, circumscrise granițelor Arhiepiscopiei Clujului, pentru anii 1997 și 1998.

Tematica pastoralilor. Un prim și foarte util indiciu îl constituie titlurile menționate atât la cuprins, cât și în interiorul paginilor. Ele au fost propuse de părintele Bogdan Ivanov, inspirat și sugestiv. Practic, formularea lor reproduce anumite expresii „cheie”, extrase din însuși textul pastoralii respective. Frumusețea acestor titluri nu stă numai în forța vioiciunii stilistice, ori a conciziei lexicale, ci mai ales în faptul că ținesc, concomitent, două obiective: focalizarea atenției asupra unei idei centrale a evenimentului (ori a unui anumit detaliu) și transmiterea unui mesaj anume ascultătorilor. În viziunea Mitropolitului Bartolomeu, ei, păstoriții, au întotdeauna prioritate în triada „predicator, predică, ascultători”. De dragul și în folosul lor a fixat temele acestea, și nu altele, încercând să răspundă credinciosului contemporan, care trăiește *hic et nunc*. Este evocator, credem, un singur exemplu: *Pastorala Învierii din 2007* („Învieră și Codul lui Da Vinci”), în care demontează convingător și limpede vicleanul scenariu al năimitului Dan Brown („un nenea din lume” – cum bine îi zice ÎPS Sa). Vedem aici vigilența bunului păstor, care-și apără conștiincios turma de lupi. Așadar, teme actuale, culese de pe teren, nu confecționate la masa confortabilă de scris.

Modul (formule) de adresare. Două formule apar în mod curent: „Iubiții mei fii duhovnicești” și „Iubiții mei”, ambele exprimând o puternică legătură de suflet dintre păstor și credincioși. Ele se regăsesc, apoi, în toate explicațiile și îndemnurile din cuprinsul pastoralilor, dezvăluind dragostea lui de a-și lumina păstoriții, dar și grija de a-i feri de tot felul de capcane în care ar putea să cadă. Mai mult: bucuriile și necazurile fiilor duhovnicești sunt resimțite puternic și în sufletul Părintelui Mitropolit, reacționând empatic *pentru* și *împreună* cu ei. Să ne amintim că „empatia” (gr. *ἐν* = *în*; *πάθος* = *suferință*) este capacitatea de a recunoaște și a împărtăși sentimentele experimentate de către o altă persoană, cum ar fi tristețea sau fericirea, fără să le fi trăit neapărat tu însuși.

Strategii stilistice și persuasive. Pastoralele abundă de expresii pline de vioiciune, în care metafora, analogia, antiteza, sinecdoca, gradația, întrebările retorice etc. coabitează armonios cu neologismele și sentințele (proverbele), dar și cu arhaismele moștenite din „limba vechilor cazanii”, pe care știe admirabil să le valorifice. Deși decizia selectării „expresiilor frumoase” nu-i deloc ușoară, ne luăm curajul să evocăm totuși câteva, lăsându-i cititorului plăcerea personală de a descoperi, mai departe, altele asemenea: „mare-i bucuria lacrimii ce se tămăduiește-n Dumnezeu”; „roua cerului nu va străluci decât pe florile care și-au deschis cupa ca s-o primească”; „întunericul primordial precedase lumina creației”; „lumina învierii este precedată acum de un doliu la scară cosmică”; „Speranța Anului Nou să rodească în țara noastră și-n rotundul pământului întreg!”; „Inima ei (a Maicii Domnului, n.n.) devenise o splendidă vistierie a lucrurilor care nu se spun...”.

Dintre figurile de stil utilizate la tot pasul ies în evidență, în special *metafora* („limpezimea dimineții”; „Maica Domnului – scară de argint”), *analogia* („trup firesc – trup duhovnicesc”), *gradația* („ne-am pregătit pentru Învieră Domnului pentru că o așteptăm”; „și o așteptăm pentru că și credem în ea”), *antiteza* („pe de-o parte, Ei, adică fariseii, saducheii, cărturarii și preoții, înțepeniți în ale lor; pe de alta, El, Cel Ce contrariază prin noutate. Ei, cei cu nume de rezonanță socială; El, un anonim. Ei, cu câte un arbore genealogic în spate: El, un nimeni. Ei, școliți în tradiția rabinică; El, un autodidact. Ei, de origine nobilă; El, despre care se spune că e fiul unui dulgher”), *metonimia* („lacrima celui de lângă tine”), epitetul („neostoita canonadă”). O atenție specială merită *întrebările retorice*, care-l

angajează pe ascultător în plăcuta căutare a răspunsurilor, prin metoda euristică (*De ce Iisus S-a arătat întâi mironosișelor? De ce Învierea s-a petrecut în taină? Cui cântau îngerii? Și de ce?*).

Caracterul pedagogic și testamentar al pastoraletor. Citirea acestor pastorale ne îndreaptă gândul spre o altfel de pedagogie, anume una creștin-ortodoxă, în toată puterea cuvântului. E instructiv să ne amintim că în antichitate „pedagogul” era un angajat care ducea și aducea copilul/copiii stăpânului la și de la școală. De aici și etimologia: „pedagog” provine din substantivul „παῖς, παιδός” (copil) și verbul „ἄγω” (a duce, a purta). Mesajul, stilul și tonul pastoraletor de față ne dezvăluie însă nu un simplu „angajat”, ci un părinte extrem de grijuliu, care „duce de mână” copiii sufletești spre Împărăția Cerurilor.

4.1.13. Pr. prof. dr. Constantin Galeriu. Vocația omiletică sau învățătoarească a părintelui Constantin Galeriu poate fi analizată doar în contextul celorlalte două slujiri ale preoției: cea sfințitoare și cea pastorală. Părintele nu învăța doar de la Amvon, ci prin tot ceea ce făcea ca preot și ca om, căci însăși viața sa era pildă și învățătură pentru toți cei ce au avut prilejul binecuvântat să-l cunoască și să-i fie în preajmă. El a înțeles în mod exemplar că numai concordanța dintre cuvânt și faptă este conformă cu Evanghelia Mântuitorului nostru Iisus Hristos. Având în atenție, fără încetare, Modelul Desăvârșit, părintele Galeriu s-a bucurat de aprecieri deosebite din partea ascultătorilor, care veneau să-l asculte din toate colțurile Bucureștilor, iar unii chiar din provincie.

Conținutul predicilor Părintelui, întemeiat pe Sfânta Scriptură, Sfinții Părinți, pe cugetările marilor gânditori ai lumii, dar nu mai puțin pe propriile-i trăiri și experiențe duhovnicești, este prezentat într-un limbaj ales, liturgic, armonizat unui stil adecvat personal, la care se adaugă o gestică discretă și o expresie a feței care însoțesc fericit adevărurile expuse, subliniindu-le. Cu toate că era un cunoscător deplin al regulilor omiletice, deodată cu stăpânirea normelor cu privire la stil, limbaj și gestică, părintele se situa în afara normelor obișnuite. Ascultându-l cu atenție „constatai paradoxul că legile omiletice sunt făcute parcă înadins a fi ocolite... Căci Părintele, fără a se abate de la principiile de bază ale retoricii, și-a alcătuit și experimentat propriile-i legi. Acest aspect este, de fapt, una din notele de bază ale originalității sale omiletice” (Pr. V. Gordon, *Părintele profesor dr. Constantin Galeriu, preot și predicator de excepție*, în vol. *Biserica și Școala...*, p. 296).

Ca om de carte și profesor de teologie, Părintele Galeriu a desfășurat și o bogată activitate științifică de cercetare, publicând studii, articole, cărți, note, recenzii, însemnări și predici. O parte dintre cuvântări, cateheze și predici au fost publicate în revistele bisericești, altele în volume, altele se găsesc înregistrate audio și video, iar altele au rămas încă în manuscris. Dintre volume, semnalăm: *Explicarea la Rugăciunea domnească* (București, 2002); *Tâlcuiri la mari praznice de peste an. 22 de modele omiletice* (București, 2001); *Cartea celor Nouă Fericiri* (București, 2004); *Zece predici de Părintele Galeriu* (București, 2013).

Volumul *Tâlcuiri la mari praznice de peste an. 22 de modele omiletice* adună în paginile sale un mănunchi de cuvântări (15 panegirice și 7 predici tematice), ce prezintă învățăturile creștine într-o formă impecabilă, trezind ascultătorului sentimente asemenea celor pe care le trăiești ascultând un muzician experimentat, care interpretează în mod desăvârșit o piesă celebră.

Citind și recitind minunatele sale cuvântări bisericești, ne dăm seama cât este de dificil să descriem caracteristicile definitorii ale scrierilor sale omiletice. Distingem totuși câteva coordonate specifice predicilor sale: preocuparea prioritară față de subiecte cu raportare la actualitate, abordarea subiectelor care să corespundă problemelor de acum ale credincioșilor; deși nu se depărtează de învățăturile Sfinților Părinți, părintele este un creator original, el nu este un imitator de expresii frumoase, create de alții, ci este el însuși un creator al multora dintre expresiile pe care le întrebuințează.

Menționăm că, deși a utilizat toate genurile omiletice, predicile părintelui Galeriu, se încadrează în general, în categoria predicilor tematice dogmatice și morale, fiind preocupat de subiecte care să corespundă problemelor actuale ale credincioșilor. *Nevinovăția va salva lumea, Candela mică a mării lumini, Despre fericiri, Talita Kumi sau despre vistieria din pământul milei* sunt doar câteva dintre titlurile predicilor cuprinse în acest volum.

Pentru ilustrarea stilului omiletic al părintelui Galeriu este mai potrivit să lăsăm predica însăși să vorbească. Iată cum își începe părintele predica rostită cu ocazia *Tăierii capului Sfântului Ioan Botezătorul*, intitulată *Ioan, îngerul pustiei*: „Sfântul Ioan, Înaintemergătorul și Botezătorul Domnului, își încheie călătoria acestei vieți în temniță și martiriu. Este ultimul dintre profeți, cel mai mare, vestindu-L pe Iisus Hristos Mântuitorul, nu de departe, ci botezându-L în apele Iordanului, atingând cu mâna creștetul Stăpânului. Și, la acest act divin, Profetului îi este dat să vadă cerul deschizându-se, duhul Sfânt coborând peste Iisus, și să audă glasul Tatălui: <<Acesta este Fiul Meu Cel iubit, întru care am binevoit>> (Matei 3, 17). Iar el, față în față cu Domnul său, dă celor de atunci și celor de azi această mărturie: <<Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii>> (Ioan 1, 29). Vrednic s-a făcut cu adevărat a se chema <<prietenul Mielului>>. Ca profet, ca prieten al Mielului, al Mirelui, Ioan suferă și el pentru păcatele lumii” (*Tâlcuiri la mari praznice de peste an...*, p. 164).

În *tratare*, după o istorisire a contextului istoric și social al venirii pe pământ a Mântuitorului, părintele continuă: „De aici încolo, drumurile (cel al Mântuitorului și cel al lui Ioan Botezătorul) se despart. În timpul procesului Mântuitorului, Pilat trimite pe Iisus și la Irod, care se afla atunci în Ierusalim. L-a întrebat regele <<multe lucruri și nădăjduia să vadă în El vreo minune. Iisus însă nu i-a răspuns nimic>> (Luca 23, 8-9). Tăcerea lui Dumnezeu în fața păcatului e o sentință... Și drumul lui Ioan este de aici înainte altul. Trupul i l-au îngropat mucenicii lângă cel al Profetului Eliseu; n-a rămas însă în pământ. Moaștele lui sfinte au peregrinat de-a lungul veacurilor, în Răsărit ca și în Apus, împărțite și așezate sub altarele multor biserici, înșămânțând sfințenie pretutindeni” (pp. 166-167).

În încheierea acestei cuvântări, părintele glăsuiește astfel: „Dar persoana lui?! Biserica îl cinstește în slujbe sacre și icoane. E venerat, fie botezând pe Domnul, fie cu aripi de înger, oferindu-și capul pe tipsie; și, mai ales, împreună cu Preacurata Maică de o parte și de alta a Mirelui Hristos, în icoana numită Deisis, deasupra capetesmei oricărui Sfânt Locaș. În Acatist invocăm: Bucură-te, slujitorule cel prealuminat al lui Hristos; Bucură-te, luminătorule al mărișilor mucenici; Bucură-te pecetea celor două Testamente; Bucură-te, Sfinte Ioane, preacinstite Înaintemergătorule! Amin” (p. 168).

Trebuie să menționăm faptul că foarte multe cuvântări semnate de părintele Constantin Galeriu, se regăsesc și în *periodicele bisericești*, în mod special în revista „Glasul Bisericii”. Din cele 23 de predici tipărite, numai una se află în revista „Mitropolia Olteniei”. În cadrul acestor omilii, părintele Galeriu tratează o gamă variată de teme și subiecte desprinse cu precădere din cuprinsul pericopelor evanghelice rânduite, fie alegând cu bună știință teme ce vor fi tratate în lumina pericopei citite în cadrul cultului. Dintre variatele teme expuse în cadrul acestor cuvântări le notăm pe următoarele: despre *comportamentul creștin*, despre *iubire*, despre *Întruparea Domnului*, *pocăință*, *smerenie și rugăciune*, despre *numele lui Iisus*, despre *timp*, *Sfânta Cruce*, precum și despre *fecioria Maicii Domnului*, *credință*, *ispite*.

Citind aceste predici, în ceea ce privește *stilul și trăsăturile caracteristice*, evidențiem ca prim aspect utilizarea consistentă a surselor patristice, aproape nelipsite în predicile sale. O altă notă caracteristică a stilului său omiletic, este cea a tratării originale în legătură cu modul în care credincioșii pot trece peste anumite neputințe, cu care se confruntă: „când îți privești trupul câteodată istovit sau măcinat de vreo boală, neputincios, și te cuprinde sila, dezgustul, deznădejdea cu gândurile ei negre, deodată în sufletul tău creștin un cuget curat străbate

întunericul și îți spune: într-un asemenea trup ca al tău s-a îmbrăcat Dumnezeu Însuși...” (*Dumnezeu S-a arătat în trup*, „Glasul Bisericii”, 1/1987, p. 24). Un ultim, dar nu cel din urmă aspect caracteristic predicilor analizate, îl reprezintă modul în care sunt introduse în corpusul predicii digresiunile: „ce e în fond păcatul, patima, dacă nu lipsa de sens creator și înnoitor? astfel spus inversiunea sensului creator după Chipul Creatorului, în căutarea ca scop a plăcerilor – faptele neroditoare ale întunericului. Stagnare, încremenire în opera creației. Se spune undeva că un păcătos se trezește în iad și întreabă: ce oră e? satan îi răspunde: Eternitatea” (*Meditație de Anul Nou*, „Glasul Bisericii”, 1-2/1972 p. 31).

Profunzimea gândirii, meticulozitatea tratării temelor și bogăția textelor scripturistice și a celor patristice, prezentate într-o notă personală, inconfundabilă, fac din predicile părintelui Constantin Galeriu un izvor bogat de idei pline de înțeles, menite să dezlege tainele credinței și să provoace în sufletele credincioșilor trăirea și exteriorizarea sentimentului religios.

4.1.14. Arhim. Sofian Boghiu. Printre părinții duhovnicești care au luminat ca niște candelă nestinse și au vegheat asupra păstrării sufletului românesc în adevărata credință, într-o epocă în care forțele întunericului făceau eforturi diabolice ca să-l despartă de Dumnezeu, a fost și părintele Sofian Boghiu, cel care aproape șase decenii a susținut viața duhovnicească în Mănăstirea Antim din Capitală, ca stareț, duhovnic, predicator și slujitor al acestui sfânt așezământ. Personalitate duhovnicească remarcabilă, unanim recunoscută, părintele arhimandrit Sofian a fost cunoscut și apreciat, în chip deosebit, prin trei calități sau daruri cu care l-a înzestrat Dumnezeu: pictor bisericesc consacrat, predicator și duhovnic iscusit și cântăreț de strună cu vocație. Fiind convins că mântuirea nu se poate câștiga decât numai prin asumarea credinței până la jertfă, părintele arhimandrit s-a implicat în revigorarea vieții duhovnicești a credincioșilor prin predici, meditații, conferințe religioase, cateheze și intensificarea programului liturgic.

Activitatea omiletică a părintelui arhimandrit s-a concretizat în volumul *Buchet de cuvântări. Predici și meditații* (București, 2006), ce reunește o parte din predicile și meditațiile sale.

Citind cele 40 de predici adunate în acest volum – 2 omilii exegetice, 25 predici tematice și 13 panegirice – ne dăm cu ușurință seama cât timp și câtă nevoită a duhului depunea Părintele Arhimandrit Sofian pentru a ajunge la înțelesurile de adâncime, restauratoare de suflet, ale învățăturilor Sfintei Evanghelii.

Unele predici poartă un titlu sugestiv care ilustrează tematica: *Despre Sfânta Împărtășanie, Praznicul Schimbării la Față, Despre desăvârșire, Despre păzirea poruncilor, Providența divină, Despre Judecata particulară, Despre iertare și împăcare, Despre apostolat, Despre suferință sau Sfățuire către cei ce se spovedesc*.

Izvoarele utilizate. După cum se observă chiar și numai la o simplă lectură, predicile părintelui arhimandrit vădesc o trudă atentă depusă pentru desfășurarea și explicarea temelor, cu dese utilizări ale Sfintei Scripturi, ale Sfinților Părinți (Sfântul Ioan Gură de Aur, Sfântul Vasile cel Mare, Sfântul Grigorie cel Mare, Sfântul Chiril al Ierusalimului, *Patericul*), ale cărților de cult (*Triodul, Penticostarul*), în același timp cu inedite formulări proprii. De asemenea, remarcăm că autorul valorifică literatura universală, făcând referiri la: Cicero, Voltaire, Lamartine, Newton, Tyndall și Kepler.

Ne impresionează în toate aceste cuvântări puternica trăire a prezenței reale, lucrătoare a lui Dumnezeu în Biserică, în cei care se biruiesc pe ei înșiși ca să împlinească voia cea dumnezeiască, ca de pildă în predica de pomenire a Preacuvioasei Maicii noastre Parascheva, sfânta care, copilă fiind, merge la biserică și, ascultând cuvintele Sfintei Evanghelii „Dacă voiește cineva să vină după mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea în fiecare zi și să-Mi urmeze Mie” (Luca 9, 23), ia decizia să-și dedice viața Mântuitorului, ducând o viață aspră de pustnică, hrănindu-se cu rugăciunea, ghidându-se după cuvintele Sfântului Apostol Pavel:

„îmi chinuiesc trupul meu și îl supun robiei; ca nu cumva, altora propovăduind, eu însumi să mă fac netrebnic” (I Corinteni 9, 27). Lăudând viața cea sfântă a Preacuvioasei, părintele Sofian grăiește: „Sfânta Parascheva, pregătită astfel duhovnicește, dând neconținut laudă lui Dumnezeu pentru mângâierile pe care le trăia din plin, în toată înstrăinarea și sărăcia ei, a pornit de acolo către Ierusalim. Cu ajutorul lui Dumnezeu a ajuns cu bine la ținta călătoriei sale. S-a închinat cu adâncă evlavie la Sfântul Mormânt și la toate locurile sfinte legate de viața Mântuitorului și Maicii Domnului” (*Buchet de cuvântări...*, p. 200) și nu zăbovește să ne-o prezinte ca pe un model încununat de sfințenie și demn de urmat: „Model de râvnă sfântă, model de credință în Dumnezeu și bunătatea față de oameni și model de statornicie în săvârșirea binelui să ne rămână și viața Sfintei Parascheva, cea mult folositoare, celor care îi cerem ajutorul cu încredere” (*Buchet de cuvântări...*, p. 205).

Providența divină, Despre rugăciune sau Sfătuire către cei ce se spovedesc sunt titlurile unor meditații sau învățături pe care părintele a ținut să le lase cititorilor săi, prețioase surse de îndrumări și sfătuiri: „Spovedania trebuie făcută fără să te rușinezi a spune păcatul așa cum l-ai făcut, adică arătând toată gravitatea lui. Să spui toate năravurile și să nu arunci vina pe unul sau pe altul, ci să te osândești pe tine însuși înaintea lui Dumnezeu și a preotului și să-i arăți toate rănilor păcatului...” (*Buchet de cuvântări...*, p. 269).

Stilul predicilor este curgător, concis și clar, caracteristica principală a lui fiind biblicitatea, întrucât în fiecare predică vibrează puternic duhul Sfintei Scripturi.

Limbajul simplu, ales cu grijă, pe înțelesul ascultătorilor, este de fapt limbajul liturgic, graiul credincioșilor, al cărților bisericești și al Sfintei Scripturi. În special ocolește neologismele și cuvintele străine, are fraze scurte și nu se pierde în argumentări lungi. Când vorbește de păcate, de anumite căderi sau despre efortul de ridicare, întotdeauna se include, predicând smerit, dinăuntrul problemelor, nu muștrător sau distant. Vorbește ca un om simplu, conștient de propriile păcate și slăbiciuni, nu doar ca preot și duhovnic, care, prin natura misiunii ar părea că trebuie să fie deseori autoritar. Astfel, împreună cu mesajele de substanță, simplitatea și smerenia constituie două note specifice ale predicilor ce alcătuiesc volumul de față.

4.1.15. Pr. prof. dr. Vasile Gordon. În șirul slujitorilor Amvonului românesc se înscrie și părintele prof. dr. Vasile Gordon, titular pentru Omiletică și Catehetică la Facultatea de Teologie „Justinian Patriarhul” din București și preot slujitor la Biserica „Sf. Ilie – Gorgani” din Capitală. Continuator al ostenețelor distinșilor înaintași – pr. prof. dr. Mihail Bulacu, pr. prof. dr. Grigore Cristescu, arhid. prof. dr. Nicolae Balcă, pr. prof. dr. Constantin Galeriu și pr. prof. dr. Vasile Răducă, părintele profesor Vasile Gordon este autorul a câtorva cărți și a numeroase studii și articole din domeniul catehetic, omiletic și pedagogic. A redactat suporturi de cursuri pentru ambele discipline, accesibile și „online” (*Introducere în Omiletică*, 2001; *Introducere în Catehetica Ortodoxă*, 2004) și, împreună cu ceilalți titulari ai disciplinelor, pr. lect. dr. V. Crețu și pr. lect. dr. N. Beldiman, a redactat o „Bibliografie omiletică, catehetică, didactică și pedagogică” (2013), de mare utilitate pentru cei care doresc să aprofundeze o temă sau alta. Totodată, a publicat un număr semnificativ de predici, atât în „Buletinul parohial” al bisericii în care slujește, cât și în revistele bisericești: „Glasul Bisericii”, „Teologie și Viață”, „Mitropolia Banatului”, „Glasul Adevărului” etc. Aceste cuvântări, la care s-au adăugat altele noi, au fost înmănunchate în cele două volume – *Mergând, învățați... Predici, cu un adaos de pilde din Pateric și alte istorioare ilustrative* (București, 2001) și *Mergând, învățați... Predici la toate Duminicile și sărbătorile de peste an*, Ed. a II-a, revizuită și completată (București, 2006).

Prezentăm, pe scurt, această ultimă ediție, foarte populară în rândurile studenților și ale slujitorilor sfintelor altare. Remarcăm faptul că părintele autor ne oferă o lucrare ce cuprinde predici *pentru toate duminicile și sărbătorile de peste an*, așadar, o ediție completă, dar și un număr de 10 pareneze, pentru diferite slujbe ocazionale. Cartea se bucură de o

generoasă prefață semnată de Patriarhul Teoctist și se structurează în opt părți: I. *Praznice împărătești* (12); II. *Duminicile Pentecostarului* (7); III. *Duminici după Rusalii* (ale Octoiului, 32 de predici); IV. *Predici din perioada Triodului* (11); V. *Duminici speciale* (6); VI. *Panegirice în cinstea Maicii Domnului* (6); VII. *Panegirice la sfinți* (17); VIII. *Pareneze* (7 cuvântări ocazionale și 3 necrologuri). În total, 101 de predici, pe parcursul a 498 de pagini!

Tematica. Predicile cuprinse în acest volum sunt, în general, tematice, lucru evidențiat prin faptul că fiecare predică are un titlu generic, foarte sugestiv, ales în așa fel încât să sintetizeze mesajul central, ajutându-l astfel, pe cititor să urmărească și să înțeleagă mai bine fiecare predică. Dintre aceste titluri, care de care mai sugestiv, exemplificăm: *Binecuvântare și bucurie (Înălțarea Domnului)*; *Început bun mântuirii (Pareneză la Anul Nou)*; *Creștinii dinăuntrul Bisericii (Duminica Slăbănogului)*; *Sfânta Evanghelie – medicament universal (Duminica a V-a după Rusalii)*; *Vindecare sau iertare? (Duminica a VI-a după Rusalii)*; *Îndrăznire sau tupeu? (Duminica a IX-a după Rusalii)*; *Jertfa – ca o Nuntă (Duminica a XIV-a după Rusalii)*; *Chemarea tinerilor la viață și la libertate (Duminica a XX-a după Rusalii)*; *Bucuria gustării din Cina Domnului (Duminica a XXVIII-a după Rusalii)*; *Vindecările, prevestiri ale mântuirii (Duminica a XXIX-a după Rusalii)*; *Despre discreție (Duminica Vameșului și a Fariseului)*; *Receptivitate și solitudine (Duminica a II-a din Postul Mare)*; *Iisus Hristos, Mântuitor și patriot (Duminica dinaintea Nașterii Domnului)*; *Botezul Domnului, praznic al luminării (Duminica după Botezul Domnului)*; *Buna-Vestire, bucuria cerului și a pământului* (25 martie); *Maica Domnului – Panaghia* (15 august); *Sf. M. Mc. Ecaterina – Pildă a frumuseții netrecătoare* (25 noiembrie); *Sf. Apostoli Petru și Pavel – Icoana îmbrățișării* (29 iunie); *Sf. Prooroc Ilie – Contemporanul nostru* (20 iulie).

Planul orientativ al predicilor. În cadrul predicilor și cuvântărilor reunite în volumul supus atenției poate fi identificată o schemă omiletică generală, pe care se brodează conținutul transmis ascultătorilor. Structura unei predici nu se deosebește esențial de cea a majorității predicatorilor: *motto, formulă de adresare, introducere* (cu motivația alegerii temei în cauză), *tratare și încheiere*. Din totalul celor 110 predici ce alcătuiesc lucrarea analizată, 45 au, la începutul lor, fie un verset, o parte a unor cântări liturgice, sau unele pasaje scurte culese din cultul bogat al Bisericii, toate acestea cu scopul de a anticipa tema sau ideile ce vor fi analizate în cadrul predicilor respective. Drept formule de adresare, au fost utilizate cu predilecție următoarele: *Iubiți credincioși, Frați creștini, Drept-măritori creștini și Iubiți frați*.

După formula de adresare, unele cuvântări se deschid brusc prin descoperirea directă a subiectului ce va fi tratat, iar altele conțin o parte introductivă mai consistentă. De exemplu, în *Predica la Duminica Rusaliilor*, iată cum se pregătește tratarea temei despre întemeierea Bisericii: „Astăzi prăznuim Rusaliile sau Cincizecimea, sărbătoare creștină de mare și mântuitoare frumusețe, care ne aduce aminte de Pogorârea Sfântului Duh peste Apostolii Domnului. O singură sărbătoare cu trei nume! fiecare având, cum vom vedea puțin mai încolo, explicația lui” (*Mergând, învățați... Predici la toate Duminicile și sărbătorile de peste an*, p. 23).

Înainte de tratarea propriu-zisă a temei în cauză se recurge la argumente patristice și scripturistice, care au menirea de a fundamenta ideile lansate: „Sfântul Ciprian al Cartaginei (258) mărturisește inspirat, spunând că nimeni nu-L poate avea pe Dumnezeu ca Tată dacă nu are ca Mamă Biserica!...”. Mai departe, în cadrul acestei predici se amintește temelia ce stă la baza Bisericii, și anume jertfa nesângeroasă a Mântuitorului: „temelia Bisericii... a zidit-o Mântuitorul Iisus Hristos prin Jertfa Sa pe cruce, după cum mărturisește mai apoi Sfântul Apostol Pavel...: să păstoriți Biserica lui Dumnezeu pe care El a câștigat-o cu scump sângele Său...”. Nu doar istorisirea scripturistică a întemeierii Bisericii creștine este evidențiată ci, pe lângă acest fapt, lucrarea specială a Sfântului Duh în lumina istoriei Bisericii creștine ocupă un important spațiu alocat acestei predici. Spre finalul cuvântării se precizează și însemnătatea

frunzelor de nuc sfințite în ziua de Rusalii, ca „prezențe harice ale Sfântului Duh în casele noastre...”. Îndemnul la dobândirea virtuților pe care Biserica le așteaptă ca fiii ei să le aibă, conștientizând importanța acestei sărbători, încheie cuvântarea amintită mai sus: „să ne întipărim bine în suflete aceste virtuți... să ne lăsăm pătrunși la inimă de ele, precum odinioară fericii martori ai Cincizecimii...” (p. 26).

În alte cazuri începutul predicilor este realizat succint. De exemplu, în *Predica la Duminica a XI-a după Rusalii*, având ca motto un pasaj ales din rugăciunea *Tatăl nostru*, după formula de adresare *Iubiți credincioși* se începe astfel: „Ați recunoscut, desigur, cuvintele din rugăciunea <<Tatăl nostru>>. De ce credeți că am început predica de azi cu acest fragment? Pentru că are legătură strânsă cu Sfânta Evanghelie care s-a citit, cu tema ei principală: iertarea” (p. 145). Se poate observa cum este introdusă tema iertării în această omilie tematică extrasă din textul evanghelic. Totodată, utilizarea interogației retorice suscită interesul ascultătorilor în descoperirea noilor înțelesuri ce vor fi prezentate. În continuarea predicii se realizează o analiză amănunțită a cuvintelor din *Rugăciunea Domnească*, corelându-se înțelesurile extrase cu pericopa evanghelică: „adeseori se întâmplă să rostim mecanic *Tatăl nostru*, fără să ne dăm seama că, de fapt, atâta timp cât noi nu iertăm pe cei ce ne-au greșit, nu numai că nu-i drept să fim iertați, dar ne dovedim și nedrepti. Așa s-a întâmplat cu datornicul din pilda de astăzi...” (p. 146).

Citind sau ascultând predicile părintelui ne dăm seama că propovăduitorul de azi trebuie să fie familiarizat cu timpurile pe care le trăiește, cu civilizația și cultura, cu operele literare, cu știința din toate domeniile, predica fiind ancorată nemijlocit în aceste realități. Or, tocmai acest lucru ni-l demonstrează aceste cuvântări, care sunt, în același timp, și clasice și moderne, ancorate în realitatea vremurilor noastre, dar și în perspectiva celei de-a opta zi, adică a Împărăției celei veșnice. Ele se constituie în modele de explicare a Cuvântului dumnezeiesc, atât de la Amvon, cât și de la catedră, atât pentru părinții slujitori, pentru studenții teologi, cât și pentru toți credincioșii de rând, care binevoiesc să asculte și să împlinească învățăturile transmise.

*

Deși ne oprim aici cu exemplificările efective de predici, suntem datori măcar să menționăm și alte nume de predicatori importanți, care au lăsat posterității cuvântări scrise (ordinea ține seama de anul de naștere al autorilor): Ierom. Arsenie Boca (1910-1989), *Cuvinte vii*, (Deva, 2006); Pr. Octavian Popescu (1916-1994), *Predici* (București, 2003); Arhim. Serafim Man (1935-2013), *Livada Duhovnicească* (M-reă Rohia, 2010); Pr. prof. dr. Leon Arion (n. 1940), *Predici la pericopele Apostolului duminical* (București, 2005), *50 de omilii la Sfânta Evanghelie după Ioan* (București, 2005), „*Dați-le voi să mănânce!*” *Cuvinte de învățătură* (București, 2013); Pr. prof. dr. Ion Băjău (n. 1942), *În slujirea dreptei credințe – Predici* (Craiova, 2007); Pr. Ioan Buga (n. 1948), *Sfânt, Sfânt, Sfânt, Domnul Dumnezeu. Predici la toată sărbătoarea*, (București, 2000); *Nimeni nu a grăit vreodată ca Omul Acesta. Predici din exil* (București, 2009); Î.P.S. Mitropolit Dr. Andrei Andreicuț (n. 1949), *Ospățul credinței. Cuvinte de învățătură* (Alba Iulia, 1999) și *Drept învățând cuvântul adevărului Tău* (Alba-Iulia, 2009); Î.P.S. Arhiepiscop Dr. Irineu Pop (n. 1953), *Pavăza credinței* (Craiova, 1994), *Mărturisirea nădejdi* (Craiova, 1995), *Cuvântul dragostei* (Cluj-Napoca, 1997) și *Vestirea Evangheliei mântuirii. Predici la duminicile de peste an* (Cluj-Napoca, 2008); P.S. Episcop Dr. Sebastian Pașcanu (n. 1966), *Predici la Duminicile de peste an* (Slatina, 2011).

4.2. Priorități asupra cărora profesorii titulari și-au concentrat atenția: actualizarea cursurilor universitare, stimularea susținerii tezelor de doctorat, încurajarea publicării de cărți, studii și articole de specialitate.

Descătușați din chingile cenzurii comuniste, specialiștii domeniului omiletic (ca, de altfel, ai tuturor domeniilor teologice) au avut libertatea să redacteze și să publice

nestingheriți ceea ce era necesar din punct de vedere didactic și pastoral, văzând, astfel, lumina tiparului mii de pagini, dintre care multe alcătuiseră până atunci o literatură teologică „de sertar”, ori au avut o arie publicistică de „ghetou”, limitată exclusiv la spațiul eclezial, în sensul fizic al termenului.

4.2.1. *Actualizarea cursurilor universitare.*

- **București.** *Părintele prof. dr. Vasile Gordon*, titularul disciplinei, a elaborat suportul de curs pentru Omiletică (*Introducere în Omiletică*, Editura Universității, București⁵³, 2001), în care a îmbinat prelegerile axate pe subiecte tradiționale cu cele care tratează teme de actualitate pastoral-misionară. Baza editării cursurilor o constituie experiența acumulată la elaborarea tezei de doctorat *Predica ocazională (pareneza)*, (București, 2001), alături de cea dobândită prin redactarea și publicarea studiilor și articolelor de specialitate.

Cursul de Omiletică preia câteva capitole și subcapitole din teza de doctorat, valorificând, totodată, anumite capitole din cursurile predecesorilor, în special ale pr. Dumitru Belu și pr. Nicolae Petrescu. Toate aceste preluări sunt actualizate, pe baza unei bogate bibliografii românești, la care se adaugă un număr consistent de lucrări ale unor autori străini, romano-catolici și protestanți. Prelegerea cu cel mai pronunțat caracter practic este cea intitulată „Elaborarea și prezentarea predicii, între teorie și practică”, însoțită de exemplificări de predici pentru toate genurile omiletice aflate în uz;

- **Sibiu.** *Părintele prof. dr. Sebastian Șebu* s-a ghidat în continuare după cursurile venerabilului părinte profesor Dumitru Belu, dar a publicat mai multe studii de specialitate: *Forma și conținutul predicii creștine în primele trei veacuri* („Studii Teologice”, nr. 3-4/1967); *Contribuția Sfântului Efrem Sirul la dezvoltarea predicii creștine* („Studii Teologice”, nr. 7-8/1967); *Fericitul Augustin, predicator al unității Bisericii* („Studii Teologice”, nr. 3-4/1968); *Principii omiletice în predica Fericitului Augustin* („Mitropolia Ardealului”, nr. 7-8/1968); *Preocupări și orientări în predica protestantă contemporană din Germania apuseană – Teză de doctorat* („Mitropolia Ardealului”, nr. 4-6/1980).

Actualul titular al Catedrei de Omiletică, *pr. conf. dr. Constantin Necula* s-a îngrijit de publicarea cursului de Omiletică al părintelui Belu (Editura InfoArt Media-Editura Andreiana, Sibiu, 2012), lucrare de un deosebit folos atât pentru studenții teologi, cât și pentru preoții slujitori. Dintre cărțile și studiile personale, publicate în acest domeniu amintim: *Ascultă Israel – Activitatea învățătoarească a profeților în Vechiul Testament* (Iași, 2004); *Formare pentru propovăduire – studii și articole de catehetică, pedagogie și omiletică activă* (Sibiu, 2013); *Să ne rugăm 8 zile cu Sfântul Ioan de Kronstadt. Aspecte mistico-ascetice ale propovăduirii sale* (Sibiu, 2005); *Câteva trăsături ale predicii Fericitului Augustin - cu specială privire asupra Comentariului la Psalmi* (în vol. *Patristică și Actualitate, omagiu PC. Arhid. Prof. Univ. Dr. Constantin Voicu la 75 de ani de viață*, Sibiu, 2008); *Predica Părintelui Mircea Păcurariu sau lecția duhovnicească a istoricului* (în „Revista Teologică”, nr. 3/ 2007); *Părintele Iosif Trifa, Predicatorul* (în vol. *Pr. Iosif Trifa, Tâlcuirea Evangheliilor*, Sibiu, 2006); *Andrei Șaguna, pedagogul propovăduirii* (în volumul „*Mitropolitul Andrei Șaguna- creator de epocă în istoria Bisericii Ortodoxe din Transilvania*”, Sibiu, 2008); *Părintele Dumitru Belu sau despre exigența Omileticii Românești* (în vol. *Pr. Dumitru Belu, Curs de omiletică. Momente din istoria predicii. Teoria predicii*, Sibiu, 2012).

Notăm, de asemenea, că părintele Constantin Necula a publicat și un însemnat număr de cărți cu predici: *Iată Mirele vine...* (Iași, 2001); *Iubi-te-voi, Doamne...* (Iași, 2001); *De ce ești trist popor al Învierii...* (Iași, 2002); *Privegheri* (Sibiu, 2004); *Prăznicar* (Sibiu, 2004); *Iubesc Doamne, ajută ne iubirii mele...* (Sibiu, 2005); *Porțile Cerului*, vol. 1 (Sibiu, 2007);

⁵³ Accesibil și online: <http://ebooks.unibuc.ro/Teologie/omiletica/index.htm>.

Porțile Cerului, vol.2 (Sibiu, 2007); *Propovăduind Evanghelia iertării* (Sibiu, 2012); *Duminici în dar. Predici și gânduri* (Chișinău, 2013).

- **Iași.** *Cursul de Omiletică* actualizat a fost elaborat de către părintele dr. Costachi Grigoraș, profesor consultant la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, volum în care autorul valorifică și sintetizează contribuțiile în domeniu ale înaintașilor, dar se poate observa originalitatea părintelui Grigoraș în abordarea unor teme precum kerigma apostolică, evidențierea unor aspecte importante în opera hrisostomică etc. Notăm aici titlurile cărților părintelui Grigoraș: *Kerygma apostolică în predica Sfântului Apostol Pavel* (Iași, 2000); *Mergând învățați toate neamurile* (Iași, 2000); *Propovăduiți Evanghelia la toată făptura* (Iași, 2000).

- **Clujul** s-a înscris în lista producțiilor academice prin fostul titular al catedrei, lect. dr. Ioan Toader, autor de cursuri care fac notă aparte în literatura omiletică românească, prin faptul că domnia sa propune metode actualizate în teoria și practica amvonului. Semnalăm, în acest sens, două cărți: *Retorica amvonului* (Cluj-Napoca, 2002) și *Metode noi în practica omiletică* (Cluj-Napoca, 1997).

- **Craiova** se remarcă în lista cursurilor universitare prin osteneala pr. prof. dr. Ion Băjău, propriu-zis, prin *cursul de Omiletică*, cu o structură „clasică”, împărțit în două secțiuni, fiecare cu un sumar logic și practic, care merită a fi luat ca model de mai-tinerii dascăli în specialitate: *Omiletica generală* și *Omiletica specială* (Craiova, 2004).

În cadrul acestei secțiuni îl menționăm și pe pr. conf. dr. Ilie Ivan (Facultatea de Teologie din Pitești), autorul volumului *Omiletica ortodoxă* (Râmnicu Vâlcea, 1999), din care evidențiem, printre altele, câteva idei privind *rolul cuvântului în Biserică*: o notă specifică a cuvântului omiletic o constituie și „haritoforia”. Cuvântul obișnuit este o unitate biplană, fiind alcătuit dintr-o latură perceptibilă, senzorială și una inteligibilă, rațională. În predică, pe lângă aspectul sonor perceptibil auditiv și pe lângă conținutul de sens perceptibil mintal, cuvântul mai are și o dimensiune harică, duhovnicească. Cuvântul lui Dumnezeu transmis prin predică este purtător al energiei dumnezeiești. Este cuvânt cu „putere multă”, pentru că preotul grăiește acele cuvinte pe care i le insuflă Duhul Sfânt. Puterea harică care se transmite prin cuvântul omiletic izvorăște din puterea mântuitoare a Cuvântului lui Dumnezeu.

4.2.2. Teme de interes major, tratate în tezele de doctorat din sfera Omileticii - un pas important în dezvoltarea acestei discipline, atât prin abordarea unor subiecte de interes prioritar, cât și prin valorificarea și deschiderea unui larg câmp bibliografic. Vom exemplifica, selectiv, pe cele care s-au impus cu pregnanță în rândurile specialiștilor, atât prin tematica dezvoltată, cât și prin rigurozitatea științifică în care au fost redactate: *Mitropolitul Ungrovlahiei Antim Ivireanul, cârmuitor bisericesc și propovăduitor al Evangheliei* - autor: Pr. Gabriel Popescu (în „Studii Teologice”, nr. 1-2/1969); *Panegiricul ca formă a predicii în trecut și astăzi. Actualitatea lui pastorală* - autor: Pr. Constantin Duțu (în „Ortodoxia”, nr. 1-2 și 3-4/1992); *Predica în veacul de aur* - autor: Pr. Ioan Băjău (Craiova, 1997); *Propovăduirea cuvântului și Sfintele Taine. Valoarea lor în lucrarea de mântuire a Bisericii* - autor: Pr. Nicolae Dura - slujitor în Viena (București, 1998); *Kerygma apostolică în predica Sfântului Apostol Pavel* - autor: Pr. Costachi Grigoraș (Iași, 2000); *Predica ocazională (pareneza)* - autor: Pr. Vasile Gordon (București, 2001); *Propovăduirea în Biserica Ortodoxă Română din Transilvania în prima jumătate a secolului al XX-lea*, - autor: pr. Miron Erdei, conf. la Facultatea de Teologie din Oradea (Oradea, 2001); *Propovăduirea dreptei credințe în lumina sfințelor canoane* - autor: pr. Dumitru Popovici, prof. la Facultatea de Teologie din Constanța (susținută la „Drept bisericesc”, Universitatea „Ovidius” - Constanța, 2007); *Metaforă și misiune. Valorificarea literaturii laice în predica românească* - autor: pr. Bogdan Teleanu (Iași, 2008); *Omilia - gen al predicii creștine* - autor: Constantin Paraschiv (susținută la Facultatea de Teologie din București, în anul 2008); *Nașterea Domnului oglindită în*

predica patristică- autor: Jan Nicolae (susținută la Facultatea de Teologie din București, în anul 2008); *Opera omiletică a episcopului Grigorie Comșa al Aradului* - autor pr. Filip Albu, lect. la Facultatea de Teologie din Arad (Arad, 2011); *Metodologia redactării și prezentării predicii* – autor: pr. Cristian Petru Stoian (susținută la Facultatea de Teologie din București, în anul 2011); *Discursul omiletic din perspectiva științelor comunicării* – autor: pr. Marius Ciobotă, prof. la Seminarul Teologic din Buzău (București, 2012); *Predica în BOR din Muntenia în sec. al XX-lea. Analiză și evaluare* – autor: pr. Nicușor Beldiman, lect. la Facultatea de Teologie din București (Editura Episcopiei Giurgiului, 2013); *Importanța omiliilor Sf. Grigorie Palama pentru predica ortodoxă* – autor: pr. Roger (susținută la Facultatea de Teologie din București, în anul 2012); *Opera omiletică, catehetică și pedagogică a Episcopului Melchisedec Ștefănescu* – autor: arhim. Pimen Costea (susținută la Facultatea de Teologie din București, în anul 2012); *Rolul mass-media în educația religioasă a copiilor și a tinerilor* – autor: Alina Mirică (susținută la Facultatea de Teologie din București, în anul 2013); *Exegeza și ermeneutica biblică în sprijinul predicii ortodoxe* – autor: Pr. Ionuț Popa (susținută la Facultatea de Teologie din București, în anul 2013).

5. În loc de concluzii: Deziderate privind propovăduirea în Biserica Ortodoxă Română, pentru prezent și viitor. Câteva observații. Realitățile vieții prezente și mutațiile care se întrevăd pentru viitorul apropiat, obligă pe toți factorii responsabili cu formarea creștin-ortodoxă să-și adapteze din mers strategiile educaționale, în toate compartimentele teologice. În acest sens, studiile omiletice trebuie să se raporteze tot mai concret la aspectele practice ale vieții creștine, vizând prioritar, împreună cu celelalte discipline, aspirațiile soteriologice ale creștinilor păstoriți. Omiletica trebuie să propună teme și strategii corespunzătoare începutului de secol XXI, iar discursul predicii să fie adaptat urechii omului contemporan. În acest scop, profesorii acestei discipline s-au întrunit anual, începând cu 2005, de fiecare dată în alt centru universitar, urmând ca aceste întâlniri să aibă loc în același ritm și de acum încolo. Cu aceste prilejuri s-au făcut anumite constatări și s-au emis câteva propuneri de ordin teoretic și practic, din care exemplificăm:

I. Constatări:

- Un curs oscilant al preocupării studenților actuali pentru studiu. În fiecare serie se înregistrează, desigur, un procent semnificativ de studenți foarte buni, atât prin prezența la curs, cât și prin rezultatele bune la examene, totodată, prin susținerea unor predici reușite la paraclisele universitare. În același timp, înregistrăm și un anumit procent de studenți mai puțin preocupați de studiu, din varii pricini, cel mai adesea din lipsa unei motivații clare privind alegerea profesiei;
- Literatura omiletică a înregistrat, în ultima vreme, un număr semnificativ de cărți noi de predici, studii și articole de specialitate, precum și teze de doctorat, cu teme de reală actualitate;
- Aproape în toate facultățile de teologie studenții beneficiază de „suporturi de cursuri omiletice”, dintre care unele sunt accesibile „online”.

II. Propuneri:

- Redactarea, în scurt timp, unei *istorii a predicii la români* actualizate, totodată, a unui *Dicționar de termeni omiletici și catehetici*;
- Grija de a contribui la dotarea bibliotecilor cu literatură omiletică actualizată, inclusiv aparținând Bisericilor Ortodoxe surori, dar și Bisericilor Catolice și Protestante⁵⁴.

Bibliografie:

⁵⁴ Aspect concretizat deja, în sala „Prof. Teodor M. Popescu” de la Facultatea de Teologie Justinian Patriarhul din București, în care, pe lângă volumele existente, s-au procurat peste 200 de cărți noi, ca bibliografie utilă pentru Omiletică, Catehetică, Pedagogie creștină și laică, Psihologie și Educație religioasă, în general.

1. **Anania**, mitrop. Bartolomeu, *Cuvânt înainte la lect. dr. Ioan Toader, Metode noi în practica omiletică*, Arhiepiscopie, Cluj, 1997, p. 3;
2. **Idem**, *Cartea deschisă a Împărăției. De la Betleemul Nașterii la Ierusalimul Învierii*, Polirom, 2011;
3. **Arăpașu**, patriarh Teoctist, *Conștiința vie a slujirii preoțești*, Editura Sf. Arhiepiscopiei a Bucureștilor, 2005;
4. **Balcă**, arhid. prof. dr. Nicolae, *Curs de Omiletică*, ms. dactil., în Biblioteca Facultății de Teologie din București, ex. VII, fasc. III, f. a.;
5. **Băjău**, pr. conf. dr. Ion, *Omiletică generală*, Craiova, 2004;
6. **Bălan**, mitrop. Nicolae, *Mântuiește Doamne poporul Tău*, Sibiu, 1945;
7. **Idem**, *Texte alese*, Editura Arcade, Bistrița, 2004;
8. **Belu**, pr. prof. dr. Dumitru, *Curs de Omiletică*, Editura InfoArt Media-Editura Andreiana, Sibiu, 2012;
9. **Idem**, *Chemări la slujire*, Editura InfoArt Media-Editura Andreiana, Sibiu, 2012;
10. **Beldiman**, pr. lect. dr. Nicușor, *Predica în Biserica Ortodoxă Română din Muntenia în sec. al XX-lea. Analiză și evaluare*, Editura Episcopiei Giurgiului, 2013;
11. **Boghiu**, arhim. Sofian, *Buchet de cuvântări. Predici și meditații*, EIBMBOR, București, 2006;
12. **Brașiște**, pr. prof. dr. Ene, *Cuvântări și predici*, Editura Basilica, 2014;
13. **Bulacu**, pr. prof. dr. Mihail, *Omilia despre predică a Sfântului Ioan Hrisostom*, București, 1946;
14. **Bunea**, pr. prof. Ioan, *Predici la botez, cununie și înmormântare*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2013;
15. **Chilea**, pr. prof. dr. Sebastian, *Predicatorul*, în „Mitropolia Olteniei”, 3-4/1958, pp. 176-190;
16. **Idem**, *Predica de succes*, în „Mitropolia Olteniei”, 1-3/1954, pp. 36-38;
17. **Idem**, *Considerații omiletice actuale*, în „Ortodoxia”, 1/1967, pp. 65-78;
18. **Chiricuță**, pr. Toma, *Anul în predici*, Editura Anastasia, București, 1996;
19. **Ciobotea**, patriarh Daniel, *Dăruire și dănuire. Raze și chipuri de lumină din istoria și spiritualitatea românilor*, Editura Trinitas, Iași, 2005;
20. **Idem**, *Foame și sete după Dumnezeu – înțelesul și folosul postului*, Editura Basilica, București, 2008;
21. **Coman**, episcop Vasile, *Hristos în familie. Cuvântări pentru întărirea vieții creștine în familie*, Brașov, 1945;
22. **Cristea**, patriarh Miron, *Cuvântări și predici ale unui tânăr teolog mai târziu cleric român în țară sub stăpânire streină 1889-1909*, Tipografia Cărilor Bisericești, București, 1928;
23. **Idem**, *Pastorale, predici și cuvântări ținute de Înalt Prea Sfinția Sa Domn Domn Dr. Miron Cristea, Patriarh al României*, vol. IV, Tipografia Cărilor Bisericești, București, 1938;
24. **Cristescu**, pr. prof. dr. Grigore, *Omilie „mare” și omilie „mică” sau omilie „tematică” și omilie „exegetică”?*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, 1-2/1958, pp. 46-58;
25. **Idem**, *Predică și cateheză*, Sibiu, 1929;
26. **Idem**, *Predică și predicator în vremea noastră*, în „Studii Teologice”, 3-4/1950, pp. 137-157;
27. **David**, diac. prof. dr. Petre, *Caută și vei afla. Predici misionar-patriotice la toate sărbătorile anului, la sfinți mari, la cuvioși, propovăduitori și mărturisitori români*, Editura Episcopiei Romanului și Hușilor, Roman, 1990;
28. **Erdei**, pr. conf. dr. Miron, *Propovăduirea în Biserica Ortodoxă Română din Transilvania în prima jumătate a secolului al XX-lea*, Editura Cogito, Oradea, 2001;
29. **Galeriu**, pr. prof. dr. Constantin, *In memoriam: Arhidiaconul Prof. Dr. Nicolae Balca*, în „S.T.”, anul XXXVI (1984), nr. 1-2, pp. 138-142;
30. **Felea**, pr. dr. Ilarion, *Duhul Adevărului. Predici*, Alba Iulia, 2000;
31. **Galeriu**, pr. prof. dr. Constantin, *Tâlcuiri la mari praznice de peste an. 22 de modele omiletice*, București, 2001;
32. **Gordon**, pr. prof. dr. Vasile, *Introducere în Omiletică* (Curs pentru anul IV - Teologie Pastorală), Editura Universității din București, 2001;
33. **Idem**, *Biserica și Școala. Analize omiletice, catehetice și pastorale*, Editura Christiana, București, 2003;
34. **Idem**, *Mergând, învățați... Predici la toate Duminicile și sărbătorile de peste an*, Ed. a II-a, revizuită și completată, București, 2006;
35. **Idem**, *Poeta nascitur, orator fit. Vocația omiletică a Mitropolitului Antonie Plămădeală*, în „Studii Teologice”, 4/2005, pp. 44-65;
36. **Idem**, *Mitropolitul Bartolomeu Anania – predicator harismatic*, studiu introductiv în vol. „Cartea deschisă a împărăției / De la Betleemul Nașterii la Ierusalimul Învierii”, Editura „Polirom”, Iași, 2011, pp. 233-244;
37. **Idem**, *Dezvoltarea studiilor pastorale: Omiletică, Catehetică și Pastorală*, în colab. cu asist. drd. S. Tudose, în vol. *Teologia ortodoxă în secolul al XX-lea și la începutul secolului al XXI-lea*, coordonator pr. prof. univ. dr. V. IONIȚA, Editura Basilica, București, 2011, pp. 704-770;
38. **Ilie**, arhim. Cleopa, *Predici la duminicile de peste an*, Roman, 1996;

39. **Ionescu**, pr. dr. Marin, *Secerișul este mult și secerători puțini*, vol. II, Tipografia Națională Jean Ionescu & Co. 1, București, 1927;
40. **Idem**, *Inimă și suflet. Omiletica vremurilor noastre*, București, 1927;
41. **Idem**, *Altarul și Amvonul*, București, 1942;
42. **Iorga**, Nicolae, *Predicile părintelui Iuliu Scriban* la Arhim. Iuliu Scriban, *Predici pentru popor*, Ediția a IV-a, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1944, pp. 589-591;
43. **Ispir**, prof. dr. Vasile, *Biserica Activă. Predici la Radio*, Editura Ion Creangă, București, 1941;
44. **Marina**, patriarh Justinian, *Apostolat Social. Urmând Sfintelor Predanii și Rânduieii strămoșești*, vol. XII, EIBMBOR, București, 1976;
45. **Micle**, arhim. Veniamin, *Trepte spre amvon*, M-rea Bistrița, 1994.;
46. **Munteanu**, patriarh Nicodim, *Predici la Postul Mare, după Arhiepiscopul Inochentie al Odesei*, EIBMBOR, București, 2005;
47. **Necula**, pr. prof. dr. Nicolae, *Mitropolitul Antonie Plămădeală al Ardealului, Crișanei și Maramureșului – model de ierarh, ecumenist și om de cultură*, în „Studii Teologice”, 4/2005, pp. 7-25;
48. **Petrescu**, pr. prof. Nicolae, *Omiletica. Manual pentru Seminariile teologice*, EIBMBOR, București, 1977;
49. **Idem**, *Explicarea Apostolelor duminicale. Manual pentru Seminariile teologice*, EIBMBOR, București, 1975;
50. **Plămădeală**, mitrop. dr. Antonie, *Tâlcuri noi la texte vechi*, Sibiu, 1989;
51. **Idem**, *Cuvinte la zile mari*, Sibiu, 1989;
52. **Idem**, *Vocație și misiune creștină în vremea noastră*, Sibiu, 1984;
53. **Popescu**, pr. dr. Gabriel, *Predica în Biserica Ortodoxă Română în vremea noastră*, în „Biserica Ortodoxă Română”, 11-12/1972, pp. 1209-1216;
54. **Popescu**, prof. dr. Teodor, *Meditații teologice*, vol. II, Editura Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, București, 2003;
55. **Răduleanu**, pr. Boris, *Semnificația Duminicilor din Postul Mare*, vol. 2, Editura Bonifaciu, București, 1996;
56. **Scriban**, arhim. Iuliu, *Datoria preotului către limba bisericească*, Sibiu, 1938;
57. **Idem**, *Predici pentru popor*, Ediția a IV-a, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1944;
58. **Idem**, *Priveliști din câmpul omiletic*, București, 1929;
59. **Slevoacă**, pr. dr. Ștefan, *Raze din lumina lui Hristos Predici la duminici, praznice și sfinți*, Editura Episcopiei Buzăului, Buzău, 1996;
60. **Steinhardt**, Nicolae, *Dăruind vei dobândi*, Rohia-Polirom, 2008;
61. **Șebu**, pr. prof. dr. Sebastian, *Din activitatea învățătoarească a mitropolitului dr. Antonie Plămădeală*, în „Revista Teologică”, nr. 3-4/1996, pp. 401-412;
62. **Vasilache**, arhim. dr. Vasile, *Pe căile Domnului. Predici rostite la radio*, București, 1942.

VII. PREDICA, PREDICATORUL ȘI ASCULTĂTORII PREDCII⁵⁵

1. *Funcția omiletică a cuvântului*; 2. *Predica – act liturgic, sacramental și soteriologic*; 3. *Raportul cuvânt – Sfintele Taine*; 4. *Personalitatea predicatorului*; 5. *Ascultătorii predicii*

VII.1. Funcția omiletică a cuvântului⁵⁶. În terminologia biblică și patristică, noțiunea sau conceptul de „cuvânt” are trei sensuri: *ipostas divin (Iisus Hristos - Logosul Îtrupat)*, *cuvântul pe care El ni-l comunică și Sfânta Scriptură (cuvântul revelat)*. O dată cu acestea, prin „cuvânt” înțelegem rostirile cu ajutorul vocii, precum și *cuvântul interior*, nerostit, dar prezent în inimile noastre. Când Evanghelistul Ioan notează „La început a fost Cuvântul...” (1, 1) și „Toate prin El (*prin Cuvânt, n.n.*) s-au făcut...” (1, 3), ne dezvăluie atât veșnicia ipostasului divin, Iisus Hristos, cât și primordialitatea rostirii în actul creației. Termenii consacrați, grecescul „λόγος” și ebraicul „דָּבָר” (*davár/dabár*) semnifică, simultan, cuvântul și acțiunea, dar au și sensul de *rațiune, raport, rost, rostuire*. Românescul „cuvânt”, nota Eminescu într-unul din caietele sale, „vine de la conventus, care înseamnă adunare de oameni” (ms. 2275 B, f. 93). Într-adevăr, latinescul „conventus” este participiu perfect pasiv de la „convenio-ire...”, verb care se traduce prin *a veni împreună, a se reuni, a fi de acord (de aici și „a conveni”)*, ceea ce indică sensul de comuniune, legătură, armonie, unitate. Așadar, menirea și structura cuvântului este dialogică și el nu este întreg decât atunci când devine comunicare a ceva, dar și răspuns la comunicarea respectivă. Prin cuvânt, sau grai articulat, omul se deosebește esențial de toate celelalte viețuitoare. Ca să exprime această diferențiere fundamentală dintre om și animale, Sfântul Grigorie de Nyssa atenționează metaforic asupra utilității mâinilor, spunând că *mâinile i-au fost date omului ca să poată vorbi. Dacă i-ar lipsi mâinile, atunci buzele și limba ar trebui să fie ca la animale, ca să poată prinde iarba și să o rupă. Trecând însă grija procurării hranei pe seama mâinilor, gura a rămas să se ocupe de exprimarea cuvintelor. Așadar, pe drept se poate spune că mâinile sunt un instrument propriu ființei înzestrate cu facultatea de a vorbi...* (Περὶ κατασκευῆς τοῦ Ἀνθρώπου/De hominis opificio, PG, 44, 149).

Puterea de influențare prin cuvânt este uriașă, după cum lesne se poate constata, nu doar din marile momente și opere ale istoriei și ale culturii, ci și din „mărunțișurile” vieții cotidiene. *Ca-n basme-i a cuvântului putere!* - avertizează poetic Al. Vlahuță (*Cuvântul*). Aceasta pentru că orice cuvânt implică relații concrete, personale. Cuvântul pleacă de la cineva spre altcineva. Omul nu vorbește în vânt. Nu vorbește pentru sine, ca să se asculte, ci să fie ascultat. Cuvântul nu este proprietatea particulară a cuiva, ci un *bun obștesc*. De aceea, ca orice bun obștesc, de cuvânt te poți folosi doar în anumite limite, cu respectarea anumitor reguli, având permanent conștiința funcției lui normale, aceea de vehicul al binelui și adevărului. Iar în iconomia mântuirii, cuvântul are putere sacramentală, atât în cult, cât și în predică, pentru că textele liturgice și omiletice nu sunt produsul exclusiv al minții omenești, ci rezultatul sinergiei divino-umane. Părintele ortodox John Breck a ilustrat într-un mod excepțional puterea uimitoare a cuvântului, evidențiind mai ales menirea sa liturgico-sacramentală, în cunoscuta lucrare „Puterea cuvântului” (*Power of the word*, New York, 1986). În ceea ce ne privește, pentru a urmări gradat funcțiile sau competențele omiletice ale cuvântului, vom evoca mai întâi influențele pozitive, benefice, ale cuvintelor ziditoare, în opoziție cu cele nefaste ale cuvintelor rele, degenerate, care se înscriu într-un antilimbaj vulgar și distructiv. Trecând peste vocabularul stradal autohton, tot mai poluat parcă, trebuie să observăm că și în sânul comunităților parohiale, în viața familiilor creștine, cât și în instituțiile de orice fel, cuvântul este deturnat adesea de la menirea lui sacră, unificatoare, de

⁵⁵ Două prelegeri (4 ore curs). Capitol elaborat de Pr. Vasile Gordon.

⁵⁶ Paragraful este alcătuit în special după analizele pr. dr. N. Dura, *Propovăduirea și Sfintele Taine*, Teză de doctorat, EIBMBOR, București, 1998, pp. 27-38.

comuniune. Din convorbirile cu diverși fii duhovnicești în decursul anilor, la spovedanii, ori în dialogurile particulare, preoții își dau seama că cele mai multe răni și suferințe pe care le poartă enoriașii nu sunt provocate neapărat de boli sau de lipsuri materiale, ci de cuvintele grele, jignitoare, pe care sunt nevoiți să le îndure, zile și ani în șir. Proveniența lor? Șefi extrem de intoleranți și nervoși, părinți peste măsură de aspri, soți care adoptă discursuri ultra-dictatoriale, colegi de serviciu puși mereu pe hartă, cetățeni necunoscuți, care, în orice loc s-ar afla, nu se simt bine dacă nu otrăvesc cu vorbele lor pe oricine le iese înaintea ș.a. Câteodată ne este dat să auzim, direct sau indirect, vorbe demolatoare provenind de la persoane foarte dragi și apropiate, de la care nu te aștepti, ori de la inși „educați” în școli înalte, șocul și rănila fiind cu atât mai mari! Astfel, pe cât sunt de benefice și întăritoare cuvintele bune și frumoase, pe atât sunt de nocive cele rele. Părintele Stăniloae avertizează, în acest sens, concis, dar limpede: „Cuvântul zidește, dar poate și dărâma!” (*Iisus Hristos sau restaurarea omului...*, p. 219), după cum de mare finețe sunt, în aceeași direcție, observațiile părintelui Rafael Noica: „Cuvântul este o energie creatoare, o energie care devine însă *periculoasă, mortală*, când este rău întrebuințată” (*Celălalt Noica*, p. 67). Ce ne spune Sfânta Scriptură? Avem o sumedenie de referiri la vorbele bune (*ziditoare*) și efectul lor minunat, dar și la cele rele, cu efecte dintre cele mai toxice. Selectăm câteva, fără alte comentarii. Mai întâi, în legătură cu cele bune: „Cuvintele frumoase sunt ca un fagure de miere, dulceață pentru suflet și tămăduire pentru oase...” (*Pilde* 16, 24); „Cuvântul bun veselește inima!” (*Pilde* 12, 25); „Omul cel bun, din comoara lui cea bună scoate afară pe cele bune...” (*Matei* 12, 35). Cât despre cele rele, atenționările nu lipsesc din Sfânta Carte: „Buzele celui nebun duc la ceartă și gura lui dă naștere la ocări” (*Pilde* 18, 6); „Omul cel rău, din comoara lui cea rea scoate afară pe cele rele” (*Matei* 12, 35); „Învățătorii mincinoși... hulesc (de multe ori) ceea ce nu cunosc” (2 *Petru* 2, 12); „Ferește-te de vorbirile deșarte. Cuvântul lor va roade ca o cangrenă” (2 *Timotei* 2, 16, 17).

Restaurarea și îmbunătățirea cuvintelor. Să luăm aminte asupra faptului că prin căderea omului în păcat, o dată cu degradarea și întunecarea creației, în general, și cuvântul a suferit o anumită degenerare și întunecime. Tocmai de aceea, Mântuitorul Iisus Hristos, restaurând creația, a restaurat și graiul omenesc, îmbunătățindu-l, mai mult, *îndumnezeindu-l*. Luând trup omenesc a luat și graiul omenesc. El a venit să sfințească trupul, dar și graiul. “Niciodată n-a vorbit vreun om ca Omul acesta!” – aveau să exclame ascultătorii fascinați ai graiului Mântuitorului (*Ioan* 7, 46). Puterea Sa dumnezeiască, prin care vindeca, mângâia, încuraja etc., s-a manifestat, de fapt, prin cuvânt. Iată, așadar, că Mântuitorul ne-a dat pildă și arună de îmbunătățire a cuvintelor, Testamentul Său cel Nou însemnând și un îndemn de a folosi un grai biblicizat, *evangelizat*, nu doar în contextul liturgic al cultului divin, ci și în toată „cealaltă vreme a vieții noastre”. Exercițiul îmbunătățirii, trebuie să subliniem, are loc însă în Sfintele Lăcașuri. Ascultând sfintele slujbe, dar și predicile rostite corespunzător, fiecare creștin are șansa igienizării, dezintoxicării și îmbunătățirii propriului grai. Întors acasă și ieșind în lume, cuvântul său însănătoșit, purtând pecete harică, va fi un cuvânt demn, frumos, plăcut, ziditor, tonic ș.a., care va influența benefic pe toți interlocutorii, cunoscuți și necunoscuți, *ca puținul aluat menit să dospească toată frământătura* (*Galateni* 5, 9).

Din punct de vedere omiletic, cuvântul are câteva funcții bine determinate:

- *funcție didactică (practică)*, în sensul unei aplicabilități concrete. Dacă prin cuvântul obișnuit se transmit idei și informații care pot rămâne în planul abstracțiilor, prin cuvântul omiletic se transmit întotdeauna învățături care pot fi aplicate la viața ascultătorilor, în vederea mântuirii. De exemplu, învățătura privind iubirea de vrăjmași nu e predicată pentru a oferi ascultătorilor o temă de teoretizare, ci pentru a fi aplicată în comportamentul practic. Când Mântuitorul a dat această poruncă, n-a făcut-o cu gândul de a ne obliga să ne avântăm în speculații și abstracțiuni, ci pentru a ne determina să relaționăm cu ei, cu „neprietenii”, cu

înțelegere, dragoste, răbdare și perseverență. Tot așa învățăturile despre milă, bunătate, smerenie, nădejde, dreptate, jertfa de sine etc.;

- *funcție scripturistică*, întrucât predica transmite și interpretează cuvântul lui Dumnezeu, nu altceva. Să luăm aminte că Mântuitorul a spus, *mergând, învățați... să păzească toate câte v-am poruncit vouă* (Matei, 28, 19). Așadar, *cele poruncite în Evanghelii, nu din altă parte*. După cum și Sf. Ap. Pavel avertizează: „Nu ne propovăduim pe noi înșine, ci pe Hristos” (2 Corinteni 4, 5). Adică, *propovăduim învățătura Lui*, nu învățăturile noastre, ori ale altora;

- *funcție harismatică (haritoforică)*, deoarece predica transmite nu doar cunoștințe, ci și o anumită putere harică, al cărei izvor este Hristos. Să ne amintim ceea ce spune evanghelistul Matei: „Îi învăța pe ei ca unul care are putere, iar nu cum îi învățau cărturarii lor...” (7, 29). Este vorba, desigur, de un har al credinței, har pregătitor (nu automat mântuitor!), în vederea unei tot mai mari apropieri de Sfintele Taine, singurele care pot mântui;

- *funcție liturgică*, în sensul că predica nu este un act izolat, un adaos didactic, ci *un act liturgic*, parte integrată în cultul divin.

Asupra acestor ultime două funcții vom reveni în paragraful următor, în care vom vorbi în mod expres despre caracterul liturgic, sacramental și soteriologic al predicii.

VII.2. Predica – act liturgic, sacramental și soteriologic. Etimologic, termenul „predică” își are sorgintea în latinescul „praedico” – *a spune public, a vesti, a lăuda* (*praedicatio – vestire, anunțare, laudă*). În literatura patristică cuvântul „predică” a fost consacrat de Tertulian (160-240), preluat din retorica greco-romană. Îl întâlnim, bunăoară, la Cicero, în cunoscutul său tratat de oratorie (ex.: *Haec eo mihi praedicenda fuernut...*, *De oratore*, X, 3, 37).

În accepțiunea generală a dicționarilor laice, *predica este o cuvântare rostită de un cleric în biserică, în care se explică și se comentează un text biblic și se dau credincioșilor anumite îndrumări morale*. Din punct de vedere omiletic, **predica este un act liturgic, integrat în cultul divin, prin care slujitorii consacrați transmit credincioșilor învățăturile dumnezeiești, în scopul luminării minții, a sensibilizării inimii și a înduplecării voinței spre fapte bune, în vederea mântuirii**. Este semnificativă, de asemenea, precizarea părintelui D. Belu, potrivit căruia *predica este actualizarea activității profetice a Mântuitorului*, insistând pe faptul că *nu este nici recitare de texte sacre, nici o simplă parafrizare ori exegeză, ci interpretarea mesajului divin în contextul contemporan* (*Curs...*, p. 379-380). Sub influența limbii slavone, literatura omiletică veche a înregistrat și termenul de „propovedanie” (*sl. nponoved – predică*), de unde și expresia „a propovădui”. Genurile predicii sunt variate, în funcție de slujbă, context, auditoriu etc. Termenul „predică” este unul foarte general, cu înțelesul de „cuvântare bisericească” de orice fel. În practica omiletică, însă, cuvântările bisericești se împart în mai multe categorii, potrivit cu slujba, locul, scopul și modalitatea în care se rostesc. Este oportun să aplicăm aici principiul distincției: *bene docet qui bene distinguit* (*învață bine cel ce distinge bine*). Astfel, comparând cele mai avizate surse bibliografice cu realitatea liturgică din Biserica noastră, recunoaștem următoarele genuri distincte aflate în uz: *omilia, predica propriu-zisă* (numită și *sintetică*), *panegiricul* și *pareneza*. Acestor patru genuri le vom consacra o prelegere separată, în partea a II-a a cursului, în cadrul Omileticii speciale (*aplicative*).

Predica – act liturgic și sinergic. Predica nu este un act izolat, ci întotdeauna integrat cultului divin. Așa a fost dintru început. Adunările de cult din Biserica primelor secole aveau următoarele momente liturgice: frângerea pâinii, rugăciunea și lauda adusă lui Dumnezeu, citirile din cărțile sfinte, *predica* și cântările religioase, momente unite cu agapele frățești, colectele pentru săraci și manifestările harismelor. Mărturiile din Sfânta Scriptură, cunoscute

îndeobște (*Fapte* 2, 42; 20, 7 etc.) sunt întregite cu cele din scrierile ulterioare, ca de pildă Apologia I, scrisă de Sf. Justin Martirul și Filosoful : “Iar în așa-zisa zi a soarelui, se face adunarea tuturor celor ce trăiesc la orașe sau la sate și se citesc memoriile apostolilor sau scrierile profeților, câtă vreme îngăduie timpul. Apoi, după ce cititorul încetează, *întâistătătorul ține un cuvânt prin care sfătuiește și îndeamnă la imitarea acestor frumoase învățături...*” (PG, VI, 429).

În același timp, *predica este un act sinergic (de împreună-lucrare)*. Preotul (slujitorul) rostește predica, dar învățătura nu este a lui, ci a lui Hristos (2 *Corinteni* 4, 5), așa cum am precizat mai sus. Totodată, slujitorul predică în virtutea puterii învățătoarești, primită prin harul Tainei Hirotoniei, dar înnoită mereu prin harul sfințelor slujbe în cadrul cărora propovăduiește. Pe de altă parte, slujitorul săvârșește o „împreună-lucrare”, rostind învățături și din propria experiență și trăire duhovnicească, cu real impact în sufletele ascultătorilor, dar numai în măsura în care aceste învățături, sfaturi, exemple etc. consună cu cele evanghelice. În acest sens, ne apare evident faptul că predicatorul nu este un simplu repetitor al mesajului evanghelic, întrucât învățătura Bisericii pe care a primit-o devine parte din el însuși; în consecință, mesajul pe care-l transmite și care nu încetează a fi al Bisericii, sfârșește prin a deveni, uimitor și paradoxal, propriul său mesaj.

Predica – rol sacramental și soteriologic. Potrivit învățăturii de credință ortodoxe, reiterăm premisa că sfințirea și mântuirea omului sunt posibile doar prin harul conferit de Sfintele Taine. În același timp, realitățile și mărturiile înregistrate pe parcursul a 2000 de ani de creștinism ne demonstrează că predica nu este doar un simplu mijloc de transmitere a unor învățături, fără nici o implicație sacramentală și soteriologică. Concret, predica este instrumentul care poate facilita accesul credinciosului spre cele sfinte, dar poate să-i și consolideze atașamentul față de Biserică, cu deosebire în cele ce vizează mântuirea sufletului. Chiar în ziua de naștere a Bisericii în istorie (a *Cincizecimii*), cei care au ascultat predica rostită de Sf. Ap. Petru au fost *pătrunși la inimă* (*Fapte* 2, 37), determinați, astfel, să întrebe: „Ce să facem?”. Urmarea se cunoaște: hotărârea de a se boteza, primind, așadar, harul necesar intrării în Împărăția lui Dumnezeu. „Pătrunderea la inimă” înseamnă, de fapt, o lucrare harică, fiind vorba, astfel, de „harul credinței”, după cum ne încredințează Sf. Ap. Pavel: „Credința este din auzire, iar auzirea prin cuvântul lui Hristos” (*Romani* 10, 17). Minunatul exemplu de la Cincizecime s-a repetat (și se va repeta), evident, la alte măsuri și „scări”, în tot cursul istoriei. Practic, cele trei faze ale propovăduirii, întâlnite în Biserica primară, *kerygma*, *cateheza* și *predica*, sunt reactualizate neîncetat în viața oamenilor. Prin kerygmă se făcea vestirea (anunțarea) Evangheliei (și aici „pătrundea” harul credinței), prin cateheză instruirea în vederea botezului, iar predica, rostită în cadrul cultului divin, devenea, astfel, un act liturgic propriu-zis, cu rosturile binecunoscute. Azi (și până la sfârșitul veacurilor) încă mai avem „candidați” la botez, pe care o predică reușită îi poate pătrunde la inimă și le poate determina voința să se „îmbrace în Hristos”, iar celor botezați predica le poate întări atașamentul față de Hristos și Evanghelia Sa, prin neîncetata „pătrundere” harică.

Actualitate și perspectivă. Predica trebuie să răspundă exigențelor prezente, dar orientată mereu în perspectiva veșniciei. De aceea, părintele Nicolae Balcă evaluează predica reușită din perspectivă *theotropică* (*sensul ei, ținta, spre Dumnezeu*) și *theocentrică* (*Dumnezeu, în centrul oricăror simțăminte și fapte*), izvorul nevăzut dar adânc și inepuizabil al propovăduirii fiind rugăciunea, cale unică de comunicare cu Dumnezeu. În esență, predica poate fi actuală numai în măsura în care ea se alimentează, ca substanță, din imuabila și eterna revelație a Bisericii. Practic, *theotropism* în interpretarea doctrinei, dar și *teocentrism* în aplicarea ei. Dincolo de text și de temă, predicatorul trebuie să vadă, sus, pe verticala Crucii, a Înălțării la cer și a celei de-a doua veniri a Domnului și, în același timp, pe orizontala existenței planetare a omului. Numai în aceste condiții predica poate realiza cele două imperative fundamentale: al acordului cu veșnicia și al conformității cu actualitatea.

VII.3. Raportul cuvânt – Sfintele Taine. Caracterul sacramental și soteriologic al predicii nu trebuie exagerat, dar nici trecut cu vederea. Predica nu este doar un mijloc intelectual de transmitere a unor cunoștințe, mai mult sau mai puțin persuasive. Așa cum arătam mai sus, o predică reușită realizează acea pătrundere harică la inimă, care determină o tot mai bună integrare liturgică și sacramentală a credinciosului. Raportul dintre predică și Sfintele Taine trebuie văzut permanent în echilibrul său liturgic, așa cum, de pildă, slujirile Mântuitorului s-au manifestat în echilibru și simfonie. Bunăoară, deși slujirea Lui profetică, dar și continuarea ei în Biserică, ca slujire învățătoarească, are o anumită prioritate în timp, nu se poate afirma nicidecum că este mai importantă decât celelalte două. Slujirea învățătoarească, însă, le premerge și le pregătește pe celelalte două, însoțindu-le mereu. În aceeași logică, predica are menirea de a-l pregăti pe credincios pentru primirea harului Sfintelor Taine. Pe de altă parte, cei ce ignoră puterea predicii de a transmite harul credinței, totodată de a lumina învățăturile de credință, plasează slujirea învățătoarească într-o zonă secundară, scoasă din triada slujirilor consacrate. Unii au acreditat chiar ideea că slujbele divine însele au un caracter didactic și n-ar mai fi nevoie de o predică specială. Se trece cu vederea, însă, că rânduielele, conținuturile și simbolurile cultice pot rămâne de neînțeles, dacă nu sunt explicate prin cateheze și predici. Fără tâlcuirea propovăduitorului, o parte însemnată a potențialului duhovnicesc al dumnezeieștilor slujbe ar fi nevalorificată pentru viața credincioșilor, spre paguba lor și a Bisericii. Iar cele spuse despre cult se potrivesc și Scripturii. De pildă, pericopele din Evanghelie și Apostol, chiar dacă au unele părți direct accesibile, conțin de multe ori mesaje „criptate” pentru credinciosul de rând. Să ne amintim de avertismentul Sf. Ap. Petru, privind unele dintre scrierile Sf. Ap. Pavel (care, prin extensie, pot fi și alte scrieri biblice): „Sunt unele lucruri cu anevoie de înțeles, pe care cei neștiutori și neîntăriți le răstălmăcesc, ca și pe celelalte Scripturi, spre a lor pierzare” (2 Petru 3, 16). Tocmai aici se evidențiază utilitatea predicii: explică mesajul scripturistic și cultic și îl aplică la situațiile concrete, la posibilitățile credincioșilor de înțelegere și asimilare, asigurându-i astfel accesibilitatea.

Așadar, înțelegerea optimă a raportului predică – Taine se poate realiza dacă este înțeles corect, mai întâi, raportul dintre predică și cultul divin. Punctual, relația dintre propovăduirea cuvântului și Sfintele Taine poate fi sintetizată astfel:

- cuvântul și Taina sunt două realități complementare, corelative și nu contradictorii, care își găsesc unitatea lor profundă în Hristos. Cuvântul lui Dumnezeu și Sfintele Taine se condiționează reciproc, fiindcă fără propovăduire credința membrilor comunității ar fi mai puțin luminată, iar fără săvârșirea dumnezeieștilor Taine aceiași membri ar fi lipsiți de harul mântuitor. În același sens, disocierea sau separarea propovăduirii de Sfintele Taine aduce mari prejudicii amândurora: predica fără Taine se poate transforma într-o simplă pledoarie teoretică, o frazeologie sterilă, fără putere și finalitate, care poate da unele răspunsuri de moment, dar nu poate încălzi inimile și nici îndupleca voințele spre faptele necesare mântuirii; iar Tainele fără cuvânt lasă loc riscului deprecierii, până la receptarea lor ca manifestări magice, ritual sec ce poate duce la rutină și formalism;

- slujirile învățătoarească și sfințitoare (*harismatică*) pe care preotul le exercită, o dată cu cea pastoral-conducătoare, în virtutea mandatului primit prin Taina Hirotoniei, au temei în slujirile întreite ale Mântuitorului și ale Sfinților Apostoli. Să ne amintim de cele petrecute la Cina cea de Taină (Matei 26 ș.a.), la Pogorârea Sfântului Duh (Fapte 2), dar și la alte momente din Faptele Sfinților Apostoli (convertirea și botezul sutașului Corneliu, a temnicerului din Filipi etc.). Sfinții Apostoli nu s-au limitat doar la propovăduire, ci au săvârșit și Sfintele Taine instituite de Mântuitorul, spre desăvârșirea lucrării de mântuire a celor „pătrunși la inimă” prin lucrarea Sfântului Duh, ca la Cincizecime, ori a celor peste care Același Duh, de pildă, a *căzut*

peste toți cei ce ascultau cuvântul lui Petru în Cezareea, unde locuia Corneliu sutașul și cei împreună cu dânsul;

- să remarcăm, de asemenea, prezența reală a lui Hristos nu numai în Euharistie, ci și în cuvintele Sale, cu deosebire în Sfânta Liturghie. Această prezență și lucrare a Sa se află într-o succesiune și ierarhizare specială: prima prezență vizibilă este adunarea credincioșilor la Liturghie, în numele Lui, apoi este prezent prin cuvântul citit și predicat, prin persoana preotului și, în final, ca o încununare, prezența Sa euharistică. Iată cum rezumă părintele Stăniloae modul prezenței lui Hristos: *prin lucrările personale și împrejurările vieții; prin cuvintele Sale din Evanghelii, sau de cele rostite de preot, primite cu credință prin rugăciuni; prin cuvintele și gesturile rostite și săvârșite de preot la ierurgii și Taine; prezența prin Sfântul Trup și Sânge în Euharistie (Comuniune și Spiritualitate..., p. 105-106);*

- între expresiile privind conlucrarea dintre cuvânt și Taine, care poate fi șocantă pentru anumite urechi, remarcăm una invocată deja: predica are *caracter (rol) sacramental și soteriologic*. Nu trebuie să ne îngrijoreze această formulare, de teamă că ar aluneca spre protestantism, care, se știe, conferă predicii rolul suprem în cult. Acceptăm liniștiți expresia, atât pentru faptul că numeroși teologi ortodocși sunt de acord cu ea, dar și pentru că aceiași menționează și o condiție esențială: *predica are rol sacramental și soteriologic NUMAI în comuniune cu Sfintele Taine și cultul divin, în general. Niciodată separat*. De aceea, teologi de marcă ai Ortodoxiei asociază predicii atributul „sacramental” sau „haritofor” fără nici o reținere. Așa este cazul părinților Stăniloae și John Breck, pomeniți deja, dar și al părinților profesori Grigorie Cristescu („predica – act soteriologic”), Dumitru Belu („funcția haritoforică a predicii”), sau al profesorului grec Panaghiotis Trembelas („lucrarea sacramentală a predicii”). Nici unul dintre ei nu uită, apoi, să precizeze: *lucrarea sacramentală a predicii nu este suficientă. Cuvântul, purtător de har, nu este egal cu Taina! Cuvântul rămâne fără efect, dacă la contribuția lui nu se adaugă și influența dumnezeiască a Sfintelor Taine, pentru că numai ele pot conferi deplin harul mântuitor al Sfântului Duh*.

VII.4. Personalitatea predicatorului. Noțiunea de personalitate. În cunoscutul „Tratat despre preoție” (*Περὶ Ἱερωσύνης*), Sfântul Ioan Gură de Aur face la un moment dat o afirmație aparent paradoxală: „Ascultătorii stau și judecă nu atât cele spuse, cât părerile despre cei care vorbesc...” (*Ὅν γὰρ τοῖς λεγομένοις, ὥς ταῖς τῶν λεγόντων δόξαις, καθήνται δικάζοντες οἱ ἀκροαταί*; V, 5, 20). Adică, evaluează predica nu după cele rostite, ci după numele/faima predicatorului. Sfântul Părinte nu sugerează nicidecum că ar fi vorba de o neglijare a conținutului, fapt ușor de remarcat în contextul Tratatului, ci vrea să scoată în relief conștientizarea progresivă privind responsabilitatea asumată de propovăduitor. Analizat în context, termenul folosit de Sfântul Ioan vizează o strădanie crescândă a predicatorului de a-și spori performanțele oratorice, întrucât predicatorilor talentați, mari, cu vechime etc. li se cere mai mult decât începătorilor. Unui predicator cunoscut, cu o anumită *faimă*, auditoriul nu-i poate trece cu vederea rostirea unor predici nereușite, așa cum se întâmplă în cazul celor dintr-o categorie modestă, care nu spun lucruri deosebite (*ἐκεῖνοις μὴδὲν ἄξιον λόγου*). De ce? Pentru că în ochii lor predicatorul cu faimă este o *personalitate*, care trebuie să fie mereu conștient de acest statut demn, că nu este o persoană comună, ci un om cu însușiri excepționale, atât din punct de vedere intelectual, cât și moral-duhovnicesc. În consens cu Sfântul Ioan Gură de Aur, slujitori consacrați ai amvonului din timpurile moderne accentuează importanța capitală a cultivării personalității, că ea trebuie să se reflecte „în tot ceea ce spune” (pr. Gr. Cristescu), că este „garanția reușitei predicii” (W. Evans) și că nu-i altceva decât „personalitatea preotului ca păstor sufletesc” (pr. S. Chilea). Care sunt, așadar, însușirile *sine qua non* ale personalității predicatorului? Majoritatea manualelor și cursurilor de Omiletică enumeră următoarele calități de bază, din trei puncte de vedere: 1. Intelectual: *cultură generală solidă, dublată de cultură specială teologică; inteligență vie; imaginație creatoare; memorie*

durabilă și fidelă; 2. Moral: credință puternică; viață în sfințenie; iubire nețărmurită; 3. Fizic: un trup sănătos, fără defecte izbitoare; voce plăcută, curată, sonoră; fața prietenoasă, atrăgătoare; ținută vestimentară curată și lipsită de excentrisme.

Încercarea de a defini personalitatea, în general, și personalitatea propovăduitorului, în special, se lovește de relativismul cuvintelor, de incapacitatea lor de a surprinde în profunzime trăsăturile psiho-fizice ale slujitorului consacrat. DEX-ul, spre exemplu, propune următoarele explicații: *Personalitate: 1. Ceea ce este propriu unei persoane și o distinge ca individualitate; ansamblu de trăsături morale sau intelectuale prin care se remarcă o persoană. 2. Persoană care are însușiri deosebite într-un anumit domeniu de activitate.* Așadar, enunțuri lapidare, sugestive, e adevărat, dar nesatisfăcătoare. Iar manualele, preluând în general definițiile dicționarilor, oferă în completare mai mult un material descriptiv al celor trei categorii de calități amintite, decât o analiză a componentelor personalității. Unele dintre acestea vizează exclusiv persoana predicatorului, analizând particularitățile preocupărilor intelectuale și insistând pe recomandări vizavi de viața privată. Așa este cazul, de exemplu, tratatului “Fundamentals of preaching” al lui John Killinger, care, în cap. “The Person Behind the Sermon”, analizează în aprox. 15 paragrafe diferite aspecte ale îndeletnicirilor predicatorului, inclusiv pe linia îngrijirii sănătății. Parcurgând definiții și descrieri, îți dai seama că, de fapt, trăsăturile definitorii ale personalității sunt mai presus de acestea. De aceea, pentru o apropiere cât mai strânsă de miezul lucrurilor, trebuie văzută mai întâi diferența dintre *persoană* și *personalitate*. În timp ce primul atribut aparține tuturor indivizilor, cel de-al doilea doar celor cu anumite însușiri evidente, nu doar native, ca în cazul persoanelor comune, ci cultivate cu dăruire și perseverență. Cicero are mare dreptate în această privință când afirmă: “Poeta nascitur orator fit”. Personalitatea, spre deosebire de atributele insului obișnuit, înseamnă ființa umană care întrunește la modul superlativ însușirile superioare care-l diferențiază substanțial de individul biologic pur și simplu, sau, după cum precizează părintele Chilea, *personalitatea se remarcă prin înalta realizare a calităților sale (native, n.n.), sau a talentelor pe care toți oamenii ar putea să și le dezvolte (Personalitatea preotului..., p. 70).*

Însușiri specifice personalității propovăduitorului. Înțelegerea profundă a noțiunii are șanse de reușită dacă se pornește de la îndemnul Sf. Ap. Pavel: “Luați aminte la mai-marii voștri, care v-au grăit vouă cuvântul lui Dumnezeu” (Evrei 13, 7). Așadar, *studiind* trăsăturile personalității marilor propovăduitori, se poate ajunge, prin imitarea virtuților, la formarea propriei personalități. Este metoda utilizată, de altfel și în Pedagogie. Așa procedează, de exemplu, G.G. Antonescu, unul dintre cei mai distinși pedagogi români din perioada interbelică, evaluând problemele pedagogiei moderne prin evidențierea gândirii și personalității unor pedagogi consacrați ca J.J. Rousseau, Kant, Schiller, Goethe etc.

Pentru propovăduitorul creștin modelul personalității desăvârșite este Mântuitorul Iisus Hristos. El este *Învățătorul* prin excelență, după propriile Lui cuvinte: “Unul este Învățătorul vostru” (Matei 23, 8). Este unic, dar nu în sensul de singular și exclusiv, ci de revelator desăvârșit al adevărului. Cei ce l-au urmat cu fidelitate și-au cultivat personalitatea, nu numai prin imitarea Lui, ci întăriți permanent de harul primit de la El: Sfinții Apostoli și urmașii lor, Sfinții Părinți și ceilalți slujitori din trecut și de azi ai Bisericii celei una. În conturarea personalității oratorice, Sfinții Părinți ai veacului de aur au fost receptivi și la sugestiile unor oratori păgâni remarcabili, ale căror recomandări le-au armonizat cu doctrina și morala creștină. Nu puțini dintre Părinții Bisericii au studiat Retorica „păgână” în tinerețe, cum a fost cazul Sfinților Trei Ierarhi, de pildă, aspect pe care l-am evidențiat într-o prelegere anterioară. Trebuie să realizăm că și astăzi sunt valabile multe dintre părerile retorilor necreștini. Bunăoară, Quintilian afirmă că nu poate să fie cineva orator, decât dacă este bărbat virtuos (*non posse oratorem esse, nisi bonum virum*). Iar Cicero face chiar portretul oratorului ideal, când spune: “Oratorul demn de acest frumos nume este acela care poate să vorbească cu o bună cunoaștere a subiectului, cu ordine metodică în idei, cu eleganță a formei, ajutat de o

bună memorie și cu demnitate în acțiune... Unui orator trebuie să-i pretindem ascuțimea de minte a logicianului, cugetarea filosofului, exprimarea poetului, memoria jurist-consultului, vocea tragedianului și, așa zice, gesturile unui actor celebru...” (*Despre Orator...*, trad. rom., p. 36, 51). Cu excepția ultimelor două recomandări, care țin de vremea de atunci, celelalte însușiri sunt întru-totul necesare și astăzi. Dar, dacă pentru Cicero și alți oratori păgâni filosofia era izvorul fundamental al inspirației, așa cum remarcă René Pichon, în a sa *Histoire de la littérature latine* (1928, p. 212), pentru predicatorul creștin sursa prioritară este Sfânta Scriptură, explicată în sânul Tradiției, în duhul Sfinților Părinți. De aceea, considerăm că una din notele esențiale ale personalității propovăduitorului creștin, din punct de vedere intelectual, este *cunoașterea Sfintei Scripturi și a scrierilor Sfinților Părinți*. Se știe că faima sfântului Ioan Gură de Aur consta tocmai în cunoașterea amănunțită a Sfintei Scripturi și utilizarea ei cu multă iscusință și evlavie în predici. El însuși atrage atenția că *necunoașterea Sfintei Scripturi este pricina tuturor relelor* (PG, LXII, 361), iar cu alt prilej afirmă: “Cunoașterea Scripturilor întărește duhul, curăță conștiința, smulge patimile înrobitoare, seamănă virtutea, ne ridică deasupra săgeților diavolului, ne face să locuim aproape de cer, eliberează sufletul de legăturile trupului, dându-i aripi ușoare și face să intre în sufletul cititorilor tot ceea ce s-a putut spune vreodată mai bine” (PG, LXIII, 485). Sfântul Ambrozie, la rândul său, era foarte supărat că preoții din vremea sa neglijau citirea Scripturii: “De ce nu vă dedicați timpul liber citirii Scripturii? Voi nu mai vorbiți cu Hristos? Nu-L mai vizitați, nu-L mai ascultați?...” (PL, XVI, 50A). În același gând, Enzo Bianchi, prior al Comunității Monastice din Bose (Italia), face o recomandare cu totul specială celui care propovăduiește cuvântul Scripturii: “El (predicatorul, n.n.), va trebui mai întâi să-l citească și să-l mediteze pe îndelete, *va trebui să se roage acestuia*, astfel încât să-l stăpânească și să-l facă robul lui. Dacă este adevărat cum spune Petru (II, 2,19), că ceea ce te biruiește aceea te stăpânește, atunci propovăduitorul trebuie să fie înainte de toate un rob al cuvântului: doar astfel va fi un ecou liber, sincer, neînfricoșat al acestuia. El va proclama cuvântul, îl va re-spune încercând să nu-l deformeze și va încerca o mediere spre a-i ajuta pe cei care-l ascultă să înțeleagă însemnătatea textului, legându-l de contextul biblic global și comentând astfel Biblia cu Biblia” (*Cuvânt și rugăciune...*, p. 15-16). Cunoașterea Scripturii, a scrierilor Sfinților Părinți și a teologiei în general, nu exclude, însă, cultura laică, o altă notă importantă a personalității. O cultură laică bogată îi oferă preotului mai multe puncte de contact cu viața spirituală a omenirii. În special cultura filosofică este necesară preotului nu numai pentru a-și forma propria sa convingere, ci și pentru convingerea altora. Pe omul cult îl vom apropia, dacă noi înșine suntem înarmați cu o cultură superioară, pătrunsă, însă, de spiritul creștin. Cele mai dese aprecieri pozitive la adresa preoților, mai ales la orașe, se raportează la cultură. “Cutare este un preot admirabil, este un preot cult!”. Atenție, însă: *cultura* pe care creștinii, culți la rândul lor, o cer și o apreciază este în primul rând *teologică*. Nu-i interesează dacă preotul are cunoștințe de astro-fizică, biologie, sau critică literară (deși le poate avea, nu fără folos). Vor să constate, în schimb, că stăpânește bine doctrina Bisericii, biblic și patristic. La acestea adăugându-se, firesc, o bună cunoaștere și utilizare a limbii, deodată cu dovedirea posesiei unei culturi largi generale, însușită prin lecturi sistematice, făcute cu un riguros spirit eclectic.

Însușiri moral-duhovnicești ale personalității predicatorului. Dintre însușirile morale care luminează personalitatea propovăduitorului, semnalăm: *sfînțenia vieții, smerenia, discreția, discernământul, bunul simț, inteligența emoțională și empatia*. Sunt, de altfel, atât de legate între ele încât nu poți vorbi de una fără o raportare concretă la celelalte.

- *Sfînțenia vieții* presupune compatibilitate între cuvântul predicat și viața personală. *Sit eius quasi copia dicendi, forma vivendi!* - exclamă Fericitul Augustin (*Să-i fie felul de a trăi, precum bogăția vorbirii!*, *De Doctr. Christ.*, PL, XXXIV, 4, 61). Iar Sf. Grigorie cel Mare, în același sens, se exprimă detaliat: “Fiecare preot trebuie să vorbească mai mult prin viața sa curată, decât să arate prin cuvinte drumul pe care trebuie să-l urmeze. Căci cocoșul luat de

Domnul ca simbol al unui bun propovăduitor, atunci când vrea să cânte își scutură aripile și bătându-se pe sine, devine mai sprinten. Acest lucru vrea să arate necesitatea ca propovăduitorii să fie treji în hotărârea de a face binele. Să nu-i trezească pe alții prin predică, în timp ce ei înșiși dormitează... Să se lovească pe ei înșiși cu aripile gândurilor bune, îndreptând, cu un aspru examen de conștiință, moleșeala cea dăunătoare și zadarnică. Înainte de a răsună cuvintele lor de dojană, faptele vieții lor să fie mărturii dovedite a ceea ce vor să spună cu gura...” (*Cartea regulei pastorale...*, pp. 207-208). Dacă pentru fiecare creștin, sfințirea, sau sfințenia vieții, este supremul ideal, sfințenia fiind *împlinirea umanului* – după expresia splendidă a lui Nichifor Crainic (vezi *Cursul de ascetică și mistică*), cu atât mai mult pentru cel hirotonit ca să sfințească viețile și locuințele oamenilor. O întâmplare sugestivă ne poate sprijini în acest sens. Se spune că un tânăr preot de țară, la puțin timp după ce a fost instalat în parohie, se întâlnește pe una din ulițele satului cu o bătrânică încovoiată de spate, care de îndată ce-l văzu s-a și repezit să-i sărute mâna, după obiceiul tradițional. Tânărul preot, cu sfioșenie, și-a retras în grabă mâna, înainte ca bătrâna să-și împlinească gestul, spunându-i „Nu, maică! Nu sunt sfânt!”. La care bătrâna răspunse prompt: „Ba da, părințele, lasă-mă să o sărut, că noi sfânt te vrem!”;

- *Smerenia* este virtutea unanim lăudată, în toate locurile și timpurile. Rudolf Bohren spune cu dreptate că smerenia este „virtutea – criteriu” care-l deosebește pe vorbitorul elevat de vorbitorul obișnuit („Was dem Sprecher der Hochsprache auszeichnet, ist Demut”, *Predigtlehre...*, p. 306). Mântuitorul Însuși o evidențiază în propria-I persoană: “Învățați-vă de la Mine că sunt blând și smerit cu inima” (*Matei* 11, 29). Chiar dacă din punct de vedere intelectual preotul nu este prea înzestrat, dar în sufletul lui vibrează puternic lira sacră a rugăciunii și cuvântul său smerit, încărcate de mireasma duhului, el va hrăni sufletele ascultătorilor cu pâinea cea vie, mai substanțial decât cuvintele studiate și expuse cu meșteșug, sau decât serviciile pompoase, dar din care lipsește duhul rugăciunii adevărate. Pe de altă parte, Sfântul Grigorie cel Mare atrage atenția că de multe ori reușita unei predici poate determina o prea mare încredere în sine, o dată cu auto-supra-aprecieri deplasate. În aceste cazuri, *predicatorul trebuie să trezească în el frângerea de sine și să trăiască cu smerenie sfântă. Ca nu cumva el, care face să înflorească sănătatea altora, vindecând rănilor, să se îmbolnăvească el însuși, neîngrijindu-se de sănătatea lui...*” (*Cartea Regulei Pastorale...*, p. 209). A fi smerit nu înseamnă, însă, a fi timid și inert. Cuvântul predicatorului trebuie să zboare și să planeze ca un vultur. Fiecare preot este mandatat să predice de către arhiepiscop, iar între însemnele arhieresti se enumeră și „vulturul”. De aceea, precum vulturul zboară mai sus decât orice pasăre, așa cuvântul predicii trebuie să aibă putere și înălțime, mai presus de orice altă învățătură omenească. Iar locul consacrat predicării este amvonul, împodobit cu anumite însemne, sculptate în lemn sau metal (sau pictate), care au un profund caracter simbolic: *porumbelul*, simbol al puterii Duhului Sfânt; *Crucea*, simbol al credinței și jertfelniciei; *ancora*, semn al speranței; *inima*, simbol al dragostei; *trâmbița*, simbolizând propovăduirea/vestirea Evangheliei, dar și tăria întru apărarea dreptei credințe (v. Pr. Ene Braniște, *Liturgica Generală...*, p. 104). Să avem conștiința, în același sens, că smerenia nu este doar o manifestare a inimii; este, totodată, o dovadă de inteligență a minții, care-i conferă slujitorului știința de a se comporta, potrivit expresiei „știe să se poarte/comporte!”. Pagini de rară frumusețe despre smerenie, în sensul „științei” comportamentale, ne-a lăsat profesorul Teodor M. Popescu, „preotul fără reverendă”, cum a fost numit, pe bună dreptate. Este ilustrativ, credem, acest fragment: *Omul smerit este sfios, nu iese din firea lui, nu strigă, nu cere, este fără pretenții și fără ambiție, blând, pașnic, răbdător, sincer, îngăduitor, curat și drept. Omul smerit nu este încrezut, nu se laudă singur, nu caută nici lauda altora. Se mulțumește cu puțin, nu cere și nu primește ceea ce nu i se cuvine, stă la urma tuturor și chiar nedreptățit sau păgubit, îndură fără a se plânge și răzvrăti. Pentru cele ce nu cere, de care se lipsește sau de care este socotit lipsit, el adună în sufletul său comoară de bune gânduri și*

simțăminte, și pe cât se pare de neîndemânatic sau sărac în însușirile care arată pe oameni făloși, isteți și îndrăzneți, lăudați de alții sau temuți, pe atât posedă în sine nebănuite însușiri frumoase și plăcute de om duhovnicesc... (Meditații teologice..., p. 198);

- *Discreția* este o manifestare superioară a smereniei. *Discret* nu înseamnă doar a ști să păstrezi secretele ce ți se încredințează, ci și a te manifesta cât mai simplu, natural, cuviincios, măsurat, sobru, cumpătat ș.a. DEX-ul arată că adjectivul “discret” este menționat în aceeași familie de cuvinte cu: *modest, simplu, natural, firesc, sobru, măsurat, cumpătat, chibzuit, moderat, ponderat, cuviincios, cuvios, decent, politicos, respectuos, plecat*. Predicatorul discret este cel care se ferește de orice excentrism, în idei, voce, gesturi. *Face totul ca și cum n-ar face el nimic*. Are conștiința limpede că este doar un *reprezentant* al lui Hristos, nu un *înlocuitor* al Lui. Știe că slujește *in nomine*, nu *in loco* Christi. Dacă are lângă el un co-slujitor încearcă întotdeauna să stea cu un pas în urma lui. Dă dovadă de un *fair-play* total, contribuind prin aceasta la instaurarea unei armonii atât de necesare între frați. În această privință este revelator îndemnul Sf. Ap. Pavel adresat corintenilor: “Și aceasta v-o spun fraților: că vremea s-a scurtat de acum, așa încât cei ce au femei să fie ca și cum n-ar avea; cei ce plâng ca și cum n-ar plânge; cei ce se bucură ca și cum nu s-ar bucura...” (1 Corinteni 7, 29-30). Adică să facă totul ca și cum n-ar face, *discret!*

- *Discernământul*, sau *dreapta judecată* (numită și *dreaptă socotință*), este virtutea cea mai lăudată de Sfinții Părinți. Pentru predicator, *discernământul* înseamnă orientarea dreaptă vizavi de locul, auditoriul și timpul liturgic în funcție de care-și va rosti cuvântarea. Raportat la aceste realități concrete, va hotărî genul, tema, conținutul, durata și nivelul predicii. *Discernământul* este acel “juste milieu” de care vorbește, bunăoară, R. P. Rambaud, în al său *Traité moderne de prédication*, premiat de Academia Franceză: “Devant guider les autres, il n’a pas le droit de les lancer dans des chemins incertains: il a obligation de leur montrer une vie sûre” (p. 122). Această calitate ține, desigur, nu numai de inteligența slujitorului, ci mai ales de *simțirea* lui, de ceea ce numim îndeobște *bunul simț în predică*.

- *Bunul simț* este considerat, de aceea, o calitate fără de care nu se poate vorbi despre personalitatea cuiva. Raportat la slujirea omiletică, *bunul simț* îl ajută pe predicator în manifestarea unor atitudini esențiale pentru reușita predicii: respect față de cuvânt și față de ascultători, pregătirea conștiincioasă a cuvântării, tratarea unei tematici adecvate etc. *Bunul simț* îți spune când trebuie să vorbești și când trebuie să taci. *Mai ales când trebuie să te oprești*. El îți indică *măsura*. Iar *măsura* face ca orice lucru să fie frumos, spune Sf. Isac Sirul. Unde lipsește *bunul simț* își face loc *nesimțirea*, unul din păcatele care fac din rostirea omiletică un eșec. *Nesimțirea*, vecină cu infatuarea și suficiența prezumpțioasă, îi determină pe ascultători să-și “astupe” urechile, chiar dacă cel care vorbește spune, uneori, lucruri interesante. Pe când, atunci când constată prezența *bunului simț*, credincioșii îl ascultă cu maximă receptivitate, cu încredere și, mai ales, *cu iubire*. Căci slujitorul de *bun simț* este iubit, pentru că el însuși, prin buna-cuviință ce-l caracterizează dovedește iubire față de ascultători.

Inteligența Emoțională și Empatia. Deși aceste două concepte se pot înscrie în șirul virtuților descrise anterior, considerăm mai potrivit să vorbim separat. Pe de o parte, pentru că ele nu se găsesc în tratatele clasice de Omiletică cu aceste denumiri, pe de alta, pentru că impactul lor asupra personalității este covârșitor.

Noțiunea de „Inteligență Emoțională” (IE, în engl. *Emotional Quotient – EQ*) a fost cunoscută la noi mai ales prin cărțile și conferințele lui Daniel Goleman (cea mai populară dintre ele: *Inteligența Emoțională*, trad. Irina Nistor, Edit. Curtea Veche, București, 2001, urmată și de alte ediții). Până la traducerea acestei cărți, se vorbea aproape exclusiv doar de „IQ” (*Intelligence Quotient*). Și în zilele noastre, de altfel, diferite reviste, ziare, ori siteuri de pe internet invită frecvent la probe de perspicacitate pentru calcularea IQ-ului, ca „diagnostic” pentru gradul de inteligență a minții. Altfel spus, dacă ai un IQ mare, ești deștept; dacă IQ este mic, ești mediocru, ori prost... S-a crezut, astfel, că în ecuația calculelor pentru inteligența

cuiva ar intra numai creierul, ca depozitar unic al minții/rațiunii omenеști. Că doar prin gândurile noastre emitem energie către exterior și că cel mai puternic emițător energetic din corpul uman ar fi astfel creierul, cu uriașele sale unde electromagnetice. Cercetările psihologilor, psihiatrilor și cardiologilor din secolul al XX-lea au dus la o concluzie uimitoare: că avem un emițător mult mai puternic de energie: inima. Că ea are și un alt rol, decât cel de „pompă de sânge”. Descoperirea a fost făcută inițial de Institutul de Cardiologie din California. Aici s-a demonstrat, apoi, că acest organ miraculos e înzestrat chiar cu... inteligență, *inteligенța inimii*, extrem de importantă pentru noi. S-a introdus, astfel, conceptul de "creier al inimii", după ce rezultatele studiilor arătau că inima are un sistem nervos, suficient de complex pentru a fi recunoscut drept un "mic creier" propriu. Adică inima acționează ca și cum are o minte a ei și influențează profund felul cum percepem lumea și cum îi răspundem. Înseamnă că fiecare om are două minți (creiere): unul care gândește (*creier rațional*), altul care simte (*creier emoțional*). Iar calitatea relației dintre creier și inimă este capitală pentru felul de a fi al cuiva, pentru că este vorba de raportul dintre rațiune și sentiment. Cercetătorii au descoperit că atunci când creierul trimite semnale inimii, prin sistemul nervos, inima noastră nu se supune automat. În schimb, creierul se supune tuturor mesajelor trimise de către inimă. În același sens, simțurile influențează puternic deciziile minții, *întrucât primul impuls este al inimii, nu al minții*. Un alt studiu a demonstrat că inima este implicată și în procesarea informațiilor intuitive, că ea este mai rapidă decât creierul în receptarea și reacția la informațiile despre evenimente viitoare, înainte ca acestea să se întâmple. Interesant este și faptul că undele cerebrale ale unei persoane se pot sincroniza cu undele câmpului magnetic ale inimii altei persoane: ce gândim despre cineva poate fi simțit de acela chiar în inimă! Mai mult: simțămintele inimii, pozitive și negative, influențează major ADN-ul personal, dar și al semenilor cărora le transmitem „semnale”. S-au realizat experimente care au arătat că stările de iubire, de recunoștință dilată, modifică lanțurile de ADN, iar la stres, furie, frustrare, molecula de ADN se micșorează, se contractă și implicit blochează codurile sale. Tot demonstrat este că aceste coduri se deblochează instantaneu dacă experimentatorii reușeau să emită iar iubire, recunoștință, bucurie.

Din perspectivă creștin-ortodoxă, observăm, așadar, că dacă IQ vizează gradul de inteligență a rațiunii, EQ se raportează la gradul de inteligență (*simțire*) a inimii, amândouă conlucrând la profilul unei rațiuni luminate de credință, pentru că IQ este în relație cu creierul rațional, iar EQ în relație cu creierul emoțional. Focusarea înțelegerii țintește, astfel, îmbogățirea conștiinței de sine, un autocontrol atent asupra emoțiilor și impulsurilor, în paralel cu o cultivare la fel de atentă a empatiei. Toate acestea conduc, evident, spre o creștere considerabilă a performanțelor personale. De aceea, numeroase școli, din întreaga lume, dau o tot mai mare atenție conceptului EQ, demonstrându-se practic că „supremația” IQ a fost și este o iluzie. În România, conceptul EQ este valorificat mai ales în legătură cu eforturile de consiliere și orientare școlară, dar poate fi la fel de util și în plan pastoral.

Trebuie să remarcăm un fapt: ceea ce știința modernă „descoperă” și propagă acum despre inteligența și lucrarea inimii, spiritualitatea creștină a propovăduit și a practicat dintotdeauna. În Sfânta Scriptură se vorbește despre inimă și în sens metafizic, nu doar în sens fiziologic. Iată ce spune Mântuitorul: „Învățați-vă de la Mine, că sunt blând și smerit cu inima...” (Matei 11,29; „Din inimă ies gândurile rele, ucideri, adultere, desfrânări, furtişaguri, mărturii mincinoase, hule... (Matei 15,19). „Fericiți cei curați cu inima...” (Matei 5, 8). Iar Sf. Ap. Petru vorbește de „omul cel tainic al inimii...” (1Petru 3, 4). Chiar în Vechiul Testament întâlnim texte ilustrative, în același sens: „Inimă curată zidește întru mine, Dumnezeu...” (Psalm 50, 11); „Vă voi da inimă nouă și duh nou vă voi da; voi lua din trupul vostru inima cea de piatră și vă voi da inimă de carne...” (Iezechiel 36, 26); Inima omului este un adânc: „Înlăuntrul omului și în adâncimea inimii lui ...” (Psalm 63, 7). În plan duhovnicesc, inima are o anumită prioritate, fără a se neglija, desigur, grija pentru minte/rațiune. Istoria și

realitățile prezente ne arată, însă, că cei preocupați excesiv și exclusiv pentru minte și „deșteptăciune”, fără o cultivare a simțămintelor lăuntrice, în special a iubirii, devin adesea aroganți și încrezuți, manifestând o dizgrațioasă suficiență de sine. Cât de bine surprinde Sf. Ap. Pavel acest aspect, când spune: „Cunoștința îngâmă, iubirea zidește...” (1 Corinteni 8, 1). Interesant și sugestiv este faptul că pentru „îngâmă” textul grecesc utilizează vb. *φουσιώω* = a fi arogant, a-și umfla pieptul: *ἡ γνῶσις φουσιῶι, ἡ δὲ ἀγάπη οἰκοδομεῖ*, iar Vulgata vb. *inflo -are* = a se umfla: *scientia inflat caritas vero aedificat*).

Idealul creștin presupune ca fiecare om, în general, și fiecare educator, în special, să realizeze o relație armonioasă și echilibrată între minte și inimă. Grija pentru una, nu trebuie să obnubileze preocuparea pentru cealaltă. „Mens sana in corpore sano”, dictonul arhicunoscut al lui Juvenal, poate fi aplicat și aici, cu o mică, dar esențială completare: *mens sana et cor sanum in corpore sano*. Deodată, luminarea minții și curățirea inimii, urmând îndemnul Mântuitorului, „pe unele să le faceți, pe latele să nu le lăsați” (Matei 23, 23). „Metanoia” (*pocăința, schimbarea minții, a felului de a gândi* etc.) înseamnă, în cazul temei de față, o schimbare mereu în bine, o îmbunătățire a cugetului și a simțirii, a minții și a inimii. Mijloacele educaționale creștine pentru un IQ și EQ în deplină sănătate și armonie sunt la îndemâna tuturor: rugăciune, spovedanie, împărtășanie, Sfânta Liturghie. Mai ales, Sfânta Liturghie! *Rugăciunea*, cuvânt și mijloc „cheie”, care cuprinde orice formă de slujire cultică, unește inima cu mintea; coboară mintea în inimă (nu invers!). De fapt, în rugăciunea curată are loc unirea minții cu inima. Părintele Stăniloae atenționează că nu trebuie ca mintea să rămână singură, dar nici ca inima singură. O rugăciune care se face numai cu mintea este o rugăciune rece; o rugăciune care se face numai cu inima este o rugăciune pur sentimentală, care ignoră tot ceea ce ne-a dat, ceea ce ne dă și ne va da Dumnezeu. Este o rugăciune fără orizont și fără perspectivă, pentru că nu știm de ce să-I mulțumim și pentru ce Îl laudăm pe Dumnezeu (*Rugăciunea lui Iisus și experiența Duhului Sfânt...*, p. 67). Iar mintea coborâtă în inimă nu-L mai întâlnește pe Dumnezeu cu ajutorul minții, cu prin simțirea prezenței Lui. La rândul lor, emoțiile (*simțămintele*) sfinte și curate favorizează o minte limpede, un grad de inteligență superior, determinând decizii ce facilitează succesul de durată, în orice domeniu. O foarte bună ilustrare a dorinței noastre de îmbunătățire a IQ-ului o avem în rugăciunile ce alcătuiesc „Rânduiala Sfintei Împărtășanii”, atât în cele de dinainte, cât și în cele de după. Iată, bunăoară, un fragment dintr-o rugăciune de mulțumire (a Sf. Simeon Metafrast): „...Intră în alcătuirea mădularilor mele și în toate încheieturile, în rărunchi și în inimă, arzând spinii tuturor păcatelor mele; curățește-mi sufletul; sfințește-mi gândurile și oasele; plinătatea celor cinci simțuri mi-o luminează...”

Cultivarea și trăirea empatiei cu ascultătorii se încadrează perfect în preocuparea pentru autoeducarea inteligenței emoționale. În sens mai larg, empatia unui preot pentru enoriașii săi presupune trăirea simțămintelor de milă față de toate necazurile lor, ca și cum ar fi propriile necazuri. În sensul mai restrâns, omiletic, o dată cu manifestarea compasiunii de toată vremea, predicatorul empatic dovedește în toate predicile că gândurile sale sunt mereu îndreptate spre credincioși, nu spre sine; că în predici se reflectă problemele și simțămintele lor, nu ambiții și chestiuni personale, ori idei și filozofii „savante”, prin care să-și etaleze erudiția și abilitățile retorice. Din dragoste părintească sinceră, iubitoare și *empatică*, predicatorul milos se va strădui tot timpul să vorbească pe înțelesul tuturor, fără să cadă în ispita „teologhisirii” demonstrative, cum din păcate constatăm în cazul unora, care uită de cei pe care îi au în față și își auto-satisfac auzul cu subtilități și farafastăcuri, adesea nedigerabile, gândindu-se la ei și nu la credincioși, *păsându-le de ei, și nu de cei dați în păstorie*. În această privință, este extrem de valoroasă atenționarea părintelui profesor Sebastian Chilea: *predicatorul se găsește în situația aceasta: are un public pentru o temă, nu o temă pentru un public. Acest fapt îl obligă pe predicator să se adapteze publicului său până la totala contopire cu el (Predica de succes..., p. 38)*. Aceasta este, concret, **empatia**. Termenul este

împrumutat din vocabularul grecesc, dar exprimă foarte bine relația de comunicare și comuniune dintre predicator și ascultători. **Empatia** (gr. *ἐν, în, în interior; πάθος, suferință*) este, așadar, *capacitatea de a recunoaște și a împărtăși sentimentele experimentate de către o altă persoană, cum ar fi tristețea sau fericirea, fără să le fi trăit neapărat tu însuși*. Etologii clasifică relaționările empatice în câteva categorii: *empatia de gândire, empatia de acțiune, empatia de afecte* ș.a. Predicatorul de vocație trăiește empatic, în primul rând pentru că este (*trebuie să fie!*) un om cultivat, drept, inteligent, bun, cu suflet cald, altruist și afabil, căruia să-i fie cu totul străine mediocritatea, orgoliul, nedreptatea, răutatea, zgârcenia și indiferența.

În concluzie, *predicatorul cu personalitate este slujitorul ce dovedește zel apostolic, purtător al unei mari și discrete iubiri: față de Dumnezeu, Care i-a acordat misiunea sacră a propovăduirii și față de credincioșii încredințați spre păstorire. Având grijă să-și cultive inteligența emoțională, fără să ignore importanța luminării inteligenței raționale, propovăduitorul va fi un om cu autoritate, aceasta decurgând, pe de o parte, din cunoștințele intelectuale, pe de alta, mai ales din însușirile unei viețuiri morale exemplare. Așa cum bine arată J. M. Bochenschi, echilibrul celor două preocupări vădește conștientizarea că există compatibilități, dar și diferențieri între autoritatea științifică, numită și “epistemică” (ἐπιστήμη - știință, cunoștință) și autoritatea “deontică” (δέομαι – a avea nevoie, a necesita, a trebui).*

Este interesantă, în același sens, radiografia autorității autentice pe care o face Andrei Pleșu, în recenta sa carte „Parabolele lui Iisus...”. Domnia sa evidențiază faptul că un slujitor, pe orice treaptă ar fi (preot, ierarh etc.) are autoritate numai dacă dovedește ascultare și supunere față de izvorul autorității, Hristos – *Piatra cea din capul unghiului*. În parabola despre lucrătorii viei, Pleșu atrage atenția că atunci când „uită” și nu ascultă de adevăratul Proprietar al viei, uitând și faptul că Același Proprietar le-a dat și puterea de a lucra în vie, slujitorii devin nevrednici: „Parabola lucrătorilor nevrednici a viei e o parabolă a răspunderii pe care orice căpetenie religioasă o are pentru turma care i-a fost dată în grijă. Orice ierarh poate fi tentat de o „vrednicie” nevrednică. De preluare în contabilitate proprie a „rodului” obținut, de blocaj într-un simț „gospodăresc” imanent, cu obnubilarea treptată a simțului pentru Cel care i-a delegat gospodăria. Simone Weil deplânge, la un moment dat, tendința unor reprezentanți ai clerului de a pune Biserica în locul lui Iisus. Din transparență care să deschidă către mesajul fondator al credinței, devin piatră de poticnire: deviază receptivitatea enoriașilor de la Dumnezeu Cel Viu către suficiența unei instituții. Autoritatea hristică, a „moștenitorului” care se dăruiește e înlocuită de autoritatea pământească a moștenitorului care *acumulează* și dispune de moștenirea lui, ca de o posesiune privată. E replica terestră a răzmeriței provocate în ceruri de îngerii căzuți. Căzuți pentru că, fiind create, au vrut să uzurpe autoritatea Creatorului...” (p. 134).

VII.5. Ascultătorii predicii. Implicații misionare. Responsabilitatea actului omiletic aparține integral slujitorului consacrat, dar reușita unei predici nu depinde exclusiv de prestația lui. Dimensiunea învățătoarească a cultului divin are finalitate numai dacă enoriașii sunt receptivi la mesajul didactic al predicatorului. Însăși predica desăvârșită a Mântuitorului nu a rodit decât acolo unde urechile ascultătorilor erau „deschise”. Să ne amintim: Mântuitorul constată cu tristețe că se împlineau cuvintele proorocului Isaia, cu o anumită parte a „poporului ales”, când spune că „inima acestui popor s-a împietrit și urechile lor greu aud și ochii lor s-au închis, ca nu cumva cu ochii să vadă și cu urechile să audă și cu inima să înțeleagă și să-și revină și Eu să-i vindec...” (*Matei 13, 15*), dar fericeste, totodată, mulțimile care dovedeau receptivitate: „Feriți-vă sunt ochii voștri că văd și urechile voastre că aud!” (*Matei 13, 16*). Nu întâmplător, după aceste remarci Mântuitorul rostește Pilda Semănătorului, în care „orbirea” și „surzenia” apar în trei din cele patru locuri în care a căzut sămânța... Abia în al patrulea loc avem de-a face cu vederea și ascultarea, propriu-zis cu receptivitatea optimă! La nivelul

parohial de astăzi deseori trăim sentimentul că vedem „în oglindă” actualizarea imaginii acestei parabole, mai ales la orașe. Astfel că, se desprinde pe moment o primă remarcă: vorbind (pe bună dreptate) despre calitățile *sine qua non* ale predicatorului, trebuie să admitem și discutarea unor calități minimale în ceea ce privește auditoriul. În același sens, dacă preotul este dator să predice corect învățătura Bisericii, credincioșii au datoria să facă efortul de a se pregăti pentru ascultare și pentru a transpune, apoi, învățăturile în viața de toate zilele.

Problematica ascultătorilor predicii se va axa pe trei coordonate: **adaptarea, comunicarea și receptarea (receptivitatea).**

a. Adaptarea predicatorului vizează, la rândul ei, trei ținte majore: 1. *Ortodoxia*. 2. *Ascultătorii*. 3. *Sinele*. Astfel, **adaptarea la ortodoxie** obligă la un conținut și la o rostire în armonie totală cu dreapta-credință, sub toate aspectele: doctrinar, cultic, canonic etc. Orice abatere a predicii de la norma credinței compromise scopul sacru al Amvonului, acela de a-i călăuzi pe ascultători pe drumul adevărat al mântuirii. **Adaptarea la ascultători** presupune dimensionarea conținutului predicii și a limbajului la nivelul de înțelegere al credincioșilor. Cel mai adesea recurgem la un nivel mediu de prezentare a învățăturilor, simplu (*dar nu simplist!*), pentru a facilita o receptivitate optimă a tuturor celor pe care-i avem în față. Este adevărat că de multe ori între cei care ascultă predica se numără și intelectuali, pentru care suntem uneori tentați să vorbim mai elevat. Dar nu trebuie să ne îngăduim vreodată această plăcere ispititoare, sacrificându-i pe cei simpli, care sunt, de altfel, *majoritari*, la aproape toate serviciile divine. Iar intelectualii cu adevărat credincioși, smeriți și duhovnicești, nu se vor simți lezați niciodată dacă în predică nu vom utiliza neologisme, sau nu vom intra în detalii dogmatice complicate, despre *perihoreză*, *apropriere*, *epectază* etc. Dimpotrivă, dacă vom cădea în ispita „teologisirii înalte”, aceiași intelectuali ne vor suspecta de snobism, prețiozitate și chiar lipsă de discernământ. Pe de altă parte, diversitatea ascultătorilor la nivel social cere preotului multă destoinicie pastorală în cuvânt și faptă, pentru a se raporta persuasiv tuturor, dar și fiecărui suflet în parte, cu leacul potrivit simțămintelor de tot felul. În aceste sens, Sfântul Grigorie de Nazianz se dovedește un fin diagnostician, când spune: „Pe unii oameni îi vindecă cu cuvântul; pe alții îi îndreptă cu pilda vieții tale. Unii au nevoie de bold, alții de frâu. Pe cei leneși și greu de mișcat spre bine trebuie să-i deștepți cu lovitura cuvântului; iar pe cei peste măsură de înfierbântați cu duhul, pe cei care-s greu de stăpânit în pornirile lor, care-s ca niște mânji iuți ce sar țarcul lor, pe aceștia îi faci mai buni dacă-i strângi și-i oprești cu cuvântul. Unora le este de folos lauda, altora mustrea; dar și una și alta la timpul lor; că vatămi dacă lauzi sau mustri fără socoteală și când nu e timpul...” (*Despre fugă...*, XXX-XXXI). Să fim atenți, iarăși, mai ales la slujbele ocazionale (cununii, înmormântări etc.), la care, potrivit observației juste a lui William Nothstine, întâlnim adesea cele mai multe „tipuri de public” (*șapte, spune el*): *ostil-activ, ostil, neutru, indecis, neinformați, susținători, susținători-activ* (*Arta convingerii...*, pp. 28-30). În fața unui auditoriu atât de divers, predicatorul ar trebui, în prealabil, să rostească în taină câteva întrebări esențiale cu privire la publicul din față sa: Cui mă adresez? Cât timp îmi vor acorda? Ce pregătire au participanții? Știu ei ceva despre subiect? Trebuie să conștientizăm, de asemenea, că profilul ascultătorului nu vizează doar individul, ci face referire și la cunoașterea conținutului istoric, socio-cultural și etnic *al contextului* vieții cotidiene. De aceea, abia după înțelegerea contextului poți fi sigur că ai o perspectivă corectă asupra credincioșilor și te poți raporta obiectiv la viața lor, pentru o legătură directă și reală între predică și auditoriu. Din această cauză unii omileți mai radicali, ca, de pildă, Robert P. Waznak, consideră cunoașterea ascultătorilor ca o condiție *sine qua non* a predicării. Altfel spus, ascultarea „poveștilor” credincioșilor este o precondiție a predicării (*Sunday after Sunday...*, p. 81).

Adaptarea eficientă la ascultători poate fi instrumentată numai prin diagnosticarea și evaluarea corectă a componenței auditoriului. Mai întâi, trebuie făcută distincție între participanții la slujbele obișnuite, din duminici și sărbători, și cei de la slujbele ocazionale. La

cele obișnuite, ascultătorii predicii sunt, în general, enoriași cunoscuți, statornici, în mare măsură câștigați pentru Hristos. În fața lor se rostesc de obicei omilii, predici tematice și panegirice. Sigur, impactul pozitiv sau negativ este direct proporțional cu nivelul reușitei acestor predici, inclusiv cu nivelul personalității propovăduitorului. O grijă specială trebuie avută, însă, la slujbele ocazionale (*botezuri, cununii, diverse sfințiri, înmormântări, parastase* etc.), unde auditoriul este special. Conform normelor omiletice, la slujbele ocazionale se utilizează pareneza, sau cuvântul de circumstanță. Întrucât impactul cu ascultătorii parenezei este mai delicat decât în cazul predicii obișnuite, vom face câteva remarci speciale cu privire la aceasta categorie. Desigur, multe dintre observațiile ce vizează ascultătorii parenezei sunt valabile și pentru cei de la slujbele din duminici și sărbători. Dar impactul pastoral-misionar la slujbele ocazionale este cu totul special. La unele dintre aceste slujbe (*cununii, înmormântări* etc.) întâlnim participanți care nu calcă niciodată prin Biserica. Dintre aceștia unii sunt atei, alții membrii altor confesiuni. Tocmai de aceea, parenezele trebuie să îmbrace aproape de fiecare dată haină misionară. Auditoriul parenezei este un amestec rezultat din adunarea la un loc a creștinilor obișnuiți, care frecventează regulat Biserica, cunoscuți bine de preot, și a unor oameni veniți ocazional, unii dintre ei din alte localități, în general necunoscuți. Primii pot fi încadrați în ceea ce numim *membrii comunității parohiale*, cei din urmă situându-se în *categoria publicului larg*. Tema, conținutul, timpul și modul de adresare vor trebui să țină seama și de unii și de alții, cu o ușoară atenție în plus față de cei din urmă. Așadar, o primă subliniere pe care o facem este că *elementele de circumstanță sunt hotărâtoare*. Aici intră în calcul, cu preponderență, atât regulile de adaptare cât și de comunicare. Sfântul Grigorie cel Mare este cu totul realist când spune că “aceleași ierburi pentru unele animale slujesc de hrană, pentru altele, în schimb, sunt aducătoare de moarte. O fluierătură domoală îmblânzește pe cai, iar pe căței îi asmute. Aceeași medicină, în timp ce vindecă o boală, înrăutățește pe alta. Pâinea întărește viața celor mari, iar viața celor mici o ucide. De aceea, cuvântul și limbajul trebuie să țină seama de capacitatea ascultătorilor...” (*Cartea regulei pastorale...*, pp. 88-89). Desigur, auditoriului parenezelor, în mare parte necunoscut, nu i se poate aprecia *capacitatea* acestuia de receptivitate, decât cu o mare aproximație, în funcție de posibilitatea prelucrării elementelor de circumstanță. Însă, chiar dacă posibilitățile de cunoaștere ale acestora sunt reduse considerabil, comparativ cu cele din sânul comunității parohiale, nu sunt reduse în întregime, totuși. Pentru orice gen de pareneză, preotul poate să aibă o imagine oarecare vizavi de auditoriul respectiv. Fred B. Cradock, un remarcabil teoretician al Omileticii, propune, alături de metodele obișnuite de cunoaștere psihologică a credincioșilor (metoda *formală*, care ține de informarea generală a slujitorului prin lecturi, vizionări TV, la cinema, teatre, citirea presei etc., toate pentru a simți “pulsul” cotidian; metoda *informală*, care presupune culegerea de date concrete asupra unei familii, grup de credincioși, prin toate mijloacele pastorale: vizite acasă, vizite la spitale, dialogul cu alți slujitori ș.a.), o cale mai puțin descrisă în cursuri și manuale: *metoda imaginației empatică*. Prin “imaginație empatică”, Cradock înțelege “capacitatea unui grad ridicat de înțelegere a celuilalt, fără să fi trăit dificultățile de viață ale lui”. În această situație se găsește de multe ori slujitorul în cazul evenimentelor triste din viața credincioșilor. Fără să fi trecut neapărat prin necazurile respective, preotul se va identifica total cu durerile păstoriților. Cugetând asupra lor, va include în pareneză elementele pe care le așteaptă ascultătorii. Dar nu numai la evenimentele triste. Preotul se identifică, deopotrivă, și cu momentele de bucurie ale păstoriților, insistând în consecință pe elementele concrete de bucurie trăite de ascultătorii respectivi. Este ceea ce am subliniat și atunci când am nominalizat „empatia” printre calitățile moral-duhovnicești ale predicatorului. Concret, *imaginația empatică* poate suplini cu succes lipsa posibilităților de cunoaștere directă a multora dintre participanții la un eveniment sau altul. Mai simplu spus, preotul trebuie să se considere în rândurile și chiar în locul ascultătorilor. Adică *să se numere*

printre ascultători, sau, cum afirmă C. Möller, predicatorul *să fie primul ascultător al predicii sale* („Erste Hörer seiner predigt”; *Seelsorglich predigen...*, p. 83).

Un alt aspect delicat al problemei, dependent de coeficientul de participare al “necunoscuților” la slujbele ocazionale, mai ales din rândurile ateilor și eterodocșilor, constă în *suspiciunea* și chiar *ostilitatea* prin care se manifestă unii dintre aceștia vizavi de preotul predicator. Chiar dacă nu cu voce tare, cel puțin prin priviri piezișe și uneori prin gesturi dezaprobatore. Întâlnim astfel de cazuri mai ales la cununii și înmormântări. Astfel de inși sunt foarte sensibili la abordarea unor teme doctrinare controversate. Predicatorul este suspectat de intenția de “manipulare”, “prozelitism”, sau cel puțin de a-i pune într-o lumină defavorabilă comparativ cu creștinii ortodocși. Desigur, pentru preîntâmpinarea unor astfel de suspiciuni, preotul va utiliza la maximum tactul, discreția și experiența pastorală. O bună atenționare, în aceste sens, face părintele profesor N. Balcă: „Fii atent la *ce* spui și *cum* spui, ca să nu provoci anumite prejudecăți și rezistențe mentale sau morale în ascultător. Nu ataca punctele *nevralgice*, decât dacă este neapărată nevoie. Evită aluziile și personalizările...” (*Curs...*, p. 578). Pe de altă parte, nici nu se va lăsa timorat sau copleșit de răceala unui auditoriu infidel. Datoria învățătoarească trebuie împlinită chiar și atunci când auditoriul este complet “surd” la mesajul omiletic. Sfântul Ioan Gură de Aur este atât de convingător în acest sens: “După cum izvoarele curg când nimeni nu vine să bea dintre ele, fântânile se umplu chiar când nimeni nu vine să scoată dintre ele și râurile își urmează cursul chiar dacă nimeni nu vine să soarbă dintre ele, tot așa și predicatorul trebuie să-și plinească calea ce ține de misiunea sa chiar dacă nimeni nu vine să-l asculte. Aceasta este legea pe care Dumnezeu cel iubitor de oameni ne-a prescris-o nouă celor ce am primit slujba cuvântului: de a nu înceta niciodată să predicăm, fie că ne ascultă cineva, fie că nu” (*De Lazaro concio prima*, 1, 1, PG 48).

Adaptarea la sine însuși se referă la conștientizarea predicatorului asupra propriilor posibilități și limite. Nimeni nu ne cere să spunem ceea ce nu știm (*încă*), nici să folosim expresii, ori cuvinte a căror semnificație n-o stăpânim. Prezentarea unei informații receptată fragmentar, sau greșit înțeleasă, ne poate face adesea ridicoli în fața ascultătorilor. De aceea, nu ne vom angaja niciodată la tratarea unor subiecte care ne depășesc, sau în care, mai simplu spus, *nu ne țin puterile*. Aventurarea pe terenuri “minate” reprezintă un risc major, păgubos pentru ascultători, dar mai ales pentru predicator.

b. Comunicarea în predică, la rândul ei, este tot tridimensională: 1. *Cu Dumnezeu*; 2. *Cu ascultătorii*; 3. *Cu sine însuși*.

Enunțarea acestor trei dimensiuni ne atenționează asupra faptului că predica nu este un act singular, ci sinergic. Nu este monolog, ci...*dialog*. El se desfășoară prin conlucrare și comuniune simultană: pe verticală, cu Dumnezeu; pe orizontală, cu ascultătorii și cu sine însuși.

Comunicarea cu Dumnezeu. Atât în cursul redactării cât și al rostirii predicii, predicatorul trebuie să conștientizeze conlucrarea neîncetată cu Dumnezeu. Întâi de toate, mesajul omiletic nu este de la el, nici de la oameni, ci de la Dumnezeu. El este nu doar Creatorul lumii, în general, ci și al cuvântului, al învățăturii... Predicatorul preia acest mesaj și-l transmite, apoi, ascultătorilor. Desigur, “preluarea” și “transmiterea” nu sunt simple acte mecanice. Mesajul divin este receptat, însușit, experimentat, apoi formulat pe înțelesul obștesc al credincioșilor. Astfel, etapele pregătirii predicii (numite îndeobște *apropiată* și *îndepărtată*) se desfășoară sub semnul sinergie divino-umane, în care Dumnezeu are, desigur, rolul esențial, dar, prin marea Sa bunăvoință, ne face și pe noi părtași în actul omiletic. Este un extraordinar privilegiu să fim co-lucrători cu Dumnezeu în slujirea învățătoarească! De aceea, predica (și tot ce înseamnă ea: conținut, formă de exprimare, acțiune etc.) poartă neîncetat pecete divină. Nu doar predicatorul vorbește, ci, prin el, Însuși Dumnezeu. În același timp, predica nu este ascultată doar de către credincioși, ci Însuși Dumnezeu o ascultă. Numai cu

această conștiință în suflet predicatorul se va strădui să acorde receptivitate maximă mesajului revelat, totodată să cultive o comunicare optimă cu izvorul revelației, Dumnezeu.

Comunicarea cu ascultătorii se întemeiază pe conștientizarea predicatorului că cei care ascultă predica nu sunt simpli spectatori, o masă inertă de urechi, ci *parteneri de dialog*. Mai mult, prin aceeași bunăvoință proniatoare a lui Dumnezeu, ascultătorii înșiși întregesc caracterul sinergic al actului omiletic, constituindu-se în factori *efectivi* ai prediciei. Ei nu doar ascultă predica, ci o *fac*! (Să ne amintim că „factor-oris” este un cuvânt latin, care înseamnă „a face, a elabora”). Mesajul revelat, unic și neschimbabil în sine, va fi transmis în așa fel încât să răspundă aspirațiilor credincioșilor, nu doar sufletești, ci și d. p. v. material, ambele aspirații în acord, desigur, cu norma credinței. De aceea, predicatorul trebuie să cunoască aceste aspirații, iar cunoașterea presupune dialog, implicare misionar-pastorală etc., *cu timp și fără timp*, înainte de predică, desigur, dar nu numai. Un dialog tainic are loc chiar în timpul rostirii prediciei, iar predicatorul trebuie să-și exercite cu măiestrie și finețe spiritul de observație, intuind problemele și întrebările ascultătorilor, străduindu-se, apoi, să răspundă la ele. „Feedback-ul” acționează nu doar după încheiere, ci și în timpul rostirii prediciei, pas cu pas. Practic, cel care vorbește „ascultă” chiar în timpul rostirii, iar publicul „vorbește” chiar dacă pare că ascultă în tăcere discursul. Cum „vorbește” receptorul discursului public? Prin intermediul acelor semnale și indicii de natură nonverbală (expresii faciale și oculare, posturi și manifestări fizice discrete, care reflectă variațiile stării de receptivitate), pe care vorbitorul atent le recepționează de la auditoriu și pe care le interpretează în strânsă legătură cu mesajul său.

În relația interpersonală predicator-ascultători este interesant să amintim și semnificația termenului „comunicare”. Verbul latin *communico*, -are este legat de adj. *munis*, -e, care înseamnă „îndatoritor, serviabil, care își face datoria”, cuvânt care s-a dovedit foarte prolific în plan lexical (ex. *immunis* = „scutit de sarcini, exceptat de la împlinirea unei datorii”, *communis* = „ce aparține mai multora sau tuturor” și sensul sintagmei „trăsături comune” etc.). Un alt izvor etimologic ar fi cuvântul *municus* (cu varianta oscă *muiniku*), din care a derivat *communicus*, un posibil strămoș legitim al lui *comunicare*, termen care a circulat inițial cu sensul de „punere în comun a unor lucruri de indiferent ce natură” (M. Dinu, *Comunicarea...*, p. 24-25).

Filosoful Constantin Noica face un pas mai departe: *comunicare* și *cuminecare* (*împărtășire euharistică*) sunt termeni înrudiți, chiar dacă diferă semantic (C. Noica, *Cuvânt împreună...*, p. 189). În ambele cazuri e vorba de *împărtășire*: la predică, *cuminecare prin cuvânt*; euharistic, *cuminecare cu Sfintele Taine*. Conchidem, așadar, că o bună comunicare cu ascultătorii înseamnă o *împărtășire/cuminecare* de ambele părți: credincioșii din cuvintele predicatorului; predicatorul din rostirile tainice și semnalele credincioșilor.

Comunicarea cu sine însuși. Importanța și caracterul acestei dimensiuni transpare din celelalte două, explicate anterior. Învățătura revelată și aspirațiile credincioșilor se întâlnesc, de fapt, în ființa predicatorului, în mintea și inima lui. Astfel, atunci când vorbește predicatorul nu spune ceva dinafară, nici nu rostește doar din vârful buzelor ceea ce a văzut și auzit oarecum în treacăt, ci va predica o învățătură care a pătruns adânc în sufletul lui, este convins de importanța ei și a experimentat-o personal, nu doar cerebral și declarativ, ci mai ales prin fapte concrete. *Comunicarea cu sine însuși* presupune completarea „ascultării”: predicatorul ascultă mesajul divin, ascultă problemele credincioșilor, dar ascultă și glasul tainic al propriei conștiințe, pentru că, o dată cu factorii enumerați mai sus, propria conștiință (și personalitate) reprezintă un factor esențial în elaborarea și rostirea prediciei.

c. Receptarea/receptivitatea. Analizăm, pe scurt, ambele noțiuni pentru că se completează și decurg una din alta. „Pe scurt”, adică strictul necesar aici, asociat *de* și *cu* „ascultătorii prediciei”, pentru că ne vom mai întâlni cu problematica receptării/receptivității și în partea a doua a cursului, la cap. al IX-lea, *Rostirea și receptarea prediciei*. Deși termenul

„receptare” poate fi considerat un „neologism”, având în vedere că în cursurile și manualele mai vechi de Omiletică nu este utilizat, în bibliografia relativ recentă el se articulează în mod fericit termenilor clasici de specialitate, având în vedere că este un cuvânt „clasic”, la rândul său. Latinescul „recipio”, care stă la baza formelor uzitate la noi acum, înseamnă, între altele, „a primi, a primi *în sine, la sine, în casă* etc.”. Dex-ul nostru redă foarte bine și alte sensuri/înțelesuri: *receptiv – capabil de a învăța/asimila ușor; a primi cu interes mesajele*. Iar între sinonime sunt menționați și termenii „deschidere”, „sensibilitate”, dar și, atenție!, „molipsire” (*de o boală*). Așadar, pe de o parte, este *receptiv* cel deschis a primi învățătura, pe de alta, cel care se lasă „contaminat” de ea...

Aceste nuanțe semantice ne indică faptul că receptarea, în sens omiletic, înseamnă mai mult decât simpla auzire și ascultare a predicii. Înseamnă dorință de a înțelege învățăturile și de a le impropria. Într-o expresie cu „tâlc”, Sf. Mc. Antim Ivireanul tocmai acest sens vrea să-l releve: „Ce ascultați, să auziți!”. Adică: ce ascultați cu urechile, să auziți și *să înțelegeți*, cu toată ființa voastră. Proverbul face parte din cap. „Cugetări comentate din opera lui Antim Ivireanul” și este trecut sub genericul „Înțelegere” (M. Rădulescu, *Antim Ivireanul – învățător, scriitor, personaj...*, 1997). Ascultătorii predicii, cu adevărat receptivi sunt asemănați cu pământul roditor despre care Mântuitorul Iisus Hristos spune în „Pilda semănătorului”: „Iar cea de pe pământ bun sunt cei care, auzind cuvântul cu inimă curată și bună, îl păstrează și rodesc într-o răbdare” (*Luca* 8, 15). Expresia „cu inimă curată”, deloc întâmplătoare, nu duce cu gândul la Ziua Cincizecimii, când, în urma cuvântării Sf. Ap. Petru, ascultătorii receptivi „au fost pătrunși la inimă”, au întrebat „ce să facem?” și s-au botezat în aceeași zi (*Fapte* 2, 37, 41). Acesta este semnul receptivității optime: *pătrunderea la inimă*, cu harul credinței, urmată, apoi de *faptele credinței*.

Analitica raportului dintre parabole și receptivitate. Întrucât o mare parte a predicilor noastre duminicale au în obiectiv parabolele (*pildele*) Mântuitorului, considerăm oportun să diagnosticăm, fie și pe scurt, receptivitatea în raport cu pildele, atât în contextul istorico-biblic, cât și în cel actual. În sprijinul acestui demers semnalăm o carte interesantă, publicată recent de cunoscutul scriitor și filozof Andrei Pleșu, intitulată „Parabolele lui Iisus. Adevărul ca poveste” (Humanitas, 2012). Trecând peste inerentele stângăcii de analist „laic” și filosof, fără pretenții de a fi socotit „teolog”, cartea lui Pleșu dezvăluie o mare și sinceră dorință de receptivitate față de mesajele Mântuitorului, iar analizele lui consună, credem, cu la fel de sincerele căutări ale multor creștini contemporani, în speță intelectuali, dar nu numai. Mai mult, această carte trimite la o bibliografie impresionantă, în cuprinsul căreia, deși nu atât cât ar trebui, se regăsesc și un număr însemnat de repere patristice ortodoxe. Plecând de la cuvintele Mântuitorului „vouă vi s-a dat să cunoașteți tainele împărăției cerurilor, dar acestora nu li s-a dat...” și „de aceea le vorbesc în parabole, că ei văd fără să vadă și aud fără să audă și nici să înțeleagă” (*Matei* 13, 11, 13), autorul încearcă să răspundă la întrebarea cine sunt, la urma urmei, cei care înțeleg și cei care nu înțeleg? Așa cum ar trebui să ne întrebăm și noi: care ascultători înțeleg predicile noastre și care nu le înțeleg? Întreaga demonstrație, pe parcursul a 300 pagini țintește spre un singur răspuns: *înțeleg cei receptivi*. Nereceptivi, în vremea Mântuitorului, erau cei cantonați în „dreptatea” Vechiului Legământ, iar cei receptivi erau cei deschiși iubirii Noului Legământ. De aceea, în conferințele care au însoțit lansarea cărții, Pleșu vorbește, pe bună dreptate de o „analitică a receptivității”. Extrem de lapidar și concis, rezumăm excelenta demonstrație desfășurată pe zeci de pagini: *și în vremea Mântuitorului și astăzi, cei receptivi sunt cei care se situează înăuntru. Adică, atașați de Iisus, și atunci și acum. Practic, înăuntru împărăției propovăduite și întemeiate de Mântuitorul. Mai concret, înăuntru Bisericii, al cărei Cap este El, Hristos*. Între cei ce pot fi socotiți „înăuntru” se numără *cei cu haină de nuntă, fecioarele înțelepte, slujitorii care priveghează* etc. Astăzi: cei care veghează și se pregătesc pentru o viață creștină firească, totodată, și pentru un sfârșit creștinesc, dar și pentru venirea Mirelui. Cei ce rămân „în afară”

sunt, în ultimă instanță, cei ce refuză împărăția, până în ultima clipă a vieții lor. Pe de altă parte, relația „în afară – înăuntru” este văzută nu doar sub aspect soteriologic, ci și misionar: „A fi în afară nu e o condamnare ireversibilă. Cine se decide să iasă din condiția exteriorității (dar să o facă liber, din inițiativă proprie, fără cărje, fără stimulente miraculoase), sfârșește prin a vedea lumina care emană din vârful sfeșnicului. Mai mult, odată intrat în spațiul intim al dialogului cu Hristos, credinciosul poate să iasă din nou în afară, de data aceasta ca propovăduitor, ca agent misionar al luminii” (subl. n., p. 67). Fără intenție de a-i aduce reproșuri autorului, demonstrației (cărții, în general) îi lipsește însă dimensiunea cultică, liturgică. E de înțeles pentru un laic care își propune un traseu aproape exclusiv biblic.

Văzând lucrurile și din perspectiva sacerdotului, a fi înăuntru înseamnă, mai presus de toate, a fi integrat liturgic în Biserica lui Hristos – Împărăția lui Dumnezeu pe pământ. Cât de bine exprimă, bunăoară, acest fapt (ca de altfel, întreaga problematică a receptivității) unul din troparele Deniei din Săptămâna Mare: „Iată, Mirele vine în miezul nopții și fericită e sluga pe care o va afla priveghind. Iar nevrednică-i aceea pe care o va afla lenevind-se. Vezi, dar, suflete al meu, cu somnul sa nu te îngreuezi, ca să nu te dai morții și afară de Împărăție să te încui. Ci te deșteaptă, strigând: Sfânt, Sfânt, Sfânt Ești Dumnezeul nostru, Pentru Născătoarea de Dumnezeu Miluiește-ne pe noi!”. Expresia „afară de împărăție să te încui”, de mare finețe stilistică, exprimă tragismul celor nereceptivi, desemnându-i pe ascultătorii fără urechi de auzit și fără ochi de văzut, singuri responsabili de „neînțelegerea” chemării lui Hristos.

Experiența pastorală și omiletică ne arată, în schimb, că ascultătorii integrați liturgic, „cu biserică” – cum se spune în popor, au șanse optime să înțeleagă nu numai cultul, în ansamblul său, dar și predicile celor rânduiți să-i păstorească. Receptivi, alături de cler, față de tezaurul comun, doctrinar, biblic, liturgic etc., creștinii practicanți ajung cu timpul să aibă chiar un anumit limbaj comun și o gândire în armonie cu păstorii lor. Lor li se potrivesc cuvintele Mântuitorului „fericiți ochii voștri că văd și urechile voastre că aud!” (Matei 13, 16). Ce înseamnă „creștini cu biserică”, practicanți, nu-i greu de intuit: cei care duc o viață curată, sunt atașați de Sfânta Liturghie, se spovedesc și se împărtășesc după rânduiială etc. Aceștia sunt, în ultimă instanță, cu adevărat receptivii ascultători ai predicii, capabili de o comunicare și comuniune optimă, cu Hristos și cu propovăduitorii Evangheliei Sale.

Subiecte pentru seminarizare:

1. *Caracterul liturgic, sacramental și soteriologic al predicii;*
2. *Dimensiunea duhovnicească a personalității predicatorului;*
3. *Analiza receptivității ascultătorilor predicii.*

Bibliografie:

- Fer. Augustin**, *De doctrina christiana*, Cartea IV, P.L., XXXIV;
Sf. Grigorie de Nazianz, *Despre Preoție*, trad. pr. D. Fecioru, EIBMBOR, București, 1987;
Sf. Grigorie de Nyssa, *Περί κατασκευής του Ανθρώπου/De hominis opificio*, PG, XXXIV;
Sf. Grigorie cel Mare, *Cartea Regulei Pastorale*, trad. pr. Al. Moisiu, București, 1986;
Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre preoție*, trad. pr. D. Fecioru, EIBMBOR, București, 1987;
Sf. Justin Martirul și Filosoful, *Apologia I*, în PSB vol. 2, EIBMBOR, București, 1980;
Balcă, Arhid. Prof. Nicolae, *Curs de Omiletică* (dactil.), în BFT Buc., cota 19351- 19356, f.a.;
Belu, pr. prof. Dumitru, *Curs de Omiletică*, Editura Andreiană, Sibiu, 2012;
Bianchi, Enzo, *Cuvânt și rugăciune*. Introd. în lectura duhovnicească a Scripturii, trad. rom. M. C. Oros, Ed. Deisis, Sibiu, 1996;
Bohren, Rudolf, *Predigtlehre*, Chr. Kaiser Verlag, München, 1972;
Breck, John, *The Power of the Word*, St. Vladimir's Seminary Press, Crestwood, New York, 1986;
Cicero, Marcus Tullius, *De oratore*, ediție îngrijită de G. Guțu, vol.II, București, 1973;
Chilea, pr. Sebastian, *Personalitatea preotului ca păstor sufletească*, MitropOlt, nr. 1-2, an XXVI, 1974;
Craddock, Fred B., *Prêcher*, trad. par J. F. Rebeaud, Genève, 1991;

- Dinu**, prof. Mihai, *Comunicarea. Repere fundamentale*. Editura Algos, București, 2000;
- Dura**, pr. Nicolae, *Propovăduirea cuvântului și Sfintele Taine. Valoarea lor în lucrarea de mântuire*, EIBMBOR, București, 1998;
- Goleman**, Daniel, *Inteligența emoțională*, trad. Irina Nistor, Curtea Veche, București 2005;
- Gordon**, pr. prof. Vasile, *Introducere în Omiletică*, Edit. Univ. București, 2001;
- Hefco**, dr. Andreea, *Un emițător mai puternic decât creierul*, Lumina/16 ian. 2013;
- Killinger**, John, *Fundamental of preaching*, Philadelphia, 1985;
- Möller**, Christian, *Seelsorglich predigen (Die parakletische Dimension von Predigt, Seelsorge und Gemeinde)*, 2 Auflage, Gottingen, 1990;
- Noica**, Constantin, *Cuvânt împreună despre rostirea românească*, Edit. Eminescu, 1978;
- ***** *Celălalt Noica - mărturii ale monahului Rafail, însoțite de câteva cuvinte de folos ale părintelui Symeon*, ediție îngrijită de Pr. Eugen Drăgoi și Pr. Ninel Țugui, Editura Anastasia, București, 1994;
- Nothstine**, William, *Arta convingerii*, trad. de A. Bădescu, ed. Codecs, București, 1998;
- Pichon**, René, *Histoire de la littérature latine*, Paris, 1928;
- Pleșu**, Andrei, *Parabolele lui Iisus. Adevărul ca poveste*, Humanitas, 2012;
- Popescu**, prof. M. Teodor, *Meditații Teologice*, Arhiep. Bucureștilor, 1997;
- Rădulescu**, Mihai, *Antim Ivireanul. Învățător. Scriitor. Personaj*, Edit. Ramida, 1997;
- Sodi**, Manlio/Achille M. Triacca et 245 Esperti, *Dizionario di Omiletica*, Editrice Elle Di Ci – Ed. Velar, 1998;
- Stăniloae**, pr. prof. Dumitru, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Sibiu, 1943;
- Idem**, *Spiritualitate și comuniune în Liturgia ortodoxă*, Craiova, 1986;
- Idem**, *Rugăciunea lui Iisus și experiența Duhului Sfânt*, Deisis, ed. a II-a, Sibiu, 2003;
- Waznak**, Robert P., *Sunday After Sunday. Preaching the Homily as Story*. Publisher, Paulist Press, 1983.

VIII. GENURILE PREDICII. Privire de ansamblu⁵⁷

1. *Precizări preliminare*; 2. *Opinii privind clasificarea genurilor*; 3. *Omilia*; 4. *Predica tematică*; 5. *Panegiricul*; 6. *Pareneza*; 7. *Pastoralele chiriarhale*; 8. *Genurile predicii la romano-catolici și protestanți. Prezentare generală*

VIII.1. Precizări preliminare. *Bene docet qui bene distinguit! Învață bine cel ce distinge bine!* Plecăm de la acest dicton programatic, amintind că una din gravele erori ce se pot săvârși la Amvon este de a cuvânta fără a se ști și a se hotărî în prealabil ce gen de predică se rostește. Așa se face că, pe alocuri, după o astfel de eroare, se aude în consecință aprecierea hazlie, dar jenantă: “Cutare... a rostit astăzi o predică la toată trebuința”! Adică, o îngrămădire de cuvinte înșirate la întâmplare, după inspirația de moment. Desigur, o astfel de producție, în loc să zidească, produce confuzii, ilaritate și revoltă în sufletele bieților ascultători, care, pe bună dreptate, pot regreta irosirea timpului la o perorație chinuită fel și chip. Lipsa de stabilire prealabilă a unui gen anume pentru predica dintr-o anumită zi este dublată, inevitabil, de o altă imprudență: improvizația. Altfel spus, pe nepregătite. Dacă în situații cu totul speciale, când slujitorul nu știe dinainte că va fi solicitat să cuvânteze (o slujbă în sobor la o cununie, o înmormântare etc.), se poate admite o intervenție improvizată, dar cu elementara condiție să fie cât se poate de scurtă, la slujbele îndătinate din duminici și sărbători calea „improvizării” este inadmisibilă. Toate tratatele de omiletică și de oratorie, în general, atenționează că o astfel de atitudine micșorează substanțial prestigiul vorbitorului, dar atrage și o umbră asupra Bisericii al cărei reprezentat este. Vorbirea improvizată elimină din start orice fir logic și sistematic, făcând loc, în schimb, dezordinii, împrăstierii și confuziei. Sau duce, cum genial a diagnosticat Voltaire o astfel de producție, la *o mare de cuvinte, într-un pustiu de idei*. Nu trebuie ignorat nici faptul că improvizația vădește și alimentează lenea, în contrast cu efortul conștiincios al predicatorului harnic. Ambele atitudini, se știe, nu trec neobservate în fața ascultătorilor.

Iată de ce, cunoașterea specificității, competențelor și limitelor fiecărui gen omiletic în parte este una din regulile elementare ale slujirii învățătoarești. Prezentarea noastră, relativ restrânsă în raport direct cu iconomia firească a două prelegeri, poate fi aprofundată nelimitat cu ajutorul bibliografiei pe care o vom nota la sfârșit. „Nelimitat”, în sensul că reperele semnalate fac trimitere, fiecare, la alte cărți, studii și articole. Pe de altă parte, prelegerile nu se rezumă doar la tradiția și practica ortodoxă, deși ei îi vom acorda spațiu preferențial, ci vom prezenta, fie și sumar, câteva dintre genurile și strategiile omiletice ale câtorva dintre marile confesiuni creștine, pentru încurajarea unei firești deschideri pe care trebuie s-o avem față de experiențele și reușitele omiletice ale confrăților noștri, fapt care nu afectează în niciun fel asimilarea propriilor norme, ci, dimpotrivă, ne poate spori posibilitățile de orientare teoretică și aplicare practică.

Din experiența didactică aplicativă constatăm că studenții programați pentru alcătuirea unei predicii, care știu înainte de a începe lucrul ce gen omiletic vor utiliza, reușesc de cele mai multe ori să se achite onorabil de această datorie. În schimb, cei care nu țin seamă de această obligativitate a încadrării, riscă să compună o „predicuță” *bună la toată trebuința*, în final, *bună de nimic*. Trebuie să recunoaștem, însă, că o predică nu se încadrează strict și restrictiv 100 %, în limitele unui anumit gen, deoarece “granițele” se întrepătrund de multe ori. Bunăoară, o predică tematică va avea câteodată pasaje în care se face exegeza unui text scripturistic, trecându-se astfel „linia” în genul omiliei exegetice. Dar, după parcurgerea aceluia pasaj, vorbitorul va reveni în matca predicii tematice. Propriu-zis, fiecare predică trebuie să se încadreze, *per ansamblu*, într-un gen precis, din care, chiar dacă trece strategic granița, nu va ieși decât pentru scurte momente, pentru scopuri bine determinate.

⁵⁷ Două prelegeri (4 ore curs). Capitol elaborat de Pr. Vasile Gordon.

VIII.2. Opinii privind clasificarea genurilor. Autorii manualelor și cursurilor de omiletică nu fac o prezentare identică a genurilor, între ei existând diferențe de păreri asupra unora dintre ele. De aceea facem și noi dintru început precizarea că această *privire de ansamblu* nu are un caracter exhaustiv și nici exclusivist.

Cea mai cunoscută clasificare, în același timp și cea mai frecvent acceptată, aparține părintelui profesor Dumitru Belu: a. *După formă (omilia și predica tematică)*; b. *După conținut (predicile: dogmatice, morale: de mustrare și de mângâiere, apologetice, liturgice, sociale, istorice, catehetice)*; c. *După scop (panegiricul, pareneza, necrologul)*. Părintele Nicolae Petrescu, un alt „clasic” al Omileticii românești, propune o clasificare ușor diferită: *omilia (exegetică și tematică)*; *predica propriu-zisă (numită și sintetică, aici intrând predicile „după conținut” nominalizate mai sus)*; *parenezele (panegiricul și necrologul)*; *conferințele religioase*; *alte cuvântări bisericești ocazionale (la instalarea preotului în parohie, la sfințirea bisericii, la botez, la cununie, la diferite alte slujbe și manifestări publice)*. Literatura omiletică românească nu are prea multe studii și referințe privind genurile prediciei. Este interesantă, însă, teza de licență a econ. Nicolae Iancu, cu tema „Cuvântarea bisericească și felurile ei”, susținută la începutul sec. al XX-lea, în fața unei comisii al cărei președinte a fost Dr. Badea Cireșeanu, cunoscutul nostru liturgist, în care evidențiază doar trei feluri sau genuri de cuvântări bisericești: *predica propriu-zisă, omilia și pareneza*. Relativ recent, lect. dr. Ioan Toader de la Cluj, într-un interesant îndrumar omiletic, *Metode noi în practica omiletică*, propune o distribuție simplificată, menționând doar două mari genuri omiletice: *omilia (exegetică)* și *predica tematică (în care intră: predici dogmatice, morale, liturgice, pareneza și panegiricul)*. Totodată, autorul exclude *conferințele religioase* din rândul genurilor omiletice, excludere justificată și în opinia noastră.

Comparând și alte surse bibliografice, autohtone și străine, cu realitatea liturgică din Biserica noastră, recunoaștem și propunem următoarele genuri distincte aflate în uz: *omilia, predica propriu-zisă (numită și sintetică, ori tematică), panegiricul, pareneza*.

Înainte de a le prezenta în mod distinct, semnalăm în mod expres faptul că literatura omiletică românească beneficiază de expertize la nivelul tezelor de doctorat pentru fiecare gen în parte (v. titlurile și datele complete, în lista bibliografică de la finele capitoului), susținute de următorii: Constantin Paraschiv – *Omilia* (2008); Petru Stoian – *Predica tematică* (2011); Constantin Duțu – *Panegiricul* (1991); Vasile Gordon – *Pareneza* (1998).

VIII.3. Omilia (gr. *ὁμιλία* – *cuvântare*; *ὁμιλέω-ω* – *a cuvânta*; *ὄμιλος* – *mulțime, adunare*; *ὁμοῦ* – *împreună*; *ἰλη* – *mulțime*), are la rândul ei două moduri de aplicare, *omilia exegetică*, numită și “omilie mică” și *omilia tematică*, numită și “omilie mare”, sau “sintetică” (*συντίθημι* – *a pune la un loc, a alcătui, a concentra*).

VIII.3.1. *Omilia mică*, sau *exegetică*, are drept obiectiv explicarea pericopelor biblice verset cu verset, făcând propriu-zis exegeza textelor, al fiecărui verset, iar la nevoie chiar al fiecărui cuvânt în parte. Din acest motiv, acest gen de omilie se mai numește și *omilie analitică* (*ἀναλύω* – *a dezlega, a desface, a analiza*). În tradiția ortodoxă, această formă de predică a fost cea mai uzitată, începând cu omiliile binecunoscute din perioada patristică și continuând cu explicațiile evangheliilor din Cazaniile de mai târziu. Avantajul omiliei exegetice rezidă în faptul că explică textele biblice pe înțelesul poporului, ferindu-l în același timp și pe predicator de a se pierde în considerații personale riscante. Omilia reprezintă, astfel, un gen deosebit de eficient, dar și extrem de actual. O observație se impune, însă. Părintele profesor Grigore Cristescu atrage atenția, într-un studiu foarte bine documentat, că termenul de *omilie mică* este impropriu, el trebuind a fi înlocuit cu termenul *omilie exegetică*, întrucât primul ar sugera o presupusă importanță minoră a actului omiletic, pe când al doilea exprimă lucrarea reală care se face: exegeza textului (MMS, 1958, p. 46-58). Trebuie să precizăm și faptul că, în pofida frumuseții sale și a bogăției de idei, omilia exegetică este uneori lipsită de unitate, dând

impresia unui șirag de perle, format din mici predici asupra versetelor singulare. Modelul tradițional, după care este alcătuită omilia exegetică, constă în alternarea explicației cu aplicația. Un model modern, este așa numita schema EVA (Explicație – Vizualizare – Aplicație) conform căreia omilia este ca o săgeată: **E** este coada solidă, **V** reprezintă pana, care stabilizează și conduce săgeata către țintă, iar **A** este vârful, care întâlnește ținta (cf. H. Stadelmann, 1996, p. 187). În literatura omiletică românească, omiliile exegetice propriu-zise întâlnim cu preponderență în „Cazanii” (v. edițiile IBMBOR: 1960, 1973, 2005, 2014). Cu toate că amvonul românesc a depășit etapa istorică a citirii cazaniilor la strună, această Carte – Monument al spiritualității ortodoxe nu trebuie socotită obiect de arhivă. Chiar dacă, într-adevăr, nu se mai recomandă citirea ei duminică-de-duminică, Cazania reprezintă, în continuare, un model conștiințios de urmat privind felul în care poate fi tâlcuită, verset cu verset, pericopa evanghelică. Între cărțile recente cu omiliile exegetice se înscriu cele semnate de renumitul episcop sârb, Sf. Nicolae Velimirovici (1881-1956), traduse recent în limba română. Numit „Hrisostomul zilelor noastre” (deoarece este fidel, în bună măsură, modelului exegetic hrisostomic), N. Velimirovici tâlcuiește pe scurt fiecare verset, dar, la fel ca Sfântul Ioan Gură de Aur, leagă tâlcuirea de îndemnuri realiste, deopotrivă duhovnicești și practice, cu uriașă putere persuasivă.

VIII.3.2. *Omilia mare* (tematică sau sintetică), tratează o singură temă, aleasă din pericopa zilei, de obicei a Sfintei Evanghelii, dar uneori și din Apostolul rânduit în aceeași zi.

Fiind vorba deci de *omilie*, nu se face o predică tematică propriu-zisă, ci tot o analiză, *exegeză*, a unui fragment anumit, coroborat însă cu ideile considerate secundare față de versetul sau cuvântul principal. Și în legătură cu acest termen, se recomandă folosirea expresiei *omilie tematică*, în loc de *omilie mare*. Modelul clasic al omiliei tematice are structură tripartită: *introducere*, *cuprins*, *încheiere* (*predică-cravată*, cum plastic o descrie Stadelmann, 1996, p. 178). Cărțile românești de predici, în marea lor majoritate, conțin omiliile tematice, fapt care evidențiază două aspecte: legătura strânsă cu textul evanghelic, dar și grija de aplicare la viața credincioșilor, prin dezvoltarea unor teme specifice realităților concrete și perioadei liturgice respective. Așa se explică faptul că mulți dintre autori au fixat titluri pentru aceste omilii, care indică, de fapt, tema predicii. Între autorii de omilii tematice remarcabile, amintim: Mitrop. Antonie Plămădeală, Ștefan Slevoacă, Vasile Mihoc, Petre Semen, Nicolae Steinhardt, PF. Patriarh Daniel.

VIII.3.3. În afară de omilia exegetică și cea tematică, amintim un alt gen de omilie, numită *catehetică*, care, după cum sugerează denumirea, își propune tratarea unui adevăr dogmatic, precis formulat în Simbolul de credință și cuprins în pericopa apostolică sau evanghelică explicată.

Părintele Petrescu vine cu precizări: “Deosebirile dintre catehezele propriu-zise și omiliile catehetice sunt următoarele: catehezele constituie o serie de cuvântări de învățătură de credință, prezentate de preot, de regulă la sfârșitul sfintelor slujbe, cu scopul bine precizat de a-i învăța pe credincioși adevărurile doctrinare elementare, sau a-i întări în credința ortodoxă și a-i feri de rătăcirii, pe când omiliile catehetice se desfășoară în cadrul cultului divin public, strâns legate de pericopa scripturistică zilnică, nu au continuitatea catehezelor și nici momentele logico-psiologice după care se desfășoară catehezele, care sunt propriu-zis lecții de religie” (*Omiletica*, p.112). Întrucât există riscul iminent de a se face confuzie între acest ultim gen de omilie și cateheză, recomandăm – pentru simplificare și eficiență – să se apeleze în mod clar și distinct, fie la omilia clasică, exegetică sau tematică, fie la cateheza propriu-zisă, pentru a nu se crea dileme în rândurile ascultătorilor. Evident, la Amvon, se vor desfășura și celelalte genuri omiletice, după caz, *predica propriu-zisă* (sintetică), *panegiricul* etc., despre care vom vorbi în cele ce urmează, iar când situația o impune chiar *pareneza* (aici, *cea simplă*), care poate înlocui în mod eficient, uneori, celelalte genuri omiletice, precum vom vedea.

VIII.3.4. Pentru o minimă dezambiguizare în privința celor mai uzitați termeni legați de Amvon, *omilia* și *predica*, ne vine în ajutor părintele M. Bulacu: „**Omilia**, ca termen, este preluată de la templul iudaic, întâlnit în Sfânta Scriptură, folosit de părintele apostolic Ignatie dând sfaturi lui Policarp pentru întocmirea unei omilii; o vedem dezvoltată așa de mult sub râvna marelui dascăl și pedagog creștin Origen, supranumit *Părintele omiliei*, iar de Sf. Ioan Hrisostom o vedem dusă la apogeu... Termenul **predică** a fost popularizat de Lactanțiu, supranumit și *Ciceronele creștin*, nu ca practică, ci ca denumire. Iar la noi s-a impus termenul latin *predică*, nu pentru atitudine ostilă omiliei, ci pentru latinitatea limbii noastre...” (*Omilia despre predică*..., p. 16, 20). Pentru că părintele Bulacu vorbește aici și de o „paternitate” a omiliei, socotim utile precizările lui C. Paraschiv: „După opinia noastră Origen rămâne cu paternitatea de jure sau, teologic vorbind, Adamantios își păstrează privilegiul de a fi Născătorul omiliei, iar Hrisostom împlinește un rol cathartic, fiind botezătorul ei, curățătorul ei, cel care îi conferă miresma atemporalității. *Primul este Părintele trupesc, al doilea Părintele duhovnicesc* (*Omilia*..., p. 98; subl. n.).

VIII.3.5. *Omilia rediviva. Imperativul recuperării omiliei exegetice în actualitate.* Parcursul istoric și liturgic al omiliei, cu roade atât de benefice în plan pastoral, trebuie să ne fie imbold pentru o reactivizare a omiliei exegetice la Amvon. Să ne amintim, astfel ce a însemnat, în Biserica primară, dar și în veacul de aur patristic, binomul Omilie-Scriptură, în cadrul altui binom, Omilie-Liturgie. Dar să și constatăm, cu obiectivitate, că în zilele noastre omilia exegetică este o „rara avis”. De ce? Pentru că acest gen presupune un efort sporit de cunoaștere a Scripturii, dar și de aplicare a ermeneuticii biblice. În general, din păcate, acestui efort special este preferat unul mai facil, anume rostirea unor predici așa-zis tematice, cu pretenția de a se încadra în genul celor „morale”, dar nereușind decât statutul de „moralizatoare”, cu iz de dirigenție perpetuă, pe care ascultătorii sunt nevoiți să o accepte cu strângere de inimă. Ar trebui să fim mai receptivi, bunăoară, la mărturisirea poporenilor, auzită adesea: „Nouă atunci ne este drag să ascultăm, când se predică din Evanghelie!”. Din fericire, există, practic, biserici unde se țin omilii exegetice imediat după citirea pericopei evanghelice. Ei bine, aici este locul omiliei, potrivit tradiției noastre liturgice, iar astfel de cazuri sunt încurajatoare și pot fi ca „puținul aluat, care dospește toată frământătura”. Binomul Omilie-Scriptură reflectă, în cadrul Liturghiei, relația dintre Hristos și Duhul Sfânt. Astfel, revelația obiectivă hristică, consemnată scripturistic, este subiectivizată omiletic, potrivit cuvântului: *Acela Mă va slăvi, pentru că din al Meu va lua și vă va vesti* (Ioan 16, 14). Prin omilie, textul biblic este supus unei transfigurări similare aceleia pe care o exercită prisma optică în cazul luminii: așa precum aceasta descompune lumina în spectrul culorilor curcubeului, tot așa omilia vădește energiile comprimate în Scripturi. Omilia, ca lucrare a Duhului Sfânt, are menirea de a contemporaneiza mesajul lui Hristos, de a prelua Cuvântul întrupat în literele sacre și a-L dezvălui spre cuminecare credincioșilor. Sintetizând, într-o formulare dogmatico-liturgică, omilia preface epicletic substanța biblică și o ipostaziază spre împărtășirea personală cu Hristos.

VIII.4. Predica tematică („propriu-zisă”, numită și „sintetică”) este genul omiletic ce are ca specific *unitatea materiei*, tratând doar o singură învățătură și *sistematizarea* în prezentarea acestor învățături bine delimitate. Clasificarea predicilor tematice se realizează după conținut: *biblice, dogmatice, morale, liturgice, apologetice (misionare), sociale și istorice*.

Predicile biblice, precum le arată denumirea, au în obiectiv învățături din Sfânta Scriptură, care pot fi prezentate ciclic, într-un interval de timp bine determinat (spre exemplu, în Postul Mare), pentru a facilita ascultătorilor familiarizarea cu textele scripturistice și a le dezvolta gustul pentru lectură biblică particulară.

Predicile dogmatice își propun ca temă tratarea unui adevăr dogmatic, care va fi înfățișat conform învățaturii Bisericii noastre, potrivit Scripturii și Sfinților Părinți. Scopul principal al acestor predici este de a le facilita credincioșilor cunoașterea doctrinei ortodoxe.

Predicile morale au în vedere influențarea voinței ascultătorilor pentru practicarea virtuților creștine. Prin îndemnul practice pe care le conțin, aceste predici se aseamănă cel mai mult cu parenezele. După cum se va vedea la momentul respectiv, parenezele, în marea lor majoritate conțin sfaturi morale, ceea ce a dus uneori la confuzii între aceste două genuri omiletice. De pildă, *Meyers Lexikon*, la termenul *Paränese* dă următoarea explicație: scriere cu conținut moral (*Schriften mit moralischen Inhalt*). Trebuie să precizăm că este o explicație extrem de sumară, “de dicționar”, care nu acoperă decât parțial noțiunea, așa cum vom demonstra chiar în capitolul următor al prelegerii. Confuzia apare pentru cei neavizați, datorită elementului moralizator comun ambelor genuri. Aceeași ambiguitate o întâlnim chiar în *Dicționarul de neologisme* tipărit sub egida Editurii Academiei (1986), care notează, de exemplu: “*pareneza* (s. f., rar), *este un discurs care preamărește virtutea*”, limitând înțelesul, de fapt, la unul din obiectivele ei și ignorându-le pe celelalte. Între autorii cu cele mai cunoscute predici morale se înscriu părinții ieromonahi Ilie Cleopa și Teofil Părăian, datorită mediului monahal în care s-au ținut, dar într-o anumită măsură și cărțile majorității predicatorilor români reprezentativi.

Predicile liturgice vizează explicarea serviciului divin public al Bisericii Ortodoxe, în special cu privire la *locurile*, *timpurile* și *lucrările* liturgice. Acest gen de predică are implicații în toate celelalte genuri, pentru că în Biserica noastră fiecare predică, indiferent de felul ei, se rostește în cadrul unei slujbe, așadar într-o *ambianță liturgică*. Predica însăși, prin structura și implicațiile cultice, este un act liturgic, așa cum am arătat în capitolul dedicat predicii. Întrucât predica ortodoxă este o piesă liturgică fără de care cultul nu-și poate împlini deplin scopul. Din acest motiv, predicii ortodoxe i se poate atribui, în general, denumirea de predică liturgică. A predica “liturgic” înseamnă, deci, a propovădui cuvântul lui Dumnezeu în ambianța liturgică a cultului ortodox. Ca și în cazul anterior, există, însă, pericolul unor ușoare confuzii. Cu toate că orice predică are, la modul general, un caracter liturgic, nu toate sunt *liturgice*, în sensul omiletic strict, special, al termenului. Sunt *liturgice propriu-zise*, cele care se ocupă în mod special de o temă liturgică, care-și propun explicarea actelor liturgice, explicații de care s-a simțit nevoia încă din timpul dezvoltării și definitivării procesului de formare a cultului divin. Predici liturgice, prin excelență, a publicat eruditul Vasile Coman, fost episcop al Oradiei.

Predicile apologetice (misionare) au în vedere două scopuri: 1. Să combată atacurile la adresa credinței, de orice fel; 2. Să desfășoare o acțiune preventivă, pentru ca aceste atacuri să fie contracarate dintru început, „din fașă”. Le spune *apologetice* (*ἀπολογία* – *apărare, justificare*; *ἀπολογέομαι* – *a se apăra, a pleda pentru sine*), pentru caracterul lor defensiv, și *misionare*, pentru că țin de relațiile cu religiile și fenomenele eterodoxe. *Predica apologetică* va avea un caracter afirmativ, defensiv, dar și misionar, în sens kerigmatic, “propagandistic” - cum spune părintele N. Balcă, ale cărui precizări sunt întrutotul valabile: „Demonstrația și respingerea trebuie făcute clar și cu toată stringența logică. De asemenea, să nu prezentăm cumva adevărul ca ceva dubios și echivoc. Totodată, să luăm în considerare numai ceea ce este important și semnificativ din atacurile, negațiile și obiecțiile ce se fac adevărului, nu ereziile perimate. Predicile apologetice sunt mai accesibile și mai necesare oamenilor culti. Este, însă, de folos să scutim amvonul de excesul apologetic. Excesul dezgustă. Și mai ales să nu tratăm în consecință pe orice om de cultură un sceptic, un agnostic, sau ateu...” (*Curs...*, Fasc. III, p. 310). Fără a intra în alte detalii, ne dăm seama cât sunt de necesare astfel de predici, în aceste vremuri când Biserica noastră se confruntă cu fel de fel de “misionari” veniți de pe unde nu te aștepti, considerând patria noastră o *terra missionis*, un teren “neevangelizat”, plin de “rătăciți”, care chipurile trebuie “aduși la Domnul”. “Frați predicatori” tot mai numeroși (și

mai dubioși), împart cărți și cărțicele, gratuit, țin discursuri în parcurile publice, sună pe la ușile creștinilor noștri, semănând nu cuvântul Domnului, cum pretind, ci îndoială, vrajbă, otravă în sufletele lor, mai ales a celor încă nedeprinși cu tradițiile noastre sfinte. De aceea, în programul omiletic al preoților noștri trebuie incluse predicile apologetice, evident, cu măsură, bine și argumentat întocmite, cu informația necesară la zi. Între autorii cu predici misionar-apologetice se înscriu mai ales Mitrop. Antonie Plămădeală și Arhim. Ilie Cleopa.

Predicile istorice se referă, concret, la momentele importante din viața Bisericii, cuprinse atât în istoria universală, cât și în cea națională. Pot fi ținute cu mult folos, fie sub forma unui ciclu plasat într-o anumită perioadă a anului bisericesc, pentru a se putea realiza o continuitate între evenimentele prezentate, fie la anumite sărbători cu implicații istorice (*Duminica Ortodoxiei, Duminica VII după Paști - pomenirea Sf. Părinți de la Sinodul I ecumenic* etc.). Se impune însă următoarea observație: aceste predici nu vor avea doar un conținut pur istoric, spre a nu fi transformate în lecții formale de istorie, ci vor avea două părți: prima, *teoretică*, va conține cu precădere datele istorice respective, iar a doua, *morală*, va avea un caracter parenetic, aplicativ pentru viața credincioșilor. Părintele profesor Mircea Păcurariu este autorul celui mai cunoscut volum de predici, în care cele istorice au o frecvență sporită față de alte volume tipărite în ultima vreme.

VIII.5. Panegiricul.

5.1. *Denumire și definiție.* Fiind un termen de specialitate, adesea confundat cu *pareneza* (v. mai jos), considerăm utile următoarele precizări etimologice: gr. *πανήγορις* (*πάν* - tot, întreg + *ἄγορις* - întrunire, mulțime) – *adunare/intrunire a întregului popor pentru o comemorare festivă; reuniune pentru o sărbătoare solemnă; πανηγυρίζω* - a celebra, a sărbători; **a pronunța un elogiu public la o sărbătoare.** În accepțiunea omiletică de astăzi, panegiricul este o cuvântare de laudă rostită la praznicele Împărătești, la sărbătorile Maicii Domnului și ale sfinților. În ultimele două cazuri, dată fiind concentrarea ei tematică pe viața și faptele oamenilor sfinți, poartă numele de *predică aghiografică*, încadrându-se în categoria mai largă a *predicilor istorice tematice*. Prin intermediul panegiricului se preamărește un adevăr fundamental de credință (*Sfânta Treime* ș.a.), sau un eveniment de seamă din istoria mântuirii (*Nașterea, Botezul, Învierea, Înălțarea Domnului, Nașterea și Adormirea Maicii Domnului, Nașterea și Soborul Sfântului Ioan Botezătorul* etc.).

5.2. *Scurt istoric.* Originile panegiricului trebuie căutate în retorica antică, propriu-zis în discursurile encomiastice rostite în cinstea eroilor legendari sau a diverselor personalități publice, cu merite deosebite. Un astfel de discurs purta denumirea de *encomion* (de la gr. *ἐγκωμιαστικός* – *elogistic, laudativ*), la origine, concept cu valențe poetico-muzicale, având scopul de a scoate în evidență, la scară maximală, calitățile unei persoane, sau însemnătatea socio-politică și morală a unui eveniment. În clasică partiție categorială a retoricii antice – genurile *judiciar, politic și demonstrativ (epideictic)* – panegiricul se încadrează în ultima categorie, numită și oratoria *de aparat*, ai cărei străluciți exponenți au fost Isocrate, ca logograf și profesor de retorică celebru, și Demostene, ca practician la fel de recunoscut. Primului dintre cei doi, autor al celebrului discurs encomiastic dedicat cetății Atena (rostit la 380 î. Hr.), îi datorăm și denumirea tehnică de *λόγος πανηγυρικός* sau *cuvânt laudativ*, folosit curent în oratoria laică și preluat, *mutatis mutandis*, de către predicatorii Bisericii în acțiunea lor de glorificare liturgico-discursivă a marilor evenimente și personalități creștine. Una dintre cele mai cunoscute astfel de cuvântări din istoria omiletică este *Cuvântul de mulțumire către Origen*, rostit de către Sfântul Grigorie Taumaturgul, discipol al ilustrului exeget biblic, în anul 238, la Cezareea Palestinei. Strălucind prin virtuozități lingvistice și prin tonul profund elogios, acest discurs „inaugurează genul literar al encomionului în literatura patristică” (I. G. Coman, *Patrologie...*, p. 394). Însă cel care va consacra panegiricul ca gen omiletic sistematic este Sfântul Grigorie de Nazianz, numit și *Teologul*, pentru profunzimea gândirii și a trăirii

sale în Hristos, dar și *Isocratele creștin*, pentru măiestria sa retorică. În același context al discuției, nu pot fi nicidecum ignorate genialele panegirice ale lui Ioan Hrisostom, mai cu seamă cele închinare Sfântului Apostol Pavel. Utilizată la început pentru comemorarea martirilor (istoria creștinismului timpuriu certifică faptul că primele panegirice s-au rostit chiar pe mormintele mucenicilor) și ca necrolog al unor creștini distinși, predica panegirică și-a extins ulterior adresabilitatea la toate categoriile de sfinți.

5.3. *Competențele panegiricului*. Prin tonul său solemn și mișcător, panegiricul omiletic urmărește intensificarea simțămintelor religioase legate de sărbătoarea creștină sau de sfântul pomenit, constituindu-se într-un factor important de dinamizare a spiritualității creștine. La aceasta contribuie semnificativ contextul în care este rostit: un praznic împărătesc (al Mântuitorului, al Maicii Domnului) sau o sărbătoare a unui sfânt sunt celebrate întotdeauna prin săvârșirea Sfintei Liturghii, în cadrul căreia credincioșii se împărtășesc cu Trupul și Sângele Domnului Iisus Hristos, Cel prezent și lucrător, „întru sfinții Săi” („Minunat este Dumnezeu întru Sfinții Săi” – Ps. 67, 36). Mlădițe în Vița Hristos (In 15, 5), sfinții devin repere paradigmatic pentru pedagogia creștină. Ca atare, elementul hristologic, pnevmatologic și moral pe care se întemeiază aghiologia ortodoxă inspiră în mod esențial panegiricul omiletic, conturând cu vigoare îndemnul de a urma fidel pilda acestor personalități sfinte pe calea mântuirii. Prin fervoarea și consecvența lor spirituală față de valorile Evangheliei, dar și prin tăria pe care au arătat-o în lupta cu „cugetul trupului” (Ro 8, 6), sfinții sunt călăuze luminoase în viața morală a oricărei epoci. Ei transmit, mai presus de toate, forța spirituală a Bisericii vii, a harului lucrător și a umanității con-lucrătoare, în planul dialogului teantropic îndumnezeitor. Așadar, *sfântul* este expresia umană plenară a vieții în Hristos, accesibile oricui, în termenii credinței mărturisitoare, ai iubirii jertfelnice și ai sfințirii sacramentale. *Sfințenia este împlinirea umanului*, după minunata expresie consacrată de Nichifor Crainic. Aceasta reprezintă, de fapt, coordonata fundamentală a mesajului promovat în panegiricul omiletic.

5.4. *Izvoarele alcătuirii panegiricului*. În general, orice creație omiletică are două mari izvoare de conținut: *Revelația* și *viața*. Cu alte cuvinte, predicatorul articulează mesajul creștin în contextul realităților prezente, leagă strâns dogma de viață, învederând oamenilor punctul lor intim de convergență existențială. În cazul particular al panegiricului se poate vorbi de mai multe posibile surse: **a)** *Sfânta Scriptură* - lirismul elogiativ al Vechiului Testament (Psalmii de laudă, diferitele pasaje care conțin „cântări” ale unor personaje biblice, Cântarea Cântărilor etc.); fragmente encomiastice din predica Mântuitorului (cele nouă Fericiți, rugăciunea de mulțumire și preamărire către Tatăl, laudarea purității copiilor ș.a.) și a Sfinților Apostoli (elogiul iubirii ca virtute creștină fundamentală – celebrul imn paulin de la I Co 13, 1-8, lauda credinței - Evr 11, 1-40, cerul cel nou și pământul cel nou – Apoc. 21 etc.); **b)** *aghiografia bisericească* (Viețile Sfinților și sinaxarele); **c)** literatura ascetică și mistică (*Filocalia*, *Patericul* etc.); **d)** *acatistele* folosite în cultul bisericesc, creații encomiastice cu fond dogmatic și moral consistent, dar și cu o formă stilistică orientată după criteriile unei estetici sacre, superioare, ceea ce le transformă în mijloace profund stimulativ pentru evlavia credincioșilor **e)** *imnografia ortodoxă* din cărțile de ritual (de pildă, *Slava de la Laudele slujbei Învierii* – „Ziua Învierii, și să ne luminăm cu prăznuirea...!”, *Catavasiile Nașterii* – „Hristos Se naște slăviți-L, Hristos din ceruri, întâmpinați-L...!” ș.a.) **f)** poeziile religioase solemne etc.

5.5. *Planul (structura) panegiricului*. Literatura omiletică înregistrează, în general, două modalități de redactare: 1. Elemente istorico-biografice ale sărbătorii/sfântului, împletite, pas cu pas, cu învățături moral-duhovnicești; 2. Distribuirea informațiilor în două secțiuni oarecum distincte: prima, cu date istorico-biografice; a doua, cu evidențierea unei virtuți paradigmatic (sau a mai multora), în scop etic și pastoral. „Planul” propriu-zis constă, în general, din: *text* (sau „moto”), preluat din evanghelia sau din slujba zilei; *formulă de*

adresare; tratare (partea istorico-biografică și ilustrativ-exemplificatoare), *încheierea* (îndemnuri scurte, persuasive). Mijloacele stilistice ale panegiricului sunt dintre cele mai impresive și abundente, în cadrele acestui gen predicatorial cultivându-se stilul sublim, entuziast, energic, pe măsura recunoștinței și venerației pe care ecclesia creștină le datorează sfinților. Considerat un gen oratoric distinct, în speță omiletic, panegiricul valorifică și întruchipează lirismul textelor creștine, devenind la rândul-i un izvor de trăire duhovnicească pentru credincioșii care îl ascultă. Este discursul bisericesc admirativ, angajant, ziditor de caractere morale înalte, după chipul duhovnicesc al sfinților. El probează, astfel, și o importantă *funcție pastorală*, alături de cea encomiastic-latreutică, mobilizând voința credincioșilor în direcția întrupării preceptelor evanghelice.

VIII.6. Pareneza. *Termen al limbajului omiletic*, pareneza este o cuvântare bisericească scurtă, care se rostește la momente liturgice speciale, fie de bucurie (botez, cununie, sfințirea Bisericii, instalarea preotului în parohie etc.), fie de întristare (înmormântare, parastase, calamități naturale etc.).

6.1. Etimologie și asocieri semantice. „Pareneza” este un termen mai puțin cunoscut, chiar în rândurile slujitorilor consacrați, adesea fiind confundată cu „panegiricul” (vezi). De aceea, pentru o mai bună cunoaștere a competențelor parenezei, considerăm neapărat necesare câteva detalieri etimologice, însoțite de prezentarea unor termeni asociați, aparținând aceleași familii lexicale.

Strict etimologic, pareneza provine din verbul grecesc *παραινέω* (*a sfătui, a avertiza, a încuraja*), respectiv substantivul *παραινεσις, εως* (*încurajare, exortatie, aviz, sfat, recomandare*). Practic, atât verbul cât și substantivul sunt compuse din prep. *παρά* (*de la, lângă, din partea, de...*) și verbul *αἰνέω* (*a lăuda, a aproba, a se resemna, a recomanda*), respectiv substantivul *αἰνεσις, εως* (*laudă*). Greaca modernă utilizează vb. *παράινω* (*a sfătui, a povățui, a îndemna, a îmboldi*). Bunăoară, I. M. Funtoulis, în tratatul său de Omiletică, plasează termenul pareneză la cap. *Περιστατικὸ κήρυγμα* (*predici ocazionale*). Dicționarele limbii latine includ și ele termenul *paraenesis, eos* (*avertisment, prescripție*), iar limbile moderne de largă circulație, engleza, franceza și germana, au pareneza în lexic, precizând originea clasică a cuvântului. „The Oxford English Dictionary”, prezintă substantivul *paraenesis* (*exortatie, avertisment, consolație; compoziție hortativă*) și adverbul *parenetic* (legat de natura parenezei; hortativ); în franceză doar dicționarele mari (*Grand Larousse*, de ex.) includ termenul clasic pareneză, cele mai mici menționând doar sinonimele, alocuțiune și exortatie; pentru Omiletica germană, *Paränese* înseamnă “Ermahnung” (*sfat, îndemn*). De asemenea, este inclusă expresia *Paränetische Schriften - Schriften mit moralischen Inhalt* (*scriere cu conținut moral*), ceea ce arată că unii consideră pareneza doar ca pe o scriere/cuvântare/alocuțiune cu un conținut exclusiv moral. În Occident, de altfel, termenul pareneză este asociat cel mai adesea cu „discursul etic/moral”, așa cum ne apare, pe lângă cele arătate mai sus, în „The Encyclopedia of Christianity” (Michigan, 1999), prin expresia „ethical instruction”.

Dintre termenii „asociați” mai cunoscuți sunt: *paregoreza, predica protreptică, alocuțiune și exortatie*.

Paregoreza (gr. *παρηγορέω* - *adresare, exortatie, persuasiune, consolare*) este preferat ca termen în locul *parenezei* de unii omileți, cum ar fi arhid. prof. Nicolae Balcă, care, în cursul de Omiletică al p. c. sale notează: “Predica paregoretică are drept scop să determine pe ascultători să ia o anumită hotărâre morală, vorbitorul utilizând o expunere clară a anumitor idei și motive, pentru trezirea unor sentimente spontane”. Sau, după cum explică dicționarul “Quicherat”, *soulagement d'un malade*, în același sens, deci, de a produce o alinare cuiva vorbindu-i;

Predica protreptică (gr. *προτρεπω* - a împinge, a provoca, a exorta) este cuvântarea prin care vorbitorul îndeamnă, convinge, sfătuiește, având, practic, același înțeles cu *pareneza* și *paregoreza*;

Alocuțiunea (lat. *alloquor* - a vorbi, a consola, a exorta) este un discurs ținut ostașilor de un comandant militar, rege sau împărat; *cuvântare ocazională scurtă* (DEX);

Exhortația (lat. *exhortor* - a încuraja) este o cuvântare, sau un discurs prin care se urmărește stărnirea unor sentimente, dezlănțuirea unor acțiuni etc.; *încurajare, îndemn, imbold, înflăcărare* (DEX).

6.2. *Categorii de pareneze*. Tratatul clasic de Omiletică nominalizează, în general, trei grupe: 1. *Simplă*; 2. *La evenimente (slujbe) de bucurie*; 3. *La evenimente (slujbe) de întristare*.

6.2.1. *Pareneza simplă*. La anumite sărbători mari, cum sunt de pildă *Tăierea împrejur, Botezul Domnului, Rusaliile* etc., cu un serviciu religios mai bogat decât de obicei, timpul nu îngăduie desfășurarea unei predici sau omilii mai dezvoltate, întrucât s-ar solicita excesiv răbdarea credincioșilor. Chiar și la hramul Bisericii, când slujba este mai lungă ca de obicei, credincioșii sunt mai puțin dispuși să asculte o predică prea bogată. În asemenea situații, o *pareneză simplă* este mult mai bine-venită. Recurgerea la o astfel de cuvântare scurtă are multiple efecte benefice: îl ajută pe preot să se încadreze într-un timp optim, pentru a împlini din punct de vedere liturgic toate cele rânduite, îi scutește pe credincioși de un efort suplimentar și, mai ales, prin scurtimea ei, se favorizează reținerea cu ușurință a îndemnelor și învățăturilor rostite. De altfel, practica aceasta este, de multă vreme, aproape generalizată. Părintele V. Mitrofanovici o consemnează ca atare în tratatul său de Omiletică, cu aproape 150 de ani în urmă: „...Se pot face pareneze și în duminici și sărbători, în care preotul - din cauza lungimii isprăvilor liturgice sau a altor ocupațiuni în păstoria sufletească - nu poate ține predici mai lungi, precum la Pogorârea Duhului Sfânt, la Botezul Domnului ș. a.” (Ed. 1875, p. 605). Chiar și „parenetic simplu”, însă, predicatorii vor avea grijă, totuși, să prezinte concis învățăturile ce privesc semnificațiile sărbătorilor respective;

6.2.2. *Pareneza la evenimente (slujbe) de bucurie*, având un caracter festiv: *la botez, cununie, sfințirea bisericii, vizita chiriarhului sau altor personalități, instalarea preotului în parohie, sfințirea casei, a unei troițe, la începutul anului școlar* ș.a. La astfel de evenimente, bucuria sfântă se degajă din însuși actul liturgic care se săvârșește, cu condiția *sine qua non* ca slujba să fie săvârșită cu toată cuviința, conform normelor liturgice. În urma actului cultic, care a creat o atmosferă harică deosebită, un scurt cuvânt este extrem de binevenit. Credincioșii sunt sensibilizați sufletește și pregătiți din punct de vedere al receptivității pentru a asculta o învățătură care să încheie în mod fericit ceremonialul respectiv. Desigur, din punct de vedere al efectelor harice, orice slujbă este completă și fără predică. Precizăm, însă, că predica este cea care va face mai inteligibile actele liturgice, prin explicarea simbolismelor și prin sfaturile practice care se pot da, așteptate cu mare interes de către participanți. În practică, însă, nu la toate slujbele cărora se poate asocia pareneza se vorbește. Mai ales acolo unde programul liturgic al zilei este foarte încărcat, există tendința de a nu se cuvânta deloc, sau aproape deloc (la botezuri, cununii, sfințiri de case etc.). O astfel de atitudine nu este corectă. Oricât de încărcat ar fi programul preotului, 3-5 minute pot fi rezervate oricând unui cuvânt parenetic. Practica preoților cu experiență dovedește că se poate, iar efectul pozitiv al parenezei, fie și scurtă, este incontestabil;

6.2.3. *Pareneze la evenimente triste*, însoțind, de fapt, *slujbele de mângâiere la diferite încercări ale vieții: înmormântări, parastase, calamități naturale, cazuri de boală și alte momente triste*. Schimbând registrul stărilor sufletești ale omului, de la momentele de bucurie la cele triste, ne aducem aminte de cvintetele parenetice ale Sf. Apostol Pavel: „Bucurați-vă cu cei ce se bucură și plângeți cu cei ce plâng” (Romani 12, 15). Prin sufletul preotului conștiincios trec și se resimt atât bucuriile, cât și necazurile păstoriților. El trebuie să fie

neîncetat alături de ei, identificându-se sufletește cu stările lor de bucurie sau de tristețe. Același Sfânt Apostol ne-a lăsat un alt cuvânt exemplificator în acest sens: „Deși sunt liber față de toți, m-am făcut rob tuturor, ca pe mulți să dobândesc” (*I Corinteni* 9, 19) și, puțin mai departe: „Tuturor toate m-am făcut, ca în orice chip, să măntuiesc pe unii” (v. 22). Dacă la evenimentele de bucurie, însoțite de actul liturgic corespunzător, preotul va spori înălțarea sufletească printr-un cuvânt adecvat, la evenimentele triste cu atât mai necesară este rostirea unui cuvânt de mângâiere, care să-i ajute pe cei întristați să depășească mai ușor încercarea respectivă. În acest mod, preotul conștiincios își cultivă și manifestă întreaga empatie pastorală față de enoriași.

VIII.7. Pastoralele chiriarhale.

7.1. *Gen omiletic special*. „Pastoralele chiriarhale” sunt scrisori festive, alcătuite de Întâi-stătătorii eparhiilor cu prilejul Nașterii Domnului și al Sfințelor Paști și trimise în toate parohiile și mănăstirile de sub ascultarea lor, spre a fi citite în ziua praznicului, în timpul Sfintei Liturghii. Prin conținutul, redactarea și prezentarea lor, pastoralele chiriarhale nu pot fi încadrate strict într-un anumit gen omiletic, cu toate că, fragmentar, au tangențe cu fiecare. Întâlnim uneori, de pildă, anumite lămuriri ale textului evanghelic, care intră automat sub auspiciile omiliei; de cele mai multe ori, însă, pastoralele se dezvoltă pe firul unei teme, adesea anunțată explicit, cazuri în care se înscriu în genul predicii tematice; nu lipsesc nici accentele panegirice, mai ales cele cu referire la Maica Domnului, cu deosebire în pastoralele de Crăciun; însă, apropierea cea mai vizibilă o au față de pareneză: toate pastoralele, fără excepție, conțin sfaturi, îndemnuri, încurajări etc., cum e și firesc să auzim din partea unui Părinte purtător de grijă față de fiii săi duhovnicești, clerici și mireni. Dacă ar trebui neapărat să le catalogăm în rândul unui anume gen, am opta pentru pareneze, întrucât structura lor acoperă, în general, între 50-75 % din elementele parenezei. Caracterul lor specific ne obligă, totuși, să le considerăm un *gen aparte, special*, așa cum enunțam la început. Cu toate acestea, vorbirea despre ele în cadrul genurilor omiletice se justifică prin faptul că poporul drept-credincios le receptează ca pe niște veritabile „predici” ori „cuvinte de învățătură”, venite din partea Întâiului predicator al eparhiei, și nu ca pe niște simple circulare administrative.

7.2. *Temeiuri biblice și canonice*. Tradiția trimiterii pastoralilor chiriarhale se înscrie perfect în mesajele transmise de Sf. Ap. Pavel episcopului Timotei (și prin el, episcopilor din toate timpurile): „Propovăduiește cuvântul, stăruiește cu timp și fără de timp, muștră, ceartă, îndeamnă, cu toată îndelunga-răbdare și învățătura” (*II Timotei* 4, 2); „Ia aminte la tine însuși și la învățătura ta; stăruie în ele, căci făcând aceasta te vei mântui – și pe tine, și pe cei ce te ascultă” (*I Timotei* 4, 16). În eparhia căreia îi poartă de grijă, episcopul este cel care deține oficiul învățătoresc prin excelență. Preoții exercită și ei această slujire, dar numai prin împuternicire (*hirotonie*) din partea episcopului. Această întâietate omiletică este exprimată, în mod evident, și de canonul 19 Trulan (692), chiar la începutul textului: „Se cuvine ca înainte-stătătorii Bisericii să învețe în fiecare zi, și cu deosebire în duminici, *întregul cler și popor*, cuvintele dreptei credințe, culegând din Scriptura dumnezeiască înțeleșurile și judecățile adevărilor...” (subl. n.). Exercițarea puterii învățătoresc, iată, se răsfrânge, deopotrivă, asupra clerului și a poporului, exact cum se obișnuiește și în adresarea din Pastoralele actuale: „Preacuvioși și preacucernici părinți, iubiți credincioși...”. Pe aceste vechi temeuri, Statutul pentru organizarea și funcționarea BOR prevede la art. 88, lit. A (Cap. Atribuțiile chiriarhului): „Exercită slujirea de învățător...”. Iar lit. L conține referiri directe la Pastorale: „Adresează scrisori pastorale clerului și credincioșilor din eparhie...”.

7.3. *Scurt istoric*. Propriu-zis, trimiterea Pastoralilor își are originea în practica veche a Bisericii din Alexandria, însușită și validată la Sinodul I Ecumenic. Întrucât Alexandria era un centru în care știința astronomiei era în floare, Întâi-stătătorul acestei Biserici avea îndatorirea să se îngrijească de calcularea anuală a datei Sf. Paști, pe care o comunica, apoi,

celorlalte comunități, prin scrisori festive, care cuprindeau, în mod curent, și alte îndrumări „pastorale”. Printre cele mai vechi însemnări privind acest gen de scrisori se află cele menționate de Eusebiu de Cezareea, cu referire la „epistolele festive” compuse de Dionisie, patriarh al Alexandriei (188-230). Iată ce notează Eusebiu: „În ele autorul vorbește cu grai sărbătoreasc despre praznicul Paștilor. Dintre aceste epistole pe una o adresează lui Flaviu, alta lui Dometian și Didim. În aceasta din urmă el expune o regulă de calculare pentru o perioadă de opt ani a datei Paștilor, arătând cum să se calculeze serbarea, anume după echinocțiul de primăvară. În afară de aceste epistole, el a mai scris una adresată unuia dintre colegii săi de preoție din Alexandria, precum și diferite alte epistole către alte persoane, și acestea mai ales când încă persecuția nu se sfârșise (*Ist. Bis*, PSB, 13; VII, XX, p.p. 288-289). Un studiu consistent asupra începuturilor acestui gen omiletic ne-a lăsat M. Pierre Évioux în *Introducere la Sf. Chiril al Alexandriei, Lettres festales* („Sources Chrétiennes”, 372, 1991, pp. 11-118).

În Biserica noastră, din datele pe care ni le furnizează părintele Mircea Păcurariu (*IBR*, vol. II, 1994), primele referiri la „pastorale”, în cele trei provincii românești, sunt:

- în Țara Românească, mitropolitul Daniil (1720-1738) trimite o pastorală cu prilejul Postului Mare (4 foi), pe care părintele Păcurariu o consideră „lucrare originală”;
- în Moldova, mitropolitul Gavriil Callimachi (1760-1786) a tipărit în anul 1781 o *Pastorală împotriva luxului*, „ca urmare a măsurilor de ordin duhovnicesc și social luate de vladicii țării, în frunte cu patriarhul Avramie al Ierusalimului, aflat atunci în Moldova” (p. 447);
- în Ardeal, scrisorile pastorale au fost consacrate de sfântul mitropolit Andrei Șaguna (1808-1873). Manuscrisele rămase de la el au fost editate postum sub titlul „Opera literară. Scrisori pastorale. Circulare școlare...” (Editor: Gh. Tulbure, Sibiu, 1938).

În actualitate, trebuie să menționăm faptul că, pe lângă Pastoralele de Crăciun și Paști, păstoriții primesc anual și Pastorală dedicată Duminicii Ortodoxiei, prima din Postul Mare, în care, după învățăturile convenite cinstirii sfintelor icoane, se face și îndemnul pentru colecta Fondului Central Misionar, destinat parohiilor și persoanelor sărace. Consemnăm, de asemenea, și alte specii de pastorale, care se încadrează mai degrabă în șirul circularilor, trimise de chiriarhi cu prilejul unor evenimente și cerințe deosebite (cum ar fi pentru colectele necesare în urma unor calamități naturale: inundații, cutremure etc.).

7.4. *Strategii de conținut și de prezentare.* Pastorală reflectă, prin idei, conținut, formă stilistică, dimensiuni etc., personalitatea chiriarhului care o semnează. Reprezintă, indubitabil și inevitabil, o carte de vizită a sa, care indică, pe de o parte, gradul de cultură, iar pe de alta, cuantumul și calitatea simțămintelor părintești pe care le nutrește pentru păstoriții săi. Desigur, pastoralele sunt ascultate peste tot cu bună-cuviința specifică sfântului locaș și cu respectul datorat Întâi-stătătorului. Putere de convingere au, însă, numai cele care, prin conținut și formă, sunt adaptate și se raportează concret la realitățile cotidiene și la stările sufletești ale credincioșilor. Privitor la conținut, a devenit tradițională o structură binomică: în partea I, reflecții doctrinare legate de praznicul respectiv; în partea a II-a, mesaje aplicative, cu îndemnuri morale, urări ș.a. În Biserica noastră, pastoralele pot fi studiate ținând seama și de influențele datorate situațiilor politice: perioada interbelică, perioada comunistă și, ultima, din 1989 încoace. Cele din perioada comunistă, nu lipsite de conținut doctrinar substanțial, nici de frumusețe stilistică, erau afectate, totuși, de anumite mesaje „patriotice” (în fapt, *patriotarde*), impuse de mai-marii zilei. E bine să se știe că tot ce se tipărea în această perioadă era supus unei cenzuri comunisto-securiste drastice. De aceea, luăm în calcul calitatea pastoralilor din ultimii douăzeci de ani, al căror conținut și formă aparțin în exclusivitate semnatarilor. Din feedback-ul rezultat în această perioadă de libertate a exprimării se pot desprinde câteva impresii generale: sunt bine receptate pastoralele cu dimensiuni rezonabile, care au un singur fir tematic, o logică limpede, utilizează mai puține citate biblice și patristice, dar reprezentative, cu îndemnuri și urări bine dozate în cuvinte și în ceea ce numim „timp psihologic” (care ține seama de capacitatea de receptare). Și la Crăciun

și la Paști credincioșii sunt, în general, mai obosiți decât la slujbele din duminicile și sărbătorile obișnuite. Astfel, puterea lor de receptare este relativ redusă. Ca să fie „captați” și „ținuți în mână”, pastoralele trebuie să aibă un grad sporit de persuasiune. Psihologii au remarcat (și observăm și noi) că la anumite predici credincioșii manifestă așa-numita „rezistență la persuasiune”, detaliu despre care vom vorbi la finalul cap. al IX-lea (*Rostirea și receptarea predicii*). A rosti o predică eficientă înseamnă, întâi de toate, a convinge auditoriul cu privire la un anumit adevăr de credință, a-l influența spre schimbarea unor atitudini comportamentale și chiar a-l determina la schimbarea modului de viață însuși. La prima vedere, demersul persuasiunii e simplu: predicatorul vine cu argumente bine întemeiate, pe care credinciosul le înțelege și în mod natural ar trebui să le și urmeze în practică. În realitate, totuși, convingerea sau persuasiunea nu se realizează doar prin simpla prezentare a unor argumente, ci presupune o acțiune centrată pe auditoriu. Din această perspectivă, predica nu pornește doar de la predicator către credincioși, ci poate fi văzută și ca un proces inversat, unde auditoriul e așezat în centrul atenției, fiind observate și reacțiilor sale pentru a concepe un mesaj persuasiv.

De aceea, sunt de importanță capitală toate elementele ce intră în ecuația reușitei, fără excepție: conținut adecvat și o formă stilistică plină de frumusețe și vioiciune. În același timp, încă un element *sine qua non*: prezentarea (*citirea*) corespunzătoare. Aici vorbim de „acțiunea” propriu-zisă a slujitorului care citește pastorală: dicție clară, intonație liturgică, volum al vocii adaptat spațiului, cu ușoare modulații adaptate la text, gestică reținută, mimică naturală. Se știe, un conținut foarte bun poate fi „devalorizat” printr-o prezentare nefericită. Și invers: un conținut de valoare medie poate fi ridicat efectiv la înălțimea așteptărilor, printr-o lectură adecvată, caldă și plină de simțire.

VIII.8. Genurile predicii la romano-catolici și protestanți. Prezentare generală.

Ortodoxia a fost și rămâne mereu deschisă experiențelor pozitive ale vieții și spiritualității altor confesiuni creștine, ne ignorând, de fapt, nici valorile teoretice și practice ale altor religii. Deschiderea e benefică mai ales față de confesiunile care conviețuiesc cu noi de secole, așa cum e cazul romano-catolicilor și a protestanților. Experiențele lor în plan omiletic cunosc o tradiție semnificativă, dovadă fiind cărțile și studiile consistente, iar elementele lor de tehnică, utilizată la amvon, pot constitui indicii și repere pentru tehnicile și formulările noastre omiletice. Aici se aplică și un binecunoscut adagiu, aplicabil, de altfel, și-n alte domenii: *Quidquid bene dictum est ab ullo, meum est* (ceea ce a fost bine spus de către cineva, îmi aparține)! Călăuziți de acest principiu sugestiv, vom prezenta, pe scurt, clasificările teoretice ale genurilor la catolici și protestanți, dar vom evidenția la final care dintre ele au preponderență efectivă, din punct de vedere practic.

8.1. **În Biserica Romano-Catolică**, denumirea și clasificările genurilor predicii nu diferă esențial de cele întâlnite în tradiția omiletică a Bisericii Ortodoxe, iar diferențierile existente sunt legate în mod firesc de specificitățile cultului divin. Interesant de remarcat este faptul că, așa cum s-a văzut și la autorii de tratate și cursuri ortodoxe, în tratatele și manualele romano-catolice apar denumiri și clasificări ușor diferite, acest fapt explicându-se, pe de o parte, prin rațiuni și concepte de ordin personal, pe de alta, prin anumite tradiții cultice locale. Fapt cât se poate de normal. Practicile omiletice, ca și cele liturgice, au și un caracter dinamic, individualizat, nu doar statornic, general valabil.

Analizând diferite surse, mai vechi și mai noi, românești și străine, considerăm util să reținem următoarele:

1. După cum în limbajul curent ortodox se constată tendința, conștientă sau nu, ca termenul „predică” să fie asociat cu orice gen omiletic, așa în literatura omiletică romano-catolică termenul „omilie” pare a fi preferat pentru a denumi orice predică, indiferent de gen. Și nu doar în limbajul curent, ci și în cele mai recente volume de specialitate, nu numai pe

continentul european, ci și în cele două Americi. Iată, spre exemplu, două volume reprezentative, apărute în 2012: 1. Vittorio Peri, *Omelia, non „parole al vento”*, San Paulo; 2. U.S. Conference of Catholic Bishops, *Preaching the mystery of faith. The Sunday Homily*, Washington D.C. (subl. n.);

2. Cărțile și cursurile romano-catolice mai vechi (le-am numi „clasice”) distribuie genurile în funcție de trei indicii: *a. după formă: omelia și predica tematică; b. după conținut: predici biblice, dogmatice, morale, liturgice și istorice; c. după scopul formal: didactice, parenetice, panegirice și de circumstanță (ocasionale)*. O dată cu acestea sunt nominalizate *predicile în serii*: “nove”, “octave”, “tridium-uri”, dar și „glosele” (scurte expozeuri despre un adevăr religios, sau o datorie morală, rostite în special în timpul misiunilor).

3. În bibliografia omiletică mai nouă se observă o anumită tendință de simplificare, fapt remarcat, după cum am văzut, și în literatura ortodoxă. Bunăoară, masivul „Dizionario di Omiletica” (1998, cu 1708 pagini!) nominalizează ca genuri distincte: *omelia, panegiricul, pareneza și predica misionară* (în care este inclusă și „predica itinerantă”). „Predica tematică” rămâne subînțeleasă în strategia fiecăruia din aceste genuri. Un recent Curs de Omiletică (A. Bișoc, 2001), al cărui autor este cadru universitar, plasează „formele predicii” într-o schemă oarecum asemănătoare cu cele clasice: *omelia, predica tematică (biblică, catehetică, liturgică, istorică), predicile de misiuni (externe, la necredincioși și interne – misiuni populare, în sânul comunităților catolice) și predicile de circumstanță (botez, cununie, funeralii, hram, prima împărtășanie, primizia – adică prima liturghie săvârșită de noul hirotonit, sfințirea bisericii, celebrarea confirmării etc.)*. Panegiricul apare înscris în șirul predicilor istorice, nu fără o anumită dreptate, având în vedere că viețile și faptele sfinților fac parte din istoria bisericească, universală și națională. Aceeași încadrare o face, de altfel, și părintele ortodox Constantin Duțu, autorul unei teze de doctorat cu tema „Panegiricul ca formă a predicii în trecut și astăzi” (Ort. 1-2-3-4/1992; 1-2/1993). Personal, optăm pentru desemnarea panegiricului ca gen distinct, având în vedere atât importanța, cât și impactul major în practica liturgică și omiletică.

Remarcăm, în final, câteva chestiuni interesante, desprinse din literatura și practica omiletică a Bisericii surori Romano-Catolice. Mai întâi, importanța specială acordată omeliei, cu deosebire în cadrul Sfintei Liturghii. Ea se rostește întotdeauna după citirea Evangheliei, practic, sub forma unei predici exegetice, în care se analizează pe scurt textul biblic respectiv. Omelia încheie, propriu-zis, Liturghia Cuvântului, pășindu-se apoi pragul în Liturghia Euharistică.

O a doua remarcă o facem în legătură cu „predica misionară”, sau „predica de misiuni”, numite și „misiuni populare”. Episcopul locului desemnează anumiți predicatori specializați, care sunt trimiși apoi să facă misiune în acele comunități unde se simte nevoia unei revigorări pe linia credinței. Practic, predica misionară (sau „itinerantă” – după modelul Mântuitorului și al Sfinților Apostoli) îmbină omelia cu pareneza și, adesea, cu lecțiile catehetice.

8.2. **În Bisericile Protestante** dețin un loc prioritar predicile biblice. *Sola Scriptura*, ca unic izvor revelațional în protestantism, se răsfrânge implicit în spațiul omiletic. Acest fapt a creat o unilateralitate nefastă, în prezent accentuându-se o tot mai acută criză a predicii. Teologi germani ca Rudolf Otto și Friederich Heiler, spre exemplu, văd această criză și ca pe o consecință a unui cult religios sărac, lipsit de forme adecvate de închinare. Cât privește *formele* concrete de prezentare a predicii, nu s-ar putea spune că ele diferă întru totul de practica Bisericilor ortodoxă și catolică. Diferența fundamentală constă în conținutul lor exclusiv-biblic și în concepția despre locul predicii în iconomia mântuirii. Pentru protestanți, predica, în accepțiunea ei de cuvânt al lui Dumnezeu, este aceea care comunică harul credinței, care - coroborat cu *sola fide* - înseamnă totul pentru mântuire, în sensul că singură credința în Iisus Hristos și Evanghelia Sa asigură mântuirea credincioșilor. În consecință, Tainele nu ar fi decât *cuvântul lui Dumnezeu în formă materială, care nu oferă mai mult har decât predica*. Cu alte cuvinte, predica singură este suficientă pentru mântuirea credincioșilor. Nu intrăm acum în

detaliile implicațiilor acestei concepții greșite, dar avem cel puțin un punct orientativ, în demersul nostru de a depista genurile de predică cele mai frecvente în protestantism.

Textele scripturistice fiind izvor unic recunoscut, determină o preponderență a *omiliei*. Acest fapt nu exclude total, totuși, *predica tematică*. H. Thielicke, spre exemplu, preferă predica tematică, pe care o găsește mai adecvată pentru predicatorul zilelor noastre, întrucât ascultătorii de azi doresc să asculte teme prezentate logic, care să aibă legătură cu problemele vieții contemporane. Consultând câteva tratate omiletice protestante de apariție relativ recentă am identificat, alături de omilie și predica tematică, o gamă variată de cuvântări pe care, potrivit clasificăției noastre, pot fi încadrate fără greș în genul parenetic: *la Botez (Confirmare)*, *la Cununie*, *la înmormântări*, acestea fiind numite cu titlul general de “predici cazuale”. De asemenea, se disting *predicile catehetice*, *predicile morale*, *predici speciale pentru anumite sărbători* ș.a. Dietrich Bonhoeffer, în Cursul de Omiletică ținut la Seminarul din Finkenwalde, (trad H. Mottu, Geneva, 1992), la cap. *Formele propovăduirii*, propune trei ramuri de bază ale actului omiletic: *doctrinară*, *edifiantă* și *de conversiune (evangelizare)*. La această clasificare, Bonhoeffer pleacă de la cele trei deziderate ale cuvântării pe care le evocă Fericitul Augustin în a sa *De doctrina christiana*, preluate din Retorica lui Cicero: *a învăța (docere)*, *a plăcea (delectare)* și *a mișca (flectere)*. Acestor trei dimensiuni, Bonhoeffer asociază genurile doctrinar, edificat și de conversiune. *Doctrinar*, în sensul că fiecare text scripturistic are conținutul său doctrinar, de învățătură; *edifiant*, avându-se în vedere că *genus delectandi* este justificat prin dreptul auditoriului de a descoperi mereu bucuria în slujirea Evangheliei. Acest gen face parte din domeniul sănătății spirituale în cult și manifestarea evlaviei. Desigur, *predica edificat* pură așează plăcerea în locul adevărului, înălțarea sufletească în locul deciziei; *De conversiune (convertire, evangelizare)*, adică de a îndupleca voința ascultătorului spre a lua decizia întoarcerii, *convertirii* spre Evanghelie și aplicarea preceptelor ei în viața proprie. *Flectere victoriae* presupune, așadar, un act volițional ferm, în vederea biruinței (*victoriei*), adică a mântuirii. În consecință, acestor trei dimensiuni le corespund acele genuri de predici care conțin elemente specifice preponderente: în cadrul predicilor *doctrinare* vor intra predicile dogmatice, de exemplu, în cadrul celor *edifiante* anumite predici festive (ca de exemplu la Crăciun, Paști, Cincizecime), iar în șirul celor *de convertire*, predicile misionare. Așa cum recunoaște și autorul pe care l-am evocat, cele trei elemente: doctrina, edificarea și apelul la convertire, trebuie să fie prezente în fiecare act omiletic, nu doar ca trei părți distincte într-un program anumit. Atunci, însă, când predicatorul aplică regulile specifice ale unui anumit gen, unul din cele trei elemente va fi dominant.

În plan local, strategiile se pliază pe anumite tradiții și realități concrete. Spre exemplu, un recent curs omiletic semnat de un cadru universitar al Bisericii Reformate clujene (Kiss Jenő, 2010), după ce își structurează partea I a prelegerilor pe calapodul omiliei (*predicii exegetice*), prezintă următoarele „tipuri ale predicii” (p. 28 ș.u.): *Predica învățătoarească* (predicarea învățăturilor biblice și adevărilor de credință); *Predica kerigmatică* (în care ascultătorii se întâlnesc cu „lucrarea de evangelizare a lui Dumnezeu”); *Omilia* (văzută ca „un dialog între tradiția biblică și starea prezentă - actuală a auditorilor”); *Predica de mărturisire/de depunere a mărturiei* (ca sprijin pentru cei care ascultă de a-și formula propriile trăiri religioase pe baza Evangheliei, iar apoi să devină mărturisitori); *Predica narativă* (introduce ascultătorii în timpurile biblice).

*

În loc de concluzii, exprimăm încă o dată convingerea că numai atunci o predică va reuși să-și îndeplinească întregul scop, *luminarea minții*, *încălzirea inimii* și *înduplecarea voinței spre fapte bune*, când vorbitorul o va încadra într-un gen precis, prestabilit, corespunzător slujbei care se săvârșește. Evident, reușita depinde în egală măsură și de alți mulți factori asupra cărora nu ne-am propus a zăbovi acum, dar care se cunosc: dezvoltarea unei singure teme, adaptarea la ascultători, utilizarea unui limbaj potrivit etc. După cum în

circulația rutieră cei care intră în trafic trebuie să respecte niște reguli precise pentru a nu produce accidente și pentru a sosi la locul propus, la fel și în demersul omiletic: vorbitorii trebuie să respecte regulile oratoriei, altfel îi pot “accidenta” pe ascultători, uneori foarte grav! Evident, nu mai ajung nici la ținta propusă, mântuirea sufletelor. Așa se întâmplă, din nefericire, când unii creștini ortodocși, “loviți” de nerespectarea regulilor omiletice, refuză să mai vină la biserică, ba uneori o părăsesc definitiv, plecând la secte sau aiurea. De aceea, socotim că nici un efort nu este prea mare pentru ca cei ce și-au asumat misiunea propovăduirii să se documenteze riguros, știind să utilizeze cu dexteritate și discernământ *omilia*, *predica sintetică*, *panegiricul* și *pareneza*, potrivit cu cerințele pastoral-liturgice din fiecare loc și timp.

Subiecte pentru seminarizare:

1. *Opinii privind clasificarea și specificul genurilor predicii;*
2. *Importanța pastorală a fiecărui gen omiletic;*
3. *Imperativul revitalizării omiliei biblice.*

Bibliografie:

- Anania**, IPS Bartolomeu, *Cartea deschisă a Împărăției. De la Betleemul Nașterii la Ierusalimul Învierii (Pastoralele)*, Edit. Polirom, Iași, 2011;
- Balcă**, diac. Nicolae, *Curs de Omiletică* (dactil.), în BFTOUB, sala 3, cota 19351- 56, f.a.;
- Belu**, pr. Dumitru, *Curs de Omiletică* (dactil.), Biblioteca Facultății de Teologie Sibiu, ms. 485, f.a., 405 p.;
- *** **Dizionario di Omiletica**, Editrice Elle Di Ci – Velar, Torino/Bergamo, 1998;
- Bișoc**, Alois, *Predicarea Cuvântului lui Dumnezeu*. Teologie, Misiune, Formare, Ed. Sapientia, Iași, 2001;
- Bonhoeffer**, Dietrich, *La parole de la prédication*, trad. de Henry Mottu, Genève, 1992;
- Ciobotă**, pr. Marius, *Panegiricul*, ms., termen elaborat pentru viitorul „Dicționar de Omiletică”;
- Ciobotea**, mitrop. Daniel, *Făclii de Înviere*, Ed. „Trinitas”, Iași, 2005;
- Idem**, *Daruri de Crăciun*, Ed. „Trinitas”, Iași, 2005;
- Dușu**, pr. dr. Constantin, *Panegiricul ca formă a predicii în trecut și astăzi. Actualitatea lui pastorală*, Teză de doctorat, în „Ortodoxia”, Anul XLIV (1992), nr. 1-2, pp.97-187; nr. 3-4, pp. 97-182 și „Ortodoxia”, Anul XLV (1993), nr.1- 2, pp.103-276;
- Gordon**, pr. prof. dr. Vasile, *Pareneza în slujirea pastoral-misionară a Bisericii*, Teză de doctorat, EIBMBOR, București, 2001;
- Idem**, *Mitropolitul Bartolomeu – un predicator harismatic*, Studiu introductiv la „Pastorale”, în vol. „Cartea deschisă.../ De la Betleemul Nașterii...”, Ed. Polirom, Iași, 2011, pp. 233-243;
- Iancu**, Nicolae, *Cuvântarea bisericească și felurile ei*, Teză de licență, București, 1902;
- Kiss**, Jenő, *Hármassan Isten Szine Előtt (În trei înaintea lui Dumnezeu)*, Exist, Kiado, Cluj-Napoca, 2010;
- Mitrofanovici**, pr. Vasiliu, *Omiletica bisericii dreptcredincioase răsăritene*, Cernăuți, 1875;
- Mottu**, Henry (et comp.), *Le défi homiétique. L'exégèse au service de la prédication*. Edit. “labor et fides”, Genève, 1993;
- Paraschiv**, dr. Constantin, *Omilia ca gen al predicii*, Teză de doctorat, București, 2008, ms. comput. BFTOUB;
- Petrescu**, pr. Nicolae, *Omiletica. Manual pentru Seminariile Teologice*, București, 1978;
- Peri**, Vittorio, *Omelia, non „parole al vento”*, San Paulo, 2012;
- Stadelmann**, Helge, *Schriftgemäß predigen – Plädoyer und Anleitung für die Auslegungspredigt*, 3. Auflage, Wuppertal, 1996;
- Stoian**, pr. dr. Petru Cristian, *Metodologia redactării și prezentării predicii (cu accent pe predica tematică)*, Teză de doctorat, București, 2011, ms. comp. BFTOUB;
- Șebu**, pr. prof. dr. Sebastian, *Preocupări și orientări în predica protestantă contemporană din Germania apuseană*, Teză de doctorat, în „MA”, an. XXV (1980), nr. 4-6, p.299-498;
- Toader**, lect. dr. Ioan, *Metode noi în practica omiletică*, Cluj-Napoca, 1997;
- *** **U.S. Conference of Catholic Bishops**, *Preaching the mystery of faith. The Sunday Homily*, Washington D.C., 2012.

IX. ELABORAREA PREDICII, ÎNTRE TEORIE ȘI PRACTICĂ⁵⁸

1. Elemente de pregătire generală; 2. Etapele pregătirii speciale: rugăciunea la început de lucru, meditația, schița personală, documentarea propriu-zisă, planul, redactarea

IX.1. Elemente de pregătire generală. Preliminarii. Prelegerile de față, integrate Cursului de Omiletică pentru studenții anului al IV-lea de la Teologie Pastorală, se adresează, deopotrivă, și preoților începători, pentru care vor fi binevenite, credem, câteva îndrumări practice legate de alcătuirea și susținerea predicii. Trebuie să amintim, mai întâi, că și în slujirea omiletică poate fi aplicată întrucâtva sintagma „meseria se fură, nu se învață!”. Cu alte cuvinte, fiecare dintre slujitorii cărora li s-a încredințat misiunea învățătoarească a deprins îndeletnicirea predicării ascultând și citind predicile altora, mai mult decât din „tocirea” unor lecții teoretice din tratatele de Omiletică. În același timp, nu se poate ignora faptul că și în cazul predicii există anumite diferențe între teorie și practică, uneori destul de pronunțate, care se datorează, de fapt, caracterului inevitabil abstract al manualelor și al cursurilor, față de situațiile concrete în care se rostesc predicile. De aceea, în cele ce urmează vom încerca să reducem la maximum noțiunile teoretice, în favoarea considerațiilor de ordin practic. Experiența didactică ne confirmă, de altfel, preferința generală a studenților față de aplicațiile practice și repulsia lor nedisimulată vizavi de teoriile abstracte, oricât ar fi de elevat elaborate. În acest sens este edificator să evocăm sugestia unui proaspăt absolvent de teologie, care, întrebat fiind ce anume crede că trebuie îmbunătățit în cursul de Omiletică, ne-a mărturisit că ar fi benefic să se includă cât mai multe „secrete” predicatoriale, acele particularități care favorizează succesul, propriu-zis chestiunile de „bucătărie omiletică...”. I-am replicat că aceste „secrete” nu se învață, ci „se fură”, potrivit sintagmei de mai sus. Ulterior, însă, ne-am dat seama că nu trebuie, totuși, să lăsăm totul pe seama „furtului” și că elementele tehnicii predicii reușite trebuie prinse în cadrul noțiunilor teoretice generale, într-o prezentare logică și sistematică. În acest sens, dacă în zilele noastre se constată pe alocuri o slabă prestație predicatorială (*încât se poate face chiar amara constatare că amvoanele sunt uneori mute, iar când nu sunt mute bat câmpii!*), trebuie să realizăm că între cauzele nereușitei se numără și lipsa unor cunoștințe teoretice de bază. Această lacună este determinată, în general, de posibile deficiențe în predarea Omileticii la unele Seminarii și Facultăți de Teologie, de puținătatea manualelor și cursurilor actualizate, dar, cel mai adesea, de slaba preocupare individuală pentru însușirea unor cunoștințe temeinice de specialitate.

Față de semnalările cu referire la posibilitatea redusă de informare omiletică practică a preoților, s-ar putea obiecta că în ultima vreme s-au tipărit numeroase predici, atât în volume separate, cât și în unele reviste bisericești, care pot constitui surse valoroase de inspirație la îndemâna oricui. Parțial, faptul este adevărat, dar dincolo de aprecierea firească pe care o avem față de efortul tuturor autorilor, trebuie să recunoaștem că puține dintre ele îl ajută efectiv pe preotul începător. Majoritatea se prezintă mai mult ca o aglomerare de material informativ, uneori cu exces de citate scripturistice, patristice etc., sau chiar cu farafastâcuri și divagații „prețioase” pe varii teme, pretins științifice, adesea fără nici o legătură efectivă cu viața reală. În această situație, predicatorul trebuie să conștientizeze necesitatea muncii intense de autodidact, cercetând conștiincios sursele informative, cu atenție sporită asupra celor care, dincolo de conținut, prezintă și o tehnică limpede a elaborării predicii reușite. În prelegerile de față vom încerca să jalonăm principalele etape ale redactării și rostirii predicii, cu semnalarea câtorva dintre cele mai eficiente surse bibliografice în domeniu, prezentând în

⁵⁸ Trei prelegeri (6 ore de curs). Capitol elaborat de Pr. Vasile Gordon.

„Anexă” și câteva predici ale unor autori reprezentativi, pentru principalele genuri omiletice actuale.

Etapale pregătirii predicii. Majoritatea tratatelor omiletice vorbesc despre necesitatea unei duble pregătiri: *depărtată* (sau *generală*) și *apropiată* (sau *specială*), prima care începe, propriu-zis, cu pregătirea generală pentru misiunea preoțească, a doua care se desfășoară în zilele care preced rostirea predicii respective. Ambele etape se sprijină și se condiționează reciproc, fiind imposibilă o delimitare strictă în timp a lor. În ziua rostirii predicii suntem avantajați de tot ce am acumulat prin pregătirea noastră de până atunci, dar și de efortul depus în ajun. Este sugestiv în acest sens mărturisirea unui profesor de teologie american, Henry Ward Beecher, făcută unui proaspăt absolvent al său. Fostul student i-a ascultat într-o dimineață predica și, impresionat de reușita ei, i-a spus: „Intenționez și eu să intru curând în pastorație. Una din întrebările care mă neliniștește este cât timp ar trebui să afectez pregătirii predicii. Mi-a plăcut în această dimineață atât de mult predica d-voastră, încât m-am gândit să vă întreb: cât timp v-a trebuit s-o pregătiți?, ca să am pentru mine un indiciu în ceea ce intenționez”. Profesorul i-a răspuns: „Tinere, predica pe care am rostit-o azi-dimineață am pregătit-o chiar din ziua în care m-am născut!” (J. D. Baumann, *An introduction to contemporary preaching...*, p. 111). Cu alte cuvinte, pentru predicatorul conștiincios *pregătire* înseamnă *întreaga viață și experiență*. Nu este nimic în viața unui om care să nu-i influențeze dezvoltarea, pentru că fiecare carte citită, fiecare convorbire cu cineva, fiecare vizită făcută etc., contribuie într-un anume fel la experiența personală, care se va reflecta benefic, apoi, în felul de a vorbi.

1. **Pregătirea generală (permanentă)**⁵⁹, presupune câteva aspecte, dintre care enumerăm:

- **Dezvoltarea gândirii**, a discernământului, cu atenție aparte pentru capacitatea de a gândi logic. Între mijloacele cele mai eficiente socotim ascultarea cu maximă receptivitate a vorbitorilor buni și lectura atentă a cărților de valoare, selectate cu un riguros spirit eclectic. Ambele surse de inspirație implică, însă, un anumit risc, atunci când se abuzează de ele: acela de a depinde 100 % de un vorbitor care ne fascinează, născându-se în noi tendința de a-l imita întru totul, sau a refuza să mai gândim original, împrăștiindu-ne ideile care ne acaparează involuntar dintr-o carte sau alta. Bine a remarcat în acest sens Schopenhauer: „Abuzul de lectură privează spiritul de elasticitate, așa cum o greutate anulează elasticitatea unui resort, când apasă mereu asupra lui. A-ți băga capul în carte de îndată ce ai un moment liber, este cel mai bun mijloc de a nu ajunge să ai idei personale...”. Cu toate că afirmația trebuie privită cu o anumită rezervă (*în realitate, lectura este unul din cele mai eficiente mijloace de instruire!*), cele afirmate de Schopenhauer constituie o bună atenționare pentru cei care citesc fără discernământ. Nu trebuie să acceptăm niciodată o carte, o expunere, o idee etc., înainte de a o fi trecut prin „sita” judecății personale. Spiritul eclectic și discernământul presupun departajarea esențialului de secundar, a ideilor logice de cele confuze, a enunțurilor bine argumentate de cele lipsite de temei;
- **Cultivarea memoriei**, prin învățarea pe de rost a cât mai multe rugăciuni, versete din Sfânta Scriptură, psalmi, poezii creștine, fragmente liturgice, citate semnificative din gânditori români și străini etc. Repetarea periodică a lor înseamnă, de fapt, întreținerea memoriei. Trebuie avută în vedere, apoi, grija de a nu reține date de prisos, care pot îmbâcsi mintea cu lucruri banale. Un exemplu negativ în acest sens este cazul unui cetățean care, voind chipurile să-și întrețină memoria, și-a propus să învețe Mersul Trenurilor pe de-asupra... Mecanismul cu performanțe impresionate al calculatoarelor din zilele noastre ne sugerează, chiar dacă într-o formă relativ compatibilă, una dintre soluțiile

⁵⁹ Recomandările din această prelegere se completează reciproc cu cele privitoare la persoana/personalitatea predicatorului, din cap. al VII-lea al Cursului.

"aerisirii" memoriei. Anume, știindu-se că ceea ce este în plus încarcă disc-hardul și încetinește comenzile, IT-iștii au prevăzut tasta "delete", care elimină la nevoie datele de prisos. Așa și noi, trebuie să avem un control permanent asupra noutăților care ne invadează audio-vizual și să ne propunem a reține doar ceea ce este moral, plăcut și util;

- **Cercetarea izvoarelor predicii**, "cu timp și fără timp", din care să rezulte fișe, notițe, rezumate etc. Așezate în rânduială, ele ne vor servi la nevoie, scutindu-ne de eventuale căutări disperate din ajutorul rostirii predicii;
- **Cultivarea cu grijă a limbajului și a stilului omiletic**, prin însușirea corectă a limbii și îmbogățirea treptată cu expresii frumoase și convingătoare. Greșelile de exprimare scad drastic valoarea unei predici, mai ales atunci când se fac dezacorduri, cacofonii, pleonasme, sau altele asemenea. Bine s-a spus că *limbajul este cea mai bună oglindă a spiritului omenesc*, dar socotim că este în același timp și cea mai elocventă carte de vizită a predicatorului. Profesorul Fred B. Cradock propune câteva sugestii interesante pentru preîntâmpinarea pericolelor degradării limbajului, dintre care selectăm:
 - *conștientizarea importanței și puterii cuvintelor;*
 - *strădania de a găsi expresii imaginative și stimulative;*
 - *a consacra măcar un sfert de oră în fiecare zi pentru a citi texte din mari autori de eseuri, poeme, romane, chiar piese de teatru și povestiri (acestea nu în locul Scripturii și al Părinților Bisericii, ci în adaos, n. n.);*
 - *compunerea scrisorilor pentru prieteni, părinți, rude ș. a. Dintre toate mijloacele de scriere, scrisorile personale sunt cele care se apropie cel mai mult de stilul vorbit;*
 - *a se revedea predicile anterioare, pentru a se evita repetarea excesivă a unor expresii;*
 - *ascultarea cu atenție a diferiților vorbitori, în împrejurări diferite, nu numai în ocazii culturale elevate, ci și în altele;*
 - *"curățirea" predicii, după redactare, de idei vagi și complicate. Este absolut necesară această operație, altfel există riscul ca ascultătorii să nu înțeleagă, sau să-i lase reci anumite expresii confuze. După cum computerele, înainte de tipărirea unui text, fac acea operație de curățire ce se numește "cleaning", tot astfel se impune și înlăturarea din textul predicii a tot ce este de prisos (Prêcher..., 1991, p. 169-170);*
- **Exerciții de redactare a predicilor**, nu numai în ajutorul predicării propriu-zise, dar și ca o preocupare curentă. Revistele bisericești ne stau la dispoziție în acest sens, ca să nu mai vorbim și de posibilitatea editării în timp a cel puțin un volum personal de predici. Părintele Belu dă un sfat foarte înțelept în acest sens: "Este necesar ca viitorul preot să se deprindă a sluji bine de condei, dacă vrea să ajungă a se sluji bine de cuvânt!" (*Curs...*, p. 465);
- **Deprinderea de a vorbi în public**. În acest scop, trebuie utilizată orice ocazie care se oferă, procedeul fiind necesar mai ales celor emotivi, care au nevoie să-și domine timiditatea și să-și biruie tracul. Astfel, se vor folosi oportunități ca: serbări, întruniri literare, conferințe, discuții în cercuri mai mari etc. Cea mai indicată soluție este, însă, a se deprinde să țină mici cuvântări la sfintele slujbe, procedeu care se poate exercita și înainte de hirotonie, cu încuviințarea preotului parohiei respective. Pentru instruirea teoretică în vederea deprinderii artei de a vorbi în public se pot utiliza cu succes nu numai tratatele omiletice bisericești ci și anumite cărți laice corespunzătoare acestui scop (Iată câteva exemple: Niki Stanton, *Comunicarea*, Edit. S. C. „Știință & Tehnică”, București, 1995; Nathalie Pacout, *Arta de a vorbi în public*, Edit. Alma Tip, București, 1998; Mircea I. Manolescu, *Arta Avocatului*, Edit. Humanitas, București, 1998; Mihai Dinu, *Comunicarea*, Edit. Algos 2000). Deprinderea de a vorbi în public trebuie precedată, însă, de exerciții retorice făcute în liniștea camerei de lucru sau în mijlocul naturii, într-un loc retras, atunci când suntem singuri. Astfel, se pot exersa anumite subiecte prioritare, formulându-se și rostindu-se fraze proprii, se pot face chiar corecturi, repetându-se apoi aceleași fraze dar cu un stil

îmbunătățit. Toate acestea vor spori lejeritatea exprimării, fiind totodată exersări benefice ale vocii, controlându-se intensitatea timbrului. În același timp, un bun exercițiu pentru gestică și mimica omiletică, elemente foarte importante în ceea ce se cheamă "acțiunea" în predică, despre care vom vorbi într-un paragraf separat;

- **Pregătirea duhovnicească.** Despre calitățile moral-duhovnicești ale preotului-predicator am vorbit în cap. al VII-lea (în subcap. „Personalitatea predicatorului...”). Aici vom evidenția în adaos câteva aspecte pe care le socotim esențiale pentru reușita deplină a slujirii învățătoarești. Din cele ce se pot constata pe terenul realităților cotidiene, una din carențele propovăduirii actuale constă în lipsa, ori prea puțină preocupare pentru *dimensiunea duhovnicească a conținutului predicii*. În schimb, cu anumite excepții regretabile, ce țin de nivelul intelectual scăzut al unor propovăduitori, majoritatea slujitorilor amvonului dovedesc că posedă cunoștințe abundente și diverse, nu numai de teologie, în general, ci și din varii domenii, grație posibilităților uriașe de informare media, inclusiv cu ajutorul internetului. Astfel, în timp ce mintea ascultătorilor pare a fi satisfăcută îndeobște, cele ce țin de inimă sunt în suferință. Amintim aici că scopul întreit al predicii, *luminarea minții, încălzirea inimii și înduplecarea voinței ascultătorilor spre fapte bune în vederea mântuirii*, presupune un echilibru între cele trei deziderate. Nu doar mintea, ci și inima și voința trebuie să facă parte din economia strategiei predicatorului. Iar „încălzirea inimii” se poate împlini doar dacă în conținutul predicii se regăsesc învățături, sfaturi și exemple duhovnicești, desprinse din bogata și generoasă spiritualitate ortodoxă. În același timp, „înduplecarea voinței”, convingerea, persuadarea ascultătorilor se realizează numai dacă ei simt că vorbitorul împlinește el însuși ceea ce învață, îndeamnă și cere la amvon, cum bine atenționa Fer. Augustin: *Sit eius quasi copia dicendi, forma vivendi! (Să-i fie felul de a trăi, precum bogăția vorbirii!, De Doctr. Christ., PL, XXXIV, 4, 61)*. Este amuzant, dar și instructiv un episod petrecut cândva, cu ocazia vizitării unui preot de către episcopul său. Episcopul l-a întrebat: „Frăția ta îți faci predicile?” „Cum să nu, Preasfințite!”, a răspuns preotul. „Am voit să spun: *aplici* sfaturile pe care le dai altora?...”.

Practic, pregătirea duhovnicească trebuie văzută în dubla ei dimensiune: *generală*, de toată vremea, și *specială*, din ajunul rostirii predicii. Încadrându-ne acum în acest subcapitol al „pregătirii generale”, menționăm faptul că, sub aspect duhovnicesc, ea trebuie să înceapă cel târziu din clipa în care viitorul predicator se hotărăște să studieze teologia, în vederea preoției. Rugăciunea personală, integrarea în cultul divin al unei biserici anume, meditația, lecturile duhovnicești etc., trebuie însoțite neapărat de ascultarea față de un duhovnic, la care ne spovedim și care ne povățuiește *cu timp și fără timp*. Am adăugat „ascultare”, în sensul că spovedania preotului (și a oricărui creștin) nu trebuie să se reducă doar la mărturisirea păcatelor („bifarea” unor articole de inventar), în urma căreia primește iertare/dezlegare, ci să fie urmată de ascultarea dumnezeiască față de duhovnic, concretizată în strădania de a-i împlini sfaturile. Teama Sf. Ap. Pavel, să fie și teama oricărui preot-predicator conștiincios: „Nu cumva, propovăduind altora, eu însumi să mă fac netrebnic!” (*I Corinteni* 9, 27). Cât de bine exprimă conștiinciozitatea duhovnicească textul unei rugăciuni din rânduiala Botezului, la care slujitorul e bine să mediteze *cu timp și fără timp*: „...Și-mi spală necurăția trupului și întinăciunea sufletului și pe mine întreg cu totul mă sfințește, cu puterea Ta cea nevăzută și cu dreapta cea duhovnicească; ca nu cumva, propovăduind eu altora slobozirea și făgăduind-o cu deplină încredințare în iubirea Ta de oameni cea negrăită, să nu mă arăt eu însumi netrebnic rob al păcatului; nu, Stăpâne, Cel ce singur ești bun și iubitor de oameni, să nu mă întorc umilit și înfruntat, ci-mi trimite mie putere de sus și mă întărește...” (*Fragment din rugăciunea ce se citește în taină, înainte de rugăciunea de sfințire a apei*). Unele tratate de Omiletică vorbesc, în acest sens, chiar de o „viață supranaturală a predicatorului” (Rambaud, p. 130), pornind de la zelul Sf.

Ap. Pavel, când spune: „Nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăiește în mine. Și viața de acum, în trup, o trăiesc în credința în Fiul lui Dumnezeu...” (*Galateni* 2, 20).

IX.2. Etapele pregătirii speciale a predicii

IX.2.1. Primii pași: rugăciunea la început de lucru, meditația, schița personală. „Pregătirea specială” (numită în tratatele clasice, „apropiată”), însumează eforturile care se fac de către predicator înaintea rostirii predicii, într-un spațiu de timp care variază de la caz la caz. Părintele Dumitru Belu a făcut în acest sens o precizare testamentară: *O predică, se știe, are valoarea osteneții ce depui la întocmirea ei!* (*Curs...*, p. 479). Începătorilor le recomandăm ca pentru o predică duminicală, sau pentru o anumită sărbătoare, să înceapă pregătirea cât mai devreme posibil, chiar cu o săptămână înainte. Când este vorba de o slujbă ocazională, o cununie sau o înmormântare, de exemplu, vom face această pregătire apropiată cel mai târziu cu câteva ore înaintea slujbei, evitând a vorbi improvizat, după „inspirația” de moment. Pentru a fi eficientă, pregătirea apropiată trebuie dintru început să țină seama de următoarele:

- felul slujbei la care se va rosti (Sf. Liturghie, una dintre laudele bisericești, slujba unei Taine, a unei ierurgii etc.);
- perioada și ziua liturgică în care se rostește (se va consulta neapărat calendarul; uneori, într-o duminică sau un praznic împărațesc sunt pomeniți și unii sfinți mai cunoscuți. E bine să se facă o legătură cu viața și faptele lor, pe scurt, desigur);
- împrejurările de loc: în biserică, într-o casă, în țarină etc. Dacă biserica are amvon, sau nu, ce fel de acustică are etc.;
- împrejurările de persoane, respectiv a se întui ce fel de auditoriu vom avea la predica respectivă;
- capacitatea proprie de a redacta și rosti liber cuvântarea, propriu-zis conștiința că este necesară o adaptare a predicii și la persoana proprie.

Itinerarul alcătuirii predicii creștine are, în genere, o anumită compatibilitate cu cel profesat de Retorica antică, în special cel propus de Quintilian în lucrarea sa celebră *Institutio oratoria*, tradusă și în românește. Iată etapele consemnate de el:

- *inventio* (*descoperire*) – găsirea și adunarea materialului;
- *dispositio* (*orânduire, aranjare*) – aranjarea materialului, potrivit unui plan prestabilit;
- *elocutio* (*exprimare, stil*) – grija pentru limbaj și stil;
- *memoria* (*memoria*) – efortul de a memora textul, în vederea rostirii libere;
- *actio* (*faptă, acțiune*) – atenția acordată gesticii, mimicii, timbrului vocii, ținutei vestimentare etc.

Respectarea acestor „etape” s-a dovedit eficace în decursul istoriei, nu numai în retorica laică, ci și în predica creștină. Din acest motiv, anumiți profesori de Omiletică din Biserica noastră le-au valorificat în cursurile și manualele tipărite, adaptându-le, desigur. Așa este cazul pr. prof. Nicolae Petrescu (1908-1996), de la care ne-a rămas unul dintre cele mai sistematice manuale, deosebit de util încă (București, 1977).

Înainte de a începe căutarea propriu-zisă a materialelor, sunt hotărâtori trei pași: 1. **Aprinderea candelii și rostirea unei rugăciuni pentru începutul lucrului;** 2. **Meditarea** asupra temei și a modalității de lucru; 3. **Schițarea unui plan scris, fără a consulta nici o sursă de inspirație.** Astfel, *rugăciunea cu candela aprinsă* va face ca elaborarea să se desfășoare într-o atmosferă harică, conștientizând, din capul locului, importanța dimensiunii duhovnicești a predicii, iar *meditarea*, sau cugetarea profundă asupra temei, ne va antrena întreaga ființă în perspectiva redactării. Predica nu este doar lucrarea noastră, ci este, întâi de

toate, lucrarea lui Dumnezeu. Ca orice act liturgic și predica este sinergică, divino-umană: împreună-lucrarea omului cu Dumnezeu. De aceea, ne vom ruga Lui să ne ajute cu harul Său pentru a întocmi și rosti o predică reușită, de folos cu adevărat credincioșilor. *Schița personală* (cu formularea temei, a ideilor, argumentelor, digresiunilor etc.) va fi determinantă în asigurarea originalității.

În creionarea schiței trebuie ținut seama, între altele, de următoarele:

- ce învățătură ne propunem să transmitem credincioșilor;
- ce simțăminte urmărim a trezi și a dezvolta în sufletele lor;
- ce hotărâri practice vrem să determinăm a lua și a împlini;

Cum și cât timp afectăm fiecăruia din cei trei pași preliminari, vom stabili de la caz la caz.

Etapei "meditației" îi consacram de obicei un spațiu mai mare de timp: propriu-zis, după rugăciunea de început, timpul care se va scurge până la definitivarea conținutului. Să luăm un exemplu: pentru o predică duminicală începem să ne facem planuri în minte cu cinci-șase zile înaintea rostirii efective, frământând teme, idei, gândindu-ne la eventuale actualizări etc. Pe parcursul zilelor respective vom renunța poate la unele idei cu care am pornit, vom adăuga altele, vom reveni asupra unora etc. etc. Acest "proces" mental este într-un tot benefic și se poate desfășura cu întreruperi, între alte treburi și obligații, "printre picături" - cum se spune. De multe ori și seara, înainte de a adormi, este bine să ne lăsăm antrenati în aceste "meditații omiletice", întrucât peste noapte subconștientul continuă să caute idei, soluții, formulări, în așa fel încât dimineata beneficiem de ele fără să fi făcut vreun efort special. Astfel, după câteva zile de căutări vom avea deja o mulțime de idei și formulări, din care vom selecta apoi și vom așterne în scris ceea ce considerăm că este necesar. Procesul meditației este benefic și pentru a realiza legătura între ideile diferite cu care am pornit la drum.

Dacă nu vom parcurge, mai întâi, etapele meditației și schiței personale și vom începe prin a ne inspira și copia de la alții, vom fi inevitabil influențați (uneori captați și copleșiți, mai ales de predicatorii mari) și riscăm să nu mai avem mai nimic original în cuvântarea noastră. După ce ne-am fixat, însă, propriile idei și intenții, vom recurge desigur și la sursele pe care le considerăm de folos, având în vedere cu prioritate Sfânta Scriptură și Sfinții Părinți, dar și predicatorii consacrați. Schița personală (am zice și *originală*), prezintă încă două avantaje: predicatorul are, *ab initio*, sentimentul stăpânirii temei și conștientizează limitele în care va face munca de documentare, ceea ce va favoriza ulterior câștigarea unui timp prețios. Materialul poate fi adunat apoi sub forma fișelor, a notițelor, sau chiar prin așezarea de semne în cărțile sau revistele pe care le vom utiliza. Mai nou, aproape întregul proces pentru documentare, dar și sub aspect redacțional, se poate realiza pe computer.

Este interesant să observăm că elemente din cele trei etape propuse de noi se regăsesc și în unele tratate omiletice occidentale. Bunăoară, J. Daniel Baumann semnalează următorii pași ("steps"): 1. *Preparing the preacher. Prayer begins all preparation*; 2. *Choosing the subject and text*; 3. *Studying the text; Shaping the material; Writing the sermon...*etc. (*An introduction...*, pp. 117-119). Un alt exemplu este cel dat de Paul Guérin și Terence Sutcliffe, coautori ai volumului *Guide du prédicateur à l'usage des laïcs et des prêtres* (Cent., Paris, 1994). Astfel, în capitolul "La préparation d'une homélie", propun: 1. *Lire les textes dans le missel (sans notes ni commentaires)*; 2. *Travailler les textes avec commentaires*; 3. *Méditer personnellement les textes*; 4. *Penser à l'auditoire*; 5. *Faire une première rédaction*; 6. *Mettre au point la rédaction finale...* (pp. 77-78).

IX.2.2. PLANUL PREDICII.

IX.2.1. Precizări preliminare. În retorica quintiliană, operațiile de structurare a cuvântării pe o anumită schemă se încadrează în etapa „dispositio” (*orânduire, aranjare*). Într-un mod similar, în Omiletica creștină aranjarea și repartizarea materialului se face potrivit planului prestabilit, operație în care se recurge la o triere curajoasă a ideilor, versetelor, citatelor etc.,

întrucât de obicei adunăm mai mult material decât este nevoie. Am spus "curajoasă" pentru că, trebuie să recunoaștem, renunțăm foarte greu la anumite idei, citate, formulări proprii etc., pe care le-am căutat, ori elaborat, cu răbdare și perseverență, uneori cu foarte multă osteneală. Totuși, pentru a ne încadra în timpul optim și pentru a redacta o predică aerisită este absolut necesar acest efort de renunțare, bine știind că ceea *ce este de prisos nu aruncăm, ci punem deoparte, pentru altădată*. Parafrazând o apoftegmă a lui Boileau (†1711) "cine nu știe să se limiteze, nu știe să scrie!", vom zice și noi "cine nu știe să se limiteze, nu știe să predice!". Există o anumită tendință (chiar ispită!), în fiecare dintre noi, de a încerca să spunem cât mai multe la o predică, cu intenția de a fi chiar exhaustivi, crezând greșit că astfel vom fi mai convingători... Dimpotrivă, încercarea de a spune totul o dată, va avea efect contrar: ascultătorii suprasolicitați și oboșiți, vor deveni iritați că s-a abuzat de răbdarea lor. În același timp, spunându-le prea multe deodată favorizăm riscul ca ei să nu mai rețină nimic, din pricina prea multor idei. De aceea, opinăm că restrângerea materialului la strictul necesar este nu numai un act de prudență, ci și unul de realism. Nici Dumnezeu n-a creat lumea într-o singură zi! Să mai lăsăm material și pentru altă zi (dată).

IX.2.2.PLANUL ORIENTATIV. Avantajele utilizării lui. Conștienți fiind de faptul că orice lucrare temeinică se înfăptuiește după un plan bine stabilit, vom preciza, mai întâi, că reușita unei predici depinde în mare măsură de limpezimea lui, de structura sa realistă și logică. De aceea, enumerăm, în sinteză, câteva dintre cele mai importante avantaje:

- elimină riscul împrăstierii, obligându-l pe predicator să-și valorifice mijloacele în direcția propusă;
- ajută la o triere corespunzătoare cu scopul predicii respective a materialului adunat prin munca de documentare;
- facilitează desfășurarea conținutului într-o ordine logică, potrivit nu numai cu scopul predicii, ci și cu puterea de receptare a credincioșilor;
- oferă cel mai prețios sprijin în scopul de a rosti predica liber. Rostirea liberă presupune memorizarea. Or, pentru o memorizare eficientă, planul ne ajută să avem o privire de ansamblu pe tot parcursul predicii și să dezvoltăm fiecare idee în ordinea indicată de însăși legătura lor internă, logică.

IX.2.3. Momentele logico-psihologice ale planului. Desigur, nu se poate utiliza cu strictețe același plan pentru toate genurile omiletice. Principial, orice predică, are **introducere**, **tratare** și **încheiere**, indiferent de gen. Dar, într-un fel vom elabora planul omiliei, în alt fel al predicii tematice. Planul panegiricului, de asemenea, va avea momentele lui specifice, al parenezei așijderea. De aceea, după ce vom prezenta un plan general, specific mai ales predicii tematice, vom recurge la unele amendamente care țin de specificitatea celorlalte genuri.

Planul predicii tematice. Notăm, mai întâi, însușirile de bază ale planului: *unitatea* (adică are în vedere o singură temă), *claritatea* (prezentând o imagine bine conturată a temei) și *simplitatea* (care presupune o expunere accesibilă). Observație: în timpul predicii nu vom anunța *expressis verbis* momentele planului, ci ele vor fi doar sugerate, prin pauze de câteva secunde, însoțite cel mai adesea de repetarea formulei de adresare. Iată schema generală:

- **închinăciunea**
- (uneori) **textul enunțiativ (sau "motoul")**
- **formula de adresare**
- **introducerea**
- **anunțare temei**
- **scurtă rugăciune (invocație)**
- **tratarea**

- (uneori) **digresiunile și tranzițiile**
- **încheierea**

2.3.1. Închinăciunea. Primele secunde ale rostirii predicii sunt dedicate închinării cu semnul Sfintei Cruci, gest prin care predicatorul se deosebește de toți ceilalți vorbitori laici, arătând că este un trimis și un slujitor al Domnului și că vorbește în numele Său. Fie de la Amvon, fie din fața Sfântului Altar, predicatorul va începe așa: *În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh. Amin*, având grijă ca pronunțarea cuvintelor închinării să fie armonizată cu mișcarea mâinii drepte, iar degetele în poziția corectă: „Tatălui”, la frunte; „Fiului”, la piept; „Sfântului”, la umărul drept; „Duh”, la umărul stâng. La „Amin”, mâna se lasă jos. Să nu pară redundante aceste indicații de „catehism”, deoarece le considerăm strict necesare. Am observat, de-a lungul timpului, că anumiți slujitori nu armonizează rostirea închinării cu mișcarea mâinilor. Una rostesc cu gura, alta fac cu mâna. Iar acest aspect nu trece neobservat de creștini, mai ales de cei care au citit Catehismul, ori au studiat Religia în școală și cunosc cum se face închinarea corectă. În clipele închinării, predicatorul se va orienta cu fața spre Sfântul Altar, adică spre Răsărit. Predicatorii nehirotoniți, în general elevi și studenți teologi, îndată după închinare vor cere binecuvântarea: *În numele Tatălui...* etc., „binecuvântează preacucernice (ori *preacuvioase*, în cazul ieromonahilor) ca să predic (ori *să rostesc cuvânt de învățătură*). Din Altar, slujitorul (de obicei, protosul) rostește: „Pentru rugăciunile Sfinților Părinților noștri, Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeuul nostru, mântuiește-ne și ne miluiește pe noi!”, la care predicatorul răspunde „Amin!”.

2.3.2. Textul enunțiativ (sau „motoul”) reproduce un verset din Sfânta Scriptură (de obicei din pericopa evanghelică, ori apostolică), sau un fragment liturgic din slujba respectivă. Trebuie să precizăm, însă, că textul nu este neapărat obligatoriu, dar atunci când este ales în mod inteligent devine util în fruntea oricărei predicii. În alegerea textului trebuie să se țină seama de următoarele reguli:

- să fie potrivit cu tema care va fi tratată;
- să fie călăuză, sau „fir roșu”, pentru toată predica, pentru că el conține în sâmbure întreaga desfășurare a conținutului. De aceea, trebuie integrat organic în conținutul cuvântării, nu rostit doar ca „ornament” de început, care să fie ignorat ulterior;
- să fie concis și clar, spre a fi înțeles de la prima auzire, ales și rostit în așa fel încât să nu aibă nevoie de explicații. În acest scop, textul să fie dintre cele cu înțeles literal, istoric, nu mistic sau alegoric;
- să fie citat versetul întreg, sau fragmentul liturgic explicit, în ideea de a reprezenta o unitate de gândire, nu un raționament incomplet;
- să fie selectate texte și din Vechiul Testament, ca prețios izvor biblic, nu invariabil doar din Noul Testament. În același sens, este nepotrivit să se apeleze la texte din literatura beletristică pentru susținerea unor teme nou-testamentare, ignorând veritabila „bibliotecă” a celor 39 de cărți canonice din Vechiul Testament și chiar a celor deuterocanonice, cu versete atât de benefice pentru ilustrarea ideilor din predică.

Exemple:

- la o duminică după Rusalii (a 17-a): *O, femeie, mare este credința ta!* (Matei 15, 28);
- la o duminică a Triodului (a înfricoșătoarei judecăți): *Împacă-te cu pă râșul tău degrabă!* (Matei 5, 25; fragmentul nu face parte din pericopa zilei, dar este în legătură cu tema: *împăcarea*);
- la cinstirea unui sfânt (Dimitrie Basarabov), ca exemplu pentru text din Apostol: *Hristos a rânduit pe unii apostoli, pe alții prooroci, pe alții bine-vestitori, pe alții păstori și învățători, pentru ca să desăvârșească pe sfinți la lucrul slujirii...* (Efeseni 4, 11-12);

- la o pareneză (vremuri de încercare), cu recurs la un text din Vechiul Testament: *Eu sunt Dumnezeuul tău, Eu întăresc dreapta ta și îți zic: Nu te teme, căci Eu sunt ajutorul tău* (Isaia 41, 13);
- la pareneza de la botezul unui prunc (fragment liturgic din slujbă): *Binecuvântat este Dumnezeu, Care voiește ca toți oamenii să se mântuiască și la cunoștința adevărului să vină!*
- la pareneza de la o cununie (fragment liturgic din slujbă): *Primește cununile lor întru împărăția Ta, păzindu-i curați, fără prihană și neasupriți, în vecii vecilor!*
- la pareneza de la înmormântare: *Fericiți cei morți, cei ce de acum mor întru Domnul!... Odihnească-se de ostenele lor, căci faptele lor vin cu ei* (Apocalipsa 14, 13).

2.3.3. Formula de adresare este utilă și absolut necesară pentru oricare din genurile predicii. Ea diferă, desigur, de la gen la gen. Cele mai uzitate formule pentru predicile obișnuite (omilii, predici tematice, panegirice) sunt: *iubiți credincioși, iubiți fii duhovnicești, frați creștini, drept-măritori creștini, iubiți ascultători*; pentru pareneze, de la caz la caz: la cununii, *iubiți miri, cinstiți nuni, cinstiți nuntași*; la înmormântări, *îndurerată familie, întristați credincioși*. Se vor evita categoric formule puerile de genul "iubiților creștini", „iubiților”, "iubiți credincioși și credincioase" (avem aici și un dezacord gramatical!) etc. Predicatorul va adapta formulele de adresare nu numai la ascultători, ci și la propria persoană. După o slujire de ani buni într-o parohie, predicatorul poate utiliza și formule mai familiare, de genul „iubiții mei”, sau „fiii mei”, sau „fiilor”, care nu se potrivesc în cazul unui proaspăt numit, în primii ani de pastorație. Aceleași formule nu se recomandă nici preotului musafir, întrucât ele aparțin, cu deosebire, păstorului local.

Formulele de adresare se mai repetă și de-a lungul cuvântării, fără a se abuza însă de ele. Această repetare are efectul de a redirecționa atenția ascultătorilor și de a marca anumite etape. Ultima oară când se va rosti o formulă de adresare va fi înaintea concluziei.

O precizare specială se cuvine în legătură cu slujbele la care participă ierarhul locului, sau alte personalități, fie eclesiastice, fie laice, la care preotul predicator va ține seama de scara lor ierarhică. De exemplu: *Preasfințite Părinte Episcop* (ori, după caz, *Preafericite Părinte Patriarh, Înalt Preasfințite Părinte Mitropolit, Înalt Preasfințite Părinte Arhiepiscop* etc.), *stimați reprezentanți ai autorităților locale* (ori județene, ori ai Guvernului, ai Primăriei etc.), *Preacucernici Părinți Consilieri, Preacucernice Părinte Protopop, iubiți frați preoți împreună-slujitori, iubiți credincioși!*

Pentru evitarea unor greșeli, dintre care unele pot friza ridicolul, e bine ca la slujbele în sobor predicatorul rânduit a vorbi să consulte din vreme protosul (arhiereu, protoiereu, preot mai vârstnic etc.), notându-și inițial pe o listuță formula recomandată, pe care să o memoreze, apoi, cu grijă, iar în final să o rostească liber.

2.3.4. INTRODUCEREA. Se mai numește și "exordiu" (lat. *exordium*, *ii* – *început*) și reprezintă prima parte a oricărei cuvântări, fiind strâns legată de tratarea temei, prin care predicatorul face pregătirea credincioșilor, realizând „*captatio benevolentiae*”, în scopul de a-i determina să asculte tratarea cu interes, cu bunăvoință, cu atenție sporită și cu convingerea că cele ce vor urma sunt plăcute auzului și necesare mântuirii. Având rol pregătitor, introducerea nu trebuie să fie nici prea lungă (pentru că i-ar obosi pe ascultători), nici prea scurtă (n-ar apuca să jaloneze traseul ce urmează a fi parcurs).

Pentru o imagine clară a introducerii eficiente, avem în vedere următoarele: **importanță, însușiri, feluri, izvoare/surse.**

a. Importanța introducerii. Cei care cuvântă în fața mulțimilor, fie slujitori consacrați, fie laici cu anumite responsabilități publice, simt adesea că ascultătorii sunt mai degrabă sceptici și neîncrezători decât predispuși să se lase convinși și să le ofere credibilitate, mai ales în primele minute ale rostirii. Vorbele se opresc parcă în fața unui zid de netrecut, chiar și

atunci când ideile lansate au substanță și stilul este ireproșabil. Științele moderne ale comunicării numesc acest fenomen „rezistență la persuasiune”, iar psihologi remarcabili, ca R. A. Osterhouse, T. C. Brock, sau Jean Kapferer, arată că această atitudine reprezintă un gest reflex, automat și neconștient, pe care, în general, orice om îl manifestă când simte că este pe cale să fie persuadat. Cauza principală a reacției e generată de instinctul de conservare, care presupune o atitudine defensivă în fața schimbării, dublată de tendința de contra-argumentare, pe care orice individ o manifestă în procesul de percepție. De aceea, este extrem de important ca predicatorul să câștige bunăvoința ascultătorilor (*captatio benevolentiae*), să le trezească/provoace atenția și să le creeze predispoziția necesară, prin enunțuri care să le insuflă siguranța că va urma o cuvântare ce merită tot efortul lor receptiv. Se impune să marcăm aici un aspect relevant: „*captatio benevolentiae*” nu poate fi instrumentată numai cu enunțuri și idei, oricât de promițătoare sau frumoase din punct de vedere al expresivității stilistice. Este de importanță capitală personalitatea celui care cuvântă și felul în care persoana sa este receptată în conștiința enoriașilor. Aici facem trimitere la capitoul al VII-lea din Omiletica Generală (*Cap. Însușirile predicatorului*). Intră în calcul întreaga ținută morală a preotului, în familie, în sânul enoriei, dar și atitudinile pe care le manifestă din clipa în care a urcat la Amvon: înfățișare smerită, fără umbră de aroganță și suficiență de sine, învăluită în unda bunătății și a dragostei sincere. Astfel, câteva fraze bine cumpănite și o atitudine naturală și cuviincioasă captează integral bunăvoința și-i determină să rămână uniți în gânduri și simțiri cu preotul predicator, până la sfârșitul cuvântării. Un debut de acest gen înlătură indiferența și răceala, deodată cu multele griji cu care este încărcat sufletul credincioșilor, fiind gata să aplice și aici îndemnul imnului heruvimic „toată grija cea lumească, de la noi s-o lepădăm!”.

Sfânta Scriptură și predicile Părinților Bisericii sunt pline de exemple cu introduceri reușite, care vizează captarea bunăvoinței, unele mai scurte, altele mai dezvoltate, după cum o cerea împrejurarea. Pentru ilustrare, vom reproduce două exemple: **1.** *Bărbați atenieni, în toate vă văd că sunteți foarte evlavioși. Căci străbătând cetatea voastră și privind locurile voastre de închinare, am aflat și un altar pe care era scris: "Dumnezeului necunoscut". Deci pe Cel pe Care voi, necunoscându-L, Îl cinstiți, pe Acesta Îl vestesc eu vouă...* (Începutul cuvântării Sf. Ap. Pavel, în Areopagul din Atena, *Fapte* 17, 22-23); **2.** *Vrednici de iubire drept-măritori și iubiți credincioși ai acestei de Dumnezeu păzită enorie, în această zi, a praznicului bisericii, a pomenirii Părintelui Silvestru, după rânduială dumnezeiască așezat ca părinte ocrotitor al acestei parohii. Astăzi, la început de an, rugăm pe Bunul Dumnezeu Tatăl prin Fiul Său Iisus Hristos, Domnul nostru, și în Duhul cel Sfânt de viață făcător, să împărtășim cuvânt, cum zice Psalmistul: "Trimite-vei Duhul Tău și se vor zidi și vei înnoi fața pământului" (Psalm 103, 31). Să simțim, cu adevărat, lucrarea Duhului Sfânt, care pururea e cu noi, precum a zis Domnul, să ne zidim, și neîncetat ne înnoim, o dată cu înnoirea anului în care acum pășim și cu pomenirea acestui părinte sfințit, Silvestru, episcop al Romei celei vechi, numită așa pentru că de la Constantin cel Mare Constantinopolul a fost numit Roma cea nouă...* (Ultima predică rostită de Părintele Galeriu, la hramul bisericii Sf. Silvestru, 2 ianuarie 2002).

b. Însușirile de bază ale Introducerii vizează tema, împrejurările rostirii, conținutul și dimensiunile predicii:

- să aibă legătură numai cu tema care se va dezvolta, nu cu altele. Adică, un caracter specific, nu general, care să se potrivească la orice temă. Să fie *ad rem*, nu *ad omnia*;
 - să țină seama (ca întreaga predică, de altfel) de împrejurările rostirii: loc, timp/anotimp, ascultători;
 - să nu dezvolte idei și informații care-și au locul în cuprinsul predicii;
 - să respecte proporția rezonabilă față de întreg (între 1/4 și 1/8 din totalul cuprinsului).
- Metaforic vorbind, *nu se cade să-l ții pe cineva prea mult la ușă, dar nici să-l bruschezi să intre!*

c. Felurile introducerii. Practica omiletică înregistrează patru feluri (categorii) de introduceri: *simplă, insinuantă, majestuoasă și înflăcărată*.

- *introducerea simplă* este utilizată, în general, atunci când predicatorul are certitudinea bunăvoinței ascultătorilor, fiind vorba, în special, de o buna-relație dintre un păstor și enoriașii care frecventează regulat biserica în duminici și sărbători. Acest fel de introducere se aplică îndeosebi în cazul omiliilor exegetice, așa cum observăm în Cazanii (în Cazania lui Varlaam, 1643, la Duminica Vameșului și a Fariseului, începe astfel: „Zice Domnul pilda aceasta”, apoi trece la povestirea ei). Tot o introducere simplă se poate utiliza și în sărbătorile cu un program liturgic mai bogat (*Botezul Domnului, Pogorârea Sfântului Duh* etc.), în care, pentru a nu abuza de răbdarea credincioșilor, se poate recurge la o frază de genul următor: „Iubiți credincioși, mulțumind lui Dumnezeu că ne-a învrednicit să ne bucurăm de frumusețea praznicului de azi, să ne amintim, pe scurt, semnificațiile teologice și însemnătatea lui pentru mântuirea noastră...”. Se trece, apoi, direct la tratare;

- *introducerea insinuantă* (*exordium insinuans*; lat. „insinuo-are” – *a introduce în și pe lângă; a vâri; a se strecura cu iscusință; a pătrunde prin*). „Insinuant” nu are aici sensul peiorativ din zilele noastre (*a strecura o idee calomnioasă*, v. DEX; de aici și întrebarea defensivă „ce vrei să insinuezi?”), ci a utiliza cu mult tact acele cuvinte ori fraze pentru a pătrunde cu finețe în inimile ascultătorilor, spre a-i câștiga pentru Hristos. Este principiul pe care-l mărturisește (și-l recomandă, implicit) Sf. Ap. Pavel, când spune „tuturor, toate m-am făcut!”: „Deși sunt liber față de toți, m-am făcut rob tuturor, ca să dobândesc pe cei mai mulți. Cu iudeii am fost ca un iudeu, ca să dobândesc pe iudei; cu cei de sub lege, ca unul de sub lege, deși eu nu sunt sub lege, ca să dobândesc pe cei de sub lege. Cu cei slabi m-am făcut slab, ca pe cei slabi să-i dobândesc; *tuturor toate m-am făcut*, ca, în orice chip, să mântuiesc pe unii. Dar *toate le fac pentru Evanghelie, ca să fiu părtaș la ea*” (I Corinteni 9, 19-23; subl. n.);

În zilele noastre, metoda „insinuantă” se recomandă mai ales atunci când preotul știe că printre ascultători se găsesc și creștini mai sceptici în privința unor învățături ale Bisericii pe care vrea să le prezinte. De pildă, la predicile morale având ca temă binecuvântarea nașterii de prunci și combaterea avortului (păcat la care România se situează în „top”, din nefericire, în șirul țărilor din Europa și din întreaga lume!), sau în legătură cu înhumarea versus incinerarea (tot mai frecventă în ultima vreme), preotul trebuie să fie conștient că printre ascultători sunt și unii mai „rezervați” vizavi de îndemnurile ortodoxe. Înainte de a prezenta argumente scripturistice, patristice, bioetice, logice etc., uzând de metoda „insinuantă”, poate invoca, de pildă următoarele: „Iubiți credincioși, în calitatea noastră de creștini ortodocși, am moștenit de la părinții și străbunii noștri învățături și rânduieli sfinte, care au stat și stau la baza ființării noastre ca neam. Avortul (*ori incinerarea, ori alte alunecări, ca yoga, reiki* etc. etc.) nu erau în obiceiul înaintașilor. Se fereau de ele ca de foc! Așa trebuie și noi să ne ferim, dacă vrem, și vrem, nu?, să dăinuim ca neam creștin ortodox. De aceea, să luăm aminte, rogu-vă, la ce ne învață Scriptura și Părinții Bisericii...”;

- *Introducerea majestuoasă* (*plină de măreție, solemnă, impunătoare*) se recomandă la praznicele împărătești la sărbătorile Maicii Domnului și ale sfinților mari, precum și la parenezele festive (sfințirea bisericii, de pildă), când bucuria liturgică intensă trebuie să-și găsească ecou și în predica zilei, încă de la început. Sfinții Părinți ne-au lăsat perle veritabile în acest sens. Bunăoară, Sf. Grigorie de Nazianz își începe cuvântarea la Nașterea Domnului printr-un imn panegiric, care a devenit ulterior „catavasie”: „Hristos se naște, măriți-L, Hristos din ceruri, întâmpinați-L, Hristos pe pământ, înălțați-vă, cântați Domnului tot pământul. Și cu veselie, lăudați-L popoare, că S-a preamărit!”. Iar Sf. Ioan Gură de Aur începe omiliile catehetice prebaptismale la fel de majestuos: „Clipa de față este a bucuriei și veseliei duhovnicești! Căci, iată, ne stau înaintea doritele zile ale nunților duhovnicești. Fiindcă nu greșește cineva dacă numește *nuntă* ceea ce se întâmplă acum, și nu numai nuntă, ci și

înrolare minunată și preaslăvită...” (*Către cei ce urmează a fi luminați...*, trad. M. Hancheș, 1, 1, p. 21). Iar mai aproape de zilele noastre, Părintele Cleopa începe așa panegiricul la Nașterea Maicii Domnului: „Gândindu-mă la cinstea și slava cea mare cu care Preabunul și Preaînduratul Dumnezeu a împodobit în cer pe Maica Domnului, gândindu-mă la slavoslovla cea veșnică cu care o laudă pe dânsa puterile cerești, apoi, cugetând și la slujbele și rugăciunile care i se aduc ei de către toți fiii Bisericii lui Hristos aici pe pământ, precum și la cuvintele de laudă pe care le-au alcătuit în cinstea ei sfinții și aleșii lui Dumnezeu, silința gândului mă îndeamnă, ca astăzi, la luminatul praznic al Nașterii Maicii Domnului, să adaug și eu nepriceputul, o mică picătură lângă noianul cel mare al laudelor ei...” (*accesibilă online*);

- *Introducerea înflăcărată sau vehementă (exordium ex abrupto; adj. abruptus: prăpăstios, brusc, abrupt)* se utilizează în situații extreme: fie pentru exprimarea unei explozii de bucurie sau a unor simțăminte de tristețe, fie ca pregătire a terenului pentru apostrofări legate de predicile morale. Se mai numește și „introducere mișcătoare”, pentru caracterul ei năvalnic. În trecut amintim că originea acestui gen de introducere se află în „Catilinarele” rostite de Cicero (Catilina conspirase împotriva statului de drept). Preotul poate recurge la această modalitate când tema și situația o impun, fără a depăși limitele rezonabile, însă. Mântuitorul Însuși a recurs la astfel de expresii vehemente în anumite situații, ca de exemplu: „O, neam necredincios și îndărătnic, până când voi fi cu voi? Până când vă voi suferi pe voi? Aduceți-l aici la Mine...” (*Matei 17, 17*); sau: „Vai vouă, cărturarilor și fariseilor fățarnici! Că închideți împărăția cerurilor înaintea oamenilor; că voi nu intrați, și nici pe cei ce vor să intre nu-i lăsați...” (*Matei 23, 13* și versetele urm.). Un exemplu ilustrativ (și extrem de actual!) ni-l oferă Ilie Miniati, unul din marii predicatori greci, ale cărui didahii, traduse de părintele Dumitru Fecioru, sunt de mare utilitate și pentru predicatorii noștri: „Este oare neamul acestei vieți înșelătoare și vremelnice neam desfrânat, ale cărui fapte sunt stricate și întunecate? Da! Neam păcătos, mamă de fii păcătoși și cum a spus mai demult profetul „Neam îndărătnic și răzvrătit, care nu și-a îndreptat inima sa și nu și-a încredințat lui Dumnezeu duhul său” (*Psalms 77, 10-11*). O, moravuri! O, timpuri! Minciuna acoperă adevărul; nedreptatea stâlcește dreptatea; viciul calcă în picioare virtutea; legea se supune patimii; Evanghelia slujește lumii, oamenii nu se tem de Dumnezeu, creștinii se rușinează de Hristos; păcatul împărățește, credința a murit, toate sunt întoarse pe dos, *toți s-au abătut, împreună netrebnici s-au făcut* (*Psalms 52, 4*)” (începutul predicii la *Duminica a III-a Postului Mare...*, Bacău, 1995, p. 183).

d. Izvoarele/sursele introducerii. Precizăm, din capul locului, că între „izvoare” și „felul introducerii” va exista întotdeauna o interdependență majoră. Practic, vom selecta sursele în funcție de cum vrem să fie conținutul (*mesajul*) introducerii. De aceea, sursele introducerii vor fi la fel de variate, precum cele din care se plămădește tratarea propriu-zisă. Pentru o minimă orientare, notăm următoarele surse posibile:

- textul biblic așezat în fruntea predicii, în general desprins din pericopa evanghelică;
- însăși pericopa evanghelică, din care se pot anticipa liniile de bază ale tratării;
- în cazul sărbătorilor (praznice, Maica Domnului, sfinți) se poate contura o introducere pornind de la semnificația principală a lor, care va fi dezvoltată, apoi, în tratare;
- un fapt istoric (național sau universal) legat de pericopa evanghelică sau de sărbătoare;
- un crâmpei din folclor, literatură, poezie de calitate sau o istorioară (pildă) cu impact major;

- realitățile religioase, sociale, morale, economice etc. ale zonei, urmărindu-se evocarea unui aspect relevant și pedagogic, în sens creștin. Aici intră și configurația confesională a parohiei. Fără a se face prozelitism ori atacuri imprudente, la o predică privind cinstirea sfinților, de pildă, se poate pleca de la exemplul trist pe care-l oferă cultele neoprotestante din parohia respectivă: „Iată, iubiți credincioși, în timp ce noi ne străduim să aducem cinstire după cuviință sfântului..., frații noștri ..., cărora le respectăm, desigur, libertatea de opțiune,

nu doar că ignoră sărbătoarea, dar îi tulbură și pe creștinii noștri cu „argumente” pretins biblice, încât unii pot înclina să le dea dreptate. Ia să vedem cum stau lucrurile, de fapt”. Din acest punct va începe tratarea;

- în cazul introducerilor „înflăcărare” (*vehemente*), când predicatorul intenționează transmiterea unor simțăminte explozive de bucurie sau mâhnire (reproș), va utiliza propoziții și fraze specifice (vezi *supra*).

2.3.5. Anunțarea temei este specifică îndeosebi catehezei, dar poate fi la fel de utilă și în desfășurarea predicii. Ne interesează, de aceea: *beneficiile, însușirile și câteva moduri practice de aplicare.*

Precizăm, mai întâi, că, în cazul multora dintre predicile scrise, întâlnim tema formulată chiar în titlurile lor. Așa procedează, de pildă, ÎPS. Antonie Plămădeală, Pr. Prof. Vasile Mihoc și monahul Nicolae Steinhardt, cu titluri/teme de mare frumusețe și expresivitate stilistică. Exemplificăm: *Dispută la nivel înalt în pustia Quarantaniei* (ÎPS. Antonie – dum. după Botez), *Nu ai om? – Ai Dumnezeu* (ÎPS. Antonie – dum. a IV-a după Paști); *Credința care mută munții* (Pr. V. Mihoc – dum. a X-a după Rusalii), *Să postim de dorul Mirelui* (Pr. V. Mihoc – dum. lăsatului sec de brânză); *Dăruind vei dobândi* (N. Steinhardt – exegeză la pilda cu cei doi bani ai văduvei), *Sfânta mânie* (N. Steinhardt – dum. a IV-a după Paști).

- *beneficiile*: ascultătorii au un indiciu concret, un „fir roșu”, care facilitează receptarea învățăturilor; tema anunțată se va întipări în mintea lor și vor pleca acasă cu reținerea clară a subiectului tratat; anunțarea temei este benefică și pentru predicator, întrucât îl ajută (și îl obligă) să rămână pe un fir călăuzitor, logic și precis, fiind ferit, astfel, de pericolele unor divagații riscante;

- *însușirile temei*: 1. Să cuprindă o singură învățătură. Altfel spus, *o predică trebuie să aibă o singură temă, cu un singur subiect*, nu două-trei sau mai multe! Se face una dintre cele mai păguboase greșeli, atunci când predicatorul propune/anunță mai multe subiecte, sau, chiar fără să anunțe, trece de la o temă la alta; 2. Învățătura aleasă pentru tema respectivă *să fie dintre cele principale, fie dogmatică, morală, istorică, liturgică etc.*, nu dintre cele secundare sau auxiliare; 3. *Tema să fie exprimată cu precizie*, în termeni limpezi, nu cu două sau mai multe înțeleseuri; 4. *Anunțarea temei trebuie să fie concisă, exprimată printr-o propoziție scurtă, nu prin fraze*, spre a fi reținută fără dificultăți;

- *modalități practice*. Anunțarea temei se poate face prin trei categorii de propoziții: *afirmativă* (*Vom vorbi despre virtutea smereniei* – dum. Vameșului și a Fariseului); *negativă* (*Zgârciții și lacomii nu vor moșteni împărăția cerurilor* – dum. a XXVI-a după Rusalii); *interogativă* (*De ce era trist Mântuitorul la Intrarea în Ierusalim?* – dum. Floriilor).

Trebuie să precizăm că sunt situații în care predicatorul poate renunța la anunțarea temei: *în cazul omiliilor exegetice (când se analizează verset cu verset) și în cazurile în care introducerea este pe deplin explicită (formularea temei devenind, astfel, redundantă).*

2.3.6. Scurtă rugăciune (invocație). La anumite predici (așadar, nu întotdeauna), este binevenită rostirea unei mici rugăciuni, numită „invocație” în tratatele de Omiletică (lat. „*invoco – a invoca*”). Binevenită, atât pentru predicator, cât și pentru credincioși, având în vedere, în primul rând, conștiința că predica este un act liturgic, că are și o dimensiune harismatică, dar că este și un act sinergic, al împreunei-lucrări cu Dumnezeu, așa cum am vorbit în cap. al VII-lea al primei părți a Omileticii. Încă înainte de a ieși din Sfântul Altar, preotul-predicator e bine să-și rezerve câteva clipe de rugăciune/reculegere tainică, în care va rosti în sine, de pildă, *Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, întărește-mă să pot rosti cuvântul de învățătură*. Iar în acest moment dintre introducere și tratare (alteori și mai devreme: chiar în timpul introducerii), poate rosti/invoca un îndemn de rugăciune, de genul: „Iubiți credincioși, mă rog lui Dumnezeu, împreună cu frățiile voastre, să ne lumineze și să ne

dea putere spre a înțelege dumnezeiasca evanghelie rânduită pentru astăzi...”. Astfel de rugăciuni-invocare întâlnim la predicatorii consacrați. De exemplu, în didahia Sf. Mc. Antim Ivireanul la Stretenia (*Întâmpinarea*) Domnului citim: „... Cunoscându-mi datoria ce am (...), cu cuviință iaste, după puțină, să povestesc de-a pururea lucrurile Domnului, *căruia mă rog, cu multă umilință, să-mi dezlege gângăvia limbii și să-mi lumineze mintea, ca să poci zice puține cuvinte întru slava lui cea negrăită. Ci vă pohtesc de ascultare...*”. Iar Părintele Galeriu rostește, de asemenea, o astfel de invocare, în stilul său atât de original: „Astăzi, la început de an, rugăm pe Bunul Dumnezeu Tatăl prin Fiul Său Iisus Hristos, Domnul nostru, și în Duhul cel Sfânt de viață făcător, să împărtășim cuvânt, cum zice Psalmistul: “Trimite-vei Duhul Tău și se vor zidi și vei înnoi fața pământului” (Ps. 103, 31). Să simțim, cu adevărat, lucrarea Duhului Sfânt, care pururea e cu noi, precum a zis Domnul, să ne zidim, și neîncetat ne înnoim, odată cu înnoirea anului în care acum pășim și cu pomenirea acestui părinte sfințit, Silvestru, episcop al Romei celei vechi...” (*Predică rostită la Biserica Sf. Silvestru, pe 2 ianuarie 2002*). Astfel de invocări îi conferă predicatorului un spor de har, iar în sufletele ascultătorilor produc un efect considerabil, fiind inundați de același har întăritor, care le deschide inimile pentru a primi cu receptivitate maximă sfintele învățături.

2.3.7. TRATAREA (lat. „tracto” – *a purta, a conduce, a trata, a dezbate, a discuta*) reprezintă corpul propriu-zis al cuvântării, pentru oricare dintre cele patru genuri omiletice. Să observăm, mai întâi, că însăși etimologia termenului sugerează *principiul dialogului, al discuției și al dezbaterii* și pentru această parte a predicii, practic, cea mai importantă, atât cu privire la conținut, cât și ca întindere. Am arătat în cursul introductiv cum termenii „omiletică” și „omilie” atenționează asupra caracterului de „convorbire” cu credincioșii, predica desfășurându-se sub forma unui dialog tainic, cald, părintesc, iar nu sub auspiciile unui „monolog” didacticist, rece, unilateral. Acest înțeles trebuie avut în vedere mai ales în desfășurarea tratării, în așa fel încât ascultătorii să simtă că predicatorul vorbește cu ei, că le răspunde frământărilor sufletești, așa cum se cade să facă orice păstor care-și iubește enoriașii și empatizează permanent cu ei.

Din punct de vedere al distribuirii informațiilor, avem în vedere două aspecte majore: *principii/reguli generale și punctele (momentele) de bază.*

a. Reguli generale:

- extensia tratării: aproximativ 2/3 din predica respectivă;
- dezvoltarea temei și desfășurarea ideilor să se facă atât prin metoda *inductivă* (de la simplu la complex, de la particular la general), cât și prin cea *deductivă* (de la general la particular) printr-o alternanță bine-chibzuită. Practica omiletică arată însă că metoda inductivă este preferată de majoritatea predicatorilor consacrați, întrucât se pleacă de la informații cunoscute, spre a se transmite mai ușor, apoi, cele necunoscute încă, mai grele și mai adânci;
- în relatarea/istorisirea unui fapt să nu se pornească prea de departe („de la Adam”, ori „de la ’48”), ci de la punctul (momentul) strict necesar. Altfel, când se ajunge la „zi”, ascultătorii sunt deja obosiți!
- în dezvoltarea temei să folosim idei clare, propoziții precise, pe care să nu le înăbușim cu explicații prea complicate, greu de urmărit. Să le facilităm ascultătorilor mai ales observarea legăturilor dintre idei, informații etc., pe un fir logic și explicit. Nu informații de dragul informațiilor, pline de farafastăcuri și prețiozități (vorba lui N. Steinhardt), care să epateze, ci numai acele idei, îndemnuri, lămuriri și „noutăți” care vizează edificarea sufletească a păstorilor, propriu-zis, mântuirea lor. Se aplică aici observația remarcabilă a lui Bossuet: „Suprema lege a amvonului este folosul fiilor lui Dumnezeu!” (apud Pr. D. Belu, *Curs...*, p. 493);
- să nu se confunde amvonul cu catedra. Mai ales în cazul predicatorilor erudiți (profesori, scriitori etc.) s-a constatat uneori ispita de a ține prelegeri „academice”, interesante, de altfel,

dar vizând numai segmentul ascultătorilor-intelectuali, în locul unor predici pe înțelesul tuturor, cum se recomandă îndeobște.

b. Punctele de bază ale tratării: *explicația, istorisirea, argumentarea și digresiunile.*

- **explicația** este necesară atât pentru predicile exegetice, cât și pentru cele tematice. În cele exegetice (omilii) este explicat textul biblic, potrivit normelor ermeneutice. În cele tematice este lămurită o anumită învățătură, potrivit temei alese: dogmatică, morală, liturgică etc. Între avantajele recursului la explicații se disting două: 1. Ascultătorii pot înțelege de la început despre ce învățătură este vorba; 2. Se realizează *luminarea minții (rațiunii)*, ca bază pentru *mișcarea inimii și înduplecarea voinței*.

Se impune observația că explicațiile, fie ale textului biblic, fie ale unui adevăr de credință, nu trebuie să cuprindă tot ce se știe din manuale, catehisme, cărți de spiritualitate etc., ci doar atât cât e necesar pentru tema și sărbătoarea respectivă;

- **istorisirea (narațiunea)** este întrebuințată îndeosebi la omiliile tematice și la predicile cu caracter istoric, ambele genuri fiind plasate, de obicei, la chinonic ori la finalul Sfintei Liturghii. Practic, în cazul omiliilor tematice se folosesc două procedee, în general: fie se recitește pericopa evanghelică, fie se prezintă un rezumat al ei. Procedeele din urmă este recomandabil, mai ales pentru economie de timp. În cazul predicilor istorice, în care pot fi încadrate și panegiricele dedicate Maicii Domnului și sfinților, se relatează evenimentul respectiv, din care se desprinde, apoi, un anumit element pentru a fi dezvoltat în partea a doua a tratării. De pildă, în duminica Rusaliilor se va prezenta, pe scurt, istoricul evenimentului, după care se pot arăta câteva din lucrările Sfântului Duh, în Biserică și în viața omului. Iar la sărbătorile sfinților, mai întâi se prezintă o sinteză biografică a sfântului respectiv, apoi se poate vorbi despre una din virtuțile prin care s-a remarcat îndeosebi (Sf. Nicolae prin milostenie, Sf. Mc. Gheorghe prin tăria credinței etc.);

- **argumentarea** (lat. *argumentor, ari – a dovedi, a aduce probe*) este operația retorică prin care se întăresc afirmațiile cuprinse în „explicații” și „istorisire”, cu dovezi sau probe temeinice. Astfel, pentru comentariile din omiliile exegetice și cele tematice vom utiliza prioritar dovezi scripturistice și patristice, fără să le ocolim pe cele din cultura vremii (geografie, istorie, literatură, artă, filozofie etc.). În predicile istorice, dovezile vor fi cu preponderență de ordin istoric și aghiografic. Pentru predicile misionare argumentele se vor culege din materia Misiologiei și Apologeticii. Și așa mai departe. Nu în ultimul rând, dovezile se vor desprinde și din Logică (*Dreapta Rațiune*), Psihologie, Pedagogie și ale științelor educației, în general.

Pentru a fi eficiente, utilizarea argumentelor trebuie să țină seama de câteva reguli:

- să utilizăm întotdeauna argumente de mână întâi, eliminând recursul la cele discutabile sau îndoielnice. Una din regulile de „aur” ale predicii este să nu facem niciodată afirmații care pot strecura (și alimenta) îndoieli în sufletele ascultătorilor, mai ales în prezentarea adevărurilor de credință;

- după aducerea unei/unor dovezi decisive, puternice, să evităm utilizarea celor mai puțin convingătoare, chiar dacă sunt valabile, în general;

- să NU se facă abuz de argumente, deoarece efectul poate fi contrar. Apelul la prea multe, în loc să amplifice persuasiunea, poate sugera îndoieli de genul, *dacă argumentele inițiale ar fi temeinice, ar mai fi nevoie oare de atâtea?*

- nu întotdeauna argumentul cel mai convingător e cel mai valoros în sine, ci *acela care este mai accesibil ascultătorilor, din sfera lor de preocupări*.

- **combaterea obiecțiunilor.** În cadrul argumentării, anumite predici trebuie să includă și dovezi pentru combaterea unor obiecțiuni și învățături greșite. Este cazul predicilor dogmatice, a panegiricelor și al predicilor misionare. Exemple: în *duminica I din Postul Mare (a Ortodoxiei)* – *predică dogmatică despre cinstirea Sfintelor Icoane*, vor fi aduse argumente în apărarea dreptei credințe și se vor combate obiecțiile protestante și neoprotestante; la

sărbătorile Maicii Domnului și ale sfinților – panegirice cu dovezi/argumente ortodoxe și, la fel, se va răspunde principalelor obiecții (rătăcirii); la anumite slujbe ocazionale (înmormântări, de ex.), în parohiile cu neoprotestanți, fără să se alunece în expuneri polemice, ofensatoare, preotul are prilejul să combată unele obiecțiuni frecvente legate, bunăoară, de cultul morților, de cinstirea Sfintei Cruci, a Sfințelor Icoane, a Sfințelor Moaște, sau a fenomenelor mai noi ce țin de așa-numitele „alternative spirituale”: yoga, radiestezie, bioenergie, reiki, feng shui etc., care proliferază în unele zone într-un mod îngrijorător.

Tot la capitolul „obiecțiuni” se înscriu și anumite atitudini ale propriilor enoriași, nerostite cu voce tare, dar sesizabile din gesturi, priviri, ori absența de la slujbele bisericii, dezinteresul pentru cele sfinte etc. Cu tact pastoral, preotul va „dezamorsa” toate acele obiecțiuni și atitudini pe care le constată și le simte cu experiența sa pastorală. Mai mult, Fericitul Augustin avansează părerea că predicatorul trebuie să intuiască și să răspundă anticipat la posibilele obiecțiuni care pot apărea în urma afirmațiilor programate în conținutul predicii... (*De doctrina Christ.*, 1, 4). Părintele Belu remarcă, însă, că o astfel de părere este exagerată, pentru că predicatorul s-ar supune singur unui stres inutil, marșând pe o cazuistică păguboasă, făcând loc dezbaterii unor obiecții la care credincioșii nici măcar nu s-au gândit. Precizăm, de aceea, că această combatere a obiecțiunilor să se preocupe în predică de strictul necesar, iar lămuririle complete să fie făcute în cadrul programelor catehetice.

2.3.8. Digresiunile și tranzițiile. Etimologic, „digresiune” vine din lat. *digressio* – *abateră, îndepărtare*; vb. *digredior* – *a se îndepărta, abate, deplasa, a pleca*. Între momentele planului predicii, prezentate la pct. 2.3, am menționat în paranteză „uneori”, deoarece nu întotdeauna și nu în toate predicile se recurge la „digresiuni”. Când sunt bine alese, însă, bine plasate și la fel de bine rostite, digresiunile pot aduce predicii un spor însemnat de prospețime și vioiciune. „Digresiune” înseamnă *abateră de moment de la subiectul principal, cu scopul de a ilustra o idee, ori a exemplifica un fapt relatat anterior*. Deși teoretic și etimologic digresiunea induce ideea de „abateră” de la temă, în realitate ea reprezintă o piesă iscusit plasată în iconomia predicii, mai ales ca suport intuitiv, dar și pentru a „rupe” monotonia expunerii, a facilita o anumită variație, totodată, pentru a crea câteva momente de *respiro*, atât pentru predicator, cât și pentru ascultători. Mai ales când tema are un caracter mai abstract, o digresiune poate fi percepută și ca un popas odihnitor, binevenit pentru ascultătorii poate obosiți în acel moment și, de ce să nu admitem, chiar plictisiți. Câteva exemple pentru digresiuni recomandabile: *o scurtă istorioară sau pildă (din Sfânta Scriptură, din Viețile Sfinților și Pateric, din istoria universală și națională, din literatură etc.)*; *o sentință/un proverb*; *o amintire din viața personală, a parohiei, a unei personalități cunoscute*. În utilizarea eficientă a digresiunilor, se recomandă următoarele:

- să aibă legătură cu tema predicii respective;
- să fie bine selectate sursele digresiunilor. Prioritare sunt cărțile Sfintei Scripturi (cu mențiunea să fie valorificat și *Vechiul Testament, cu pilde și evenimente de mare impact*, pentru unii creștini total necunoscute), *Viețile Sfinților, Patericul*. Evident și literatura laică de bună calitate;
- să nu fie prea lungi, pentru a nu se da impresia că sunt mai importante decât evanghelia zilei, sau decât tema însăși. În același sens, trebuie prevăzut/eliminat și un alt risc: la finalul predicii, ascultătorii să rețină doar... acea digresiune. Din feedback-urile anilor de pastorație, am constatat practic acest fenomen. Întorși acasă de la slujbă și întrebați de cei de acasă „ce a predicat părintele astăzi?”, unii creștini au reprodus strict doar digresiunea auzită (*istorioara, întâmplarea*), mărturisind sincer că altceva nu prea au mai reținut... Iată, așadar, că din mijloc, digresiunea se poate transforma în scop;

- să fie evitate istorioarele slăbuțe, plate, neconvingătoare, „răsuflete”, care, în loc să aducă un spor de simțăminte plăcute, produc simțăminte contrare; practic, în loc de serviciu, aduc deservicii în cuvântarea respectivă;

- să nu se facă abuz de ele: e suficientă una singură într-o predică, sau cel mult două mai scurte;

Efficientizarea digresiunilor depinde în mare măsură și de „sprinteneala” conținutului. În acest sens facem recomandarea specială ca predicatorii să nu ia întotdeauna textele de-a gata, chiar din surse ce par a fi „reprezentative”. Cu puțin efort și talent ele pot fi stilizate, practic, îmbunătățite. În acest sens, avem exemple la predicatorii culți, în special la cei cu o cultură literară bogată (N. Steinhardt, Bartolomeu Anania, Antonie Plămădeală etc.). Bunăoară, Mitropolitul Antonie Plămădeală excelează în stilizare: istorioare cunoscute, în general, din Pateric ori literatură, în rostirea Î.P.Sale capătă un plus de farmec și persuasiune (a se vedea vol. „Tâlcuri noi la texte vechi”, oricare dintre ediții).

În strânsă legătură cu digresiunile sunt *tranzițiile*, ca elemente de legătură între ideile și părțile diferite ale tratării și constau din *propoziții, fraze, conjuncții, locuțiuni diferite*. Spre exemplu: „Fraților, după ce am pomenit câteva din momentele vieții sfântului... să observăm, acum și virtuțile pe care le-a cultivat...”; sau: „Până acum am vorbit despre virtuțile cardinale, dar e bine să știm care sunt și păcatele împotriva lor, ca să ne ferim de ele..”. Alteori, tranzițiile pot lua forma unor mici digresiuni, care au menirea de a stârni interesul și a îmborsă puterea de receptare. Așa procedează, de pildă, Ilie Miniș, în predica la Duminica Rusaliilor: „Unul dintre vechii filozofi mulțumea zeilor pentru trei lucruri: întâi, fiindcă s-a născut bărbat și nu femeie, al doilea că nu e barbar, ci grec, al treilea pentru că era filozof și nu neînvațat. Și tu, creștine, ai datoria să-i mulțumești lui Dumnezeu tot pentru trei lucruri: întâi, că te-ai născut creștin și nu păgân; al doilea că ești creștin și nu eretic; iar pentru al treilea îngăduiește-mi să-ți spun în partea a doua a predicii...”.

Sintetizând rolul tranzițiilor, reținem: *de legătură, de a distinge părțile și ideile predicii, de a micșora oboseala, de a facilita memorarea (fixarea) părților distincte, de a menține interesul și a mări puterea de concentrare pe tot parcursul tratării.*

2.3.9. ÎNCHEIEREA PREDICII (Concluziile). *Finis coronat opus! (sfârșitul încununează lucrarea)*, era deviza oratorilor latini clasici. Această maximă poate constitui și pentru predicatorul creștin un deziderat prioritar, nu doar o atenționare interesantă. Structura unei predici se aseamănă cu zidirea unei case. La o temelie solidă și un corp bine proporționat este necesar un acoperiș pe măsură, iar încheierea bine rostită poate fi asemănată cu un acoperiș trainic. Este limpede pentru oricine, așadar, că reușita predicii depinde, în bună măsură, și de calitatea încheierii. Mai mult, chiar când introducerea și tratarea unei predici nu excelează, un final reușit poate avea efect benefic asupra influențării simțămintelor și voinței ascultătorilor. Dar și reversul, se înțelege: o încheiere stângace poate să altereze drastic valoarea de ansamblu a predicii. Vorba din popor „la toate, urma alege” se aplică și aici. Specialiștii în comunicare, pentru „urma alege” utilizează expresia **testul ușii**. Practic, *ce rămâne în memoria ascultătorilor după ce s-a închis ușa în spatele lor*. Când ascultătorul ajunge acasă și este întrebat ce-și mai amintește din cuvântarea auzită, el ar trebui să reproducă măcar ideea principală. În caz contrar, cuvântarea poate fi considerată un eșec. Din această perspectivă încheierea reprezintă partea cea mai importantă a predicii, pentru că este ultima parte pe care o aud credincioșii, având cele mai mari șanse de a rămâne în mintea lor o perioadă ceva mai mare. A trece „testul ușii” echivalează, așadar, cu reținerea în memorie cel puțin a ideii/temei centrale din cuvântare, dar nu ca adevăr simplu, teoretic, ci transformată în faptă concretă, prin aplicarea ei în viața personală.

Momentul încheierii presupune focalizarea atenției pe elementele următoare: **terminologie, reguli pentru alcătuire și modalități concrete de aplicare.**

a. Terminologia legată de finalul cuvântării provine din retorica greco-romană și a intrat în lexicul oratoric al multor limbi moderne europene. Chiar în limba română, pe lângă termenii populari, *încheiere* și *concluzii*, avem în vocabular alte două cuvinte uzitate frecvent: *epilog* și *perorație*. Le aducem în atenție, întrucât semantica lor este deosebit de sugestivă. Astfel, pentru *epilog*, substantivul *ἐπίλογος* (*concluzie*) face trimitere la vb. *ἐπιλέγω* (*a alege, a selecta*), sens care ne sugerează o dublă selectare pentru concluzii: 1. *O idee cu mare impact, din tratarea prediciei*, care să fie aplicată la realitățile concrete; 2. *Un îndemn/o invocație/o rugăciune etc. pentru finalul efectiv*. Iar „perorație” (din v. lat. *peroro* – *a încheia, a pleda*), indică nu doar simpla încheiere în sine, ci o pledoarie persuasivă, scurtă, desigur, dar cu întregul angajament emoțional din partea vorbitorului;

b. Reguli/strategii minimale:

- *dimensiunile încheierii să fie relaționate direct-proporțional cu ale prediciei*, în ansamblul ei: nu mai extinsă decât 1/4, dar nici mai redusă de 1/8. Este vital acest echilibru! Dacă încheierea este prea lungă, devine obositoare pentru ascultători (*exasperantă*, de fapt), dându-se impresia unei a doua predicii; dacă e prea scurtă, ascultătorii rămân contrariați, ca atunci când privesc o casă frumoasă cu un acoperiș neterminat. Bine atenționează părintele Belu: *se poate începe predica ex-abrupto, dar nu se poate încheia în același mod*. Ascultătorii așteaptă întotdeauna să li se prezinte o legătură între învățăturile rostite și realitățile concrete, altfel spus, *o aplicare la viața lor*. De aceea, pentru încheiere se folosește uneori termenul de „aplicare”, iar unii predicatori consideră atât de importantă aplicarea pentru predică încât lipsa ei echivalează cu lipsa prediciei, ca și cum n-am fi predicat, atenționând: *fără aplicare nu există predică!*

- *mesajul încheierii să fie neapărat în legătură cu tema prediciei*, ca urmare logică a celor expuse până aici. Este indicat, în acest sens, să nu se adauge idei noi, pentru că acestea atrag automat explicații noi, iar consecințele ar fi negative: se lungește predica și i se alterează unitatea;

- *să nu fie utilizat același tip de încheiere*. Trebuie evitate frazele stereotipe și formulele „șablon”, gen „Facă bunul Dumnezeu...”, „Dea Domnul să...” ș.a.;

- *este recomandabil, în principiu, să nu fie anunțată încheierea în mod expres*, pentru că ascultătorii vor fi frustrați dacă într-adevăr anunțarea nu se concretizează; iar în cazul în care este anunțată, predicatorul să se țină de cuvânt, în cel mai scurt timp posibil;

- *încheierea prediciei trebuie făcută cu dinamism și însuflețire*, pe un ton ușor ridicat și într-un tempo mai rapid, deoarece în acest moment ascultătorii pot fi obosiți deja de cele auzite anterior, iar atenția lor se cere a fi înviorată. Aici operează sensul sugerat de termenul „perorație”: o pledoarie finală angajantă, cu patosul de rigoare. Cu „patos” aici nu înseamnă patetic, dulceag ori afectat. Termenul grecesc *πάθος* înseamnă suferință, pasiune, tot ceea ce afectează ființa umană, trup și suflet, în bine sau în rău. Iar în retorică, vorbirea cu patos sau „patetică” înseamnă, de fapt, vorbire emoționantă, răscolitoare de sentimente, mișcătoare. În același timp, în sens *empatic* (vezi termenul „empatie” în cadrul calităților morale și duhovnicești ale predicatorului – cap. al VII-lea);

- *încheierea trebuie să fie străbătută de un puternic suflu de iubire și optimism*. Chiar în situația în care am tratat o temă morală și a fost nevoie să apelăm și la unele mustrări, să nu uităm că predica trebuie să rămână mereu un act de iubire față de credincioși, iar ei trebuie să resimtă în final acest lucru.

c. Modalități concrete de aplicare. Câteva exemplificări. Felurile și modalitățile de aplicare ale încheierii trebuie corelate întotdeauna cu genul prediciei. Finalul unui cuvânt duminical va fi esențial diferit de al unei pareneze la cununie sau înmormântare. Pentru orientarea generală, vom recurge aici doar la exemplificări pentru predicile tematice din duminici și sărbători, aplicabile în bună măsură și pentru omilii și panegirice, apelând la câteva nume reprezentative ale amvonului românesc. În tradiția noastră omiletică întâlnim, în general,

două modalități sau strategii: 1. *Un scurt rezumat al ideilor principale sau, cel puțin, reiterarea uneia dintre ideile de bază (numită aplicare „descriptivă”)*; 2. *Un îndemn (exhortație, încurajare) pentru a fi împlinite învățăturile evanghelice prezentate în tratare (numită aplicare „prescriptivă”)*. Aceste două modalități se regăsesc uneori împletite, după cum o cere o situație sau alta. Iată câteva dintre cele mai frecvente forme:

1. Invocarea ideii/temei centrale, cu îndemnuri (exhortații) de aplicare:

- *Fraților și surorilor dragi, spuneți-mi dacă ați auzit vreodată un mesaj mai minunat decât acesta al Înălțării Domnului? Spune-ți voi, care sunteți ucenicii lui Iisus, sau care credeți că sunteți, spune-ți dacă mai aveți vreun temei pentru tristețea voastră, pentru slăbiciunea, pentru deznădejdea voastră? Iar voi, cei care până astăzi nu l-ați cunoscut pe Hristos și nu v-ați dăruit Lui viața, spune-ți dacă din clipa aceasta mai puteți sta deoparte, mai puteți întârzia de a face și voi gestul pe care l-au făcut toți cei care și-au dăruit lui Hristos viața lor; pentru ca astfel să participați și voi la bucuria Învierii și a Înălțării Mântuitorului. O, frate și soră, dacă ai rămas în urmă, grăbește-te căci Domnul te va ajuta în marea Lui îndurare, să-i ajungi pe semenii tăi care și-au pus deja toată viața în Iisus și sunt părtași ai bucuriei Lui! Frate și soră! Nu mai întârzia, vino și tu la Iisus cel Înălțat, pentru ca să te bucuri și tu de bucuria înălțării Lui! Amin. (Pr. Toma Chiricuță, *Predică la Înălțarea Domnului*). Observăm și „patosul” utilizat de celebrul predicator al Capitalei din anii '60- '70;*

- *Să stăm neclintiți pe piatra cea tare a credinței, așa cum ne-au predat-o Sfinții Apostoli și Sfinții Părinți! Să rămânem statornici în Biserica sfântă și dumnezeiască a celor șapte Sinoade ecumenice, atât de disprețuită de cei nevrednici, dar iubită „ca lumina ochilor” de Domnul și Mântuitorul! Făcând așa, vom fi și noi întemeiați pe „piatra” de neînfrânt a credinței apostolice. Și, ca lui Petru odinioară, Duhul Tatălui ne va inspira mereu răspunsul cel mântuitor de credință și de fapte bune la întrebarea de la începutul acestui cuvânt” (Cine este Acesta? Adică Iisus, n.n. (Pr. Prof. Vasile Mihoc, *Predică la Duminica a VII-a după Rusalii*);*

- *Cele trei feluri de iertare omenească să ni le însușim așadar netemător, în cea dumnezeiască să avem nestrămutată încredere. Ele, laolaltă, alcătuiesc un tot inseparabil, stau la însăși temelia credinței creștine și ne îngăduie a nădăjdui în sfânta milostivnică nedreptate a Domnului acum și-n ceasul judecării noastre. Amin. (Monahul Nicolae Steinhardt, *Predică la Duminica fiului risipitor*);*

2. Sintetizarea temei în câteva propoziții sugestive, ca o scurtă recapitulare, axată pe cuvinte cheie:

- *El primește de bunăvoie să Se jertfească pentru noi pe cruce și să ni Se dea ca Pâine a vieții, dar, în același timp, ne cheamă și ne ajută să fim și noi pâine pentru semenii noștri. Adică să ne dăruim pentru creșterea și desăvârșirea lor pe drumul binelui, să le devenim necesari și folositori ca pâinea. Să simțăm prezența noastră, lângă ei și cu ei, ca prezența unei hrane de care au nevoie. Atunci legăturile dintre noi vor fi călăuzite de dragostea și binecuvântarea lui Hristos, Pâinea vieții. Atunci, chiar de vom și muri, vom fi vii. Moartea trupească nu ne mai înspăimântă, căci Domnul a spus: «Cel ce mănâncă Trupul Meu și bea Sângele Meu are viață veșnică, și Eu îl voi învia în ziua cea de apoi» (In. 6, 51). Amin. (†Vasile al Oradiei, Iisus Hristos, Pâinea vieții);*

3. O scurtă rugăciune, alcătuită ad-hoc:

- *Doamne, Preasfântă Treime, Tată, Fiule și Duhule Sfinte, împărtășește-ne, Treime Sfântă, lumina cea adevărată, Tată, prin Fiul în Duhul Sfânt. Să strălucească razele luminii în credința și în toate virtuțile noastre. Și ochii credinței să ne fie vii și cu acești ochi să vedem cu adevărat adevărul dumnezeiesc și să-l împărtășim lumii acesteia, spre sfințire, spre bucurie tuturor, în Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, cu rugăciunile Maicii Domnului, ale Sfântului Grigorie și ale tuturor sfinților. Amin (Pr. Prof. Constantin Galeriu, *Predică la Duminica a II-a din Postul Mare*).*

- *Ne rugăm Domnului Iisus Hristos să ne dăruiască bucuria prezenței iubirii Lui milostive în inima noastră, pentru ca mâinile noastre să devină mâinile iubirii lui milostive care ajută pe semenii noștri, spre slava lui Dumnezeu și mântuirea noastră. Amin (†Părintele Patriarh Daniel, *Predică la Duminica a VIII-a după Rusalii*);*

4. Un text scripturistic, din evanghelia zilei sau legat de tema predicii sau un fragment liturgic al slujbei sărbătorii (de obicei, troparul):

- *Și după petrecaniia vieții aceștia să ne învrednicească pre noi și pre noi pre toți Dumnezeul cel milostiv la împărțirea ceriului, ca să auzim fieștecarele din noi glasul acela: „Slugă bună și credincioasă, preste*

puțin ai fost credincios pre mai multe te voiu pune. Intră întru bucuria Domnului” (Matei XXV, 23; Antim Ivireanul – Cuvânt la instalarea ca mitropolit);

- Așa cum Hristos era prezent – prin lumina bogăției, a eternității, a dumnezeirii – în Petru, prin botez deodată Duhul Sfânt naștea din nou mulțimile; cum ne-a născut și pe noi, ca să fie prezent în noi Hristos. “Hristos în noi, nădejdea mării”, cu Tatăl și în Duhul Sfânt. “Binecuvântat ești Hristoase, Dumnezeu nostru, Cel ce preaițelepți pe pescari i-ai arătat, trimițându-le lor Duhul Sfânt, și printr-înșii lumea ai vânat, Iubitorule de oameni, slavă Ție!”. Doamne, slavă Ție, slavă Ție! Amin. (Pr. Prof. C. Galeriu – *La Pogorârea Sfântului Duh*);

5. Reiterarea unui cuvânt „cheie”, parte a temei/ideii centrale:

- **Ortodoxia** este Biserica Mântuitorului Hristos pe pământul strămoșesc; e creatorea culturii noastre naționale, sinteza armonioasă și fericită dintre suflet și trup, dintre religie și naționalitate, dintre spirit și materie. **Ortodoxia** este, după cum s-a spus cu desăvârșită dreptate, “concepția noastră de viață”, misiunea noastră eternă pe pământ, idealul nostru de popor creștin, care a purtat cel dintâi războiul sfânt împotriva necredinței în Dumnezeu și împotriva lui Antihrist intrupat în bolșevism, după ce veacuri întregi a ocrotit cultura și civilizația Apusului în fața năvălirilor barbare și păgâne. **Ortodoxia** este Biserica martirilor, Biserica luptătoare până la moarte pentru comorile ei sfinte. Iată ce este **Ortodoxia**: legea Domnului, legea strămoșească, “bătrâneasca și curată și cinstita noastră lege”. -- “Cât am iubit legea Ta, Doamne, toată ziua gândirea mea este... Făclie picioarelor mele este legea Ta și luminează cărările mele” (Ps. 118, 97 și 105). “Pune Doamne Bisericii Tale întărire, ca, neclătită de valurile eresurilor, să petreacă în veacul veacului! Amin. (Preot Ilarion Felea, *La Duminica Ortodoxiei*);

- Deasupra tuturor este un fapt, și anume că Fecioara Maria, deși mai presus de îngeri, rămâne solidară cu noi, oamenii, și cu a noastră mântuire. Potrivit uneia din cântările Crăciunului, Nașterea Domnului a fost întâmpinată de fiecare cu câte ceva, ca o mărturie a participării la vrerea lui Dumnezeu; îngerii au trâmbițat cântări, cerul a pogorât steaua, magii au adus daruri, păstorii au venit cu închinarea, pământul a oferit peștera, iar noi, oamenii, am dat-o pe Fecioara Maria. Omenirea devine astfel născătoarea Născătoarei de Dumnezeu, genealogiile capătă sens și adâncime, ele mărturisind, pe de o parte, implicarea dramatică a lui Iosif în smerenia Mariei, iar pe de alta, implicarea apoteotică a neamului omenesc în actul Intrupării. Maica Domnului plutește singulară undeva, în spațiul cerului creștin, dar în același timp ea este și rămâne împreună cu noi, căci prin ea ne-am rostit opțiunea pentru mântuirea prin Iisus și tot prin ea nădăjduim întru neputințele noastre. Poate că de aceea Maica Domnului ne și este atât de dragă. În vreme ce pentru Domnul Hristos avem un dublu sentiment, de iubire pentru Mântuitor, dar și de teamă pentru Judecător, pentru ea nu avem decât unul, cel de iubire, pentru aceea care niciodată nu ne va judeca, ci pururea se roagă pentru noi. În numele nostru, Fecioara Maria s-a rostit cândva în fața lui Dumnezeu: **Fie!** În numele ei, la rândul-ne, vom aștepta prin rugăciune, o supremă rostire a lui Dumnezeu: **Fie!** (†Bartolomeu Anania, **Fie** – Panegiric la Buna-Vestire).

Subiecte pentru seminarizare:

1. Complementaritatea dintre pregătirea generală și cea specială a predicii;
2. Adaptarea momentelor logico-psihologice ale planului predicii la cele patru genuri omiletice (exemplificări concrete).

Bibliografie:

- Sf. Ioan Gură de Aur, *Cateheze baptismale*, Trad. Pr. Marcel Hanceș, Ed. Oastea Domnului, Sibiu, 2003;
 Fer. Augustin, *De doctrina christiana*, Migne, P.L., XXXIV, 15-122 (*Cartea a IV-a*);
 Anania, arhim. Bartolomeu, *Fie! – Cuvânt pentru Buna-Vestire*, “Ortodoxia”, 3/1980, pp. 437-442;
 Baumann, J. Daniel, *An introduction to contemporary preaching*, “Baker book house”, Gr. Rapids, Michigan, 1988;
 Belu, pr. Dumitru, *Curs de Omiletică*, Editura Andreiană, Sibiu, 2012;
 Brânzeu, pr. Nicolae, *Semănătorul. II. Omiletica*, Lugoj, 1944;
 Chiricuță, pr. Toma, *Anul în predici*, Edit. Anastasia, București, 1996;
 †Coman, Ep. Vasile, *Slujind lui Dumnezeu, slujim oamenilor*, Oradea, 1985;
 Craddock, Fred B., *Prêcher*, trad. par J. F. Rebeaud, Genève, 1991;
 †Daniel, Patriarhul României, *Predică la Duminica a VIII-a după Rusalii*, “Lumina de Duminică”, 29 iul. 2012;
 Dinu, Mihai, *Comunicarea*, Edit. Algos 2000);
 Felea, pr. Ilarion, *Duhul Adevărului (Predici)*, Arad, 1943;

- Galeriu**, Pr. Constantin, *10 predici de părintele Galeriu, la 10 ani de la mutarea sa la cer*, Ed. Lumea credinței, București, 2013;
- Gordon**, pr. Vasile, *Introducere în Omiletică* (Curs an IV Pastorală), Ed. Universității, București, 2001;
- Guérin**, Paul & **Sutcliffe** Terence, *Guide du prédicateur à l'usage des laïques et des prêtres*, Ed. du Centurion, Paris, 1994;
- Manolescu**, Mircea I., *Arta Avocatului*, Edit. Humanitas, București, 1998;
- Mihoc**, pr. Vasile, *Predici exegetice la duminicile de peste an*, Ed. Teofania, Sibiu, 2008;
- Pacout**, Nathalie, *Arta de a vorbi în public*, Edit. Alma Tip, București, 1998;
- Petrescu**, pr. Nicolae, *Omiletica. Manual pentru Seminariile Teologice*, București, 1978;
- Rambaud**, R.P. *Traité moderne de prédication*, Lyon - Paris, 1941;
- Stanton** Niki, *Comunicarea*, Edit. S. C. „Știință & Tehnică”, București, 1995;
- Stoian**, pr. Cristian Petru, *Metodologia redactării și prezentării predicii*, Teză doctorat, susținută în 2011, sub coord. Pr. prof. V. Gordon (ms. comput. BFT);

X. STILUL PREDICII⁶⁰

1. *Introducere: grai, comuniune, stil*; 2. *Noțiuni generale*; 3. *Stil gramatical, literar, bisericesc*; 4. *Figuri stilistice de cuvinte; Figuri stilistice retorice; Figuri de stil specifice literaturii religioase*; 5. *Procedee stilistice contraindicate (de evitat)*

X.1. INTRODUCERE: *Grai și comuniune*. Omul a fost creat de Dumnezeu ca existență comunitară ce se poate împlini numai *prin* și *în* comuniune cu alții. Acest adevăr este exprimat încă de la început în Sfânta Scriptură, când grăiește Dumnezeu: „Nu este bine să fie omul singur, să-i facem ajutor potrivit lui” (*Facere* 2, 18). Cuvântul, mijloc prioritar prin care oamenii își comunică simțămintele, este instrumentul de confesiune și de receptare a semenilor, întrucât, esențial, ființa umană își află autenticitatea și plinătatea sa numai în comuniune. Prin cuvinte, iubirea sau viața unuia vine la celălalt. Și fiecare are nevoie neîncetată de această relație, pentru că există o năzuință veșnică a comunicării oamenilor între ei, iar prin intermediul vorbirii realitatea este prinsă în cuvinte și conturată, astfel, în jurul preocupărilor de zi cu zi. Graiul are puterea de a descoperi ceea ce este ascuns, de a aduce aproape ceea ce este îndepărtat, de a actualiza trecutul și de a proiecta viitorul. Vorbirea și realitatea stau într-o strânsă legătură, pentru că graiul este mijlocul esențial prin care are loc înțelegerea umană. Omul nu se definește prin singularitate, ci doar în contextul ambianței sociale în care trăiește și prin realitățile interumane pe care le cultivă. Trebuința structurală a omului de a vorbi și de a răspunde semenilor săi arată graiul „ca mijloc de întrepătrundere personală” – după expresia Părintelui Stăniloae, pentru că își are originea în Dumnezeu (*Spiritualitate și comuniune...*, p. 91). Vorbirea a fost aleasă de El ca mijloc de a intra în legătură cu cei zidiți după chipul Său: „După ce Dumnezeu odinioară, în multe rânduri și-n multe chipuri, a vorbit părinților noștri prin prooroci, în zilele acestea mai de pe urmă ne-a grăit nouă prin Fiul” (*Evrei* 1,1-2). În acest sens, se poate înțelege grăirea ca punte de legătură dintre cer și pământ, dintre Dumnezeu și om. Dumnezeu a intrat în legătură cu oamenii prin comunicarea cu cei aleși ai Săi: profeți, drepti, prin Fiul Său întrupat, prin Sfinții Apostoli și prin toți sfinții, iar oamenii intră în legătură cu Dumnezeu prin *vorbirea* – *rugăciune*, dar și prin *propovăduirea învățăturilor dumnezeiești*. Vorbirea în forma ei cea mai înaltă este *cuvântare liturgică*, este *propovăduire*. Prin cuvântarea bisericească se împlinesc, deodată: luminarea minții, mișcarea inimii și înduplecarea voinței credincioșilor, iar propovăduirea conduce pe credincioși spre ținta fundamentală a existenței umane: mântuirea sau desăvârșirea. Cicero sublinia faptul că scopul oratorului este să convingă, să placă și să determine auditoriul (*docere, delectare, flectere*), deoarece reușita predicii depinde de modul în care oratorul a impresionat intelectual și emoțional pentru a-și convinge auditoriul să-și însușească anumite atitudini.

Grai și stil. În general, toți oamenii vorbesc. Nu toți, însă, vorbesc bine și nici nu reușesc să comunice mesajul pe care-l au în minte. Această evidență ne atrage atenția că a comunica altora gândurile noastre nu e deloc facil. Gândim mai mult decât grăim, simțim nevoia să vorbim mai mult decât ne țin puterile și dorim să observăm asupra altora acțiunea gândurilor noastre, iar starea de evoluție a omului se poate judeca după ușurința cu care transmite, prin grai, ceea ce gândește. Din rațiuni speciale de comunicare, vorbirea s-a specializat în decursul timpului după preocupări și finalități proprii domeniilor de activitate, în care servește ca mijloc de înțelegere între oameni și schimb de idei. Uneori, predomină

⁶⁰ Două prelegeri (4 ore de curs). Capitol elaborat de Pr. Vasile Gordon.

Pentru cei care doresc să aprofundeze noțiunile privind stilul, d.p.v. literar-religios, recomandăm lucrarea „Stilul literar religios”, Teză de doctorat, alcătuită de Pr. Mihai Gojgar (București), sub îndrumarea Pr. Prof. V. Gordon, susținută în anul 2011. Din comisia de examen au făcut parte și profesorii universitari filologi Gh. Chivu (București) și Vasile Țăra (Timișoara).

informarea, adică formularea și transmiterea unor cunoștințe. Alteori, comunicările își propun, pe de o parte, transmiterea conținutului, pe de alta, însuflarea unor trăiri. Aceasta este, de fapt, *modalitatea artistică*, cu o finalitate proprie: de a gândi și a face cunoscută realitatea prin intermediul sugestiei, a impresiilor și a emoțiilor. În viziunea lui Tudor Vianu, limbajul are o dublă intenție: *comunică și se comunică*. Iar comunicarea se desfășoară astfel într-un anumit *stil*. Toți oamenii întrebuințează limbajul, mai mult ori mai puțin reușit. Zicem, de aceea, că toți au un anumit „limbaj”. Nu toți au, însă, și stil. Iar formele stilului diferă de la ins la ins, astfel că suntem de acord cu sintagma binecunoscută, *le style c'est l'homme même* (*stilul este omul însuși*), a scriitorului francez G. L. Buffon (1707-1788), rostită în discursul său de primire în Academie. Evident că stilul unei creații este expresia temperamentului persoanei autorului, dar și a epocii în care acesta a trăit.

Să ne amintim că, o dată cu rolul său didactic, predica este o confesiune, o mărturisire colectivă, întrucât structura ei cuprinde forme tipice de inițiere, de menținere și de încheiere a fluxului verbal. S-a observat, spre exemplu, că folosirea *stilului colocvial* sub forma unui dialog imaginar cu ascultătorii, atrage în mod deosebit atenția. Predica este un gen de cuvântare specifică Bisericii, având stilul propriu oratoriei sacre, deoarece predicatorul vorbește în numele lui Hristos și cu puterea Lui lucrătoare prin harul hirotoniei, iar obiectul propovăduirii este Hristos și Evanghelia Sa, adevărul veșnic.

Limba română și-a făurit structura în contextul unei istorii zbuciumate, confruntată cu încercări invadatoare și la propriu, și la figurat. Tocmai de aceea se poate afirma că are o personalitate robustă, complexă și sigură pe sine. Bine s-a spus că *ea este, de fapt, una dintre esențele românismului în lume. Sub nobilul său însemn s-au afirmat: Mihai Eminescu și Nicolae Iorga, Vasile Pârvan și George Călinescu, Nichita Stănescu și Henry Coandă. Limba română este limba prin care poporul nostru și-a exprimat bucuriile și durerile, speranțele și idealurile, în care a preamărit faptele de vitejie ale atâtor eroi populari sau naționali* (D. Ioan / V. Molan, *Literatura română...*, p. 17).

Limba română a fost introdusă de Biserica Ortodoxă în cărțile de cult și de educație religioasă și morală. În cultura veche românească, în artă, literatură, arhitectură, muzică, pictură, sculptură, ca peste tot în culturile vechi, sunt prezente și nume de clerici, de monahi și de ierarhi. Cultura românească modernă a beneficiat de contribuția unor clerici binecunoscuți, ca: Gala Galaction, Ion Agârbiceanu, scriitori, pe lângă care se adaugă și un număr de istorici și de oameni de artă, până în ziua de azi. Spiritualitatea românească se îmbogățește continuu și prin numărul bogat de cuvântări ale predicatorilor români, scrise în stilul dulce al „vechilor cazanii”, fără ca aceasta să însemne o neputință de adaptare a mesajului evanghelic la posibilitățile de receptare ale omului actual. Dintre aceștia s-au remarcat în mod deosebit: ÎPS Dr. Antonie Plămădeală, ÎPS Bartolomeu Anania, Pr. Prof. Constantin Galeriu, Arhim. Ilie Cleopa, Pr. Ilarion Felea, Pr. Ștefan Slevoacă, Arhim. Teofil Părăian și alții. De aceea, Biserica Ortodoxă Română este socotită, pe bună dreptate, „maica spirituală” a neamului românesc (M. Eminescu), cu rosturi precise în cultura poporului, contribuind esențial la formarea limbii române literare.

În prelegerea de față propunem o scurtă zăbovire asupra stilului bisericesc, din dorința de a ilustra fericita îmbinare dintre stilul literar și cel predicatorial, dar și pentru a scoate în evidență notele specifice ale fiecăruia.

X.2. NOȚIUNI GENERALE. Etimologic, termenul *stil* a pătruns la noi pe filieră franceză, dar proveniența se regăsește în termenii grecești și latini (fr. *style*; lat. *stylus*; gr. *στυλός*), iar ca prim înțeles desemna, în vechime, *condeiul de metal sau de os folosit la scrierea pe tăblițele cerate*.

Astăzi, noțiunea de *stil* are mai multe accepțiuni:

- a) particularitățile, caracteristicile unei structuri, ale unor civilizații, epoci, activități;

- b) concepție și mod de exprimare a gândirii, specifice unei arte sau unui artist, unui curent, unei epoci, unei școli naționale;
- c) totalitatea particularităților lexicale, morfologice, sintactice, fonetice și topice, precum și a procedeelor de exprimare caracteristice unui individ sau unei categorii de vorbitori;
- d) variante ale limbii literare folosite în diferite domenii de activitate (*stiluri funcționale* sau *limbaje funcționale*) – *stil științific*, *stil administrativ*, *stil publicistic*, *stil beletristic*;
- e) *stil propriu* – aspectul limbii care urmărește numai realizarea funcțiunii de comunicare, de informare exactă, obiectivă, folosit mai ales în știință, în viața politică, administrativă;
- f) *stilul figurat* – aspect al limbii aparținând artei literare, care urmărește realizarea funcțiunii expresive, de transmitere a reacției personale a vorbitorului față de realitatea respectivă;
- g) mod de comportament (în „stil mare”).

Stilul literar apare, astfel, ca meșteșugul de a da cuvintelor duritate, relief, culoare și însuflețire (T. Arghezi). Fiind „un meșteșug”, *stilul tinde spre o calitate nouă a cuvintelor, imprimându-le în contexte noi capacitatea de a reliefa ideile, amănuntele, tablourile vieții, dându-le și culoare și însuflețire* (Hristea, *Sinteze...*, p. 192). Raritatea și noutatea cuvântului constituie componente importante ale stilului, cu toate că scriitorul nu urmărește în general „cuvintele rare, ci o rară întrebuintare a cuvintelor” (H. Morier), adică așezarea lor în construcții neobișnuite, cu determinări noi care să lărgescă sfera obișnuită a înțelesului, să-i dea valori figurate, metaforice.

Stilistica este domeniul faptelor de invenție, al procedeelor de înnoire a construcțiilor în scopul unei expresivități sporite. De aceea, să reținem că *limbajul comunică, iar stilul dă comunicării expresivitate și vioiciune*. Etapa **elocutio**, în cadrul pregătirii prediciei, implică întregul efort stilistic al oratorului. În traducere, *elocutio* înseamnă *exprimare, fel de exprimare sau stil*.

Definiție: *Stilul reprezintă totalitatea mijloacelor lingvistice pe care le folosește un scriitor pentru a-și exprima gândirea și simțirea sa. Sau, potrivit DEX-ului, talentul, arta de a exprima ideile și sentimentele într-o formă aleasă, personală.*

Stilul variază de la om la om și el oglindește capacitatea fiecăruia de gândire și simțire, darul său natural de a scrie, munca și stăruința personală, temperamentul său. După stil cunoaștem cu ușurință structura psihică a scriitorului și calitățile sale proprii, pentru că există, indubitabil, o strânsă legătură între stilul unei opere și gândirea, orientările, sentimentele autorului. Cu toate că stilul se deosebește de la om la om, totuși, el are anumite însușiri comune, care trebuie să se vadă la orice vorbitor și scriitor bisericesc. Însușirile stilului sunt grupate și împărțite diferit, de către retorica antică și de către teoria literaturii. Dar, din punct de vedere omiletic, stilul poate fi analizat sub trei aspecte: *gramatical, literar și bisericesc*. În cele ce urmează, vom puncta, pentru o minimă orientare, doar elementele de bază ale stilului.

X. 3.1. STILUL GRAMATICAL (*literal, ad litteram*), înseamnă respectarea regulilor de bază ale limbii din punct de vedere fonetic, morfologic, sintactic, lingvistic și semantic⁶¹.

Calitățile generale ale stilului:

⁶¹ „Semantica” este ramura lingvisticii care studiază înțelesul cuvintelor din punct de vedere istoric.

● **Corectitudinea** - calitatea stilului în care se respectă acordurile gramaticale. Cea mai frecventă abatere de la corectitudine este *dezacordul* dintre subiect și predicat, care provine de multe ori din neatenție sau grabă;

● **Puritatea** - calitatea generală a stilului care cere să folosim în vorbire și în scriere cuvintele înțelese de toți cei care vorbesc aceeași limbă. Calitatea aceasta gramaticală cere oratorului să nu facă abuz în vorbire de provincialisme, arhaisme și neologisme⁶²;

● **Precizia** stilistică înseamnă exactitate. Este calitatea generală a stilului, care cere să înlăturăm cuvintele sau expresiile de prisos (*prolixitatea*), digresiunile de la temă și să folosim termenii cei mai potriviți;

● **Concizia** stilului înseamnă restrângerea materialului lexical la strictul necesar;

● **Proprietatea** stilistică este calitatea de a folosi cele mai potrivite cuvinte, sensuri, structuri sintactice în exprimarea ideilor și a sentimentelor;

● **Claritatea** este înlănțuirea logică a ideilor, conținutul accesibil, construcții sintactice corecte. Lipsa de claritate duce la *obscuritate* (ideile și sentimentele rămân întunecate), la *nonsens* (construcții fără înțeles, absurde) și la *echivoc* (expresii care se pot interpreta în mai multe feluri, din care ascultătorul sau cititorul nu mai știe ce să aleagă).

Modelul literar-religios desăvârșit, care întrunește toate calitățile enumerate mai sus, este textul rugăciunii „Tatăl nostru” (*Matei* 6, 9 -13; *Luca* 11, 2-4).

Calitățile particulare ale stilului:

● **Naturaletatea** - calitatea stilului de a exprima fondul de idei și sentimente în chip firesc, ca și când cuvintele și imaginile ar apărea de la sine: „Priviți la păsările cerului...” (*Matei* 6, 26); „Luați seama la crinii câmpului...” (*Matei* 6, 28), spune Mântuitorul Iisus Hristos, cu naturaletate sublimă;

● **Demnitatea** - o însușire care obligă pe orator să folosească numai expresii cuviincioase și să înlăture expresiile urâte sau termenii josnici. Sfântul Apostol Pavel avertizează: „Nici vorbe de rușine, nici vorbe nebunești, nici glume care nu se cuvin, ci mai degrabă mulțumire...” (*Efesenii* 5, 4);

● **Armonia** stilistică. Stilul este armonios și plăcut când succesiunea cuvintelor încântă urechea: „Și nu numai atât, ci ne lăudăm și în suferință, bine știind că suferința aduce răbdare și răbdarea încercare, și încercarea nădejde” (*Romani* 5, 3-4). Repetarea cuvântului *ca* în două silabe alăturate strică armonia stilului și dă naștere la *cacofonii* (*kakós, -η, -ov* = *urât*; *φωνή* = *sunet*);

● **Finețea** stilistică este echivalentă cu *subtilitatea exprimării*. Este un prilej de cugetare și de adâncire a ideilor. Asemenea stil îl găsim mai ales în parabolele Mântuitorului, în creațiile populare, în proverbe și ghicitori.

3.2. STILUL LITERAR poartă numele și de *stil figurat* sau *stil poetic*, pentru că este folosit, de regulă, de poeți. Literatura, ca artă a cuvântului, se distinge, în raport cu vorbirea curentă, printr-un aspect original și expresiv al limbajului. Remarcăm în acest limbaj al scriitorilor și poezilor particularități neașteptate, construcții unice, având structuri noi, în raport direct cu intenția de a reliefa un fapt, o idee. Astfel, stilul figurat se prezintă ca *suma particularităților de limbă prin care exprimarea și construcția lingvistică a mesajului său capătă un relief deosebit și ni se impune ca un fapt de expresivitate nouă*.

Stilul literar se pliază pe următoarea clasificare: *figuri stilistice de cuvinte* și *figuri stilistice retorice*. Asupra acestor două grupuri ale figurilor de stil, vom face detalieri în paragraful al 4-lea.

⁶² „Puritatea” nu trebuie să exagereze în „purism” (tendința de a curăța în exces limba de anumite cuvinte, fapt care duce la sărăcirea ei).

3.3. STILUL BISERICESC – adică stilul limbii „vechilor cazanii” (v. „Limba noastră” - Alexei Mateevici), armonizat desigur lexicului actual. Este, de fapt, stilul liturgic al sfințelor slujbe, atât de apreciat de către credincioșii noștri. Stilul omiletic reprezintă suma procedeele lingvistice cu ajutorul cărora predicatorul transmite mesajul evanghelic. Predica nu este o vorbire oarecare, ci un *act liturgic*, care se desfășoară în cadrul mistic al unui act de cult. Este, altfel spus, *ca o slujbă*, de aceea stilul omiletic propriu-zis este cel bisericesc, care valorifică „dulcea limbă a trecutului” (*Mihai Eminescu*), fără a respinge, desigur, ceea ce este nou în lexicul modern, dacă este plăcut, frumos și convingător. De aceea, predicatorul trebuie să folosească un grai înțeles de toți ascultătorii, fără să devină însă banal sau vulgar și trebuie, de asemenea, să coboare adesea atât la nivelul culturii, cât și al vorbirii lor. *Dacă nu vom vorbi în felul simplu al lui Hristos și al Sfinților Apostoli* – atenționează părintele Marin Ionescu – *nu vom avea ascultători la predicile noastre. Limba predicatorială să fie limba pescarilor! (Inimă și suflet; Omiletica vremurilor noastre..., p. 75).*

Modelele de urmat în predică, atât în ceea ce privește fondul, cât și forma cuvântărilor bisericești, sunt oferite de Mântuitorul Iisus Hristos, Sfinții Apostoli și Sfinții Părinți, iar predicatorul vorbește în numele lui Hristos și cu puterea Lui lucrătoare prin harul hirotoniei, potrivit poruncii „Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, vă trimit și Eu pe voi!” (*Ioan 20, 21*). Prioritar, stilul bisericesc trebuie să fie armonizat cu limbajul liturgic al imnelor, troparelor, lecturilor biblice, dar și cu arhitectura, veșminetele, obiectele sacre etc. În același timp, predica este parte integrantă a Sfintei Liturghii, iar contextul ambiental în care este rostită cere folosirea unui limbaj adecvat.

Stil scris – stil oral. În general, predicatorii, înainte de a-și redacta propriile predici, se inspiră din predicile scrise ale altora. Trebuie să observăm, însă, că foarte puține utilizează un stil direct, apropiat de cel oral. Cele mai multe sunt compuse în laborator, cu grijă ca fraza scrisă să fie cât mai completă. Întâlnim deseori, de aceea, fraze lungi, dificile și aproape imposibil de memorat și reprodus. Se întâmplă așa pentru că există o *diferență notabilă între stilul propriu scrisului și cel al oralității*. Primul admite propoziții și fraze lungi, abstracțiile, argumentările mai complicate, subtile, bine confecționate. Stilul vorbit cere, însă, propoziții și fraze mai scurte, directe, pline de vioiciunea convorbirii de la suflet la suflet. Când redactăm predicile vom fi atenți, astfel, ca propozițiile și frazele pe care le scriem să fie cât mai concise, apropiate stilului vorbit, spre a facilita ascultătorilor înțelegerea și asimilarea optimă.

Stilul, oricât de îngrijit ar fi, nu trebuie să subjughe conținutul. Din instrument auxiliar nu trebuie să devină scop în sine. Sfântul Ioan Gură de Aur, unanim recunoscut ca un geniu al frazei omiletice, neîntrecut de asemenea în finețea stilului, afirmă: „Nu cer de la preot nici podoaba căutată a cuvântărilor oratorilor păgâni și nici nu mă interesează cum îi este fraza și stilul! Să fie preotul sărac în cuvinte! Să-și aranjeze simplu și fără meșteșugire cuvintele în frază. Numai să nu fie neiscusit în știință, să nu fie neiscusit în precizia dogmelor! (*Despre preoție*, IV, 6). Sfântul Părinte nu vrea să îndemne la neglijarea stilului, ci subliniază doar statutul de complementaritate al acestuia și nu de scop în sine. Mult spor și multă putere va avea predicatorul atunci când credincioșii îl ascultă predicând ca și cum l-ar asculta rostind o rugăciune. De aceea, predica însăși trebuie să se înfățișeze ca o rugăciune. Ea nu poate să apară ca o melodie lumească, alături de slava cerească a cultului.

Cel dintâi lucru de care trebuie să ținem seama este să predicăm într-un stil natural, nesilit și care să poată fi înțeles de cei ce-l ascultă. Vorbind de stil, trebuie să menționăm și importanța vocii în reușita transmiterii mesajului. Naturalitatea este calitatea cea mai prețioasă care se cere. Vocea impresionează auzul precum gestul impresionează văzul. O predică nu trebuie recitată sau cântată, ci rostită cu un timbru plăcut, specific dialogului, comunicării cu ascultătorii.

Cei ce propovăduiesc să se ferească de a folosi un stil vulgar și lipsit de mireasmă duhovnicească. Părintele Grigorie Cristescu avertizează: „Sunt unii predicatori care spun

lucruri obișnuite într-un grai violent și extravagant. Mai toți se cred profeți. În realitate ei sunt niște mediocrități, iar ifosul profetic e numai semnul unei sigure nepregătiri a predicii, pe care ei o «urlă», ca să impresioneze. Nu pledăm pentru un stil înflorit liric, literar (*cel ce îl poate folosi nu greșește, însă*), dar nici pentru trivialitățile stilistice. Între stilul alambicat și cel vulgar, cras, este o mediană de aur a stilului simplu, cinstit, limpede. Este stilul Sfințelor Scripturi. Să nu-l disprețuim! Ceea ce nu înseamnă că limba nu se îmbogățește mereu și că neologismul nu poate avea drept de cetățenie în predică, în conferință, și în dizertația religioasă” (*Predică și predicator în vremea noastră...*, p. 147). Predicatorul nu trebuie, așadar, să se complacă în speculații fără sens, ci să se ferească atent de expresiile greoaie, abstracte, străine de viață, ca predica să fie întotdeauna practică, realistă. Adevărurile sfinte au o superioritate ce nu trebuie micșorată prin cuvinte de valoare mai mică, îndoielnice sau goale de sens. Sextil Pușcariu arată că *după cum valoarea aurului și a diamantelor se măsoară în carate, la fel și cuvintele*: “Un fel de carate au și cuvintele eufonice. Ele nu pot fi înlocuite cu altele fără ca armonia să dispară. Românul are însă o vorbă foarte adevărată: nu-i frumos ce-i frumos, ci-i frumos ce-mi place mie. Ceea ce e eufonic pentru român nu trebuie să placă urechii unui ceh, care preferă îngrămădiri de consonante, sau unui ungur, care așează accentul totdeauna pe prima silabă, ca și cehul... Valoarea *caratelor eufonice* e variabilă de la limbă la limbă, și tocmai de aceea ele completează tabloul a ceea ce este caracteristic unei limbi...” (*Limba română/ Rostirea...*, p. 379).

Stilul predicii are, esențial, un fond comun, dar, aplicat, el se prezintă cu anumite particularități, de la vorbitor la vorbitor, potrivit temperamentului, capacității, stărilor sufletești și mai ales talentului oratoric. Dacă în antichitate oratoria era considerată o artă, cu toate că ea se axa cel mai adesea pe discursurile avocaților în tribunale, cu atât mai mult predica creștină trebuie să fie mereu o operă de artă, o mostră a vorbirii îngrijite, inteligente, pătrunzătoare. Atenție, însă: în predică nu facem artă pentru artă, ci artă pentru a-i convinge pe ascultători la săvârșirea faptelor bune în vederea mântuirii. Propovăduirea nu este o artă literară, iar ascultătorii nu sunt critici literari, ci de cele mai multe ori oameni simpli. Intelectualii prezenți nu se vor supăra niciodată dacă predicatorul va vorbi simplu, fără cuvinte prețioase. Pe de altă parte, trebuie să luăm seama că limbajul este cartea de vizită a predicatorului, iar greșelile de limbă în predică, spune părintele D. Belu, „înseamnă lipsă de respect față de învățătura propovăduită, față de ascultători și față de sine însuși. Nu poate fi acceptat ca învățător cine nu cunoaște regulile elementare ale vorbirii corecte” (*Curs...*, p. 464).

Graiul este unul din marile daruri făcute de Dumnezeu omului. Dacă acest fapt solicită o responsabilitate specială în fața lui Dumnezeu, cu atât mai mult rostirea omiletică, întrucât ea își asumă transmiterea mesajului divin. De aceea, graiul omiletic se cere îmbunătățit continuu, apelându-se neîncetat la izvorul nesecat al cuvântului mântuitor: Sfânta Scriptură. Prezentarea predicii, mai ales în vremea noastră, trebuie să se facă prin rostire clară, precisă și corectă, pentru a reliefa mai bine mesajul pe care preotul dorește să-l transmită. Această exprimare sonoră a gândului ar trebui să-l preocupe în permanență pe cel ce predică. Cuvintele să nu fie numai o înșiruire de sunete fără înțeles pentru credincioși, ci inteligibile, deoarece lipsa expresivității sau clarității cuvintelor rostite îi obosește, întrucât ei nu înțeleg și nu mai pot urmări tema principală. Este de datoria preotului să se facă întotdeauna auzit și înțeles, rămânând în același timp natural. În special naturalețea și sufletul deschis contribuie în gradul cel mai înalt la claritatea și puterea de impresionare a stilului. Bine remarcă, în acest sens, filozoful Syrus: *vorba este imaginea sufletului; cum este omul, așa-i și felul său de a vorbi* (*Sententiae*, 845).

X. 4. FIGURI DE STIL. EXEMPLIFICĂRI DIN LITERATURA BELETRISTICĂ ȘI RELIGIOASĂ

La alcătuirea predicii, oratorul creștin folosește izvoare dintre cele mai diverse: Sfânta Scriptură, cărți de predici, manuale, cărți de slujbă, lucrări de spiritualitate etc. Toate acestea au autori diferiți și, în consecință, stiluri diferite. În predica pe care o alcătuiește, însă, preotul trebuie să-și arate unicitatea personală, amprenta propriului stil. Tot ceea ce a citit va fi trecut prin filtrul gândirii sale, apoi va aranja ideile în scris, încercând să dea coerență mesajului. *Elocuția*, în sens tehnic, reprezintă tocmai redactarea în scris a mesajului. Trebuie precizat, însă, că deși stilul pare accesibil și ideile clare se înlănțuie în mod logic, întâlnim uneori situații în care ascultătorul nu este captivat, nu reușește să sesizeze valoarea cuvintelor rostite. În aceste cazuri, figurile de stil, care sunt cuvinte sau fraze ce exprimă în mod plastic o idee sau un sentiment, au darul să trezească interesul pentru discurs, astfel ele pot înfrumuseța cuvântarea, pot susține argumentarea și pot să-l ajute pe ascultător să rețină mai bine cele prezentate. Numărul acestor procedee stilistice este considerabil. În cele ce urmează, vom descrie câteva dintre cele care pot fi utilizate cu succes în predică, însoțite de exemple asociative din literatura beletristică.

Teoria literaturii conține mai multe clasificări ale figurilor stilului literar. Noi le grupăm în două clase: **figuri stilistice de cuvinte** și **figuri stilistice retorice**.

X. 4.1. FIGURI STILISTICE DE CUVINTE

Definiție: *Figurile stilistice de cuvinte sunt termenii din vorbire sau scriere, folosiți cu alt înțeles decât cel pe care îl au în mod obișnuit.* Aceste cuvinte, în vorbirea figurată au un înțeles schimbat de autor, dintr-un interes didactic sau estetic și poartă numele grecesc de **tropi**, de la verbul *τρέπω*, care înseamnă: **a întoarce, a suci, a schimba**.

Între cei mai utilizați tropi se numără: **epitetul, comparația, metafora, metonimia, sinecdoca, alegoria, personificarea, hiperbola, catahreza**.

Epitetul (<fr. *épithète* <gr. *ἐπιτίθημι* - a pune ceva pe cineva, a pune cuiva un nume, o coroană) este o figură de stil ce rezultă din alăturarea unui adjectiv ori adverb pe lângă un substantiv sau verb, spre a-l înfrumuseța, sau pentru a sublinia o însușire socotită esențială; calificativ de laudă sau injurios dat cuiva; figură de stil prin care se scot în evidență însușirile deosebite ale unor lucruri sau ființe și care se folosește într-o operă literară pentru a trezi în cititor anumite idei și sentimente.

Exemple:

- *literatura laică:* „Sură-i sara cea de toamnă, de pe lacuri apa sură / Înfună mișcare-i creață într-un stuf la iezătură, / Iar pădurea lin suspină și prin frunzele uscate / Rânduri, rânduri trece-un freamăt, ce le scutură pe toate...” (Mihai Eminescu, *Călin file din poveste*).
- *literatura religioasă:* „Și, iată, era un om în Ierusalim, cu numele Simeon și omul acesta era drept și temător de Dumnezeu” (Luca 1, 25); „perete văruit”, îi spune Sf. Ap. Pavel arhierelui fățarnic Anania (*Fapte* 23, 3); „Munca sa mistuitoare și realizările sale covârșitoare au făcut din Sfântul Vasile o podoabă netrecătoare a Bisericii [...]”. Încordarea sa excepțională, caracterul său neînfrânt, postul său aproape continuu, rugăciunea și privegherile din timpul nopții i-au scurtat viața...” (Pr. I. G. Coman, *Cuvânt la Anul Nou...*).

Comparația (lat. *comparatio* - asemănare): alăturarea a doi termeni, cu scopul de a se releva trăsăturile asemănătoare, realizându-se astfel o mai mare claritate și expresivitate a limbajului.

Exemple:

- *literatura laică*: „Slova de foc și slova făurită/ Împerecheate-n carte se mărită,/Ca fierul cald îmbrățișat în clește” (Tudor Arghezi, *Testament*).
- *literatura religioasă*: „Și li s-au arătat, împărțite, limbi ca de foc” (Fapte 2, 3); „Și precum a fost în zilele lui Noe, tot așa va fi și în zilele Fiului Omului” (Luca 17, 26); „Să ne străduim să nu fim mândri ca fariseul, ci pătrunși de pocăință ca vameșul” (Pr. D. Stăniloae, *Cuvânt la duminica vameșului și a fariseului*).

Metafora (<fr. *métaphore* < gr. *μεταφορά* - transport, schimbare): figură de stil prin care se realizează trecerea de la sensul obișnuit al unui cuvânt la alt sens, prin intermediul unei comparații, din care lipsește termenul de comparat. *Metafora este un trop ce constă, așadar, în a atribui unui cuvânt un înțeles nou, pe baza unei comparații subînțelese (ce se află în mintea noastră).*

Exemple:

- *literatura laică*: „În grădina-n care scriu,/ Cerne aur argintiu/ O tipsie ca de jar/ Spânzurată-ntr-un arțar” (Tudor Arghezi, *Creion*). Acțiunea soarelui este descrisă în metaforele: *aur argintiu, tipsie de jar...* „Aurul”, „jarul” sunt în mintea poetului. Fizic, lipsesc termenii de comparat.
- *literatura religioasă*: „Voi sunteți sarea pământului ... voi sunteți lumina lumii” (Matei 5,13-14); „Iată Mielul lui Dumnezeu!” (Ioan 1,36); „Tu ești cu adevărat cartea cea vie a cuvântului duhovnicesc, care se scrie negrăit în tine cu penița duhului celui viu... Tu singură cu adevărat ești tomul scris de Dumnezeu al Noului Testament pe care Dumnezeu l-a făcut cu oamenii mai înainte” (Sf. Andrei Criteanul, *Panegiric închinat Sf. Fecioare Maria*); „Cum cuprinde mama pruncul la sânul ei, așa te simți cuprins de Duhul Sfânt, de brațele Dumnezeiești” (Pr. C.Galeriu, *Predică la Rusalii*).

Metonimia (<fr. *métonimie* <gr. *μετωνομία* - înlocuirea unui nume cu altul): figură de stil care desemnează un lucru prin numele altui lucru, care îi este în mod obișnuit asociat.

Exemple:

- *literatura laică*: „A tăcut sub neaua vremii ale patimilor goarne,/S-așteptăm să se prefacă mustul fără preț în vin,/ Și Cotnarul amintirii în pahare să se toarne ...” (*denumirea geografică în locul numelui produsului* - Ion Pillat, *Crama*).
- *literatura religioasă*: „Au pe Moise și pe prooroci, să asculte de ei!” (Luca 16, 29 – *autorii, în loc de operele lor*); „Iar mie să nu-mi fie a mă lăuda decât numai în crucea Domnului” (Galateni 6, 14 - *crucea ca obiect, în locul crucii ca misiune*).

Synecdoca (<fr. *synecdoque* <gr. vb. *συν-εκ-δίδομι* - a arunca împreună în același timp, a ajuta să stabilească): figură de stil care lărgeste sau restrânge sensul unui cuvânt, prin folosirea întregului în locul părții și invers, a particularului în locul generalului, a materiei din care este făcut un lucru în locul lucrului însuși.

Exemple:

- *literatura laică*: „O sârmă de lumină, o țevă vâlvătaie/O lampă duce graiul și dă-n văzduhuri vești/Că omul zămislește puterea din povești” (Tudor Arghezi - *Cel ce gândește singur*); (*sârma – electricitatea; țeava – motoarele cu reacție; lampa – radioul; graiul – limbile lumii; omul – întreg neamul omenesc; poetul a utilizat particularul în locul generalului*).
- *literatura religioasă*: „În zilele acelea a ieșit poruncă de la Cezarul August să se înscrie toată lumea” (Luca 2,1) - (prin „toată lumea” înțelegem Imperiul Roman, așadar *generalul în locul particularului*); în rugăciunea Tatăl nostru, sintagma *pâinea noastră cea de toate zilele/cea spre ființă*, înlocuiește cuvântul *hrană (materială și spirituală)*; Sfântul Ioan Gură

de Aur, în „Cuvântarea către Eutropiu”, folosește sinecdoca: „Pentru ce ai fugit la *altar*?” (cuvântul „altar”, în loc de „Biserică” – *particularul în locul generalului*).

Alegoria (<fr. *allégorie* <gr. *ἀλληγορία* - *altfel de vorbire decât cea zilnică*): procedeul artistic alcătuit dintr-o înșiruire de metafore, personificări, comparații, formând o imagine unitară prin care se sugerează noțiuni abstracte, prin intermediul faptelor, întâmplărilor, lucrurilor, cu scopul de a transmite o învățătură morală.

Exemple:

- *literatura laică*: „Să le spui curat/Că m-am însurat/ C-o mândră crăiasă,/ A lumii mireasă;/ Că la nunta mea,/ A căzut o stea;/ Soarele și luna/ Mi-au ținut cununa/ Brazi și pâlinași/ I-am avut nuntași,/ Preoți, munții mari,/ Paseri lăutari/ Păsărele mii/ Și stele făclii!” (*Miorița*, alegoria „moarte – nuntă”).
- *literatura religioasă*: „Și a fost iarăși cuvântul Domnului către mine: «Fiul omului, ce înțaietate are lemnul de viță de vie față de oricare alt lemn, și coarda de viță de vie între arborii din pădure? Se ia oare din el vreo bucățică pentru vreun lucru? Se ia oare din el măcar pentru un cui, ca să atârni în el un lucru oarecare? Iată, el se dă focului spre ardere; amândouă capetele lui le mistuie focul, și mijlocul arde și el, va fi el bun de ceva? Nici când era întreg nu era bun de ceva, cu atât mai mult acum, când l-a mistuit focul; acum când a ars se mai poate face ceva cu el. De aceea, așa zice Domnul Dumnezeu: Precum lemnul de viță de vie dintre arborii pădurii l-a dat focului ca să-l ardă, așa voi da pe locuitorii Ierusalimului. Îmi voi întoarce fața Mea împotriva lor. Dintr-un foc au scăpat, dar focul îi va mistui, și veți ști că Eu sunt Domnul, când Îmi voi întoarce fața împotriva lor. Voi face din țară un pustiu, pentru că ei Mi-au fost necredincioși», zice Domnul Dumnezeu”(Iezechiel 15, 1-8, *Ierusalimul și lemnul vieții*). Procedeul alegoric este folosit mai ales de Mântuitorul Iisus Hristos în parabolele Sale.

Personificarea (= *prosopopeea*, <fr. *personification* <gr. vb. *πρόσωπον* - *chip, față, persoană într-o piesă*): figură de stil, prin care se atribuie însușiri omenești unui lucru, unui fenomen din natură sau unui animal.

Exemple:

- *literatura laică*: „Singur vântul, colo, iată/ Adormise la răcoare.../ Dar deodată se oprește/ Peste ochi își pune-o mână/ Și zâmbind copilărește/ Curios și lung privește/ Spre fântână” (G. Coșbuc, *În miezul verii*).
- *literatura religioasă*: „Zic vouă: Dacă vor tăcea aceștia, *pietrele vor striga*” (Luca 19,40); Sau, un posibil început de necrolog: „Îndurerată familie, la *glasul de doliu al clopotelor* bisericii noastre, ne-am adunat astăzi pentru a-l conduce pe ultimul drum al acestei vieți pământești, pe cel care a fost ...” .

Hiperbola (<fr. *hyperbole* <gr. *ὕπερβολή* – *trecere dincolo, exces exagerare, treceri peste măsură*): figură de stil vizând o exagerată mărire sau micșorare a trăsăturilor unei ființe, ale unui lucru, fenomen, întâmplare.

Exemple:

- *literatura laică*: „Cum? Când lumea mi-e deschisă a privi gândești că pot/ Ca întreg aliotmanul să se-mpiedice de-un ciot?” (Mihai Eminescu, *Scrisoarea a III-a*).
- *literatura religioasă*: „Voi face pe urmașii tăi *mulți ca pulberea pământului*; de va putea cineva număra pulberea pământului, va număra și pe urmașii tăi” (*Facere* 13,16); „Dar sunt și alte multe lucruri pe care le-a făcut Iisus și care, dacă s-ar fi scris cu de-amănuntul, cred că lumea aceasta n-ar cuprinde *cărțile ce s-ar fi scris*” (Ioan 21,25).

Catahreza (<fr. *catachrèse* <gr. *κατάχρησις* – *abuz, folosire improprie a unui cuvânt*): figură de stil la care recurgem, când nu se găsește în limbă un cuvânt propriu pentru a exprima

ceea ce voim să spunem. E o denumire dată unui lucru, printr-un cuvânt pe care îl folosim în altă parte.

Exemple:

- *literatura laică:* „picior de plai”, „gura cămășii”, „piciorul mesei”, „broasca ușii” etc.
- *literatura religioasă:* „Atunci diavolul L-a dus în sfânta cetate și L-a pus pe aripa templului” (Matei 4, 5).

4.2. FIGURI STILISTICE RETORICE

Definiție: *Figurile retorice sunt procedee sau mijloace stilistice ale limbii literare, care nesocotesc topica normală a propoziției și a frazei, din dorința scriitorului sau vorbitorului de a da farmec scrierii sau vorbirii. În această categorie avem de-a face cu structura propoziției și a frazei, și anume cu topica lor. Topica este o parte a sintaxei, care dă reguli pentru ordinea cuvintelor într-o propoziție și a propozițiilor într-o frază. Ordinea normală într-o propoziție este următoarea: întâi grupul nominal, adică substantivul cu determinările sale, apoi grupul verbal, adică verbul și determinanții săi. În limbajul poetic sau retoric însă, întâlnim numeroase schimbări de ordine a cuvintelor într-o propoziție și a propozițiilor într-o frază. Aceste schimbări sunt dictate, de cele mai multe ori, de nevoia de a da cât mai multă vioiciune exprimării.*

Între cele mai frecvente figuri stilistice retorice se numără: **inversiunea**, **repetiția/reversiunea**, **interogația retorică**, **invocația retorică**, **antiteza**, **gradația**, **eufemismul**, **corecția**, **preterițiunea**, **anafora**, **paralelismul**, **antilogia**, **exclamația**, **apostrofa**, **litota**, **chiasmul**, **ironia**.

Inversiunea (<fr. *inversion* <lat. *inversio*): procedeu stilistic obținut prin schimbarea topicii obișnuite a cuvintelor în propoziție sau frază.

Exemple:

- *literatura laică:* „Ale turnurilor umbre peste valuri stau culcate...” (Gr. Alexandrescu, *Umbra lui Mircea la Cozia*).
- *literatura religioasă:* „Căci către Tine, mă voi ruga, Doamne; dimineața vei auzi glasul meu, dimineața voi sta înaintea Ta și mă vei vedea” (Psalm 5, 2-3); „Și încă departe fiind el, l-a văzut tatăl său și i s-a făcut milă și, alergând, a căzut pe grumazul lui și l-a sărutat” (Luca 15, 20); „Vă îmbrățișez iubiții mei, cu multă și părintească dragoste, în această sfântă și dumnezeiască sărbătoare a Învierii Domnului!” (PF. Patriarh Teoctist, *Cuvânt la Învierea Domnului*).

Repetiția (<fr. *répétition* <lat. *repetitio*): folosirea de mai multe ori a aceluiași cuvânt sau a mai multor cuvinte, spre a întări o idee sau o impresie.

Exemple:

- *literatura laică:* „În Moldova, au cei mici despre cei mari obicei de pier fără județ, fără vină și fără seamă” (Gr. Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*).
- *literatura religioasă:* „În călătorii adeseori, în primejdii de râuri, în primejdii de la tâlhari, în primejdii de la neamul meu, în primejdii de la păgâni, în primejdii în cetăți, în primejdii în pustiu, în primejdii pe mare, în primejdii între frații cei mincinoși” (2 Corinteni 11, 26); „Împăcați-vă toți cu Dumnezeu! Iată izvorul nesfârșit al nemuririi: luați toți care ați murit! Iată râurile nesfârșite ale vieții! Toți faceți-vă nemuritori!” (A. Criteanu, *Panegiric...*).

Reversiunea (<fr. *reversement* <*reversio*) se aseamănă cu repetiția, dar răstoarnă sensul cuvintelor. „Nu trăim ca să mâncăm, ci mâncăm ca să trăim”. Sau, când Mântuitorul Iisus îi ceartă pe farisei că „Sâmbăta a fost făcută pentru om, iar nu omul pentru sâmbătă” (Marcu 2,27). Sau, alt exemplu: „N-ar trebui să întrebi ce poate face biserica pentru mine, ci ce poți face tu pentru biserică”.

Interogația retorică (<fr. *interrogation* <lat. *interrogatio*): procedeul artistic, prin care se adresează o întrebare fără să se aștepte un răspuns, cu scopul de a impresiona și de a-l coopta în răspuns pe interlocutor.

Exemple:

- *literatura laică*: „Voi sunteți urmașii Romei? Niște răi și niște fameni./ I-e rușine omenirii să vă zică vouă oameni...” (M. Eminescu, *Scrisoarea a III-a*).
- *literatura religioasă*: „Fiii oamenilor, până când grei la inimă? Pentru ce iubiți deșertăciunea și căutați minciuna?” (*Psalm 4, 2*); „Spune-mi, pentru ce plângi atâta după cel răposat? Fiindcă era rău? Pentru aceasta se cuvine să dai mulțumire lui Dumnezeu, că au fost curmate răutățile lui. Fiindcă era și blând? Dar tocmai pentru aceasta să te bucuri, că a fost răpit grabnic, înainte de a schimba bunătatea cu răutatea...” (Sf. I. Gură de Aur, *Omilii la Lazăr*, V, 2).

Observație. Întrebările retorice sunt recunoscute în tradiția omiletică ca un vector ce ajută la retrezirea atenției ascultătorilor. Totuși, un studiu relativ recent despre persuasiune aduce noi perspective referitor la rolul și folosul întrebărilor retorice. Studiul efectuat de cercetătorii americani Petty, Cacioppo și Heesacker a evidențiat că eficacitatea întrebărilor retorice ține de context și gradul de implicare al ascultătorilor. Când subiecții sunt puternic implicați raportat la tema de față, întrebările retorice pot conduce la un grad aproximativ de distragere, adică la receptarea cu dificultate a mesajului; pe scurt pot scădea performanțele persuasive. Pe de altă parte, când subiecții nu sunt suficient implicați asupra mesajului, întrebările retorice pot spori eficacitatea persuasiunii (R. E. Petty & comp., *Effects of rhetorical questions on persuasion. A cognitive response analysis*, „Journal of Personality and Social Psychology”, nr. 3/1981, p. 439). Se poate conchide că întrebările retorice ajută la retrezirea atenției ascultătorilor, dar numai în situația când oratorul remarcă o diminuare a interesului pentru cuvântare.

Invocația retorică (<fr. *invocation* <lat. *invocatio* – *chemare, invocare*): procedeul prin care scriitorul se adresează direct unui interlocutor imaginar, sau pe care îl cunoaște și căruia îi solicită ceva.

Exemple:

- *literatura laică*: „Cum nu vii tu, Țepeș doamne, ca punând mâna pe ei,/ Să-i împarți în două cete: în smintiți și în mișei,/ Și în două temniți large cu de-a sila să-i aduni,/ Să dai foc la pușcărie și la casa de nebuni” (M. Eminescu, *Scrisoarea a III-a*).
- *literatura religioasă*: „Mântuiește, Doamne, poporul Tău și binecuvântează moștenirea Ta...”; încheierea unui panegiric: „Părinte, ierarhe Nicolae (sau Vasile etc.), roagă pe Cuvântul, Hristos-Dumnezeu, să mântuiască sufletele noastre!”.

Antiteza = contrastul (<fr. *anthitèse* <gr. *ἀντιθέσις*; *ἀντι* – împotriva și *θέσις* - așezare): procedeu stilistic bazat pe opoziția dintre două cuvinte, fapte, personaje, idei, termenii puși în antiteză reliefându-se unul prin celălalt.

Exemple:

- *literatura laică*: „Ea bogată, eu sărac; ea curtenită, eu izgonit și disprețuit; ea slabă, mică, palidă, eu voinic mare și rumen”...(B. Delavrancea, *Liniște*);
- *literatura religioasă*: Parabolele *Bogatul nemilostiv și săracul Lazăr* (Luca 16, 19 - 31), *Vameșul și fariseul* (Luca 18, 10 - 14).

Gradația (<fr. *gradation* <lat. *gradatio*; de la „gradus”, *treaptă*): figură de stil care constă în trecerea treptată, crescândă sau descrescândă, de la o idee la alta și prin care se urmărește scoaterea în evidență a ideii sau nuanțarea exprimării.

Exemple:

- *literatura laică*: „Melancolic cornul sună/ Mai departe, mai departe,/ Mai încet, tot mai încet,/ Sufletu-mi nemângâiat” (M. Eminescu, *Peste vârfuri*).
- *literatura religioasă*: „Iată, sunteți sătui; iată, v-ați îmbogățit!” (1 Corinteni 4,8); „Iarăși și iarăși vă vorbesc, căci măcar de nu vor auzi toți, cel puțin vor auzi jumătate; și chiar dacă nu jumătate, a treia parte; iar dacă nu a treia parte, a patra; sau poate zece; de nu zece, cinci; de nu cinci poate măcar unul; și chiar dacă nu va asculta niciunul plata mea e desăvârșită” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Către Eutropiu*).

Eufemismul (<fr. *euphémisme* <gr. vb. *εὐφημέω*, a vorbi de bine, a binecuvânta, a vorbi frumos, a aclama): figura de stil prin care expresiile neplăcute, aspre, jignitoare, se înlocuiesc cu expresii frumoase, plăcute, decente, spre a da stilului demnitate și frumusețe. Se utilizează uneori și pentru *captatio benevolentiae*.

Exemple:

- *în vorbirea curentă*: „Ei nu sunt în relații prea bune” (în loc de *ei sunt certați*).
- *literatura religioasă*: Mântuitorul Hristos, osândind parazitismul, purtarea fățarnică și asupritoare a fariseilor, spune: „Că leagă sarcini grele și cu anevoie de purtat și le pun pe umerii oamenilor, iar ei nici cu degetul nu voiesc să le miște” (Matei 23, 4) (în loc de *ei sunt niște ipocriți și leneși...*); „Bărbați atenieni, în toate vă văd că sunteți foarte evlavioși...” (Fapte 17, 22) (în loc de „mai aveți multe de făcut pentru evlavia adevărată...”).

Corecția (<lat. *correctio* – îndreptare, corectare): figură retorică prin care oratorul se autocorectează în expresiile folosite, în mod voit, punând în locul lor altele mai exacte sau mai tari, spre a da mai mult farmec și mai multă vioiciune cuvântării.

Exemple:

- *din vorbirea curentă*: „Ca profesor, doresc să creez o atmosferă plăcută la orele mele, dar nu numai atât, ci să vă transmit cât mai multe informații despre realitățile ce ne înconjoară”;
- *literatura religioasă*: „Și acestea le zic, nu ca să amărăsc pe cel ce zace, ci voind să pun în siguranță pe cei ce stau de față; nu zgândărind ranele cele urâcioase ale suferindului, ci voind să mențin pe cei nerăniți vreodată în sănătate sigură” (Sf I. Gură de Aur, *Către Eutropiu*); în necrologul pentru un preot: „Părintele a fost un om al datoriei... Dar, ce zic eu: al datoriei? A fost un adevărat apostol!”

Preterițiunea (<fr. *préterition* <lat. vb. *praetero*, ire - a trece pe lângă, a lăsa la o parte): procedeu retoric prin care oratorul declară că lasă la o parte unele argumente, despre care totuși vorbește, pentru ca, prin acest mijloc, să le strecoare mai sigur în convingerea auditorilor.

Exemple:

- *literatura laică*: „Spre a vă hotărî în aceasta nu voi vorbi de puterea lui Filip, deoarece ar trebui să arăt că el a devenit puternic prin noi, nu printr-însul, ci voi vorbi de persoana lui, ca să vă convingeți cât e de slab în realitate” (Demostene, *A II-a Filipică*).
- *literatura religioasă*: „Dacă trebuie să mă laud, nu-mi este de folos, dar voi veni totuși la vedenii și la descoperiri de la Domnul” (2 Corinteni 12, 1), apoi continuă: „Dar fie! Eu nu v-am împovărat. Ci, fiind isteț, v-am prins cu înșelăciune” (2 Corinteni 12, 16); numără apoi toate dovezile sale de apostol: „Dovezile mele de apostol s-au arătat la voi în toată răbdarea, prin semne, prin minuni și prin puteri” (2 Corinteni, 12), ca să se apere împotriva apostolilor mincinoși (2 Corinteni 11, 21- 30); „Nu vorbesc aici de celelalte virtuți ale sale: de îndurarea către săraci; de credința sa tare, prin care după cuvântul Evangheliei ar fi mutat și munții; de răbdarea și înfrânarea sa; nu-i descriu viața petrecută în fapte plăcute lui Dumnezeu și

folositoare aproapelui. Trec peste toate acestea și vin să încununez cu laudă ziua morții sale” (La G. Aramă, *Curs de Omiletică...*, p. 194).

Anafora (<fr. *anaphore* < gr. *ἀναφορά* – *întoarcere „din nou” / „în sus”, repetare*): procedeu stilistic care se realizează prin repetarea unui cuvânt sau a unui grup de cuvinte în poziție inițială, în contextul unei relații de simetrie.

Exemple:

- *literatura laică*: „De ce m-ați dus de lângă voi,/ De ce m-ați dus de-acasă?/ Să fi rămas fecior la plug,/ Să fi rămas la coasă” (Octavian Goga, *Bătrâni*).
- *literatura religioasă*: „Aceasta este sfârșitul Testamentelor pe care le-a făcut cu noi Dumnezeu. Aceasta este arătarea adâncurilor ascunse ale neînțelegerii celor dumnezeiești, acesta este scopul care a fost înainte gândit din veci... aceasta este siguranța enipostatică a împăcării dumnezeiești... Să spună deci fiecare mamă: *Binecuvântată* ești tu între femei, cea prin care neamurile credincioșilor cu cunoștință strigă: *Binecuvântat* este cel ce vine întru numele Domnului. *Binecuvântată* ești tu între femei, viața cea tainică de Dumnezeu răsădită. *Binecuvântată* ești tu între femei, pământul lucrat de Dumnezeu care a ținut în pânțele tale ca într-un hambar grâul fără de sămânță” (Sf. Andrei Criteanul, *Panegiric pentru Sfânta Fecioară*, apud Pr. C. Duțu, *Panegiricul ca formă...*, p. 126).

Observație. Similar „anaforei” este „paralelismul” (*reluarea simetrică a aceleiași figuri sintactice*). Exemplu: „De vrea să se însoare nu-și ia femeie virtuoasă, ci pe cea mai rea din toate; de vrea să-și cumpere casă, nu cumpără o casă pe măsura unui om liber, ci una să-i aducă cât mai mult venit; de vrea să-și ia o slugă, apoi o ia pe cea mai rea” (Sf. I. Gură de Aur, *Omilii la Matei...*, p. 911).

Antilogia (<gr. *ἀντιλογία* - *contradicție, contestație, dispută, controversă*): procedeu retoric prin care se fac afirmații sau negații, în aparență contrare adevărului. Propozițiile folosite în această figură stilistică, la prima vedere, par să fie în contradicție, să se anuleze una pe alta, dar în realitate fiecare exprimă un adevăr.

Exemple:

- *literatura laică*: „Etiam si tacent, satos dicunt”(Chiar dacă tac, spun destul - Cicero).
- *literatura religioasă*: „Ochi aveți și nu vedeți; urechi aveți și nu auziți și nu vă aduceți aminte” (Marcu 8, 18); „Căci cine va voi să-și scape viața o va pierde; iar cine va pierde viața sa pentru Mine și pentru Evanghelie, acela o va scăpa” (Marcu 8, 35); „Era ceva înfricoșător că, cea care a primit ca într-un chivot în pânțele sale Viața, este așezată pe pat moartă, fără de suflare” (Sf. Andrei Criteanul, *Panegiric pentru Sfânta Fecioară*, apud Pr. C. Duțu, *Panegiricul ca formă...*, p. 128).

Exclamația (<fr. *exclamation* <lat. vb. *exclamare* - *a striga*): figură retorică, prin care se exteriorizează o stare afectivă, arătând bucuria, durerea, admirația, uimirea. Este o emoție spontană propriu-zisă, exprimată printr-o interjecție, substantiv, propoziție sau frază”.

Exemple:

- *literatura laică*: „O, tempora! O, mores!” („O, timpuri! O, moravuri!” - Cicero, *Catilinare*).
- *literatura religioasă*: „O, adâncul bogăției și al înțelepciunii și al științei lui Dumnezeu! Cât sunt de necercetate judecățile Lui și cât de nepătrunse căile Lui!” (Romani 11, 33); „O, locașule dumnezeiesc și omule pământesc, o, stâlp mort și stâlp dătător de Viață! O, mai curată decât tot omul și decât toată făptura văzută și nevăzută! [...]. Împărăteasă din Iuda! Ia curaj! Să nu-ți fie frică. Serbează sărbătorile tale, Ierusalime! Vociferează, strigă, însoțește cetatea-mamă a lui Dumnezeu, cântă cu vocea lui David, spune tare!” (Sf. Andrei Criteanul, *Panegiric pentru Sfânta Fecioară*, apud Pr. C. Duțu, *Panegiricul ca formă...*, p. 127).

Apostrofa (<fr. *apostrophe* <gr. ἀποστροφή - o acțiune de abatere, de întoarcere, de deviere dintr-o direcție, de inovație, un recurs, un refugiu): procedeu stilistic retoric, care constă în întreruperea expunerii, pentru ca vorbitorul să se adreseze direct cuiva, de față sau absent (persoane, ființe, obiecte). Are și sens de mustrare, *apostrofare*.

Exemple:

- *literatura laică*: „Oltule, care-ai fost martor vitejiilor trecute,/ Și puternici legioane pe-a ta margine-ai privit,/Cine oar’ poate să fie omul care te-a-ngrozit?...” (Gr. Alexandrescu, *Umbra lui Mircea la Cozia*).
- *literatura religioasă*: „Tu cel ce zici: Să nu săvârșești adulter, săvârșești adulter? Tu, care urăști idolii, furi cele sfinte? Tu, care te lauzi cu legea, Îl necinstești pe Dumnezeu, prin călcarea legii?” (Romani 2, 22- 23); „Mă, tu ești fără lumină! Asta nu, zice. Dacă spui că ești ateu, păi asta însemnează. Cum ești chiar așa întunecat?! Așa întunecat... Doamne păzește, să te ferească Dumnezeu să fie întuneric în tine!” (Pr. C. Galeriu, apud I. Toader, *Metode noi...*, p. 114).

Litota (<fr. *litote* <gr. λιτότης – simplitate, reținere, micime, micșorare): figura de stil care constă în a spune mai puțin și a face să se înțeleagă mai mult”.

Exemple:

- *literatura laică*:
„Măriuca Săvucului, care, drept să vă spun, *nu-mi era urâtă*” (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*).
- *literatura religioasă*:
- „Cine a măsurat apele cu pumnul și cine a măsurat pământul cu cotul? Cine a pus pulberea pământului în balanță și cine a cântărit munții și văile cu cântarul?” (Isaia 40, 12).
- „El stă în scaun deasupra cercului pământului; pe locuitori îi vede ca pe lăcuste; El întinde cerul ca un văl ușor și îl desface ca un cort de locuit” (Isaia 40, 22). Practic, profetul mărturisește mărețiile lucrărilor Domnului, în puține cuvinte.

Chiasm (<fr. *chiasme* <gr. χιασμός - încrucișare): figură de stil care constă în reluarea, în ordine inversă, a două cuvinte sau expresii (încrucișare în „X”).

Exemple:

- *literatura laică*:
„Unii trăiesc ca să uite, alții uită ca să poată trăi” (Nicolae Iorga, *Cugetări*).
„Copilul râde: *Înțelepciunea și iubirea mea e jocul!*/Tânărul cântă: *Jocul și înțelepciunea mea e iubirea!*/Bătrânul tace: *Iubirea și jocul meu e înțelepciunea!*” (L. Blaga, *Trei fețe*).
- *literatura religioasă*:
„Nu înțelegeau că *Fiul lui Dumnezeu* Celui viu se va întrupa în trup și carne omenească, pentru ca această carne s-o transfigureze, s-o spiritualizeze, s-o îndumnezeiască” (Pr. C. Galeriu, apud I. Toader, *Retorica amvonului...*, p. 120).

Ironia (<fr. *ironie* <lat. *ironia* <gr. εἰρωνεία – ironie, sarcasm): figură de stil caracterizată prin ușoara sau amabila batjocorire a unei persoane, a unui obiect sau a unei idei, rezultat al ciocnirii a două judecăți: una exprimată, socotită ca neadevărată și alta subînțeleasă, cea adevărată. Practic, este o figură de stil prin care se enunță ceva pentru a se înțelege contrariul (DEX).

Exemple:

- *literatura laică*:

„Ei, cum să-l trimiți în Cameră, nene, *pe stimabilul?*” (I. L. Caragiale, *O scrisoare pierdută*).

- *literatura religioasă*:

- „Iar la amiază, Ilie a început să râdă de ei și zicea: «Strigați mai tare, căci doar este Dumnezeu! Poate stă de vorbă cu cineva, sau se îndeletnicește cu ceva, sau este în călătorie, sau poate doarme; strigați tare ca să se trezească!»” (3 Regi 18, 27).

- „Tu ești regele iudeilor? Iar El, răspunzând, a zis: *Tu zici...*” (Luca 23,3)

4.3. Figuri de stil specifice literaturii religioase

Antifora (gr. ἀντιφορά - *opozitie, comparație, raport, legătură, corelație*): figură retorică alcătuită din întrebarea pe care și-o adresează autorul, la care răspunsul și-l dă singur. Parțial, se aseamănă cu „întrebarea retorică”.

Exemple:

- Și Domnul zicea: „Cum vom asemana împărăția lui Dumnezeu, sau în ce pildă o vom închipui? Cu grăuntele de muștar care, când se seamănă în pământ, este mai mic decât toate semințele de pe pământ...” (Marcu 4, 30 -31);

- „Unde este trupul cel foarte dorit al Născătoarei de Dumnezeu? E luat și zboară însoțit de îngeri și de arhangheli și de toate puterile cerești” (Sf. Ioan Damaschin, *Panegiric la Sfânta Fecioară*).

Comunicarea (lat. *communico, are – a comunica*): figura de stil, prin care oratorul se adresează ascultătorilor, făcându-i să gândească și ei ca el în prezentarea unui adevăr. Ca formă, comunicarea este o întrebare des adresată ascultătorilor, ca aceștia să fie mereu asociați în gândire și simțire cu vorbitorul.

Exemple:

- „Deci ce roadă aveți atunci? Roade de care acum vă e rușine; pentru că sfârșitul aceloră este moartea” (Romani 6, 21);

- „Cel care poate intra, să intre! Cel care are urechi de auzit, să audă! Ne găsim în afară de cele trupești... Astăzi s-a construit poarta cea spre răsărit prin care Hristos va intra și va ieși și poarta va fi închisă, în care poartă Hristos este ușa oilor; Răsăritul este numele Lui!” (Sf. Ioan Damaschin, *Panegiric la Sfânta Fecioară*);

- „Nu știți voi oare că după cum Dumnezeu a fixat porturile în mări, tot așa a fixat bisericile în orașe, pentru ca, evitând în ele vârtejul zgomotelor lumești, să ne bucurăm de cea mai mare liniște?” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilie la Botez*).

Prolepsa (gr. προκατάληψις – *preemțiune*; presc. *πρόληψις* – *anticipare*): anticiparea unei eventuale obiecții, pe care o combate încă dinainte de a fi rostită. Din punct de vedere psihologic, folosirea prolepsei oferă un avantaj oratorului și-l pune pe gânduri pe ascultător.

Exemple:

- „Aș fi foarte curios să știu cum îl veți apăra voi, prietenii lui (*pe împricinat*). Îi veți invoca oare tinerețea? Dar acuzatul este un om care a depășit 40 de ani! Ignoranța? Dar el pretinde a fi eruditul secolului! Veți aduce scuza frivolității? Dar el este consilier al Camerei deputaților! Veți vorbi oare de considerația pe care trebuie să o avem față de demnitatea pe care o ocupă? Dar el a degradat-o în mod public!” (M. Petcu, *Retorică juridică...*, p. 23). Procedul poate fi folosit și în predică, atunci când sunt intuite eventuale contraargumente din partea ascultătorilor. În *Didahii*, Antim Ivireanul se folosește adesea de acest procedeu retoric: „Îngerii tot să mijlocească, sfinții să se roage, dreptii să se cucere, Maica Domnului să

mijlocească pentru ca să ia, ticălosul acela de păcătos, dezlegarea păcatelor lui, iar să-l dezlege de păcate, cu puterea lor nu poate niciunul din sfinți. Și pricina este pentru că puterea de a lega și a dezlega nu o au fericiții, în cer, ci o au preoții, oamenii pe pământ” (Apud Eugen Negrici, *Antim Ivireanul. Logos și personalitate...*, p. 77).

- „La ce-ți vei întrebuința bogăția? Ca să te îmbraci cu haină scumpă? Dar îți sunt de ajuns doi coți de pânză ca să îți faci o cămașă, iar o haină pe deasupra îți împlinește toată nevoia de îmbrăcăminte. Îți vei folosi bogăția pentru hrană? Dar îți este de ajuns o pâine ca să îți umpli stomacul!” (Sf. Vasile cel Mare, *Omilie la cuvântul Evangheliei Sfântului Luca*, „Voi strica jitnițele mele...”).

Epanortoza: (gr. ἐπανόρθωσις – *corecție*): figură retorică prin care oratorul nu e mulțumit de ceea ce a spus, revine asupra primelor cuvinte folosite, considerându-le prea slabe, corectează discursul folosind alți termeni mult mai puternici. Seamănă cu „corecția”.

Exemplu:

„Dar ce ați ieșit să vedeți? Oare prooroc? Da! Zic vouă: și mai mult decât un prooroc” (Luca 7, 26).

Epimoni (gr. ἐπιμονή - *întârziere, încetineală*; acțiunea de a stăruî, de a nu înceta <lat. *coacervatio - îngrămădire, acumulare*): figură retorică prin care oratorul adresează un șir neîntrerupt de întrebări, fie ascultătorilor, fie adversarilor, spre a-i convinge de un adevăr, pe unii, sau spre a-i aduce la tăcere, pe alții.

Exemple:

- „Oare nu sunt eu liber? Nu sunt eu apostol? N-am văzut eu pe Iisus, Domnul nostru? Nu sunteți voi lucrul meu întru Domnul? N-avem oare, dreptul să mâncăm și să bem?...” (1 Corinteni 9, 1-3);

- „Până când, în sfârșit, bani? Până când argint? Până când aur? Până când vin servindu-se? Până când lingușiri de servitori? Până când pahare umplute cu vin?...” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvântarea către Eutropiu*).

Etimologia (gr. ἐτυμολογία: ἔτυμος – *real, adevărat, actual* // *sens adevărat* + λόγος – *cuvânt*): procedeul care constă în evocarea sensului vechi al unui cuvânt pentru a-i determina mai bine sensul actual, pentru a-l completa cu noi valențe sau pentru a formula un argument.

Exemplu:

- „Iubiții mei, știm că în limba greacă cuvântul „om” se traduce prin „anthropos”, ceea ce înseamnă mai exact „ființă răsturnată în sus, ființă care privește în sus”. Vameșul, prin poziția pe care o are în templu, părăsește într-un fel verticalul, căci el nu îndrăznește să se uite spre cer, se vede pe sine nedemn de statutul de om, de ființă rațională. De altfel, chiar și iconografia Bisericii noastre mărturisește în mai multe locuri în duhul de pocăință al vameșului: „Doamne, asemănatu-m-am necuvântătoarelor și ca un necuvântător am ajuns”; sau: „Mintea cu totul țărână mi-am făcut”. Dar Dumnezeu îi redă vameșului adevărata identitate, îl readuce pe acesta la statutul de ființă cuvântătoare, la statutul de om (*Părintele Galeriu, Cuvânt la duminica Vameșului și a Fariseului*).

Suplicația (lat. *supplicatio - rugăciune publică*): figură retorică prin care oratorul îi roagă fierbinte pe ascultători ca să urmeze povățuirile morale date.

Exemplu:

- „Eu te îndemn, deci, stăruitor în fața lui Dumnezeu și a lui Iisus Hristos, Care va să judece viii și morții, la arătarea Lui și în împărăția Lui. Propovăduiește cuvântul, stăruiește cu timp și fără timp, mustă, ceartă, îndeamnă, cu toată îndelungă-răbdarea și învățătura” (2 Timotei 1, 2).

Prosopopeea (gr. *προσωποποιία* - *personificare*): figură retorică prin care dăm glas prin gura vorbitorului unei persoane absente, defuncte; sau dăm glas obiectelor, plantelor, pământului.

Exemple:

- „S-au dus odată copacii să-și ungă împărat peste ei și au zis către măslin: Domnește peste noi! Iar măslinul a zis: Lăsa-voi eu oare grăsimea mea, cu care se cinstește Dumnezeu și oamenii se mândresc și mă voi duce prin copaci? Atunci copacii au zis către smochin: Vino tu și domnește peste noi! Dar și smochinul a răspuns: Să-mi las eu oare dulceața mea și fructul meu cel bun și să mă duc să cârmuiesc copacii? Apoi au zis copacii către vița de vie: Vino tu de domnește peste noi!...” (*Judecători* 9, 8 - 12).

- „Se întreceau secolele care dintre ele să se laude cu nașterea ta... Veselește-te pentru ea, cerule! Pentru că pe tine imitându-te, ea pe Domnul cel neîncăput în ceruri fără micșorare L-a cuprins în sine. Saltă pentru ea, pământule... Iată, deci, pământul o laudă, o slăvește, o vestește, fecioarele cele mari, scutecele nașterii, minunile mormântului” (Sf. I. Damaschin, *Panegiric pentru Fecioara Maria*).

4.3. PRECIZĂRI UTILE. Din multitudinea de figuri stilistice unele pot avea un efect mai puternic asupra ascultătorilor, pot aduce acea ruptură de ritm care să ajute la buna receptare a predicii, ca de exemplu: *întrebările retorice, corecția, anafora, paralelismul, repetiția, reversiunea, comparația, metafora, personificarea, hiperbola*. În același timp, figurile de stil pot imprima ritm predicii, pot nuanța și întări sentimentele, pot crea contraste, sinonimii (*apropieri de termeni sau expresii*), care ajută la ușurarea înțelegerii și perceperii mesajului central. Din punct de vedere psihologic, percepția umană este coordonată de niște legi precise care se bazează pe sinonimie, contraste, paralelism, aspect estetic etc. De exemplu, când predicatorul simte că trebuie schimbat ritmul cuvântării, ca să rețrezească atenția ascultătorilor, poate *folosi întrebările retorice sau corecția*. Iar când vede că oamenii sunt obosiți – pentru că slujba a durat mai mult decât în mod obișnuit – predicatorul poate folosi procedee care stimulează activitatea senzorială sau imaginile, adică figurile retorice: *metafora, comparația, hiperbola, personificarea* etc.

Când predicatorul dorește să accentueze anumite elemente mai importante are la îndemână procedeele retorice cu caracter repetitiv cum sunt: *paralelismul, antiteza, repetiția*. Repetarea unor idei este indicată doar în cazul în care predica are o temă complexă, iar ideile sunt mai greu de asimilat pentru ascultători. Altfel, repetarea cuvintelor, a expresiilor și a ideilor se transformă într-un balast inutil pentru predică.

Figurile de stil enumerate mai sus îl pot ajuta pe un predicator lipsit de experiență să-și îmbunătățească predicile. Prin exercițiu continuu, adică prin căutarea de noi și noi exemple (ale acestor figuri de stil, dar și altele) se ajunge la îmbunătățirea stilului personal.

5. PROCDEEE STILISTICE CONTRAINDICATE (de evitat)

- Folosirea persoanei I singular (eu)

Un studiu recent a evidențiat că „auto-referirea subminează eficacitatea predicii”, atenționând asupra folosirii persoanei I singular (*eu*) în predică, pentru că impune asupra cuvântării o notă mult prea personală, știrbind din autoritatea sacră. Genul de exprimare familiară: „Mi s-a întâmplat ceva nostim în drum spre biserică astăzi”, nu e prea benefică pentru predică, dar poate constitui un mijloc de apropiere față de credincioși într-un simplu dialog pe teme mai mult sau mai puțin teologice. Privind la exemplul Mântuitorului Hristos observăm că niciodată nu spune: „Lăsați-mă să vă spun despre ce Mi s-a întâmplat, pe cine am întâlnit sau ce cred Eu...” (W. Brosend, *Enough about me...*, p. 35), ci li se adresează

direct oamenilor: „Fericiți...” (*Matei 5*) sau „Dacă vrea cineva să vină după Mine...” (*Matei 10, 24*).

În cazul în care predicatorul începe să centreze cuvântarea pe propria-i persoană riscă să „transforme vestea cea bună într-un simplu sfat (mai bun sau mai rău)”, iar predica riscă, la rândul ei, să devină doar un moment educațional, sau o lecție moralizatoare. De aceea, el e invitat să-i cheme pe ascultători la o participare reală în timpul predicii, adresându-se direct lor.

- **Folosirea abuzivă a termenilor teologici cu înțeles profund.** În perioada contemporană, puțini credincioși practicanți și un număr nesemnificativ din cei care nu participă regulat la slujbe mai cunosc sensul profund al expresiei „mântuire obiectivă”, sau „mântuire subiectivă”, ori „transsubstanțiere”. Pentru cei mai mulți, aceste cuvinte au o semnificație pozitivă, însă înțelesul sacru al cuvintelor s-a diluat atât de mult încât riscă să devină cu totul străin (André Lendger, *Prêcher ou essayer de parler juste...*, p. 15).

În același pericol se află și cuvinte ca „milă”, „viață”, „credință” și chiar „Dumnezeu”. Prin întrebuintare excesivă în predici sau în dialogul parohial, expresii de genul „Dumnezeu vrea”, „Dumnezeu știe”, „Dumnezeu spune”, produc un efect de saturație în rândul ascultătorilor și o iminentă respingere. Pe de altă parte, folosirea excesivă duce la demonetizare și le diluează înțelesul sacru, dându-le un caracter neutru. Pericolul desacralizării termenilor teologici vine din două direcții: pe de o parte, ruptura care se adâncește între viața credincioșilor (trăirea cuvintelor teologice prin fapte concrete) și noțiunea respectivă, pe de altă parte, din excesul de utilizare și, implicit, din banalizarea sensului teologic.

- **Clișeele persuasive** de genul: „Cred că sunteți cu toții de acord...”, sau: „Vreau să fie clar un lucru” sau „Vreau să spun că...”, trebuie evitate cu grijă.

- **Jargonul**, adică utilizarea unor termeni tehnici, e specific aproape tuturor domeniilor de activitate și se caracterizează prin folosirea de prescurtări, cuvinte și expresii de specialitate, simboluri sau semne etc., care sunt înțelese doar de cei care fac parte din branșa respectivă. Dar, folosirea excesivă a jargonului teologic reprezintă un element de uniformizare a gândirii și implicit a exprimării. Bunăoară, autorii americani Andrew Leigh și Michael Maynard dezaprobă cu severitate folosirea jargonului în discursurile publice: „Jargonul ucide prezentarea” și poate fi perceput ca semn de agresivitate pentru publicul care nu-l cunoaște.

- **Pleonasmele** reprezintă o abatere de la corectitudinea gramaticală și rezultă din folosirea mai multor cuvinte decât este necesar. De obicei, e vorba de cuvinte cu valoare egală, care dublează sensul ideii. Câteva exemple: „moș bătrân”, „avansați înainte”, „a suprapune peste”, „mai superior”, „întră înăuntru”, „ieși afară”, „taci din gură”, „am văzut cu ochii mei”, „am auzit cu urechile mele”.

În predică, pentru păstrarea unei imagini în ochii ascultătorilor mai citiți, este bine ca astfel de dublări să fie evitate. Există însă și excepții: pleonasmele literare sau dogmatice, cum ar fi cuvintele „preasfânta” sau „preacurata”, adresate Maicii Domnului. Adjectivele „curat” și „sfânt” nu au nevoie de întărire a sensului lingvistic, totuși, din punct de vedere dogmatic, preasfințenia și preacurăția Maicii Domnului constituie o realitate care trebuie exprimată chiar și prin expresii aparent pleonastice.

De obicei, în spatele pleonasmului stă dorința unui vorbitor de a da mai multă forță gândirii și exprimării, rezultând însă doar un efect de redundanță.

- **Superlativele.** Folosirea lor în discursul public, implicit în predică, nu are efecte pozitive. Din contră, se recomandă evitarea lor, mai ales a cuvintelor care nu au o semnificație foarte clară, precum: „nemaipomenit”, „super”, „excepțional” etc. În literatura de specialitate, aceste adjective, care ajută la formarea superlativului, sunt numite „adjective leneșe”: *extraordinar, minunat, fabulos, formidabil, memorabil* etc. În general folosirea acestor

adjective, care nu au o utilitate precisă, nu au un conținut exact, nu descriu nimic, încearcă doar să mascheze lipsa de pregătire într-un anumit domeniu.

*

CONCLUZII. Studiarea stilului și practica analizei stilistice se impun tot mai mult în ultimii ani, ca procedee utile atât pentru filologi, în general, cât și pentru teologii preocupați de a cunoaște mai temeinic structura textelor literare și religioase, esența inovației scriitoricești în sfera compoziției, ori în sfera expresiei, de care se leagă direct, intim, ideile, orientările, țelurile unui autor. Analiza stilistică ne ajută să distingem mai precis originalitatea unui scriitor în raport cu alții și ne ferește de etichete generale, aproximative, care nu pot constata convingător acele diferențieri subtile, de calitate, dintre un limbaj individual și altul. Analiza stilistică îmbogățește cunoștințele de fonetică, lexic și gramatică, figuri de stil etc., contribuind, astfel, la mai buna precizare a originalității unei opere literare și, în speță, a unei cuvântări bisericești.

Așadar, valorificarea figurilor de stil este extrem de binevenită în discursul bisericesc. Ele au fost utilizate, mai întâi, de autorii inspirați ai Scripturii și se regăsesc din abundență în predicile Sfinților Părinți. Specialiștii în elocință au dat nume fiecărei figuri, însă nu este atât de important să cunoaștem denumirile în sine, cât să știm cum să le uzităm efectiv. Dacă predica este lipsită de aceste ornamente literare, ea nu are farmecul încântător și atractiv pentru ascultători, iar dacă este aglomerată cu prea multe îi obosește și nu le mai suscită interesul pentru frumusețea lor, sau ajung să urmărească numai figurile stilistice, neglijând fondul cuvântării. Practic, figurile de stil trebuie folosite numai acolo unde termenii obișnuiți nu pot reda cu fidelitate ideea pe care dorim să o exprimăm. Bunăoară, niciodată cuvintele obișnuite nu vor putea înlocui o hiperbolă. Pentru a arăta ceva extraordinar, de nedescris, amplificarea pe care o vom face cu ajutorul acestei figuri de stil va pune mai bine în valoare ideea pe care dorim să o subliniem, iar efectul va fi altul. Dacă spunem, de exemplu, că Apostolul Petru a vărsat o mare de lacrimi după ce s-a lepădat de Iisus, „mare de lacrimi” poate ilustra mult mai bine regretul de care a fost cuprins Petru, decât dacă am spune, sec, „multe lacrimi”.

În esență, figura de stil trebuie să fie în serviciul ideii pe care o subliniază, proporțională cu aceasta și să nu fie folosită în mod artificial, întrucât figurile rău întrebuințate pot fi o piedică în calea receptării mesajului. Cea mai clară metaforă exprimă numai în mod indirect ceea ce vrem să transmitem. Figurile stilistice au rolul de a sensibiliza, de a trezi atenția. Sunt adevăruri pe care le-am rostit în biserică de zeci de ori și ele nu i-au mișcat pe ascultători. Când ascultătorul este sensibilizat, când i-am stârnit interesul și curiozitatea, el este pregătit să asculte și apoi să pună în practică cele auzite. Funcția faptică pe care o au unele figuri nu poate fi neglijată. Atunci când vorbitorul citește în ochii ascultătorilor o mică neatenție, o mică indiferență, întrebarea retorică, bunăoară, va fi mijlocul ideal de re-înnodare a contactului cu ascultătorii, fiind invitați să se implice în mod direct în mesajul care este transmis și, astfel, nu mai pot rămâne pasivi.

Argumentul singur poate să rămână în sfera rațională, pe când figura literară face trecerea de la partea rațională spre sentiment și voință. Figurile stilistice, așadar, nu servesc numai pentru a înfrumuseța discursul, ci stau în serviciul argumentării, având și un rol persuasiv. Găsirea figurilor de stil potrivite pentru fiecare situație depinde în mare măsură de arta și dibăcia predicatorului, figura retorică având un rol capital în comunicarea orală. De aceea, cuvântătorul bisericesc să-și îndrepte atenția în primul rând asupra materiei care constituie subiectul predicii și numai în rândul al doilea să se preocupe de figurile stilistice. El nu trebuie să apară în predică numai ca un căutător de figuri de stil, neglijând buna închegare a ideilor. Preotul predicator trebuie să caute figuri stilistice în primul rând în Sfânta Scriptură,

figuri care, din punct de vedere al frumuseții retorice, sunt potrivite pentru orice fel de cuvântare. În felul acesta, figurile de stil apar ca ornamente organice și naturale, iar nu ca elemente artificiale, mult-căutate de predicator. Folosirea înțeleaptă a ornamentelor literare în predică este condiționată, ca și în alte activități, de două elemente: pregătirea teoretică, profesională, a preotului și entuziasmul său personal cu care iese la predică, deoarece „din prisosul inimii grăiește gura”(Matei 12, 34).

Între elocvența bisericească și cea profană există o certă afinitate naturală ca formă, dar, față de oratoria profană, predica se raportează altfel: *referitor la trecut* – prin originea ei dumnezeiască; *referitor la viitor* – prin scopul ei absolut și etern (*mântuirea credincioșilor*); *referitor la prezent* – prin conținutul său revelat, în ea aflându-se cuvântul lui Dumnezeu, făcându-se crainicul apostolic și evanghelic, totodată, continuatoarea lui, prin explicarea și aplicarea lui corectă la viața actuală a Bisericii. Predica ține seamă de calitățile retorice, însă le folosește exclusiv în misiunea ei de vestire a Împărăției lui Dumnezeu. Elocința profană se distinge prin forma ei prelucrată și cizelată, în timp ce predica se distinge prin conținutul său revelat și decisiv, vital atât aici, cât și în veșnicie. Asta nu înseamnă că predicatorii actuali nu trebuie să țină seama de beneficiile pe care le aduce un stil îngrijit, prin utilizarea figurilor stilistice de cuvinte și a celor retorice, cu dreaptă proporționalitate. Cu deosebire, însă, stilul bisericesc, trebuie să păstreze mireasma dulce a cuvintelor liturgice tradiționale, transmise cu sfințenie de înaintași. Iar grija aceasta trebuie să aparțină în primul rând preotului predicator. Arhimandritul Iuliu Scriban, o vreme profesor la Facultatea noastră (1941-43), a publicat în 1938 un studiu-testament pentru toți slujitorii români ai Altarelor, intitulat „Datoria preotului către limba bisericească” (Sibiu, Edit. “Revistei Teologice”, 31 p.), în care spune la un moment dat: “Preotul este om cu carte. Pe el îl putem face să înțeleagă mai bine darul frumos pe care Biserica îl are în limba cu care ea a lucrat până acum în sânul neamului. De aceea este o întrebare foarte sănătoasă și la locul ei a sta de vorbă azi despre limba Bisericii. Preotul, având a apăra neamul de multe furișări străine în sânul lui, trebuie să-și dea seama de unele ca acestea și să privească drept sarcină a lui și pe cea privitoare la “limba vechilor cazanii”... Făcând așa, preotul va fi un luptător fără sabie și pușcă, dar apărător deplin și adevărat al acestei duioase moșteniri a trecutului, care este limba noastră de la Traian până azi” (*Ibid.*, p 14, 29).

În *sfârșit*, cuvântul zidește atunci când se îmbină armonios conținutul mântuitor al mesajului, acuratețea limbii, o formă adecvată de prezentare și urmărirea unui scop binecuvântat al vorbirii.

Subiecte pentru seminarizare:

1. *Analizarea figurilor stilistice de cuvinte și a figurilor stilistice retorice pe texte de predici din cele patru genuri omiletice (omilia, predica tematică, panegiricul și pareneza).*

Bibliografie:

DICȚIONARE:

- Dicționarul Explicativ al Limbii Române (DEX)*, Univers Enciclopedic, București, 1988;
Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române (DOOM), Enciclopedic, București, 2005;
 Breban, Vasile, *Dicționarul limbii române contemporane*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1980;
 Fierăscu, C. și Ghiță Gh., *Mic dicționar îndrumător în terminologia literară*, Edit. Ion Creangă, București, 1979;
 Gaffiot, Felix, *Dictionnaire Latin-Français*, Hachette, Paris, 1934;
 Lampe G. W. H., *A patristic greek lexicon*, Clarendon Press, Oxford, 1961;

CĂRȚI, STUDII, ARTICOLE:

- Andrău, Ioan, *Elemente de teorie literară pentru elevi*, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1986;
 Aristotel, *Retorica*, trad. Maria-Cristina Andrieș, Edit. IRI, București, 2004;

- Bărboi**, Constanța, *Limba și literatura română pentru examenele de bacalaureat și admitere în facultăți*, Edit. Recif, București, 1996;
- Brosend**, William, *Enough about me*, în „Christian Century” nr. 4, 23 febr. 2010, vol. 127;
- Cristescu**, Grigore, *Predică și predicator în vremea noastră*, în „Studii Teologice”, anul II (1950), nr. 3–6, pp. 137-157;
- Dura**, Nicolae, *Propovăduirea Cuvântului și Sfintele Taine (teză de doctorat)*, Edit. IBMBOR, București, 1998;
- Duțu**, Constantin, *Întâlnirea predicii creștine cu retorica greco-romană*, în „Studii Teologice”, anul XLIII (1991), nr. 2, pp. 102-162;
- Idem**, *Panegiricul ca formă a predicii în trecut și astăzi. Actualitatea lui pastorală*, Teză de doctorat, în „Ortodoxia”, Anul XLIV (1992), nr. 1-2, pp.97-187; nr. 3-4, pp. 97-182 și „Ortodoxia”, An XLV (1993), nr.1- 2, pp.103-276;
- Gojgar**, Mihai, *Stilul literar religios*, Teza de drd. în Omiletică (îndrum. V. Gordon), ms. comp., București, 2011;
- Gordon**, Vasile, *Factori ai reușitei predicii*, în „Studii Teologice”, anul L (1998), nr. 3 – 4, pp. 86-103;
- Ioan**, Dumitru / **Molan**, Vasile, *Literatura română pentru bacalaureat și admitere în facultăți*, Edit. Teora, București, 1999;
- Hrisostom**, Sf. Ioan, *Despre preoție*, Cartea a IV-a, Cap. VI, trad. de Pr. Prof. D. Fecioru, Edit. IBMBOR, București, 2007;
- Hristea**, Theodor, *Sinteze de limba română*, Edit. Didactică și Pedagogică, București, 1972;
- Idem**, *Structuri pleonastice în presa actuală românească*, în vol. *Stil și limbaj în mass-media din România*, coord. Ilie Rad, Edit. Polirom, Iași, 2007;
- Lendger**, André, *Prêcher ou essayer de parler juste*, Edit. Cerf, Paris, 2002;
- Petrescu**, Nicolae, *Omiletica. Manual pentru seminariile teologice*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R., București, 1977;
- Petty**, Richard / **Cacioppo**, John T., **Heesacker**, Martin, *Effects of rhetorical questions on persuasion. A cognitive response analysis*, în „Journal of Personality and Social Psychology”, nr. 3, vol. 40, 1981;
- Pușcariu**, Sextil, *Limba română. Rostirea*, vol. II, Edit. Academiei Române, București, 1994;
- Scriban**, Iuliu, *Datoria preotului către limba bisericească*, Sibiu, 1938;
- Toader**, Ioan, *Retorica amvonului*, Edit. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2002;
- Vines**, Jerry / **Shaddix**, *Power in the pulpit. How to prepare and deliver expository sermons*, Edit. Moody, Chicago, 1999.

XI. ROSTIREA ȘI RECEPTAREA PREDICII⁶³.

1. *Strategii care vizează acțiunea în predică: vorbire liberă sau citire?* 2. *Memorizare verbală și reală;* 3. *Comunicare verbală și non-verbală;* 4. *Receptarea predicii: raportul emițător-receptor;* 5. *Feedback-ul și valorificarea lui;* 6. *Rezistența la persuasiune;* 7. *Atitudinea predicatorului după rostirea predicii.*

XI. 1. STRATEGII CARE VIZEAZĂ ACȚIUNEA ÎN PREDICĂ.

XI.1.1. Vorbim liber sau citim predica? Întrebarea poate suna „retoric”, însă realitățile zilelor noastre ne obligă la reflecție, atitudine și răspuns concret. Sună „retoric”, în sensul că tratatele omiletice, fără excepție, recomandă rostirea liberă a predicii, iar sondajele printre credincioși/ascultători ne indică aceeași opțiune. Pe de altă parte, întâlnim în biserici și cealaltă metodă, a citirii predicii, nu doar la începători, ci și la unii dintre predicatorii cu o anumită vechime în slujirea amvonului. Din capul locului, ne asociem celor care pledează pentru o rostire liberă, considerând că reușita unei predici depinde substanțial de această metodă, din câteva motive practice și pedagogice, care nu pot fi ignorate:

- Rostirea liberă urmează metoda utilizată de Mântuitorul Iisus Hristos, de Sfinții Apostoli, de Sfinții Părinți și de toți marii predicatori, până în zilele noastre. Urmează, de fapt, îndemnul expres al unor predicatori consacrați, din trecut și de astăzi. Reproducem aici, de pildă, sfatul uneia dintre cele mai autorizate voci din câmpul omiletic românesc: „Vorbirea liberă nu poate întotdeauna urma canoanele retoricii, atât sub raportul succesiunii ideilor, cât și sub raportul modului lor de prezentare. Dar e mai lucrătoare o predică liberă, decât una citită!” (IPS Antonie Plămădeală, *Preotul în Biserică, în lume, acasă...*, p. 183);
- A predica înseamnă „a comunica”. Predica nu este monolog, ci dialog (tainic, virtual) cu credincioșii. E de la sine înțeles că este preferabilă o comunicare directă, în cursul căreia predicatorul să-și privească interlocutorii, nu să interpună o foaie sau o carte între el și ei;
- Însuși termenul consacrat ne indică vorbirea/rostirea: „predică”, vine din latinescul „praedico” – „vorbire în prezența/în fața altora (*prae* = *în fața, înaintea* + verbul *dico, -ere* = *a zice, a spune, a vorbi*);
- Rostirea liberă dă posibilitate predicatorului să observe reacțiile ascultătorilor și, în funcție de ele, să-și adapteze ideile, tonul, intensitatea vocii etc. În cazul citirii, predicatorul este nevoit să-și lipească ochii de text, diminuând comunicarea până la transformarea ei în monolog. Consecința imediată este plictiseala ascultătorilor, mâhnirea și chiar revolta lor interioară, iar pe termen lung pierderea încrederii în predicator;
- Vorbirea liberă este simțitor mai vie, mai caldă, mai comunicativă, mai spontană. Trezește și întreține interesul ascultătorilor față de ceea ce li se propovăduiește, pentru că are un caracter personal. Ei văd efortul rostirii libere ca pe un act de prețuire și respect din partea predicatorului, dar observă, totodată, respectul și efortul față de actul omiletic în sine. În schimb, cuvintele citite devin, inevitabil, reci, monotone, expresii fără viață, cenușii, impersonale;
- În predica rostită liber, chiar cu inerentele sincope și imperfecțiuni, cuvântătorul are o mai largă libertate de mișcare: poate, instantaneu, schimba ori adăuga ceva, poate recurge la o idee sau formulă „surpriză”, izvorâtă dintr-o fulgerătoare inspirație de moment etc.

⁶³ Două prelegeri (patru ore de curs). Capitol elaborat de Pr. Vasile Gordon.

XI.1.2. Memorizare verbală și reală. Improvizația. Rostirea liberă a predicii presupune, implicit, o bună stăpânire a textului, redactat anterior conform planului specific fiecărui gen omiletic. Este momentul să ne întrebăm, așadar: care este modalitatea optimă de stăpânire a conținutului predicii? Tratatul omiletic consemnează, în general, două opinii: memorizare mot-à-mot, numită **verbală** și memorizarea ideilor/cuvintelor cheie, practic, reținerea firului principal, numită **memorizare reală**. Prima este recomandată începătorilor, deși comportă câteva riscuri, deloc neglijabile. Din experiența noastră cu elevii seminariști și cu studenții teologi, pe care i-am pregătit să predice la Paraclisul Seminarului/al Facultății, notăm că majoritatea au preferat să memoreze integral textul redactat, dar cei mai mulți dintre ei au utilizat în timpul rostirii o schiță cu planul și cuvintele ori expresiile „cheie”.

a. Avantajele memorizării verbale:

- Elimină (*ori cel puțin diminuează*) teama de a nu stăpâni bine predica și, în final, de a eșua;
- Prin memorizare, predicatorul începător are șansa agonisirii unui capital însemnat de cuvinte, expresii, idei etc., care se întipăresc în minte și pot fi utilizate, după caz, și în viitor;
- Memorizarea integrală sporește încrederea în sine, la fel cum învățatul pentru examene presupune reținerea întocmai a unor adevăruri/idei forță, care nu înseamnă neapărat „toceală”, ci fidelitate față de anumite formulări paradigmatiche. Și cel care învață bine pentru un examen, și cel care se pregătește conștiincios pentru o predică pleacă din start cu siguranța și încrederea pe care n-o pot avea cei superficiali;
- Notăm aici și remarca interesantă a lui Fred Craddock, un bun teoretician al predicii: *Învățarea predicii se aseamănă cu învățarea unui cântec: când îți amintești melodia cuvintele vin de la sine, pentru că formează un corp unitar, dar să regăsești un singur vers fără melodie este aproape imposibil. În cele din urmă, secretul memorării unei predici este cunoașterea ritmului și a melodiei* (*Prêcher...*, p. 222).

b. Dezavantajele (riscurile) memorizării verbale, spuneam mai sus, nu sunt deloc neglijabile:

- Memorizarea integrală a predicii pentru a o rosti mot-à-mot nu-l scutește de emoții pe predicator. Dimpotrivă, face loc, inevitabil, temerii că va sări vreun pasaj important, ori se va bloca pur și simplu, la un moment dat;
- Rostirea mecanică a predicii, ca pe o poezie, fără nici un alt efort suplimentar, nu trece neobservată de ascultători. Iar o eventuală poticnire, de asemenea. Mai mult: în cazul predicatorilor începători, poticnirea duce automat la panică, spre neliniștea și dezamăgirea ascultătorilor;
- Dacă memorizarea verbală este admisibilă, totuși, începătorilor, contându-se pe o bună memorie la tinerețe, este total contraindicată predicatorilor mai vârstnici, deoarece spre bătrânețe puterea memoriei scade și momentele de „suspans”, cu frecvență sporită, pot deveni de-a dreptul jenante, ori penibile.

c. Memorizarea „reală” presupune reținerea succesiunii ideilor principale, inclusiv a unor cuvinte și expresii „cheie”, pentru fiecare parte a predicii, de la început până la final. Evident, ideile nu vor fi redactate neapărat cu aceleași cuvinte cu care au fost formulate în scris, iar pentru cuvintele și expresiile „cheie” se poate recurge deseori la sinonime. E adevărat că memorizarea reală are eficiență la amvon mai ales în cazul predicatorilor care au acumulat o experiență minimală (2-5 ani). Iată câteva dintre **avantajele memorizării reale**:

- Oferă predicatorului mai multă libertate, decât în cazul memorizării și rostirii mecanice. *Predica este un act de creație, nu de compilație*. În timpul rostirii, odată

cu prezentarea adevărilor fundamentale din Sfânta Scriptură și din învățăturile Sfinților Părinți, predicatorul poate aduce și anumite mărturii personale, din experiența sa pastorală, poate evoca fapte și întâmplări cotidiene din viața cetății și a enoriașilor etc. Evident, cu măsură și tact. Î.P.S. Bartolomeu Anania, recunoscut unanim ca un predicator model, face chiar o confesiune în acest sens: „Jumătate din ce vă vorbesc construiesc acasă printr-o meditație de unul singur, într-un plan, iar jumătate se construiește aici, în acest amvon, pentru că obișnuiesc să mă uit în ochii ascultătorilor și jumătate din ceea ce vorbesc crește din ochii lor...” (*Meditație la prima săptămână din Postul Mare...*, Apud V. Nemeș, „Aspecte din activitatea omiletică a Arhiepiscopului Bartolomeu Anania”, la Ștefan Iloaie, Radu Preda, *Logos. Arhiepiscopului Bartolomeu al Clujului la împlinirea vârstei de 80 de ani*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2001, p. 149);

- Ferit de neajunsul recitării mecanice, predicatorul este mai puțin expus riscului de a se încurca. Stăpân pe șirul ideilor și al legăturii logice dintre ele, va găsi întotdeauna cuvintele potrivite pentru o rostire frumoasă și persuasivă.

d. Dezavantajele memorizării reale nu au dimensiunile celei verbale, dar nu trebuie trecute cu vederea:

- Predica, în ansamblul ei, poate părea mai puțin sistematică, deoarece intră în ecuație improvizațiile de moment;
- Stilul predicii memorizate „real” poate fi mai puțin ales, întrucât predicatorul apelează la cuvintele și expresiile care-i vin în minte, neavând timpul necesar pentru o selecție pe criterii literare;
- Neavând bine întipărită cronologia reperelor principale, poate sări peste unele de importanță majoră în iconomia de ansamblu a predicii. În asemenea cazuri, după ce a încheiat, predicatorul poate trăi clipe de regret profund...

e. Sugestii pentru o memorizare eficientă și o rostire persuasivă. Comparând avantajele și riscurile celor două tipuri de memorizare, socotim utile câteva sugestii practice:

- Pentru predicatorul începător se recomandă redactarea completă a predicii și încercarea de a o memoriza integral. Textul predicii nu trebuie să fie prea lung, ca să poată fi ușor asimilat (cât să se încadreze în aprox. 12-15 min.). Va extrage, apoi, o schiță de o singură pagină, pe care va nota cuvinte „cheie”, expresii și date, în ordine cronologică, eventual folosindu-se de numerotare, majuscule, sublinieri, culori etc. Totul pe o singură pagină, pe care o va duce într-o carte (copertă) până la amvon, iar apoi o va așeza pe tetrapod (pupitru) în așa fel încât s-o poată vizualiza tot timpul;
- Memorizarea trebuie să înceapă din timp, nu lăsată pe ultimul moment. Psihologic vorbind, orice amânare atrage automat teama de a nu mai avea timp „suficient”. Teama conduce, apoi, la panică, iar panica la blocaj!
- La început, memorizarea se va face după textul integral, iar exercițiile finale după schița de o pagină;
- Rostirea din timpul exercițiilor de memorizare e bine să fie făcută cu intensitatea obișnuită a vocii și chiar însoțită de gesturi, ca și cum s-ar afla în fața credincioșilor;
- Exersările pot fi și înregistrate cu un reportofon. Ascultând, apoi, înregistrarea, predicatorul, ca un cântăreț de operă ori un actor de teatru, își poate corecta eventualele greșeli de dicție, poate schimba accentul în frază, poate ridica ori scădea înălțimea tonului etc.;

- Pentru predicatorii cu o anumită vechime e suficientă redactarea directă a schiței/planului, tot pe o singură foaie, pe care e bine s-o aibă în față, chiar dacă nu se vor folosi deloc de ea;
- Predicatorii cu experiență notabilă știu, desigur, ce cale să aleagă de fiecare dată, dar fixarea unei teme, a unei strategii minimale și a unui plan general reprezintă măsuri obligatorii. Iată ce mărturisește IPS Antonie în această privință: „Predicatorul trebuie să treacă prin fazele de meditație asupra temei. Fiecare predică trebuie să fie gândită, înainte de a fi rostită. Jaloanele ei trebuie fixate în minte în timpul pregătirii. Ce puțin din ajun. Nu se poate predica la întâmplare, pe idei care vin în timpul vorbirii. Mai vin și din acestea, dar scheletul predicii trebuie fixat din vreme în minte. Odată avute jaloanele, e ușor să și improvizezi pe loc, în funcție de percepția pe care o ai privind-ți ascultătorii...” (*Preotul în Biserica...*, p. 183);
- Minutele dinaintea urcării în amvon sunt determinante pentru un început bun și, apoi, pentru un parcurs reușit. Respirația adâncă, apoi câteva clipe de reculegere, relaxare, rugăciune și o ultimă vizualizare atentă a schiței sunt măsuri deosebit de benefice. E recomandabil să fixăm mai ales începutul: primele cuvinte, practic, primul reper al schiței;
- Este util să știm cum procedăm în cazul în care, în timpul predicii, pierdem șirul expunerii și nu ne amintim un cuvânt „cheie”, ori ideea următoare. Întâi de toate, ne păstrăm calmul. Bine s-a spus că a păstra calmul în vreme de primejdie înseamnă a câștiga jumătate din victorie. Depășirea unui astfel de moment nu are o rețetă universal valabilă. Pentru începători, schița de pe tetrapod (pupitru) este salvatoare: în câteva clipe poți vizualiza cuvântul ori fraza cu pricina. Cei care nu vor să apeleze la schiță vor trece pur și simplu peste ceea ce nu-și amintesc și vor continua cu informația următoare. Ceea ce am uitat pe moment, ne poate reveni uneori în minte ulterior și, cu același calm, vom rosti apoi în mod firesc. Astfel de blocaje sau lapsusuri pot fi depășite adesea și prin scurte improvizații de moment.

f. Improvizația. A predica fără o pregătire prealabilă, adică *a improviza*, este total contraindicat începătorului. Chiar dacă este rugat insistent să vorbească, e preferabil să-și atragă reproșuri pentru refuz, decât să-și agonisească rușine pentru o rostire bâlbâită. Alta e situația în cazul unui predicator cu vechime, desigur. Însă, „quod licet Jovi, non licet bovi”. Un violonist experimentat își poate permite să improvizeze din când în când, dar „improvizația” lui vine după ani îndelungați de efort, în care nu și-a îngăduit decât accidental să se abată de la partituri și note, pe care le-a reprodus de mii de ori, cu acuratețe, în cele mai mici detalii. Predicatorii avansați, după ani de propovăduire, acumulare de capital omiletic (expresii, idei, citate, abilități stilistice) pot accepta să urce în amvon și fără să fi trecut prin etapele de pregătire obișnuită din ajun, dar nu în orice condiții. Pe bună dreptate, de aceea, improvizația a fost categorisită în două: *nepregătită* și *pregătită*. Prima, fără nici o clipă de meditație ori strategie minimală, total contraindicată, pentru că duce la o expunere fără linie, fără precizie, cu fraze și termeni care șchioapătă, cu „porumbei” neaveniți care pot ieși din gură etc. Mai mult, vorbitorul, vrând cu orice preț s-o scoată la capăt, poate cădea în repetiții obositoare și lungire excesivă, adesea disperată. Rezultatul va fi dezastruos!

În schimb, *improvizația pregătită* presupune măcar câteva minute (ori clipe) de reculegere, fixarea unei linii principale, cu aplicație, exemplu ilustrativ, încheiere concretă. Mai presus de toate, să fie atent (și hotărât) să nu vorbească decât strictul necesar. Un cunoscut proverb, deși simplu, poate fi de mare ajutor: *vorbești mult, greșești mult; vorbești puțin, greșești puțin*.

XI.3. Comunicare verbală și non-verbală.

a. Comunicarea și funcțiile ei. Înainte de a prezenta relația verbal-nonverbal și importanța acestor noțiuni pentru predică, amintim aici, pe scurt, că termenul „**comunicare**”, potrivit prof. Mihai Dinu, semnifică „punere în comun a unor lucruri de indiferent ce natură” (*Comunicarea...*, p. 24-25; vezi amănunte în cap. „Predica, predicatorul și ascultătorii”, la paragraful „Comunicarea cu ascultătorii”). Amintim, de asemenea, opinia filosofului Constantin Noica: *comunicare* și *cuminecare* (*împărtășire euharistică*) sunt termeni înrudiți, chiar dacă diferă semantic (*Cuvânt împreună...*, p. 189). Prin predică se face o *cuminecare prin cuvânt*, după cum prin Sfintele Taine, are loc o împărtășire euharistică, iar o bună comunicare cu ascultătorii înseamnă o *împărtășire/cuminecare* de ambele părți: credincioșii din cuvintele predicatorului, predicatorul din rostirile tainice și semnalele credincioșilor.

Tehnic vorbind, **comunicarea verbală** reprezintă transferul de informații prin intermediul limbajului oral, între un **emițător** și **receptor/receptori**. În sens omiletic: transmiterea (propovăduirea) învățăturii prin cuvântul rostit la amvon. Iar **comunicarea non-verbală** reprezintă un ansamblu de mesaje, care nu sunt exprimate prin cuvinte, dar care însoțesc și completează mesajele comunicării verbale.

Funcțiile comunicării (prezentare selectivă). Studiile moderne ale științelor comunicării pot fi de mare utilitate pentru omiletica practică. De aceea, menționăm aici câteva repere, mai ales cu scopul de a face trimitere la studiile de specialitate, întrucât limitele firești ale prelegerii noastre nu îngăduie detalieri. Bunăoară, lingvistul rus Roman Jakobson (1896-1982) s-a remarcat prin acuratețea și pragmatismul analizelor funcțiilor limbajului, din care selectăm⁶⁴:

- *Funcția emotivă sau expresivă*, cu ajutorul căreia personalitatea oratorului își pune amprenta asupra comunicării prin conținut, particularități stilistice și abilități para-verbale;
- *Funcția conativă* (lat. *conor*, -ari, -atus sum = *a se strădui, a încerca insistent să facă ceva*), *persuasivă sau retorică* vizează influențarea stării psihice și emoționale a celor ce ascultă, dar și obținerea unui răspuns, adoptarea unui comportament în concordanță cu scopul propus al predicii;
- *Funcția poetică*, instrumentată prin anumite construcții stilistice din arsenalul poetic. Utilizate cu măsură și realism, anumite construcții (formulări) poetice pot da predicii un plus de vioiciune, expresivitate și frumusețe;
- *Funcția fatică* (lat. *fateor*, -eri, *fassus sum* – *a mărturisi, a recunoaște, a admite*) sau *relațională*, funcție care confirmă sau recunoaște viabilitatea contactului comunicativ. Cu ajutorul acestei funcții, predicatorul poate verifica atenția ascultătorilor, în special prin întrebări retorice: *nu-i așa? observați?, nu credeți?, înțelegeți?* etc. Altfel spus, această funcție evidențiază importanța implicării auditoriului în actul și atmosfera discursului;
- *Funcția metalingvistică* are ca obiect limbajul însuși. Practic, o reflecție asupra limbajului *cu ajutorul limbajului*. Predicatorul recurge la metacomunicare verbală în situația în care sesizează o asimetrie în receptarea mesajului său. Astfel, prin intermediul feedback-ului operează ajustarea care se impune în legătură cu secvența discursivă în cauză: scurte pasaje explicative, glosări, definiții, sinonimii, parafraze, comentarii, explorări semantice, etimologii, reformulări, autorectificări, autoevaluări etc.

⁶⁴Amănunte la Marius Daniel Ciobotă, *Discursul omiletic din perspectiva științelor comunicării*, teză de doctorat, elaborată sub coordonarea prof. Mihai Dinu și pr. prof. Vasile Gordon (cotutelă), Editura Universitară, București, 2012, pp. 185-192.

b. Comunicarea non-verbală include ansamblul de elemente care însoțesc și susțin comunicarea verbală: *vocalica, gestica, mimica, ținuta vestimentară*. Toate intră în sfera aceluși „**actio**”, foarte prețuit în retorica greco-romană. De aceea, în tratatele omiletice clasice, elementele incluse în sfera comunicării non-verbale sunt descrise la capitolul „acțiunea în predică”. De la retori celebri, ca Demostene, Cicero și Quintilian, până la specialiști renumiți în Omiletică, ca R. P. Rambaud, Fred Craddock, Dumitru Belu, Grigore Cristescu, Nicolae Petrescu etc., întâlnim unanimitate în ceea ce privește convingerea că o „acțiune” adecvată poate spori efectul predicii, pe când neglijarea ei poate scădea drastic puterea de convingere, uneori în pofida unui conținut de substanță. Părintele Belu, citându-l pe Demostene, la întrebarea „care sunt primele trei condiții pentru un discurs reușit?”, răspunde: *1. Acțiunea; 2. Acțiunea; 3. Acțiunea...* (Curs..., p. 603). Cicero, la rândul său, consemnează: „Oratorul face discursul clar, strălucitor și plăcut, nu prin cuvinte, ci prin varietatea vocii, prin mișcarea corpului și prin privire, întrucât au foarte mare putere, dacă sunt în armonie cu felul discursului...” (Arta oratoriei..., p. 43). Astfel, cu toate că în sfera oratoriei bisericești accentul cade prioritar pe conținut, nu trebuie neglijat nici suportul stilistic, nici cel non-verbal, care dau predicii frumusețe și putere de convingere. Iar frumusețea, notează părintele Belu, *nu e ceva extrinsec învățăturii revelate, ci constitutiv. Dumnezeu nu e numai sfințenie, ci și frumusețe. Chip al Lui, omul e și el părtaș ființial la frumusețe... Una este să i se predice într-o formă epurată de attributele frumuseții, alta să i se înfățișeze în expuneri pline de strălucire, ritm și armonie. Decojită de frumusețe, învățătura poate impresiona numai o parte a ființei ascultătorilor; învăluită în frumusețe, ea poate fi receptată cu mai multă putere, poate fi mult mai rodnică* (Curs..., p. 604).

Dar, pentru ca frumusețea să se materializeze, cuvântul de ordine trebuie să fie **NATURALEȚEA**. În toate: în voce, în gesturi, îmbrăcăminte etc. Dar și simțul măsurii, pentru că, așa cum minunat spune Sf. Isac Sirul, *măsura face orice lucru frumos*.

1. Vocalica sau *paralimbajul* reprezintă cea mai importantă parte a comunicării nonverbale, având în preocupare calitățile vocii și modalitățile de întrebuințare: *tonul, volumul, timbrul, dicția/ritmul, pauze în vorbire*, dar și elemente extralingvistice, ca *tușitul, râsul, dregerea vocii*.

- **Tonul** înseamnă „felul în care urcă sau coboară glasul în timpul vorbirii”, iar *tonalitatea (intonația)* este „înălțimea caracteristică a unei vocale în scara normală a tonurilor” (DEX). Dacă în arta muzicală „tonul face muzica”, cum bine s-a spus, în arta oratorică tonalitatea adecvată poate favoriza o receptivitate sporită a predicii. Astfel, tonul cald, dulce și prietenos dezvăluie bunătate și dragoste din partea predicatorului. Unul rece, sec, distant, dezvăluie reversul. Însă, intonația eficientă trebuie să fie variată. Cercetătorii în comunicarea orală sunt de părere că, cel puțin din trei în trei minute, tonul cuvântării trebuie schimbat, pentru a împiedica neatenția ascultătorului. Același ton pe întreg parcursul predicii va duce la monotonie, în consecință, la plictiseală. Trebuie evitate categoric, de asemenea, tonalitățile prea joase și rare, ori prea înalte și grăbite. Nu întâmplător se vorbește despre o armonioasă „melodie a vorbirii”, sau o „melodică a vocii”, în același sens al unei variații de ton. Asta nu înseamnă, însă, că trebuie să cădem în melodizare excesivă, sau să adoptăm un stil „cântat” al predicii, cum din păcate auzim pe alocuri. Predica nu se cântă, ci se rostește. Nu tonuri afectate, tânguioase, ci firești, sobre și discrete. Sondajele de tip „feed-back” au condus, totuși la câțiva indicatori sugestivi: o voce potrivit de joasă și rară exprimă încredere și implicare afectivă, calm și demnitate; o voce prea înaltă, cu accente de stridență, indică nemulțumire, teamă, nervozitate, provocatoare de conflict; o voce tunătoare denotă severitate, iar o voce tăioasă indică emfaza, disprețul și răceala în plan afectiv. Toate acestea ne arată că tonul și tonalitatea individualizează predicatorul și-l categorisesc automat în agreabil ori dezagreabil.

- *Volumul*, în sens vocalic, înseamnă *forța, intensitatea, amplexarea sunetelor emise de o voce*. În predică, intensitatea vocii trebuie adaptată la acustica bisericii, dar și la distanța dintre amvon și cel mai depărtat ascultător. Desigur, volumul va fluctua în funcție de ceea ce predicatorul, în mod conștient, dorește să evidențieze, dar această fluctuație, sau emisie vocală, vine oarecum spontan, ca rezultat al ideilor și simțămintelor diferite pe care și-a propus să le transmită. Însă, nu este admis, sub nici o formă, ca preotul „să strige” (să țipe) în timpul predicii. Mai degrabă este recomandată metoda „conversației amplificate”, după cum opinează Bryan Chapell. Adică, se pornește de la vocea normală dintr-o conversație obișnuită, apoi predicatorul intensifică treptat volumul, dar își păstrează tot timpul naturalitatea și intonația firească (*Predicarea cristocentrică...*, p. 360). În unele momente vorbim mai tare, în altele mai încet, uneori recurgând și la câte un cuvânt șoptit, dar fiind atenți tot timpul să fim auziți de toată lumea. Să luăm aminte că vorbitul mai tare nu înseamnă nicidecum să țipăm⁶⁵!

- *Timbrul* vocii înseamnă acea calitate specifică a unui sunet care permite ca el să fie distins de alt sunet. Timbrul plăcut este perceptibil mai ales în cazul cântării (o voce „timbrată” are o anumită undulație la finalul frazei muzicale), dar prezența lui se resimte și în timpul vorbirii. El este un dat, ca și urechea muzicală. Slujitorul cu voce timbrată are un avantaj în timpul cântării, însă o anumită undulație, fie și mai puțin artistică, o poate cultiva și cel care nu-o moștenește nativ. Iar consecințele pozitive se vor răsfrânge și la amvon. Să nu uităm: *poeta nascitur, orator fit!*

- *Dicția și ritmul*. Dicția (numită și „cadență”) reprezintă ansamblul de reguli și tehnici de pronunțare clară a cuvintelor, iar ritmul înseamnă viteza (*debitul*) în care ele se pronunță. Dicția și ritmul sunt total interdependente: o dicție limpede și plăcută nu se poate obține decât cu un ritm moderat, firesc. Dacă debitul cuvintelor este prea rar, se obține un discurs dezlânat; dacă este prea iute, se ajunge la încălecare a cuvintelor, la „înghițirea” unora etc., îngreunând enorm înțelesul, sau chiar denaturându-l. Dale Carnegie propune un exercițiu interesant: „Încercați să pronunțați treizeci de milioane de dolari. Vorbiți repede, fără a-i da importanță, ca să pară o sumă mai mică. Rostiți apoi treizeci de mii de dolari lent, afectat, ca și cum ați fi extrem de impresionați de sumă. Nu e așa că cele treizeci de mii par mai multe decât cele treizeci de milioane?” (*Cum să vorbim în public...*, p. 96). În concluzie, dicția trebuie să fie: *naturală*, potrivit cu firea și temperamentul fiecăruia, nu forțată, nici afectată, nici căutând să imite pe cineva anume; *corectă*, conformă cu regulile ortoepice ale gramaticii; *variata*, adaptându-se permanent la conținut și la simțămintele pe care vrem să le exprimăm; *armonioasă*, echilibrată, adică nici prea rară (duce la plictisirea și pierderea receptivității ascultătorilor), nici prea grăbită (îi lasă în urmă pe ascultători).

- *Pauzele* reprezintă cea mai simplă și eficientă modalitate de a sublinia anumite cuvinte sau pasaje mai importante. Pot fi prevăzute fie la începutul unei fraze, fie la sfârșitul sau chiar în interiorul ei. Uneori pauzele sunt necesare pentru a da răgazul ascultătorilor să recepteze un adevăr mai profund, alteori se gândească ei înșiși, să caute răspunsuri, să-și sondeze conștiința etc. Un moment de tăcere înaintea rostirii unui verset din Scriptură, spre exemplu, va crea liniște deplină pentru a fi auzit și înțeles. În același timp, câteva clipe de tăcere după rostirea versetului respectiv, ori altei fraze mai dense în idei, răgazul necesar pentru o asimilare optimă. Atenție, însă: pauzele, sau clipele de tăcere nu înseamnă „ăăă-urile” nici „îîî-urile” atât de neplăcute, pe care, din păcate, le auzim uneori...

- *Tușitul și dregerea vocii* intră în ecuația vocalicii, vrem-nu vrem, pentru că, uneori, tusea spontană și dresul vocii nu pot fi evitate. În schimb, se pot face cu discreție, cu minimum de zgomot, depărtându-ne și de microfon, de la caz la caz. Preventiv, întreținerea

⁶⁵ Este instructivă, deși plină de haz, pățania unui profesor de teologie, rânduit să predice la Catedrala Patriarhală pe vremea patriarhului Justin, povestită de însuși profesorul în cauză (*nomina odiosa*). Din exces de zel, a vorbit cam tare. La sfârșit, în altar, patriarhul l-a apostrofă: „De ce ai țipat la credincioși? Ce-ai avut cu ei, mă? Ce ți-au făcut?...”.

unei voci curate și sănătoase, în care tusea și dregerea survin doar accidental, se face prin exerciții și respectarea unor reguli de igienă, cum ar fi: evitarea răcelii; evitarea alimentelor/băuturilor foarte reci ori foarte fierbinți; ferirea de oboseală excesivă și de vorbirea peste măsură (care duce la răgușeală), dar și eliminarea fumatului, a băuturilor alcoolice iritante („tării”) etc.

2. Gestică omiletică însumează ansamblul de mișcări ale corpului (în special ale mâinilor) pe care le face un predicator în timpul rostirii prediciei. Împreună cu posturile, mimica și privirea, gestică aparține disciplinei numită „kinezică”, știința care studiază mișcările corpului (gr. *κίνησις* – mișcare). *În acest subcapitol vom urmări aspecte privind: importanța gesturilor; metode ale educării gesturilor; semnificații concrete; gesturi contraindicate (de evitat).*

- *Importanța gesturilor în timpul rostirii prediciei este extrem de semnificativă. Corpul, în general, și mâna, în special, are un limbaj propriu, iar acest „limbaj” nonverbal amplifică mesajele verbale, aduc un plus de informație semantică în discurs și dinamizează auditoriul, contribuind efectiv la ridicarea gradului de persuasiune. Atenționăm, însă, că în timp ce o totală imobilitate a mâinilor unui predicator, spre exemplu, va diminua drastic efectul discursului său, o gesticulație hiperactivă și excentrică va afecta receptivitatea față de mesajul omiletic, acționând ca o formă de bruiaj. Mâinile și degetele, parte semnificativă a corpului uman, se transformă adesea în semne de punctuație și acționează efectiv ca accesorii vizuale în sprijinul textului. Trebuie să știm că gestul nu ajută cuvântul decât dacă îl subliniază. Dacă îl contrazice, îl slăbește considerabil;*

- *Metodele educării gesturilor omiletice sunt, în general, comune cu ale mișcărilor liturgice, deloc întâmplătoare, dar nici întrutotul naturale de la început. Însă, prin exercițiu liturgic ele devin proprii slujitorului și se integrează firesc în cadrul cultului. Practic, gesturile nu se învață, ci se produc spontan; nu se fac mecanic, ci natural. Cuvintele de ordine pentru o autoeducație eficientă a gesturilor sunt: *naturalețe, discreție, măsură, bun-simț, echilibru*. În același timp, gesturile trebuie să fie: *sobre* (evitându-se tot ce este inutil); *adevărate/autentice* (în armonie cu sentimentele și ideile discursului); *frumoase* (în senul unei delicateți și armonii ale mișcărilor, evitându-se precipitarea de orice fel); *variate* (cu adaptare permanentă la conținut);*

- *Câteva semnificații concrete: mâna deschisă, cu palma în sus exprimă sentimente plăcute; deschisă, cu palma în jos, sentimente neplăcute, când declinăm sau respingem ceva; ambele palme deschise în sus, cu privirea ușor ridicată spre cer, semnifică sublinierea unei evidențe/realități pozitive incontestabile; punerea mâinii la piept arată că vrem să confirmăm ceva, ori că dorim să ne exprimăm umilința; împreunarea mâinilor se face când rostim o rugăciune (la finalul prediciei, de ex.), dar și când exprimăm un simțământ de durere; capul înclinat ușor în față denotă, în general, modestie din partea vorbitorului, dar, o dată cu privirea lăsată în jos, exprimă simțăminte de tristețe;*

- *Gesturi și posturi contraindicate (de evitat): a. Gesturi zgomotoase: lovirea amvonului, ori a mesei; baterea palmelor; datul cu piciorul ori cu toiagul; b. Gesturi excentrice: fluturarea mâinilor; datul din mâna dreaptă (ca dictatorii comuniști); balansarea de pe un picior pe altul; balansarea pe vârfurile picioarelor (ca balerinele); încrucișarea brațelor. c. Posturi ale capului: capul ținut prea mult plecat dezvăluie timiditate excesivă, dat pe spate aroganță, înclinat în laturi lăncezeală, țeapăn și nemișcat o oarecare duritate de caracter; d. Gesturi extrem de riscante: atingerea/frecarea nasului induce bănuiala că vorbitorul minte, ori are ceva de ascuns; atingerea și potrivirea frecventă a ochelarilor, semn de epatare; încleștarea fălcilor și a pumnilor trădează nervozitate; ridicarea pumnului, semn de amenințare; trecerea mâinii prin păr, ori, mai rău, scărpinaarea, semn de impolitețe gravă.*

Să luăm aminte, de asemenea: nu se fac gesturi vehemente, când vorbim despre bunătate și iubire, dar nici gesturi domoale, când vorbim despre judecata lui Dumnezeu. Iar când cităm din Scriptură ne abținem de la gesturi.

3. Mimica (lat. „mimus” – *mim, actor*; gr. „μιμητής” - *imitator*) reprezintă ansamblul de modificări ale fizionomiei corpului care însoțește sau înlocuiește limbajul verbal. Termenul este asociat mai ales cu expresiile feței, de aceea avem în vedere îndeosebi mimica/expresiile părților feței: *fruntea, sprâncenele, gura, nasul, obrații, bărbia și ochii* (în mod special). Pentru reușita unei predici, imaginea feței predicatorului este capitală. Predicatorul poate fi convingător, numai dacă are o față senină și prietenoasă (*părintească*), care să exprime dragoste și bunătate. O față morocănoasă și încruntată îl face respingător, iar predica lui, fie cât de meșteșugit alcătuită, va fi un eșec. Specialiștii apreciază că omul poate afișa peste 10.000 de expresii faciale, iar în cadrul unui discurs destinatarii mesajelor petrec 90-95% din timpul comunicării privind fața vorbitorului, restul minoritar al timpului fiind dedicat observării celorlalte gesturi. Tot în cadrul „statisticilor” se înscrie și adagiul relevant că *un zâmbet (sau o încruntare) comunică mai mult decât 1000 de cuvinte*. Vorbind despre mimica feței vorbitorului, nu trebuie ignorate nici expresiile fețelor ascultătorilor, importante din punctul de vedere al feedbackului pentru predicator: privindu-i, poate să-și regleze anumite elemente de conținut, atitudine, durată etc. Când vede fețele senine, destinse, privindu-l cu expresii de bucurie, predicatorul să știe că este pe drumul cel bun. Dimpotrivă, când fețele sunt mohorâte, ochii plecați, sau privindu-și ceasul, e semn că predica nu merge.

- **Ochii/privirea** trebuie să constituie un subiect de maximă atenție pentru predicator, pentru că în spatele privirii se află forțe tainice ale atracției, dar și ale respingerii interpersonale. Expresia ochilor poate transmite o multitudine de stări sufletești: bucurie, tristețe, hotărâre, indiferență, blândețe, amenințare etc., iar simțămintele noastre se pot citi foarte ușor din felul privirii, ochii fiind numiți pe bună dreptate „ferestre ale sufletului”, prin care noi vedem lumea și lumea privește în noi. Adagiul latin „in oculis animus habitat” (*sufletul sălășluiește în ochi*) este cât se poate de sugestiv. Privirea senină, caldă, sinceră și calmă dezvăluie un suflet bun, empatic și apropiat, pe când una piezișă, mânioasă, ori tulbure, dimpotrivă, o fire aspră, neprietenoasă, confuză. Se recomandă ca predicatorul, pe cât posibil, să privească întreg auditoriul, în așa fel încât fiecare dintre cei prezenți să se simtă văzut, fără a ne localiza cu insistență asupra cuiva, specialiștii considerând că *volumul de sentimente investit în mesaj este direct proporțional cu durata privirii vorbitorului către cei care ascultă*. Întrucât privirile unor credincioși care urmăresc cu simpatie rostirea predicii sunt încurajatoare pentru predicator, socotim, totuși, că este indicat a-i privi mai des, dar nu minute în șir și nu doar pe ei. Altfel, credincioșii respectivi se vor simți stingheriți, fapt care nu va trece neobservat nici de către cei din jur. O dată cu aceste recomandări, trebuie să mai evităm: *privirea în gol, pe deasupra credincioșilor; ochii pironiți prea des pe schița predicii de pe tetrapod (în cazul că avem o astfel de schiță); predicarea cu ochii închiși*.

4. Ținuta vestimentară și igiena corporală reprezintă un punct asupra căruia socotim de prisos a insista prea mult, rezumându-ne la observația că preotul trebuie să fie îmbrăcat în odăjdii îngrijite, deopotrivă, la sfintele slujbe și în timpul predicii. Nu murdare, zdrențuite, șifonate, prea mari sau prea mici. Părul, barba, dinții, unghiile, încălțăminte, sunt de asemenea elemente care trebuie îngrijite cu atenție, întrucât un predicator tuns neglijent, nepieptănat, cu dinții stricați, cu unghiile netăiate (sau cu unghie mare la degetul mic!), cu pantofii murdari etc., trezește dezgust în fața ascultătorilor. Cât ar fi predica de bună, rostită de către un preot neglijent sub acest aspect nu-și va împlini menirea. Trebuie eliminat categoric, de asemenea, obiceiul unor confrăți de a purta ghiul pe unul din degete. Gestul este și de prost gust și sfidător: în timp ce mulți dintre credincioși abia își pot asigura pâinea traiului zilnic, „păstorul” lor se afișează cu podoabe de aur! Asta nu înseamnă, însă, că nu poate purta inelul de logodnă, dacă este căsătorit. Trebuie să mai facem o precizare privind

veșmintele de slujbă/predică. În ultima vreme, magazinele bisericești (și nu numai) ne prezintă o gamă extrem de variată de veșminte, însă nu toate pot fi numite „liturgice”. Unele seamănă, din nefericire, cu niște pijamale, ori cămăși de noapte împeștrite, altele abundă de culori și lamé scilicite, asemănându-se mai mult cu ouăle de Paști, ori cu hainele de paradă, decât cu veșmintele preoțești. Trebuie evitate categoric! După cum trebuie evitată și achiziționarea excesivă de veșminte noi, chiar cu aspect „liturgic”, pentru ca preotul să nu se transforme în prezentator de modă, manifestând ostentație și opulență. Banii enoriașilor trebuie canalizați și spre atâtea alte obiective, la fel de importante din punct de vedere liturgic. Asta nu înseamnă, desigur, că nu se va preocupa să înnoiască garderoba, atunci când se impune acest lucru.

XI.4. RECEPTAREA PREDICII. Raportul predicator - ascultători (emițător-receptor). În prelegerea „Predica, predicatorul și ascultătorii”, odată cu elementele legate direct de aceste noțiuni, au fost creionate și câteva aspecte privind relația predicator-ascultători, mai ales când s-a vorbit despre comunicare. Este important să analizăm, fie și pe scurt, acest raport, pentru că reușita în sine a predicii este direct proporțională cu valoarea și calitatea lui. Ascultătorii predicii nu doar aud cuvintele rostite de predicator, ci trebuie să le înțeleagă, să le „traducă” și să le integreze în propria conștiință. Este interesant să observăm câteva dintre sinonimele termenului „ascultător”: *destinatar, auditor, receptor, interlocutor*. Ultimele două ne facilitează înțelesul sensului profund al actului omiletic: pe de o parte, faptul că ascultătorul atent primește, *receptează* mesajul (lat. „recipio” – *a primi, a admite*), pe de alta, faptul că el este partener de „dialog” (evident, un dialog tainic, dar real), nu doar un aparat pasiv de înregistrare al mesajului. În timpul predicii, între predicator și ascultători se realizează instantaneu o relație interpersonală: nu doar credincioșii ascultă, ci și predicatorul, întrucât ascultătorii înșiși „vorbesc” prin semnale și indicii de natură nonverbală (*expresii faciale și oculare, posturi și manifestări fizice discrete, ca reflecții ale variațiilor stării de receptivitate*), iar predicatorul trebuie să fie receptiv, la rândul său, față de aceste semnale. Așadar, raportul optim dintre predicator și ascultătorii săi presupune o receptivitate maximă de ambele părți. Utilizând limbajul metaforic al Noului Testament, precizăm că pentru o receptare optimă este nevoie de un „semănător” conștiincios, dar și de un „pământ bun”, care să rodească. Receptarea ideală este favorizată în special de trei factori decisivi: **mesaj persuasiv**, **cod lingvistic comun** și **context corespunzător**.

- *Mesajul omiletic* conține un ansamblu de învățături și simțăminte transmise de predicator către ascultătorii săi, atât pe cale verbală (*cuvinte*), cât și nonverbal (*gesturi, mimică, atitudine, ținută vestimentară* ș.a.). Practic, un „univers” de idei, gânduri, opinii, imagini, emoții;
- *Codul lingvistic comun* este principalul instrument al transmiterii și receptării mesajului omiletic. Propriu-zis, *o limbă istorică anume*, în cazul nostru, limba română. Chiar în vremurile în care cultul se desfășura în latină, greacă, ori slavonă, predica și spovedania erau în limba română, cea înțeleasă de popor. Trebuie să menționăm că, practic, codul lingvistic poate fi „restrâns”, sau „elaborat”. Pentru o receptare optimă, fondul lingvistic trebuie să fie comun, înțeles de ambele părți, cu ușoare diferențieri: în parohiile rurale, codul va fi mai restrâns, ținându-se seama și de nuanțele dialectale, în cele de la orașe mai elaborat, fără a se depăși anumite limite. În principiu, un limbaj comun, *simplic*, fără a fi deloc „simplist”;
- *Contextul* reprezintă ansamblul de elemente în interiorul cărora are loc prezentarea predicii: *spațiu, timp, eveniment, categorii sociale*. Primelor trei elemente li se asociază termenul „liturgic”: *spațiul liturgic* – biserica; *timpul liturgic* – cel fixat în calendar (potrivit anului liturgic); *eveniment liturgic* – sfintele slujbe. Categoriile sociale din biserici, sunt dintre cele mai diverse posibile... Această

realitate creează una dintre cele mai mari dificultăți pentru predicator: în procesul de comunicare omiletică, el este unul, iar ascultătorii sunt „n” individualități diferite. De aici și subiectivismul (fîresc) al receptării: fiecare percepe mesajul potrivit simțămîntelor proprii (de bucurie, tristețe, împliniri, neîmpliniri etc.), unice în felul lor.

XI.5. Feedbackul și importanța valorificării lui.

Noțiunea de „feedback” („feed” – *a hrăni*; „back” – *spate, înapoi, din urmă*; „feedback”: *retroacțiune, conexiune inversă*) aparține, practic, domeniului ciberneticii, desemnând o metodă de control al unui sistem prin reinsertia rezultatelor performanței sale precedente (*DEX*). Termenul este utilizat tot mai mult, însă, și în Științele Educației, inclusiv în Catehetică și Omiletică, în scopul de autoreglaj al prestației la amvon. Ca sinonime pentru „feedback”, dicționarele indică termenii *răspuns, reacție, receptare, comentarii, critici, revizuire*.

Pentru predicator, feedback-ul reprezintă, astfel, un ansamblu de măsuri pentru ajustarea prestației oratorice, în urma observării efectelor predicilor sale asupra ascultătorilor.

În acest proces au loc, practic, trei acțiuni, strâns corelate: *constatare (diagnoză), prescripție (prognoză) și intervenție (reglare/ajustare)*. „Constatarea” (cu diagnoza aferentă) poate fi personală, ori cu ajutorul cuiva foarte apropiat (soția, copiii, frați, surori, prieteni, colegi de altar etc.). Bunăoară, cineva îi spune predicatorului, cu discreția necesară, că ultimele predici au fost... prea lungi. În consecință, au atras reacții negative din partea ascultătorilor. E un diagnostic neplăcut, desigur, însă real. Pentru a rezolva situația, predicatorul pășește în faza de „prognoză”: dacă va mai vorbi peste limitele psihologice admise, relațiile cu enoriașii se pot deteriora; dacă, în schimb, va rosti predici mai concise, bine încadrate în timp, se va intra în normalitate. „Intervenția” (*reglarea, ajustarea*) se impune de la sine. Tot așa cu privire la temele dezvoltate, la genurile predicii, la conținuturi, la volumul și tonul vocii, la gestică etc.⁶⁶.

Trebuie făcută mențiunea că predicatorii experimentați pot realiza cei trei pași chiar în timpul predicării. Preocupat să-și rostească predica pregătită, nu va ignora, concomitent, reacțiile ascultătorilor, care pot fi „citite” din expresiile fețelor, din gestică, din întreaga lor „acțiune”. Cicero vorbește de un anumit „miros” al oratorului, cu ajutorul căruia el poate să-și dea seama ce gîndesc, ce așteaptă, ce vor sau ce nu place ascultătorilor săi. În acest caz, vorbim de un *auto-feedback* prin care vorbitorul, observîndu-și propria atitudine, dar și efectele comunicaționale, își evaluează prestația discursivă, avînd astfel posibilitatea autoreglării și îmbunătățirii propriei performanțe.

În loc de concluzii la acest paragraf, reproducem remarcă deosebit de realistă a lui John Fiske: „Feedback-ul îl ajută pe vorbitor să-și ajusteze performanța la nevoile și răspunsurile audienței. Vorbitorii buni sunt sensibili, în general, la *feedback*. Vorbitorii pompoși, dominatori și plictisitori reușesc să-l elimine!” (*Introducere în științele comunicării...*, p. 40).

XI.6. Rezistența la persuasiune. Despre acest concept am vorbit în treacăt și în capitolul al VIII-lea, în contextul prezentării pastoralelor chiriarchale, ca gen omiletic distinct. Revenim aici cu detalii, raportate la toate genurile predicii aflate în uz, vizînd două obiective: a. Fenomenul de rezistență la persuasiune; b. Tehnici de eliminare (depășire).

a. „Rezistența la persuasiune” este o reacție de respingere din partea unor ascultători, atunci când sunt supuși actului de persuadare/convîngere. Prin studii diverse,

⁶⁶ Într-o parohie din Ardeal, un paraclisier („făt”) i-a mărturisit odată preotului: „Părince, știți cînd’ ne place predica dumnevoastră cel mai tare? Cînd’ voroviți din Vangeliile!”. E limpede că omul a vrut să spună: cînd ne explicați Evangheliile și nu cînd vorbiți despre lucruri ce nu țin de ea...

cercetătorii și-au dat seama că rezistența la persuasiune reprezintă un gest reflex, automat și neconștient, pe care, în general, orice om îl manifestă când simte că este pe cale să fie persuadat. Cauza principală a acestei reacții e generată de instinctul de conservare, care presupune o atitudine defensivă la orice fel de „noutate”. Adesea, opoziția la persuasiune se datorează acțiunii de *contra-argumentare*, pe care orice individ o manifestă în procesul de percepție. Sunt cazuri când această reacție de opoziție nu este foarte evidentă. Spre exemplu, în cazul în care relația dintre cel care vorbește și cel care ascultă este una mai strânsă, rezistența manifestată de ascultător se diminuează. În schimb, când un predicator se află în situația de a vorbi pentru prima oară în fața unei comunități, nu trebuie să ignore existența acestei opoziții. Fenomenul poate fi întâlnit chiar și atunci când predicatorul (preotul) are un număr apreciabil de ani în acea comunitate. O introducere mai puțin reușită, ori anumite idei mai puțin inspirate, ori alte motive (prea cald, ori prea frig în biserică etc.), determină auditoriul la o reacție sceptică, predicatorul simțind cum vorbele lui se lovesc parcă de un zid.

Acest concept al rezistenței la persuasiune nu este o noutate în predică sau în oratorie. Însăși ideea de introducere (*captatio benevolentiae*) presupune crearea unei relații de apropiere între orator și auditoriu, înainte de a expune efectiv argumentele. Chiar dacă ea nu a fost identificată și studiată la nivel științific, vechii retori și predicatori creștini au intuit existența unei rezistențe din partea ascultătorilor și au căutat mereu soluții pentru depășirea acesteia. De exemplu, deși Sfântul Ioan Gură de Aur anunța ascultătorii la începutul unei predici că „puține cuvinte sunt de trebuință să spun astăzi”, în final predica sa ajunge să se întindă pe un spațiu considerabil. Aparent paradoxal, chiar dacă Sfântul Ioan nu a reușit să rostească o predică scurtă, cu siguranță a reușit să depășească *rezistența la persuasiune* și să-i determine pe credincioși să asculte cu maximă receptivitate, mai mult decât se preconizase inițial.

b. Tehnici de eliminare/depășire a rezistenței la persuasiune. Precizăm, mai întâi, că nu există rețete universale valabile. De ce? Pentru că fiecare predicator are și cultivă o relație specială, personalizată, cu ascultătorii săi. Atent la valorificarea datelor ce țin de „feedback”, el va găsi automat și modalitățile de îmbunătățire a tehnicilor de persuasiune. Experiența omiletică proprie și destăinuirile unor confrăți predicatori ne indică, totuși, câteva mijloace de principiu:

- *Recursul la complimente* (tehnica „etichetării”). Este o tehnică derivată de la obiceiul foarte cunoscut de a face complimente, de a lăuda pe cineva, fie din considerație, fie pentru a obține favoruri. Mai exact, tehnica etichetării începe cu atribuirea de calități, caracteristici, atitudini etc. unor persoane, pentru ca apoi să fie emisă o solicitare în consecință. În predică, utilizarea de complimente era o practică frecventă în vechime. Mântuitorul Însuși îi „complimentează” pe ascultători, atunci când spune: „Fericiți ochii voștri că văd și (fericite) urechile voastre că aud!” (*Matei* 13, 16). Iar Sf. Ap. Pavel, în Areopagul din Atena, folosește cunoscuta expresie eufemistică: „Bărbați atenieni, în toate vă văd că sunteți foarte evlavioși...” (*Fapte* 17, 22). De asemenea, dacă analizăm cu atenție predicile Sfântului Ioan Gură de Aur aproape că nu e cuvântare care să nu amintească în treacăt câteva complimente la adresa ascultătorilor. De exemplu, într-o predică la Sfintele Paști, îi numește pe noii botezați: „Lăstare frumoase ale Bisericii, [...] flori duhovnicești, [...] ostași ai lui Hristos!”.

Recursul la complimente nu trebuie să încalce, însă, una din regulile mari ale predicii: *predicatorul să nu-i lingusească niciodată pe ascultători*. Dar, rostite cu tact, cu măsură și sinceritate, complimentele pot constitui, deodată, mijloace și de încurajare și de persuasiune. Bunăoară, la sărbătorile mari, ca Rusaliile și Boboteaza, când slujba este mai bogată decât de obicei, preotul poate convinge la răbdare și bunăcuviință prin expresii de genul: „Ați venit în număr atât de mare la biserică și, cu toate acestea, a fost liniște deplină în timpul Sfintei Liturghii. Am convingerea că va fi la fel și în continuare, la slujba specială pentru acest

praznic împărătesc...”. Poate fi mult mai eficientă o astfel de „complimentare”, decât autoritarismul unor observații tăioase, de „paroh” care impune imperativ ordinea și disciplina;

- *Crearea de imagini prin cuvinte*. Faptul că „**o imagine face cât o mie de cuvinte**”, nu mai reprezintă o noutate. Însuși Mântuitorul Iisus Hristos a folosit cuvinte și expresii imaginative: sămânța căzută pe pământ, comoara ascunsă în țarină, frumusețea crinilor sălbatici, construirea casei pe piatră sau nisip etc. Cuvântul puternic, cuvântul-imagine permite ascultătorului să vizualizeze ceea ce i se spune. Predicatorul american Jerry Vines amintește un proverb arab care descrie acest fenomen într-un mod cu totul original: „Cel mai bun orator este cel care poate transforma urechea în ochi” (Jerry Vines, *A guide...*, p. 90). Tot el îndeamnă ca predicatorii să se străduiască să învețe să vorbească „limba imaginilor”.

În predică tehnica poate da roade bune, mai ales dacă predicatorul este înzestrat cu un vocabular bogat și poate apela cu ușurință la cuvinte care transmit imagini puternice. Să luăm ca exemplu o predică despre Iad și Rai. Preotul poate alege acea povestioară arhicunoscută despre un călugăr care nu mai suporta suferința bolii și îl roagă pe Dumnezeu să-l izbăvească. Un înger vine la el și îi propune una din două: fie să sufere trei ore în Iad, fie să mai stea un an pe pământ. Călugărul acceptă să petreacă trei ore în Iad, însă aici suferă chinuri cumplite și îi pare că cele trei ore promise s-au transformat în veacuri. La rugăciunile sale fierbinți, un înger vine și îl întreabă ce s-a întâmplat. „Trei ore ai spus că voi sta aici și au trecut trei veacuri de când m-ai adus”. „O oră abia a trecut de când ai venit”. Auzind aceasta, călugărul își cere iertare și se întoarce pe pământ, convins fiind că durerea și chinurile iadului sunt incomparabil mai mari față de suferințele pământești (vezi Antonie Plămădeală, *Trei ceasuri în Iad*, Sophia, 2013). După o astfel de povestire, preotul poate evoca următorul exercițiu: „Imaginați-vă că sunteți în Iad, împreună cu călugărul acela. Că sunteți lângă el, că simțiți și dumneavoastră căldura insuportabilă care vă împresoară, că buzele vi s-au uscat și vă ard de parcă ați avea tăciuni aprinși pe ele. Că prin vene simțiți că vă curge lavă în loc de sânge. Că setea e așa de mare că pentru o picătură de apă ați fi în stare să vă dați chiar și casa în care locuiți. Așa vor fi chinurile iadului. Și nu pentru o clipă, cât v-ați putut imagina acum. Și nici pentru o oră, ca pentru călugărul acela. Ci pentru totdeauna!”.

Acest exemplu se înscrie în șirul tehnicilor intuitive, aplicate mai ales prin intermediul digresiunilor (*povestioare, pilde* etc.), despre care am vorbit în cadrul planului predicii (*a se vedea*), cu efect remarcabil, atât pentru o binevenită „respirație” în cursul expunerii, cât și pentru eliminarea unor posibile rezistențe la persuasiune;

- *Utilizarea termenilor harismatici*. Întrebat odată ce părere are despre felul cum predică părintele lor, un țăran a răspuns: „Minunat, *are cuvinte!*”. A vrut să spună, adică: *are un limbaj frumos, are expresii convingătoare*. Este foarte important, de aceea, să ne alegem bine cuvintele/expresiile, atunci când vrem să exprimăm o idee. Părintele Galeriu avea mereu pe masa de lucru, între altele, *Dicționarul de sinonime*. Se înțelege, pentru ca să aleagă, la nevoie, cuvântul cu sensul cel mai potrivit și convingător într-un caz sau altul. Una este să spui, bunăoară: „La Lumină au mers Hristoase, cu picioare vesele, Lăudând Pastile cele veșnice...” (vezi *Canonul Învierii, V*), alta să zici „cu picioare repezi...”. *Cuvintele sunt delicate ca porțelanul*, spune predicatorul englez James Black. *Cine le rostește la întâmplare nu va reuși să facă decât un zgomot neplăcut* (*The mystery of preaching*, London, 1924, p. 105). În predică, termeni harismatici sau cu valoare foarte mare pentru credincioși ar putea fi considerați următorii, spre exemplu: *vindecare* sau *tămăduire*, *liniștire* (*sufletească*), *pace*, *iertare*, *nădejde* (*optimism*), *reușită*, *curaj*, *iubire* etc. La polul opus se situează adjectivele care nu au o utilitate precisă, nu au un conținut exact, nu descriu nimic, ci sunt folosite doar pentru a masca lipsa de pregătire într-un anumit domeniu, ca de exemplu aceste adjective, numite „leneșe”: *extraordinar*, *minunat*, *excepțional*, *fabulos*, *formidabil*, *memorabil* etc.

- *Atitudinea sinceră și deschisă a predicatorului prin folosirea unor mărturii personale.* La o primă vedere, să dezvălui în public din secretele personale pare un gest deplasat, total nepotrivit. Totuși, specialiștii în comunicare promovează intens această modalitate de a învinge rezistența la persuasiune a ascultătorilor. Mărturisirile personale au darul de a depăși obstacolele pentru că reușesc să stabilească o punte afectivă între vorbitor și public, până la stabilirea unei relații de apropiere sau prietenie, dat fiind că dezvăluirea de secrete e specifică prietenilor sau persoanelor foarte apropiate emoțional. Dar, pentru a folosi cât mai eficient această tactică se recomandă următoarele:

1) dezvăluirile nu trebuie să depășească pragul bunului simț, adică să nu implice chestiuni care țin strict de viața intimă a preotului, ori a familiei sale;

2) mărturiile personale, bine alese, vor fi însoțite de un grad maxim de sinceritate, fără nici un iz de laudă, ci mai degrabă cu recunoașterea unor slăbiciuni și neputințe omenești. „Cine este slab și eu să nu fiu slab? Cine se smintește și eu să nu ard?” – mărturisește Sf. Ap. Pavel (*II Corinteni* 11, 29). Pe urmele lui, Sf. Ioan Gură de Aur spune că tocmai de aceea Dumnezeu nu a ales predicatori dintre îngeri, care sunt deasupra firii noastre și nu cunosc slăbiciunea, ci dintre oameni, muritori și cu slăbiciuni, ca să aibă frâu limbii și să nu mustre peste măsură (*Omilia despre predică*, PG, 50, 654);

- *Prezentarea predicatorului de către o persoană cu autoritate* – reprezintă un mijloc aplicabil mai ales în cazul noilor slujitori instalați în parohii. De obicei, acest oficiu îl îndeplinesc părinții protoierei, în numele episcopului eparhial, iar citirea documentului de numire în parohie, la care să se adauge o scurtă caracterizare encomiastică, are întotdeauna efectul necesar în sprijinul autorității pastorale a noului preot.

*

În sinteză, tehnicile de persuasiune pot fi categorisite în trei grupe: *argumentative, psihologice și emoționale*. Odată cu cele prezentate mai sus, punctăm aici câteva tehnici cu un grad mai mare de practicitate, pe schema celor trei grupe:

1. *Tehnicile argumentative* trebuie să apeleze, prioritar, la Scriptură și Sfinții Părinți. Când preotul deschide Sfânta Carte și citează din ea, cuvântul capătă greutate maximă. De aceea, se recomandă ca la predică preotul să aibă Scriptura în mână, dacă nu întotdeauna, cât mai des posibil. De asemenea, recursul la învățături/sintagme/apoftegme ale Sfinților Părinți este de mare efect, mai ales atunci când se citează direct din surse, ori este pomenită sursa exactă, ca atare;

2. *Tehnicile psihologice* au în vedere câteva metode verificate de specialiștii în comunicare: *T. asocierii*, *T. reciprocității*, *T. negocierii*, *T. placebo*, *T. obținerii tacite a unor făgăduințe* etc. Câteva exemple:

a. *Tehnica asocierii*: trimitere la personaje emblematice din istoria Vechiului sau Noului Testament pentru a întări anumite virtuți. De exemplu: Moise era elogiât pentru *bunătate*, împăratul David pentru *pocăință*, iar dreptul Iov pentru *răbdare*. Mântuitorul însuși argumentează lucrarea pronoiei lui Dumnezeu amintind de bogăția și luxul vestimentar al lui Solomon, care însă nu depășește frumusețea crinilor de pe câmp (*Matei* 6, 28-30);

b. *Tehnica reciprocității*: într-o predică la Evanghelia despre bogatul căruia i-a rodit țarina Sfântul Vasile cel Mare spune următoarele: „El (*Dumnezeu*) adapă cu ploi pământul care este cultivat de mâinile celor lacomi, trimite soarele ca să încălzească semințele și să înmulțească roadele din belșug. Și toate câte vin de la Dumnezeu sunt asemenea: starea potrivită a pământului, buna întocmire a văzduhului, îmbelșugarea semințelor, împreună lucrarea boilor și a tuturor celor care ajută la lucrarea pământului” (*Omilie la cuvântul Evangheliei Sfântului Luca*, „*voi strica jitnițele mele și mai mari le voi zidi*”, și despre *lăcomie*). Iar pentru a accentua că bunătății lui Dumnezeu trebuie să răspundem tot cu

bunătațe, Sfântul Vasile arătând răutatea cu care răspund unii: „Ce fel sunt cele care vin de la om? Josnicia purtării, ura față de om, greutatea de a dăruia...” (*Ibidem*);

c. *Tehnica negocierii*. Sf. Ioan Gură de Aur propune o astfel de „negociere” pentru mintea ascultătorilor: „Săptămâna are șapte zile [...]. Dumnezeu ție ți-a dat șase, iar Lui i-a rămas una. Dar nici în această singură zi nu vrei să te desparți de grijile cele lumești. [...] Dar pentru ce vorbesc de ziua întreagă? Fă și tu cu ceasurile acestei zile ce-a făcut văduva aceea cu milostenia. A aruncat doi bănuți în cutia templului și a atras asupra ei bunăvoința lui Dumnezeu. Fă și tu tot așa. Dă-i lui Dumnezeu două ceasuri din zi și vei aduna în casa ta câștigul a mii de zile” (*Predici la sărbători împărățești...*, p. 34);

d. *Tehnica Placebo*, preluată din medicină (*placebo* – viit. vb. latin de la *placeo*, *placere* - voi plăcea, voi fi plăcut/agreabil): utilizarea unei pastile inactive, dar care sugerează însănătoșirea, starea de bine. Bunăoară, soldații americani, în Războiul din Coreea, au primit pastile de zahăr în loc de morfină. Efectul: aproximativ 25% dintre ei au relatat o ameliorare semnificativă a durerilor. În predică, „placebo” nu înseamnă „păcălire” ascultătorilor, sau rostirea celor ce vor ei să audă, ci inocularea unor gânduri și simțăminte pozitive și încurajatoare. De pildă, recomandarea metaniilor, mari și mici: „Să facem metanii, atât cât poate fiecare! Pe de o parte, ele sunt semn de pocăință, de recunoaștere a păcatelor, pe de alta, ne aduc și nădejdea îndreptării, nu numai trupești, ci și sufletești. Mai mule metanii va însemna, de fapt, mai puține drumuri la doctori și psihologi...”;

e. *Obținerea (tacită) a unor făgăduințe*. La fel ca în cazul tehnicilor prezentate până acum, exemplele indică utilizarea (și utilitatea) metodei. Dorind, de pildă, să-i întărească pe credincioși în bunul obicei de a nu lipsi de la Liturghie în duminici și sărbători, predicatorul întreabă retoric: câte zile și ceasuri are o săptămână? Șapte zile și 168 de ore... Din acestea, nu o zi întreagă, ci doar câteva ore le dedicăm Sfintei Liturghii. Minimalizându-se efortul, prin comparație, credinciosul receptiv face o făgăduință tacită: „Negreșit voi fi mereu la biserică. E vorba doar de 2-3 din cele 168!”. În același sens, predicatorul întreabă: „Câte ore, cu aproximație, mergem la cumpărături, stăm la televizor, la calculator etc.? Multe, desigur. La biserică și la rugăciune, în general, se cuvin măcar câteva ore pe săptămână”. Un angajament benefic pot face credincioșii în sufletele lor mai ales atunci când se face apel la cuvintele de conștientizare ale Mântuitorului: „Trebuie să fac, până este ziuă, lucrările Celui ce M-a trimis pe Mine; că vine noaptea, când nimeni nu poate să lucreze...” (*Ioan 9, 4*). Apoi, preotul precizează: „Ziua – timpul vieții; noaptea – pragul morții”.

3. *Tehnicile emoționale* fac apel la resorturile cele mai intime ale sufletului. Slujitorii amvonului trebuie să predice mereu din toată inima, cu bucurie, emoție și entuziasm, nu ca și cum ar îndeplini o obligație săptămânală. Prin rostirea sa, predicatorul nu transmite doar cunoștințe (învățături), ci și simțăminte, emoții, convingeri. Literatura noastră omiletică beneficiază de un studiu excepțional în acest subiect, semnat de părintele Grigorie Cristescu, „Pasiunea și emoția în predică” (M.O. 4-6/1954), studiu ce merită întreaga noastră atenție și receptivitate. Între altele, părintele Cristescu îndeamnă: „Noi se cade a cunoaște când ne pregătim predicile ce emoții și pasiuni pot mișca pe oameni să realizeze prin acțiunile lor scopul pe care ni l-am propus pentru predica noastră. Această idee trebuie să comande alegerea materialului, dezvoltarea lui și forma literară a predicii” (*St. Cit.*, p. 136). Manifestarea entuziasmului și a emoțiilor trebuie făcută cu măsură, desigur, altfel se poate cădea ușor în retorici ieftine și dulcegării, care duc, apoi, la un pietism bolnăvicios, în locul unei trăiri firești, sănătoase. Să nu se uite că pasiunile și emoțiile sunt doar căi sau mijloace pentru a transmite mai eficient hrana consistentă a învățăturilor ortodoxe, atât de frumoase și profunde în substanța lor.

XI.7. ÎN LOC DE CONCLUZII: *Atitudinea predicatorului după rostirea prediciei.*

Îndată după rostirea prediciei, vom încerca o autoevaluare, fie cât de sumară, a ceea ce am vorbit în fața credincioșilor, prin comparație cu ceea ce am pregătit și cu ceea ce am intenționat să prezentăm. Vom face mai întâi, desigur, o rugăciune de mulțumire lui Dumnezeu, pentru tot ajutorul dat până la încheierea prediciei. După aceasta, descătușați de marcajul și emoțiile vorbirii, vom evalua predica „la rece”, chiar în ziua respectivă, dacă timpul îngăduie, dacă nu, neapărat în zilele următoare. Vom avea în vedere eventualele omisiuni mai importante și le vom sublinia, pentru a le utiliza în alte prilejuri. S-ar putea ca omiterea unor idei importante să ne creeze sentimente de adânc regret, dar nu trebuie să deznădăjduim: vom mai avea, cu voia Domnului, destule alte prilejuri să spunem ceea ce pe moment, din cauza oboselii, a emoțiilor sau a mai-slabei pregătiri am uitat. Se va întâmpla uneori să rostim fraze pe care nu le prevăzusem anterior, cu idei care ne-au venit în minte în timpul predicării. Ele vor fi notate acum la sfârșitul manuscrisului, pentru a fi înregistrate și folosite și în alte ocazii, bunăoară la o eventuală publicare a prediciei respective. Este bine ca toate predicile rostite să fie păstrate în ordine, pe categorii, în așa fel încât în anul următor să le revedem, pentru a nu repeta mereu aceleași teme, fraze, digresiuni etc. De mare utilitate ne vor fi consultările cu cei apropiați nouă (în special membrii familiei), dacă se poate chiar în ziua în care am predicat, pentru a ști opiniile, observațiile și sugestiile lor.

S-ar putea ca în urma unei predici mai reușite să primim laude. Le vom accepta cu respect, dar și cu smerenia cuvenită. În această privință socotim de mare folos a urma sfaturile Sfântului Grigorie cel Mare: „Predicatorul, după ce și-a împlinit îndatoririle slujbei lui, trebuie să se întoarcă în el însuși pentru ca viața și propovăduirea să nu-l ducă la trufie. Adeseori, o cuvântare reușită și bogată în conținut înalță sufletul cuvântătorului și succesul obținut îi poate cauza o bucurie tainică. Chiar pentru aceasta este nevoie ca predicatorul să trezească în el frângerea de sine și să trăiască cu smerenie sfântă. Ca nu cumva el, care face să înflorească sănătatea altora, vindecând rănilor, să se îmbolnăvească el însuși, neglijându-se de sănătatea lui. Cuprins cu totul de dorința de a ajuta și pe alții, ar putea să nu se mai preocupe de sine, adică va ridica pe alții și el va cădea...” (*Cartea Regulei Pastorale...*, p. 209).

Pe de altă parte, s-ar putea ca uneori să primim critici severe. Le vom accepta cu aceeași smerenie, fără a deznădăjdui, însă. Vom reface acele predici mai nereușite, vom regândi unele teme, vom reformula anumite fraze și expresii, cu răbdare, perseverență și nădejde, bine știind că *reușita unei predici este direct proporțională cu efortul care se depune pentru elaborarea ei.*

Subiecte pentru seminarizare:

1. *Modalități practice de memorizare „verbală” și „reală” a predicilor (cu exemplificări);*
2. *Aprofundarea noțiunilor de „feedback” și „rezistența la persuasiune” în cadrul strategiilor de rostire și receptare a prediciei.*

Bibliografie:

- † Antonie Plămădeală, *Preotul în Biserică, în lume, acasă*, Sibiu, 1996;
Belu, pr. Dumitru, *Curs de Omiletică*, Editura Andreiana, Sibiu, 2012;
Carnegie, Dale, *Cum să vorbim în public* (în original: *Public speaking and influencing men in business*), trad. Irina-Margareta Nistor, Editura "Curtea Veche", București, 2000;
Chapell, Bryan, *Predicarea cristocentrică. Răscumpărarea prediciei expozitive*, trad. din limba engleză de Dorin Pantea, ed. Făclia, Oradea, 2008;
Cicero, Marcus Tullius, *Arta oratoriei*, ediție bilingvă, traducere, studiu introductiv, note și indice de Traian Diaconescu, ed. Saeculum Vizual, București, 2007;
Ciobotă, pr. Marius Daniel, *Discursul omiletic din perspectiva științelor comunicării*, teză de doctorat elaborată sub coordonarea prof. Mihai Dinu și pr. prof. Vasile Gordon (cotutelă), Editura Universitară, București, 2012;

- Craddock**, Fred B., *Prêcher*, trad. par J. F. Rebeaud, Genève, 1991 ;
- Cristescu**, pr. Grigorie, *Pasiunea și emoția în predică*, în „MO”, VI (1954), nr. 4-6;
- Dinu**, Mihai, *Comunicarea. Repere fundamentale*, ed. a III-a, București, Editura Orizonturi, 2007;
- Idem**, „Interpersonal versus impersonal în comunicare”, în: Adela Rogojinaru, (coord.), *Relații publice și publicitate. Tendințe și provocări*, București, Tritonic, 2006;
- Fiske**, John, *Introducere în științele comunicării*, Iași, Editura Polirom, 2003;
- Gordon**, pr. Vasile, *Introducere în Omiletică* (Curs an IV Pastorală), Ed. Universității, București, 2001;
- Grigorie**, Sf., *Cel Mare, Cartea regulei pastorale*, trad. de Pr. Al. MOISIU, București, 1996;
- Mottu**, Henry (et comp.), *Le défi homiétique. L'exégèse au service de la prédication*. Edit. “labor et fides “, Genève, 1993;
- Pacout**, Nathalie, *Arta de a vorbi în public*, Editura Alma Tip, București, 1998;
- Pease**, Allan (and Garner A.), *Limbaajul vorbirii sau arta conversației* (în original : *Talk language; how to use conversation for profit and pleasure*), trad. de Ileana Busuioc, București , 1994;
- Petrescu**, pr. Nicolae, *Omiletica*. Manual pentru Seminariile Teologice, București, 1978;
- Plămădeală**, Mitrop. Antonie, *Preotul în Biserică, în lume, acasă*, Sibiu, 1996;
- Stoian**, pr. Petru, *Metodologia redactării și prezentării predicii*, teză de doctorat coordonată de pr. Vasile Gordon, București, 2011 (BFT);
- Toader**, lect. dr. Ioan, *Metode noi în practica omiletică*, București, Cluj-Napoca, 1997;
- Idem**, *Retorica amvonului*, Presa Universitară Clujeană, 2002;
- Vines**, Jerry, *A guide to effective sermon delivery*, Moody Press, Chicago, 1986.

XII. ANEXA: MODELE DE PREDICI PENTRU CELE PATRU GENURI OMILETICE

XII. 1. OMILII

XII.1.1. Omilie exegetică⁶⁷:

Tâlcuirea Evangheliei Duminicii Tuturor Sfinților

(Matei 10, 32-33, 37-38; 19, 27-30)

Frați creștini,

Cu multă evlavie cinstește marele proroc David pe prietenii lui Dumnezeu, zicând: „*Prin sfinții care sunt pe pământul Lui minunată a făcut Domnul toată voia întru ei*” (Psalmii 15, 3). De aceea, prin învățătura dumnezeieștilor Scripturi fiind povățuiți, noi, creștinii, cinstim pe toți prietenii lui Dumnezeu, adică pe sfinți, ca pe niște păzitori ai poruncilor lui Dumnezeu, ca pe niște luminate pilde ale faptelor bune, ca pe niște făcători de bine ai firii omenești. Pe fiecare dintre sfinții știuți îi cinstim în chip deosebit; dar sunt mulți și neștiuți de noi, fiindcă numărul lor, în cursul veacurilor, s-a înmulțit, și până la sfârșitul veacurilor se va înmulți. Pentru aceasta odată în an noi prăznuim pomenirea tuturor sfinților și cu evlavie cinstim pe toți cei știuți și neștiuți: pe dreptii cei mai înainte de Legea lui Moise, pe proroci, pe Apostolii lui Hristos, pe mucenici, pe mărturisitori, pe păstori, pe învățători, pe cuvioși, pe toți cei de la Adam și până acum, care s-au săvârșit în dreapta credință și prin faptele lor bune au slăvit pe Dumnezeu, îi laudăm, ferim și-i rugăm să mijlocească pentru noi la Dumnezeu. De aceea și Evanghelia ce s-a citit astăzi, fiindcă cuprinde cuvintele ce i-au îndemnat pe ei la credința fierbinte către Dumnezeu și la dragostea desăvârșită față de El, cât și cuvintele ce arată răsplătirile lui Dumnezeu date sfinților, cu toată cucernicia și luarea-aminte să o ascuți.

Oricine va mărturisi pentru Mine înaintea oamenilor, mărturisi-voi și Eu pentru el înaintea Tatălui Meu, Care este în ceruri (Matei 10, 32).

Cel care va mărturisi înaintea oamenilor că Eu sunt Hristos, Fiul lui Dumnezeu, voi mărturisi și eu înaintea Tatălui Meu, Celui din ceruri, că omul acela este un adevărat ucenic al Meu. Dar pentru ce Dumnezeu cere mărturisirea credinței noastre înaintea oamenilor? Când inima noastră crede că Hristos este Fiul lui Dumnezeu, ce nevoie mai este ca să mărturisim aceasta și înaintea oamenilor, mai cu seamă când această mărturisire aduce primejdie de moarte? Fiindcă omul este alcătuit din suflet și trup, iar după învierea cea din morți și după judecata lumii se slăvește de către Dumnezeu nu numai sufletul, ci și trupul – pentru aceasta la orice faptă bună ia parte nu numai sufletul, ci și trupul. Sufletul primește cele crezute, ca să se arate drept înaintea lui Dumnezeu, ca unul care a lepădat toată minciuna și a îmbrățișat adevărul. Trupul, adică gura, buzele și limba, mărturisesc ceea ce crede sufletul, ca să dobândească omul mântuirea cea veșnică, după cum ne spune Sfântul Apostol Pavel, zicând: „*De vei mărturisi cu gura ta că Iisus este Domnul și vei crede în inima ta că Dumnezeu L-a înviat pe El din morți, te vei mântui*” (Romani 10, 9). Credința fără mărturisire este credință ascunsă, fățarnică și nedesăvârșită. Când una credem cu inima și alta mărturisim cu gura, atunci suntem fățarnici și mincinoși. Dacă credem cu inima, iar pentru vreun alt scop lumesc nu mărturisim cele crezute înaintea oamenilor, suntem mici la suflet și iubitori de viață pământească. Credința mărturisită înaintea oamenilor este o credință desăvârșită și nefățarnică. Cel care crede cu inima și mărturisește cu gura, acela are credință bine întărită, adevărată; acela are credință mai mare decât frica de oameni, și dragostea către Dumnezeu mai mare decât viața sa. Dar de ne va lipsi o astfel de mărturisire, oare ne va lipsi și mântuirea? Ne răspunde Mântuitorul prin cuvintele următoare:

Iar de cel care se va lepăda de Mine înaintea oamenilor și Eu Mă voi lepăda de el înaintea Tatălui Meu, Care este în ceruri (Matei 10, 33).

⁶⁷ Extrasă din „Cazanie”, Ediția 2014 (Edit. IBMBOR), pp. 133-141.

Hotărâre înfricoșată și dreaptă! Te-ai lepădat, zice Domnul, înaintea oamenilor, spunând că Eu nu sunt Dumnezeu, Mă voi lepăda și Eu de tine înaintea Tatălui meu, Care este în ceruri, mărturisind că tu nu ești ucenic credincios al Meu. Pentru aceasta prea lăudații mucenici nu s-au lepădat de Hristos, ci au răbdut toate chinurile cumplite, și-au vărsat sângele, au primit moartea cu bucurie și, până la suflarea lor cea mai de pe urmă, cu îndrăzneală au mărturisit înaintea împăraților și a tiranilor că Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu și Izbăvitorul lumii. Însă vai și amar de omul care se va lepăda de numele cel mântuitor al lui Iisus Hristos, fie pentru dobândirea bogăției și slavei, fie pentru scăparea de suferințe sau frica de moarte! Chiar și astfel, Petru a rămas iarăși Apostol și prieten al lui Iisus Hristos și sfânt și după ce s-a lepădat cu jurământ și cu anatema de Hristos! Dumnezeu nu-l scoate afară pe cel ce se întoarce și vine la El. Petru a plâns îndată după lepădare, cu amar, iar după Înviere, de trei ori a mărturisit că iubește pe Hristos. Pe Acela de care s-a lepădat în curtea arhiereului, el L-a propovăduit ca Dumnezeu adevărat în toate cetățile și orașele și pentru numele Lui și-a vărsat sângele său și moarte pe cruce a suferit. Drept aceea, lacrimile și mărturisirea întreită au curățit păcatul lepădării și au întors harul, iar propovăduirea credinței și moartea pentru Hristos i-au dat lui sfințenia. Și, legiuind Domnul acestea, pentru credința și dragostea ce trebuie să le avem către Dânsul, pe urmă a poruncit, zicând:

Cel ce iubește pe tată ori pe mamă mai mult decât pe Mine nu este vrednic de Mine; cel ce iubește pe fiu ori pe fiică mai mult decât pe Mine nu este vrednic de Mine (Matei 10, 37).

Vezi, frate creștine, că Domnul n-a zis așa, simplu: „*Cel ce iubește pe tată ori pe mamă*”, ci a adăugat cuvintele „*mai mult decât pe Mine*”, pentru că pe tată și pe mamă, pe fii și pe fiice, nu numai legea firii ne obligă să-i iubim, ci și porunca lui Dumnezeu ne spune să-i iubim și în tot chipul să-i ocrotim, înconjurându-i de toată grija noastră. Însă se cade ca măsura dragostei către ei să fie cu mult mai mică decât dragostea noastră față de Dumnezeu. Dragostea către Dumnezeu trebuie să covârșească în toate și prin toate pe cea către părinți și copii. Cinstește și iubește pe tatăl tău și pe mama ta și cu tot respectul supune-te lor, dar, de te sfătuiesc pe tine tatăl sau mama ta să te lepezi de credință, atunci să nu te rușinezi de fața lor și să nu asculti porunca lor. Iubește pe tatăl tău și pe mama ta și poartă grijă de dâșii, cu toată sânguința, dar, de te îndeamnă pe tine tatăl tău sau mama ta să furi, să mărturisești lucruri mincinoase sau să calci vreuna din poruncile lui Dumnezeu, atunci să nu-i asculti pe dâșii; să nu cinstești, deci, mai mult pe părinții tăi decât pe Dumnezeu, și să nu calci vreo poruncă dumnezeiască, pentru dragostea părinților tăi.

Iubește cât vrei pe fiul tău și pe fiica ta, iar dacă ei te împiedică în credința ta și te îndeamnă la călcarea poruncilor lui Dumnezeu, să nu-i iubești mai mult decât pe Dumnezeu, după cum și Scriptura spune: „*De te va îndemna în taină fratele tău, fiul tatălui tău, sau fiul mamei tale, sau fiul tău, sau fiica ta, sau femeia de la sânul tău, sau prietenul tău care este pentru tine ca sufletul tău, zicând: Haidem să slujim altor dumnezei, pe care tu și părinții tăi nu i-ai știut, să nu te învoiești cu ei, nici să-i asculti; să nu-i crute ochii tăi, să nu-ți fie milă de ei, nici să-i ascunzi*” (Deuteronomul 13, 6, 8). Cel ce iubește pe părinții sau pe copiii săi mai mult decât pe Dumnezeu nu este ucenic vrednic al lui Hristos și nu este vrednic să moștenească Împărăția Cerurilor. Dar de vom iubi pe Dumnezeu mai mult decât pe rudele noastre, oare ne vom face, numai prin aceasta, vrednici de Împărăția lui Dumnezeu? Nu! Dragostea aceasta singură nu ajunge, pentru că nu este dragoste desăvârșită. Se cade să iubim pe Dumnezeu nu doar mai mult decât pe rudele noastre, ci mai mult decât pe noi înșine. Pentru aceasta a adăugat Domnul nostru, mai departe, cuvintele:

Și cel ce nu-și ia crucea și nu-Mi urmează Mie nu este vrednic de Mine (Matei 10, 38).

Sfântul Apostol Pavel ne spune că „*Cei ce sunt ai lui Hristos Iisus și-au răstignit trupul împreună cu patimile și cu poftele*” (Galateni 5, 24). Iar despre sine zice: „*Mie să nu-mi fie a mă lăuda decât numai în crucea Domnului nostru Iisus Hristos, prin care lumea este răstignită pentru mine, și eu pentru lume*” (Galateni 6, 14). Deci acela care își ia crucea sa, își stăpânește trupul și fuge de dulcele vieții acesteia, se face purtătorul crucii, care va omori patimile trupului și poftele lui, din lumea aceasta. Dar cum mergem după Hristos? Cum îl urmăm? Mergem pe urmele Lui dacă viețuim și noi precum a viețuit El, pentru că „*Hristos a pățit pentru voi, lăsându-vă pildă, ca să pășiți pe urmele Lui*” (1 Petru 2, 21). Așadar, omul care urmează lui Hristos, acela pune înaintea ochilor lui, ca pe o pildă vie, viața Mântuitorului și urmează din toate puterile poruncile Sale. Pentru aceasta Sfântul Apostol Pavel, care a urmat lui Hristos, zicea: „*Fiți următori ai mei, precum și eu sunt al lui Hristos*” (1 Corinteni 11, 1), pentru că adevăratul ucenic al lui Hristos întâi își omoară patimile trupului și poftele lumii acesteia, apoi se îndreaptă după poruncile Domnului Hristos. De aceea și Iisus a spus mai întâi: „*Cel ce nu-și ia crucea*”, apoi „*și nu-Mi urmează Mie*”. Deci cel ce nu va împlini aceste două îndemnuri nu este vrednic să fie ucenicul lui Iisus Hristos și să se învrednicească de cereasca Împărăție a lui Dumnezeu.

Atunci Petru, răspunzând, I-a zis: Iată noi am lăsat toate și ți-am urmat ție. Cu noi oare ce va fi? (Matei 19, 27)

Petru a răspuns acestea nu când a zis Domnul cuvintele despre care am vorbit până acum, ci când a învățat pe tânărul bogat despre desăvârșire, zicând: „*Dacă vorești să fii desăvârșit, du-te, vinde averea ta, dă-o săracilor și vei avea comoară în cer; după aceea, vino și urmează-Mi*” (Matei 19, 21). Aceste cuvinte, dimpreună cu cele ce urmează, s-au pus în această Sfântă Evanghelie a praznicului de astăzi fiindcă aceste graiuri vorbesc despre faptele cele bune ale sfinților și despre răsplătirea lor de către Dumnezeu. Ce a vrut să spună Petru prin cuvintele: „*Iată, noi am lăsat toate și Te-am urmat pe Tine; oare, ce va fi nouă?*” Un pescar sărac ca Petru n-a putut lăsa altceva mai mult decât: luntrea, mreaja, trestia și undița, lucruri de mic preț, dar scumpe lui, după cum celor bogați le sunt scumpe și iubite lucrurile lor mari și de valoare. Dumnezeu, Cel ce caută la cugetul omului iar nu la numărul lucrurilor lui, răsplătește deopotrivă și pe bogat și pe sărac. Petru însă a mai înțeles prin aceste cuvinte și cele ce se referă la patimile omului. Apostolii au lăsat greșelile vrăjmașilor, smintelile lumii, odihna trupului și deșertăciunea lumii. Deci Petru, fiind luminat de Dumnezeu, a grăit așa, ca să ne învățăm, prin întrebarea lui și prin răspunsul Domnului nostru, că fiecare din cei care cred în Hristos, bogat și cu dregătorie înaltă, fie om sărac și nebăgat în seamă, stăpân, slugă, împărat, de orice vârstă și stare, dacă vrea, poate să zică lui Iisus Hristos, ca și Petru: „*Iată, eu am lăsat toate!*” Iată, eu am lăsat toată avuția mea, fie ea cât de multă și scumpă, fie ea cât de puțină și de nimic; iată, am lăsat invidia, ura, răzbunarea; iată, am lăsat nedreptatea, lăcomia, iubirea de argint; iată, am lăsat îmbuibarea pântecelui, beția, necurăția; iată, am lăsat tot păcatul! Și ce le făgăduiește dumnezeiescul Învățător celor ce au lăsat toate și au mers după Dânsul?

Iar Iisus le-a zis: Adevărat zic vouă că voi cei ce Mi-ați urmat Mie, la înnoirea lumii, când Fiul Omului va ședea pe tronul slavei Sale, veți ședea și voi pe douăsprezece tronuri, judecând cele douăsprezece seminții ale lui Israel (Matei 19, 28).

Domnul numește „*înnoirea lumii*”, prefacerea întregii făpturi, cu prilejul celei de a doua veniri a Lui, când toată făptura se va înnoi din stricăciune întru nestrăicăciune, după cum ne spun Sfinții Apostoli, zicând că „*făptura însăși se va izbăvi din robia stricăciunii, ca să fie părtașă la libertatea mării fiilor lui Dumnezeu*” (Romani 8, 21), a celor care „*așteptăm, potrivit făgăduințelor Lui, ceruri noi și pământ nou, în care locuiește dreptatea*” (2 Petru 3, 13). Încă „*și morții vor învia nestrăicăcioși, iar noi ne vom schimba. Căci trebuie ca acest trup stricăcios să se îmbrace în nestrăicăciune și acest (trup) muritor să se îmbrace în nemurire*” (1 Corinteni 15-53). Iar Fiul al Omului se numește pe Sine Domnul în loc de om, păzind obișnuința Sfințelor Scripturi, care scriu „*Fiul Omului*” în loc de „Om”. Auzind despre Sfinții Apostoli că „*vor ședea pe cele douăsprezece tronuri*”, să nu înțelegem o ședere trupească și nici scaune obișnuite, folosite de oameni, pentru că la înviere toți oamenii vor fi precum îngerii, având trupuri duhovnicești, după chipul trupului slăvit al Domnului Hristos. Să nu înțelegem nici că Apostolii vor judeca pe cele douăsprezece seminții ale lui Israel, de vreme ce numai Unul singur este Judecătorul tuturor, Cel Unul-Născut, Fiul lui Dumnezeu, fiindcă „*Tatăl nu judecă pe nimeni, ci toată judecata a dat-o Fiului*” (Ioan 5, 22). Scaunele înseamnă cinstea și slava cea negrăită, de care se vor bucura Sfinții Apostoli, iar șederea pe scaune înseamnă statornicia și neschimbarea acelei slave. Cuvântul „*judecând*” este în loc de „*muștrând*”, adică toți cei ce se trag din cele douăsprezece seminții și care n-au voit să creadă în Hristos, fiindcă, după socoteala lor, îi oprea Legea lui Moise, vor fi muștrați, văzând atunci pe Apostolii care au dobândit atâta slavă prin credința în Hristos, deși au fost evrei. Fiindcă oamenii socotesc drept slavă și vrednicie mare atunci când cineva șade pe scaun înaintea unui împărat pământesc, în timpul șederii lui pe tron, după toată rânduiala și slava curții sale, pentru aceasta, ca să ne arate nouă Domnul Iisus slava și cinstea cea mare a propovăduitorilor de Dumnezeu Apostoli, a zis că în vremea celei de-a doua veniri, Când El va ședea pe scaunul Slavei Sale să judece tot pământul, atunci și ei vor ședea pe douăsprezece tronuri, spre muștrarea și osândirea celor douăsprezece seminții ale lui Israel. Deci, arătând în felul acesta slava cea mare a Apostolilor, Domnul Iisus vorbește după aceea și despre răsplătirea celorlalți sfinți, zicând:

Și oricine a lăsat case sau frați, sau surori, sau tată, sau mamă, sau femeie, sau copii, sau țarine, pentru numele Meu, înmulțit va lua înapoi și va moșteni viața veșnică (Matei 19, 29).

Ia aminte și vezi, frate creștine, că Domnul nu poruncește să-ți lași casa ta și moșia ta sau să te desparți de femeia ta ori de alte rudeni ale tale așa orișicum, ci numai pentru numele Lui, adică pentru credința și păzirea dumnezeieștilor porunci, dacă locuința, rudeniile și țarinile tale devin o piedică în calea mântuirii tale. Așadar, dacă din pricina aceasta este în primejdie credința ta și nu mai poți împlini poruncile lui Dumnezeu, iar tu vei lăsa mai degrabă rudeniile și avutul tău decât să te lepezi de credință și să calci dumnezeieștile porunci, atunci vei lua răsplătire înșutită și viață veșnică.

Voind apoi Domnul să arate cât este de dreaptă răsplătirea Lui, zice:

Și mulți dintâi vor fi pe urmă, și cei de pe urmă vor fi întâi (Matei 19, 30).

Cei dintâi au fost iudeii, fiindcă ei au cunoscut cei dintâi pe adevăratul Dumnezeu, iar cei de pe urmă au fost păgânii, care mai înainte erau închinători la idoli, iar mai apoi s-au făcut credincioși în Sfânta Evanghelie. Deci mulți dintre iudei nu vor mai fi întâi, pentru că nu au crezut în Hristos, ci vor fi pe urmă, adică scoși din Împărăția lui Dumnezeu. Mulți oameni din neamurile păgâne, pentru că au crezut în timpul din urmă în Evanghelie, nu vor mai fi pe urmă, ci vor fi întâi și moștenitori ai Împărăției cerurilor. Mulți dintre credincioși, fiind împărați, puternici, bogați, deci ocupând în această lume locurile dintâi, vor fi pe urmă în Împărăția cerurilor, după rânduiala dumnezeiască, dacă au făcut mai puține fapte bune; dar mulți săraci, neînvățați, disprețuiți, fiind în urma altora în viața aceasta, vor fi înaintea împăraților, puternicilor și bogaților în Împărăția cerurilor, pentru mulțimea faptelor lor bune, pentru că multe sunt măsurile slavei lui Dumnezeu, care se dau fiecăruia dintre credincioși, potrivit faptelor bune ale fiecăruia. „În casa Tatălui Meu multe locașuri sunt” (Ioan 14, 2), ne spune Domnul Hristos. Precum toți oamenii deopotrivă văd soarele, dar nu toți primesc la fel lumina lui, căci aceia care au ochi mai sănătoși decât alții se împărtășesc de mai multă lumină, tot așa dreptii deopotrivă văd toți pe Dumnezeu, însă cei care au săvârșit mai multe fapte bune decât alții dobândesc mai multă slavă dumnezeiască. Să ne sârguim, frați creștini, să săvârșim în viața noastră numai fapte bune, ca să ne învrednicim și noi de moștenirea locașurilor din casa Tatălui ceresc, Căruia se cuvine slava, cinstea și închinăciunea în vecii vecilor. Amin!

XII.1.2. Omilie tematică:⁶⁸

Cazania Duminicii Tuturor Sfinților (Despre faptele bune)

Frați creștini,

Prin cuvintele Sfintei Evanghelii de astăzi: „Înmulțit va lua înapoi și va moșteni viața veșnică” (Matei 19, 29), Domnul ne-a arătat nouă că aceia care săvârșesc fapte bune în lumea aceasta sunt prețuiți și lăudați, iar în veacul viitor sunt de trei ori fericiți. Omul cu fapte bune nu caută nicidecum cinstirile și laudele lumii acesteia, însă lumea îl primește și-l prețuiește, oriunde s-ar găsi și în orice stare s-ar afla și s-ar întâmpla. Cinstea și lauda aleargă pe urma lui, în tot timpul și în tot locul, după cum aleargă umbra pe urma noastră când fugim. Mulți socotesc că răsplătirile oamenilor pentru faptele lor bune sunt numai cerești și că oamenii cei buni se cinstesc și se slăvesc numai în cer și în viața veșnică. Se înșală însă, pentru că Dumnezeu, Care este Stăpânul celor cerești și al celor pământești, când a zis: „Înmulțit va lua înapoi și va moșteni viața veșnică” (Matei 19, 29), a făgăduit nu numai răsplătiri cerești, ci și pământești. Acest lucru îl arată mai lămurit Evanghelistul Marcu, zicând: „*Iisus a răspuns (lui Petru): Adevărat grăiesc vouă: Nu este nimeni care și-a lăsat casă, sau frați, sau surori, sau mamă, sau tată, sau copii, sau țarine pentru Mine și pentru Evanghelie, și să nu ia însutit – acum, în vremea aceasta, de prigoniri – case și frați și surori și mame și copii și țarine, iar în veacul ce va să vină: viață veșnică*” (Marcu 10, 29-30). Noi vedem că s-a împlinit cuvântul Domnului nu numai la sfinții cei de demult, ci și la cei de astăzi. Câtă cinste și slavă au cei ce au strălucit în lumea aceasta prin fapte bune este cunoscut tuturor. Au pomeniri în fiecare an, laude și cântări în fiecare zi, biserici frumoase, praznice și sărbători în cinstea numelui lor. Domni bogați, împărați, mulțimi nenumărate de creștini evlavioși îi cinstesc pe dânsii, se închină moaștelor lor și cu multă cucernicie cinstesc icoanele lor. Această cinste au dobândit-o sfinții nu numai după moarte, ci și pe când erau în viață. Atâta evlavie aveau credincioșii pentru Petru „*încât scoteau pe cei bolnavi în ulițe și-i puneau pe paturi și pe țargi ca venind Petru, măcar umbra lui să umbrească pe vreunul dintre ei*” (Faptele Apostolilor 5, 15), ni se spune în *Faptele Apostolilor*. Atâta credință și evlavie aveau către Pavel, că luau cu multă evlavie ștergarele și cingătorile lui și cu dânsle vindecau bolile neputincioșilor, după cum spun iarăși *Faptele Apostolilor*, zicând: „*Încât și peste cei ce erau bolnavi se puneau ștergare sau șorțuri purtate de Pavel, și bolile se depărtau de ei, iar duhurile cele rele ieșeau din ei*” (Faptele Apostolilor 19, 12). Când Sfântul Apostol Pavel zice: „*Ca unii care n-au nimic, dar toate le stăpânesc*” (2 Corinteni 6, 10) el arată că sfinții au lăsat toate pentru dragostea lui Hristos. Erau săraci, neavând niciun bun, însă erau prea bogați, căci stăpâneau averile tuturor credincioșilor. Credincioșii, văzând râvna, dragostea, curățenia vieții lor și faptele lor minunate, aveau către dânsii atâta evlavie și dragoste, încât le dăruiau nu numai averile lor, ci, de ar fi fost cu puțință, chiar ochii lor, după cum mărturisește Sfântul Apostol Pavel, zicând: „*Vă mărturisesc că, de ar fi fost cu puțință, v-ați fi scos ochii voștri și mi i-ați fi dat mie*” (Galateni 4, 15). Dar să nu socotiți că numai Apostolii lui Hristos au luat acest fel de răsplătiri de la oameni, pentru că, după dânsii, toți oamenii cei buni din diferite vremuri au fost cinstiți și iubiți de dreptcredincioșii creștini.

⁶⁸ Extrasă din „Cazanie”, Ediția 2014 (Edit. IBMBOR) pp. 142-148.

Aceeași cinste și slavă vedem că se dă până în ziua de astăzi tuturor celor care fac fapte bune. Cel care, în vremea de acum, își oprește limba sa de la orice minciună și are totdeauna în gura sa adevărul, cel care este prieten al dreptății, vrăjmaș al nedreptății, îndrăgitor al smereniei, potrivnic al mândriei, înțelept la minte și curat la suflet, cuvântul unui astfel de om este lege și promisiunea lui crezută, mai mult decât orice act scris; adunarea lui cu alții este o cinste; sfătuirea lui este lumină; pilda vieții lui este un dreptar pentru toți. Spuneți-mi, cine nu cinstește pe un astfel de om? Faptele lui bune le laudă și vrăjmașii lui. Pe lângă slavă și cinste, Dumnezeu răsplătește pe omul cel bun și cu darul păcii, după cum spune Apostolul Pavel romanilor, zicând: „*Mărire, cinste și pace oricui face binele*” (Romani 2, 10). Mulți sunt în pace cu alții, dar au război neîncetat cu conștiința lor. Mustrarea conștiinței este bici rânduitor de Dumnezeu spre pedeapsa păcatului, după cum grăiește psalmistul, zicând: „*Cu mustrări pentru fărădelege ai pedepsit pe om și ai subțiat ca pânza de păianjen sufletul său*” (Psalmii 38, 14-15). „*Lasă-mă ca să mă odihnesc, mai înainte de a mă duce și de a nu mai fi*” (Psalmii 38, 18). Într-adevăr, cât de chinuitoare este mustrarea cugetului! Neplăcută este bogăția, când adâncul cugetului tău te mustră pentru nedreptate și furt. Amară este frumusețea vieții, când cugetul tău te chinuiește ca pe un desfrânat. Cu un cuvânt, mustrarea cugetului prefăce în amărăciune înseși plăcerile lumii acesteia. Păcatul aduce mustrarea cugetului, tulburare și tristețe. Când în locul păcatului se va săvârși fapta cea bună, atunci cugetul se liniștește și în sufletul omului bun se sălășluiește harul ceresc al păcii. Un om ca acesta a dobândit împăcare cu sine și trăiește în pace cu toți ceilalți oameni, în tot timpul și în tot locul, după cuvântul Evanghelistului, care zice: „*Trăiți în pace unii cu alții*” (Marcu 9, 50); are pace cu sine însuși, după îndemnul Sfântului Apostol Pavel, care zice: „*Trăiți între voi în bună pace*” (1 Tesaloniceni 5, 13), fiindcă cugetul lui rămâne liber și liniștit de mustrarea păcatului. Pacea este unul din harurile date omului pentru faptele lui bune, fiindcă ea naște o bucurie neconținută și curată. Când vor veni ispitele diavolului, cu clevetirile, vrăjmășiile și prigonirile lor, ele vor căuta să tulbure liniștea și bucuria păcii din suflet, dar nu vor putea, căci omul, având cugetul lui curat, va fi mulțumit de mărturia propriului său cuget și se va bucura în aceste suferințe, ca unul ce pătimește pentru Hristos. De vor sufla, alteori, asupra lui vânturile deșertăciunii, căutând să smulgă bucuria din inima lui, ele nu vor putea nimic, pentru că vor fi gonite și slăbite de harul cel atotputernic al lui Dumnezeu. Totdeauna omul bun se bucură, neîncetat se roagă, în toate mulțumește, are pe Hristos cu sine și simte liniștea, pacea și bucuria cerească a unei fericiri veșnice.

Frați creștini, Fapta cea bună își are începutul ei de la Dumnezeu. Harul Dumnezeirii este izvorul din care izvorăște și rădăcina din care odrăsește orice faptă bună. Dragostea, dreptatea, bunătatea, îndelungă-răbdarea, mila și toate celelalte fapte bune sunt roduri ale harului dumnezeiesc. Pentru aceasta, când omul săvârșește fapte bune, atunci se face cu adevărat icoană vie și asemenea lui Dumnezeu, precum a și fost zidit de El. Dacă omul este plin de iubire, drept, bun, îndelung-răbdător, milostiv și dacă va săvârși numai fapte bune, atunci el se va asemana chipului lui Dumnezeu, se va face Dumnezeu după har, așa cum grăiește psalmistul: „*Eu am zis: «Dumnezei sunteți și toți fii ai Celui Preaînalt»*” (Psalmii 81, 6).

Dumnezeu, pentru faptele cele bune, voiește să ridice pe om la înălțimea slavei și a strălucirii, întrucât cunoaște în amănunt care este primejdia și care este osteneala sfinților în calea faptelor bune. Pentru aceasta El poruncește să nu-i supere nimeni și nici să le facă lor vreun rău, zicând, prin gura psalmistului: „*Nu vă atingeți de unșii Mei și nu vicleniți împotriva profeților Mei*” (Psalmii 104, 15). Le dă curaj, zicând prin gura prorocului Zaharia: „*Cel ce se atinge de voi se atinge de lumina ochiului Lui!*” (Zaharia 2, 12) Domnul Iisus ne îndeamnă să ascultăm de dânsii ca și cum am asculta de El, zicând: „*Cel care vă ascultă pe voi pe Mine Mă ascultă, și cel ce se leapădă de voi se leapădă de Mine*” (Luca 10, 16). Ca să scoată din inima lor orice teamă, le făgăduiește că le va trimite pe sfinții îngeri, ca să-i păzească în lucrul lor de toată primejdia și să-i țină pe mâinile lor, ca să nu se spurce de întinăciunea păcatului, precum ne încredințează psalmistul, zicând: „*Că îngerilor Săi va porunci pentru tine ca să te păzească în toate căile tale. Pe mâini te vor înălța ca nu cumva să împiedici de piatră piciorul tău*” (Psalmii 90, 11-12). Nu vă îndoiiți deci că toate puterile îngerești se trimit de Mine spre slujba și ajutorul vostru, căci voi sunteți moștenitori ai fericirii veșnice, după cum vă încredințează Apostolul Pavel, zicând: „*Îngerii oare nu sunt toți duhuri slujitoare, trimise ca să slujească pentru cei ce vor fi moștenitorii mântuirii?*” (Evrei 1, 14) Oamenii drepti aduc îngerilor cinstirea și ascultarea care se cuvine lui Dumnezeu, iar îngerii le aduc slujbă și purtare de grijă. Ce altceva poate fi mai mult decât aceasta?

Dumnezeu dă în mâinile oamenilor celor buni și drepti stăpânirea stihilor, a cerului, a pământului, a morții și a toată făptura. Vedem acest lucru din dumnezeieștile Scripturi: Moise prefăce apa în sânge și aerul în nor întunecat; Isus al lui Navi oprește mersul soarelui; Ilie încuie și descuie cerul; cei trei tineri sting puterea focului; Daniel închide gurile leilor, iar pe Petru îl ascultă morții. Însuși Dumnezeu locuiește în sufletele oamenilor celor buni, drepti și iubitori de Hristos, după cum însuși Hristos ne încredințează, spunând: „*Dacă Mă iubește cineva, va păzi cuvântul Meu, și Tatăl Meu îl va iubi, și vom veni la el și vom face locaș la el*” (Ioan 14, 23). Locaș al lui Dumnezeu se face omul care săvârșește fapte bune. Aceasta este cinstea, aceasta este slava, aceasta este pacea, aceasta este bucuria și fericirea sufletului omului. Iată răsplătirile cele înșutite pe pământ, pe care Dumnezeu le-a făgăduit celor ce-L iubesc pe Dânsul și păzesc poruncile Lui, făcând numai fapte bune, după care urmează moștenirea Împărăției celei fără de moarte, a fericirii și vieții veșnice, după cum suntem încredințați de Însuși Domnul Iisus Hristos, prin cuvintele: „*Înmulțit va lua înapoi și va moșteni viața veșnică*” (Matei 19, 29).

Dar cine se mai îngrijește astăzi de săvârșirea faptelor bune? Noi cunoaștem folosul faptelor bune, dar ne întorcem fața de la săvârșirea lor, din nesocotință și din ușurătate. *Frați creștini*, în calea faptelor bune a aflat Avraam aurul și argintul, Iacov înmulțirea turmelor, Iosif bogăția Egiptului, Iov miile de oi, de cămile, de boi și de catări. Ce căutăm, creștinilor, în lumea aceasta? Căutăm slavă! Dar unde socotim că se găsește ea? Unii dintre noi socotim că slava se găsește în cetățile împărătești, la curțile bogaților, în palatele împăraților; pentru aceea o căutăm acolo, dar ne înșelăm, pentru că acolo este numai o umbră a slavei: nestatornică, dușmănită de invidie și prigonită de cei ce vor s-o cucerească. Căutăm desfătări și fericire! Și credem că le aflăm în bucatele și băuturile cele multe și în plăcerile poftelor trupului nostru. Păcatul nu este fericire, nici bucurie, ci suspin și necaz. Desfătarea păcatului este dulce, dar ea repede dispare, prefăcându-se în amărăciune; dulceața păcatului este de o clipă, dar amărăciunea lui este îndelungată. După păcat vine îndată căința, rușinea, necazul și mustrarea cea grea a cugetului. Dulcețile poftelor trupesti aduc neputință, boli mari, stricăciuni trupului și de multe ori chiar moarte, cum ne spune și Apostolul Pavel, zicând: „*Plata păcatului este moartea*” (Romani 6, 23). Dacă voiești bucurie adevărată, înfrânge-ți patimile tale, pentru că numai atunci te vei bucura mai mult decât viteazul care a biruit tabăra cea puternică a vrăjmașilor. Dacă voiești plăcere neschimbată, întinde mâinile tale spre facerea de bine către sărman, văduvă, săraci și cei care sunt nedreptățiți, căci atunci sufletul tău va simți o mulțumire nespus de mare. În fapta cea bună caută fericirea, desfătarea, cinstea, slava; fii curat, iubitor de dreptate, îndurat, blând, smerit și ridică pe umerii tăi jugul cel ușor al Domnului tău, care ne îndeamnă pe toți, zicând: „*Luați jugul Meu asupra voastră și învățați-vă de la Mine, că sunt blând și smerit cu inima și veți găsi odihnă sufletelor voastre*” (Matei 11, 29). Atunci vei afla bucurie cerească și fericire dumnezeiască. Cât de nebun și nepriceput este omul acela care caută aurul și argintul nu în văile și în sâmurile pământului, ci în mare, sau în puțuri, sau în lacuri! Cât de nebun și nepriceput este omul care, însetând, nu merge la izvoare, puțuri sau fântâni, ci în locuri fără apă! Cu mult mai nebuni decât aceștia suntem noi, fiindcă dorim slavă, bogăție și fericire, dar nicidecum nu ne sârguim spre săvârșirea faptelor bune, care sunt izvoarele a toată fericirea, ci alergăm după păcat, care este începutul tuturor primejdiilor și nenorocirilor. Mare ești, Doamne, și minunate sunt lucrurile Tale, și niciun cuvânt nu este de ajuns spre lauda minunilor Tale! Tu ne-ai spus, Dumnezeule, să săvârșim faptele cele bune, prin care vom afla toate bunătățile lumii. Tu ne-ai învățat, Dumnezeule, că de vrem slavă, desfătare și fericire, să avem o singură grijă și o singură sârguință: săvârșirea faptelor bune. Tu, Doamne Iisuse Hristoase, ne-ai spus să căutăm Împărăția Ta și săvârșirea faptelor bune și Tu ne vei da nouă toate bucuriile și fericirile dorite de noi, sfătuindu-ne și zicând: „*Căutați mai întâi Împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate acestea se vor adăuga vouă*” (Matei 6, 33). De această slăvită Împărăție învrednicește-ne și pe noi, Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeul nostru, cu al Tău har și cu a Ta iubire de oameni. Amin!

XII.1.3. Omilie tematică⁶⁹:

Duhul Sfânt constituie și sfințește Biserica lui Hristos (Duminica a opta după Paști, a Rusaliilor; Ioan 7, 37-53; 8,12)

Atât *Apostolul* cât și *Evanghelia* care se citesc la această sărbătoare ne arată lucrarea Duhului Sfânt în lume. *Apostolul* ni-L prezintă pe Duhul Sfânt **în chipul unor limbi de foc**. *Evanghelia* ne arată, potrivit cuvintelor Mântuitorului Iisus Hristos, că Duhul Sfânt este **apa cea vie**.

Duhul Sfânt nu anulează identitatea omului, ci o luminează și o îmbogățește

Apostolul zilei este o lectură din cartea *Faptele Apostolilor*, care descrie evenimentul Pogorării Duhului Sfânt ca **un vuiet de suflare de vânt** peste ucenicii Domnului nostru Iisus Hristos, adunați laolaltă în Ierusalim (*Fapte* 2,2). În limba ebraică același cuvânt *ruah* înseamnă *duh* și *vânt*. Duhul Sfânt vine din cer ca un vuiet

⁶⁹ Autor: PF. Patriarh Daniel. Extrasă din „Lumina”, Joi, 9 iunie 2011 (s-a păstrat tehnoredactarea Redacției).

mare de vânt și apare *deasupra capului fiecăruia* dintre ucenici *în limbi ca de foc*. Duhul Sfânt vine peste fiecare dintre ucenicii lui Hristos când ei se aflau *adunați laolaltă*, întrucât *El sfințește pe fiecare om în parte și pe toți laolaltă*, adică *sfințește persoane adunate în comunitate, pentru a trăi în comuniune*. *El sfințește persoane distincte, și le pune în comuniune și conlucrare*. Duhul Sfânt nu anulează identitatea sau personalitatea omului, ci o luminează și o îmbogățește, astfel încât fiecare persoană umană, prin lucrarea Duhului Sfânt, se pune într-o legătură tainică de viață sfântă cu Persoanele divine ale Preasfintei Treimi și cu persoanele umane care mărturisesc aceeași credință, formând astfel Biserica lui Hristos, plină de harul Preasfintei Treimi (cf. 2 Corinteni 13, 13). De aceea, în ziua Pogorării Duhului Sfânt peste ucenicii Domnului se săvârșește și botezul în apă și în Duh al primilor creștini (cf. *Fapte* 2, 38-41). Cine se botează în apă și în Duh, în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, *începe o relație și o viață nouă, de comuniune cu Persoanele Preasfintei Treimi în Biserica lui Hristos*.

Duhul Sfânt Se coboară în chip de limbi de foc și pentru a arăta că „focul” harului este curățător de păcate, după cum focul fizic este curățător de rugină. Când metalele sunt ținute mai mult timp în foc, rugină, praful sau zgura de pe ele se curăță, iar ele devin incandescente sau luminoase, nu mai sunt rigide, ci devin flexibile, pot lua o formă nouă, una pe care n-au avut-o înainte. Deci, Duhul Sfânt, asemenea focului material pe care îl cunoaștem noi, *curățește duhovnicește pe om de rugină sau zgura păcatului, adică de toată necurăția sufletului și a trupului*. În același timp, Sfântul Duh luminează și transformă sufletul omului păcătos și întunecat din cauza păcatului, *în suflet bun și luminat*. De aceea, Botezul în apă și în Duh Sfânt mai este numit și **Sfânta luminare**. Totodată, Duhul Sfânt, ca și focul, nu doar curățește sufletul de necurăție, *ci și încălzește viața spirituală a sufletului răcit din cauza patimilor egoiste, iar această căldură a Duhului Sfânt se vede mai întâi în lacrimile pocăinței și în dorința de o viață nouă*. Sfinții Părinți ai Bisericii spun că **primele semne clare ale prezenței și lucrării Duhului Sfânt în omul credincios sunt smerenia și pocăința, iar lacrimile pocăinței arată că Duhul Sfânt curățește pe om de păcat și în același timp face roditoare credința în el asemenea apei care udă un pământ uscat și-l face roditor** (Sfântul Efrem Sirul). *În lacrimile fierbinți ale pocăinței se vede legătura duhovnicească dintre Evanghelia după Sfântul Evanghelist Ioan, care prezintă pe Duhul Sfânt ca fiind „apa cea vie”, și scrierile Sfântului Evanghelist Luca (Faptele Apostolilor), care prezintă pe Duhul Sfânt ca „foc” curățător, încălzitor și luminător*. În lacrimile pocăinței „focul” regretului sau al căinței, pentru păcatele săvârșite, se transformă în „apa cea vie”, adică în lucrarea harului care spală păcatele omului prin pocăință, și devine izvor de sfințenie și de fapte bune.

Duhul Sfânt confirmă și cultivă viața adevărată a creștinului sau comuniunea lui de iubire cu Dumnezeu și cu oamenii

Duhul Sfânt, a treia Persoană din Sfânta Treime, nu are chip. El nu Se arată în formă de om, ci El se arată fie ca foc luminător, încălzitor și curățător, fie ca apă vie care dă viață. De ce Duhul Sfânt Se prezintă astfel și nu ia chip de om după cum a luat Fiul lui Dumnezeu? Pentru că **Duhul Sfânt nu concurează pe Fiul Cel veșnic al lui Dumnezeu Care S-a făcut Om din iubire pentru oameni și pentru mântuirea lor**. El nu concurează pe Fiul și nici nu-L completează pe Fiul, ci-L confirmă și-L comunică oamenilor pe Fiul, ca Fiul să locuiască în ei, să devină Viața vieții lor, mai ales prin împărtășirea lor cu Hristos prin Sfintele Taine ale Bisericii (cf. *Ioan* 6, 54-57). Întrucât Duhul Sfânt cercetează adâncurile lui Dumnezeu (cf. 1 Corinteni 2, 10), lucrarea Sa nu este una care se impune din exterior, ci una care se propune din interior, una de intimitate, de modelare a sufletului omului. El nu Se arată în fața omului, ci locuiește tainic sau mistic în sufletul omului, îl inspiră, fără să-l constrângă, pentru ca omul, în mod liber, să gândească și să trăiască asemenea lui Hristos. Deci, **Duhul Sfânt lucrează tainic sau discret în om, respectând libertatea omului de a se întoarce sau nu spre Dumnezeu Tatăl și de a împlini sau nu voia Fiului lui Dumnezeu, a lui Hristos, descoperită sau arătată în Sfânta Sa Evanghelie**. Așadar, **Duhul Sfânt este Duhul libertății**, după cum ne spune Sfântul Apostol Pavel, când zice: „unde este Duhul Domnului, acolo este libertate” (2 Corinteni 3, 17). Duhul Sfânt nu apare în mod vizibil în fața omului, ca să nu facă presiune asupra acestuia, ci El vine tainic în sufletul omului și-l inspiră să rostească un cuvânt folositor, să împlinească o lucrare bună și, mai ales, să cultive prin rugăciune o permanentă legătură de iubire duhovnicească cu Dumnezeu și cu ceilalți oameni. *Duhul Sfânt este în același timp Duhul libertății și Duhul comuniunii sau al unității*. El respectă libertatea noastră atât de mult, încât noi putem asculta glasul Lui tainic sau putem să-L ignorăm. De aceea, Sfântul Apostol Pavel zice: „nu stingeți Duhul” (1 Tesaloniceni 5, 19). Concret, omul poate stinge lucrarea Duhului în el prin necredință, nepăsare și nelucrare. **Duhul Sfânt este Duhul comuniunii**, deoarece adună laolaltă pe cei înstrăinați sau diferiți unul de altul. Duhul Sfânt cheamă la unitate sau comuniune diversitatea darurilor din umanitate și din natură (creație). El distribuie sau împarte darurile lui Dumnezeu pentru ca oamenii să le cunoască, să le cultive și apoi să le adune laolaltă ca pe o ofrandă de recunoștință adusă lui Dumnezeu-Dăruitorul. **Duhul Sfânt nu Se arată în chip de om, dar dorește să facă din fiecare om credincios un chip al lui Hristos Dumnezeu-Omul**. Iar cea mai frumoasă rodire a acestei lucrări a Duhului Sfânt în oameni sunt Sfinții Bisericii. De aceea, în

Ortodoxie prima duminică după Pogorârea Duhului Sfânt este *Duminica Tuturor Sfinților* pe care Duhul Sfânt i-a ajutat ca să devină părtași ai sfințeniei și bunătății lui Hristos Cel Unul Sfânt, Dumnezeu-Omul.

„Arhitectul Bisericii” și „Plugarul firii omenesti”

Prin harul Sfântului Botez, care a fost săvârșit îndată după Pogorârea Duhului Sfânt peste Apostoli (cf. *Fapte* 2, 38-41), *Duhul Sfânt adună laolaltă în iubirea Preasfintei Treimi persoane și popoare diferite*. Sfântul Vasile cel Mare a numit pe **Duhul Sfânt „Arhitectul Bisericii”**, întrucât El zidește din interior, din sufletul omului, templul lui Dumnezeu în om, adică realizează sălășluirea harului Preasfintei Treimi în Biserica lui Hristos, formată din neamuri de limbi diferite, cărora li s-a binevestit în limba lor maternă „focul” iubirii lui Dumnezeu pentru mântuirea oamenilor. Ca înnoitor și sfințitor al vieții creștinului, Duhul Sfânt a fost numit și „**Plugarul firii omenesti**” (Sfântul Ioan Gură de Aur). El arde spinii păcatului și potolește seceta sufletului arid, prin apa Botezului și prin lacrimile pocăinței, pentru a cultiva apoi virtuțile sfinte ale vieții creștine. De aceea, cântăm adesea în Biserică: *prin Duhul Sfânt tot sufletul viază și întru curăție se înalță* (Antifonul I, glasul 4). Duhul Sfânt ridică pe cei căzuți, luminează pe cei întunecați de păcate și eliberează pe cei robiți de patimi. Deci, Duhul Sfânt înnoiește și sfințește viața omului. Roadele lucrării Sale în viața oamenilor sunt aceste virtuți: *„dragostea, bucuria, pacea, îndelunga-răbdare, bunătatea, facerea de bine, credința, blândețea, înfrânarea, curăția”* (Galateni 5, 22-23). **Duhul Sfânt luminează mintea omului ca să înțeleagă Sfintele Scripturile și încălzește inima lui ca să se roage mai fierbinte**. Când nu știm sau nu putem să ne rugăm cum trebuie, *Duhul Se roagă în noi cu suspine negrăite* (cf. Romani 8, 26), și strigă *Avva, Părinte* (Galateni 4,6) ca să iubim mai mult pe Dumnezeu, Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos. Iar întrucât noi, creștinii, suntem botezați în Duhul Sfânt, *Care purcede din Tatăl și Se odihnește în Fiul, îndrăznim să-L numim pe Dumnezeu Cel din ceruri Tatăl nostru*, mărturisind astfel că suntem fiii Lui, înfiați prin harul Sfântului Duh ca urmare a credinței noastre în *Dumnezeu-Fiul*, în Iisus Hristos. Duhul Sfânt este apa cea vie, ne spune Evanghelia, pentru că El, prin Botez și prin Pocăință, ne înviază în lumea aceasta din moartea păcatului, iar la învierea cea de obște ne ridică din stricăciune (Cf. *Iezechiel* 37, 5-6). *Duhul Sfânt dăruiește viață la toată făptura. El dăruiește viață vegetală și viață animală*: „*Trimite-vei Duhul Tău și se vor zidi și vei înnoi fața pământului; lua-vei duhul lor și se vor sfârși și în țărână se vor întoarce*” (Psalmul 103, 30-31). Însă oamenilor creați după chipul lui Dumnezeu Cel veșnic viu și botezați în numele Sfintei Treimi, *Duhul Sfânt le dăruiește nu numai existența biologică sau viața pământească trecătoare, ci și viața spirituală sau viața cerească netrecătoare, în bucuria și slava Preasfintei Treimi*.

Sfintele Taine și ierurgii ale Bisericii se realizează prin lucrarea Sfântului Duh.

Prin lucrarea Duhului Sfânt se constituie Biserica instituită de Mântuitorul Iisus Hristos

Când coboară la Cincizecime peste Sfinții Ucenici și Apostoli ai lui Hristos, *Duhul Sfânt constituie Biserica lui Hristos, care se extinde apoi prin Botezul oamenilor din neamuri diferite*. Cum constituie Duhul Sfânt Biserica lui Hristos, dacă Hristos este Capul și temelia Bisericii? *Deoarece în Iisus Hristos, Dumnezeu-Omul, firea divină s-a unit cu firea umană prin lucrarea Duhului Sfânt* (Cf. *Luca* 1,35), tot prin lucrarea Duhului Sfânt viața divino-umană a lui Hristos, Capul-Bisericii, se împărtășește sau se extinde acum în toți oamenii care cred în Hristos și astfel se constituie Biserica lui Hristos. **Prin urmare, taina Bisericii aceasta este: viața lui Hristos Cel Răstignit, Înviat și Înălțat la ceruri, adică în slava Preasfintei Treimi, se dăruiește acum oamenilor, prin lucrarea Duhului Sfânt, ca oamenii să poată participa la viața și bucuria veșnică din Împărăția lui Dumnezeu**. Din acest motiv, în Biserica Ortodoxă sfintele slujbe nu încep cu rugăciunea *Tatăl nostru*, ci cu o rugăciune adresată Sfântului Duh: „*Împărate Ceresc, Mângâietorule, Duhul Adevărului, Care pretutindenți ești și pe toate le îplinești; Vistierul bunătăților și Dătătorule de viață, vino și Te sălășluiește întru noi și ne curățește pe noi de toată întinăciunea și mântuiește, Bunule, sufletele noastre*”. Îndată după această rugăciune adresată Duhului Sfânt, spunem „*Sfinte Dumnezeule, Sfinte Tare, Sfinte fără de moarte, miluiește-ne pe noi*”, după care rostim rugăciunea *Preasfântă Treime*. Aceasta înseamnă că **numai prin harul Duhului Sfânt prezent în noi, ne putem uni cu Preasfânta Treime**. Iar după ce am rostit rugăciunea *Preasfântă Treime*, spunem și rugăciunea *Tatăl nostru*, pentru a arăta că suntem fii ai lui Dumnezeu Tatăl înfiați de Duhul Sfânt prin harul Botezului care ne unește cu Hristos, Dumnezeu-Fiul. Sfântul Ioan Gură de Aur spune că Pogorârea Duhului Sfânt urmează după Înălțarea întru slavă a lui Hristos la ceruri, pentru că *Hristos Domnul ne-a împăcat cu Dumnezeu-Tatăl, când a înălțat pe tronul împărătesc al Preasfintei Treimi firea Sa umană înnoită și sfințită prin Răstignire, Moarte și Înviere, ca să ne dăruiască nouă oamenilor viața Sa cerească și preaslăvită*. Deci, **Duhul Sfânt Mângâietorul și Sfințitorul vine în lume ca să constituie Biserica lui Hristos, întemeiată de El prin Întruparea și lucrarea Sa mântuitoare, și să sfințească pe cei care cred în Hristos și-L iubesc pe El, ca să-i facă părtași ai vieții Lui preaslăvite în iubirea Preasfintei Treimi**.

Să mulțumim lui Dumnezeu-Tatăl pentru iubirea Sa milostivă arătată oamenilor prin Domnul nostru Iisus Hristos și împărtășită nouă prin lucrarea Duhului Sfânt în Biserică! În încheiere, mai observăm că în

această zi de Rusalii se aduc în biserică pentru binecuvântare frunze de tei sau de nuc, întrucât ele ne amintesc simbolic de limbile ca de foc prin care s-a arătat harul Duhului Sfânt lucrător în ucenicii lui Hristos, trimiși de El să binevestească Evanghelia Sa în limbi diferite, adică la neamuri sau popoare diferite, până la marginile pământului, începând de la Ierusalim. Prezența acestor multe frunze la Sărbătoarea Rusaliilor ne îndeamnă să ne rugăm Domnului nostru Iisus Hristos să păzească Biserica Sa cea una sfântă alcătuită din persoane și popoare diferite și să binecuvânteze cu harul Său întreaga natură sau creație, spre slava Preasfintei Treimi și spre dobândirea vieții veșnice. Amin!

XII.1.4. OMILIE TEMATICĂ⁷⁰:

Cei care „au râvnă pentru Dumnezeu, dar fără pricepere”

(Duminica a 5-a după Rusalii)

După cum știm toți, lumea de astăzi e bântuită de probleme, e împărțită, și nu mai conținut conflictelor și neînțelegerile, înmulțindu-se de la o zi la alta. Se fac eforturi mari pentru a se ajunge la unitatea lumii, la înțelegere, la pace. În aceeași direcție fac eforturi mari și Bisericile creștine, pentru că nici ele nu au rămas toate credincioase mandatului pe care l-au avut de la Mântuitorul Iisus Hristos și anume, acela de a fi una, de a fi toți o Biserică, o credință, un Botez, de a avea toți aceeași credință în Dumnezeu, de a fi toți frați între noi, de a lucra și a ne ruga împreună, de a căuta împreună fericirea pe pământ și mântuirea în cer. După cum spune Sf. Pavel în Epistolele sale, unii, din iubire de dispută - și de slavă deșartă, din încredere prea mare în capacitatea lor de a tâlcui Scripturile, au rățacit de la adevăr și așa, în decursul istoriei, Biserica cea una dintru început, întemeiată de Mântuitorul Hristos și propovăduită de Apostoli, s-a împărțit în mai multe fracțiuni.

Primelor încercări de împărțire, Biserica le-a rezistat cu succes, în primul mileniu, organizând cele șapte sinoade ecumenice care au stabilit adevărurile de credință odată pentru totdeauna. Totuși, după aceea, la începutul mileniului al doilea, de la Biserica cea una s-a rupt o bună parte și anume partea apuseană, alcătuind Biserica Romano-catolică, cu centrul la Roma. Mai târziu, la începutul sec. al XVI-lea, din Biserica Romano-catolică s-a rupt altă fracțiune, ceea ce numim marile Biserici Protestante, în special cea Luterană - zisă și Evanghelică, - cea Calvină - zisă și Reformată, - și apoi și altele care continuă fracționarea și sfâșierea trupului lui Hristos până în zilele noastre.

În același timp, însă, în veacul nostru, în acest veac în care diviziunile din lume își caută soluția de regroupare într-o unitate de gândire socială și politică, gândire care să fie în stare să desființeze barierele, discriminările, decalajele de tot felul care produc săraci și bogați, liberi și sclavi spre a se ajunge la idealurile pe care le-a visat omenirea dintotdeauna, la libertate, egalitate și fraternitate, pentru oameni și popoare, - în acest veac, Bisericile s-au gândit și ele să dea un bun exemplu, încercând să-și refacă și ele unitatea cea dintâi.

Așa se face că acum, mai mult decât altădată, când direcția era spre împărțiri cât mai multe, spre alcătuiri de grupuri și dizidențe tot mai numeroase, în veacul nostru a început o mișcare inversă, o mișcare de refacerea unității creștinilor de pretutindeni, din toată lumea. În acest scop s-a creat Consiliul ecumenic sau Consiliul mondial al Bisericilor, care adună astăzi peste 300 de Biserici creștine, visând și lucrând pentru refacerea unității celei dintâi. În același scop s-au inițiat convorbiri, dialoguri bilaterale și multilaterale, simpozioane, conferințe. Noi, Biserica Ortodoxă Română, am început încă din 1935 un dialog cu Biserica Anglicană, încercând să netezim diferențele dintre noi. Dialogul mai continuă și azi. După al doilea război mondial, asemenea dialoguri au început cu Bisericile Vechi Catolice din Occident, cu Bisericile Ortodoxe Vechi Orientale și anume cu Biserica Coptă din Egipt, cu Biserica din Etiopia, cu Biserica din Asia Mică și din India.

S-a inițiat în același timp dialogul cu Bisericile Protestante. Acum, mai în urmă, s-a început și dialogul dintre Ortodoxe și cea mai importantă dintre marile Biserici creștine, ruptă din trupul mare al Bisericii primului mileniu la anul 1054, și anume cu Biserica Romano-catolică.

Un lucru este important și pozitiv: că hotărârea spre unitate e mai prezentă în lumea creștină de astăzi, decât a fost oricând înainte, când, precum spuneam, tendințele erau de împărțire. Și noi, ortodocșii români, trăim laolaltă cu celelalte culte creștine, experiența căutării, și încercăm și pe plan local, să ajungem la unitate. Ne bucurăm ori de câte ori găsim puncte de convergență cu ceilalți frați creștini, tot așa cum ne întristăm ori de câte ori anumite grupuri creștine. Din cele mai mărunte, în loc să urmărească unitatea, urmăresc dimpotrivă, în continuare, dezmembrarea. Caută pe toate căile să-i atragă pe creștinii noștri ortodocși de la dreapta noastră credință spre alte credințe, socotindu-se acești creștini rățaciți, acum, după aproape două mii de ani, mai buni

⁷⁰ Autor: IPS Antonie Plămădeală. Extrasă din vol. „Tâlcuri noi la texte vechi”, ed. II-a, Edit. „Axios SRL”, 1996, pp. 200 - 207.

interpreți ai Sfintei Scripturi și ai învățaturii Mântuitorului, decât au fost Sfinții Părinți și decât a fost Biserica întreagă de-a lungul a două mii de ani, de la Hristos până azi!

În Epistola care s-a citit astăzi, Sf. Pavel spune că există credincioși care „au râvnă către Dumnezeu, dar fără pricepere” (*Romani* 10, 2) și îi avertizează pe unii ca aceștia să-și canalizeze cu pricepere râvna lor către Dumnezeu pentru că, tot Sf. Pavel spusese corintenilor, că nu se încununează cel ce aleargă la întâmplare (*I Corinteni* 9, 26). A avea râvnă cu pricepere înseamnă a-ți ordona gândirea și credința după criterii sigure, a nu lăsa nimic pe seama întâmplării. Tot ce se face la întâmplare, duce la rezultate întâmplătoare.

Ce înseamnă a avea râvnă către Dumnezeu cu pricepere?

- Înseamnă, în primul rând, a urma rânduilele cele statornice de Biserică dintru început, și verificate de-a lungul a două mii de ani, până astăzi, ca fiind rânduile bune;

- Înseamnă a urma ceea ce au crezut moșii și strămoșii noștri, credința în care au trăit și au murit ei până în zilele noastre;

- Înseamnă a urma acea Tradiție care a dus la unitatea noastră de credință și la unitatea noastră ca neam, de-a lungul istoriei, și care s-a verificat a fi credința cea dreaptă.

Noi, ortodocșii, am rămas dintru început până azi păstoriți dreptei credințe. Toți ceilalți, toate celelalte grupări care au apărut în istorie, de-a lungul secolelor, s-au rupt de la noi, de la dreapta credință, precum spunea Sf. Apostol Pavel, din dorința de dispute și de slavă deșartă, și din încrederea prea mare în felul personal de a interpreta Sf. Scriptură.

A avea râvnă către Dumnezeu cu pricepere, înseamnă, așadar, a urma învățătura cea dreaptă, lăsată și transmisă prin Biserică de-a lungul veacurilor tuturor creștinilor.

Învățătura noastră, pe lângă faptul că ne-a fost descoperită de Mântuitorul Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, răspunde și exigențelor gândirii corecte. Propovăduim o credință luminată, cu temeiuri puternice și sigure, în descoperirea dumnezeiască. Știm că viața vine de la Dumnezeu. În credința noastră Dumnezeu e autorul întregii creații și a ordinii din Univers, care ne minunează permanent și ne încredințează de Atotputernicia Sa. Pământul și toate planetele stau suspendate în Univers, călătoresc pe căi bine alese și cunoscute ca pe niște și ne invizibile care le feresc de ciocniri între ele. Anotimpurile se succed într-o ordine uimitoare. Soarele nu uită să răsară niciodată și astfel zilele și nopțile alternează cu implacabilitate și, după ele, tot ritmul nostru biologic organizat într-o succesiune logică, trece de la epuizare la recuperare, de la muncă la odihnă și astfel suntem capabili să o luăm mereu de la început, reeditând minunea restaurării noastre în fiecare dimineață, așa cum se restaurează pădurile primăvara, după o iarnă de somn.

Nu poate exista ordine fără Cineva care s-o facă. Această convingere ne întărește credința în Dumnezeu. Din nimic nu apare nimic. Principiul e vechi de când lumea și nimeni n-a spus până acum că n-ar fi logic. Credința noastră este luminată. Ea se vrea și se ține între limitele gândirii sănătoase, aceea pe care ne-a predat-o Sf. Scriptură și Sf. Tradiție prin Biserică.

Un învățat francez din sec. al XVII-lea, matematician și fizician, Blaise Pascal, spunea că logica cea mai simplă ne îndrumă spre credință, ca fiind mai folositoare pentru destinul nostru veșnic decât necredința. Pascal propunea un fel de pariu spunând: Eu mă simt mai sigur să pariez pe existența lui Dumnezeu, decât pe inexistența Lui, și iată de ce:

Întâi: dacă nu există Dumnezeu, și cred, nu mi se va întâmpla nimic. Mor și, o dată cu moartea s-a sfârșit totul;

Doi: dacă nu există Dumnezeu și nu cred, de asemenea nu mi se va întâmpla nimic. O dată cu moartea s-a sfârșit totul;

Dar, trei: dacă există Dumnezeu și nu cred, atunci am pierdut totul;

Și, patru: dacă există Dumnezeu și cred, atunci am câștigat totul.

Nu este deci mai logic să pariez pe existența lui Dumnezeu, decât pe inexistența Lui?

Evident, nu pentru aceasta credem noi în Dumnezeu. Nu pe baza unui astfel de pariu ne-am făcut creștini. Dar, fără îndoială, și acest pariu își are forța lui.

Unii ar putea zice: aceasta este o credință interesată, nu una adevărată. O credință din frică, nu din liberă alegere. S-au și adus aceste obiecții pariului lui Pascal. Dar de ce să nu fim interesați? Și de ce să nu ne fie frică? „Frica de Dumnezeu este începutul înțelepciunii”, spune psalmistul (*Psalmi* 110, 10). Locurile în care Scriptura recomandă această frică sunt nenumărate. Dar să observăm: ea este doar începutul, și al înțelepciunii, și al cunoașterii (*Proverbe* 1, 7). Ea se transformă apoi în „Duh de putere” sufletească (*Tit* 1, 7), și dragoste „în care nu mai este frică, căci dragostea izgoneste frica” (*I Ioan* 4, 1). De aceea un sfânt nevoitor în cele duhovnicești a socotit că a ajuns la măsura cea adevărată, numai atunci când a putut spune: „De acum nu mă mai tem de Dumnezeu, ci Îl iubesc” (*Antonie cel Mare*, n. n.). Așa că oricât de utilitarist ar putea părea pariul lui Pascal, nu avem nici un temei ca să nu-l luăm în serios, de vreme ce l-a prins în logica lui chiar pe un Pascal!

Noi credem că Dumnezeu a sădit în inimile noastre credința. Credința vine de la Dumnezeu. Dar ea, precum spuneam, trebuie să fie luminată, trebuie să fie o „credință cu pricepere”. Credința noastră ortodoxă este o credință luminată. De ce? Pentru că ea ne ajută să ne înțelegem destinul pământesc și ceresc, nu ne oprește să

trăim în societate, ba, dimpotrivă, ne îndeamnă să ne integrăm în societate împreună cu toți frații noștri, să contribuim împreună la o viață mai bună, mai fericită aici pe pământ, pentru ca să ne-o pregătim și pe cealaltă din ceruri. Credința nu ne îndeamnă la izolarea de societate și de toți frații noștri, oameni de pretutindeni, ci dimpotrivă, ne îndeamnă la muncă, să ne preocupăm de știință, de cultură, și de civilizație, de artă, de tot ceea ce poate face bucuria și fericirea oamenilor, de tot ceea ce poate promova dezvoltarea spiritului omenesc de ceea ce poate antrena mintea omenească spre creațiile cele mai înalte, impunând doar o singură restricție: tot ce crează să fie în folosul oamenilor și nu împotriva lor.

Și ce înseamnă oare a avea râvnă pentru Dumnezeu dar cu nepricepere?

Toate tendințele centrifuge de rupere de la Biserica cea una sunt nepricepere, nepriceperea celor care nu mai înțeleg rostul Bisericii și o înlocuiesc prin cel puțin o mie de altfel de Biserici, fiecare pretinzându-se unica adevărată. Nu mai înțeleg rostul preoției cea întemeiată de Iisus Hristos prin Apostoli și au ajuns să-l înlocuiască prin altfel de preoți, autoinvestiți, de cel puțin o mie de feluri, fiecare pretinzându-se a fi cel adevărat, în cel mai autentic spirit antibiblic, pentru că în Biblie se blamează toți cei care se vor ai lui Apollo, ai lui Chefa etc. adică ai altor învățători decât Hristos, rupându-se din unitatea Bisericii lui Hristos, cea una (v. *I Corinteni* 3, 5 - 23). Preoților investiți de Hristos și de Apostoli li s-a dat puterea de a lega și dezlega: „Tot ce veți lega și veți dezlega pe pământ va fi legat și dezlegat în ceruri”. Numai lor și tot lor li s-a poruncit: „Mergând, propovăduiți, botezând pe toți în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh...”,

Toate acestea sunt Taine instituite de Mântuitorul Hristos. Cei care nu mai vor să le priceapă, care nu mai vor să creadă în ele, crezând că au descoperit o altă modalitate de înțelegere a Scripturii, acum, după două mii de ani, în ciuda faptului că de două mii de ani, Biserica a crezut într-un anumit fel și ne-a transmis așa cum trebuie învățătura Mântuitorului, toți aceștia au râvnă către Dumnezeu, dar cu nepricepere, și nu se vor bucura de primirea în curțile Domnului.

Ei pretind că au credință, și poate au, dar au credință fără minte, fără rânduială, fără pricepere, de aceea lor li se aplică adesea cuvântul acela cu nume de ocară: obscurantism! Fiindcă mulți dintre ei învață că trebuie să ne retragem din lume, că „lumea” e numai păcat; că tot ce e „lumesce” e diavolesc, ca și cum ei n-ar fi în lume și ar putea trăi în afara ei. Unii ne îndeamnă să nu mai muncim, să nu mai luăm parte la nimic din ceea ce se întâmplă în lume, ca și cum nu am avea familie, ca și cum nu am trăi în niște condiții materiale date, în mijlocul cărora Dumnezeu ne-a dat poruncă să trăim.

Nu noi am creat lumea aceasta și nici diavolul, ca să fie rea, Dumnezeu a creat-o și ne-a așezat în ea așa cum a creat-o El și „a văzut că e bună”, cu rânduilele ei de tot felul (*Geneză* 1, 31). Dumnezeu a făcut ca să trăim în orașe, în sate, cu străzi, cu fabrici, cu brutării. Oare de ce unii ca aceștia care ne îndeamnă să nu ne implicăm în viața lumii, nu refuză nici pâinea coaptă de alții, nici lumina fabricată de alții, nici hainele fabricate de alții! Vor doar să ia, dar să nu dea nimic. E un fel de a justifica religios lenea și boala sufletului și a minții lor! Dumnezeu a creat lumea cu toate bunurile ei ca să ne bucurăm de ele, să muncim, să le desăvârșim și să le înmulțim, să contribuim astfel la o viață comună cât mai fericită, mai completă, desăvârșită.

Dumnezeu ne-a dat toate aceste bunuri, ca și viața. De aceea, trebuie să primim tot ce ne-a dat El. Ni le-a dat ca să le desăvârșim și să ne desăvârșim: „Fiți desăvârșiți!” (*Matei* 5,48). Talantul trebuie înmulțit (*Matei* 25, 24 - 30).

Cei care nu fac așa, aceștia sunt cei care au râvnă pentru Dumnezeu, dar fără pricepere. Tot fără pricepere e și goana lor după pradă: să rupă din turma creștină cea adevărată cât mai mulți, să-i scoată din unitate, să-i dezbine. În timp ce Bisericile mari și-au dat seama de greșelile lor din trecut și caută acum unitatea, aceștia umblă mereu să împartă și să înmulțească „biserițele”, grupulețele lui cutare și ale lui cutare! Să nu fim dintre aceștia.

Mai sunt și printre dreptii noștri credincioși unii care se lasă atrași spre unele obiceiuri marginale Bisericii. Dvs. ați auzit desigur că atunci când vă duceți la spovedanie, preotul citește mai întâi o rugăciune, și-n rugăciunea aceea este și-un text care cere iertare lui Dumnezeu pentru credincioșii care au fost la vrăjitoare sau la descântătoare ș.a.m.d.

În popor, care adesea face dovada unei înțelepciuni superioare, se zice despre unii ca aceștia că „lucrează cu necuratul”. Aceasta nu e credință în Dumnezeu, cu pricepere, dimpotrivă, e fără pricepere.

Să ne rugăm lui Dumnezeu potrivit rânduilelor noastre tradiționale, și el va asculta rugăciunile noastre, fără să fim nevoiți să ne ducem la astfel de intermediari care totdeauna sunt dubioși și care, cu adevărat fac parte din categoria ce ține de obscurantism, adică de o credință întunecată, căci acesta e tâlcul cuvântului: credință neluminată, fără pricepere.

Să rămânem fideli Bisericii noastre Ortodoxe, aceea care păstrează de milenii credința cea adevărată, și care, aici pe pământul nostru românesc a păstrat și unitatea neamului nostru, căci toți cei care se rup de la credința noastră sfârșesc într-un fel sau altul prin a se rupe și de unitatea neamului românesc. S-au legat de stăpânii care nu s-au născut și n-au crescut în tradițiile noastre, care au alți strămoși decât ai noștri, s-au legat de alți conducători decât conducătorii noștri religioși, deși Sf. Apostol Pavel ne aduce aminte mereu în Epistola întâi către Corinteni: „Nu se poate pune altă temelie decât cea pusă, și care este Hristos”. Pe Imeneu și pe Alexandru, Sf. Apostol i-a dat satanei (*I Timotei* 1, 19-20). E o sentință foarte aspră: adică să fie despărțiți de

Dumnezeu, de viața veșnică, să meargă la iad!

Tot Sf. Pavel, în *Epistola către Tit* spune despre unii ca aceștia: „De omul eretic, după o sfătuire sau două, te ferește, știind că s-a răzvrătit unul ca acesta și păcătuiește, fiind singur de sine osândit” (*Tit* 3, 10-11). Și mai înfricoșător este un alt cuvânt al Sf. Pavel în *Epistola către Evrei*: „E cumplit lucru să cazi în mâinile Dumnezeului celui viu” (*Evrei* 10, 31). Cine vor fi aceștia care vor cădea astfel? Cei care propovăduiesc un Dumnezeu care nu este cel adevărat, Tatăl nostru, cei care propovăduiesc un Dumnezeu după mintea lor, cei care Îl falsifică, ereticii, schismaticii, cei care învață „altminterlea și nu urmează cuvintele cele sănătoase ale Domnului nostru Iisus Hristos și învățătura cea cuvioasă” (*I Timotei* 6, 3) a Bisericii.

Cine urmează Biserica, „stâlpul și temeliala adevărului”, acela are poate milostivirea lui Dumnezeu și de viață fericită aici și dincolo, pe care să ne-o dea Dumnezeu tuturor, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.”

XII.1.5. OMILIE TEMATICĂ⁷¹:

LEPĂDAREA DE HRISTOS

(cuvânt de învățătură, așa cum a fost rostit în biserica mănăstirii Rohia în duminica întâi după Pogorârea Sfântului Duh - 1987)

Așa cum îmi e obiceiul și potrivit firii mele vă voi vorbi și acum foarte deschis și pe șleau. Și aceasta cu atât mai vârtos cu cât și textul evanghelic al zilei nu e ticluit din cuvinte amabile, mângâietoare și sfioase, ci este și el redactat cu vorbe dure și foarte pe șleau.

Socotesc că e mai bine să citim din nou împreună textul evanghelic aflat în *Evangelia Sfântului Apostol Matei*, capitolul 10, versetele 32-33 și 37-39:

„Oricine va mărturisi pentru Mine înaintea oamenilor, mărturisi-voi și Eu pentru el înaintea Tatălui Meu, Care este în ceruri. Iar cel ce se va lepăda de Mine înaintea oamenilor și Eu Mă voi lepăda de el înaintea Tatălui Meu, Care este în ceruri. Cel ce iubește pe tată ori pe mamă mai mult decât pe Mine nu este vrednic de Mine; cel ce iubește pe fiu ori pe fiică mai mult decât pe Mine nu este vrednic de Mine. Și cel ce nu-și ia crucea și nu-mi urmează Mie nu este vrednic de Mine. Cine ține la sufletul lui îl va pierde, iar cine-și pierde sufletul lui pentru Mine, îl va găsi”.

Textelor acestora li se adaugă un altul, care nu v-a fost citit în cadrul Sfintei Liturghii, dar care le completează și stă în legătură nemijlocită cu ele. Să-l citim și pe acesta, aflat în *Evangelia Sfântului Apostol Luca* 14, 26: „Dacă vine cineva la Mine și nu urăște pe tatăl său și pe mamă și pe femeie și pe copii și pe frați și pe surori, chiar și sufletul său însuși, nu poate să fie ucenicul Meu”. Iar versetul 21 aproape că repetă versetul 38 din capitolul 10 al *Evangeliei* după *Matei*: „Și cel ce nu-și poartă crucea sa și nu vine după Mine nu poate să fie ucenicul Meu”.

Stranii și spăimântătoare cuvinte, frați creștini, stranii și spăimântătoare cuvinte!

Cum adică, Domnul Hristos cel bun, blând și milostiv, Domnul Care întotdeauna ne-a propovăduit iubirea, care e Însuși Dumnezeu – iubire, a cărui învățătură dă iubirea drept pivot al lumii și esență a credinței, dintr-odată și în chipul cel mai neașteptat ne predică ura, ne îndeamnă să urâm și să vrăjmășim? Și încă pe cine! Pe soție, pe copii, pe părinți, pe frați și surori, casa noastră, sufletul nostru, pe noi înșine?

Greu îmi vine a crede că Dumnezeu iubirii a putut să ne voiască dușmănoși. Eu unul cred că textul evanghelic de astăzi nu trebuie înțeles numai după ce pare a propovădui, altfel spus după înfățișarea sa strict literală. Cred că trebuie tălmăcit și înțeles în adâncime.

Iar înțelesu-i adânc și ziditor îl bănuiesc a fi în conformitate cu învățătura creștină: se cuvine a ne iubi soția, frații, surorile, copiii, părinții, casa. Da, a-i iubi. A nu ne urî nici pe noi înșine (numai păcatul sălășluitoare în noi). Dar – și repet adverbul acesta – dar, la nevoie, la o adicăteala (cum se zice în limbaj popular), în momentele grave și hotărâtoare ale vieții, când se pune pentru noi problema de a da pe față cine suntem și ce credem, ei toți –soția, copiii, tatăl, mama, frații, surorile și așa mai departe –nu trebuie să ne fie o piedică pentru mărturisirea cu glas puternic și înalt a lui Hristos.

Zic unii oameni: ce vreți? ce pot face? ce vreți să fac? Am nevastă, am copii mici, am părinți bătrâni, am și eu o căsuță, o brumă de bunuri, o oarecare situație, ce vreți, n-am ce face! De voie, de nevoie, n-am încotro, mă lepăd de Hristos, măcar de formă și numai cu vorba.

Acesta, nu este un raționament creștinesc. Adevăratul raționament creștinesc, conform textului evanghelic și fidel atât libertății cât și spiritului său este: deși am nevastă, copii ș. a. m. d., măcar că am nevastă, copii ș. a. m. d., eu tot nu mă lepăd de Hristos, eu Îl mărturisesc. Pe nimeni altcineva nu iubesc mai mult în lumea aceasta decât pe Hristos, la nimic în lumea aceasta nu țin mai mult decât la Hristos. Nevasta, copiii ș. a. m.

⁷¹Autor: monah Nicolae Steinhardt. Extrasă din vol. „Dăruind vei dobândi”, Edit. Mănăstirii Rohia, 2006, pp. 105-112.

d. nu-mi sunt mie piedică în mărturisirea lui Hristos. Îmi iubesc familia, rubedeniile, ființa, dar stabilesc o ierarhie: în primul rând Îl așez pe Hristos, iar pentru dragostea ce o port lor mei nu vreau să le dau o pildă rea, să ajungă a se rușina de mine.

Zic unii oameni: nu mă lepăd de Hristos, Îl iubesc, Îl mărturisesc, Îl venerez, însă în inima și în sufletul meu, înlăuntrul sinei mele, în ascunzișul persoanei mele intime. Cu gura, cu glas puternic și înalt nu-mi dă mâna să o fac. Ei și! nu aceasta trage greu la cântar. Esențial nu-i oare ce credem, ce mărturisim în sinea noastră, în adâncul ființei noastre spirituale? Vorbele nu-s decât sunete și părelnicii, alcătuiți șubrede și de suprafață, zboară, se pierd în vremelnicie.

Nici raționamentul acesta nu-i creștinesc. Luați aminte: nu ajunge credința lăuntrică, nu ajunge dragostea nemărturisită în afară, oricât de sinceră, de fierbinte. E fățarnică. Cum adică fățarnică de vreme ce este sinceră, ba și caldă? E fățarnică pentru că nu se dă pe față, e pe jumătate: numai înăuntru, e drămuț. Fățarnică este aceea manifestată doar la exterior, înjumătățită, necompletă, necurată este și aceea care se ascunde în interior, se pitește în găoace și se teme de lumină. Că așa este, că am dreptate, rezultă din însuși textul Sfintei Scripturi. Mă refer la Epistola către Romani a Sfântului Apostol Pavel (10,10):

„Căci cu inima se crede spre dreptate, iar cu gura se mărturisește spre mântuire”.

Auziți! din inimă mărturisirea lăuntrică e bună pentru sporirea noastră duhovnicească, pentru mântuire însă este nevoie, neapărată nevoie de una exterioară, cu gura, cu vorba. Nu ajung iubirea sau credința din inimă, ne mai trebuie și curajul de a ne mărturisi credința cu gura, oricare ar fi riscurile.

Un mare scriitor rus contemporan ne spune că atunci când ne aflăm la ananghie, în mare primejdie, într-o situație limită (cum se exprimă limbajul cult), în pericol de a ne trăda pe noi înșine și de a săvârși acte ori a grăi cuvinte de care apoi ne vom căi amarnic, în asemenea momente există o singură soluție eficientă și fără greș: să ne considerăm morți!

Dacă ne socotim morți nu ne mai paște nici-un pericol. Nimic nu ne mai poate speria, cu nimic nu mai putem fi momiți, la nimic să nu mai luăm aminte în afară de credința noastră: suntem doar morți! Ce ne-ar mai putea ispiti?

A! spune același mare scriitor, pot striga: păcat de tinerețele mele (*sau: vai de batrânețele mele!*), păcat de cărțile pe care nu le voi mai citi, păcat de plimbările pe care nu le voi mai putea face, păcat de muzica pe care nu o voi mai asculta, de mâncărurile pe care nu le voi mai mânca, de băutura pe care nu o voi mai bea, păcat de toate frumusețile și minunile acestei lumi pe care nu le voi mai vedea, însă altă cale nu există pentru mine: mai bine îmi este să mor odată cu Hristos decât să-L reneg.

Nimic nu poate fi pus în balanță cu Hristos: nici nevasta, nici copiii, nici părinții, nici rudeniile, nici casa, nici bunurile, nici situația, nici slujba, nici chiar viața. Când e vorba de Hristos, El trebuie mărturisit de faptele cele mai apropiate și mai dragi nouă: și anume trebuie mărturisit cu vorba, cu gura.

Cu vorba, cu gura.

De ce oare? Cum adică, pot obiecta unii oameni, sunt oare atât de importante vorbele, cuvintele? Vorbulețele, cuvintele, formulele, vorbele goale? Au ele atât de mare însemnătate? Se cade să le acordăm precăderea?

Răspund: da, sunt însemnate, da, importanța lor este covârșitoare. „Ca-n basme-i a cuvântului putere”, spunea poetul Alexandru Vlahuță. Nu ajunge să crezi cu inima. Ni se cere o declarație publică. Nu-s puse în discuție numai oarecare cuvinte și formule, oarecare cuvintele și vorbe de clacă. Mărturisirea cu glas puternic e altceva, e cu totul altceva. E totuna cu o luare de atitudine, cu adoptarea unei ținute, cu vădirea ființei noastre lăuntrice, darea noastră pe față și în vileag, arătând cine și ce suntem, de ce parte suntem, unde ne situăm, ce hram purtăm, ce căutăm pe acest pământ, ce sens dăm prezenței noastre în lume, cum ne definim.

Nu putem fi și cu Dumnezeu și cu Mamona. La nevoie trebuie să știm - dacă suntem cu adevărat ai lui Hristos - să acceptăm suferința, sărăcia, necazul, crucea, chiar și moartea.

Moartea!

Ei, în secolul nostru și în societatea contemporană nu prea este vorba de moarte. Problema nu se mai pune în termeni atât de categorici. Pe vremuri, da, când împărații romani îi prigoneau pe creștini, exista pericolul apostasiei, adică al lepădării publice și solemne de Hristos, cerându-li-se creștinilor, sub amenințarea morții și a celor mai groaznice chinuri, să se dezică de Hristos și să se ducă să se închine idolilor.

Acum nu mai stau lucrurile așa. Creștinii nu mai sunt amenințați cu moartea și chinurile, nu li se mai cer acte solemne de apostasie și lepădare publică de Hristos. Ceea ce nu înseamnă însă că nu mai există și acum lepădarea de Hristos. Există lepădări indirecte, nu mai puțin reale totuși decât apostasia de odinioară. Ne lepădăm de Hristos aderând la o doctrină ateistă, participând la adunări ateiste, dându-ne în orice fel consimțământul la o mișcare ateistă. Sau rușinându-ne și ferindu-ne să ne facem semnul Sfintei Cruci, rușinându-ne și ferindu-ne să fim văzuți intrând într-o biserică ori rostind acele cuvinte sau făcând acele gesturi care ne-ar putea descoperi drept creștini.

Atunci când ni se cere o lepădare, fie ea doar indirectă și bine camuflată, de Hristos, atunci, da, e bine să ne urâm pe noi înșine, familia noastră, bunurile noastre. Atunci să-L mărturisim pe Hristos cu orice preț. Asta-i examenul, asta-i proba, asta-i Judecata de Apoi pe pământ.

„Încă nu v-ați împotrivit până la sânge” grăiește Apostolul neamurilor, iar noi ne ferim de necazuri, neplăceri, de oarecare suferințe, de vorba lumii, de mărunte pierderi.

În vreme ce Hristos ne cere curajul, fermitatea, neclintirea, puterea de a privi Crucea.

Da, frați creștini, așa e cu Hristos. E pe viață și pe moarte, nu-i de joacă, nu-i de șagă, nu-i cu jumătăți de măsură, nu-i cu fofărlă, uite popa, nu e popa, nu-i cu „să vezi că”, nu-i cu „ce putem face”, cu „împrejurările m-au silit” ...

Hristos e bun, blând, milostiv, mângâietor și dulce. Dar nu e numai atât. E totuna cu Acela care S-a suit de bunăvoie pe Cruce și Și-a vărsat sângele pentru noi, murind în chinuri cumplite.

Hristos e bun, blând, milostiv, mângâietor și dulce dar e și teribil, e Cel care n-a pregetat a Se lăsa răstignit. El ne cere să luăm foarte în serios situațiile noastre de creștini. Cu El nu-i de șagă și de joacă. Pe oameni îi putem minți, înșela, amăgi, duce cu vorba. Pe Domnul nu-L putem minți, înșela, amăgi, duce cu vorba. Dacă ne lepădăm și ne rușinăm de El și El se va lepăda și rușina de noi la Judecata din urmă.

Există, frați creștini, o imagine înfiorătoare, cer voie să o evoc înaintea dumneavoastră. Vă mărturisesc că-mi vine adeseori în gând, că mă obsedează cutremurându-mă și îngrozindu-mă. Iat-o: Hristos stă pe scaunul de judecată în ziua de apoi, pe tronul Său nepărtinitor și oamenii vin toți în fața Lui. Și El îi împarte în două cete: de-a dreapta și de-a stânga, oile și caprele. Pe cei din dreapta îi binecuvântează și-i trimite în rai, acolo unde este fericirea veșnică. Pe cei din stânga, blestemații, îi trimite în gheena focului, acolo unde-i plângerea și scrâșnirea dinților.

Dar mai există o a treia ceată!

E a celor pe care înainte de a-i osândi și trimite în iad, Domnul, de cât îi este silă și scârbă de ei, nici nu vrea să-i vadă, să se uite la ei; și când I se înfățișează, El își ridică brațul drept, săltându-și cotul și acoperindu-și ochii cu palma. De cât îi este silă și scârbă de ei. Nici măcar o privire nu le aruncă!

(E posibil să-mi spuneți: dar Domnul e Duh! Cum poate fi vorba de ridicarea brațului și acoperirea ochilor? Da, Domnul e duh, dar din pricina slăbiciunii noastre, noi, în sfintele noastre icoane, ne închipuim Puterile cerești luând chip omenesc. Iar Iisus S-a înălțat la cer cu trupul, cu trup de slavă dar cu trupul, și-n unele icoane e înfățișat șezând de-a dreapta Tatălui și ținând Crucea alături de El, amintire a pătimirilor Sale lumești, trupești. Așa încât cred că nu e o erezie ori greșală a pomeni de acoperirea ochilor și ridicarea brațului.)

Pe cei care s-au lepădat de El, pe hulitorii Sfântului Duh, pe prietenii, urmașii și credincioșii lui Iuda (pe vânzători adică, pe delatori, pe turnători), El îi trimite acolo unde le este locul fără a-i socoti vrednici măcar de căutătura Sa cea mai aspră.

Imaginea aceasta mă obsedează și vă mărturisesc că adesea mă rog lui Dumnezeu să nu fie așa și pentru mine când voi veni la Judecată. Să ne rugăm cu toții fierbinte să nu fie așa pentru nici unul dintre noi. Să nu-și ridice Judecătorul brațul spre a-Și acoperi ochii, spre a nu fi silit să ne privească. Să nu avem parte de această supremă lepădare și această înfricoșătoare rușine. Să nu fie așa! Amin.

XII. 2. PREDICI TEMATICE

XII.2.1. Predică dogmatică⁷²:

La Sfânta Treime

*„Trei sunt care mărturisesc în cer; Tatăl, Cuvântul și Duhul Sfânt.
Și Acești trei una sunt” (I Ioan 5, 7)*

Nu e minte omenească sau îngerească să se poată ridica până la înțelegerea lui Dumnezeu, ca să știe ce este El în Sine însuși. Nu e cuvânt omenesc sau îngeresc să poată tălmăci cum se cuvine taina cea mai înaltă din câte există. De Dumnezeu nici nu se poate măcar vorbi decât în stare de rugăciune. Dacă suntem neîntrerupt în fața Lui, căci de El nu ne putem ascunde, noi nu trebuie să vorbim despre El, căci către El, sau în conștiința că, vorbind despre El, vorbim către El. Și totdeauna trebuie să avem sentimentul că suntem în puterea și sub mila Lui. De aceea vorbind către El despre El, trebuie să o facem deodată cu rugămintea să ne ierte că îndrăznim să facem aceasta. Cu sentimentul acesta a vorbit și patriarhul Avraam, care era neasemănat mai mult decât noi prin marea lui credință. *„Iată cutez să vorbesc Stăpânului meu, eu care sunt praf și cenușă” (Facere 18, 27).*

Pe Dumnezeu nu-L poate face și nu trebuie să-L facă nici o rațiune obiect fără voință și mărginit, pe care să aibă pretenția că-L poate cuprinde și diseca cum îi place. Dumnezeu scapă totdeauna unei asemenea întreprinderi. Numai în frică și cutremur putem să ne dăm puțin seama de ceea ce e Dumnezeu, cum a spus Sfântul Ioan Gură de Aur. De El trebuie să ne apropiem „descălțându-ne” de mândria minții și de nepăsare, în simțirea smerită că El e Făcătorul, Susținătorul, Mântuitorul și Stăpânul nostru, mulțumindu-I că ne-a dat existența din nimic, că ne ține în viață și că ne-a rânduit spre viața veșnică, prin umplerea noastră de o rază din plinătatea vieții necuprinsă și a iubirii Lui.

Când vorbim despre Dumnezeu sau despre El în fața Lui, trebuie să avem sentimentul că El e soarele din care izvorăște tot ce există și toată lumina care însoțește existența, și ca atare ar putea să orbească ochiul minții care îndrăznește să caute spre El. De aceea dacă totuși putem să-L cunoaștem, deși nu în mod exact cum este, dar măcar că există și e mare și bun, trebuie să-I mulțumim că ne-a înzestrat cu puțința de a gândi despre El, și că S-a coborât la nivelul capacității noastre de a gândi și de a vorbi către El și despre El.

Taina lui Dumnezeu e sporită și mai mult de faptul că El este o Treime de Sfinte persoane, deși e unul după ființă. Dumnezeu ne privește prin trei fețe atotstrălucitoare de aceeași bunătate, iubirea Lui se revarsă spre noi prin trei fețe pline de iubirea dintre ele. Dumnezeu este atotiubitor pentru că este iubirea în Sine însuși, pentru că este iubirea negrăită a unui Tată, cum nu e altul, față de Fiul său, și a unui Fiu, cum nu e altul, în Duhul Sfânt.

Iubirea lui Dumnezeu se revarsă peste noi ca iubirea Celui mai bun Tată, pentru că e Tată în Sine și izvorul întregii părințimi din lume, pentru că trăiește din veci iubirea Celui mai bun Tată față de Cel mai bun Fiu și iubirea Celui mai bun Fiu din câți se pot cugeta. Iubirea lui Dumnezeu față de noi e iubirea unui Tată bun cum nu se poate descrie. Dar în iubirea lui Dumnezeu cea către noi e și iubirea Celui mai bun Fiu, care ar vrea să simțim și noi, fiecare toată dulceața iubirii de fiu față de Tatăl pe care o simte El, sau să simțim ca El toată dulceața iubirii Tatălui Său.

Dar, în iubirea lor de nedescris, Tatăl și Fiul sunt uniți într-un Duh, în Duhul Cel Prea Sfânt, în care se întâlnesc într-o iubire lipsită de orice umbră. De această iubire vrea să ne facă Dumnezeu și nouă parte.

Creștinismul este religia iubirii lui Dumnezeu față de lume, pentru că este religia lui Dumnezeu în Treime, pentru că este religia Sfintei Treimi, pentru că nu este religia unui Dumnezeu singuratic, lipsit de căldura iubirii, ci a unui Dumnezeu care este iubire între trei persoane, unite desăvârșit prin iubirea lor din veci desăvârșită.

Mântuirea lumii a înfăptuit-o Fiul lui Dumnezeu și El o duce la desăvârșire, până când ne va face pe toți asemenea Lui, ca să simțim toată iubirea Tatălui față de noi și toată iubirea Fiului față de Tatăl. Tatăl L-a trimis pe Fiul Său în lume și L-a dat la moarte pentru noi, ca să ne arate și nouă iubirea Sa de Tată, pentru ca să ne umple și pe noi de iubirea Fiului Său față de Sine. Fiul S-a întrupat, ca să se facă asemenea nouă, pentru ca și noi să devenim asemenea Lui. S-a întrupat pentru ca iubirea Tatălui ceresc față de Fiul Său să fie și iubirea către fața omenească a Fiului Său și către noi toți care purtăm fața omenească a Fiului Său. Tatăl L-a înviat pe Fiul Său devenit om, ca și noi să înviem din moartea noastră și să ne bucurăm de iubirea veșnică nemărginită a Tatălui ceresc, în unire cu Fiul Său și să ni-L iubim pe Tatăl ceresc cu iubirea Fiului Său.

Toate sărbătorile rânduite de Biserică sunt sărbătorile faptelor de iubire ale lui Dumnezeu față de noi, săvârșite prin Fiul Său. Dar de aceea sunt și sărbătorile nădejdi noastre în viața ce veșnică, în viața iubirii desăvârșite a Tatălui față de noi și față de Fiul Său.

Dar Fiul conduce toată lucrarea prin care sporim în simțirea iubirii lui Dumnezeu față de noi și a iubirii noastre față de Dumnezeu, prin Duhul Sfânt. Când Fiul S-a înălțat a promis sfinților Săi ucenici, și prin ei nouă tuturor, trimiterea altui Mângâietor, a Duhului Său cel Sfânt, care, așa cum unește pe Fiul cu Tatăl, ne unește și pe noi în chip nevăzut cu Tatăl și cu Fiul, dar și pe noi unul cu altul.

⁷² Autor: Pr. Prof. Dumitru Stăniloae. Extrasă din „Glasul Bisericii”, nr. 5-6/1973, pp. 477-479.

Duhul Sfânt este focul iubirii dumnezeiești, pe care L-a aruncat Fiul pe pământ și care nu se va stinge până la sfârșitul lumii. De aceea El S-a pogorât în chip de limbi de foc, căci iubirea grăiește cu limbă fierbinte, iubirea se transmite prin căldură și transmite căldura de la Dumnezeu la noi și între noi de la unul la altul, iubirea ea însăși fiind căldură spirituală. Prin Duhul Sfânt iubirea lui Dumnezeu pe pământ e pururea lucrătoare.

Dar după încheierea sărbătorilor iubirii lui Dumnezeu, arătată nouă prin faptele Fiului, adică prin întruparea Lui ca om, prin răstignirea pentru noi, prin învierea și înălțarea Lui pentru ca și noi să înviem și să ne înălțăm, apoi prin sărbătoarea pogorării Duhului Sfânt, care permanentizează iubirea lui Dumnezeu pe pământ, Biserica a așezat astăzi sărbătoarea Sfintei Treimi. Prin aceasta Sfânta Biserică ne învață că prin fiecare persoană a Sfintei Treimi Și-a arătat și-și arată iubirea față de noi întreaga Sfânta Treime. Căci nu numai Fiul ne-a iubit, venind în lume și făcându-Se om ca și noi, ci și Tatăl care vrea să-L vadă pe Fiul Său veșnic ca om, și nu numai Duhul Sfânt ne iubește lucrând în noi până la sfârșitul lumii, ci și Tatăl care a trimis pe Duhul Fiului Său în inimile noastre.

Din izvorul supraplin al iubirii Sfintei Treimi, se revarsă în lume toată iubirea, care ne va călăuzi spre desăvârșirea vieții în iubire. Iar iubirea aceasta este lumina care toate le umple de înțeles și de căldură. Căci ea cuprinde în sine și dă din ea toate bunătățile. De aceea să strigăm și noi, împreună cu toți credincioșii, lui Dumnezeu Celui în Treime:

„Slavă Ție, soarelui întreit! Slavă luminii cu trei raze!
 Slavă luminii frumuseții Tale! Slavă strălucirii celei unice!
 Slavă Ție Celei ce îmbraci toate în lumina de aur a dumnezeirii celei una!
 Slavă Ție Celei ce luminezi chipurile îngerilor!
 Slavă Ție Celui ce dai strălucire soarelui! Slavă Ție Celui ce dai lumină lunii și stelelor!
 Slavă strălucirii Tale nemărginite! Slavă luminii Tale nemateriale!
 Slavă Celui ce umpli totul de lumină! Slavă Celui ce răsari lumii lumina!” Amin.

XII.2.2. Predică morală⁷³:

Umblarea pe mare

„În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh. Amin.

Drept-măritori și binecuvântați creștini în Sfânta Biserică a Domnului nostru Iisus Hristos.

Mai întâi, dumnezeiescul cuvânt al Evangheliei de astăzi:

„În vremea aceea Iisus a silit pe ucenici să intre în corabie, să treacă înaintea Lui pe țarmul celălalt, până ce El va da drumul mulțimilor. Și dând drumul mulțimilor, S-a suit în munte Să se roage singur. Și, făcându-se seară, era singur în munte și Se ruga.

Iar corabia era acum la multe stadii departe de țărm, învăluită de valuri, căci vântul era împotrivă. La a patra strajă, a venit Iisus la ei, umblând pe valurile mării. Și văzându-L umblând pe ape, ucenicii s-au înspăimântat zicând: Năluca este. Și de frică au strigat. Dar Iisus le-a vorbit îndată zicându-le: Îndrăzniți, Eu sunt; nu vă temeți! Petru, răspunzând, a zis: Doamne, dacă ești Tu, poruncește să vin la Tine pe apă. Iisus i-a zis: Vino. Iar Petru, coborându-se din corabie, a mers pe apă și venea către Iisus. Dar văzând vântul întetit, s-a temut și, începând să se scufunde, a strigat: Doamne, scapă-mă! Iisus întinzând îndată mâna, l-a apucat și i-a zis: Puțin credinciosule, pentru ce te-ai îndoit?

Și suindu-se în corabie, s-a potolit vântul. Iar cei din corabie I s-au închinat zicând: Cu adevărat Tu ești Fiul lui Dumnezeu.

Și trecând dincolo, au venit în pământul Ghenizaretului. Iar oamenii locului, cunoscându-L, au trimis în tot acel ținut și au adus la El pe toți bolnavii. Și-L rugau ca numai de poala veșmântului, a hainei Lui, să se atingă. Și câți se atingeau se și vindeau” (Matei 14, 22-36).

Preaiubiților,

dumnezeiasca Evanghelie, rânduită astăzi, începe prin cuvintele: „Îndată Iisus a silit pe ucenici să intre în corabie și să treacă înaintea Lui pe țarmul celălalt al mării”. Vă întreb, de ce a trebuit să-i silească?

Atunci când mulțimile se aflaseră împreună cu El în locul pustiu și când le hrănise doar cu cinci pâini și doi pești, când le vindecase bolnavii și când le grăise cum nu le mai grăise nimeni, oare cum putuse să le facă pe toate dacă nu cu puterea din El care se revărsa și cucerea, învăluindu-le din toate părțile? La rândul lor, mulțimile simțeau și ele că se împărtășesc aieva din puterea Cuvântului care învie, din Cuvântul care dă lumina rostului și sensului vieții, care te face să știi pentru ce trăiești, pentru ce te jertfești și încotro mergi.

⁷³ Pr. prof. dr. Constantin Galeriu, în vol. *Tâlcuiri la mari praznice de peste an. 22 de modele omiletice*, Editura Anastasia, București, 2001, pp. 49-68.

Martori la săvârșirea atâtor acte dumnezeiești și omenești, oamenii, ca întotdeauna în istorie, cugetau că „Acesta se cuvine să ne fie împărat. El toate ni le face. Iată, pe bolnavi îi vindecă...” Și acum, gândiți-vă: pentru vremea aceea, cinci mii, numai bărbați, pe lângă femei și copii - și, de bună seamă, femeile erau mai multe - reprezentau numeric, desigur, ceva!.. Asta îi și făcea să socotească că au căderea și chiar și puterea să-L proclame deja împărat; pe El, care avea să-i mărturisească lui Pilat că „Împărăția Mea nu este din lumea aceasta”. El însă le poruncește ucenicilor să intre în corabie și să plece, fiindcă ei, ucenicii, fuseseră cei care împărțiseră mulțimilor pâinile și peștii, după ce, mai întâi, le binecuvântase El. Înțelegeți cuvântul acum, nu? Ei, ucenicii, trebuiau să fie despărțiți grabnic de voința neluminată a mulțimilor. Trebuiau să fie siliți să părăsească acest țărm al mării, viața fiind și ea ca o mare, trebuiau siliți să treacă pe celălalt țărm al vieții!

Apoi – continuă Scriptura – Iisus s-a retras, pe măsura umbrelor serii, în singurătate, pe munte, să Se roage. Atenție! Dacă Scriptura în altă parte zice: „Vai celui singur!”, aici este vorba despre un cu totul altfel de singurătate, despre singurătatea care-L ajută pe Fiul să stea cu Tatăl. Așa cum v-aș spune: „Eu nu sunt singur, Tatăl este cu Mine”, Iisus se împărțea între Dumnezeu și lume. Când hrănise mulțimile, e adevărat, fusese cu lumea, dar în numele Tatălui. Acum, de la mulțimi iată-L iarăși singur cu Tatăl. Se cuvine să învățăm și noi de la Domnul, cum să ne împărțim între El și lume. Numai atunci vom ști că a ne hrăni din merindea divină a nemuririi și veșniciei înseamnă ca toate câte le facem, să le facem sub prezența vie, simțită, a lui Dumnezeu.

Praiubiților, iată acum, dinaintea ochilor noștri duhovnicești, icoana pericopei de astăzi: pe munte – Iisus se roagă; la poalele muntelui – mulțimile strânse, ca și noi, acum; pe mare - ucenicii în corabie.

Deodată furtuna sporește, valurile devin și sunt din ce în ce mai suitoare și mai amenințătoare și clatină, după voia lor, firava corăbioară. Din munte, Iisus vede, coboară și se îndreaptă înspre corabie, călcând ușor pe coama înspumată a valurilor. Spuma albă, fosforescentă, se îmbină cu strălucirea neînruștată a luminii dumnezeiești care se revarsă acum din El. Lumina increată pe care o degajă Hristos și umblarea lui pe apă, deopotrivă neașteptată și neverosimilă, îi sperie în așa măsură pe ucenici, încât aceștia urlă îngroziți: „Năluca este”. Din mijlocul mării infuriate, El le spune: „Eu sunt. Nu vă temeți!”

Eu – un cuvânt cu ecou mare în adâncul veacurilor. A fost prima oară auzit de Moise pe muntele Horeb, în pustiul Sinai, demult, când Dumnezeu i-a grăit dintr-un mărăcin. Un biet mărăcin care ardea, rămânând mereu verde. Așa le alege, Dumnezeu, pe cele smerite ale lumii, ca să le rușineze pe cele mari și tari! O tufă de mărăcin în flăcări, dar care nu se mistuia. „Dar, Doamne, cine ești Doamne? Ce să-i spun acestui popor, cine m-a trimis? ”. „Dar de-mi vor zice: cum îl cheamă, ce să le spun?” – a îngăimat, cutremurat de uimire, Moisi. Dumnezeu nu întârzie să se dezvăluie și, într-un anumit fel, își dă și numele: „Eu sunt Cel ce sunt. Așa să spui fiilor lui Israel: Cel ce este m-a trimis la voi” (*Ieșire 3, 14*).

Praiubiților, Eu sunt, a grăit odinioară Dumnezeu către Moisi, pe Sinai; Eu sunt, grăiește și acum Hristos, Fiul lui Dumnezeu Celui viu, pe mare, peste mare, peste valuri,. Și totuși, cine este cel care calcă acum valurile mării? Se întreabă nedumeriți ucenicii. Vă amintiți, desigur, că, altădată, Mântuitorul fusese Cel care potolise furtuna, nu? Pe atunci erau cu toții în corabie iar El se odihnea. „Mântuitorule, dormi? Pierim!” – strigaseră înspăimântați ucenicii. Pe loc S-a ridicat și a poruncit furtunii să tacă și să se liniștească.

Atunci din corabie. Acum din afara corăbiei, de pe mare.

Și acum, ca și atunci, s-a auzit același Eu sunt de la Horeb.

Cel ce este, adică Existența, acesta este numele Lui. Existența, în înțelesul viu, palpabil, al Existenței de aici și nu al unei existențe de dincolo, la care nu te poți ridica, pe care n-o poți atinge în veci, întocmai Ființei absolut transcendente devenirii, gândită de filosofi. Cel ce este numele unui Dumnezeu care dorește să-și descopere precis identitatea, ca și Dumnezeu revelației și al Sfintelor Scripturi, ca Dumnezeu al lui Avraam, Isaac și Iacov, al părinților noștri, ca Dumnezeu Tatăl – Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos. El, și nu altul, a fost Cel care s-a descoperit demult la Horeb, în Fiul, care a zis: „Eu sunt”. Un Dumnezeu pe care nu l-am putea ști și nu l-am putea cunoaște, dacă nu ni s-ar descoperi, dacă n-ar vrea să se descopere. Fiindcă, la urma urmelor, nici eu nu pot cunoaște pe cineva, dacă acesta nu-și descoperă taina inimii lui, nu-i așa? Prin urmare, și în om există ceva ascuns – „omul tainic al inimii”, de care vorbește Petru – desprins tot din taina lui Dumnezeu, cum zice Psalmistul: „Dumnezeu adâncul din noi l-a pus în visteria Lui”.

Și atunci, și acum, Fiul, chip al Părintelui ceresc, a fost Cel care a grăit Eu sunt.

Cel care rostește „Eu sunt Cel ce sunt” îmi dezvăluie că e Cineva, că e un Cine, un Eu personal, care mi se adresează, care-mi vorbește ca unui tu; și care, vorbindu-mi, îmi transmite puterea Lui, iar eu, pe loc, constat uimit prezența acestei puteri în mine. Prin puterea aceluia Eu sunt de la Horeb, a căpătat Moisi tăria de a călca pământul și de a grăi în fața lui Faraon, pentru a-i cere slobozenie poporului său. Pe loc, valurile Mării Roșii atunci s-au dat de o parte și de alta, pentru ca poporul chemat, din sânul căruia urma să se întrupeze Fiul lui Dumnezeu, să poată trece nestingherit. Acum, aceeași putere, primită odinioară de Moisi, este transmisă lui Petru pentru a putea să umble și el pe valurile mării.

Puterea consecutivă intrării în dialog cu Dumnezeu reprezintă o realitate absolut certă, concretă, vie, dincolo de orice problematizare teoretică. Cel care acum umblă pe mare. Este Existența absolută, coborâtă dinaintea ucenicilor, în noapte, ca o lumină neapropiată, benefică și solitară. Aceeași lumină divină, care demult călăuzise prin pustie poporul chemat, care, mai apoi, s-a arătat pe Tabor în chip de nor de lumină, și care acum,

iat-o, umblă sprintenă pe spinarea valurilor. Este Cel ce este, Existența, puterea ei, Cea care ne întemeiază, care e și mai presus de toate dar și temelie a toate. „Căci nimeni nu poate pune altă temelie decât cea care este pusă: Hristos” – avea să exclame inspirat memorabila sintagmă paulină.

Acum e noapte pe mare. Deasupra valurilor, descoperind taina de demult, Cel ce este se arată ucenicilor mai presus de apă, mai presus de valuri, mai presus de furtună, mai presus de întuneric. Aceasta este minunea umblării pe mare și a potolirii furtunii și acesta este semnul ei mare, semnul care arată că peste toate cele trecătoare, peste toate cele cunoscute de noi, zidite de Dumnezeu în timp - cum trecerea valurilor, cum trecerea nopții și alternanța zi-noapte, cum și trecerea vremii, când furtună, când vreme bună – este o altă realitate la fel de palpabilă, dar mai presus de realitatea acestora. O realitate, alta decât cea a apei, vântului, furtunii, întunericului, peste întuneric. O realitate care e din altă lume, care nu vine și se duce. O realitate veșnică, aceeași și din totdeauna.

Cândva, sufletul neliniștit al lui Heraclit rostise: „Totul curge... Pe oameni îi scaldă mereu alte și alte unde. Apa trece și ea, asemenea tuturor celor trecătoare, precum trec și făpturile, precum ne trecem și noi”.

O altă zicere consfințește însă faptul că „Apa trece, dar pietrele rămân”. O zicere, mai degrabă teologică decât metaforică, care, surprinzător, ne asigură că printre cele trecătoare ceva totuși rămâne neschimbat.

Acum, deasupra apei, era, cu adevărat, Cel ce rămâne, Piatra, Temelia existenței, Existentialul, Piatra din capul unghiului. El, Hristos, este totodată deasupra apei, mai presus, dar și temelie. „Tot harul, toată darea cea bună și puterea de sus este de la Părintele luminilor”, în care nu este schimbare sau umbră de mutare. Dar care a venit la noi, unde este schimbare, și umbră, și mutare... A luat firea și destinul nostru, El care stă, dar se și mișcă, pentru noi.

Ei bine, preaiubiților, descoperirea acestei realități mai presus de cele trecătoare este minunea „umblării pe apă” și nu, Doamne păzește! Cum se crede, oprirea în loc a legilor firii. Când Mântuitorul a mers pe coama valurilor nu a suspendat legile firii. Nu a schimbat firea apei, într-o altă apă în care să nu te mai poți scufunda. Doamne păzește! Apa, sărmana, și-a păstrat firea ei, fiindcă, preaiubiților, Dumnezeu toate le-a făcut bune dintru început. După ce le-a făcut, s-a uitat la ele cu luare-aminte și a văzut că toate erau „bune foarte”. Și cum n-ar fi fost așa, o dată ce bunătate este Dumnezeu însuși?

Realitatea care ni se dezvăluie este o realitate din veșnicie, mai presus de timp și spațiu, mai înaltă și fundamental deosebită de orice vremelnicie. De aceea s-a și coborât Dumnezeu în lume: ca să înalțe pe om, pe făptura creată după chipul său, deasupra oricărei vremelnicii schimbătoare. Căci dacă trupul i l-a făcut din țărâna pământului, imediat a și suflat asupra lui suflare de viață din El, din Dumnezeul Cel viu, repet, din eternitatea Lui neschimbătoare, care nu se strică, cum se strică toate ale acestei lumi. Hristos întrupat, El este Cel care calcă crestele valurilor cu această prezență dumnezeiască nestricăcioasă. Trupul Lui incoruptibil luminează în noapte cu o lumină divină care uimește cosmosul întreg, risipește întunericul și liniștește furtuna. El, Fiul lui Dumnezeu, cu dumnezeiescul Său Trup îndumnezeiește trupul nostru și rostește: Aceasta este existența lui Dumnezeu pentru voi. Iată, sunt, Mă arăt, Mă descopăr. Sunt Existența coborâtă la voi întrupată, vie; o existență căreia fiecare din voi îi poate simți prezența în propria sa existență. Preaiubiților, nu vedeți că Cel care se arată și spune Eu sunt, este un Dumnezeu care vrea să comunice? Când spune Eu sunt, mi se adresează mie, și se adresează ție, nouă, fiecăruia. Și se adresează și-ți spune: Eu pentru tine am venit în lume, pentru tine m-am întrupat, pentru ca și în trupul tău să fie puterea prezenței dumnezeiești, pentru tine m-am jertfit, pentru tine am luat chip de rob, pentru tine am biruit moartea, pentru tine am înviat. Când zice Eu, atunci, automat, îl instituie și pe tu, adică pe mine, interlocutorul, cel căruia i se adresează și cu care vorbește.

Așa li s-a adresat Mântuitorul și lui Moise și ucenicilor.

Repet și stăruie, preaiubiților, când Dumnezeu zice Eu sunt, adresându-mi-se, eu trebuie negreșit să-i răspund. Tu, Doamne, zici: „Eu sunt iar eu îți voi răspunde pe loc, ca profeții de odinioară: „Grăiește, Doamne, robul Tău ascultă.” Dacă Tu mă institui pe mine în comunicare cu Tine, Îmi vorbești mie, Doamne, ca atare, mă faci și pe mine în stare să îți spun Tu, să îți vorbesc Ție. Observați, cum ceva de negrăit pare să schimbe și să înalțe legătura dintre eu și tu?

Părinții au mai observat, că în Noul Testament Mântuitorul rostește mereu Eu, așezându-l întotdeauna la începutul cuvântului Lui. „Eu zic vouă: Ați auzit că s-a spus celor de demult: Să nu ucizi! Să nu juri strâmb! Să nu desfrânezi! Dar Eu spun vouă...”. În schimb Amin-ul nostru, cel cu care încheiem predica sau rugăciunea, îl așezăm mereu la sfârșit. Este o practică care ne convinge că, într-adevăr, în dialogul cu Dumnezeu El este Cel care îmi grăiește, iar eu sunt cel care trebuie să-i răspund.

Prin urmare: Tu ai venit la mine, Fiule al lui Dumnezeu, Cel ce ești, Cel care ești Existența. Împărtășindu-mă din Tine, capăt putere și nu mai am teamă de nimic. Prin Tine mă pot ridica și eu mai presus de lume. Apa nu mă va mai îneca, furtuna nu mă va mai doborî, nici întunericul și nici vreo altă primejdie a lumii nu mă va mai înspăimânta. Nimic! De aceea, atunci când ucenicii înfricoșați îl vor lua drept nălucă, Petru, în numele lor, va răspunde prompt, spunându-i: „Doamne, dacă tu ești, poruncește-mi să vin la Tine pe apă”. Observați? Petru nu zice doar să-i poruncească să coboare din corabie și să vină pe apă, ci să vină la El. Cu alte cuvinte: dacă Tu, Doamne, ai coborât la mine, atunci se cuvine ca eu să vin/ urc la Tine.

Tu, la mine, eu la Tine - aceasta este marea taină, frumusețe și reciprocitate a dialogului cu Dumnezeu.

Mântuitorul îi va răspunde și El simplu: „Vino”. Adică vino de aici, vino pe celălalt țărm. Dacă tu ai fost zidit după chipul Meu, îmbracă atunci Chipul și puterea Mea.

Și în Petru, ca și în oricare alt om, mânat de vigoarea aceluiași Vino divin, s-a deșteptat chipul zidit odinioară, întipărit în El și care se împărtășea liber din existența Lui și din puterea care ieșea din El. O putere, preaiubiților, care nu este din lumea aceasta, nu-i nici din firea apei, nici din firea vântului, nici din firea nopții, nici din firea furtunii, deși Dumnezeu a venit să le sfințească pe toate, și apa, și valurile, și întunericul, toate. Dar toate acestea aparțin lumii timpului, se fac și se desfac, se trec. El însă a fost, este și va fi pururea deasupra lor.

Petru reușește prin credință să refacă, pentru scurtă vreme, legătura adâncă, ontologică, cu chipul după care a fost zidit. De aceea, Sfinții Părinți numesc credința „maica tuturor virtuților”.

Petru umblă pe mare și calcă crestele valurilor înspumate cu puterea lui Hristos. Umblând pe mare, de fapt, nu pe valuri calcă, ci pe Piatra Hristos, ca și cum ar fi avut dedesubtul picioarelor sale nu apă, ci chiar temelia care fusese pusă de Hristos, când „Dumnezeu fiind chip de rob și piatră de temelie s-a făcut”. Dacă piatra care îi susține lui Petru umblarea pe mare este Hristos, „piatra duhovnicească” de care pomenește Pavel și care va fi și piatra mărturisirii viitoare a aceluiași Petru, atunci aceeași piatră de temelie va susține și înaintarea corabiei Bisericii în veac, umblarea ei pe „marea vieții și viitorul ispitelor”.

Întărit din toate părțile de puterea lui Hristos, cu ochii ațintiți asupra Lui, conștient că, privindu-L, privește înspre Protochipul său și că astfel se împărtășește din puterea harului acestuia, Petru merge pe valuri. Harul lui Dumnezeu e însă în noi doar atât timp cât îi suntem fideli. Dacă nu îi suntem credincioși, se desparte de noi. De noi depinde totul. De mine depinde să am mereu privirea îndreptată înspre Hristos, să-i fixez fără încetare Chipul. El e unit cu mine, dar și deosebit de mine. În clipa când nu-i mai sunt credincios și rămân lipit de lume, hipnotizat de ea, atunci pierd, într-o clipă, întreaga Lui putere care mă ridică deasupra lumii. Obligatoriu trebuie să fiu credincios harului. Doar așa reușisem să mă ridic peste lume.

Petru, sărmanul, era atent și la Hristos și la furtună. Într-un târziu, furtuna izbutește să-i fure atenția. Așa cum îi fusese și lui Adam furată odinioară. Ca și Adam, Petru și-a întors din nou cu totul privirea către lume, către vânt, către valuri, către furtună, către întuneric, către primejdie, către grija vieții. Brusc s-a și afundat în mare.

Să luăm cu toții aminte: atunci când sunt cu ochii pe Dumnezeu, zbor, mă înalț peste lume, peste neputințele ei, peste necazurile, grijile și stricăciunile lumii. Dacă însă privesc lumea numai cu ochii mei, fără Hristos, lumea sau mă smintește, prin frumusețea care o poleiește, sau mă scârbește, prin urâciunea ei masivă. Doar cu ochii lui Hristos pot privi lumea nesmintit.

Fiind chip al lui Dumnezeu, omul desigur că este chemat să stăpânească stihiiile; dar cu iubire și cu blândețe, așa cum le stăpânește Hristos. Omul a folosit acest dar divin, stăpânind stihiiile cu violență, cu duh de orgoliu și de trufie, de cucerire și pradă. Reacția nu a întârziat să se arate. La rândul-le, cuprinse de revoltă, apa îl înecă, vântul îl doboară, furtuna îl spulberă, focul îl arde, întunericul îl împresoară și îi întunecă și mai mult mintea. Petru a întors din nou ochii spre aceste ispite din lume, și, instantaneu, piciorul i-a alunecat și s-a afundat în valuri. A pierdut altitudinea dumnezeiască a lumii mai presus de lume. Gata să se înecă de-a binelea, a apucat totuși să strige: „Doamne, scapă-mă!” Iisus i-a întins mâna și i-a zis: „Puțin credinciosule, de ce te-ai îndoit?”

Înțelegem, oare, preaiubiților, acum, ce ar putea să însemne a fi în lume și mai presus de lume?

În fine, Scriptura ne spune că s-au suit în corabie și au trecut pe țărmul celălalt, lăsând în urmă furtuna. Nu-i de mirare, fiindcă împreună cu ei era Cel ce este de pe muntele Horeb, Cel ce este, Cel ce era și Cel ce vine din Apocalipsa Sfântului Ioan, Iisus Hristos, același: ieri, azi și în veci, descris evreilor de Pavel, Cel dintâi și Cel din urmă, proorocit de Isaia.

Doamne, Tu rostești neîncetat în adâncul cugetului fiecăruia dintre noi: „Eu sunt cel ce sunt”. Și în orice stare de durere, de neliniște, de căutare, a sufletului meu, Tu îmi răspunzi, Doamne. Și nu există încercare, fie că e o boală, fie că e vreo lipsă, fie că e o rană a sufletului, fie că e secetă sau furtună, față de care Tu, Doamne, să nu fii mai presus. Fă-mă vrednic, ca totdeauna să vin la Tine, Doamne, și, ca și Petru, să-Ți strig Ție și pe Tine să Te rog să mă scapi de ispite. Fă-mă vrednic, Doamne, să simt că Tu cu adevărat ești Cel care-mi întinzi mâna și mă ridici, oriunde m-aș afla, pe patul spitalului, undeva, deasupra acestei lumi, zburând cu corăbiile peste mări și țări, și prin văzduh. Fă, Doamne, vrednic, fiecare suflet, dintre cei care stau acum de față, să-Ți audă și ei cuvântul „Vino”, „Veniți la Mine, toți cei împovărați, osteniți”, luați jugul Meu, jugul crucii Mele, jugul puterii Mele, jugul Învierii, jugul tăriei peste veacuri, peste lume și pentru lume, Doamne. Ca fiecare dintre noi să simțim cuvântul Tău „Eu sunt”.

Ție slavă pururea Îți înălțăm și Părintelui Tău și Preasfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin”.

XII.2.3. Predică exegetică⁷⁴:

Toma credinciosul

(Duminica a II-a după Paști, Sf. Ap. Toma; *Ioan* 20, 19-31)

În Evanghelia acestei Duminici sunt înfățișate două arătări ale Domnului Celui înviat către grupul mai restrâns al ucenicilor Săi, al acelor pe care El i-a ales și i-a numit „apostoli” (*Luca* 6, 13) și care aveau să fie martorii prin excelență ai Învierii Sale.

Mântuitorul S-a arătat viu după patimile și moartea Sa unui număr destul de mare de persoane. Aceste arătări sunt cele mai importante dovezi ale adevărului Învierii Domnului. Deși prin Înviere trupul luat de Mântuitorul din Sfânta Fecioară a încetat de a mai fi un trup pământesc, deși Domnul Cel înviat nu mai ține propriu-zis de lumea noastră și nu mai este supus incidențelor istorice, totuși, prin faptul că El S-a arătat unor persoane concrete, care au putut da mărturie despre întâlnirile cu El, Învierea este un fapt istoric.

Sfintele Evanghelii (*Matei* 28; *Marcu* 16; *Luca* 24 și *Ioan* 20-21), *Faptele Apostolilor* (1, 1-12) și *Epistola I Corinteni* a Sf. Apostol Pavel (15, 3-9) ne vorbesc despre mai multe arătări ale Domnului Celui înviat, fără ca vreuna din aceste scrieri să aibă pretenția unei prezentări exhaustive. Este vrednic de notat și faptul că Sfântul Apostol rânduiește alături de celelalte arătări și întâlnirea cu Hristos Cel înviat de care s-a învrednicit el însuși, la câțiva ani după Învierea și Înălțarea Domnului (*I Corinteni* 15, 8-9). Astfel, dacă Sfântul Luca circumscrie seria arătatilor la cele patruzeci de zile dintre Înviere și Înălțare, Sfântul Apostol Pavel socotește că poate trece dincolo de această perioadă și că întâlnirea (sau întâlnirile) lui însuși cu Hristos Cel înviat pot sta alături de cele ale martorilor de la început.

După ce S-a arătat Mariei Magdalena (*Ioan* 20, 1.10-18) și tuturor femeilor mironosițe (*Matei* 28, 1-10), apoi, pe drumul spre Emaus, la doi ucenici (*Luca* 24, 13-33) și, cândva, în cursul Duminicii Învierii, lui Petru (cf. *I Corinteni* 15, 5), prima parte a Evangheliei de astăzi (*Ioan* 20, 19-23) ne spune că Domnul S-a arătat, în seara aceleiași Duminici, ucenicilor care erau adunați într-o casă din Ierusalim - probabil casa mamei viitorului Evanghelist Ioan Marcu (cf. *Fapte* 12, 12), o casă ale cărei uși ei le încuiaseră cu grijă de frica iudeilor. El a intrat prin ușile încuiate - căci trupul Său nu mai era pământesc, ci duhovnicesc -, le-a dat ucenicilor pacea Sa, i-a încredințat de adevărul Învierii, arătându-le mâinile și coasta Sa, care purtau semnele rănilor de la cuie și de la sulită, și, prin darul Duhului Sfânt, le-a conferit puterea de a ierta păcatele. Prin acest ultim act, Domnul, preamărit acum prin Înviere, Se manifestă ca Acela ce dă pe Duhul Sfânt (cf. *Ioan* 7, 39).

Partea a doua a Evangheliei de astăzi cuprinde relatarea întâlnirii cu Toma (*Ioan* 20, 24-29) și un prim epilog al Evangheliei (v. 30-31; cf. 21, 25).

Această Duminică fiind dedicată Sfântului Toma, mă voi referi mai mult la această a doua parte a pericopei evanghelice și la acest Apostol intrat în mentalitatea comună ca Toma „necredinciosul”.

Este clar că n-a fost deloc în intenția Sfântului Ioan Teologul să ni-l prezinte pe Toma ca necredincios. La arătarea dinainte, ceilalți apostoli au avut și ei nevoie de dovezi ca să creadă că Acel care li Se arată este într-adevăr Iisus. Lor mai întâi Domnul „le-a arătat mâinile și coasta Sa” (*Ioan* 20, 20a), și numai datorită acestei încredințări „s-au bucurat ucenicii, văzând pe Domnul” (v. 20b). Sfântul Luca notează într-un chip încă și mai precis dificultatea lor în a crede în Înviere: deși primiseră înainte mărturia mironosițelor (*Luca* 24, 9-10) - care însă nu li s-a părut decât o aiurare (v. 11) -, apoi pe cea a lui Petru sau, în orice caz, despre o arătare de care s-a învrednicit acest Apostol (v. 34) și, în sfârșit, cea a celor doi ucenici întorși în grabă de la Emaus (v. 35), totuși ucenicii se arată zăbavnici în a crede în Înviere. Când Iisus vine în mijlocul lor - și e vorba, desigur, de aceeași arătare de care mărturisește prima parte a Evangheliei de astăzi (*Ioan* 20, 19-23) - sunt mai întâi cuprinși de frică ei, crezând că au în fața ochilor o nălucă (*Luca* 24, 37), astfel încât Domnul le adresează o invitație foarte asemănătoare cu cea pe care o va adresa lui Toma: „Vedeți mâinile și picioarele Mele, că Eu Însumi sunt; pipăiți-Mă și vedeți că Duhul nu are carne și oase, precum Mă vedeți pe Mine având” (v. 39). Acestea zicând, „le-a arătat mâinile și picioarele Sale” (v. 40). Și pentru că nici acum nu le vine să creadă - de bucurie, de data aceasta - Iisus le cere de mâncare și mănâncă în fața lor (v. 41-43). Abia acum primesc ei adevărul Învierii și Domnul poate să-i constituie martori ai acestui adevăr (v. 48). Sfântul Marcu ține să noteze că, la această primă arătare către „cei unsprezece” - zece de fapt, căci, precum ne spune Sfântul Ioan, Toma nu era de față, dar este vorba, practic, de un titlu dat grupului apostolic, știrbit acum prin căderea lui Iuda - Iisus „i-a muștrat pentru necredința și împietrirea inimii lor, căci n-au crezut pe cei ce-L văzuseră înviat” (*Marcu* 16, 14).

Ținând seama de toate acestea, Toma nu mai apare deloc drept o excepție în grupul Apostolilor. Necredința sa nu pare a fi neapărat mai mare sau mai vinovată decât a celorlalți zece.

E adevărat că însuși numele acestui apostol pare să indice îndoiala. „Didimos”, *Geamăn*, deși reprezintă traducerea firească în limba greacă a ebraicului „Toma” (*Ioan* 11, 16), înseamnă însă, în primul rând, „dublu”,

⁷⁴ Autor: Pr. prof. dr. Vasile Mihoc. Extrasă din vol. „Predici exegetice la duminicile de peste an”, Ed. Teofania, Sibiu, 2008, pp. 14-20.

„îndoit”. Pe de altă parte, referirile anterioare la Toma din Evanghelia de la Ioan (11, 16; 14, 5) par să indice că, deși profund loial Mântuitorului, Toma avea un caracter oarecum ezitant.

Toma n-a fost prezent la arătarea din Duminica Învierii. Și nici n-a vrut să primească mărturia celorlalți ucenici. El a pretins o experiență personală a întâlnirii cu Hristos Cel Înviat, și încă una foarte palpabilă: „Dacă nu voi vedea, în mâinile Lui, semnul cuielor, și dacă nu voi pune degetul meu în locul cuielor și dacă nu voi pune mâna mea în coasta Lui, nu voi crede” (Ioan 20, 25). Experiența pe care o pretinde Toma este una directă și progresivă: să vadă, mai întâi, apoi să și pipăie. În ce privește ultimul aspect, el se exprimă cu o precizie ce ar putea părea brutală: degetul pentru semnul mai mic al cuielor, mâna pentru rana mare făcută de sulită în coastă. Numai așa ar fi fost el gata să accepte identitatea dintre Iisus Cel răstignit și Cel pe Care-L văzuseră ceilalți ucenici și despre Care mărturiseau că este El Însuși înviat. Acest mod de a-și fi exprimat pretenția va fi determinat calificarea sa de către Mântuitorul ca „necredincios”, un epitet cu care a și intrat Toma în conștiința creștinătății.

Următoarea arătare are loc după opt zile, adică în Duminica următoare. Evanghelistul ține să releve prezența specială a Domnului în ziua întâi a săptămânii, care, intrată în conștiința creștinilor ca Ziua Învierii, a devenit, de la început, ziua obișnuită de adunare a Bisericii pentru săvârșirea Sfintei Liturghii. Toma era acum și el împreună cu ceilalți ucenici. Venirea lui Iisus se petrece la fel ca prima dată: El intră prin ușile încuiate și Se adresează ucenicilor cu „Pace vouă!” În continuare, după relatarea evanghelică, tot ceea ce urmează se petrece între Domnul și Toma. „Apoi a zis lui Toma: Adu degetul tău încoace și vezi mâinile Mele și adu mâna ta și o pune în coasta Mea și nu fi necredincios ci credincios” (v. 27). Cuvintele lui Iisus apar ca o reluare exactă a celor prin care Toma își exprimase pretenția sa experiență directă.

Evanghelia nu ne spune dacă Toma a răspuns invitației de a pipăi rănila pe care Iisus i le arăta. Ne spune însă că Toma n-a fost deloc necredincios. În orice caz, mărturisirea pe care o face el acum nu este o simplă declarație privind identitatea Celui Care i Se arată acum cu Iisus Cel pe Care-L cunoscuse înainte. Nu, cuvintele care țâșnesc din inima lui Toma reprezintă infinit mai mult decât o astfel de identificare. Ele sunt o puternică mărturisire de credință: „Domnul meu și Dumnezeu meu!” O astfel de mărturisire nu este rodul vederii și al pipăirii. Sfântul Apostol Pavel va spune că nimeni nu poate face mărturisirea că „Domn este Iisus decât în Duhul Sfânt” (I Corinteni 12, 3). Astfel, mărturisirea lui Toma dovedește că inima sa este acum deplin și definitiv străpunsă de harul credinței.

„Nu fi necredincios, ci credincios!” - îl îndemnase Mântuitorul pe Toma. Și iată că transformarea s-a petrecut. Toma necredinciosul devine, hotărât, *Toma credinciosul*!

În capitolul următor al Evangheliei, Toma re apare, de data aceasta alături de alți ucenici credincioși, învrednicindu-se de ceea ce Sfântul Ioan Teologul socotește ca a treia arătare a lui Iisus către ucenicii Săi (21, 14). Poate nu e lipsit de semnificație faptul că Toma este menționat de această dată pe locul doi (21, 2), imediat după Simon-Petru și înainte de Natanael (identificat de cei mai mulți cu Apostolul Bartolomeu) și de fiii lui Zevedeu. Mărturisirea sa de credință să-i fi asigurat acest loc de cinste? În orice caz, cu acest prilej, alături de alți șase ucenici, Sfântul Toma nu numai că L-a revăzut pe Domnul Cel înviat și a participat la o nouă pescuire minunată (21, 4-11; cf. *Luca* 5, 1 și urm.), dar s-a învrednicit și a fi invitat de El la masă. A fost, de fapt, o masă euharistică; iar faptul că au primit atunci din mâinile Celui înviat pâine și pește a făcut ca și peștele să rămână în conștiința Bisericii ca un simbol privilegiat al lui Hristos Cel preamărit, Care se dă neconținut credincioșilor Săi ca mâncare, prin Sfânta Euharistie.

Este sigur că Sfântul Toma nu va mai fi niciodată de acum încolo Toma necredinciosul. Deși el nu mai apare după acest moment în nici una din scrierile canonice, avem suficiente temeiuri să nu ne îndoim de statornicia credinței lui Toma. Biserica din India se consideră până astăzi a fi rodul lucrării misionare a Sfântului Apostol Toma - și se autorizează de numele său. Este vorba de așa-numita „Biserică a creștinilor Sfântului Toma” din Malabar. Și aceasta cu bune temeiuri. Eusebiu al Cezareii reține tradiția după care „lui Toma i-a căzut sorțul să meargă în Parția” (*Istoria bisericească*, III, 1, 1). Unele scrieri apocrife afirmă că Sfântul Toma a depășit de fapt granițele Parției, ajungând până în partea apuseană a Indiei.

Apocrifa intitulată *Faptele lui Toma*, ce se pare că a fost redactată inițial în limba siriacă, prin secolul V, cuprinde o frumoasă istorisire despre Sfântul Toma și despre misiune sa în India. Probabil că nu este vorba decât de o legendă; socotim însă că nu va fi fără folos redarea aici, în rezumat, a acestei istorisiri (după E. Hennecke, *Neutestamentliche Apokryphen*, ediția a 3-a, vol. II, Tübingen, 1964, p. 309-320).

Adunându-se Apostolii la Ierusalim - spune această istorisire - și trăgând la sorți care unde să meargă la propovăduire, lui Toma i-a căzut sorțul să meargă în India. Toma însă n-a vrut să meargă. Noaptea i s-a arătat Mântuitorul, Care l-a îndemnat să meargă acolo și i-a făgăduit că harul său îl va însoți. Dar Toma a răspuns hotărât că este gata să meargă oriunde în altă parte, dar nu în India. S-a întâmplat atunci că a venit acolo un negustor cu numele Abban, trimis de regele Gundapor din India să-i cumpere un dulgher priceput. Fiind acesta în târg, i s-a înfățișat Însuși Hristos Care i-a spus că El are un sclav care este dulgher și pe care vrea să-l vândă; i l-a arătat pe Toma și a întocmit și un act în regulă prin care Apostolul a fost vândut negustorului. Abban l-a întrebat pe Toma: „Este Acesta stăpânul tău?” Apostolul a răspuns: „Da, El este Domnul Meu!” Atunci Abban l-a informat că acest Stăpân i l-a vândut și că, deci, de acum înainte îi aparține.

Trecem peste peripețiile călătoriei lor spre India. Ajungând acolo a fost înfățișat regelui, care l-a întrebat ce meserie știe. Apostolul a spus că este dulgher și zidar și că poate face tot felul de lucrări în lemn și în piatră. Atunci regele l-a întrebat dacă poate să-i construiască un palat. Toma a răspuns că da. Regele l-a luat și, pe drumul spre locul unde avea de gând să construiască palatul, au discutat despre modul în care să fie făcută această zidire. O dată ajunși la acel loc, Toma a prezentat regelui un plan atât de limpede și de măreț al lucrărilor pe care avea de gând să le facă, încât regele a fost deplin convins că a pus mâna pe cel mai bun constructor și că va avea cel mai frumos palat din lume. I-a pus deci la dispoziție mijloacele materiale necesare și i-a dat mână liberă să pornească zidirea. După plecarea regelui, Toma a început să colinde orașele și satele, făcând milostenii din banii lăsați de rege și propovăduind Evanghelia. Când regele a trimis după informații privind mersul lucrărilor, Toma i-a trimis vorbă că mai rămâne de făcut acoperișul și că mai are nevoie de bani.

După o vreme, regele a venit el însuși să-și vadă palatul. Prietenii din partea locului i-au spus regelui care sunt de fapt preocupările lui Toma, că tot ce are dă săracilor, că vestește un nou Dumnezeu, că face tot felul de minuni, vindecând pe bolnavi și alungând pe demoni. Chemându-l pe Toma la el, regele l-a întrebat dacă i-a zidit palatul. „Da, i-a răspuns Toma, dar acum nu poți să-l vezi; îl vei vedea numai după ce vei trece din această viață!” Cuprins de o aprigă mânie, regele l-a aruncat pe Toma în închisoare și, împreună cu el, și pe negustorul care i-l adusese. De mare supărare pentru paguba și rușinea suferite de rege a fost cuprins și Gad, fratele regelui care, din această pricină s-a și îmbolnăvit foarte grav. Fiind aproape de moarte, Gad l-a chemat pe fratele său și i-a spus că va muri, dar că sufletul său nu va avea odihnă dacă nu-l va pedepsi pe vrăjitorul de Toma cu cele mai cumplite chinuri. Regele îl iubea foarte tare pe fratele său. I-a promis că-i va împlini întru totul dorința. Gad a și murit îndată, iar un înger i-a dus sufletul în ceruri și, arătându-i locașurile de acolo, l-a întrebat unde ar vrea să locuiască. Gad a văzut, mai frumos decât toate, palatul pe care Toma îl zidise pentru regele Gundafor și l-a rugat pe înger să-l lase să locuiască acolo. Îngerul i-a răspuns însă că nu se poate, căci acesta este palatul pe care acel creștin l-a construit pentru fratele său. Atunci Gad l-a rugat pe înger să-l lase să se întoarcă la fratele său, ca să cumpere de la el acel palat. Îngăduindu-i îngerul acest lucru, sufletul lui Gad s-a întors în trup. Revenind la viață, imediat l-a strigat pe fratele său; iar când acesta a venit, i-a cerut să-i promită cu jurământ că-i va vinde lucrul pe care i-l va cere. Regele i-a promis din toată inima că-i va împlini cererea. Atunci Gad i-a spus ce palat minunat i-a construit în ceruri sclavul evreu și că, de când l-a văzut, nu-și mai poate dori nimic altceva. Regele i-a răspuns că, dacă așa stau lucrurile, atunci nu-i poate vinde palatul; dar că îl va la îndemână pe constructor, așa încât va putea să-i construiască și fratelui său un palat tot atât de minunat.

Astfel, Toma nu numai că a fost scos din închisoare, ci a fost primit cu cea mai mare cinste de către rege, de fratele său și de mulți alții care, dorind să-și aibă sălașuri minunate în ceruri, au primit propovăduirea Apostolului Toma despre Iisus Hristos, Cel pe Care el neconținut L-a mărturisit că este „Domnul și Dumnezeu” său. Și astfel a apărut în India o înfloritoare Biserică creștină.

De dorul unui astfel de minunat sălaș în ceruri să ne umple și pe noi pomenirea Apostolului Toma cel credincios!

XII.2.4. Predică liturgică⁷⁵:

Sfânta Treime în Liturghie

“Pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfântul Duh,
Treimea cea de o ființă și nedespărțită”

Iarăși stăm lângă izvorul de taină, de minune, de rugăciune și învățături al Sf. Liturghii. Iarăși ne-am împărtășit din izvorul ei de har sfințitor. Domnul iarăși a fost în mijlocul nostru, jertfindu-Se pe Sine pentru mântuirea noastră...

Sf. Liturghie este asemenea unei fântâni adânci, din care cu cât scoți mai mult, dai de apă tot mai bună și mai binefăcătoare pentru viață.

Dacă până acum am arătat în parte lucrarea minunată pe care o săvârșește Mântuitorul în Sf. Liturghie, de acum vom încerca să arătăm câteva din învățăturile mântuitoare care ne sunt înfățișate în Sf. Liturghie. Căci, din acest punct de vedere, Liturghia este ca o mină, ca un minunat tezaur duhovnicesc, în care se cuprind învățăturile mântuitoare ale credinței noastre.

După cum o mamă arată copiilor săi în tablou pe tatăl lor, care e dus departe și ei nu-l pot vedea într-alt chip, tot astfel Biserica, mama noastră duhovnicească, ne arată și ne face cunoscut pe Dumnezeu, Cel necuprins de mintea omenească, prin rugăciuni, prin icoane și prin simboluri.

Ea duce mintea și inima noastră pe calea credinței, până la adevărata cunoaștere și iubire a lui Dumnezeu.

⁷⁵ Autor: †Vasile Coman al Oradiei. Extrasă din vol. *Cuvântări liturgice*, Ep. Ort. a Oradiei, 1973, pp. 37-39.

Unul din adevărurile de credință, pe care ni-l arată atât de des Sf. Liturghie, este adevărul despre Sf. Treime.

Noi mărturisim și credem într-un Dumnezeu, întreit în Persoane: Tatăl, Fiul și Sf. Duh. Aceasta este învățătura de seamă și proprie a creștinismului. Dar aceasta este și una din tainele nepătrunse de mintea omenească: Dumnezeu este Unul după fire și întreit în Persoane. Taina aceasta ne-a descoperit-o Însuși Fiul lui Dumnezeu, când a zis: *“Cel ce Mă vede pe Mine vede pe Tatăl, căci Eu și Tatăl una suntem”*. Iar după Învierea Sa din morți a poruncit ucenicilor, zicându-le: *“Mergând, învățați toate neamurile și le botezați în numele Tatălui și al Fiului și al Sf. Duh, învățându-le să păzească toate câte am poruncit vouă”* (Matei 28, 19).

În Sf. Liturghie ni se arată unitatea dumnezeirii după Ființă și însușirile deosebitoare ale Persoanelor Sf. Treimi. Prin ea cunoaștem iubirea sau bunăvoința Tatălui, lucrarea răscumpărătoare a Fiului, și împreună-lucrarea sfințitoare a Duhului Sfânt.

Însăși locașurile noastre de închinare sunt o icoană a Sf. Treimi: Altarul, despărțit prin tâmplă de sânul bisericii, închipuie pe Dumnezeu-Tatăl, Cel nevăzut și necuprins de minte. Naosul sau sânul bisericii închipuie pe Dumnezeu-Fiul, Care a venit în lume, luând fire asemenea nouă; iar tinda bisericii închipuie pe Duhul Sfânt, Care ne primește și ne ajută să intrăm și să rămânem fii ai Împărăției lui Dumnezeu.

Tatăl este primitorul celor ce vin la El. Precum tatăl din pilda fiului risipitor a primit pe fiul său rătăcit, tot așa Tatăl nostru Cel ceresc primește pe toți cei ce se întorc cu credință și cu lacrimi de pocăință la El.

Fiul este Mijlocitorul și Mântuitorul nostru. El S-a jertfit pe Sine ca să ne răscumpere din robia păcatului. Duhul Sfânt este Sfințitorul vieții. Prin ajutorul Lui ne naștem ca cetățeni ai Împărăției lui Dumnezeu.

O altă arătare a Sfintei Treimi o aflăm în lumânările care se aprind și se pun în sfeșnice. În bisericile ortodoxe întâlnim sfeșnice cu un braț, închipuind prin aceasta credința într-Un Dumnezeu. Dar pe sfânta masă din altar noi vedem și sfeșnice cu trei brațe, care reprezintă Sf. Treime.

Precum luminile se deosebesc una de alta, deși se unesc unele cu altele și răspândesc o singură lumină nediferențiată, dând o singură strălucire neîmpărțită, tot așa mărturisim trei Persoane ale Sfintei Treimi: Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, Care deși se deosebesc formează o singură strălucire a dumnezeirii, celei una și nedespărțită după Ființă.

În rugăciunile Sf. Liturghii se mărturisește și se laudă adeseori Sf. Treime, încât întreaga Liturghie ne apare ca un imn de laudă adus Sf. Treimi.

Fiecare slujbă religioasă sau unitate mai mică de cereri se începe și se sfârșește cu preamărirea numelui sau a Împărăției lui Dumnezeu, Cel Unul în Ființă și întreit în Persoane.

Însăși Sf. Liturghie se începe cu cuvintele: *“Binecuvântată este Împărăția Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor”*. Este, așadar, o singură Împărăție a lui Dumnezeu, care este deopotrivă a Tatălui și a Fiului și a Sf. Duh. După cum tot Sf. Liturghie ne învătă să aducem o singură mărire, cinste și închinăciune Tatălui, Fiului și Sfântului Duh.

Dar arătarea Sf. Treimi ne apare tot mai lămurit în decursul Sf. Liturghii. Ne aflăm, de pildă, înaintea de citirea Apostolului și a Evangheliei, când credincioșii sau corul cântă unul din imnele de laudă aduse Sf. Treimi: *“Sfinte Dumnezeule, Sfinte Tare, Sfinte fără de moarte, miluiește-ne pe noi”*.

Cerurile par că ni se deschid și noi intrăm în Împărăția lui Dumnezeu, Cel întreit-Sfânt; în Împărăția lui Dumnezeu Tatăl, Fiul și Sf. Duh, a Căruia milă este bogată și nemăsurată. Psalmistul David a zis: *“Înseiat-a sufletul meu către Dumnezeu Cel tare și viu”*. Iată de ce Tatăl este numit mai întâi “Dumnezeu”, pentru că El este începutul și Stăpânul a toate. Fiul este numit “Tare”, căci e braț al Tatălui și biruitorul morții. De aceea, Sf. Ap. Pavel spune: *“Noi propovăduim pe Hristos Cel răstignit..., puterea și înțelepciunea lui Dumnezeu”* (I Corinteni 1, 23-24). Iar Duhul Sfânt este numit “fără de moarte”, căci El este pururea viu și făcător de viață fără de moarte.

Dar să luăm seama că, deși zicem Sfinte Dumnezeule, Sfinte Tare, Sfinte fără de moarte, nu continuăm a zice “miluiește-ne pe noi”, cum ne-ar cere legile gramaticii, ci noi zicem “miluiește-ne pe noi”, pentru că Unul este Dumnezeu.

Adevărul despre Sfânta Treime este atât de adânc încât numai cu mintea noastră nu-l putem cuprinde. Căci cum am putea noi să cuprindem în scoica mărginită a minții adâncul cel fără de margini al dumnezeirii? Dacă cu ochiul nostru nu putem privi la strălucirea soarelui, care e numai o făptură a Ziditorului, atunci cum vom putea privi în lumina cea neînserată a dumnezeirii cu mintea noastră?!

Dumnezeu însă ne-a lăsat alte puteri, cu ajutorul cărora ne putem apropia de El, Îl putem cunoaște și intra în comuniune cu El. Aceste puteri, care înalță și apropie pe om de Dumnezeu sunt: credința și iubirea.

Înainte de a face mărturisirea credinței într-Unul Dumnezeu în trei Persoane, Sf. Liturghie trezește în noi iubirea și credința în Dumnezeu.

“Să ne iubim unii pe alții ca într-un gând să mărturisim”. Așa ne îndeamnă preotul în numele lui Hristos. Iar noi răspundem că mărturisim prin credință și iubire: *“Pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfântul Duh, Treimea Cea de o Ființă și nedespărțită”*.

De mai bine de o mie cinci sute de ani stă, ca un steag al credinței în Sfânta Treime, în mijlocul Liturghiei Simbolul credinței sau “Crezul”: Cred într-Unul Dumnezeu, Tatăl Atotțitorul... Cred “într-Unul

Domn Iisus Hristos, Unul-Născut din Tatăl mai înainte de toți vecii”. Cred “întru Duhul Sfânt, Domnul de viață făcătorul, Care de la Tatăl purcede”. Această mărturisire este făcută în numele tuturor, de către unul din credincioși. Aceasta reprezintă credința nezdruclată a Bisericii, învățătura din care pornesc ca dintr-un trunchi celelalte învățături ale credinței. Această mărturisire de credință a rămas neclintită. Nici furtunile ereziilor care s-au abătut în primul mileniu în viața Bisericii, nici vântul uscățiv al raționalismului din mileniul al doilea, nu au putut despărți pe credincioși de aceste adevăruri de credință. De ce? Pentru că credincioșii au tot atât lipsă de credință, pe cât au lipsă de minte (rațiune) în viață.

Dacă, de pildă, fără de rațiune nu putem înțelege și nu ne putem da seama despre legătura dintre lucrurile și fenomenele din natură, atunci fără credință nu putem înțelege și nu putem intra în comuniune cu Dumnezeu, Care e mai presus de legile firii și nu putem să ajungem la ținta supremă a vieții: mântuirea. Căci scris este: “*Cel ce va crede se va mântui*” (Marcu 16, 16).

Profetul Isaia descrie pe Dumnezeu într-o măreață viziune în cap. 6 al cărții sale: “*Și am văzut pe Domnul, zice profetul, șezând pe un tron foarte înalt și marginile hainei Lui umpleau tot templul. Serafimii cu șase aripi zburau împrejurul Lui, acoperindu-și fața și strigau: “Sfânt, Sfânt, Sfânt este Domnul Savaot, pline este cerul și pământul de mărirea Lui”* (Isaia 6, 1-3).

XII.2.5. Predică misionară⁷⁶:

Despre desființarea Sâmbetei de către Hristos

(La Duminica a IV-a după Sfintele Paști, a Slăbănogului)

„Nimeni deci să nu vă judece pentru mâncare sau băutură, sau cu privire la vreo sărbătoare, sau vreo lună nouă, sau la sâmbete, care sunt umbre celor viitoare”.
(Coloseni 2, 16-17).

Hristos a înviat! Iubiți credincioși,

În Evanghelia de azi, vedem că Iisus Hristos a vindecat într-o zi de sâmbătă un slăbănog care zăcea de 38 de ani. Pentru aceasta s-au supărat iudeii, căci Domnul a călcat porunca sâmbetei. De veți asculta însă cu luare aminte cele ce vom vorbi astăzi, veți înțelege luminat că serbarea sâmbetei nu este dată creștinilor, ci evreilor și totodată veți înțelege că atât Mântuitorul, cât și Sfinții Apostoli, au desființat prin cuvânt și faptă serbarea Sâmbetei.

Mai întâi vom arăta că de la Adam și până la Moise, timp de 4108 ani, nici unul dintre patriarhii cei vechi nu au ținut sâmbăta ca sărbătoare. Ca să ne dăm seama de acest mare adevăr, vom apela la mărturisirile Sfintei Scripturi, prin care vom arăta că Dumnezeu, făcând pe om, nu i-a dat poruncă de la început să serbeze vreo zi, ci numai l-a așezat în grădina Edenului, adică în Rai, ca să-l lucreze și să-l păzească (*Facere* 2, 15). Apoi i-a dat prima poruncă, de a nu mânca din pomul cunoștinței binelui și răului (*Facere* 2, 17). Ba, mai mult. După ce Adam a călcat porunca lui Dumnezeu și a fost izgonit din Rai, nu a primit nici o poruncă de la Dumnezeu să serbeze vreo zi. Dimpotrivă, toată viața lui de acum devine o muncă continuă sub forma blestemului și i se dă poruncă și canon de la Dumnezeu care îi zice: *În sudoarea feței tale îți vei mânca pâinea ta, până te vei întoarce în pământul din care ești luat; căci pământ ești și în pământ te vei întoarce* (*Facere* 3, 19).

Nici o mărturie nu avem în Biblie care să ne arate că Adam, Avraam, Isaac, Iacov și ceilalți patriarhi aleși de Dumnezeu până la Moise, ar fi serbat sâmbăta.

Dar poate va zice cineva că Avraam a păzit poruncile lui Dumnezeu. Da, le-a păzit cu mare sfințenie, de aceea a și fost binecuvântat de Dumnezeu să fie tată a multor neamuri. Dar nu porunca sâmbetei, ci iată care porunci a auzit Avraam: *Ieși din pământul tău, din neamul tău și din casa tatălui tău și vino în pământul pe care ți-l voi arăta Eu* (*Facere* 12, 1); altă poruncă: *Iar legământul dintre Mine și tine și urmașii tăi de după tine din neam în neam, pe care trebuie să-l păzești, este acesta: toți cei de parte bărbătească ai voștri să se taie împrejur* (*Facere* 17, 10).

Altă poruncă dată lui Avraam este aceasta: *Să nu ți se pară grele cuvintele cele pentru prunc și pentru roabă: toate câte-ți va zice Sarra, ascultă glasul ei* (*Facere* 21, 12), adică să izgonească pe roaba Agar și fiul ei. Altădată poruncește Dumnezeu lui Avraam: *Ia pe fiul tău, pe Isaac, pe singurul tău fiu, pe care-l iubești, și du-te în pământul Moria și adu-l acolo ardere de tot, pe un munte pe care ți-l voi arăta Eu* (*Facere* 22, 2).

Așadar, după cum vedem din cele arătate până aici, nici una din poruncile pe care le-a primit Avraam de la Dumnezeu nu se referă la serbarea sâmbetei. Primul loc unde se vorbește în Sfânta Scriptură despre Sabat, ca zi de odihnă, este la Ieșire, unde Moise vorbește poporului în pustie, zicând: Iată ce a zis Domnul: *Măine este odihnă, odihna cea sfântă în cinstea Domnului; ce trebuie copt, coaceți, ce trebuie fiert, fierbeți astăzi, și ce va*

⁷⁶ Autor: Arhim. Ilie Cleopa. Extrasă din vol. *Predici la duminicile de peste an*, Edit. Episcopiei Romanului, 1996, pp. 31-41.

rămâne, lăsați să rămână pe a doua zi (Ieșirea 16, 23). Dacă vor zice vouă că în Decalog în porunca a IV-a se scrie: *Adu-ți aminte de ziua Sâmbetei, ca să o sfințești pe ea*, și prin aceasta, vor zice că sâmbăta a existat și mai înainte de Moise ca sărbătoare și de aceea zice: *"Adu-ți aminte"*, apoi să le spuneți că evreii, când au ajuns în pustia Sin, au primit porunca cea pentru ținerea Sâmbetei. Moise, pe muntele Sinai, le aduce aminte de această poruncă a Sabatului, pe care o primise înainte în pustia Sin și nicidecum că sâmbăta a fost de la Adam până la Moise.

Încă și aceasta e bine să țineți minte, că sâmbăta nu s-a dat pentru toate popoarele lumii să se țină ca sărbătoare, ci numai evreilor, ca amintire de binefacerile cele mari ale lui Dumnezeu, prin care El i-a scos din robia Egiptului. Acest adevăr îl arată Sfânta Scriptură, zicând: *Adu-ți aminte că ai fost rob în pământul Egiptului și Domnul Dumnezeuul tău te-a scos de acolo cu mână tare și cu braț înalt, și de aceea ți-a poruncit Domnul Dumnezeuul tău să păzești ziua odihnei și să o ții cu sfințenie (Deuteronom 5, 15).*

Deci celelalte neamuri nu au acest așezământ dat lor de la Dumnezeu de a serba ziua sâmbetei. Legea Veche a fost dată pentru un timp limitat, adică până era să vină *Urmașul, Căruia I s-a dat făgăduința (Galateni 3, 19)*. Deci sâmbăta n-a fost dată ca sărbătoare tuturor neamurilor, nici pentru toate timpurile. Legea cea Veche, împreună cu Sâmbăta, au încetat de a mai fi întru totul valabile în Legea Darului. Acest adevăr îl arată Sfântul Apostol Pavel, zicând: *Trecut-a umbra Legii și Darul a venit (Evrei 8, 5; Coloseni 2, 16-17); Cele vechi au trecut, iată toate sunt noi (Evrei 8, 13).*

Această încetare a Legii Vechi a fost proorocită de sfinții prooroci. Despre aceasta spune marele prooroc Ieremia: *Iată vin zile, zice Domnul, când voi încheia cu casa lui Israel și cu casa lui Iuda un legământ nou. Însă nu ca legământul pe care l-am încheiat cu părinții lor în ziua când i-am luat de mână ca să-i scot din pământul Egiptului. Acel legământ ei l-au călcat deși Eu am rămas în legătură cu ei, zice Domnul. Dar iată legământul pe care-l voi încheia cu casa lui Israel, după zilele acelea, zice Domnul: Voi pune Legea Mea înăuntrul lor și pe inimile lor voi scrie și le voi fi Dumnezeu, iar ei Îmi vor fi popor (Ieremia 31, 31-33).*

Să vedem acum în ce fel Iisus Hristos și Sfinții Apostoli au desființat Sâmbăta Legii Vechi prin învățătură și fapte. Auzim pe Mântuitorul, zicând: *Tatăl Meu până acum lucrează și Eu lucrez (Ioan 5, 17)*. Când a zis Hristos aceste cuvinte? Când *căutau iudeii să-L omoare, că dezlega sâmbăta (Ioan 5, 16)*.

Deci, dacă Mântuitorul lucra sâmbăta, arată că și Tatăl Său lucrează sâmbăta. Atunci care ar fi vina celor ce urmează lui Hristos, care lucrează și nu țin sâmbăta? Dacă cineva ne-ar învinui că lucrăm sâmbăta, să audă unii ca aceștia, că și iudeii *căutau să-L omoare pe Iisus că dezleagă sâmbăta (Ioan 5, 18)*. Auzim pe Mântuitorul zicând: *Dacă-mi slujește cineva, să-mi urmeze (Ioan 12, 26)*. Și dacă Tatăl și Fiul lucrează sâmbăta, cine poate învinui pe Dumnezeu că dezleagă sâmbăta?

Cine poate să învinuiască pe creștini că urmează lui Hristos, adică dacă lucrează sâmbăta și fac ceea ce a făcut Hristos Domnul? Câtă orbire au mințile acelea, care nu văd ce a făcut Hristos sâmbăta! Oare nu sâmbăta a vindecat Mântuitorul pe slăbănogul din Evanghelia de azi? Dar nu numai că l-a vindecat, ci l-a pus și la lucru, poruncindu-i să-și ia patul și să meargă cu el la casa sa (Ioan 5, 8-9). Vechiul Testament nu dădea voie să facă acest lucru (Ieremia 17, 21; Neemia 13, 15). Dar și orbul din naștere a fost vindecat în zi de sâmbătă (Ioan 9, 14) și omul cu mâna uscată a fost vindecat în ziua sâmbetei (Luca 6, 6-10; Matei 12, 10-13; Marcu 3, 1-5). Și femeia cea gârbovă de 18 ani tot sâmbăta a fost vindecată de Mântuitorul (Luca 13, 14).

Ucenicii Domnului, urmând pilda Învățătorului Lor, mergând sâmbăta prin lanurile de grâu, smulgeau spice și le frecau în palme spre a le mânca (Marcu 2, 23-24; Luca 6, 1-3). Când fariseii și cărturarii Îl învinuiu pe Iisus că nu păzește sâmbăta, El le răspundea că *Fiul Omului este Domn și al sâmbetei (Luca 6, 5)* și le zicea: *Sâmbăta a fost făcută pentru om, iar nu omul pentru sâmbătă (Marcu 2, 27)*. Iată de ce marele Apostol Pavel zice: *Nimeni deci să nu vă judece pentru mâncare sau băutură, sau cu privire la vreo sărbătoare, sau lună nouă, sau la sâmbete, care sunt umbră celor viitoare, iar trupul este al lui Hristos (Coloseni 2, 16-17).*

Iubiți credincioși,

Pentru a vă încredința mai bine că Iisus Hristos Mântuitorul nostru și sfinții Săi ucenici și Apostoli au desființat sărbătoarea sâmbetei, citiți Sfânta Scriptură în următoarele locuri: **Porunca I** - Matei 12, 1-3 și 10-18; **Porunca a 2-a**, la I Corinteni 10, 14 și I Ioan 5, 21; **Porunca a 3-a**, la Iacov 4, 12; **Porunca a 5-a** la Matei 15, 4; 19, 18; Marcu 7, 10 și Efeseni 6, 1-2; **Porunca a 6-a** la Matei 19, 18; Marcu 10, 19 și Romani 13, 9; **Porunca a 8-a** la Matei 19, 18; Marcu 10, 19 și Romani 13, 9 și **Porunca a 9-a** la Matei 19, 18; Marcu 10, 19 și Romani 13, 9 și **Porunca a 10-a**, la Romani 13, 9.

Vedeți că nici într-o parte a Sfintei Evanghelii sau în vreo epistolă a Sfinților Apostoli, nu găsim lămurire sau măcar aluzie la porunca a 4-a, despre ziua sabatului? Acestea ne dovedesc clar că nu era obligatorie pe vremea Mântuitorului și a Sfinților Apostoli serbarea sâmbetei pentru cei ce credeau în Hristos. Iar ca să înțelegeți că duminica, ziua cea dintâi a săptămânii, a luat locul sâmbetei în Biserica creștină, să citiți în Sfânta Scriptură în aceste locuri: Ioan 20, 1-15 și 26 și veți vedea că Duminica, ziua întâi a săptămânii, a înviat Domnul; Duminica, a 8-a zi după Înviere, s-a arătat Mântuitorul Sfinților Apostoli fiind ușile încuiate și a fost pipăit în coastă de Toma (Ioan 20, 27); Duminica, în drum spre Emaus, Luca și Cleopa au călătorit cu Domnul (Luca 24, 13-31); Duminică la Cincizecime s-a pogorât Duhul Sfânt (Leviticul 23, 15-16; Fapte 2, 1-4); Duminica frângeau Apostolii pâinea, adică se împărțeau cu Sfintele Taine (Fapte 2, 46; 20, 7-12); Duminica s-

a descoperit Apocalipsa Sfântului Ioan Evanghelistul (*Apocalipsa* 1, 10). În Duminici adunau creștinii ajutoare pentru sfinți, după porunca marelui Pavel (*1 Corinteni* 16, 1-2).

Dar spune undeva că Dumnezeu va lăsa altă zi de sărbătoare poporului Său? Auzi ce scrie Sfânta Scriptură: *Drept aceea a lăsat Dumnezeu altă sărbătoare de odihnă poporului* (Evrei 4, 9; 4, 11; 8, 13; *Apocalipsa* 14, 13). Așadar în Noul Testament altă zi de odihnă este rânduită de Dumnezeu creștinilor, adică Duminica sau ziua întâia a săptămânii. După cum vedem, multă orbire sufletească era pe vremea Mântuitorului la farisei, cărturari și legiuitori, care, văzând atâtea minuni și semne care se făceau de către Mântuitorul nostru în ziua sâmbetei, nu cunoșteau că Hristos este Dumnezeu, care le dăduse poruncă să serbeze sâmbăta în pustie și care acum a venit să dezlege și să desființeze sâmbăta, Legea Veche, și să așeze altă zi de sărbătoare neamului omenesc care va crede în El. Această orbire și întunecare sufletească o au toți sectarii, care, nevrând a ține ca zi de odihnă Duminica, ziua în care a înviat Domnul, se țin de umbră și defaimă Harul Noului Așezământ.

Iubiți credincioși,

În cele ce urmează, vom arăta și mai luminat cele despre sâmbăta și despre rătăcirea celor ce țin de sâmbăta Legii Vechi, care a fost umbră și închipuirii din Legea Harului. Acest adevăr îl arată marele Apostol Pavel când zice: *Nimeni deci să nu vă judece pentru mâncare sau băutură, sau cu privire la vreo sărbătoare sau lună nouă, sau la sâmbete, care sunt umbra celor viitoare, iar trupul este al lui Hristos* (Coloseni 2, 16-17).

Iată ce doresc să vă spun în această privință. Cuvântul "sabat", "sâmbătă", din evreiește, înseamnă "odihnă". După ieșirea din Egipt, Dumnezeu a poruncit evreilor să prăznuiască ziua aceasta ca zi de amintire despre ziua a șaptea în care Dumnezeu S-a odihnit de faptele Sale după zidirea lumii (Facere 2, 2-3; Ieșirea 35, 2-3) și îndeosebi pentru a le aminti evreilor despre izbăvirea lor din robia Egiptenilor (*Deuteronom* 5, 13-15).

Noi creștinii, asemenea prăznuim ziua a șaptea din săptămână, însă nu sâmbăta cea veche, evreiască, ci pe cea nouă, creștină, adică ziua Învierii, când s-a săvârșit înnoirea neamului omenesc. *Dacă este cineva în Hristos, este făptură nouă* (II Corinteni 5, 17; Galateni 6, 15); *că a Lui făptură suntem, zidiți în Hristos Iisus spre fapte bune* (Efeseni 2, 10). Prăznuim nu sâmbăta, ci Duminica, pentru că în această zi am fost izbăviți, nu din robia egipteană, în care nici noi, nici părinții noștri nu au fost vreodată; ci dintr-o robie generală și mult mai grea, din robia diavolului, de care scăpăm, după cum ne învață Sfântul Apostol Petru, prin Învierea lui Iisus Hristos (*I Petru* 3, 21).

În ziua aceasta și nu sâmbăta sau în altă zi, Hristos a surpat prin moartea Sa pe cel ce are stăpânirea morții, adică pe diavolul, și a izbăvit pe acei pe care frica morții îi ținea în robie toată viața (Evrei 2, 14-15). În ziua aceasta și nu în alta, Hristos S-a sculat pentru îndreptarea noastră (Romani 4, 25). Iar dacă Hristos nu a înviat, zadarnică este credința voastră, sunteți încă în păcatele voastre (*I Corinteni* 15, 17).

Iată pentru ce noi creștinii prăznuim ziua Învierii, ca zi a noii zidiri a omului, ca zi a izbăvirii noastre și a întregii noi lumi din robia diavolului, de păcate, de blestem și de moartea cea duhovnicească. Dar poate vor zice unii sectanți că a binecuvântat Dumnezeu ziua a șaptea și a sfințit-o pentru că într-ânsa S-a odihnit de toate lucrurile Sale, pe care le-a făcut și le-a pus în rânduială (Facere 2, 2-3). Dar în acest loc al Sfintei Scripturi nu ne spune că Dumnezeu a poruncit oamenilor să cinstească sâmbăta. Se spune că Dumnezeu S-a odihnit în ziua a șaptea de faptele Sale, adică El a încetat a zidi. Că El a binecuvântat și a zidit ziua aceasta pentru a aminti oamenilor de sfârșitul creației și atât.

În Rai, pentru oameni, toate zilele erau la fel, toate zile de fericire, fiind totodată zile de muncă pentru a lucra și a păzi grădina Edenului (Facere 2, 15). Iar după căderea în păcat a primilor oameni și aruncarea lor din Rai, ei trebuiau, ca pedeapsă, să lucreze și să se hrănească cu necazuri în toate zilele vieții lor (Facere 3, 17), prin urmare și în ziua sâmbetei. Și, într-adevăr, din Sfânta Scriptură nicăieri nu se vede că strămoșii noștri: Noe, Avraam, Isaac, Iacob și alții, ar fi prăznuit ziua sâmbetei.

Numai pe timpul lui Moise, după ieșirea evreilor din Egipt, Dumnezeu dă evreilor, în pustie, pentru prima dată, poruncă despre sâmbăta (Ieșirea 16, 23-26). Și aceasta, pentru că evreii erau întotdeauna nemulțumiți, să-și amintească și să mulțumească în ziua aceasta lui Dumnezeu, Care i-a scos din robia egiptenilor (*Deuteronom* 5, 12-15).

Dacă scrie în Sfânta Scriptură că Dumnezeu zice prin Moise: *Adu-ți aminte de ziua odihnei* (Ieșirea 20, 8), să nu creadă cineva că serbarea sâmbetei a fost de la începutul lumii. Nu, cu adevărat. Ci de această poruncă le aduce aminte pe Sinai, că porunca Sâmbetei a fost dată puțin mai înainte evreilor în pustiul Sin, când erau tot sub conducerea lui Moise (vezi Ieșirea 16, 23-30) și le-a repetat pe muntele Sinai porunca pe care le-o dăduse mai înainte, în pustiul Sin, cum am arătat mai sus. De aceea a zis Dumnezeu: "Adu-ți aminte!"

Trebuie să înțelegem că evreii erau obligați să prăznuiască sâmbăta. Altfel, ei cădeau sub blestemul legii (*Deuteronom* 26; 27). Noi creștinii nu mai suntem sub lege, ci sub Harul lui Hristos, Care ne-a răscumpărat din acest blestem (Romani 6, 14). Sfântul Apostol Pavel învață că: *Hristos ne-a răscumpărat din blestemul legii, făcându-se pentru noi blestem*. Ce este legea? Pentru călcările de poruncă s-a adus legea, până când era să vină Sămânța căreia i s-a dat făgăduința. Pentru aceea ne-a fost nouă legea învățătoare spre Hristos, ca din credința în Hristos Iisus să ne îndreptăm. Iar dacă a venit credința, nu mai suntem sub învățător, căci pe toți, fii ai lui Dumnezeu ne-a făcut, prin credința în Iisus Hristos (Galateni 3, 19-26). *Domnul a desființat vrăjmășia în Trupul Său, legea poruncilor și învățăturile ei...* (Efeseni 2, 15).

De ar zice cineva că sâmbăta este numită lege veșnică și legătură veșnică (*Ieșirea* 31, 16-17) și de aceea trebuie a se ține ca sărbătoare veșnică, unul ca acela să știe că Dumnezeu, fiind Creator și Legiutor, poate să strice nu numai toate legile Sale ci și legăturile Sale, deși a spus că le dă până în veac (*I Regi* 2, 30). Legătura nu este un contract între om și Dumnezeu. Căci contractează ceva numai cei egali între ei. Legătura este manifestarea milei lui Dumnezeu și a buneii Sale voințe către om. Iar făgăduințele, legile, legăturile, poruncile, așezămintele Sale, Dumnezeu le poate schimba sau chiar nimici cu totul, dacă oamenii nu sunt vrednici de ele. Așa de pildă: "Legătură veșnică" au fost numite jertfele și alte așezăminte din Vechiul Testament (*Levitic* 7, 30; *Ieșirea* 21, 6; 40, 15) dar în Noul Testament, toate sunt înlăturate.

N-a fost legătură mai mare decât legătura prin tăierea împrejur, aceasta fiind superioară sâmbetei, nu numai după timp, fiind mai veche, ci și după însemnătate. Însuși Mântuitorul a spus că ea este mai importantă decât sâmbăta: *Moise, zice Hristos, v-a dat tăierea împrejur, nu că este de la Moise, ci de la părinți, și sâmbăta tăiați împrejur pe om. Dacă omul primește tăierea împrejur sâmbăta, ca să nu strice legea lui Moise, vă mâniați pe Mine că am făcut sâmbăta un om întreg sănătos?* (*Ioan* 7, 22-23).

Astfel, pentru tăierea împrejur se calcă sâmbăta. Și ea, de asemenea, se numește "legătură veșnică". Călcătorii ei se condamnă la moarte: *Veți tăia împrejur, a spus Dumnezeu încă lui Avraam, marginea trupului vostru și va fi semn de legătură între Mine și voi... Și va fi legătura Mea peste trupul vostru întru legătură veșnică. Și partea bărbătească ce nu-și va tăia împrejur marginea trupului său în ziua a opta, pierde-se-va sufletul acela din poporul său, pentru că a călcat legământul Meu* (*Facere* 17, 11-13).

Și, iată, această "legătură veșnică" despre tăierea împrejur, ce a fost mai mare decât sâmbăta, este înlăturată de Sfinții Apostoli la sinodul lor, când creștinii din iudei au început să ceară la creștinii din păgâni ca dânzii să păzească tăierea împrejur și legea lui Moise. Apostolii, adunându-se împreună, au hotărât, zicând: *Pentru că părutu-s-a Duhului Sfânt și nouă, să nu vi se pună nici o greutate în plus afară de cele ce sunt necesare: să vă feriți de cele jertfite idolilor și de sânge și de (animale) sugrumate și de desfrâu, de care păzindu-vă, bine veți face* (*Fapte* 15, 28-29). Prin această hotărâre, Sfinții Apostoli au înlăturat nu numai tăierea împrejur, care era mai mare decât sâmbăta, ci și toată legea ceremonială a lui Moise, cu sărbătorile, lunile noi, sâmbetele și altele ale ei (vezi *Coloseni* 2, 16-17; *Galateni* 5, 6; 6, 15).

De va cugeta cineva la cuvintele lui Hristos Care a zis: *Să nu socotiți că am venit să stric Legea și proorocii, nu am venit să stric, ci să împlinesc* (*Matei* 5, 17), va înțelege că El a ținut și sâmbăta. La aceasta trebuie să știm că Iisus Hristos a ținut sâmbăta, pentru că era iudeu după trup și trebuia să se supună legii ceremoniale a lui Moise până la înlăturarea acestei legi; până la încheierea cu oamenii a Legăturii noi din Sângele Lui (*Luca* 22, 20), adică până la vremea suferințelor Lui și a strălucitei Sale Învieri, când a venit sfârșitul Vechiului Testament, prezis încă de marele prooroc Ieremia (*Ieremia* 31, 31-32).

Atunci Hristos a stricat legea poruncilor cu dogmele Sale (*Efesenii* 4, 15). Pe temeiul că Hristos a ținut sâmbăta, nu putem susține că și creștinii trebuie să o cinstească. Hristos, ca iudeu, prăznuia sărbătorile evreiești. Hristos, ca iudeu, a primit tăierea împrejur; sectanții, însă, nu se taie împrejur. Pentru ce și până când a cinstit Hristos sâmbăta, s-a lămurit mai sus.

Din textele aduse din Sfânta Scriptură nu se vede că și creștinii sunt datori să prăznuiască ziua sâmbetei. În ele se vorbește despre faptul că Hristos a învățat pe evrei de obicei sâmbăta în sinagogile lor, și atât. Învăța însă sâmbăta, fiindcă atunci se adunau evreii în sinagogile lor pentru rugăciuni și Hristos putea să aibă ascultători.

Poate cineva ar zice că Hristos spunea ucenicilor Săi: *Rugați-vă ca să nu fie fuga voastră iarna, nici sâmbăta* (*Matei* 24, 20) și că prin aceasta Hristos ar fi arătat sfințenia sâmbetei. Trebuie să înțelegem că aceste cuvinte ale Domnului nu obligă deloc pe creștini să prăznuiască sâmbăta. Altfel, ar trebui să cinstim și să serbăm și iarna. Cuvintele acestea arată numai apropiata dărâmare a Ierusalimului și greutatea pe care puteau s-o îndure ucenicii lui Hristos, dacă această dărâmare s-ar întâmpla iarna pe neașteptate, când ei ar fi putut să moară de frig pe drumuri curând, până la patimile și învierea lui Hristos, când încă nu era pe deplin înlăturată sâmbăta cea veche și în vremea când era greu să fugi din Ierusalim pentru că sâmbăta porțile orașului se închideau.

Iată, deci, de unde se vede că Hristos a înlăturat sâmbăta. Căci Legea lui Moise a avut *umbra bunătăților viitoare, iar nu însuși chipul lucrurilor* (*Evrei* 10, 1). Pentru aceasta Hristos-Mesia, venind și îndeplinind toată Legea (*Matei* 5, 17) și poruncile Vechiului Testament (*Ioan* 15, 10), El Însuși a completat unele din ele și pe altele le-a schimbat. În general, a înlăturat legea poruncilor prin învățătura Sa (*Efesenii* 2, 15), iar sâmbăta cu totul a înlăturat-o prin cuvânt și prin fapte. Așa, de pildă, El Însuși a călcat-o, vindecând sâmbăta bolnavii și pe cel cu mâna uscată (*Matei* 12, 10-13), pe slăbănogul din Evanghelia de astăzi (*Ioan* 5, 5-16) și pe orbul din naștere, făcând sâmbăta pentru el tină (*Ioan* 9, 1-16).

Toate acestea erau oprite de Legea Veche să se facă sâmbăta (*Ieșirea* 20, 10-13; *Numeri* 16, 32-36). Călcând sâmbăta, Hristos impunea și altora să o calce. Vindecând pe slăbănogul sâmbăta, Iisus îi spunea: *Scoală-te, ia-ți patul tău și umblă. Și îndată s-a făcut sănătos omul, și-a luat patul și umbla și era acea zi sâmbăta*.

Sâmbăta evreiască este numită de Sfântul Apostol Pavel "umbră", adică ceva ce nu înseamnă nimic, fără nici un folos, deoarece cuvântul "umbră", în Sfânta Scriptură, când se vorbește despre Vechiul Testament, înseamnă ceea ce e destinat spre înlăturare (*Evrei* 10-1, 4-5, 13).

Iubiți credincioși,

Întrucât unii din creștini s-au rupt de Biserica lui Hristos și cinstesc sabbatul Legii vechi, în loc de Duminică, ziua Învierii lui Hristos, am căutat să vă explic la Evanghelia de astăzi ce însemnătate a avut sabbatul iudaic, cât a fost de respectat, când și de ce a fost schimbat cu ziua Duminicii de Însuși Hristos și Sfinții Săi Apostoli.

Noi, fiii Bisericii Ortodoxe, dacă vrem să ne mântuim, suntem datori să ascultăm de ea. Să împlinim cu sfințenie poruncile Domnului din Sfânta Evanghelie și să nu urmăm sfaturile credincioșilor răzvrătiți, care s-au lepădat de Biserică, de sfânta Duminică, de bucuria Învierii, de preoți, de cruce și de sfintele icoane și cinstesc sâmbăta ca zi de odihnă. Să rămânem în casa Domnului și în mântuitoarea bucurie a Învierii lui Hristos. Căci mai mare este ziua Învierii decât ziua odihnei.

Aici în Biserică se află lacul Vitezda, adică Taina Botezului prin care ne facem fii ai lui Dumnezeu după har, nou născuți. Aici se află apa cea tămăduitoare de boli, adică Taina Spovedaniei, a pocăinței cu lacrimi, prin care ne vindecăm sufletul de rănilor păcatelor. Aici se săvârșește Taina Sfântului Maslu, prin care mulți bolnavi se vindecă și se ușurează. Să nu spunem "că nu avem om" să ne arunce în apa aceea tămăduitoare. Preoții Bisericii sunt cei ce ne botează, ne dezleagă de păcate, se roagă pentru mântuirea noastră și ne conduc pe calea mântuirii.

Să cinstim cu vrednicie, cu rugăciuni și fapte bune sfânta zi a Duminicii, ca să auzim și noi cuvântul cel mântuitor al lui Hristos: "Iată te-ai făcut sănătos, de acum să nu mai greșești, ca să nu-ți fie ție ceva mai rău". Amin. *Hristos a înviat!*

XII. 3. PANEGIRICE

XIII.3.1. LA BUNA-VESTIRE⁷⁷

În numele Tatălui, și al Fiului și al Sfântului Duh. Amin!

Iubiți credincioși,

O cântare bisericească ne vorbește despre Maica Domnului ca fiind „Taina cea din veac ascunsă și de îngeri neștiută”. Ea a fost aceea care ne-a revelat o taină prin însăși taina ei. Pentru că Maica Domnului este asemenea unui iceberg, adică acelui munte de gheață desprins din perete și plutind pe apa oceanului. Cea mai mare parte din volumul său se află sub apă, deci nu se poate vedea. Doar vârful, poate o treime sau doar un sfert, stă deasupra apei și îl putem vedea. Așa este și ființa Maica Domnului. Cea mai mare parte a ei este taină, o taină de nepătruns. Partea de deasupra ni s-a revelat, în special sărbătoarea de astăzi, iar evenimentul pe care îl sărbătorim astăzi ni s-a descoperit doar prin Sfântul Evanghelist Luca. După tradiție, Sfântul Luca a cunoscut-o pe Maica Domnului, el, care era pictor, i-a făcut și o icoană și de la ea a aflat ceea ce a consemnat în Evanghelia care îi poartă numele. Adică acest moment de taină, pe care noi îl numim „Buna Vestire”. Și anume, Sfânta Fecioară, care era o anonimă, tânără la vreo 16-17 ani, se afla singură în locuința ei din Nazaret. Și deodată a apărut în fața ei un înger, care a salutat-o:

„Bucură-te ceea ce ești plină de dar, Domnul este cu Tine, binecuvântată ești tu între femei!”.

Întâi a fost surpriza, surpriza ei de a vedea că înainte îi apare un înger. Știa cum apare un înger și ce este un înger, din cultura ei pe care o avea, pentru că de copil a fost crescută la Templu, unde era și școală și unde se învăța carte. Deci Maica Domnului știa carte, cunoștea bine Sfânta Scriptură pe care noi o numim a Vechiului Testament, și cunoștea și despre existența îngerilor. Deci era o știutoare de carte și așa se face că atunci când Iisus a apărut să propovăduiască, fariseii se întrebau de unde știe asta atâtea lucruri, el care nu a fost la școală?!

Ei bine, trebuie să înțelegem că învățase carte chiar de la Maica Lui! Așa cum – Dumnezeu ierte-mi comparația – eu am învățat să scriu și să citesc de la mama mea, care nu avea, de altfel, decât două clase primare. Și înainte de a merge la școală, ca să-mi satisfac curiozitatea, în timp ce mama țesea pânză, eu mă duceam la ea cu un caiet și îi ziceam: „Mămico, scrie-mi aici o literă...”. Si ea scria A. Și după ce învățam A scria pe B și apoi pe C și așa mai departe, până am învățat alfabetul și m-am deprins să-l citesc singur.

Ei bine, așa L-a învățat Maica Domnului și pe Iisus, Care nu a făcut nici-o școală, dar care știa carte. Pentru că datorită științei de carte cunoștea toată Scriptura Vechiului Testament, de când era încă de 12 ani, de uimea pe cărturarii din Templu, așa cum știm din Sfânta Scriptură. Ei bine, Maica Domnului a fost aceea care L-a educat pe Fiul ei, în locuința din Nazaret, timp de 30 de ani, în care timp Fiul ei a fost un anonim. După aceea a ieșit la propovăduire în lume, iar Maica Domnului, ca și până atunci, a rămas în umbră. Apare doar din când în când, în relatările Sfintei Evanghelii, pentru că toată scena este plină de ființa și activitatea Fiului ei, Mântuitorul Iisus Hristos. El i-a dat cinstirea cuvenită – fără îndoială – dar despre aceasta avem puține relatări. Dar trebuie să ne aducem aminte că fiind pe cruce și în fața crucii găsindu-se, printre alții, Sfântul Evanghelist Ioan, precum și Maica Domnului, îndurerată fără îndoială, El de pe cruce i-a spus ucenicului său: „Iată mama ta!”. Adică: *ai grijă de ea*.

Iar mamei Sale i-a spus: „Iată fiul tău!”. Adică: *cel ce mă va înlocui pe mine în purtarea de grijă*. Și ne spune Sfântul Evanghelist că din clipa aceea Evanghelistul Ioan a luat-o pe Maica Domnului în grija lui, sub ocrotirea lui, în întreținerea lui. Iată, deci, că fiind pe cruce, Iisus nu și-a uitat mama, ci a avut grijă de viitorul ei și a dat-o în grija celui mai apropiat și iubit ucenic al său, care într-adevăr a îngrijit-o până la moarte.

Iubiții mei, Maica Domnului niciodată nu a ieșit înainte ca să se laude cu Fiul ei, chiar și atunci când erau cunoscute minunile Lui și se întrevedea în El urmașul lui Ioan Botezătorul și apoi Fiul lui Dumnezeu. Nu a ieșit în față nici măcar cât a făcut-o Mama Grahilor. Cunoaștem din istoria romanilor, strămoșii noștri, că exista în Roma o matroană, o doamnă din nobile, care avea doi băieți. Și se găsea într-o societate, la o adunare solemnă, în care toate nobilele, doamnele nobile din Roma, au venit încărcate de bijuterii. Și numai ea nu avea nimic. Și i-au spus ei: „Dar cum, tu care ești o nobilă și ai bijuterii, cum de nu ai venit cu ele aici?”. Și ea i-a arătat pe cei doi copii ai ei și le spune: „Iată, aceștia sunt podoabele mele, ei sunt bijuteriile mele!”. A rămas în istorie supranumită Mama Grahilor. Fiii ei au ajuns mai târziu consuli, oameni politici de vază în Roma.

Ei bine, Maica Domnului, nici atât nu a făcut. Nu a spus: „Eu sunt maica Lui!”. Nu s-a lăudat, a rămas în umbră, a rămas în anonim, într-o smerenia ei. Nu vedeți momentele pe care le relatează Sfântul Evanghelist Luca și care s-au citit astăzi din Evanghelie? Maica Domnului stă singură în camera ei, îi apare un înger și primul lucru e surpriza. Iar îngerul i se pleacă și o salută. În Evanghelie se spune că i s-a închinat. Înțelesul acestui cuvânt, închinare, în acest context din Sfânta Evanghelie, înseamnă o *salutare însoțită de un gest reverențios*. O salutare solemnă, nu așa un simplu „buna ziua”. O salutare solemnă însoțită de un gest reverențios și de o plecăciune din cap și din mână. Și îi spune: „Bucură-te, ceea ce ești plină de har, Domnul este

⁷⁷ Autor: † Bartolomeu Anania. Transcriere după înregistrare audio: www.crestinortodox.ro/predici-audio-mp3/i-p-s-bartolomeu-anania/ips-bartolomeu-predica-bunavestire.

cu tine. Binecuvântată ești tu între femei!“ . Și ea rămâne foarte mirată întrebându-se : „Oare ce să fie această închinare, această salutare ceremonioasă din partea unui înger?“ . Și rămâne nedumerită. La care el îi dă de veste că ea va naște fiu și acesta se va chema Fiul lui Dumnezeu celui viu. Iar ea rămâne în cumpănă și spune: „Cum o să nasc de vreme ce eu nu știu de bărbat?“.

Ea era doar logodită cu bătrânul Iosif, dar nu era căsătorită, iar la vremea aceea doar căsătoria era sfântă, logodnicii nu „trăiau” împreună (*intim, n.n.*). Și atunci spune: „Bine, bine, dar cum o să nasc, cum o să zămislesc dacă eu nu știu de bărbat?“ . La care îngerul răspunde: „Duhul Sfânt Se va pogori peste tine și puterea Celui-Preaînalt te va umbri ; pentru aceea și Sfântul Care Se va naște din tine Fiul lui Dumnezeu Se va chema“.

Aceasta era peste puterea ei de înțelegere. Va spune mai târziu imnograful în imnul acatist: „Înțelegerea cea neînțeleasă căutând Fecioara să o înțeleagă“.

Și noi ne căznim să înțelegem această taină, dar ceea ce este taină nu se explică ci se crede.

Taina niciodată nu este un obiect științific care să cadă sub lupa noastră, a curiozității noastre. O taină o crezi sau nu o crezi! Repet, nu se explică ci se crede!

Aceasta era taina Maicii Domnului! Aceasta era partea aceea a icebergului care nu se vede, dar care există! De aceea totdeauna o primim pe Maica Domnului ca pe o taină care este cunoscută doar parțial, dar tocmai pentru că este taină credem în ea, prin puterea credinței pe care ne-a insuflat-o și Fiul ei:

„Cel ce va crede se va mântui, iar cel ce nu va crede se va osândi“.

Nu se poate o definiție mai scurtă a atitudinii noastre față de mărturia și adevărul lui Iisus Hristos!

De aceea, dragii mei, Maica Domnului, repet, nu s-a lădat cu Fiul ei, ci a rămas în umbră.

Avem un moment foarte emoționant, însă peste 30 de ani, când Iisus a ieșit pentru prima dată la lume, după ce rămăsese anonim, crescut doar de Maica Sa în Nazaretul Galileei.

Și iată că vine momentul când sunt invitați la o nuntă, la niște rude sau cunoscuți de-ai lor, oameni săraci, pescari de pe malul lacului Ghenizaret, regiunea în care se găsea și Nazaretul. Și s-au dus.

Și ca la orice nuntă este mâncare multă și băutură din belșug. Nu-i nevoie ca oamenii să se îmbete, dar neapărat să se simtă bine la o masă de nuntă.

Și deodată Maica Domnului observă că oamenii aceia, săraci fiind nu mai aveau vin să pună pe masă, deși masa nu se isprăvise, de mâncat încă mai era.

Și atunci se pleacă spre Fiul ei și îi atrage atenția :

„ Nu mai au vin!“ . Și s-a uitat în ochii Lui fără să-I ceară nimic. Iar Fiul ei a înțeles-o din ochi și a chemat slujitorii să vină să-I aducă niște vase mari de lut, pline cu apă.

Iar El a binecuvântat apa, aceasta s-a prefăcut în vin, vinul a fost așezat pe masă și nunta a continuat în uimirea nașului care a spus:

„Eu știu că de obicei la o nuntă se pune întâi vinul bun și apoi, când nuntașii se amețesc, poate se îmbată, aduc vinul cel mai prost, pentru că omul la beție bea ce i se pune înainte, nu mai alege. Dar voi - spune nașul - ați pus la început vinul cel mai prost și acum ați adus pe cel mai bun“.

Vinul, apa prefăcută în vin de Iisus Hristos întrecea în calitate orice fel de băutură luminească pentru că era rezultatul unei binecuvântări duhovnicești. Dar El a făcut-o la intervenția Maicii Sale. Nu vinul interesa, ci ea a apărât demnitatea acestor oameni nevoiași, care se găseau în situația de a nu mai avea ce să pună pe masa de nuntă și să se facă de vorba satului , de râsul lumii, să-i arate cu degetul, uite măi – cum zice vorba poporului, ne-au chemat la nuntă și nu au avut ce să ne pună pe masă! Puțin vin au avut în loc să fie belșug!

Așadar, Maica Domnului nu a apărât băutura ci a apărât demnitatea unor oameni săraci, demnitate care nu trebuia rănită prin sărăcia lor. Iată, deci, intervenția și mijlocirea Maicii Domnului.

De aceea și noi o considerăm mijlocitoare pe lângă Dumnezeu. Ea pururea se roagă pentru noi și a spus cineva de curând:

„Maica Domnului este supărată pentru că ei nu îi mai cere nimeni nimic“. Ne îndreptăm rugăciunile către Dumnezeu - Tatăl, către Fiul Lui , către Duhul Sfânt, dar pe ea de obicei o uităm, așa cum nu o uită rugăciunile Bisericii noastre, pentru că orice imnuri închinare Sfintei Treimi se termină cu o rugăciune către Născătoarea de Dumnezeu.

Dar noi deseori o uităm!

De aceea, este bine să ne aducem aminte de ea, pentru că, în schimb, ea nu ne uită și pururea se roagă pentru noi, fiind mijlocitoare, așa cum mijlocitoare s-a dovedit a fi și la nunta din Cana Galileii.

Repet, nouă nu ne rămâne să o explicăm - ea fiind taină prin excelență - dar rămâne să o cinstim, să o supracinstim și să ne rugăm cel puțin cum o fac eu acum. Și voi încerca să o fac în clipa de față și la sfârșitul acestui cuvânt, prin prima parte din Acatistul Maicii Domnului:

Bucură-te, prin care răsare bucuria;

Bucură-te, prin care piere blestemul;

Bucură-te, chemarea lui Adam celui căzut;

Bucură-te, izbăvirea lacrimilor Evei;

Bucură-te, înălțime, întru care anevoie se suie gândurile omenești;

Bucură-te, adâncime, care nu te poți lesne vedea nici cu ochii îngerești;

*Bucură-te, că ești scaun împăratului;
Bucură-te, că porți pe Cel ce pe toate le poartă;
Bucură-te, steaua, care arăți Soarele;
Bucură-te, pânțele dumnezeiești întrupări;
Bucură-te, cea prin care se înnoiește făptura;
Bucură-te, cea prin care prunc se face Ziditorul;
Bucură-te, Maică, pururea fecioara! Amin!*

XIII.3.2. *Cinstirea Sfinților Îngeri*⁷⁸

(Cuvânt la Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil)

Sărbătorile - în general - și cele creștine în special au un rost bine determinat. Ele n-au izvorât numai din nevoie de a stabili o zi de odihnă, ci din trebuința de a comemora un lucru sau un eveniment. Întrebarea care ne-o punem noi, creștinii, este următoarea: Ce comemorează o sărbătoare creștină? Momentele vieții Mântuitorului, ale istoriei Bisericii creștine, chiar ale universului întreg, ale Sfintei Fecioare Maria și ale tuturor sfinților de peste an. Sărbătoarea de la 8 noiembrie nu este închinată unei fapturi văzute, ci ființelor nevăzute, Sfinților Îngeri. Cinstirea sfinților îngeri se face în fiecare săptămână, în ziua de luni, dar în chip deosebit în ziua de 8 noiembrie, sărbătoare cunoscută sub numele: Soborul mai marilor voievozi, Mihail și Gavril și al tuturor puterilor cerești celor fără de trupuri. Este un prilej nimerit de a arăta învățătura Bisericii în privința îngerilor, cu deosebire a cinstirii lor.

Creațiunea cuprinde două părți distincte: lumea nevăzută și lumea văzută. Între creaturi, primul loc îl ocupă lumea nevăzută sau îngerii.

Cuvântul înger este grecesc (*anghelos*) și are înțelesul de sol, vestitor, crainic adică vestitor al voii lui Dumnezeu. În înțeles larg, sunt numiți îngeri și anumiți oameni, întrucât aceștia au chemarea de a aduce anumite mesaje din partea lui Dumnezeu și a le împărtăși oamenilor. Astfel sunt numiți îngeri: profeții, apostolii, preoții, Sf. Ioan Botezătorul și Mântuitorul, pe care profetul Maleahi îl numește "îngerul legământului" (3, 1). În înțeles restrâns, propriu, prin îngeri înțelegem ființe spiritual, reale și personale, inferioare lui Dumnezeu, dar superioare omului și create cu o menire special.

Îngerii au fost creați înaintea lumii văzute. Dumnezeu i-a creat din nimic, numai prin cugetarea Sa, "ca pe niște laudători ai slavei Sale", cum se exprimă Mărturisirea Ortodoxă. Cartea Facerii nu vorbește expres despre creația îngerilor, dar exprimă totuși acest adevăr prin cele dintâi cuvinte ale ei: "La început a făcut Dumnezeu cerul și pământul". Prin "cer" înțelegem pe locuitorii cerului, adică pe îngeri, fiindcă cerul material a fost creat în ziua a doua a creațiunii. Că au fost creați de Dumnezeu înaintea tuturor celorlalte făpturi, rezultă din cartea lui Iov: "Atunci când stelele dimineții cântau laolaltă și toți îngerii lui Dumnezeu mă sărbătoreau" (38, 7)

Îngerii sunt duhuri, ființe fără trup, mult inferioare lui Dumnezeu, superioare omului, dar mărginite și nemuritoare. "Îngerii oare nu sunt toți duhuri slujitoare, trimiși ca să slujească, pentru cei ce vor fi moștenitorii mântuirii?", se întreabă Sfântul Apostol Pavel (*Evrei* 1, 14). Ei sunt înzestrați cu rațiune și cu voință. Despre ei se spune că văd fața lui Dumnezeu, că preaslăvesc pe Dumnezeu, că se bucură de întoarcerea păcătoșilor (*Luca* 15, 10), doresc să cunoască tainele mântuirii (*I Petru* 1, 12) etc. Fiind superiori omului, îngerii sunt "tari în virtute" (*Psalmi* 102, 21), precum și în altă privință. "Ce este omul că-ți amintești de el? Sau fiul omului că-l cercetezi pe el? Micșoratu-l-ai cu puțin față de îngeri..." (*Psalmi* 8, 4-5). Fiind fără trup, deci în opoziție cu oamenii, îngerii sunt fără sex, n-au trebuință de mâncare și băutură, nici nu se căsătoresc "...La Înviere (oamenii) nici nu se însoară, nici nu se mărită, ci sunt ca îngerii lui Dumnezeu în cer" (*Matei* 22, 30).

În Sfânta Scriptură se vorbește uneori despre arătări de îngeri. Deși sunt nevăzuți, cu învoirea lui Dumnezeu, ei se pot arăta oamenilor, pot îmbrăca formă omenească, sunt așa numitele anghelofanii, spre a-și îndeplini mai cu efect slujba lor. De aici nu rezultă că ei ar avea trupuri, ci numai că pot îmbrăca formă perceptibilă simțurilor, cum o face și Dumnezeu când se arată oamenilor.

Deși spirite, îngerii sunt ființe mărginite, deci nu se poate vorbi de omniprezența lor. Ei nu pot fi într-un moment decât într-un singur loc, nu pretutindeni. Singur Dumnezeu este omniprezent.

Îngerii au fost creați de Dumnezeu buni și înzestrați cu libertate morală, în virtutea căreia puteau înainta în perfecțiune și se puteau bucura de fericire deplină și veșnică. O parte din ei s-au folosit bine de această libertate și au dobândit de la Dumnezeu privilegiul de a nu mai putea greși niciodată, e când alții s-au răzvrătit împotriva lui Dumnezeu, de aceea au căzut din starea originară de perfecțiune și fericire, fiind pedepsiți, alungați din cer și prefăcuți în duhuri rele sau diavoli.

⁷⁸ Autor: Pr. Prof. Ioan Bunea. Extrasă din vol. *Cuvânt de învățătură la Duminici și Sărbători*, Edit. de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Vadului, Feleacului și Clujului, 1983, pp.347-350.

Îngerii buni sunt organe ale Providenței divine, având de îndeplinit un singur lucru: "să laude pe Dumnezeu și să slujească voinței lui Dumnezeu", cum nimerit se exprimă Sfântul Ioan Damaschinul. Ei aduc la cunoștința oamenilor voia lui Dumnezeu, slujesc în iconomia mântuirii (*Evrei 1, 14*).

Îndeamnă pe credincioși spre ce este bine, îi ferește de rău și duc rugăciunile lor înaintea lui Dumnezeu. În scopul acesta, Biserica ne povățuiește să ne rugăm lui Iisus Hristos-Dumnezeu astfel: "Îngrădește-ne cu sfinții Tăi îngeri, ca prin mijlocirea lor fiind păziți și povățuiți, să ajungem la unitatea credinței și la cunoștința slavei Tale neapropiate". În temeiul Sfintei Scripturi, Biserica, la fel, ne învață că fiecare dintre noi are îngerul său păzitor. Ne-o spune Mântuitorul în următoarele cuvinte: "Vedeți să nu disprețuiți pe vreunul din acești mici, căci zic vouă: Că îngerii lor, în ceruri, pururea văd fața Tatălui Meu, care este în ceruri" (*Matei 18, 10*). Fiecare credincios are un înger păzitor pe care-l primește deodată cu Taina Sf. Botez, "ca să-l izbăvească pe el de toată băntuiala potrivnicului". Îngerul păzitor al vieții ne însoțește oricând și oriunde. Tobie a fost ajutat și izbăvit de îngerul Rafail în drumul ce l-a făcut în Media. Pe când Sf. Apostoli erau închiși în temnița din Ierusalim, "un înger al Domnului, în timpul nopții, a deschis ușile temniței și scoțându-l le-a zis: Mergeți și stand, grațiți poporului în templu toate cuvintele vieții acesteia. Și auzind au intrat de dimineață în templu și învățau..." (*Fapte 5, 19-21*). La fel, Sf. Petru a fost scos din închisoare în chip minunat prin intervenția unui înger, fapt pe care însuși îl mărturisește prin cuvintele: „Acum știu cu adevărat că Domnul a trimis pe îngerul Său și m-a scos din mâna lui Irod..." (*Fapte 12, 11*) Îngerii ocrotesc de asemenea noroadale, ținuturile, comunitățile creștine (*I Corinteni 11, 10*). Astfel, în Apocalipsă se spune: "Cele șapte stele sunt îngerii celor șapte Biserici" (*1, 20*). Profetul Daniel vorbește în cartea sa, de îngerul păzitor al poporului ales și în același timp povestește și de îngerul păzitor al altor popoare (vezi Cap 10).

Îngerii buni sunt trimiși în lume cu misiuni deosebite. Astfel trei îngeri se arată lui Avraam și-l opresc de a jertfi pe fiul său Isaac (*22,11*); se arată lui Lot, spre a-l feri de primejdii, descoperind cele ce vor urma; lui Zaharia, îngerul, Gavril îi vestește nașterea Înaintemergătorului și Botezătorului Ioan; tot îngerul Gavril a adus Fecioarei Maria vestea cea mântuitoare a întrupării lui Hristos (*Luca 1, 26- 38*). La naștere, a vestit bătrânului Iosif să nu părăsească pe Fecioara Maria, căci ea a zămislit prin puterea Duhului Sfânt; când Irod căuta să omoare pe pruncul Iisus, tot arhanghelul Gavril a vestit în vis pe Iosif să plece în Egipt spre a-l scăpa de urgia tiranului ucigător de oameni și copii nevinovați, iar după moartea lui Irod, îi spune să înapoieze în țara sa (*Matei 2, 13-23*). După ispitire, în pustie, îngerii au venit la Iisus, și-L slujeau (*Matei 4,11*). În grădina Ghetsimani, "un înger din cer s-a arătat Lui și-L întărea" (*Luca 22, 43*). La Înviere și Înălțare, îngerii sunt prezenți (*Ioan 20, 12; Fapte 1, 11*).

Îngerul bun stă lângă noi câtă vreme suntem curați cu inima și plinim voia cea sfântă a lui Dumnezeu cu fapta. Când ne împotrivim Legii celei Sfinte, locul îngerului păzitor îl ia un alt înger, căzut, rău, diavolul. Îngerii răi sunt mulți la număr și poartă diferite numiri: demoni, draci, duhuri rele, duhuri necurate, iar căpetenia lor se numește Satana, Belzebul, Veliar. Dintru început, diavolul a fost "ucigător de oameni" (*Ioan 8, 14*), ispitind simțurile și strecurând în suflute – prin tot felul de înșelătorii - idei ce zămislesc răul. El săvârșește o lucrare de nimicire a vieții morale, este dușmanul mântuirii noastre, după cum rezultă limpede din Parabola neghinelor, citită la Utenia sărbătorii (*Matei 13, 24-30*), în care Însuși Mântuitorul spune că cel care a semănat neghina este diavolul, făcând neroditoare multe semințe. De altfel, însăși Întruparea a avut ca scop "stricarea lucrurilor diavolului" (*I Ioan 3, 8*).

Ogorul sufletului nostru e năpădit – adeseori - de neghină. Sămânța neghinei e aruncată de diavolul, care vânează pe fiecare credincios, îndemnându-l la tot felul de păcate și fărădelegi.

"Potrivnicul vostru, diavolul umblă răcnind ca un leu, căutând pe cine să înghită" (*I Petru 5, 8*). Voința creștinului trebuie să fie tare în fața asaltului pe care îl dă diavolul asupra lui, cu momeli și fângăduieli deșarte. Chiar după ce a ieșit biruitor asupra păcatului, trebuie să fie mereu treaz ca soldatul în bivouacul din fața dușmanului. "Supuneți-vă lui Dumnezeu, stați împotriva diavolului și el va fugi de la voi" (*Iacov 4, 7*).

Creștinul autentic are întotdeauna sufletul treaz și-și îndreaptă cugetul spre îngerul cel bun, care-l ferește de înșelările patimilor. Spre a fi sub oblăduirea lui, are grijă să nu se laude decât cu mărturia conștiinței sale că a umblat "în sfințenie și curățenie dumnezeiască..." (*II Corinteni 1,12*).

Cu acest crez, creștinul cinstește pe toți sfinții-inclusiv pe îngeri. Sfințenia lor este harică, câștigată prin colaborare cu harul. Ei fac parte din Biserica triumfătoare pe care o slujesc, sunt solitari către Dumnezeu și se roagă pentru noi. Ei mijlocesc "prin iubire, pentru iubire între Dumnezeu și noi" (Vezi *Dogmatica, Manual...*, Vol. II, pag. 767).

Alături de cinstirea sfinților și icoanelor, Sinodul al VII-lea ecumenic a stabilit și recunoscut formal venerarea sfinților îngeri și invocarea lor ca mijlocitori ai izbăvirii noastre. De aceea, pe drumul desăvârșirii noastre creștinești avem imperioasa datorie să-I asociem vrerilor noastre spre bine, chemându-l în ajutor. O facem prin ectenia diferitelor slujbe, cu precădere la Sf. Liturghie, în care cere: "înger pașnic, credincios, îndreptător, păzitor sufletelor și trupurilor noastre". Îndeosebi, la sărbătoarea căpeteniilor îngerești Mihail și Gavril, să-I rugăm așa cum ne învață Biserica: „Mai marilor Voievozi ai lui Dumnezeu, slujitori ai dumnezeieștii salve, povățuitori oamenilor și căpeteniile îngerilor cele de folos cereți nouă și mare milă, ca niște mai mari Voievozi ai celor fără de trup" (*Condacul sărbătorii*) .

XIII.3.3. **SF. IOAN BOTEZĂTORUL, CEL SMERIT, DELICAT ȘI ÎNDATORITOR**⁷⁹

- Tăierea capului Sf. Ioan Botezătorul, 29 august -

Iubiți credincioși,

Sfârșitul pământesc al semenilor lasă posterității posibilitatea feluritelor aprecieri, obiective sau subiective, încercându-se, în general, a li se evidenția trăsătura dominantă. Astfel, se spune despre cineva că a fost bun sau rău, blând sau aspru, drept sau nedrept ș.a., după anumite fapte, cuvinte, sau gesturi. De multe ori se întâmplă, însă, că aprecierile sunt grăbite, superficiale, chiar potrivnice realității. Nici sfinții nu scapă simțului critic al confracților pământenii, simț ce se acutizează, parcă, o dată cu îmbătrânirea firii umane...

Când se vorbește, bunăoară, de Sf. Ioan Botezătorul (*a cărui Tăiere a Capului pomenim*), celor predispuși la aprecieri pripite li se poate întâmpla să creadă că evangheliștii văd în el doar un personaj aspru, dur și neiertător. Un sfânt cu fața încruntată și mâna ridicată amenințător asupra oricărui păcătos ce i-ar ieși în cale. Căci, spun aceștia, nu poate fi altfel cineva care strigă conaționalilor: “Pui de vipere!...” și “Iată securea stă la rădăcina pomilor!”... (*Marcu 3, 7*). Sau care, în ipostaza justițiarului intransigent, cu o mână ridicată, tună și fulgeră asupra păcătosului de Irod Antipa: “Nu ți se cuvine să ții de nevastă pe soția fratelui tău!” (*Marcu 6, 18*). Și astfel de exemple ale “durității” Înainte-Mergătorului s-ar mai putea găsi. Este greșeala în care au căzut și unii regizori de filme ale vieții lui Iisus, în care Ioan Botezătorul apare doar ca un personaj pus pe strigăte, tunete și fulgere, asupra a tot ce mișcă-n juru-i. Desigur, Sf. Ioan, cel numit *înger* în profeția lui Maleahi (3, 1), de aceea în icoană el este închipuit cu aripi, n-avea cum să tolereze ipocrizia fariseilor și nici concubinajul din palatul regal. Totuși, care este, de fapt, nota dominantă a personalității sale? Poate *un înger* să fie stăpânit de duritate, asprime, intransigență? Să încercăm să aflăm împreună răspunsul, cercetând mai atent Noul Testament.

Evangheliștii, chiar în puținele amănunte pe care le surprind, ne prezintă un Ioan Botezătorul nebănuit la prima vedere de mai-puțin cunoscătorii textelor sfinte. În câteva versete, pe deplin grăitoare, sfântul ne apare *smerit, sfios, simplu, delicat, gingaș, plin de tandrețe, afabil, îndatoritor, bun și afectuos*, purtătorul unei mari și discrete iubiri. Să exemplificăm. **Smerit și sfios:** Îi zice Mântuitorului Iisus Hristos înainte de Botez: “*Eu am trebuință să fiu botezat de Tine și Tu vii la mine?*” (*Matei 3, 14*); **simplu și discret** în traiul zilnic: “Avea îmbrăcămintea lui din păr de cămilă și o încingătoare de piele, iar hrana lui era lăcuste și miere sălbatică” (*Matei 3,4*); **îndatoritor, afabil, bun-sfetnic:** “Și mulțimile îl întrebau zicând: ce să facem? Răspunzând Ioan le zicea: Cel ce are două haine să dea celui ce nu are și cel ce are bucate asemenea; iar vameșilor le-a zis: nu faceți nimic mai mult peste ce vă este rânduit! Iar ostașilor: să nu asupriți pe nimeni și să fiți mulțumiți cu solda voastră!” (*Luca 3, 10-14*); **nereceptiv la intrigi, delicat și gingaș:** “Rabi, îi zic unii dintre ucenici, iată Acela (Iisus n.n.) despre Care tu ai mărturisit, botează și toți se duc la El” (*Ioan 3,26*). Cum răspunde la această provocare? Cu o delicatețe dezarmantă, în care se cuprind, deodată, **gingășia, duioșenia și smerenia:** “Cel ce are mireasă este mire, iar prietenul mirelui, care stă și ascultă pe mire, se bucură cu bucurie de glasul lui. Deci această bucurie a mea s-a împlinit. Acela trebuie să crească, iar eu să mă micșorez!” (*v. 29-30*).

Drept-măritori creștini,

După ce am parcurs aceste mărturii, ne mai apare Ioan Botezătorul aspru, dur și neiertător? Sau, dimpotrivă, bun, delicat, îndatoritor, afabil? Cu certitudine, oricine va vrea să fie obiectiv se va opri la aceste din urmă însușiri, la care se adaugă și celelalte pomenite mai sus: smerit, discret, gingaș, afabil, simplu ș.a. Totodată, învățăm din această analiză să nu ne grăbim niciodată să catalogăm pe cineva înainte de a-i privi cu atenție însușirile. Căci zice înțeleptul Sirah: “Mai înainte de a cerceta nu judeca; cunoaște întâi și apoi dojenește” (11,7).

Incontestabilele calități ale Sf. Ioan aveau să-l impresioneze chiar și pe învățatul, necioplitul, opacul Irod, căci ne zice Marcu Evanghelistul: “Irod... îl ocretea. Și ascultându-l, multe făcea și cu dragoste îl asculta” (6, 20). Cum va fi decurs dialogul dintre marele profet și nefericitul rege? Suntem îndreptățiți să bănuim că Ioan îi va fi vorbit cu asprime, pe bună dreptate, dar și cu *milă și compasiune*, sperând, de ce nu?, în îndreptarea păcătosului. Altfel, Irod cum l-ar fi ascultat „cu dragoste”? Parcă-l vedem pe rege făcând ochi mari, ca de copil rușinat, prins în flagrant de un învățător aspru, dar drept și bun totodată. Un Irod ascultând docil, dar și fascinat, atât cât îi permitea slaba-i pricepere, sărmanul.

În realitate, “asprul” Botezător n-a fost decât un *miel-înaintemergător* al Mielului Hristos, pe care îl vedem în cele din urmă așezându-se supus în genunchi, în fața călăului tocmît de Irodiada, plecându-și tăcut capul spre tăiere... Prevestire limpede a supunerii și jertfei Mântuitorului, Care se va lăsa răstignit, *ca un Miel spre junghiere*, cum profetise Isaia Proorocul (53, 7) nu doar neprotestând, ci rugându-se chiar pentru călăi: “Părinte, iartă-le lor, că nu știu ce fac!” (*Luca 23, 34*). Iar acum, iconografic, Sf. Ioan ni se înfățișează senin

⁷⁹ Autor: pr. prof. Vasile Gordon. Extras din vol. „Mergând, învățați...”, Edit. IBMBOR, București, 2006, pp. 447-452.

lângă tronul Împăratului Hristos, de cealaltă parte fiind Prea Sfânta Fecioară Maria, în prea-frumoasa icoană ce se cheamă „Deisis” (în traducere „rugăciune”), stând smerit și sfios în straiele-i simplității cunoscute și rugându-se neîncetat pentru noi.

Iubiți ascultători,

Pentru întregirea imaginii Botezătorului și Înainte-Mergătorului Domnului, la mărturiile din Evangheliile socotim potrivit să adăugăm și pe cea a istoricului iudeu Iosif Flaviu (aprox. 37-95), care, în lucrarea sa, *Antichități Iudaice*, notează la un moment dat următoarele: “Ioan a fost un om bun, care le-a cerut iudeilor să practice virtutea, să fie drepti unii cu alții și pioși față de Dumnezeu, prin intermediul botezului” (trad. Ion Acsan, edit. Hasefer, București, 2001, XVIII, V, 2; vol. II, p. 454).

Sfinte Ioane, cel smerit, bun, sfios, îndatoritor, discret, tandru, delicat și milos, roagă-te lui Dumnezeu pentru noi! Amin.

XIII.3.4. *La Sfinții Trei Ierarhi, Vasile, Grigorie și Ioan*⁸⁰.

Iubiți credincioși,

Ziua de 30 ianuarie a fiecărui an este dată de referință pentru învățământul teologic. În primul rând, este una dintre marile sărbători ale Ortodoxiei, de înaltă trăire spirituală, iar în al doilea rând, Sfinții Trei Ierarhi au devenit – din anul 1936 – protectori ai instituțiilor de învățământ teologic ortodox din întreaga lume, prin hotărârea luată la Atena de primul Congres al profesorilor de Teologie. În viața lor, în cultura și știința, dar mai ales în credința lor, teologii de pretutindeni, profesori și studenți, caută mereu resurse de trăire a vieții creștine autentice și a credinței celei adevărate. Sfântul Grigorie Teologul este simbolul științei teologice, Sfântul Vasile cel Mare este simbolul energiei și al acțiunii oferite în slujba oamenilor, iar Sfântul Ioan Gură de Aur este simbol al râvnii apostolice prin cuvânt și faptă, pentru îndreptarea vieții credincioșilor, după învățătura Mântuitorului Hristos. Opera lor este vastă, iar activitatea lor a cuprins mai toate domeniile și aspectele vieții: social, cultural, pastoral-misionar, dar au strălucit prin contribuția lor în formarea învățăturii teologice celei adevărate și păstrarea ei în fața celor ce o atacau din toate părțile. Izvoare vii de credință, de neasemuită gândire teologică, de minunată tâlcuire a cuvântului lui Dumnezeu și de înaltă trăire creștină a duhului evanghelic, ei au fost numiți cu înțelepciune de Biserica Ortodoxă: „Mari dascăli ai lumii și Ierarhi”. La cei Trei Ierarhi teologia este în acord cu viața și viața în acord cu teologia, arătându-ne prin aceasta că teologia adevărată înseamnă viață.

Drept-măritori creștini,

Sfinții Trei Ierarhi au devenit mari dascăli ai lumii pentru că *au știut să îmbine sfânta credință cu o cultură solidă, misiunea Bisericii cu pastorația Bisericii și mai ales știința cu sfințenia*. Dacă despre Sf. Apostol Pavel s-a spus, pe drept cuvânt, că este fereastra prin care păgânii L-au cunoscut pe Hristos, și s-au convertit la creștinism, despre Sfinții Trei Ierarhi se poate spune că sunt ca trei ferestre prin care creștinătatea a privit spre Hristos și a primit lumina de la El. Ei sunt o călăuză pentru toți creștinii dar mai ales pentru noi, ca teologi, ei sunt învățătorii noștri în ceea ce privește modul lor de a se pregăti, de a fi păstori, mari teologi și mari misionari. Deși diferiți după darurile Sfântului Duh care au lucrat în ființa lor, cei Trei Ierarhi au trăit, în virtutea unității Duhului, în deplină unitate, slujind Teologia Cuvântului și Biserica cea Una. În viața lor se observă foarte clar cum diversitatea și complexitatea dăruită lor și nouă de către Dumnezeu, converg spre unitate, exprimând în chip analogic Sfânta Treime. Analizând activitatea lor în ansamblu, observăm că întreaga lor existență a gravitat în jurul relației cu Dumnezeu, așadar în *spațiul teologic*.

Sfinții Trei Ierarhi sunt cunoscuți în primul rând drept mari *teologi și părinți ai Bisericii*. Teologia, din punct de vedere etimologic, se traduce ca *vorbire cu și despre Dumnezeu*, iar din viața Sfinților Trei Ierarhi vedem că au făcut și una și alta, așadar apelativul de Teolog se atribuie în mod firesc fiecăruia. Teologia pentru ei a devenit viață în sensul propriu al cuvântului, întreaga lor viață, care se cunoaște foarte bine, slujind lui Dumnezeu și semenilor. Recunoscându-L pe Dumnezeu ca Împărat al veacurilor, Treimea de arhierie care se bucură astăzi împreună cu noi, a reușit prin credință, înțelepciune, răbdare, smerenie, dragoste de adevăr, asceză și rugăciune să depășească timpul istoric, gustând și hrănindu-se încă din viața aceasta din lumina cea atotcuprinzătoare a Împărăției. Se poate ivi, însă, în mod firesc întrebarea: cum este posibil lucrul acesta? Ei bine, cei trei ierarhi nu au înțeles eshatologia, adică doctrina referitoare la sfârșitul lumii, ca ultim capitol al învățăturii de credință, ca ceea ce va fi, ci au văzut doctrina și viața Bisericii tocmai în dimensiunea lor eshatologică, ca ceea ce este în prezent. În acest fel teologia devine viață sublimă, autentică, deoarece această pregustare a Împărăției lui Dumnezeu ține trează dorința mereu reînnoită după o împlinire mult mai profundă, desăvârșită care va avea loc în viața de apoi.

⁸⁰ Autor: Pr. Lect. Dr. Nicușor Beldiman.

Înzestrați cu calități alese, instruiți la cele mai înalte școli ale timpului, așadar potriviți pentru demnități și faimă, cei trei Sfinți au renunțat foarte ușor la toate acestea și au primit jugul lui Hristos cel plin de greutate și suferințe, având conștiința împăcată că și-au ales calea cea bună. Niciunul dintre ei nu râvnea la onorurile unor scaune episcopale, niciunul nu aspira la favoruri imperiale, niciunul nu avea interese personale și ambiții de măsurat cu ale altora. Fiecare dintre ei se simțea mult mai bine în fericita liniște a unei chilii de mănăstire, potrivit meditației, rugăciunii și studiului. Contrar voinței, însă, au ajuns episcopi în cetăți importante, dar asta pentru că se distinseseră întâi în slujba preoțească. Activitatea lor preoțească a fost atât de bogată și de rodnică, încât părea să echivaleze ea singură cu o slujire episcopală. Când demnitatea episcopală a extins câmpul și mijloacele lucrului lor, ei au făcut adevărate minuni pastorale cu marile lor calități sufletești și cu îndoit zel și devotament pentru credincioși.

Teologia asumată ca viață conduce la sfințenie, adică la armonizarea existenței personale cu voia lui Dumnezeu, la asemănarea cu Dumnezeu după har. Acesta este și motivul pentru care cei trei mari Ierarhi sunt prăznuiți astăzi ca Sfinți, ca modele de viețuire creștină autentică. De ce sunt prăznuiți împreună? Pentru că același Duh al unității care i-a condus în viață îi unește și acum și lucrul acesta ni se descoperă în arătarea minunată a Sfinților Trei Ierarhi către Episcopul Ioan al Evhaitelor, care la sfârșitul secolului al XI-lea le-a rânduit prăznuirea comună. Sfinții Trei Ierarhi, pe fondul disputelor iscate între teologi cu privire la întâietatea și prăznuirea lor, îi spun Episcopului Ioan: *Nu este între noi unul întâi și altul al doilea, și de vei chema pe unul vin și ceilalți doi.[...] Împreunează-ne într-o singură zi și ne prăznuiește cu bună cuviință.*

Ei au avut multe lucruri în comun, dar ceea ce dorim să mai subliniem este *dragostea lor față de Sfânta Scriptură*. Nici nu știi care este mai biblic, care-i mai iubitor de Scriptură, care este mai adânc tâlcuitor al ei, pentru că sfinții se completează reciproc. Se știe că Sfântul Ioan Gură de Aur a fost mare tâlcuitor al Sfintei Scripturi. Cunoaștem că Sfântul Vasile cel Mare a scris comentarii la Hexaameron și la Psalmi, dar n-a ajuns să comenteze Scriptura atât de adânc cum a făcut-o Sfântul Grigorie Teologul, atunci când a vorbit despre Persoanele Sfintei Treimi. Ei nu pot fi citați separat, ci împreună și reprezintă un simbol pentru întreaga comuniune a Sfinților în Ortodoxie.

Ortodoxia nu preferă un sfânt părinte pe care să-l absolutizeze, cum s-a întâmplat în alte părți, ci Ortodoxia se bazează pe consensul părinților Bisericii, *consensus patrum* și pe *communio sanctorum*, consensul părinților și comuniunea sfinților. Consensul părinților, *consensus patrum*, este baza teologiei dogmatice, liturgice misionar ortodoxe, iar *communio sanctorum*, comuniunea sfinților, este baza vieții creștine.

Sfinții Părinții când începeau să tâlcuiască Scriptura invocau harul Duhului Sfânt, Duhul Adevărului, așadar nu orice duh... Adică ei cereau ca Duhul Sfânt să locuiască în ei, ca împreună cu Duhul să gândească în Adevăr. Sfinții Trei Ierarhi când au interpretat Scriptura, au interpretat-o în același Duh Sfânt cu care proorocii și Apostoli au scris-o. De aceea, această Treime de Arhieri ne îndrumă cu multă dragoste să cercetăm Scriptura, iar în acest sens Sfântul Ioan Hrisostom spune: „În ele (*adică în Scripturi*), veți găsi totdeauna lecții bune. Dacă vi se întâmplă vreun necaz, recurgeți la ele ca la o farmacie de remedii. Vi s-a întâmplat o pierdere de bani, moartea este la ușa voastră, pierdeți pe vreunul dintre ai voștri? Aruncați privirea asupra acestor dumnezeiești formulare, pătrundeți-vă de ele, rețineți-le bine. *Necunoașterea Sfintei Scripturi naște toate relele*. A le ignora înseamnă a merge fără arme la război; înseamnă a fi lipsit de apărare. *Necunoașterea Sfintei Scripturi naște toate relele...*”. Asemenea psalmistului David, Sfântul Vasile considera Cuvântul scripturistic mai dulce decât mierea în gura sa. Chiar comentariul la Psalmul 1 începe cu afirmația: „Toată Scriptura este insuflată de Dumnezeu și folositoare (*II Timotei 3,16*), fiind scrisă de Duhul Sfânt, pentru ca oamenii să găsească în ea, întocmai ca într-un spital sufletesc, la care pot veni cu toții, doctoria potrivită fiecăruia”; iar Sfântul Grigorie de Dumnezeu Cuvântătorul vorbește în termeni înălțători despre hrănirea sufletului prin Cuvântul dumnezeiesc, arătând că „ne împărtășim în chip euharistic cu Cuvântul din Scripturi, sfărâmat în chip tainic” și tot el spune despre Hexaameronul prietenului său, Sfântul Vasile cel Mare: „Când citesc Hexaameronul lui Vasile și îl pătrund cu mintea, mă unesc cu Creatorul”.

Pentru a ilustra profunzimea cu care acești sfinți au tâlcuit Scriptura, vom încerca să ne împărtășim puțin din folosul duhovnicesc al operelor lor, nădăjduind în același timp la o hrănire ulterioară mai abundentă. În lucrarea *Despre Botez*, arhiepiscopul Cezareei Capadociei răspunde în finalul cuvântării unor întrebări, iar o întrebare care considerăm că ar fi și în sufletele noastre, este aceasta: „Este neapărat dator să moară păcatului și să vieze lui Dumnezeu oricine este botezat cu botezul Domnului nostru Iisus Hristos?”. Răspunsul Sfântului Vasile este imperativ: „Așadar, dacă ați înviat împreună cu Hristos, căutați cele de sus, unde Se află Hristos, șezând de-a dreapta lui Dumnezeu. Cugetați cele de sus, nu cele de pe pământ. Căci voi ați murit și viața voastră este ascunsă cu Hristos întru Dumnezeu. Negreșit, ne-am învoit să urmăm în toate lui Hristos, deci să viem lui Dumnezeu în întregime, împlinind peste tot cele spuse de Apostol”, apoi citează îndemnul Sfântului Apostol Pavel: „Vă îndemn, deci, fraților, pentru îndurările lui Dumnezeu, să înfățișați trupurile voastre ca pe o jertfă vie, sfântă, bineplăcută lui Dumnezeu, ca închinarea voastră cea duhovnicească (*Romani 12, 1*)”. Iată scopul nostru, al celor botezați: să viem lui Dumnezeu în întregime și să ne înfățișăm trupurile noastre ca pe o jertfă vie, sfântă, bineplăcută lui Dumnezeu!

Iubiți credincioși,

În omiliile sale, Sfântul Ioan Gură de Aur, ne prezintă o tâlcuire la Apostolul ce se citește la Taina Nunții, din această omilie selectând și noi un fragment deosebit de sugestiv: „Când a zis Pavel: Bărbați iubiți pe femeile voastre (*Efesenii* 5, 25) nu s-a oprit la aceasta, ci ne-a dat și măsura dragostei: După cum și Hristos a iubit Biserica! Și spune-mi, cât a iubit-o Hristos? Încât s-a dat pe Sine pentru ea. Așa că dacă trebuie să mori pentru soția ta, să nu mai stai la tocmeală. Căci dacă Stăpânul [tău] așa a iubit pe roabă, că S-a dat pe Sine pentru ea, cu cât mai mult trebuie să o iubești la fel pe cea împreună roabă cu tine. Dar să vedem nu cumva frumusețea soției sau virtutea sufletului, a fermecat pe bărbat? Aceasta nu o putem spune. Cum că a fost urâtă ascultă următoarele, după ce a zis s-a dat pentru ea, a adăugat, ca pe ea s-o sfințească, curățind-o cu baia apei în cuvânt. Când a arătat că înainte a fost murdară și pătată și nu de o murdărie obișnuită, ci de cea mai grozavă necurățire; era plină de grăsime, de fum, de sânge și de tot felul de pete. Cu toate acestea nu s-a dezgustat de urățenia ei, ba i-a vindecat rănilor, i-a schimbat chipul, i-a dres neajunsurile. Acestuia urmează-i și tu, chiar dacă soția ta ar greși cu mii de păcate în fața ta, uită-le pe toate, iartă tot; chiar dacă are o fire rea, îndreptează-o cu dulceață și bunătate ca și Hristos Biserica”. Doar așa familia creștină îl va avea pe Hristos, iar o veche pictură din catacombe înfățișând taina nunții, ni-L reprezintă pe Hristos în mijlocul mirilor, cu mâinile pe creștetul fiecăruia din ei, El binecuvântându-i și unindu-i. Prin iubire curată și sfântă îl primește familia creștină pe Dumnezeu. Îl primește în sufletul ei, așa cum și Sfinții Trei Ierarhi l-au primit pe Mântuitorul în inimile și preocupările lor.

Într-unul din poemele sale Sfântul Grigorie exprimă ce înseamnă pentru el viața cea dorită: „Din ziua în care am renunțat la cele lumești ca să-mi consacru sufletul contemplării cerești, când Înțelepciunea Supremă m-a îndepărtat de cele trecătoare, din acea zi ochii mei au fost orbiți de lumina Treimii a Cărei strălucire depășește tot ce poate concepe mintea omului... Din ziua aceea am murit față de lume și lumea a murit față de mine și aștept să fiu acolo unde este Treimea mea în toată strălucirea splendorii Sale”.

Frați creștini,

Noi știm că atunci când îi cinștim pe sfinți nu trăim doar un moment de comemorare sau un simplu memorial, un fel de aducere aminte pioasă, psihologică, ci pomenirea sfinților este una pnevmatologică, în Duhul Sfânt și anume în rugăciune. De aceea, în aceste momente de rugăciune, de sărbătoare a sfinților, dar implicit și de sărbătoare a noastră, am căutat răspunsurile sfinților la câteva întrebări pe care le considerăm de folos pentru mântuire. Sfinții lui Dumnezeu sunt aproape de noi, ei sunt prietenii noștri, ei așteaptă întrebările, meditațiile noastre și mai ales rugăciunile noastre. În Sfinții Trei Ierarhi s-au împlinit cuvintele Sfântului Apostol Petru „De vorbește cineva, cuvintele să fie ca ale lui Dumnezeu; dacă slujește cineva, slujba lui să fie ca din puterea pe care o dă Dumnezeu, pentru ca întru toate să se mărească Dumnezeu prin Iisus Hristos” (*I Petru* 4,11). Marele merit al Sfinților Trei Ierarhi este că, îndreptând cugetarea teologică către Dumnezeu cel transcendent, nevăzut, necuprins, neajuns, L-au vestit și arătat pe Dumnezeu Cel immanent: prieten, frate, aproapele și Mântuitorul nostru în Iisus Hristos și prin aceasta au așezat teologia în slujba vieții și preoția în slujirea oamenilor. Felul în care Sfinții Trei Ierarhi au îmbinat înălțimea învățăturilor cu smerita viețuire, operele lor de geniu și implicarea lor în problemele Bisericii îi fac pe ei modele desăvârșite și demne de urmat pentru întreaga lume.

Să rugăm pe această Treime de Ierarhi să ne ajute prin rugăciunile lor să găsim răspuns la întrebările sincere ale sufletelor noastre, să ne ajute să-L vedem pe Hristos prezent nu numai în icoană, nu numai pe masa Sfântului Altar, în potir, ci și în paginile Sfintei Scripturi și să înțelegem și taina fratelui nostru, adică pe Hristos prezent în fiecare om și mai ales în omul care-și pune nădejdea în Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, Treimea cea de o Ființă și nedespărțită. Amin.

XIII.3.5. *La pomenirea Sfântului Mare Mucenic Dimitrie Izvorătorul de Mir*⁸¹

„Pentru cuvintele buzelor Tale, eu am păzit căi aspre.” (Psalmi 16, 4)

Iubiți credincioși,

Minunat lucru este să privim cu luare aminte viața și faptele sfinților mucenici, dar și mai minunat este să le urmărim credința, pe cât este îngăduit de Dumnezeu să ne asemănăm lor și astfel să ne încredințăm de strălucirea biruinței lor. Trecerea timpului nu a urzit uitarea faptelor minunate pe care le-au săvârșit sfinții mucenici, nici nu a împiedicat strălucirea credinței lor, ci mai mult i-a cinstit cu mii și mii de laude pe care credincioșii n-au încetat să le îndeplinească cu evlavie ca pe o cinstită cunună până astăzi. Fericite sunt, însă, și mâinile care împletesc podoabă sfinților din florile sufletului, ale credincioșilor care împodobesc astăzi Biserica. De aceea suntem și noi aici, să împletim nu numai cuvinte frumoase, pentru că lesne este a lăuda pe cel vrednic de cinstire, ci să împletim în viața noastră faptele și bunele doriri ale muceniciei. „Da, știu și eu!, zice Sfântul Ioan Gură de Aur, nu-i timp de prigoană, dar timp de muceniec este! Nu-i timp de lupte mucenicești, dar timp de cunună este! Nu te prigonesc oamenii, dar te prigonesc demonii... Nu vezi cărbuni aprinși înaintea ta, ci vezi aprinsă văpaia poftelor.”⁸²

Noi îi pomenim pe sfinți și ne rugăm lor, dar bucuria sfinților este să privească cu cinste la viața noastră, după cuvintele Sfântului Apostol Pavel care spune: „Atunci trăim, când stați tari în Domnul” (I Tesaloniceni 3, 8). Cu atât mai mult, să fim cu luare aminte la glasul învățăturii astăzi când săvârșim pomenirea Sfântului Mare Mucenic Dimitrie Izvorătorul de Mir. El este unul din mucenicii care au suferit moarte martirică în veacul de cumplită suferință și prigoană a Bisericii, atunci când Biserica se naștea dintre neamuri, a suferit durerile nașterii noastre în Dumnezeu, după cuvântul Apostolului: „O, copiii mei, pentru care sufăr iarăși durerile nașterii, până ce Hristos va lua chip în voi!” (Galateni 4, 19).

Dreptmăritori creștini,

Sfântul Dimitrie s-a născut în jurul anului 280, ca fiu al voievodului cetății Tesalonicului pe timpul împăraților Dioclețian și Maximian Galeriu (284-311), unui dintre cei mari sângeroși împărați și persecutori ai creștinilor. S-a născut într-o familie nobilă, se pare de neam sârbesc. Părinții lui erau iubitori de cultură și de adevăr, dar mai presus de toate iubitori de Dumnezeu. Auzind vestirea Evangheliei în cetatea în care însuși Apostolul neamurilor predicase, părinții Sfântului Dimitrie s-au făcut degrabă creștini, umplând viața lor cu mireasma adevăratei înțelepciuni și virtuți. În toate erau străluciți: în răbdare, în iubirea de săraci, în buna chivernisire a cetății, dar cel mai strălucit lucru l-au săvârșit prin buna creștere a fiului lor, Dimitrie.

Pe tânărul Dimitrie l-au botezat în ascuns de frica prigonitorilor, după cum în ascuns erau și ei creștini și tănuiau toată facerea de bine către cei săraci. Faptul că se tănuiau pe ei înșiși fiind creștini să nu îl înțelegem în chip lumesec, ci mai întâi ca iconomie pentru cele ce aveau să se întâmple cu fiul lor. Asemenea și Iosif cel drept și temător de Dumnezeu, auzind despre Irod că începuse a ucide pruncii și, urmând poruncii lui Dumnezeu, degrabă a luat pe Pruncul ce S-a născut și pe mama Lui și au fugit în Egipt (Matei 2, 13). Nu este fuga celui fricos sau necredincios, ci a celui care îndeplinește iconomia lui Dumnezeu. Altfel, cum ar fi deprins Sfântul Mare Mucenic Dimitrie toată virtutea și mai ales curajul mărturisirii că este creștin, prin care a dobândit cununa cea nevestejită a muceniei, dacă nu ar fi văzut curajul acesta în viața și credința părinților lui? Cei mai viteji ostași sunt aceia care nu numai sunt mânați de propria lor vitejie, ci aceia care văd în luptă pe însuși împăratul lor, de la care primesc îmbărbătare și iscusință în luptă. Asemenea lor, mucenicii nu ar fi biruit suferințele dacă nu ar fi primit prin cei rânduiți de Dumnezeu calea spre biruință. Și, mai mult decât atât, dacă nu ar fi văzut în luptele lor pe Însuși Împăratul lor, Dumnezeu, de la Care și prin Care au biruit pe vrăjmași. De aceea, și mai strălucită a arătat fapta părinților săi mucenicul prăznuit astăzi, fiindcă aceia s-au dovedit nu numai neînfricați, dar și plini de înțelepciune.

Înțelepciunea lor a ajuns până la urechile împăratului celui necredincios, străin de Dumnezeu și persecutor al creștinilor, Maximian Galeriu. La vremea plecării lor din această lume, auzind Maximian despre fiul lor, Dimitrie, că este plin de înțelepciune și iubit de locuitorii cetății, l-a chemat pe acesta la sine și, cunoscându-i înțelepciunea, l-a numit voievod în cetatea Tesalonicului, în locul tatălui său. Se spune că, îndată ce împăratul l-a numit conducător peste ei, cetățenii Tesalonicului l-au primit cu mare cinste, ca pe un ocrotitor, pentru că în toate se arăta drept, înțelept, cumpătat, cinste pe care i-au păstrat-o până astăzi. Dacă numele cetății Tesalonic se leagă în istorie de numele lui Filip al II-lea Macedoneanul, întemeietorul ei, tatăl lui Alexandru cel Mare, cu peste 300 de ani î.Hr., renumele sau faima acestei cetăți se datorează îndeosebi Sfântului Dimitrie, tânărul care a primit de la Dumnezeu o chemare sfântă și care a strălucit prin viața lui atât de puternic în istorie

⁸¹ Autor: Pr. Lect. Dr. Adrian Ivan.

⁸² *Cuvânt de laudă la Sfântul Mucenic Varlaam*, în vol. Predici la sărbători împărătești și cuvântări de laudă la sfinți, EIBMBOR, București 2002, p. 488.

încât niciodată nu s-a șters pomenirea lui în ceastă cetate, ci mai degrabă a împodobit-o cu unul dintre cele mai alese chipuri ale sfinților.

Devenit conducătorul cetății, Sfântul Dimitrie nu a ascuns că este creștin, ci a propovăduit pe față dreapta credință și a adus pe mulți la Hristos. Cunoștea disprețul împăratului față de creștini și faptul că îi condamnă la moarte numai pentru că se numeau creștini și, totuși, nu s-a temut pentru viața lui, ba mai mult, îi învăța pe toți să se păzească de rătăcirea închinării la idoli și să urmeze Mântuitorului Hristos. Iată îndrăzneala cea plină de bunăcuviință a mucenicului! El era tânăr și primise o așa de mare chemare, o chemare de apostol. N-a privit la slava trecătoare a lumii, ci a dorit cu adevărat slava nepieritoare a mucenicilor care se jertfeau zilnic în cetățile romane, împlinind cu prisosință cuvintele Mântuitorului: „Dacă M-au prigonit pe Mine, și pe voi vă vor prigoni; dacă au păzit cuvântul Meu, și pe al vostru îl vor păzi” (Ioan 15, 20).

În aceste împrejurări, a venit vremea muceniei Sfântului Dimitrie. Maximian Galeriu, un împărat care se bucurase de numeroase victorii împotriva sciților de la Dunăre, dar mai ales împotriva perșilor, pentru care dobândește mare încredere înaintea lui Dioclețian, emite mai multe decrete de persecutare a creștinilor și îl determină și pe Dioclețian să-i trimită pe creștini la moarte. Pretutindeni, în cetățile romane, sângele creștinilor era vărsat fără cruțare, fără milă. Chinurile pregătite creștinilor erau demne de cele mai grave crime sau fapte văzute sub cer. Și, totuși, nimeni nu îi întreba pe creștini despre vina lor, nici măcar nu se mirau de curajul și credința lor. Era de ajuns că mulțimile însetate de sânge cereau moartea creștinilor și priveau cu entuziasm scenele sângeroase pe care le dedicau împăratului și zeilor. Venind biruitor din luptele cu sciții, Maximian Galeriu a poruncit să se organizeze spectacole în fiecare cetate pentru a-i cinsti pe zei și fiecare să aducă jertfă. A venit și în Tesalonic, unul din orașele în care Maximian construise un arc de triumf în cinstea victoriilor împotriva perșilor și care se păstrează până astăzi. El își dedica zeilor victoriile pe câmpurile de luptă, idoli pe care îi adora și pentru care nu ezita să-i omoare pe creștini.

Ajunând în Tesalonic și auzind cele despre tânărul voievod Dimitrie, Maximian a poruncit ostașilor să-l aducă degrabă înaintea lui. O tradiție pe care o găsim semnalată la Sfântul Grigorie Palama ne spune că slujbașii împăratului l-au găsit pe voievodul Dimitrie în locul numit «Refugiu», una din catacombele în care se adunau creștinii și se botezau. Acolo, Sfântul Dimitrie îi învăța și îi îmbărbăta pe creștini să stea cu credință în fața persecutorilor și le vorbea cu putere multă ca un adevărat apostol al lui Dumnezeu. Slujbașii împăratului, văzând mulțimile care îl ascultau pe Sfântul Dimitrie, s-au umplut de ură și prinzându-l ca pe un hulitor, au împrăștiat mulțimile. După ce l-au prins, l-au adus în fața împăratului și acesta l-a întrebat dacă sunt adevărate toate cele auzite despre el. Fără șovăire, Sfântul Dimitrie a recunoscut cu îndrăzneală că este creștin și că mărturisește pe Unul și Adevăratul Dumnezeu, de care nu se rușinează și nici nu se va lepăda în veac, arătându-i împăratului prin cuvinte înțelepte deșertăciunea închinării la idoli. Zadarnice aveau să fie cuvintele lui în urechile împăratului care arăta atâta dispreț creștinilor. Nebunie păreau cuvintele sfântului în ochii celui necredincios, precum odinioară cuvintele Sfântului Apostol Pavel în urechile guvernatorului Festus (*Fapte* 26, 24-25).

Să luăm aminte la îndrăzneala Sfântului Dimitrie, care este cuviincioasă și plină de înțelepciune, nu era mână de ură sau răzbunare, ci de grija propovăduirii adevărului, de a fi găsit drept înaintea lui Dumnezeu. Dregătorii împăratului ar fi dat orice ca să dobândească cinste și onoruri, unii își vindeau averile și erau gata să meargă până la ucidere sau fapte rușinoase ca să dobândească întâietate. Aici, însă, Sfântul Dimitrie își rânduiește urcuș în ceruri și cununa muceniei. Nu numai că nu dorește nimic din cele ale lumii, dar umple de rușine mândria împăratului necredincios și atrage la Dumnezeu pe mulți. Cât de minunat este Dumnezeu întru sfinții Săi! „Scumpă este înaintea Domnului moartea cuvioșilor Lui” (*Psalmi* 115, 6).

Chiar și pentru cuvintele pline de îndrăzneală, împăratul nu-l ucide, ci îl închide în temniță, păstrându-și răgazul ca să încerce inima tânărului Dimitrie cu multe pătimiri. Temnița în care era aruncat Sfântul Dimitrie fusese o veche baie romană și acum slujea de închisoare: beciuri umede și întunecoase, în care chinuitorii îi așteptau pe condamnați. Pe creștini, împăratul îi lăsa pe mâna chinuitorilor mai mult decât pe cei plini de fărădelegi, încât mulți dintre ei nu mai vedeau lumina zilei, din cauza bătailor și a umilințelor la care erau supuși. Viețile sfinților, mai ales cele scrise în primele veacuri, ne descriu destul de amănunțit aceste pătimiri pentru că ele cuprindeau deseori, în textul lor, procesele-verbale de condamnare a creștinilor și modul în care era dusă la îndeplinire sentința.

În vreme ce Sfântul Dimitrie era aruncat în închisoare, în cinstea împăratului se organizau spectacole în care creștinii condamnați la moarte, erau aduși în fața mulțimii și omorâți. Aduseseră un luptător vestit pe nume Lie, de neam vandal, puternic, înalt și înfricoșător la vedere, care își arăta forța trimițându-i la moarte pe toți cei aruncați în arenă. Însuși împăratul lua parte la aceste scene sângeroase, îl lăuda pe Lie și îi îndemna pe tesaloniceni să lupte cu el, fiind impresionat de forța trupului lui. Iată imaginea unui spectacol al celei mai cumplite decăderi a omului. Acesta este apogeul unei epoci romane decăzute, care își anuță declinul și prăbușirea. Din anul 303 și până în anul 304, atât Maximian Galeriu cât și Dioclețian dăduseră nu mai puțin de patru edicte de condamnare a creștinilor, prin care cereau nu numai omorârea creștinilor, dar și distrugerea sau arderea oricărui obiect de cult sau scrieri creștine. Creștinii își părăsiseră casele și se refugiaseră în munți și trăiau sub cerul liber. Mulți dintre ei, întorcându-se la casele lor, erau denunțați chiar de apropiații lor, de rudele

lor care riscau să-și piardă privilegiile sociale. Odată prinși, erau duși în fața guvernatorului și obligați să jertfească zeilor, apoi să mănânce din cele jertfite. Refuzul de a jertfi idolilor sau de a mânca din cele jertfite era de ajuns pentru a fi condamnați la moarte. Dacă se găsea asupra lor vreo scriere creștină, erau și mai mult batjocoriți și umiliți în public. Era de ajuns o singură zi pentru a fi judecați, condamnați și arși de vii, așa cum vedem în viața sfințelor mucenice Agapi, Irini și Hiona, din Tesalonic, în vremea aceluiași împărat persecutor.⁸³

Spectacolul dat în cinstea lui Maximian Galeriu îi umplea de ură pe localnici împotriva creștinilor. În vremea aceea, la Sfântul Dimitrie în închisoare, a venit un tânăr, pe nume Nestor, credincios ucenic al Sfântului Dimitrie, cu frică de Dumnezeu, și i-a spus: „Robule al lui Dumnezeu, vreau să mă lupt cu Lie; roagă-te pentru mine!” Sfântul Dimitrie, însemnându-l la frunte cu semnul sfintei cruci, i-a zis: „Și pe Lie vei birui, și pentru Hristos vei mărturisii.” Luând, așadar, îndrăzneală prin cuvintele și rugăciunea Sfântului Dimitrie, a mers și s-a luptat cu Lie și surpând semeția aceluia a surpat și mândria împăratului. Întristarea l-a cuprins pe împărat mai mult decât dacă ar fi pierdut întreaga împărăție. Dar rușinea împăratului s-a întors degrabă cu mânie spre robul lui Dumnezeu Dimitrie, pentru că a aflat că el este cel care îl binecuvântase pe Nestor să lupte. Mai întâi a trimis ostași cu sulite care l-au străpuns pe Sfântul Dimitrie în temniță, iar mai târziu a poruncit să fie tăiat și capul Sfântului Mucenic Nestor.

O, adânc de nepătruns al suferințelor mântuitoare, de s-ar putea cuprinde toate acestea în cuvinte pe care inima noastră să le înțeleagă astăzi cu credință. Dar nici mintea noastră nu este în stare să se apropie de acestea și nici gura să le grăiască cu pricepere. Faptele sfinților mucenici sunt atât de grăitoare încât cuvintele sunt de prisos. Pe toate acestea, însă, Dumnezeu ni le zugrăvește astăzi ca în icoană pomenind viața Sfântului Mare Mucenic Dimitrie, ni le dăruiește ca pe o masă duhovnicească pentru suflet. Cu adevărat, plină de mare sfințenie și bunăcuviință este viața acestui mucenic și în ea se străvede Dumnezeu întru slavă, pentru că el din iubire față de Dumnezeu a mărturisit cu preț de sânge că este creștin. Jertfa este temeiul iubirii față de Dumnezeu și față de semenii și pe aceasta au înfăptuit-o sfinții mucenici, după cuvântul Mântuitorului: „Mai mare dragoste decât aceasta nimeni nu are, ca sufletul lui să și-l pună pentru prietenii săi” (Ioan 15, 13).

Lubiți fii duhovnicești,

Creștinii nu s-au rușinat de sângele martirilor lor, ci l-au prețuit și s-au sfințit prin el, s-au arătat mult biruitori în luptele lor duhovnicești. Sfinții au schimbat plânsul pentru suferințele trupului în cântare îngerească, au dăruit adâncul iubirii lor pentru Dumnezeu în inima celor credincioși, au făcut mai ușoară calea credinței și a mărturisirii noastre. Trupurile lor deși erau arse, batjocorite și aruncate pe pământ, locul pătimirii sau al îngropării cinstitelor lor moaște a devenit pământul cel bun al semințelor Sfintei Evanghelii.

După martiriul său în temniță, trupul Sfântului Dimitrie a fost luat cu evlavie de către creștini și îngropat cu cinste și cu dragoste dumnezeiască, nu departe de locul pătimirii. Un alt ucenic, pe nume Lupu, a luat orarul ce-l purta Sfântul Dimitrie pe umeri și atingându-l de sfântul său sânge, asemenea și inelul sfântului, le-a păstrat ca odoare sfinte și a vindecat pe mulți săvârșind minuni. Dar, nesuferind nici această lucrare a Sfântului Dimitrie, păgânii repede s-au pornit cu prigoană și împotriva aceluia ucenic și l-au omorât tăindu-i capul. Astfel și-au încheiat viața acești biruitori și mărturisitori ai Bisericii. Ei nu au rămas singuri în călătoria lor în lume, ci au umplut de mireasmă duhovnicească Biserica și viața celor care i-au urmat. Minunile lor, credința celor care i-au văzut și au mărturisit la rândul lor pe Dumnezeu fac din martiriul lor izvoare ale darurilor duhovnicești până la sfârșitul veacurilor.

În locul în care a fost așezat trupul Sfântului Dimitrie s-au săvârșit apoi numeroase minuni, s-au vindecat bolnavi, s-au înălțat rugăciuni și, în cele din urmă, s-a ridicat aici o biserică în cinstea Sfântului Dimitrie. Locul acesta devenise atât de vestit că în permanență era cercetat cu credință de creștinii care primeau ajutor. Aflând de puterea vindecătoare a sfântului, un om bogat pe nume Leontie, din părțile Iliricului, suferind de o boală năpraznică, a venit cu credință și s-a rugat Sfântului Dimitrie și îndată s-a tămăduit. Apoi, dorind acesta să zidească biserică Sfântului Dimitrie drept mulțumire, a săpat temelia bisericii pe locul pătimirii și îngropării Sfântului și a aflat sfintele lui moaște în chip minunat izvorătoare de mir. A aflat trupul nu numai purtând semnele cinstitelor lui pătimiri, dar și izvorător de mir. Mirul este semnul nedespărțirii trupului de jertfă, al îmbrăcării lui în harul sfinților și tămăduitor ca pregustare a vieții veșnice, după cuvintele proorocului care se bucură zicând: „nu vei lăsa sufletul meu în iad, nici nu vei da pe cel sfânt al Tău să vadă stricăciune” (Fapte 2, 27). Când au fost descoperite sfintele lui moaște, toate din jur s-au umplut de mireasma sfințeniei sfântului mucenic. Prin aceasta, toți au cunoscut darul dumnezeiesc de care s-a învrednicit Sfântul Dimitrie și s-au rugat lui pentru binele lor și pentru cetatea Tesalonicului în care a pătimit. De atunci și până astăzi, Sfântul Dimitrie este cinstit cu mare vrednicie în întreaga Biserică Ortodoxă. În acestă zi, în cetatea Tesalonicului, tinerii merg în procesiune și îl laudă ca pe un ocrotitor al tinereții și povățuitor la cumpătare și bună chivernisire.

Sfântul Mare Mucenic Dimitrie era un demnitar, o persoană publică, responsabilitatea lui era deosebită, dar el a înțeles această responsabilitate în mod unic, ca vocație sau chemare de apostol, trimis al lui Dumnezeu

⁸³ Pomenite la 1 aprilie. Vezi *Martiriul Sfințelor Agapi, Irina și Hiona care au suferit mucenicia la Tesalonic*, în PSB vol. 11, EIBMBOR, București, 1982, pp. 197-203.

către semenii lui, pentru a sluji binelui tuturor și de a se jertfi pentru aceasta. Noi toți suntem astăzi responsabili de binele tuturor, toți avem chemarea de a lucra spre binele obștesc și a asuma condiția acestei chemări, însă cel care este demnitar astăzi, adică cel care poartă pecetea acestei misiuni, are datoria să privească cu răbdare icoana sfinților martiri și să zidească bine cetatea sufletului și a credinței noastre. Biserica noastră a oferit de-a lungul timpului chipuri strălucitoare de voievozi cucernici și înțelepți, care au binechivernisit rosturile neamului nostru și au apărat credința lui cu preț de sânge. De aceea, noi pururi pomenim cu ceata sfinților mucenici și pe voievozii români: Ștefan cel Mare și Sfânt, Sfântul Neagoe Basarab sau Sfinții Martiri Brâncoveni, apărători ai patriei și ai dreptei credințe. Curajul lor de a mărturisi credința prin jertfă, dorința de a lupta pentru independența țării și păstrarea legii noastre strămoșești, s-au inspirat din curajul și credința primilor martiri creștini, cum este și Sfântul Mare Mucenic Dimitrie, căruia i-au înălțat altare de cinstire și închinare.

Altfel spus, sfinții mucenici sunt pietre vii zidite de Dumnezeu în altarul cel mai presus de ceruri al Bisericii și al neamului nostru. Vremea lor nu a trecut, ci mai degrabă ei sunt aici și mărturisesc îndemnându-ne să stăruim cu răbdare în lucrarea mântuirii noastre, împlinind și acum porunca Mântuitorului: „Îndrăzniți! Eu am biruit lumea.” (Ioan 16, 33) Sfințenia lor este un dar mult mai minunat decât multe binefaceri pe care le primim în viața noastră, pentru că din ea ne hrănim și acum și aflăm răspuns la numeroasele noastre întrebări și lupte duhovnicești. Pomenirea Sfântului Mare Mucenic Dimitrie este o apropiere a noastră de el și o revărsare a darurilor lui peste noi, peste sufletele celor care îl cinstesc și îi poartă numele.

Primindu-le cu înțelepciune pe toate acestea, să-L slăvim pe Dumnezeu, Cel ce a dat sfinților Săi harul biruinței în suferințe și înțelepciunea cea nepieritoare a cuvintelor dumnezeiești, Cel ce a făcut din jertfa lor școala evlaviei dreptmăritoare a Bisericii. Să punem mai presus de toată dorința noastră nădejdea împreună petrecerii cu aceștia în împărăția lui Dumnezeu, prin harul și cu iubirea de oameni a Unuia Născut Fiului Său, a Domnului nostru Iisus Hristos, căruia împreună cu Tatăl și cu Duhul Sfânt se cuvine slava, cinstea și închinarea în veci. Amin

XII.4. PARENEZE (PREDICI OCAZIONALE)

XII.4.1. *La botezul unui prunc*⁸⁴

Binecuvântat este Dumnezeu, Care voiește ca toți oamenii să se mântuiască și la cunoștința adevărului să vină!

Cinstiți nuni și părinți, drept-măritori creștini,

Cu bună-vrerea Domnului, din acest moment Biserica noastră Ortodoxă are încă un vlăstar, fapt care ne bucură în chip deosebit. La întoarcerea acasă veți purta pe brațe un micuț creștin, curat ca un înger, care vă va umple casa de lumină. Am împlinit și astăzi, la cererea dumneavoastră, porunca Mântuitorului nostru Iisus Hristos: "Mergând, învățați toate neamurile, **botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh...**" (Matei 28, 19).

Iubiții noștri,

Așa cum ați văzut, s-au săvârșit de fapt trei Taine, nu una: *Botezul, Mirungerea și Împărtășania*.

Botezul, la care momentul principal a fost afundarea de trei ori în apă, când am rostit "Se botează robul lui Dumnezeu..., în numele Tatălui, amin, și al Fiului, amin, și al Sfântului Duh, amin". Însuși cuvântul "botez" înseamnă "scufundare" (de la verbul grecesc *baptizo* = a scufunda).

Mirungerea, care s-a făcut prin rostirea repetată a formulei *Pecetea darului Sfântului Duh*, o dată cu ungerea cu Sf. Mir, special pregătit de episcopii Bisericii în Joia Mare a fiecărui an și care se mai folosește doar la sfințirea bisericii noi zidite.

Împărtășania, ce i s-a dat pruncului la urmă, ca hrana cea mai prețioasă pentru întărire și creștere trupească și duhovnicească.

Aceste trei Taine se mai numesc și *Taine de inițiere* și sunt absolut obligatorii pentru mântuirea omului. Un cunoscut învățător al Bisericii, Nicolae Cabasila, care a trăit în veacul al XIV-lea, scrie astfel în lucrarea sa *Despre viața în Hristos*: "Botezul împacă pe om cu Dumnezeu, Sfântul Mir îi împărtășește multe daruri minunate, iar puterea mesei euharistice îi aduce sufletului însuși Trupul și Sângele lui Hristos".

Iubiți credincioși,

În această atmosferă, de negrăită bucurie, facem acum urările tradiționale:

- pentru pruncul nou botezat ne rugăm Domnului să-i dea sănătate, spre a-și împlini chemarea pe pământ, *să-și păzească haina Botezului și logodirea Duhului neîntinată și fără prihană*, așa cum ne-am rugat în timpul slujbei, să-și îplinească un rost în viață, pentru a fi bucurie părinților, nașilor, tuturor celor care îl vor înconjura cu drag. Să trăiască întru mulți și fericiți ani. *Mulți ani trăiască!*
- nașilor, care îi sunt părinți spirituali și sfătuitori apropiați, să le dea Dumnezeu sănătate, cu spor și binecuvântare în casa dânilor, să se bucure de acest fin pe care-l țin acum în brațe și să trăiască întru mulți și fericiți ani. *Mulți ani trăiască!*
- părinților acestui prunc și tuturor celor care ați fost de față la această mare și sfântă bucurie, le dorim sănătate, cu spor și binecuvântare în casa fiecăruia. Să trăiți cu toții, întru mulți și fericiți ani. *Mulți ani trăiască!*

XII.4.2. *Pareneză la Cununie*⁸⁵: *Doi într-unul*

„De aceea, va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va lipi de femeia sa și vor fi amândoi un trup”
(Efeseni 5, 31)

Din învățăturile sfinte ce s-au rostit astăzi, anume pentru voi, să luăm aminte, în chip deosebit, la cuvintele Sfântului Pavel din Apostolul cununiei: "Va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va lipi de femeia sa și vor fi amândoi un trup". Ce trebuie să înțelegem de aici?

⁸⁴ Autor: pr. prof. Vasile Gordon. Extras din vol. „Mergând, învățați...”, Edit. IBMBOR, București, 2006, pp. 458-459.

⁸⁵ Autor: Arhim. Teofil Păraian. Extrasă din *Culegere de predici* (Cuvântări la cununii și înmormântări), Timișoara, 1984, p. 29-30.

Înainte de căsătorie tinerii fac parte din familia în care au venit pe lume. Din clipa în care se căsătoresc, ei pun începutul unei alte familii, întemeiază propria lor familie. Începutul pe care îl fac cei doi, care se cunună, înseamnă în primul rând o desprindere din vechea lor familie. Căci zice Apostolul: "Va lăsa pe tatăl său și pe mama sa". Dar acest început înseamnă, în același timp, și întemeierea unei alte familii, deoarece cu binecuvântarea lui Dumnezeu omul care lasă pe tatăl său și pe mama sa și se lipește de femeia sa, cu care formează "un trup": "Se va lipi de femeia sa și vor fi amândoi un trup".

Unirea dintre bărbat și femeie într-un singur trup, înfățișează în lumea văzută unirea dintre Hristos și Biserica Sa. Biserica în gândirea Sfântului Apostol Pavel este trupul lui Hristos, iar Hristos este capul Bisericii; precum între cap și trup este o unitate de nedespărțit, la fel și între soț și soție trebuie să fie aceeași strânsă legătură, fiecare fiind dator unul față de altul cu iubire jertfitoare. Când acestea se împlinesc întocmai, atunci familia este o arătare a legăturii dintre Hristos și Biserică și, deci, ea este ocrotită și sfințită de către însuși Mântuitorul nostru. Dovada unirii și a iubirii părinților sunt copiii cu care îi binecuvântează Dumnezeu.

Dar unirea dintre soți nu se realizează de la sine, ci ea trebuie susținută de voința celor ce se însoțesc și trebuie ajutată de darul lui Dumnezeu. Adevărata unire este "în Hristos" și "prin Hristos", este în "numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh". Ea este prin harul Sfintei Taine a Cununiei, care se adaugă la voința celor ce caută "unirea credinței și împărtășirea Sfântului Duh" și sunt gata să-și dăruiască toată viața lor lui Hristos-Dumnezeu.

N-a fost luat întâmplător "trupul" drept "chip al unirii" dintre soți, ci aceasta s-a făcut cu bun rost, de vreme ce în trup sunt mai multe lucrări care se înfăptuiesc de câte două organe. Astfel, de pildă, în trup avem doi ochi și o singură vedere; avem două urechi și un singur auz; avem două nări și un singur miros; două mâini avem, pentru un singur pipăit și pentru o singură lucrare; avem două picioare și numai un mers. Așa trebuie să fie uniți și soții, într-o singură gândire și lucrare, după cum cei doi ochi sunt uniți într-un singur văz, cele două urechi într-un singur auz, cele două mâini într-o singură lucrare și cele două picioare într-un singur mers.

Cinstiți miri, e potrivit să aveți în minte gânduri de acestea, bineștiind că toate ale noastre pornesc de la gând și se împlinesc mai întâi în gând. Purtați în mintea voastră gânduri ca cele ce vi le-am înfățișat mai înainte, ca să puteți avea în viața voastră lucrări la fel cu gândurile pe care le duceți în minte. Aceasta cu atât mai mult cu cât știm cu toții că înaintea oricărui bine merg gândurile cele bune, prin care se înlătură din minte gândurile rele.

Fiți uniți între voi, gândind și lucrând la fel. Surpați din mintea voastră orice gând care ar încerca să vă strice unirea, pentru că "ceea ce a unit Dumnezeu, omul să nu despartă!". Fiți încredințați că sunteți uniți prin darul și puterea lui Dumnezeu, cu voia lui Dumnezeu și spre lauda lui Dumnezeu. Să țineți la această unire și dați pentru ea mărire Preasfintei Treimi, făcând bucurie părinților voștri, care se roagă pentru voi și cinstindu-vă nașii, care așteaptă de la voi să trăiți înțelepțește.

Dumnezeu să vă ajute să fiți una. Maica Domnului să vă ocrotească. Toți sfinții să fie ajutători ai unirii voastre cea întru Domnul."

XII.4.3. Necrolog la înmormântarea profesoarei CRINA JOANTĂ⁸⁶

(† 15 septembrie 1998)

Ieri am vorbit cu voi, și fără de veste mi-a venit înfricoșătorul ceas al morții" (Din slujba înmormântării)

*Înalt Prea Sfințite Părinte Mitropolit Serafim,
Îndurerată familie,
Întristată asistentă,*

Mi-aș fi putut începe cuvântul cu un text din Sfânta Scriptură sau din Sfinții Părinți, dar acesta mi s-a părut cel mai potrivit pentru tristul eveniment la care ne-a fost dat să luăm parte, după dispariția într-un tragic accident, a fostei student a Facultății de teologie "Andrei Șaguna", profesoara *Crina Joantă*. "Ieri am vorbit cu voi" – cu părinții, cu prietenii, cu cunoscuții, cu elevii mei. Ca *măine*, mai exact peste trei săptămâni, trebuia să fiu din nou cu voi, cu cei apropiați ai familiei mele, la cel mai însemnat moment din viața fiecăruia dintre noi, moment în care trebuia să încep o viață nouă, alături de alesul inimii mele, pentru ca – împreună cu el – să-mi făuresc viitorul, să fiu de folos familiei pe care urma să o întemeiem, să fiu, în continuare, o bucurie pentru părinții mei și o lumină călăuzitoare pentru copii pe care mi i-aș fi dorit, să fiu o pildă vie, un model de viață

⁸⁶ Nepoată a ÎPS Serafim Joantă, mitropolit al Europei Centrale și de Nord. Autor: Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu; extras din vol. *Predici*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Ediția a III – a, București, 2010.

pentru elevii mei. Dar n-a fost să fie așa. Acea zi de *măine* n-a mai venit, căci Dumnezeu a voit altfel, a voit să fiu chemată mai devreme la El, alături de acela care trebuia să-mi fie mire, că împreună să devenim mirii Împărățirii Cerești.

Fără să vrem, ne vin în minte cuvintele regelui-poet David din Psaltire: “Neștiute sunt căile Domnului”, ca și cuvintele poetului-fiu de preot – George Coșbuc:

“Dar ținta niciodată nu-i a ta
Și-n gând ce-ți pui e numai vis,
Căci Dumnezeu te poartă în voia Lui”

Da, aceasta a fost voia lui Dumnezeu, și-n fața ei stăm cutremurați și neputincioși, dar ne plecăm genunchii cu convingerea că Dumnezeu pe cine îl iubește îl ceartă, că El a iubit-o prea mult pe Crina și că a dorit ca sufletul ei să se îndrepte spre cer, spre lumea îngerilor și a celor bineplăcuți Lui. Aripile ei s-au frânt prea devreme, filele din cartea vieții ei s-au închis pe neașteptate, idealurile ei s-au spulberat când nu ne așteptam, visurile ei ale celui care trebuia să-i fie tovarăș de viață și ocrotitor s-au risipit ca fumul.

În aceste momente de mare tristețe, mai cu seamă pentru părinți, ar trebui să ne amintim cuvintele adresate de Domnul, lui Iair, mai marele sinagogii din Capernaum, a cărui fiica murise: “Nu te teme, *crede numai, și ea se va mântui...*”. Iar celor care o plângeau le-a grăit: “*nu plângeți; n-a murit, ci doarme*” (Luca 8, 50-52).

Parcă am vrea să fie Mântuitorul aici, printre noi, ca să o ridice pe Crina și să-I zică: “Copilă, scoală-te!” (Luca 8, 54). Și totuși, întristați ascultători, Mântuitorul Iisus Hristos este printre noi, adresând cuvânt de mângâiere părinților, surorilor și tuturor celor dragi ai familiei, încredințându-i încă o dată de adevărul învățăturilor Sale și al cuvintelor Sale: “Eu sunt învierea și viața; cel ce crede în Mine, chiar dacă va muri, va trăi” (Ioan 11, 25). Crina n-a murit – ea *doarme*, ea trăiește, ea a trecut din moarte *la viață*, așa cum spune una dintre cântările noastre funebre.

Ne încredințază de acest adevăr și Sfântul Apostol Pavel care, în Epistola adresată tesalonicenilor, pe care am auzit-o cu câteva minute în urmă, spunea: “Nu vă întristați ca și ceilalți, care nu au nădejde” (I Tesaloniceni 4, 13). Căci dacă noi credem că Hristos a murit și a înviat, tot așa trebuie să credem că *sufletul Crinei este viu*, că el nu poate să moară, că el se prezintă curat în fața Dreptului Judecător Iisus Hristos, căruia să-I prezinte faptele ei bune, pe care le-a săvârșit în viață, dragostea ei sinceră, pe care o arata tuturor, chipul ei luminos, lipsit de orice umbră de răutate, care știa să creeze o atmosferă plăcută pentru cei din jurul ei. Acum acest suflet bun și blând zboară spre cer, spre înălțimile luminii dumnezeiești, că de acolo să se roage pentru noi, cei care am rămas încă aici.

În aceste clipe dureroase ale despărțirii ne vin în minte și cuvintele Mântuitorului, adresate unora dintre cei din jurul Său: “Lăsați copii și nu-i opriți să vină la Mine, căci a unora ca aceștia este Împărăția Cerurilor” (Matei 19, 14). Crina nu mai era un copil, dar a rămas cu sufletul curat ca un copil, încât putem fi încredințați că sufletul ei va fi primit în Împărăția Cerurilor alături de îngeri, de sfinte mucenice și de cuvioase femei care L-au mărturisit pe Domnul prin cuvânt și faptă, că, alături de aceștia să-L preamărească pe Dumnezeu și să se roage pentru noi. O despărțire dureroasă pe pământ, dar și întâlnire fericită în cer! Și dacă în această viață nu i-a fost dat să primească *cununa de mireasă*, să fim încredințați că va primi *cununa mării* de la Mirele ei ceresc, pe care El a făgăduit-o tuturor celor ce L-au iubit și L-au mărturisit pe pământ.

Să plecăm de aici, întristați ascultători, cu încredințarea că sora noastră întru Hristos, Crina, se întâlnește acum cu Stăpânul vieții și al morții, să plecăm cu mângâierea că ne vom reîntâlni cu ea în cer, în ceasul în care Dumnezeu ne va chema și pe noi, să fim încredințați că ea se va ruga pentru noi, cei ce rămânem aici, iar noi rude, prieteni și cunoscuți, să-i făgăduim Crinei că nu o vom uita niciodată, că o vom pomeni în rugăciunile noastre, că vom pune un crin curat ca și sufletul ei pe mormântul ei prea devreme deschis.

Iar părinților și surorilor le adresăm cuvintele Domnului din cunoscuta “Cuvântare de despărțire” adresată Apostolilor săi înainte de Patimile Sale, căroara le-a spus: “Să nu se tulbure inima voastră; credeți în Dumnezeu și în Mine” (Ioan 14, 1), căci “Eu sunt Calea, Adevărul și Viața” (Ioan 14, 6). Fiți încredințați că n-ați pierdut-o, că ea rămâne mereu a dumneavoastră, ca fiica și sora, că puteți fi mândri de viața ei frumoasă și exemplară, că amintirea ei va fi păstrată mereu, iar rugăciunile dumneavoastră și ale noastre, dar mai cu seamă ale unchiului ei, Înalț Prea Sfințitul Părinte Mitropolit Serafim, o vor însoți mereu, că Dumnezeu să-I facă parte de veșnică odihnă întru împărăția Lui. Amin.

XII.4.4. La sfințirea unei biserici⁸⁷

„Sfințit-ai pe pământ cu Duhul Biserica Ta, Hristoase, umplând-o pe dânsa astăzi cu untdelemnul bucuriei.”(Canonul Înnoirii, Cântarea a III-a)

*Înaltpreasfinția (Preasfinția) Voastră,
Preacucernice Părinte Protoiereu,
Preacucernici Părinți împreună slujitori,
Iubiți credincioși,*

Cu adevărat, plin este Dumnezeu de toată bunătatea și „de slava Lui este plin tot pământul” (Isaia 6, 3). Dumnezeu ne-a învrednicit de multe daruri până acum: de bucuria de a vedea lumina, de a trăi, de a ne fi născut din părinți credincioși și evlavioși, de la care am învățat să cinstim Biserica și credința noastră strămoșească. Tot El ne-a dăruit să ne bucurăm de învățătorii sau părinții noștri duhovnicești, însă darul ce ni l-a făcut acum întrece cu mult bucuria aceloră, în această aleasă zi și plină de har, pe care o numim mai cu seamă ziua înnoirii, pentru că ceea ce s-a săvârșit acum este spre înnoirea noastră. Astăzi, prin vrerea lui Dumnezeu și prin grija Întâistătorului eparhiei noastre, a Înaltpresfințitului (Preasfințitului) Părinte Mitropolit (Episcop), s-a săvârșit slujba de sfințire a bisericii din parohia noastră.

Dumnezeu a ridicat biserică în mijlocul comunității noastre și cetatea s-a întărit cu numele Lui, cu numele Domnului nostru Iisus Hristos, piatra cea din capul unghiului (*Fapte* 4, 11), zidul cel nesurpat și dumnezeiesc, Cel Căruia Dumnezeu Tatăl I-a dăruit nume mai presus de orice nume, ca în numele Lui „tot genunchiul să se plece, al celor cerești și al celor pământești și al celor de dedesubt” (*Filipeni* 2, 10). Bucuria este de negrăit pentru că nu am zidit casă trupului, nici nu am înălțat palat lumesc înconjurat de ziduri de piatră, ci casă dumnezeiască a sufletului în care ne sârguim să deprindem bunăcuviința și sfințenia casei lui Dumnezeu. Pentru aceasta ne-am rugat astăzi zicând: „Pus-ai turn de tărie Biserica Ta, Hristoase Cuvinte, Cel ce ești mai înainte de veci, că ai întemeiat-o pe ea pe piatra credinței... și Te slăvim rugându-Te să se sfințească simțirile sufletelor noastre.”⁸⁸ Grijă sfințirii sufletelor noastre o avem aici, pentru că în Biserică primim un nume prin Botez, ne înnoim prin Taina Mărturisirii și a Sfintei Împărtășanii, ne întemeiem familiile prin legătura sfântă a Tainei Cununiei, în Biserică îi petrecem și îi pomenim pe strămoșii noștri, aducem mulțumire lui Dumnezeu și cerem ajutorul pentru toate.

Biserica pe care o vedem astăzi înălțată aici este icoana Bisericii celei nevăzute a sufletului nostru pe care trebuie să o zidim permanent în inimile noastre în chip nevăzut, după cuvintele psalmistului: „Toată slava fiicei Împăratului este înăuntru, îmbrăcată cu țesături de aur și prea înfrumusețată” (*Psalom* 44, 15). Zidurile din afară nu ar sta în picioare dacă Biserica nu s-ar zidi mai întâi în inimile noastre prin harul și mila lui Dumnezeu, „Care ne-a și pecetluit pe noi și a dat arvuna Duhului în inimile noastre” (*II Corinteni* 1, 22), spune Sfântul Apostol Pavel. Biserica se zidește mai întâi prin cuvânt în inimile noastre, care zămislesc pe Dumnezeu în chipul faptelor bune, asemenea Maicii Domnului Care a născut pe Cuvântul mai presus de fire și care păstra în inima ei toate cuvintele Mântuitorului (*Luca* 2, 51), devenind „biserică sfințită și rai cuvântător.”⁸⁹

Să ne aducem aminte și de altarele de jertfă pe care patriarhii Vechiului Testament le ridicau în locurile unde Dumnezeu Se arăta și grăia lor încheind legământul și înnoind făgăduința venirii Mântuitorului. Dintre aceștia, numai Moise s-a învrednicit, atunci când a făcut cortul mărturie, să vadă în umbră și acoperit chipul Bisericii lui Dumnezeu peste veacuri, iar Solomon înțeleptul a zidit templul din Ierusalim ca să păstreze numele lui Dumnezeu în popor și l-a sfințit cu sângele animalelor (*III Regi* 8, 63). Aici, însă, în biserică, nu sângele animalelor și nici vreo rânduială omenească a sfințit sfântul jertfelnic și a adus pacea cea dumnezeiască, ci Jertfa cea neasemănată a Fiului lui Dumnezeu Cel Unul născut, prin Care și în Care noi toți suntem astăzi adunați în numele Lui. Iată de ce în biserică trebuie să călcăm cu grijă, luând seama la cele de aici, pentru că pacea pe care o găsim în biserică este rodul Jertfei celei adevărate.

*Înaltpreasfinția (Preasfinția) Voastră,
Iubiți credincioși,*

Astăzi s-au încununat rugăciunile și ostenele tuturor. Mulți sunt cei care s-au sârguit din dragoste de Dumnezeu, pentru grija sufletului, la zidirea și înfrumusețarea acestei biserici și nu mică este osteneala tuturor. Frumusețea lucrului bineplăcut lui Dumnezeu arată măsura iubirii tuturor față de El și a înnoirii noastre. Mărturie stă în această zi podoaba cea aleasă a Bisericii, sufletele celor credincioși. Biserica este plină de slavă atunci când sufletele lor o împodobesc precum astăzi. „Cât de mare ar fi veselia duhovnicească, cât de mare bucuria, cât

⁸⁷ Autor: Pr. Lect. Dr. Adrian Ivan.

⁸⁸ Stihiră la Vecernia Sfințirii bisericii celei noi, în Arhieraticon, EIBMBOR, București, 1993, p. 137.

⁸⁹ *De tine se bucură*, Axion la Liturgia Sfântului Vasile cel Mare.

de mare slava lui Dumnezeu, cât de mare folosul sufletelor, dacă la fiecare Sfântă Liturghie aş vedea tot atât de pline sânurile bisericii!”⁹⁰ Asemenea simţăminte avea Sfântul Ioan Gură de Aur când îi privea pe credincioşii din Antiohia în ziua Epifaniei Domnului, pe cei care s-au numit pentru prima dată cu numele de creştini încă din vremea Sfinţilor Apostoli (*Fapte* 11, 26).

Astăzi suntem martorii acestei lucrări sfinte, a târnosirii bisericii din parohia noastră, lucrare pe care Înaltpreasfinţia (Preasfinţia) Voastră Părinte Mitropolit (Episcop) aţi pecetluit-o prin harul şi rugăciunea arhierescă, adunându-ne pe toţi, semn al unităţii credinţei noastre şi al misiunii Bisericii în lume. În numele tuturor enoriaşilor noştri, vă adresez prinos de mulţumire şi fiască recunoştinţă. De asemenea, se cuvine să mulţumim Preacucernicului Părinte Protoiereu şi tuturor Preacucernicilor Părinţi conslujitori care ne-au sprijinit în demersul nostru, au răspuns chemării noastre şi s-au bucurat alături de noi. Aducem mulţumiri reprezentanţilor autorităţilor locale, celor care au sprijinit la zidirea acestei biserici şi care de acum devin ctitori de biserică şi binefăcători ai ei, rugând pe Bunul Dumnezeu să păstreze veşnică amintirea faptelor lor şi să-i arate pildă vrednică de urmat celor de mai târziu. Tuturor celor ce sunt de faţă, enoriaşi şi oaspeţi, vă încredinţăm prin cuvântul nostru de dragostea părintească cu care Dumnezeu ne-a îndatorat faţă de toţi şi prin care avem toată nădejdea împlinirii misiunii noastre ca preoţi.

Plinească Bunul Dumnezeu bucuria tuturor celor care au venit şi vor veni cu credinţă, cu nădejde, şi se vor ruga în sfânt locaşul acesta şi să ne învrednicească de lumina înţelegerii sfinţelor Sale propovăduiri, spre slava lui Dumnezeu Tatăl, Fiul şi Sfântul Duh, acum şi în vecii vecilor. Amin.

XII.4.5. *Cuvânt la instalarea preotului în parohie*⁹¹

Mergând, învăţaţi toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh, învăţându-le să păzească toate câte v-am poruncit vouă! (Matei 28, 19-20).

***Preacucernice Părinte Protoiereu,
Preacucernici Părinţi-fraţi,
Iubiţi credncioşi,***

Această misiune pe care au primit-o Sfinţii Apostoli de la Mântuitorul Hristos, după Învierea Sa din morţi, a stat la baza activităţii misionare a Bisericii Creştine de la începuturi şi până astăzi. Sfinţii Apostoli fiind martori ai Învierii Domnului au mărturisit cu râvnă exemplară pe Hristos, ca Dumnezeu adevărat şi Om adevărat. Au lucrat *cu timp şi fără timp* în Biserica Dumnezeului Celui Viu, având în minte şi în inimă, bucuria slujirii, o bucurie izvorâtă din iubire pentru Învăţătorul Desăvârşit. El Însuşi S-a întrupat, a propovăduit şi S-a jertfit din iubire faţă de lume şi ascultare faţă de Părintele Ceresc. După exemplul Său, Sfinţii Apostoli s-au jertfit, slujind Biserica şi poporul lui Dumnezeu, şi au aşezat la rândul lor episcopi, preoţi şi diaconi în cetăţile în care au propovăduit.

Slujirea apostolică deplină a fost continuată, apoi, până în zilele noastre, de preasfinţiţii episcopi care, după cercetarea cuvenită, hirotonesc şi trimit preoţi în parohii spre plinirea întreitei misiuni: de învăţător, sfinţitor şi îndrumător pe calea mântuirii. Aşa a rânduit Dumnezeu şi în parohia aceasta, iubiţi credncioşi, dăruindu-mi bucuria să vă fiu trimis păstor. Mi-au rămas încă vii în suflet rugăciunile de hirotonire rostite de Preasfinţitul... : „Dumnezeiescul har, cel ce totdeauna pe cele neputincioase le vindecă şi pe cele cu lipsă le plineşte, rănduieşte pe cucernicul diacon... în preot. Să ne rugăm, dar, pentru aceasta, ca să vină peste el harul Sfântului Duh”, întărindu-mă, apoi, şi cu puterea de a săvârşi Sfânta Taină a Spovedaniei: „Însuşi şi acum pe robul Tău acesta..., care s-a ales de către mine, deplin fiind întru tot harul, arată-l pe dânsul vrednic de apostoleasca şi duhovniceasca Ta slujire, prin a noastră smerenie, de a lega şi a dezlega greşelile celor nevrednici...”, pe temeiul poruncii date de Mântuitorul: „Oricâte veţi lega pe pământ vor fi legate şi în ceruri, şi oricâte veţi dezlega pe pământ vor fi dezlegate şi în ceruri” (*Matei* 18, 18). Mă străbate o puternică convingere că sunt trăitorul unui moment de mare altitudine harismatică şi duhovnicească: conştiinţa nezdruccinată că hirotonia întru preot te responsabilizează, la modul concret, în direcţia vocaţiei pentru comuniune şi misiune.

Dintre toate chemările pe care le poate împlini cineva în viaţă, slujirea preotească este cea mai importantă şi mai plină de responsabilitate. Şi aceasta pentru că preoţia nu este o simplă profesie, meserie sau slujbă, ci ea este, aşa cum mereu se spune şi se accentuează, *o misiune*. Preoţia este acea misiune de a conduce sufletele la mântuire. Ea este slujire din slujirea Mântuitorului Hristos şi continuarea peste veacuri a lucrării Sale

⁹⁰ Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt la Botezul Domnului*, trad. de Pr. prof. dr. Dumitru Fecioru, în vol. *Predici la sărbători împărăteşti şi cuvântări de laudă la sfinţi*, EIBMBOR, Bucureşti, 2002, p. 33.

⁹¹ Autor: Pr. Lect. Dr. Nicuşor Beldiman.

mântuitoare, de întoarcere a sufletelor către Dumnezeu. Este acea taină și lucrare prin care Mântuitorul rămâne cu noi până la sfârșitul veacurilor (*Matei* 28, 20), dar este și chemare din partea lui Dumnezeu. *Pilda lucrătorilor celor răi* (*Matei* 21, 33-44), rostită de Mântuitorul Iisus Hristos după intrarea Sa în Ierusalim, se referă în primul rând la slujitorii Legii Vechi, la învățătorii de lege, dar ne cheamă și pe noi, slujitorii lui Hristos, la multă responsabilitate. Ne cheamă, pe de o parte, să ne bucurăm de darul alegerii sau al chemării noastre la o lucrare sfântă a lui Dumnezeu pentru oameni, iar pe de altă parte, să ne cutremurăm de marea răspundere pe care o avem pentru lucrarea sfântă și mântuitoare la care am fost chemați. De ce? Pentru că e mai greu să se mântuiască slujitorii Sfântului Altar decât credincioșii mireni, întrucât se cere mai mult de la slujitorii Bisericii, decât de la credincioșii ei, și anume, răspunderea pentru mântuirea sufletelor credincioșilor încredințați lor spre păstorie.

Date fiind, pe de o parte, sublimul și demnitatea preoției creștine, iar pe de altă parte, dificultatea și responsabilitatea ei, numeroși Sfinți Părinți au simțit nevoia să-i elogieze valoarea. „O, ce mare treaptă este înfricoșătoarea preoție!” - exclamă Sfântul Efreim Sirul în *Cuvântul despre Preoție*. „O, minune slăvită! O, putere negrăită! O, înfricoșătoare taină a Preoției!, continuă el. Spirituală și sfântă, cinstită și fără de prihană, pe care Hristos, când a venit, a dăruit-o celor vrednici. Cad și mă rog cu lacrimi și suspine, ca să mă oglindesc în această comoară a preoției. Că este comoară pentru cei ce o păzesc cu vrednicie și cuvioșie; este pavăză strălucitoare și neasemuită; este turn neclintit, zid de nedărâmat; este temelie tare, care de pe pământ se înalță până la bolta cerească”. Referitor la marea responsabilitate a păstorului pentru sufletele păstoriților săi, Sfântul Ioan Gură de Aur zice: „Adevărat spunea fericitul Pavel: <<Ascultați de mai-marii voștri și supuneți-vă lor, că ei priveghează pentru sufletele voastre, ca unii ce au să dea seamă de ele>> (*Evrei* 13, 17). Tu ai grijă doar de treburile tale; și după ce le aranjezi bine, nu te mai preocupă alt gând. Preotul însă, dacă dincolo de viața lui nu se va îngriji și de a ta cu aceeași sânguință, se va afla cu păcătoșii în iad. Și deseori, în vreme ce pentru păcatele sale nu este pedepsit, își pierde sufletul pentru păcatele altora, pe care nu s-a îngrijit să-i îndrepteze”. Înțelegem, așadar, că misiunea preotului, în calitatea sa de păstor de suflete, este de origine divină, deoarece este întemeiată de Hristos Domnul și are un caracter supranatural prin scopul său ultim, care este mântuirea păstoriților.

Iubiți credincioși ai parohiei...,

Cu aceste gânduri despre misiunea sfântă pe care trebuie să o îplinească preotul în parohia încredințată, dar și cu emoția firească a întâlnirii cu dumneavoastră, îmi încep astăzi slujirea, pe care doresc să o așez sub semnul continuității, înnoirii și dinamizării vieții bisericești, sub toate aspectele ei: spiritual, pastoral-misionar, liturgic, cultural, editorial, social-filantropic, catehetic și administrativ-gospodăresc. Cu ajutorul Domnului, vom lucra de acum împreună în ogorul Lui. Ne vom ruga împreună, în această preafrumoasă biserică și pe la casele fiecăruia. Dar vom fi alături și în ostenele gospodărești, mai ales în cele ce țin de buna rânduială a sfântului lăcaș, a cimitirului, a troițelor ș.a. De aceea, vă rog dintru început să fiți lângă mine, cu rugăciunile, cu sfaturile și cu celelalte ostenele, pentru că fără sprijin nu voi putea împlini mărturisirea pe care am rostit-o la hirotonie în fața Sfântului Altar. Am făgăduit, între altele, că în misiunea mea „nu am în vedere decât a lucra cu osârdie pentru mântuirea sufletească a turmei duhovnicești mie încredințată...”.

Slujirea preotului are în vedere, așa cum am arătat la început, trei aspecte: *învățătoarească, sfințitoare și pastorală*. Ca învățător mă voi strădui să împlinesc angajamentul rostit în cadrul aceluiași jurământ, că „voi conforma neîncetat viața mea cu învățătura Sfintei Evanghelii, a Sfinților Apostoli și cu toate canoanele și învățăturile Sfinților Părinți ai Bisericii Ortodoxe”. În misiunea sfințitoare și pastorală sunt conștient că nu se poate sluji fără o neîncetată străduință de a avea eu însumi o viață cucernică, după îndemnul dat de Apostolul Pavel, îndemn inclus în textul mărturisirii: „Nu voi uita niciodată cuvintele Sfântului Apostol Pavel, care cere ca preotul să fie fără prihană, bărbat al unei singure femei, veghetor, înțelept, cuviincios, iubitor de străini, destoinic să învețe pe alții, nebețiv, nedeprins să bată, neagonisitor de câștig urât, ci blând, pașnic, neiuibitor de argint, bine chivernisind casa lui...” (*I Timotei* 3, 2-4). Vă încredințez pe toți că mă voi strădui să fiu cât mai prezent în viața parohiei, săvârșind Sfânta Liturghie, împărtașind cuvânt de învățătură și bucurându-mă sau întristându-mă împreună cu dumneavoastră la evenimentele care marchează viața obștii. Există multă suferință în lume, iar vocația păstorului este aceea de a aduce alinare în suflete și de a ajuta efectiv, prin continuarea și diversificarea programelor social-filantropice destinate categoriilor sociale defavorizate (familii sărace, copii abandonați, bătrâni singuri, ș.a.), precum și a celor catehetice, menite să-i apropie și mai mult pe tineri de Biserica lui Hristos, în care aceștia pot să-și însușească valorile morale creștine.

Drept-măritori creștini,

Mă simt copleșit de greaua răspundere ce mi s-a încredințat, dar și de bucuria adâncă pe care o trăiesc din momentul hirotoniei. Dau slavă și mulțumire lui Dumnezeu cel slăvit în Treime pentru darurile revărsate asupra mea și mă rog Lui să-mi ajute a-mi împlini misiunea după cuviință. Cuvântul meu de mulțumire se îndreaptă, acum, către toți cei aleși de Dumnezeu să-mi îndrume pașii spre această sfântă slujire. Mai întâi, către părinții mei trupești, care, prin jertfelnicia lor, m-au crescut și m-au îndrumat să urmez teologia și pe care îi rog

ca și de acum înainte să-mi fie aproape cu rugăciunile lor. Cuvine-se ca în ceasul acesta să mulțumesc părinților mei duhovnicești, care mi-au primenit sufletul, precum și dascălilor mei cărturari din toate școlile prin care am trudit. În chip deosebit îmi exprim recunoștința față de Preasfințitul Părinte Episcop (X), care m-a hirotonit și mi-a dat binecuvântarea să fiu preot în această parohie. Totodată, mulțumesc din toată inima părintelui protoiereu care și-a luat osteneala să vină aici, spre a da mărturie asupra înaltei hotărâri de a fi numit în această parohie. Mulțumesc și celorlalți oaspeți, aici de față, pentru gestul prietenesc de a fi împreună în această binecuvântată zi.

Nu în ultimul rând, dumneavoastră, iubiți enoriași, vă mulțumesc în chip aparte, pentru căldura sufletească ce mi-ați arătat-o, și vă încredințez că am venit în această parohie ca să-L slujesc pe Hristos cu toată dragostea și dăruirea, adică pe dumneavoastră, cei ce constituiți Trupul Său tainic, Biserica, și sunteți odorul de mare preț pe care, la cea de-a doua Sa venire, Hristos îl va cere de la mine. Cu aceste nădejdi sfinte, acum la început de drum, ne îndreptăm gândul către Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, Treimea Cea întru tot sfântă și de o ființă și începătoare de viață, ca să ne binecuvânteze pe toți. Amin!

AUTORII VOLUMULUI:**VASILE GORDON (n. 1954)**

Licențiat al Institutului Teologic Universitar din București (1981) și doctor în teologie (1998). Profesor pentru Omiletică și Catehetică la Facultatea de Teologie „Justinian Patriarhul” din București și conducător de doctorat, pentru aceleași discipline, la Școala Doctorală a Facultății de Teologie din Cluj-Napoca. Preot din anul 1983 (în prezent, slujitor la Biserica Sf. Ilie-Gorgani din București).

Cărți publicate: *Predica ocazională (Pareneza)*, Teză de doctorat, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001; *Introducere în Omiletică (Curs pentru anul al IV-lea, Pastorală)*, Ed. Universității din București, 2001; *Mergând, învățați... (predici)*, Ed. Univ. din București, 2001; *Biserica și Școala. Analize omiletice, catehetice și pastorale*, Ed. „Christiana”, București, 2003; *Introducere în Catehetica Ortodoxă (Curs pentru anul al III-lea, Pastorală)*, Ed. „Sophia”, București, 2004; *Mergând, învățați... (Predici pentru toate duminicile și sărbătorile de peste an)*, Ediția a II-a, revizuită și completată, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2006; *Cateheze pastorale pe înțelesul tuturor*, Ed. Sophia, București, 2012.

Alte publicații și activități: studii, articole, predici, cateheze, recenzii, prefețe, interviuri transcrise etc. (un total de peste 250 de titluri). Interviuri radio-tv („Trinitas”, „Renașterea” Cluj și în spațiul laic). Participant la diferite conferințe și congrese de teologie, naționale și internaționale. Membru în comitetul de coordonare al simpozioanelor profesorilor universitari de Omiletică și Catehetică din România (în fiecare an, începând cu 2005).

ADRIAN IVAN (n. 1974).

Absolvent al Facultății de Teologie, Universitatea din Craiova (1999), doctor în teologie (2010) și lector la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității din Craiova, titular la disciplinele Omiletică și Catehetică. A beneficiat de stagii de pregătire la Universitatea Dante Alighieri din Reggio Calabria, Italia, și Universitatea Aristotel din Tesalonic, Grecia. A susținut cursuri universitare și postuniversitare, conferințe în țară și în străinătate în domeniul educației religioase și al omileticii creștine.

Autor de studii și articole în volume colective și reviste de specialitate, în țară și în străinătate, precum și autorul unei lucrări de pedagogie creștină (*Metoda rugăciunii în educația creștină*, Ed. Aius, Craiova, 2011). Inițiator de proiecte catehetice și omiletice la Paraclisul Mitropolitan Madona Dudu și la Parohia Sf. Nicolae Ungureni din Craiova, desfășoară activitate predicatorială la biserica parohială și la Catedrala Mitropolitană Sf. Mare Mucenic Dimitrie din Craiova.

Membru în comisia de capacitate preoțească în cadrul Mitropoliei Olteniei, coordonator al activității studenților la practica liturgică și predicatorială în cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă din Craiova, director executiv al Fundației misionar-pastorale „Sfântul Nicodim” din Craiova, Director al Departamentului de Teologie în cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă din Craiova.

NICUȘOR BELDIMAN (n. 1977)

Absolvent al Facultății de Teologie Ortodoxă Justinian Patriarhul a Universității din București, specializarea Teologie Pastorală (2000), master (2001), doctor în teologie (2011) și lector universitar la Facultatea de Teologie Ortodoxă Justinian Patriarhul a Universității din București, disciplinele *Practică Pedagogică*, *Omiletică* și *Catehetică*. Membru în colectivul de redactare a unei istorii a predicii pentru toate provinciile românești. Autor de cărți, studii, articole de specialitate, predici și cateheze: *Predica în Biserica Ortodoxă Română din*

Muntenia în secolul al XX-lea. Analiză și evaluare, Edit. Episcopiei Giurgiului, 2013, 576 p; *Centrul pastoral-cultural Conacul Gavril Drugănescu*, în colaborare, Edit. Episcopiei Giurgiului, 2013, 75 p.; *Slujirea omiletică a părintelui prof. dr. Constantin Galeriu (1918-2003). Scurtă evocare la șapte ani de la trecerea în veșnicie*, în „Anuarul FTOUB”, Anul X, Editura Universității din București, 2010, pp. 493-508; *Profesorul Teodor M. Popescu (1893-1973) – mărturisitor al credinței și consecvent caracter creștin*, în „Anuarul FTOUB”, Anul XI, Editura Universității din București, 2011; *Profilul omiletic al Părintelui Sofian Boghiu (1912-2002) – evocare la 10 ani de la trecerea în veșnicie*, în „Anuarul FTOUB”, Anul XII, Editura Universității din București, 2012, pp. 515-525; *Pr. prof. dr. Ene Braniște - dascăl erudit și vorbitor captivant*, în „Anuarul FTOUB”, Anul XII, Editura Universității din București, 2013, pp. 421-434; *Părintele profesor dr. Nicolae D. Necula – slujitor și vorbitor de vocație*, în volumul colectiv *Vocație, slujire, jertfelnicie – cinstire și recunoștință Părintelui Profesor Nicolae D. Necula, la împlinirea vârstei de 70 de ani*, Editura Basilica, 2014, pp. 454-465.

Protoiereu (din 2011), Protoieria Bolintin, Episcopia Giurgiului. Director al Centrului Pastoral-Cultural „Gavril Drugănescu”, Episcopia Giurgiului. Secretar al Departamentului de Teologie Sistematică, Practică și Artă Sacră, Facultatea de Teologie Ortodoxă Justinian Patriarhul a Universității din București.